

12
16
2
10

PETRI SALII DIVERSI, MEDICI AC PHILOSOPHI FAVENTINI,

De febre pestilenti Tractatus;

ET

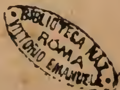
CVRATIONES QVORVNDAM PARTIcularium morborum, quorum tractatio ab Ordinarijs Practicis non habetur:

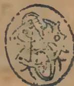
ATQVE

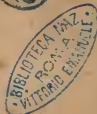
Annotationes in Artem medicam de medendis humani corporis malis, a Donato Antonio ab Altomari Neapolitano conditam.

Cum INDICE copioso.

FRANCOFVRDI
Apud heredes Andreæ Wecheli,
MDLXXXVI.

AMPLISSIMO AC PERILLVSTRI DOMINO D. ANNIBALI GRASſio, Fauentinorum epiſcopo, & Romandiolæ ac Hexarchatus Rauennæ digniſs. Prolegato,

Petrus Salius Diuerſus S.

D*IGNITAS & virtus, ij duo ſunt fontes, Antiſtes amplißime, quib. potißimum homo hominibus cæteris præſtare poteſt. Dignitas quidẽ, quoniam authoritate, quam moderando, coercendo, imperando, regendo & gubernãdo exercere poteſt, ſupra alios eminet. Virtus autem, quoniã illuſtribus animi ornamentis, quæ docẽdo, monẽdo, ſuadendo, diſſuadendo, exemplo-*

que proprio commonefaciendo, demonstrare valet, præ ceteris fulget. Hinc duo hæc orbis terrarũ, tanquam suprema humanarũ rerum fastigia extollit, animoq; prosequitur, non æque tamen. Dignitates.n. admiratur, timet & honorat: at virtutes suspicit, diligit & veneratur. Qui homo harum alteram adeptus erit, magnum quidem splendoris specimen consequutus videbitur; sed qui vtraq; donatus fuerit, hic omnem & absolutum gloriæ gradum sibi cõparasse iudicãdus erit. Is enim, in quo & dignitas & virtus cõueniunt, præstantiam amplissimã, summamq; excellentiam consequutus est. Has duas in te ipso excellere partes, reuerendissime Præsul, considerans, tuiq; præstantiam admirans, & dignitatem tuã summa, qua potui, semper veneratione colui, & virtutẽ impense incredibiliterq; amaui, ac

ui, ac vtramq; in te, tanquam hæreditariam familiæ tuæ, obseruaui, in qua ita dignitates & virtutes claruere, vt per sæcula (non dixerim per annos) ex ea orti fuerint alij rerum publicarum moderatores, alij ecclesiarum principalium rectores, alij episcopatuum administratores, alij qui Cardinalatus præclarißima insignia sint consequuti. alij Doctores celeberrimi nati sunt, qui & Bononiæ (quæ tui patria est nobilißima) & Romæ, & apud exteras nationes publice docendo, & priuatim cõsulendo, & in omnibus iustißime iudicando, monumentisq; literarum sua prodẽdô, semper plurimum valuerunt; totq; hi fuerunt, vt non plures ex equo Troiano duces prodierint, quã ex tua familia viri præstantißimi orti sint. in qua mihi iure quasi hæreditario ita virtutes & dignitates consociari vi-

dentur, vt non mirum ſit, ſi per ſæcula tot agnationis tuæ floruerint clariſsimi viri, ſique tu ipſe in eadem nunc plurimum floreas: qui in ſtudijs non tantum humanarum rerum, in quibus docẽdo, conſulendo, diſputando & ſcribẽdo admodum profeciſti, ſed etiã diuinarum; in quib. quantum excellas, dicant, qui te concionantem & docẽtem populum Fauentinum (vt optimũ decet Paſtorem) verbũ Dei audierint. adeo præſtas, vt cum etiam eccleſias nobiles religioſe rexeris, legationes externas, & præcipue ad Philippum Hiſpaniarum regem, & inuictiſsimi CAROLI V *Imperatoris filium, integerrime ac feliciſsime obieris, Almæ vrbis Academiam prudentiſsime moderatus fueris, epiſcopatũ ſancte adminiſtraueris, Prouinciamq; noſtram pie, ac iuſte gubernes, non minus tamen ſplendoris tibi*

virtu-

virtutes quam dignitates attulerint: quas ambas in te ipso ego obseruans & circũspiciens, præ cæteris nihilominus tui fidem, pietatem, caritatem & integritatem animi semper admiratus sum, & summopere probaui. Hinc ego me totum, cum animum candore & virtutibus exornatum, virtutemq; ipsam omnibus rebus semper prætulerim, tibi dedidi, & studiose ardentique animo, cum hoc ex tua gratia tibi libuerit, inseruiui, studiaque mea, qualiacunque fuerint, dignitati & virtuti tuæ addixi. Hoc cum a me firma lege sancitum fuerit, iure tibi dicanda erunt, quæ ex meis studiis ego censeo publicanda esse, nõ profecto, vt cõsummatos viros hinc docẽdos existimem, sed vt eos tantum, qui artis Medicæ ministerio initiantur, exemplo eorũ quæ a me tractãtur, cõmonefaciam, quanta cum attentio-

ne & ſedulitate in veterum perlegendis ſcriptis verſari debeant. hic enim plura animaduertẽt, quæ antiquitas, priſcaque illa Medicorum Academia, vel clare docuit, vel ſaltem eorum fundamenta, licet obſcure, altius iecit: quæ tamen adeo poſteritas neglexit, vt tyrones qui priſcorum monumenta diligenter non perquiſierint, hæc non poſſint attingere, cum eorum veram cognitionem aliunde ſibi comparare non valeant. Quod cum ob nonnullos, a nouiſsimis Medicis omiſſos, & non declaratos morbos magno eſſe humano generi detrimento poſsit, hinc videant alij & iudicent, an meo exemplo moniti, qui artem hanc totam ex recentiorum legibus & præceptis exercere profitentur, poſsint aliquam languentibus vtilitatẽ afferre. quæ ſi multa non erit, minima tamen eſſe non poteſt, cum de

ſalute

salute hominis eiusque vita, quæ tanti æstimanda est, vt cum præsens nullam recipiat æstimationem, nec vllo thesauro semel adempta redimi possit, nihil ei æquandum sit, hic agatur. in cuius gratiam solum hæc a me tradita sunt, non profecto, vt ex his honorem commodumve aliquod mihi comparem. illum enim ex tam leui labore non spero: hoc autem nec desidero, qui solam omnium vtilitatem respiciens sub communi hominum iudicio hæc prodo. quod licet nouerim, quam sit seuerum & periculosum: recta fretus tamen intentione, non diffidam hæc cæteris communicare, potissimum autem cum hoc sub tuo auspicio facturus sim; qui cum & virtute & dignitate plurimum polleas, multũ etiam splendoris eis es allaturus, si ea hilari fronte accipies, meumq; hoc institutum æqui bonique feceris. hanc

autem vnicam partem ego attendens, satis mihi fecisse videbor, si hoc consequutus fuero. Accipere igitur digneris libēti animo, quæ nomini tuo dicanda, cæteris autem communicanda censeo. & quemadmodum mihi hoc maxime cupio, ita tibi omnem felicitatem deprecans, D. opt. max. vt virtutes & dignitates tuas semper fortunet & augeat, supplicabo. Vale, Fauentiæ Idibus Martij, MDLXXXIII.

AD PE-

AD PETRVM SALIVM DIVERſum, Lib. Authorem, Origenis Salechij I.V.D. Fauentini Carmen.

Huius Petre Sali Diuerſe voluminis ergo,
Audi a nominibus carmina ducta tuis.
Es Petra, iam gemmas inter numeranda priores,
Petra baſis Patriæ, firma columna domus.
Sal putris medicina mali condire paratum,
Non niſi Principibus Cælitibusq; dapes.
Incorrupta tuo ſtat munere gloria noſtri
Temporis, & ſolido plus adamante viget.
Namq; aliud nullum diuertitur orbe volumen,
Perq; pari medicas laude & honore manus;
Nec tot habet cælum ſtellas, non æquora piſces,
Quot diuerſa ægris arte leuamen erit.
Petre Sali Diuerſe, Petræ non more deorſum
Ire, ſalire datum ſed ſuper aſtra tibi.
Neſcit at æquali tecum ſe tollere ſaltu;
Diuertitq; ſilens feſſa Camœna pedem.

In eundem Gregorij Zucculi, Philoſophi Fauentini.

Quas homo ſubrepti pœnas luet amplius ignis,
Iapeti nato decipiente Deos.
Fruſtra tuli maciem terris, febriumq; cohortem,
Irati veni nuncia fruſtra Iouis.
En morbos, qui etiam poterant ſanire latentes,
Quam facili doceat curet & arte Petrus:

Talia Pandora dicente, exclamat Apollo;
Munere non hæc sunt præmia digna meo.
Author ego medicinæ, atq; hic Authoris alumnus,
Vt Pæon quondam, Cous & ipse senex.

In eundem Iulii Cæsaris Sauioni
Fauentini.

Nullius ars hominis natura iuncta leuabat
Corpora pestiferæ febre coacta mori;
Cum pater omnipotens cælo te misit ab alto
Febribus his medicas, Petre, adhibere manus:
Scis medicas adhibere manus his febribus vnus:
Certet qui hac tecum laude nec alter erit.
Hæc igitur, tanti quæ dant medicamina morbi,
Sunt cuiuis Medico scripta ferenda sinu:
Vnde salus aliis; melior tibi vita paratur,
Cuius semper erunt gloria, fama, decus.

Peregrini Caponis Philosophi ac Med.
Bononien. de Authore.

Pharmaca si miscet pestis; firmissima petra est:
Si numerat causas, nomina, signa salit:
Doctorum longo voluens examine libros,
Euertit verus dogmata falsa virûm.
En Petrum, Salium, Diuersum, munera iungunt;
Est Petra, euertit, magnus & arte salit.

In

In eundem Alex. Gottarellij, Ar. & Med. Doct. ex Cast. Bonon.

Morborum occultas vires febresq; malignas,
Detegit hoc libro Petrus, & addit opem.
Vnde hic Italici decus admirabile soli
Æquauit Græcos, superat & Latios.

Camilli Autetii Cæsenatis ad eundem.

Es Petre Petra Sali, de qua salit vnda salubris,
Corpora pestiferis febribus vnde carent:
Quicunq; igitur cupiunt lethales pellere morbos,
Ad fontem properent hunc Salientis aquæ.

TABVLA TRACTATVS

Febris pestilentis.

indi-

TABVLA PARTICVLA-
rium ægritudinum.

PETRI

PETRI SALII DIVERSI, MEDICI AC PHILOSOPHI FAVENTINI

DE FEBRE PESTILENTI, PROOEMIVM.

VM finis Medici sit recte curando bene mereri de genere humano; ita inuigilare debet, vt eius artis studia excolendo, nihil incognitum intentatumve praetermittat eorum, quorum negligentia, aut ignorantia aegrotantes vel ladere vel perdere possit: sed omnia haec ita eum inuestigare & perscrutari decet, vt illorum certã adeptus scientiam tuto & summa cum ratione medendo implorantibus Medicinae auxilium manus admouere queat. Hoc quantum sit difficile, non rudes & imperiti, sed viri ij grauissimi, qui noctes diesq; in hisce studijs sudarunt & alserunt, vere dignoscũt & iudicant. cum enim ij vndequaq; omnia, quae ad artis nostrae studia pertinent, perscrutauerint indagauerintq;, plurima discriminis & periculi plena circunspiciũt, modoq; has medicinae partes mutilas, modo illas superfluas, & obscuras nonnullas esse animaduertunt. hincq; illis alias addendas, istas resecandas esse docent, omniumq; obscuritatem illustrantes, ita haec nostra studia exornare

& perficere nituntur; ut qui his initiati sunt, nec rerum imperfectione, nec difficultate deterriti, auidius hac eadem amplexentur, tutiusq; quam pollicetur languentibus ars nostra, misericordiam, in auxilia laborantium incumbentes praestare possint. Hos ego admiror, extolloq; cum eos non sibi ipsis tantum, sed etiam publicae humani generis utilitati inseruientes, dum fastigia huius artis uel docendo uel scribendo attingunt, dumque proprios labores & studia alijs communicant, magnum quid & supra hominis naturam consequutos uideam: nam inuidentiae crimine carentes, Deique misericordiam & pietatem aemulantes, omnibus aequaliter hominibus Medicae artis auxilio indigentibus, proprijs studijs succurrere & opportune consulere nituntur. Quos ego imitatus, non quod in eorum catalago describi uelle audeam, cum nec tam impudens arrogansve sim, ut tanta eorum merita mihi censeam ascribenda esse: sed quia eorum pium ac sanctum consulendi publicae utilitati desiderium animo aequans, quae ad perficiendam rectam curandi febres pestilentes rationem in unum redegi, quaeque ab alijs non animaduersa de quibusdam particularibus aegritudinibus notaui, omnibus communicare decreui: non profecto, ut caeteros doceam, cum hoc grauissimos uiros, & qui artem consummasse uidentur, tantummodo deceat: sed ut tyrones harum particularium curationum exemplo commonefaciam, antiquorum uolumina non ita conniuentibus oculis legenda, omniaque ad amussim consideranda esse: ut hinc habita integra morborum cognitione, eorundemque desumpta recta methodo & curatione, languentibus & consulendo & medicamenta administrando possint, quam eis implorantibus nostrae opis auxilium pollicetur ars Medica, utilitatem & iuuamentum praestare. Initium autem capiens a saeuissimo morbo, qui ut plurimum aegrotantes perdere consueuerit, febris pestilentis tractationem ita exordiens aggrediar.

In Fe-

In Febrium catalago quæ sit pestilens, & de ea quæ tractanda sunt.

CAPVT I.

A Febribus corpus humanum incalescit, quoniam inde cor, quod est totius caloris & vitæ fons, calorem concipit. Calor autem iste vel in substantia ipsius cordis hæret, vel in ipsum aliunde emanat. in substantia cordis calor firmatus est in febribus hecticis: nam in his cordis corpus non calescit, sed calefactum est, & calorem in habitu concepit, vnde nomẽ hecticarum febres hæ sibi asciuerunt. Aliunde autem in ipsum emanat, cum vel à spiritibus, vel ab humoribus cor ipsum incalescit. A spiritibus quidem incalescit, cum calefacti & accensi ipsi spiritus cor primum, & inde vniuersum corpus calore imbuũt, & hinc febris ephemera: quę quoniam in materia tenui, dissipabili, vaga, fundatur, ideo terminatur breuissime, ita vt raro alteram duret ad diem. hæcque sine vllo symptomate verendo accedit, sine timore aliquo, vt semper ratione ipsius sit salubris. Ab humoribus autem in cordis substantiam calor triplici emanat ratione. aliquando enim humores calefacti tantum sunt, hancque caliditatem ad cor ipsum transmittentes causant synocharum febrium diuersa genera. aliquãdo autem non calefacti ex simplici calore, sed eo quod putredinem concepere, cum omnia putrida alieno calore sint calida, calefacientes cor, febrium putridarum diuersa genera produnt, prout hic vel ille humor, & prout in hoc vel in illo loco idem putrescit. Quandoq; autem vltra putridum hunc calorem conceperunt humores labem & qualitatem perniciosam, qua naturam conformem venenatæ materiæ adepti, putrescentesque lacessunt cor tum caliditate putrida, tum venenata labe; & hinc febres pestilentes procreant genus morbi ab omnibus prædictis & causa, & essentia diuersum. De hoc vltimo, quod omnium tum cognitione tum curatione est difficillimum, acturus primo essentiam eius declarabo: secundo differentias ponam: tertio signa: vltimo loco curationem tradam.

Febrium quot sint differentiæ.

De Febris pestilentis periculo & difficultate.

CAPVT II.

NVLLVM morbi genus reperitur, a quo magis affligantur homines, quam a febre ipsa. Medicique in hanc potiorem laboris sui partem impendent. licet enim multo plures alij morbi qui naturam humanam affligant, quam febrium omnia genera, tamen frequentius & plures inuadunt homines febres ipsæ, quam cæteræ aliæ omnes ægritudines. & Medici, qui hanc artis partem callent, & recte faciunt, potissimam totius artis partem consummasse videntur. In curatione autem harum licet plurima occurrāt, discriminis & laboris plena: nullibi tamen maior difficultas impendet, quam in cognitione & curatione febrium pestilentium. nec aliunde manifestius imminet periculum ægrotantibus, quam ex febribus huiusce generis. periculum quidē magis manifestum est, quoniam materia peccans non sola vulgari putredine, sed supra id & qualitate venenata & perniciosa cor fatigat. difficultas autem adest maxima; quoniam cum eius essentia non ita sit manifesta, nec etiam potest subsequi curatio admodum fidelis & tuta, vltra id, quod multoties non nisi ab experto (& vix aliquando) cognoscatur medico. adeo enim latenter hæc febris quandoque inuadit, vt ægre ab exercitatissimo viro, & qui in arte multū polleat, dignoscatur. Cum igitur tanta sit huiusce rei difficultas & discrimen, laborandum nobis erit, & omni ingenio eniti debemus, tum vt essentiæ huius febris claram habeamus notitiam, tum vt ipsam præsentem & inuadentē certo cognoscamus. his enim habitis, non erit difficile postmodum remedia opportuna pro curatione parare. Vt autem huius morbi perfecte essentiam assequamur, præmittenda est communis notio huiusmodi febris. per hanc enim habebimus, quæ febris sit pestilentis nomine donata, & nouerimus materiam, circa quam nostra versabitur speculatio.

De cōmuni notione febris pestilentis. CAP. III.

Febris pestilens quæ sit, & quomodo cōtingat.

FEBRIS ea communi omnium sententia pestilens dicta est, quæ non intemperie sola, non putrido tantùm calore,

calore, sed etiam mala qualitate cum ipsum, vitæ & caloris innati fontem lacessit: hæcque vt plurimum a sæuissimis concomitata symptomatibus, solet in perniciem ægrotantium terminare. Quod si non nunquam subsequatur salus, non sine maximo medici timore, ægrotantisq; discrimine hoc contingit. consueuitque febris hæc potissimum eo tempore accedere, quo pestilentes vigent constitutiones, indiscriminatimque plurimos eodem tempore inuadens, vere grassatur & populatur. Vnde recta ratione dicta est aliquando popularis. Quoniam autem aliquando ad harum cōformitatem fiunt in corporibus humanis febres consimiles, consimilem prædictis labē & perniciem adiunctam habentes; ideo non tantum eæ, quæ sub cælo & anno pestilenti contingunt, dictæ sunt pestilentes, sed etiam istæ quæ sparsim fiunt, licet absit omnis pestis suspicio, modo prædictis naturam consimilem retineant. Vltra has nonnullæ aliæ vere sunt, & dicuntur pestilentes ab omnibus, quæ nec sparsim nec populariter vagantes, sed solo contagio inuehuntur, dum pestis regionē aliquā non ex aëris inquinamento, sed per contactum tantum & per fomitem (vt aliquando viderunt patres nostri superioribus annis, ætasque nostra vidit in pluribus Italiæ locis, vrbibusque nobilioribus) peragratur. Pestis enim duplici ratione inuadere consueuit. alias enim accedit ex communi causa, alias ex contagio tantum: dixi ex contagio tantum, quoniam & quæ ex communi fit causa, solet vt plurimum esse contagiosa, quamuis ea non ex solo contagio inuehatur. Ex communi causa duplici euenit modo primo quidem cum aër circumstans labem & corruptelam aliquam conceperit, siue hoc sit ex causa uni loco tantum propria, sicuti ex halitu vaporoso & pernicioso elato vel a lacu aliquo, quod corruptionem senserit, vel ex specu recondito iam, & nunc aperto, vel ex cadaueribus in sepulcris vel ex consimili aliqua alia exhalatione perniciosa, siue hoc sit, quia cælum vniuersum ex constitutione pestilenti, (hoc vel fit ab astris, vel ex intemperie non naturali aëri inuecta, nunc non differo) praua conceperit inquinamenta: Vnde ex hoc pestes vniuersales, ex illa particulares, vni regioni fiunt. Secundo autem ex communi euenit causa, cum ex

Pestis quot modis inuadere consueuit.

praua & communi victus ratione humores eo malignitatis deueniunt, vt praua inuecti qualitate febres inferant letales. sicuti sæpe in caritate annonæ, assumptis in vsum humanum & herbis & radicibus, cęterisque malis cibarijs, vel in potu & ciborum præparatione aquis corruptis, & vitiatis, nostra & antiquorum ætate visum est. Alias autem inuadit & peragratur pestis nihil ad hāc nec aere, nec prauo victu, sed solo contactu conferente, per quem ab altero alteri communicata illa mala & perniciosa qualitate, solum petit eos, qui cum his qui laborarunt peste, consuetudinem habuerunt, vel quid eorum pertractantes per fomitem labem eam conceperunt. His omnibus modis norunt homines, hasce febres accedere, hasque vocant pestilentes, siue hoc sit ex pestilenti aeris constitutione, siue ex prauo victu, siue ex contagio. Et quoniam ad similitudinem harum, vt dictum est, inter morbos sporades aliquæ generantur febres consimiles, consimilem labem habentes; ideo & hę communi nomine (licet nec pestis ex prauitate alimenti, nec ex contagio, nec ex aeris inquinamento vagetur) ab omnibus dictæ sunt pestilentes. Quæ vltra id, quod in conformitatem earum, quæ ex vitiato alimento, vel ex contagio, vel ex pestilenti oriuntur aere, pestilentes dicantur, a nonnullis etiam vocantur febres malignæ, seu febres mali moris vel mali modi. quæ appellatio, licet rei conueniat, quoniam omnis febris pestilens est maligna, & mali moris, tamen inconueniens est pro imponendo nomine huic febri; quoniam hoc exprimit morem, non speciem morbi. Vnde hic animaduertatur, quanti momenti sit eorum sententia, qui pro specifica denominatione huiusce febris, abnegantes nomen pestilentis, imponant hoc nomen malignæ, vel mali moris. quoniam explicatio moris morbi non exprimit morbi speciem; & species morbi est quid distinctum à more, cū omnis grauis morbus, cuiuscunque sit speciei, possit esse mali moris. & dicere morem morbi, est dicere qualitatē, non speciem. Vnde omnium recte sentientium communi iudicio hæ febres vere dictæ sunt pestilentes, pro propria huius morbi specie exprimenda. quæ etiā vere omnes sunt malignæ, & mali moris. non tamen hæc duo coincidunt; quoniam omnis

Febris pestilens, quæ inter sporades morbos contingit, an debeat potius appellari maligna, quam pestilens.

Mos & species morbi differunt.

omnis quidem febris pestilens est maligna, non tamen contra, cum plurimæ aliæ sint febres malignæ, quæ tamen non sunt pestilentes. cum enim mos morbi a superuenientibus deprehendatur symptomatibus: in quocunque febrium genere praua & sæua subsequantur symptomata, in eodem praua & maligna comprehendetur natura; febrisque hæc & maligna, & cacoethes recte appellabitur, licet non sit pestilens, sicuti omnes alij morbi, quibus praua & sæua eueniunt accidentia, licet nullo pacto sint pestilentes, maligni & cacoethes dicuntur. Vocantur igitur febres huiusce qualitatis & speciei proprie ac conuenienti nomine pestilentes, quæ tamen non vnius sunt generis, sed diuersi. Nam aliæ ponuntur diariæ, aliæ hecticæ, aliq vere sunt, & dicuntur putridæ. Omnibus hoc commune est, quod perniciosa & mala lædant qualitate. hicque characterismus est, ac propria differentia, per quam differunt ab omni alio febrium genere. Sunt qui digladientur, æstuentq; in probando, febrem pestilentem eam tantum esse, quę a communissima causa, videlicet ab infesto & pestilenti aere solum producatur: tamen cum hi externas causas morbi huius solummodo, non autem essentiam, nec propriam eius differentiam in imponendo nomine attendant, eorundem opinio a me non acceptabitur, qui Galeni, virorumque præstantissimorum sententiam in hac re probaturus, rei essentiam explicaturus sum, secundum quam potius, quam secundum causas exteriores nomen imponendum est. Cum autem rerum essentia nullo modo perfecte dignosci queat, nō cognita eius propria differentia; ideo ad perfectam febris pestilentis cognitionem videndum erit, in quo hæc mala qualitas consistat, vndeq; generetur. hoc enim habito, eius essentia poterit nobis satis innotescere.

Febres quæ dicendæ sint malignæ.

Febris pestilentis characterismus.

Praua qualitas vnde ortum habeat & generetur.
CAPVT. IIII.

HVMANVM corpus, dum vita fruitur, in integraque constitutum est sanitate, recte omni omnium operationum genere fungitur. ad conseruationem autem & tu-

Instrumēta præcipua destinata a natura pro conseruatione vitæ.

telam harum omnium machinata est prudentissima Natura pluta instrumenta, præcipue autē duo, quibus dum & ipsa recte disposita sunt, & nos ipsis recta vtimur ratione, tutatur corpus nostrum, conseruatque. hæc autem sunt alimentum & aër, sine quibus nec constare vita, nec operari possumus. Ista duo ad hoc apta sunt, dum temperamento & natura nobis sunt familiaria. Temperamentum quidem fuit in alimento necessarium: quoniam si contraria se inuicem oppugnant, extinguuntq;, similia autem se ipsa amant & conseruant, animal per ea quæ sibi in temperamento sunt conformia, debebat manu teneri. hincq; factum est, quod humidis etiam, siue actu siue potentia, nutriri debebat. & quoniam amara carent humido, ideo hæc ad nutritionem omnibus alijs rebus sunt ineptiora: non sufficit autem ad conseruationem animalis sola conformitas alimenti in temperamento, sed requiritur etiam similitudo naturæ. Vnde factum est, vt id, quod vni animali est nutrimentum, alteri non sit. canis ex osse nutritur; equus ex palea fœnoque; aues nonnullæ ex seminibus dutis, nonnullę etiam ex cruda carne; quorum tamen nullum homini est alimentū. hoc non ratione temperamenti contingit, sed ratione dissimilis naturæ. Vnde euenit, vt id quod vni est proprium, alteri sit alienum. nō enim omnes actiones passionesque mutuæ semper ratione qualitatum primatum fiunt. Sed plurimæ aliæ contingunt, quæ nulla ratione nec ad ptimas, nec ad cęteras quæ ex primis emergunt, vlla possunt ratione reduci; plurimæque sunt, quæ ab illis distinctæ, non a qualitate vlla, sed ab intrinseca rei natura & forma eueniunt. quoniam autem a substantia rei hoc contingit, quæ a sensibus nostris longe dissidet, ideo nulla indicia, nulla signa, nullam omnino rationem harum actionum habemus, sed vnico experimēto nobis patefiunt. hinc sanguinem hircinū, non alios videmus emollire adamantē; electrum, si allio non autem alio succo madefiat, non amplius paleas trahere; magnetem nō lapides, non virgulta, sed vnicum ferrum ad se promouere. hoc autem non aliunde prouenit, quam ex propria vnius cuiuscunque rei natura, ex huiusq; ad alteram conformitate. Conformitas hæc naturæ inter id quod alimentum nobis futurum

Alimētum necessario debet esse simile ei, quod nutriri debet, & huius causa.

In alimento requiritur similitudo naturæ eius quod nutriri debet.

Quare quod vni alimentum est, alteri non sit.

Multæ actiones fiunt, quæ ab intrinseca rei natura, non ratione qualitatum eueniunt.

De his Gal. lib. 6. Epid. Dist. 6. com. 5.

futurum est, & corpus nostrum est necessaria, nec vnica temperamenti similitudo satis esse potest: sed vtrumque ad hoc, vt quid sit alimentum, requiritur, scilicet & natura & temperamenti similitudo. & sicuti multa nobis temperamento similia reperiuntur, quæ quoniam a natura nostra dissident, ideo nec ad nostram apta sunt nutritionem: ita multa alia inueniuntur naturæ nostræ cõformia, quæ quoniam temperamentum nostro simile nõ habent, corpus nostrum nutrire nequaquam possunt: quales sunt margaritæ, corallia, aurum, lapides preciosi. quæ cum sint naturæ nostræ amica, in multisque vtilissima, ad nutritionem tamen inepta sunt. Ea igitur omnia, quæ nobis & natura & temperamento erunt similia, inter alimenta corporis nostri veniunt recensenda. quæ autem neutram harum conditionem, vel alteram tantum retinent, nequaquam. Ista vero, quæ eo quod nec ad temperamentum nostrum, nec ad naturam, nec ad vtramq; similitudinem habent, non possunt alimenta esse, in duplici sunt discrimine. vel enim sunt tantum nobis dissimilia, vel etiam contraria. Quæ sunt tantum dissimilia, inter medicamenta connumerari possunt: quæ vero sunt contraria, cum naturam nostræ inimicam gerant, venena dicuntur. hæc autẽ tria inter se in hoc differunt, quod alimentũ nos tutatur, & cõseruat nutriendo; medicamentũ immutat alterando; venenũ aũt destruit corrumpendo. nec tamen adeo sunt hæc inter se distincta, vt omnino inter se disiuncta naturã communẽ nullam retineant. Alimentũ quidem & venenũ, quoniam illud a simili, hoc a contraria euenit substantia, nunquã in eodem communicant: at medicamentum, quod mediam gerit naturam, vtrique copulari potest. idem enim potest esse & alimentum & medicamentum, eo quod idem potest & nutrire & alterare, & idem potest esse medicamentum & venenum, eo quod idem etiam possit, & alterare & corrumpere. nunquam tamen dabitur, quod idem sit alimentum & venenum. quoniam non eadem res potest destruere & conseruare: nec ab eodem potest tutela & corruptio deriuare. Aliquando quidem hoc euenit, vt id quod apte alimentum esset, omnique similitudine accommoda ad nutritionem donatum erat, ad aliquam corruptionem

Ad hoc, quod alimentũ sit, quid requiratur.

Medicamẽta quæ sint. Venena quæ sunt.

Alimẽtum, medicamẽtum & venenum, in quo differãt & conueniant.

Alimẽtum quando transeat in naturã vel medicamẽti, vel veneni.

deueniat;ex quo vel temperamenti,vel naturę,vel vtriusq; similitudinem amittat: tuncq; id quod erat commodum & opportunum alimentum, vel in medicamenti transit naturam,vel veneni: medicamenti quidem, si tantum dissimilem a nobis sortiatur naturam; si autem contrariam, veneni. Venenum omne id appello, quod cum non sit ad nutritionem aptum, ad malum alterãdo in perniciem ducat hominem,siue hoc sit ad mortem tandem, siue ad læsionem aliam,cuiuscunque sit virtutis,sensibilem. Exemplo hoc pateat. Vinum corporis nostri optimum est nutrimentum: quod tamen si aliquam concipiat labem, non amplius nutrimentum erit. si enim fiat acidum, medicamentum euadit: & hoc propter corruptionem temperamenti. Si autem vappa fiat & corrumpatur: tunc quoniam naturam alteram nostræ inimicam consequitur, vim sibi veneno similem ac conformem adipiscitur. hincque fit,vt ex potu consimili mors facile subsequatur his, qui eo potu vtuntur,sicuti experientia ego vidi factum in cœnobio,in quo ex potu vini corrupti maior pars eo victu vtentium perijt ex morbis,symptomatibusq; his similibus, qui a lethali veneno producũtur. Idem igitur poterit esse alimentum & medicamentum, pariterque idem poterit esse medicamentum & venenum. nunquam tamen dabitur res vna,quæ eodem tempore venenum & alimentũ esse possit.quod tamen deinde poterit esse,cum alimentum ad extraneam corruptionem deuenerit. Quod dictum est de cibo & potu,videlicet de alimento extrinsecus sumpto,idem verificatur ac contingit in alimento interno,& proprie dicto. humores enim corporis nostri,dum temperamẽtum insitum propriamque substantiam retinent,ad nutritionẽ eiusdem aptissimi sunt, & prout diuersum est & temperamentum,& natura horum omnium; ita etiam iste hanc partem,illa aliam nutrit. hinc ossa hoc humore particulari & proprio fruuntur,ipsoq; nutriuntur, qui ad carnis nutritionem ineptus est,quæ tamen alio diuerso, sibique peculiari vtetur pro alimento. membranæ similiter & ligamenta non eundem attrahunt humorem pro nutrimento,quo vel pulmo,vel iecur,vel lien alitur: hæcq; sicuti diuersa inter se existunt, ita etiam distincto & vnicuiq; proprio hu-

Humores corporis nostri, vt nutritioni apti sint, quas cõditiones habere debeãt.

Partes corporis nostri quare determinato humore nutriuntur.

prio humore vnaquæq; pars fruitur. hoc non aliunde contingit, quam ex cuiusq; proprio temperamento, & propria natura. ex conformitate enim horum euenit, vt hæc pars humorem istum, illa alterũ pro sui nutritione attrahat, ac eo fruatur. dumq; inter humorem attractũ & partem nutriendam huius temperamenti & naturæ est conformitas & similitudo, recta & naturalis fit nutritio. Si autẽ quid horum desit, non amplius laudabilis & perfecta nutritio erit. nam si temperamentũ nutriendæ parti propriũ & familiare deerit humori ipsam nutrituro, pars ipsa ad malum alterabitur: & si sensibilis erit læsio, ex hoc ægrotabit. si autem alienam idẽ humor nanciscatur naturã, multoq; ex temperamento amisso deterius circa partẽ ipsam agetur. nam vel non nutrietur pars ipsa ab eo humore, quoniã ratione dissimilitudinis naturæ attractio non ita fiet: vel si nutriatur, (quod in defectu alterius proprij humoris eueniet) in propria substantia etiã pars ipsa læsionem patietur, nõ autem amplius in qualitatibus, sicuti in dissimilitudine temperamenti eueniebat. Humores namq; corporis nostri, siue sint illi proprij, ex quib. nutrimur, siue etiã excrementa ab his decisa, dum in hoc ergastulo continentur, vltra plures alias præcipue duplicem hanc solent inire mutationẽ, alteram temperamenti, alteram naturæ propriæ. temperamenti mutationẽ subeunt, dum alterationem in qualitatibus patiuntur; naturæ autẽ, dum corruptionem concipiunt. ex temperamenti mutatione fiunt quodammodo nobis alieni, nec ita, vt prius erant, sunt nobis familiares: at ex corruptione extranei euadunt, nostræq; naturæ, si ingẽs & valida fuerit corruptio, inimici. hinc euenit, vt in corporibus humanis procreentur aliquando humores, qui mole quandoq; exigua existentes, vim tamen & efficaciã letalium venenorum, perniciosarumq; ferarum facilè æquent. hinc a digito pedis epilepsia, ab ore ventriculi totius corporis conuulsio, ab vtero strangulatus & suffocatio, cæteraq; hysterica accidentia, hincq; vt in summa dicam, quandoque subitæ & improuisæ mortes. Corruptio aũt ista, qua in humores hæc venenata & perniciosa qualitas inuehitur, non est temperamenti sola immutatio, non est putredo, sed est totius naturæ insitæque substantiæ destructio, alienæq; ac

Humores si vel temperamentum, vel propriã naturam amittant, quid succedat.

Venenati humores cur aliquãdo generentur in corpore humano.

Humores cũ venenatam naturam adipiscũtur, quam mutationem subeant.

nobis inimicæ procreatio: qua id quod per priorem naturam nobis erat benignum & familiare, inimicam nunc, & perniciosam naturam adipiscitur. cum enim vnius corruptio sit alterius generatio, quid mirum, si corrupta familiari natura, inimica inuehatur: si destructa benigna, venenata generetur? Exemplo hoc pateat in sanguine. sanguis inter omnes corporis nostri humores familiarissimam nobis gerit naturam, ex hocque præcipue nutrimur & constamus, qui tamē, si corrumpatur, similia lethali veneno accidentia profert. hoc clare cernimus, cum ex vena eiectus, in cauitateque vel ventriculi, vel vesicæ, vel vteri, vel alterius loci existens concrescit, quam primum enim & syncopes, & frigidos sudores, & respirandi difficultates, & pulsus imbecillitates, frigiditatemque totius corporis inuehit; nisiq; ab arte remedia quamprimum adhibeantur opportuna, mortem etiā breui affert. hoc non ex temperamēti mutatione euenit, cum nec pituita vitrea omniū humorum frigidissima hos effectus possit edere; non ex putredine, quoniam hoc statim fit, cum nondum putredo incipere potuerit; cumque ex putredine non concrescat sanguis, sed potius fluidus fiat, & cum ex putredine fit fœtor, & calor, quorum vtrumque a sanguine statim concreto negatur. Sed hoc prouenit ex propria sanguinis substantia corrupta, quam tantum intra venas incorruptam illæsamque natura seruare potest, extra venas enim sanguis cum nec a natura negatur, nec in proprio sit conceptaculo, moxque spiritus exhalent & euanescant, parsque ichorosa separetur, statim propriā amittit naturam, alienamque & extraneam induit, & quo prior erat magis familiaris & magis benigna, alteram adipiscitur eo inimicam magis, magisque perniciosam. In corruptione autem ista non tantum est mutatio naturæ, sed etiam aliquando temperamenti. raro enim humor aliquis corrumpitur, quin etiam temperamentum aliquo modo non mutet. sicuti e contrario sæpissime temperamentum immutatur, nulla facta in humoris substantia alteratione. Quod dictum est de sanguine, idem intelligitur, verificeturque de omni cætero humore & excremento. si enim in sanguine omnium humorum nobis familiarissimo amicissimoque

hoc eue-

hoc euenit,quid de cæteris humoribus excrementitiis cogitandum erit contingere posse? Porro hæc sæpe ad corruptionem deueniunt,corruptamque, consimilem veneno perniciosarum ferarũ naturam frequenter adipiscuntur. Nec mirum sit,hæc quandoq; in nobis corrumpi, cum sicuti extra corpus nostrum,ita & in corpore nostro multæ sint causæ ad hoc efficiendum aptissimæ, quemadmodum & ad alterandum in qualitatibus omnia humorum excrementorumq; genera causæ repetiuntur multæ, tum externæ tum internæ. Cum autem has patiuntur mutationes,siue sit temperamenti,siue naturæ,quodcunque sit hoc humidum,seu ad nutriendum aptum, seu excrementosum,diuersa morborum genera impertiuntur. hinc enim alij sunt morbi a temperatura, alij a tota substantia. ab intemperie fiunt morbi,cum mutationem in qualitatibus tantum patiuntur: a tota autem substantia, cum naturam propriam per corruptionem amiserunt. qui morbi a substantia inter venenatos,id est proportione respõdentes,his qui a veneno causantur,recenseri possunt: quoniam fiunt a natura,& a tota rei substantia nobis inimica. vnde tales hosce affectus,siue a deliterio pharmaco,siue a bestia virus iaculante,siue ab improbo succo,siue a pestilenti cœlo causati fuerint, Hippocrates omnes maleficos appellabat,tanquam eorundem eadem actio praua, venenosa & malefica existat. licet autem læsio ex his non sit semper ad mortem,semper tamẽ offensam immanem hi inuehunt, quæ nec a temperamento,nec ab aliqua alia prodit manifesta causa, sed tãtum ab intima rei nobis aduersante substantia. Morbi ab intemperie fiunt, tum ab internis, tum ab externis causis: hęque tum naturales,tum non naturales,tum præter naturam esse possunt. harum infinitus fere est numerus,qui tamen,licet sub capita breui possit reduci, a me non recensebitur; quoniam ad alios morbos ex corruptione propero. Morbi autem a tota substantia, a venenataque natura,qui ratione humorum in corpore nostro existentium fiunt,ab eorundem corruptione generantur. causatur autem hæc corruptio vel ab extrinseco, vel ab intrinseco. Ab extrinseco, vel cum homines inspirant aerem ad corrumpendum aptũ,vel cum alimentis vtuntur, quo-

Humores corporis nostri cũ permutantur, vel in temperamento, vel in propria natura quos morbos pariant.

Lib. 6. Epid. sect. 6. tex. & com. 5.

Humorum corporis humani corruptio vnde causetur.

rum vitiosa est substantia, quæque corruptelam aliquam sensere, sicuti aliquando frumentis, leguminibus, cæterisque cerealibus seminibus contingit, cuiusmodiq; fit quandoque in piscibus, carnibus, aliisque consimilibus rebus, quæ vel quoniam diutius mactata sint, vel negligenter reposita, corruptelam aliquam senserint. Vel hoc fit à cibarijs quidem incorruptis, sed qui facile, cum leui destituuntur concoctione, labem istam concipiunt, sicuti sunt horarij fructus, & cæteri cōsimilis generis. hoc etiam fit, cùm cibaria nec ordine, nec tempore, nec mensura, nec præparatione cōueniēnti sumuntur. hinc enim fit succus ad corruptelam paratus. Ab intrinseco autem fit corruptio ista, cum aliquod viscerum, vel quæcunque sit alia pars corporis, labem aliquam conceperit, qua id quod ei apponitur, siue sit pro confectione, siue pro sui propria nutritione, in alienam permutant naturam, tandemq; corrumpunt: cuius labis postea possunt & multæ esse causæ, tum externæ, tum internæ. externæ quidem, sicuti Venus immodica, animi pathemata, motus supra vires, casus, alterantia immoderata, & consimilia huiuscemodi, quæ innatum calorem dissipare apta sint. internæ autem, sicuti imbecillitas partis ab ortu, quæ diuturnitate temporis semper magis languescit, intemperies valida, & cætera, quæ partis calorem innatum dissipare, naturamque immutare possint. Animaduertendum autem est in vtrisque his mutationibus, quod non statim, nec semper, quotiescunque humor vel temperamenti, vel naturæ subijt mutationem, morbū procreat; sed quandoque intra corpus geritur longo temporis spatio, nullam alterationem manifestam exhibens, licet forsan latenter, & sensim semper aliquid male dispo-nat. sicut enim canis rabidi virus aliquando per menses nullo indicio, nulla læsione manifesta, intra corpus latet, licet aliquid continue semper agat: ita huiusmodi humores siue in temperamento sint immutati, siue in substantia corrupti, sæpe in corpore nostro nullum de se indiciū præbentes, per notabile temporis spatium permanent: hiq; nō semper, quamprimum tales geniti sunt, læsionem in corpore manifestatam & sensibilem produnt, sed nonnunquā per dies & menses latent, insensibiliterque semper aliquid continue

Humores cū sunt mutati vel in temperamēto, vel in propria substantia, non semper lædunt, nec semper morbos generāt.

continue agentes, tandem morbos manifestos,& atroces aliquando,aliquandoque mortem inducunt.Hinc sanguis supercalefactus,qui per notabile temporis spatium in corpore sine aliqua læsione sensibili permansit, irrepens in partem aliquam vel exteriorem vel interiorem,modo generat inflammationem, modo erysipelas: tuncq; videtur esse factus subitus affectus in homine,cum tamen & eius causa per tempus in corpore latuisset. Hinc plurimos conspeximus, qui cum sibimetipsis astantibusque sani viderentur,a medicisque expertissimis sani iudicari potuissent, subitam oppetijsse mortem: quoniam corrupti humores, qui venenatam naturam adepti erant, in corpore existentes,insensibiliterque continue aliquid agentes, tandemq; in cor subito erumpentes,subitum casum attulere: hique nõ aliud mortis indicium,quam mortem ipsam habuere, cũ tamen mortis causam adeo euidentẽ, potentissimamq; in sinu suo gererent. Has autem læsiones sensibiles & manifestas hi humores immutati,qui diutius latuerũt in corpore,produnt,vel cum sunt concitati a causa extrinseca,siue sit naturalis,siue non naturalis,siue præter naturam; vel cum ab intrinseca,scilicet,vel cum humores hi partes principales in consensum traxerint, vel adeo abundent, vt in proprio conceptaculo amplius retineri nequeant; vel cum tetrum vaporem de se ad nobiliores partes emittunt; vel si non vaporem,qualitatem saltem perniciosam edant,vel cum putruerint,vel quid cõsimile passi fuerint, ex quo humor concitatus suam actionem depromere queat, qualitateq; vel natura acquisititia sensibilem proferat actionẽ. Hinc non semper humores in qualitatibus immutati, nobis morbos inuehunt,sed tantum vel cum putrescunt, vel cum ad aliquam partẽ transmissi, illam lædunt,vel quid simile agunt,hocque cum a causis vel externis, vel internis concitati fuerint.Hinc etiam humores corrupti non semper propriam edunt actionem,sed tantum cum concitati vel mouẽtur ad partes nobiles,vel cũ ad easdem vaporem, qualitatemve perniciosam & malam transmittunt. Vnde euenit, vt a digito pedis non continua sit epilepsia, nec ab vtero hysterica continue fiant accidentia, sed tantum per interualla,quoniã non semper materia hæc perniciosa

Humores corrupti quando lædant, vel morbos generent.

agit,sed tantum,cum concitata ad principales partes quid sui transmittit. parem igitur subeunt mutationem, & humores in corpore nostro existentes, & alimenta exterius sumpta. vtraque enim & temperamenti & substantiæ mutationem patiuntur, illius quidem ex alteratione, istius autem ex corruptione: in hocque communicant, quòd ex alteratione morbos ab intemperie, ex corruptione autem morbos a substantia & propria natura inuehunt: quos non statim semper edunt, sed cum a causis, siue externis siue internis, concitati suam depromunt actionem; vel ab ijsdem immutati causis, ad sensibilem læsionem inducēdam promouentur. Quemadmodum autem alimentum & humores sortiti hanc sunt naturam, vt duplicem hanc transmutationem subeant; similiter & aer nobis circumfusus, alterum instrumentum ad tutelam caloris nostri paratum, consimilem adeptus est. Hic quidem adeo nobis est necessarius, vt sicuti nec sine alimento nutriri, nec sine anima viuere: ita nec animam sine aere tutari aut conseruare possumus. cum enim vita a calore, sicuti mors ab eius extinctione pendeat, calorque ad propriam conseruationem continua egeat euentatione, vt hinc & fumosa excrementa propellere & refrigerationem haurire possit; aer nobis vtrunque hoc officium præstat. nam & recipit excrementa illa fumosa, & pabulum conueniens est pro ipsius caloris refrigeratione; quorum si alterum, vel ambo desint, in discrimen suffocationis homo deuenit, extinctoque calore in mortem labitur. Hæc autem munia rectè obit aer, propriaque est tutela & nutritio caloris nostri, dum temperamento & natura nobis est familiaris: cuius contrariū si eueniat, vt scilicet vel in qualitatibus primis immutatus, vel in substantia corruptus sit, quoniam vtranque mutationem subire potest; primo quidem spiritus, deinde humores, vltimo loco substantiam corporis nostri afficiet: & prout diuersa erit mutatio, diuersos inuehet morbos; hos quidem ab intemperie, cum intemperatus in qualitatibus erit, illos a substantia, cum in substantia propria fuerit corruptus. Quæ corruptio alias ex motu & lumine astrorum, in aera male agentium; (illinc enim omnis inferiorum virtus regitur & gubernatur) alias ex cadaueribus insepultis, alias

Aer quare necessarius pro conseruanda vita.

Aer, vt vitam tutari queat, quas conditiones habere debeat.

Aer immutatus vel in temperamento, vel in substantia quomodo lædat hominem.

tis, alias ex aquis ſtagnantibus corruptis, alias ex ſpecu & voragine aperta, alias ex alia cauſa ortum habet. Cum autem aer labem iſtam conceperit, validiſſime in corpora noſtra agere, morboſq; pernicioſos inducere poterit. cum enim continue hunc & per arterias & per inſpirationem ad intra corpus trahamus, factuſque ſit nobis ex labe iſta concepta inimicus, non amplius erit aptum caloris noſtri pabulum & conſeruatio, ſed potius hinc diſſipabitur corpus noſtrum primo male affectis ſpiritibus, poſtmodum & communicata labe humoribus & partibus corporis noſtri ſolidis, præcipue autem cordi, tanquam ei, quod plurimo aere pro ſui refrigerio egeat, attrahatque. Hinc peſtis ex aere oritur, quæ plurimos vno eodemque tempore inuadens populatur, non tamen omnes pariter, ſed eos magis, qui humores ad corruptelam aptos in ſe recondunt. ad quamcunque enim actionem diſpoſitio patientis requiritur. nam aer corruptus corruptionem inuehit: vbi autem ſunt humores in hanc procliues, & in eoſdem corruptelam præcipitat. Corruptio autem iſta a peſtilentia inducta non eſt putredo, quoniam ſi hoc eſſet, ſemper peſtis concomitata eſſet febri. at ſæpe peſtis ſine febre viſa eſt. præterea putredo a calida & humida fit conſtitutione. at oriuntur peſtes, vigentque aliquando temporibus calidiſſimis & ſicciſſimis, cuiuſmodi fuit ea peſtilentia, quam ex Thucydidis hiſtoria totam Aſiam, hincque in Græciam peragraſſe nouimus. Pariter igitur & aer & alimentum, & corporis noſtri humores aliquando corruptionem patiuntur, cuius ratione venenatam & pernicioſam labem concipiunt, vnde inimica contrariaque naturæ noſtræ euadunt. ab aere ita alterato fiunt peſtilentiæ communes, quæ promiſcue agendo vnamquanque naturam & temperaturam inuadunt, omneſque ætates, omneſque ſexus indifferenter adeunt, licet hos magis quam illos diſpoſitionis ratione. ab alimento autem, & a corruptis humoribus, nihil ad hoc aere conferente, fiunt peſtilentes febres, inter ſporades morbos ſemper recenſendæ, niſi in aliqua regione ex communi alimẽto corrupto ortum habuerint; quoniam tunc non inter ſporades, ſed inter endimios ſunt connumerandæ. Aliquando tamẽ corruptionem tantam,

Aeris corruptio vnde causetur.

Pestis ex aere.

Corruptio à pestilentia inducta non est putredo.

Pestis ex contagio vnde ortum habeat. adeoque venenatam naturam concipiunt humores corporis humani, vt vnicuique præsentaneo veneno comparari possint, tantaq; illorum aliquando est efficacia, vt per solum & vnicum contactum in corpus extraneum consimilem inuehant perniciosam & venenatam naturam. hincque oritur pestis ex contagio. Pestis autem quæcunq; *Pestis vel cum febre, vel sine febre inuadit.* sit, siue ex pestilenti aeris statu, siue ex contagio, duplici consueuit modo inuadere. alias enim febrem, vnaque malam illam & venenatam introducunt qualitatem, alias hac tantum sine febre: cum primum agit, febrem pestilentem, vel morbos cum febre pestilenti inducit, cum autem secundum corruptionem in humoribus, non autem putredinem affert. hincque pestis sine febre. Quod idem potest contingere, visumque est sæpius in corpore humano contigisse, dum nullum pestis genus vagaretur, scilicet, quod facti sunt pestilentes morbi, & affectus ex corruptione ingenti humorum in aliquas corporis partes decumbentium, nulla præsente nec putredine, nec peste.

Quod dentur pestilentes affectus sine febre.

CAPVT V.

QVAMVIS liqueat, sine febre pestilentes affectus contingere posse, hoc tamen suppositum çum inferioribus quæ tractanda erunt, inseruire debeat, irrefragabilibus auctoritatibus rationeque firmabo. Hippocrates, *Pestem sine febre dari ex mente Hippocrat.* dum recenseret erysipelatosos affectus, ac pestilentes, quos sub anno austrino, tertio Epidemiorum libro, enarrabat, habebat hæc verba: *His adiuncta aliquando, aliquando non erat febris.* paulo post subdebat: *Multos autem vna cum febribus, & ante febrem, atque a febre arripuerunt. si autem ante febrem, ergo clare sine febre potest esse pestilens affectus* Inferius autem, dum de alui fluxionibus loqueretur, hæc habebat: *Aluus biliosa, pinguis, tenuis, aquosa, atq; ipse morbus multis eo erupit citra febrem, & cum febre.* Paulo infra hæc subiungebat. *Ex his quos febres tenebant, aliaq;, nemo circa potum intempestiuus erat.* quę verba [*quos febres tenebāt*] clarissime docent, alios posuisse affectus pestilentes, quos febris nō concomita-

Tex. 25. *Tex. 28.* *Tex. 55.* *Tex. 60.*

comitabatur. Galenus vero in eadẽ tractatione hanc sententiã exponens, clarissime docet, alios pestilẽter ægrotasse sine febre, alios cũ febre, hæc habens. Postquã priori capite dixit de ijs, qui ex ventre laborarũt, quod partim sitibundi, partim non essent, hic nunc de ægrotantibus simul cum febre ait, non magnopere illum fuisse sitibundum. Hoc idem superius eadem commentatione, dum explicaret, quod in peste illa longissima, quæ sua ætate vulgata est, per excrementa alui (quemadmodũ & in illa Hippocratis tempestate narratur) omnes prope extincti fuere, per hæc verba testatus est. Quod quidem esse symptoma perpetuum febris, quam pestilentem priuatim vocitant, cum mortales vel citra febrem pestis arripiat. Hoc clarius, dum normam exhibendi armenam bolum in pestilentibus affectibus doceret, per hæc verba expressit: *Caterum bibatur ex vino albo, consistentia tenui, modice diluto, si aut plane febri careat, aut leuiter ea teneatur; sin grauius febriat, admodum aqueo.* per quæ clarissime in peste aliquando febrem esse grauem, aliquando leuem, aliquando nullam testatur. Ratio hoc idem dictat. cum enim aer nõ semper per putredinem corpora pestilentiali inficiat affectu, sed hoc sæpius ex propria vitiata, & altera venenata acquisita natura agat: cumque in corpore humano multoties ex prauo victus regimine tanta adsit humorum sine putredine corruptio, vt inde hi humores venenatã labem concipientes, sæuos & pestilentes morbos inducãt: quemadmodum venena non necessario putridam qualitatem, a qua febris, includunt; ita nec vbi aer non manifesta, sed venenata qualitate corpora inficiet; nec vbi humores hac eadem labe inquinati, & non putrescentes erunt in causa pestilentis affectus, necessario febris subsequetur; quoniam ad inducendam febrem hanc ex necessitate requiritur putredo, quæ in prædictis non necessario includitur, cũ qualitates venenatę & inficere & perdere homines sine putredine, & ideo sine febre, possint. Hanc sententiam viri celeberrimi duplici auctoritate, duplici ratione & experimento euertere nituntur. Prima auctoritas ab Hippocrate desumpta est, qui in libello de spiritibus, flatibusve diuidens febrium genera in commune & particulare, dicebat,

Pestem sine febre accidere ex mente Galeni.

Com. 60.

Com. 57.

Lib. 9. de simpl. med. fac. cap. de terra Samia.

Pestis quare sine febre posset inuadere. & huius ratio.

commune febrium genus ab omnibus pestilentiam vocari. hinc arguunt Hippocratem censuisse, omnino inseparabilem esse febrem à peste. Altera autem auctoritas plurium quidem scribentium est: tamen cum vnico innitatur fundamento, pro vnica a me recenseatur, quæ hæc erit. Paulus, Aetius, Auicennas, Rasis, & omnes fere qui de peste egerunt, de hac nullibi, præterquam in catalogo febrium, tractarunt: quod certissimum est argumentum, eos indicasse febrem affectibus pestilentibus essentialem esse. *Rationum hæc prima est.* Pestis est acutissimus morbus, cum celerrime moueatur, & plurimos interficiat. igitur necessario habet febrem concomitantem. ex Hippocrate enim in Epidemijs acutissimi & grauissimi morbi semper habent febres continuas ipsis coniunctas. ac ex Galeno, dum interpretatur sententiam Hippoc. dicentis, morbos peracutos statim extremos habere labores, & ideo in his extreme tenuissimo victu vtendum esse, febres ab acutis morbis sunt inseparabiles. quod idẽ confirmasse videtur, dum causas & differentias difficilis respirationis explicaret, vbi habet, acutos morbos omnino cum febribus continentibus generari. *Altera ratio hæc est.* Pestis ex Galeno, febrium differentias docente, generatur ex putrefactione accensa circa cor, cum hoc ex inspirato aere contingat: at facta putredine circa cor, ingenitoque ibi calore præter naturam, non potest non subsequi febris: igitur pestem febris semper concomitabitur. Experimentum autem tale est, videlicet quod asserunt ipsi, nullũ hisce temporibus ex his qui peste laborarint, sine febre inuentum esse. Vnde si nullum reperire liceat, qui peste & non febre detineatur, nec etiam credendum est, pestem sine febre dari posse. Hæc opinio, vt mea fert sententia, præterquam quod Hippocrati & Galeno manifestissime contradicit, veritati consona non est, vt omnia superius in contrarium deducta diluens, clarissime ostendam. & incipiens ab experimento dico, quod vnusquisque habet sua & propria experimenta. Vnde si hi asserunt, non ab eis visum esse pestilentem morbum sine febre, alij ex recentioribus sunt, qui affirment, se oppositum obseruasse. quare penes nos, quo ad hoc, res indecisa remanebit. si tamen ab experimen-

Lib.p. Epid. sect.3. com.3.

Lib.pri.aph. com.7.

Lib.3. de diffic.resp.

Lib.p. de differ.feb. cap.4.

Experimẽto an detur pestis sine febre.

perimentatoribus vlla fides desumenda erit, quibus magis erit credendum, an hominibus nostris? an Hippocrati & Galeno, qui duo fulgentissima medicinæ lumina fuerunt? his procul dubio. At Hippocrates & Galenus affirmant, se obseruasse pestilentes morbos sine febre; experimento igitur pateat, dari sine febre pestilentes affectus. quo supposito ad deducta in oppositum deuenio. Sane locus ille Hippocratis libro de spiritibus clare habet, febres communes pestem vocari. sed quo pacto hinc elicere possimus, febrem omnino esse inseparabilem a peste, nec video, nec conijcio. perinde autem est hęc positio, ac si morbos in acutos & longos distinguerem, acutos autem vocarem graues & periculosos, hincque elicerem, omnem grauem morbum ac periculosum esse acutum. quod quantum veritati consonet, videant alij & iudicent. Præterea hoc addo: si diuisio illa febrium omne morborum genus contineret, nulli dubium esset, quod hæc propositio [*febres communes sunt pestis*] æquipolleret ei [*pestis omnis est cum febre.*] sed cum dentur alij morbi sine febre, ex prima illa propositione secundam deducere non licet, quoniam ille terminus, *pestis*, potest esse quid vniuersalius febre communi. perindeque esset, ac si diuiderem febriū genera in has duas differentias, videlicet quod primum genus esset cum loci particularis affectu, alterum autem non, sicuti eæ quæ nullo particulari affecto loco, sed a sparsa fiunt materia; eliceremq; ex primo dicto, omnem particularis loci affectum esse cum febre. hoc autem & falsum est, & illinc elici non potest, quoniam affectus particulares sunt quid commune & febri & nōnullis alijs morbis. Quapropter concludo, ex loco illo Hippocratis haberi quidem, febres communes pestem esse: sed quoniam sub hac febrium diuisione non omne morborum genus continetur, ideo hinc non posse deduci, omnem pestilentem affectum esse cum febre. Si autem Paulus, Aetius, cæteri que scribentes de peste in tractatu febrium de ea egerint, hoc cum maxima factum est ab eis ratione; quoniam cum pestis vt plurimum vel sit febris ipsa pestilens, vel pestilens affectus cum febre; iure de ea inter febres tractandum erat, locusq; hic erat cōueniens, in quo hæc tractatio

Paulus, Aetius, cæterique cur de peste in tractatione febrium egerunt.

reponi debuerat, vt febrilem affectum, qui pestem sæpissime concomitari solet, considerarent. Præterea hoc etiam ea ratione est factum; quoniam sicuti pestis est morbus communis, similiter de ea inter morbos communes agere debebãt: at febris respectu aliorum morborũ est communissima. His addo, quod si de affectibus particularibus pestilentibus agere sigillatim voluissent (cum fere omnes graues, & periculosi morbi, sicuti dysenteriæ, tenasmi, dolores colici, hepatis inflammationes, phrenitides, erysipelata, carbũculi, plurimiq; alij particulares morbi, possint esse pestilentes) sub singulo quoq; horum capite de ijsdem agere debuissent, remq; ipsam in immensum traxissent, sæpiusq; eadem ab ijsdem repetenda forent. quod vt euitarent, sub communi morbo, & in communi loco, & in tractatu de morbis communibus, de peste egerunt. Quare non est, quod hinc elicias, horum scribentium mentem fuisse, febrem pestiferis morbis essentialem esse Quod idẽ hinc confirmari potest, quoniã Paulus & Aetius, quos cæteri imitati sunt, agentes de morbis publice grassantibus, non sub nomine febris, sed sub nomine morbi, cum tamẽ in tractatione febrium de his agerent, rem & sententiam suam aperuerunt. si enim opinati essent, semper pestilentes morbos esse cum febre, vel febrem ipsam esse, non assumpsissent nomen hoc morbi genericum, & ad febres, & ad cæteros affectus qui sine febre accedunt. *Hac quo ad auctorates, nunc ad rationes descendo. Prima hac erat.* Pestis est acutissimus morbus, igitur cum febre, quoniam ad mentem Hippocratis & Galeni, locis citatis, omnis acutus morbus febrem concomitantem habet. At ratio hęc falso innitur medio, quod habet, omnes acutos morbos febrem coniunctam habere. norunt enim medici, nõnulla morborum acutorum esse genera, quibus febris nõ annectitur. & hoc adeo clare pluribus in locis testatus est Galenus, vt mirum sit, hæc non fuisse ab his notata, nam dum explicaret, quare acutorum morborum nõ omnino certæ sint prænunciationes, vel salutis, vel mortis, habet hæc verba: *Febresq; vt plurimũ acutis morbis adiunguntur. rari enim sunt ex ipsis, quibus febres non adsint, vt morbus attonitus quem Graci apoplexiam vocant.* In commentatione

Acuti morbo an necessario habeat coniunctam febrem.

Lib. 2. aph. 19.

ratione autem Aphorismi, in quo habetur, mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale esse, dicebat sic: *Et si absque febre aliquis alius morbus acutus fiat, veluti morbus comitialis, morbus attonitus quem Graeci apoplexiam vocant, conuulsio, distentio, &c.* hanc eandē sententiā confirmat loco illo, in quo de difficultate respirationis agitur per hæc verba, dū loqueretur de morbis acutis. *Fuerit autē vtiq; & eorū qui citra febrē fiūt, velut etiam conuulsiones.* per quæ omnia clare habetur, alios esse acutos morbos qui fiant cum febre, alios qui sine febre. Cum autem non omnes acuti morbi necessario febrem annexam habeant, nec ea ratio vllius erit roboris, dū habet, ideo febrem concomitari pestem, quia hæc sit acutissimus morbus: loca autē ea Hippocratis & Galeni in oppositum deducta nihil cōtra hanc sententiā habent. Quo enim ad locū Epidemiorū, animaduertendum est, Hippoc. intentionem esse per ea verba, cū proposuerit plura esse febrium genera, declarare, in cuius febris genere sit morbi grauitas, vitæq; discrimen; in quoq; securitas, & eiusdem leuitas esset: & ita inquit, quod morbi acutissimi grauissimiq;, ac maxime letales, fiunt in cōtinua febre, in cuius cōparationem & oppositum subiungebat, Quartanam esse securissimā, facillimam & longissimam; Semitertianā aūt cum morbis acutis esse lethalem; nocturnam non admodum lethalem, sed longam; diurnam autem longiorē. quæ omnia proponebat non ad declarandā horum morborū essentiam, sed ad explicandā grauitatem, discrimenq; harum febriū, tanquam ea quę ad prognosticum tantum faciant, & ideo hinc non arguatur, quod acuti morbi semper cum febre fiant, sed quod acutissimi, maximi, grauissimi, ac præ cæteris omnibus lethales sint ij morbi qui fiunt in continua febre. Quo vero ad locū Galeni, in quo habet febres a morbis acutis esse inseparabiles, sciendum est, quod loquitur de illis acutis morbis qui sunt cū febre: ab his aūt febres sunt inseparabiles, quoniā hi semper sunt cum febre continua, vt dicebat Hippocr. dum rectam acutorū morborū victus rationem instituere vellet per hæc verba: *Sunt hi igitur acuti morbi, quos prisci nominatim perstrinxerunt, pleuritis, peripneumonia, phrenitis, lethargus,*

Lib. 5. aph. 30.

Lib. 3. de diff. respira.

Morbi acuti, qui sunt cum febre, habet ipsas continuas.

Lib. p. reg. acut. tex. 8.

causus, & quicunq; alij hos consequuntur morbi, quorũ febres prorsus continua interficiunt. Quod est idẽ, quod Galenus lib. De difficult. respir. intendebat, dum habebat, acutos morbos eos proprie vocari, qui omnino cum febribus continentibus fiunt; quoniam ij sunt soli, de quibus Hippocrates eo in libro pertractat, dum victus rationem acutorum morborum docere intendit. hi enim semper sunt cum febre, & horum febres sunt semper continuæ. quod tamen non includit, omne acutorum morborũ genus esse cum febre. *Secunda erat ratio.* Pestis ex Galeno generatur a putrefactione accensa circa cor. igitur necessario habet febrem cõnexam, quoniam, accenso calore & putredine in corde, non potest non subsequi febris. Procul dubio, si verum esset, semper generari pestem a putredine accensa circa cor, omnino a peste febris esset inseparabilis, sed illud falsum est, vt inferius declarabitur, dum in peste nõ per putredinem semper aerem agere, & dum fomitem pestilentis morbi non semper circa cor esse, explicabimus. Quod idem processus Hippocratis confirmare potest, qui erysipelatosos recensens affectus, eorundemq; putredines & corruptiones, vnde ossium denudationes & decidentiæ procedebant, cum tanta putredine in nonnullis febrem nõ adfuisse, testatur. hinc autem duo habemus, primum quod a putredine circa cor non incepere hi affectus, quoniam cum tanta putredine necessario insigniter febricitassent: alterum quod fomes huius pestilentis affectus non circa cor, sed in partibus externis sæuiebat. Præterea interdũ circa cor quidem prima potest esse ex peste infectio, attamen vigente eius robore, validaque existente vi expultrice, materia infesta quandoque a corde ad alias partes & ad externas transmittitur. Vnde modo cutaneos affectus, modo tumores ad axillas, ad inguina, & ad alias corporis partes inuehit. hicque non erit necessarium, vt febris subsequatur, dum vigente cordis robore, eiusq; vi naturali reluctante, materia peccans non ibi accenditur, sed alio, videlicet longe ab ipso corde trãsmittatur. His addo, quod pestilentes affectus non semper ortum habent ab aere, sed nonnunquã hi ratione praui alimenti, assumptis in vsum hominum malis cibarijs, generantur: tuncq; non necessarium

Pestis an generetur a putrefactione accensa circa cor.

Lib. 3. Epid. sect. 3. tex. 25.

necessarium erit, vt putredo accēdatur in corde, quoniam in quacunq; alia corporis parte, cuiuscemodi & circa cor, potest prauitas humorum aggregari, cuius ratione pestilens affectus subsequatur: & tunc qualitas illa pestilēs non necessario erit cum putredine, à qua putredine febris ipsa accenditur & dependet. Quod autem Galenus ibidem asserat, pestem generari ex putredine accensa circa cor, & ideo quod cum peste sit semper annexa febris; non est prçter rationem, nec aliquid contra sententiam nostram habet, quoniam tunc loquitur de peste, quæ ratione vitiati aëris corpora inficiat. Vnde cum hic inspiretur, videtur, quod necessario primo inficiat cor. At non semper pestilentes affectus hac fiunt ratione, quemadmodū cum fiunt, vel ratione puri contagij, vel ratione praui victus. Præterea ibidem Galenus non pestis causas, sed pestilentis febris inquirit: & ideo cum præsupponat febrem, eiusq; causam indagando asserat circa cor accensa putredine ex vitiato aëre inspirato generari pestilentem febrem, non est, quod hinc deducere possimus eum iudicasse, cuiuscunque pestis hanc eandem esse causam, & in quacunque peste febrem necessario reperiri. non negauit enim Galenus, fieri etiam posse pestilentes affectus, & ratione vitiati alimenti, & ratione etiam contagij, cuius merito censebat, conuersationem eorum qui peste laborant, esse vitandam, quoniam periculum est, ne inde contagium contrahatur. Et si forsan per contagium id non intellexit Galenus, quod nos intelligimus, ætasque nostra perspicacius & diligentius antiquitate perscrutata est & cognouit: tamē hoc verum est, & pro certo censeatur, quod multi in pestilentes incidunt affectus ex solo contagio per fomitem: tuncque non ab inspirato aere, vt Galeni præsupponit sententia, sed ex solo contagio auspicantur. cuius ratione potest illa venenata & perniciosa qualitas non tantum cordi, sed & cuicunque alteri membro communicari: & hinc febris necessario ratione prædicta non accedit. At etiām ex inspiratione infecti aeris, ac ex valido contagio experientia docuit, aliquos ita efficaciter coinquinari, vt nec præcedente aliqua notabili alteratione, nec post mortem subsequente vllo pestilentis affectus signo, subito peste correpti, subito etiam

Lib. p. de diff. feb. cap. 2.

Peste infecti aliquando subito pereunt.

perindę ac si præsentaneum venenum hausissent, de medio sublati sint. quid hoc potuit esse, nisi praua & perniciosa illa qualitas, pestilens spiritus, & calorem innatum oppugnans, & expugnans simul? absque quod vlla facta sit in humoribus vel putredo, vel feruor, & ideo nec febris. si enim hoc fuisset, non potuisset non adfuisse aliquod symptoma, signumve, quod hæc necessario consequens, hæc eadem aliquo pacto concomitans indicasset. Quare constanter assero posse pestem pestilentesque affectus sine febre dari; hocque tum experimento, tum rationi, tum Hippocrati ac Galeno conformari.

De essentia febris pestilentis. Cap. VI.

His habitis ad declarandum febris pestilentis essentiá descendo. Quando humores corrupti, qui ex hoc extraneam naturąm perniciosamque qualitatem sunt adepti, ad putredinem deueniunt, tunc fit febris pestilens, quę non calore putrido tantum, sed etiam qualitate maligna, cor lacessit: calore quidem, quoniam omnia putrida alieno calore sunt calida, qualitate autem mala; quoniam corrupta extraneam improportionatamq; ac inimicam nobis naturam adipiscuntur. Qualitas autem hæc maligna a corruptione causatur, in extranea natura inuecta cōsistit, a putredine concitatur. primo enim humores corruptionē subeunt: a corruptione natura nobis perniciosa & inimica inuehitur, in qua mala hæc qualitas fundatur: quæ mala qualitas cor non fatigat per febrem, nisi cum humores ad putredinem deuenerint. hinc enim exsuscitatur illa maligna natura, ad agendumque promouetur. nam per putredinem omnia corrupta facile exhalant euaporantque: & cum prius nihil redolerent, addita putredine fœtida euadunt. Vnde postea quoquo versus vapores sibi consimiles transmittunt, suamque malam qualitatem facilius proferūt. Exemplo hoc pateat. Vinum vappa factum corruptumque non accedente putredine, nec calescit, nec fœtet. quod si illa superueniat, alieno calore statim alteratur, fœtoremque acquirit, adeoque malam illam naturam in corruptionę delitescentem promouet, vt abominabilę &

Praua qualitas a quo causetur.

Humores corrupti quando febrem pestilentem inducant.

magis

magis perniciosum euadat. Vnde multi potu vini corrupti vsi sint, nullus tamen putrescentis vsum potuit tolerare. Hoc idem humoribus corporis nostri euenit. hi, dum sunt corrupti, nondum autem putrefacti, nec calorem, nec malam qualitatem vna cum calore de se necessario proferunt. quod si putredo his superueniat, tunc mala illa natura in actum reducitur, & ad agendum promouetur. hincq; excitata vna cum calore putredo cor fatigat: tuncq; fit febris pestilens. hæc autem qua febris, quoniam omnis febris est intemperies calida, calore nocet; qua autem est maligna, perniciosa qualitate ortum habente ex substantia nobis inimica, a corruptione causata lædit. Corruptio autem ista non semper est vniformis, nec in puncto consistit, sed aliquando magis, aliquando minus intensa est. Vnde prout vel maior vel minor est, & prout magis vel minus distat a natura humorum priori & naturali, ita etiam modo magis perniciosam, modo minus malam naturam in eosdem inuehit humores. hincque cum ad putredinem hi deueniunt, modo pestilentem febrem minus malignam, modo magis procreant. prout enim humores facti sunt vel magis vel minus alieni, improportionatiq; naturæ nostræ; ita etiam quandoque febris inde pendens efficitur modo minus, modo magis maligna. corruptio autem horum humorum quandoque eorundem putredinẽ præcedit, quandoq; vna cum ipsa videtur inuadere. clare præcedit in febribus illis pestilentibus, quæ inter sporades morbos connumerabantur; clariusq; in illis, quæ ex caritate annonæ, vitiosoque victu vel potu ortum habuere. hi enim (qui tali vsi sunt victus genere, cuiusmodi sub Antonino, potissimũ autem in his qui ruri degebant, factum est, cum prius malos corruptosq; humores aggregarint) tandem febricitabant, cum iidem ad putredinẽ deuenirent; hisq; si sanguis, antequam febricitent, emittatur, non laudabilis, sed totus vitiatus cõspicitur. sique ad præseruationem expurgẽtur, humores omnino praui & corrupti educuntur, qui probi ex malo victus genere non potuerunt gigni. corruptio igitur in hisce febribus putredinem manifeste præcedit. at in illis, quæ vel ex pestilenti aeris statu, vel ex contagio ortum habent, non ita liquet; imo videtur vna accedere,

Corruptio humorum non semper est vniformis.

Febris pestilens, quare aliquando magis, aliquando minus maligna existit.

Corruptio & putredo humorum in febre pestilẽti quomodo se consequantur.

quod tamen ita explicandum erit. Aer pestilens, contagiumque cum inficit quempiam, non alia ratione valide citoq; in eundem suam prodit actionem, quam ratione venenatæ naturæ: qua ambo hæc improportionata homini, inimicaque facta sunt. Venenata autem hæc natura non in putredine consistit, quod & validitas & velocitas agendi indicat: licet enim quod a putrido contangitur, putridum fiat, tamen hoc non subito nec velociter fieri potest, sed sensim & temporis spacio conuenienti contingere debet, quoniam hinc qualitatum actiuarum passiuarumque mutua actio passioque, per quam res putrida fiat, requiritur. at res venenosæ, cum non ratione qualitatum, sed ratione substantiæ agant, possunt, cum actuatæ sunt, subito & valide agere. hinc hausto veneno quis repente moritur, per fomitemque ex contagio quis subito inficitur: quę nec putrida assumta, nec adhæsu contangentia facere possunt. præterea si hoc de pestilenti aeris statu quis posset imaginari, quid de contagio afferet? in quo vnico contactu, vnica inspiratione communicatur pestilens affectus. hoc ne ex putredine? cum ægrotans ex contagio infectus, & carnes diu mactatas, & fructus horarios, quę omnia ad putrescendum promptissima sunt, consimiliaque diu cōtrectet, nec ea putrefaciat: at putrefaciet humores in corpore alterius existentes, qui a natura eius propria regulantur & reguntur, vnico contactu, vnicaque expiratione, simulque pestilentem affectum inducet? sane hoc non ex putredine, sed ex venenata natura contingit, cuius violentiæ ratione corrupta humorum substantia, factaque perniciosa, cum amplius regi a natura nequeat, tandem putrescit. hincque fit febris pestilens, a contagio inducta. hoc idem in pestilenti aeris statu contingit. hic enim factus ex corruptione, vndecunque causata fuerit, naturæ humanæ inimicus, attractusque tum per arterias, tum per inspirationem, primo quidem spiritus, postmodum humores, vltimo partes corporis solidas labefactat, non putredine certe, sed mala & perniciosa qualitate, qua humores præcipue labefactati, multumque corrupti, cum a natura non regantur, statim postea ad putredinem deuenientes febrem pestilentē causant: hincque febris pestilens ex aeris mala constitutione.

Venenata humorum natura in putredine non cōsistit.

Hoc

Hoc idem hinc confirmare possum, quod sæpe & contagium & aeris status pestilens pestilentem affectum in humores inducant nulla præsente putredine, vt clare liquet, cũ sine febre pestis inuadat. si enim à putredine hoc esset, quis posset imaginari pestilẽtem affectum in humoribus, ipsisque putrescentibus, nullam pręsentem adesse febrem? at sæpe sine febre pestilentes affectus apparent. In pestilenti igitur aeris statu, a contagioque inuehitur, dum febris per hæc introducitur, corruptio & putredo, quæ simul accedere videntur, attamen & tempore & ratione semper corruptio putredinem præcedit, licet breui hæc illam subsequatur. Quapropter in omni febrium pestilentium genere putredo corruptionem subsequetur. hincque concludendum erit, quod febris pestilens ea est, in qua humores corrupti putrescentes, non solo calore putrido, sed & perniciosa qualitate cor lacessunt: quæ mala qualitas fundatur non in temperatura aliqua, vel qualitatibus vllis, sed in natura venenata ex corruptione causata. sicuti pariter vis attrahendi ferrum consistit in natura magnetis, sicutique vis educendi bilem fundatur in substantia Rhabarbari, non in eorundem vlla temperie vel qualitate. Quemadmodũ autem & Rhabarbarũ in corpore nostro suam non prodit actionem, antequam actuatum sit à calore nostro, ita & humores corrupti, antequam putrescant, per febrem suam non proferũt actionem, sed tantum cum per putredinem mala illa qualitas delitescens excitatur, cuiuscemodi cum per actuationem in Rhabarbaro attractio bilis exsuscitatur. Animaduertendum autem est, quod ista mala qualitas, pendens a venenata natura, causata a corruptione, non excitatur a putredine solum, quoniã & aliter suam potest prodere actionẽ. si enim causæ putredinem inducentes non sint præsto, poterit quidem hæc materia imputris aliquandiu seruari, tamen spatio temporis, vel cum in molem eximiam excreuerit, vel cum non retineatur in proprio conceptaculo, vel cũ a causa aliqua extranea concitabitur, suam depromet actionem & vim: & prout magis huic membro, quam illi, inimicam gerit naturã, modo etiam syncopas, modo epilepsiam, modo alias infert læsiones, nulla concomitante febre. quæ eadem materia, si ad

Febrũ pestilens quæ sit.

Mala qualitas nõ semper a putredine excitatur.

putredinem deueniat,cum vel in mole eximia, vel in loco ad febrem producendam apto extiterit, tunc febrem inuehit pestilentem, malamq; illam qualitatem, putredine mediãte, facilius depromet ac excitabit. His omnibus hoc addo. quoniam longa serie determinatum est in febre pestilenti corruptionem semper putredini præire, non existimet quis, quod omnis corruptio putredinem præcedat. nam & aliquãdo corruptio a putredine causatur, cuiusmodi frequenter in externis videmus. nam & fructus multi, præcipue horarij, & carnes diu mactatæ, & frumentum, legumina, cæteraque cerealia semina male reposita, sæpe per putredinem corrumpuntur: quod idem humorib. corporis nostri sæpius euenit. nam accedente putredine aliquando corrumpuntur. nec tamen hoc a superioribus dissonum est. nam in omni quidem febrium pestilentum genere corrupti humores, qui naturam nobis inimicam adepti sunt, putrescunt: hincque febris pestilens pendet. attamen & aliquando ex putredine humorum ingenti ijdem corrumpuntur, naturamque venenatam inde concipiunt: quod tamen cum euenit, nondum facta est febris pestilẽs, sed hinc fieri debet. dum enim intensa putredine humores, siue hoc in membro particulari, siue in venis patiãtur, putrescunt, nondum autem sint corrupti; non potuerunt concipere naturam illam perniciosam: sed putredo illa est via ad corruptionem, & ad generandã malam illam qualitatem: quæ duo si subsequantur, tunc perseuerante eadẽ, vel noua accedente putredine fit febris pestilens: quod experientia sæpissime patuit. multę enim incipiunt febres, quæ a principio non sunt pestilentes: quæ tamen, si medici ignorantia, negligentiave, ægrotantiumque inobedientia, aut causarum externarum sæuitia, male tractentur, acuta magisque intensa facta putredine, in pestilentes desinunt. hoc non aliunde euenit, quam ex mala corruptione, in humoribus causata ab intensa putredine. quæ tamen non potuit edere febrẽ pestilentem, nisi cum materia putrescens eo corruptionis deuenerit, qua perniciosam naturam consequuta sit. casus consimiles rari sunt. febris autem pestilens a principio sæpius talis, scilicet pestilens, inuadit, tuncque non a putredine intensa mala illa qualitas ortum

Corruptio humorum non semper putredinem eorundem precedit.

ortum habet. nam vna cum putredine apparet, imò in primo insultu febris, dum putredo incipit tantum, nondumque consummata est, natura illa maligna iam est genita, tuncque magnam de se profert actionem. quod clare indicat, qualitatem hanc malam aliunde, quam ex putredine, generari. Quare statuatur, in omni febre pestilenti putrescere humorem, qui ex corruptione perniciosam venenatamque labem, quæ in nulla intemperie consistat, sed in natura aliena nobisque inimica, ex corruptione in humorem inuecta, conceperit. hæc autem natura est intima rei substantia humanæ opposita, consimilis ei quæ in letalibus venenis reperitur.

Praua qualitas febris pestilentis an consistat in summa putredine.

CAPVT VII.

SCio plurimos huiusce fuisse opinionis, quod praua qualitas, qua affligitur cor in febre pestilenti, in vnica consistat putredine, eaq; summa. quæ opinio, quoniã præclarissimos auctores fautoresque habuit, ideo a nobis erit discutienda. Nemini dubium est, quod humores corporis nostri eo corruptionis quandoque deueniunt, vt propriam amittentes naturam, alienamque subeuntes, lethalibus venenis consimiles reddantur. corruptio hæc non est putredo, longeque a putredine distat corruptio. a gladio, a veneno, ab apoplexia, a multisque alijs internis morbis corrumpitur homo, non tamen putrescit. in corruptione solum propria rei natura intima destruitur: at putredo est via in corruptionem, putredinique additur & calor & fœtor; hinc febris & fœtor a nome, quod non a phagedæna, licet vtraque partem corrumpat, quoniam hæc sine putredine, illa cum putredine corrumpit. putredo igitur & corruptio adinuicem differunt. His addo, quod quandocunque humores corporis nostri alienam subeunt naturam, semper corrumpuntur, at non semper putrescunt. hoc ex inductione patere potest. In epilepsia per consensum a digito pedis, vel a crure, vel a manu, vel a quocunque alio particulari membro (cuiusmodi aliquando

Corruptio humorũ per quam acquirũt prauam qualitatẽ, non est putredo.

Corruptio quid differat a putredine.

Humores, cũ prauam qualitatem

suscipiunt, semper corrumpuntur, at non semper putrescunt.

nos,testante experientia,vidimus) genita est materia perniciosa, venenatam naturam gerens in loco primario affecto.at hoc ne ex putredine?an ex corruptione? non hercule ex putredine,quoniam cum humores nostri corporis ex putredine concipiāt igneum calorē, ad sensum in parte læsa,& ante paroxysmi inuasionem, dum materia hæc putresceret, perciperetur caliditas, eaque cum molestia: quod tamen nec ratio, nec experiētia comprobare potest. imo nisi perciperēt ægrotantes in inuasione epilepsiæ motum illum a parte læsa, siue sit aura quædam, siue qualitas, nulla adesset coniectura,qua inueniri posset pars primario affecta.In vteri præfocatione materia,a qua vapor ille malignus,qui vel cor vel cerebrum vel diaphragma petit,eleuatur,procul dubio vere in vtero non putrescit,licet in eodem vere corrupta sit. si enim putresceret, caloris sensum eo inueheret:quod tamen nequaquam verum est:imo experientia oppositum persuadet.non solum enim ibi nullus percipitur calor,sed frigiditas: & non tantum illius partis, sed etiam totius corporis satis insignis frequenter apparet, quam subsequi ex putrido humore non est possibile. Sed quid magis? in his qui subita morte necati sunt ex materia venenata effusa supra cor,corruptio humorum proculdubio certissima est, at non putredo. nam si a putredine hoc esset,cum hæc materia omnium sit perniciosissima, maximè deberet putrescere. at quomodo potest tāta esse putredo in partibus internis, præcipue circa cor in thorace ipso, vbi tales materiæ potissimum suam habent sedem, sine vllo caloris sensu?hoc profecto fieri non potest: & tamen hi subito de medio tolluntur, nulla præexistente sensibili læsione.constat igitur, venenatam adipisci naturam humores, cum corrumpuntur, qui tamen non necessario putrescunt. His habitis rem ipsam aggredior. Materia, quæ in pestilēti febre putrescit,cor eo tempore mala affligit qualitate,quo vix incipit putredo.hoc autem firmum est indicium,prauam hanc qualitatem aliunde,quam ex putredine,ortum habere. nam incipiente febre ipsa, in ipsiusque primo principio & insultu,in quo & febris est pestilens, & perniciosa qualitate cor petit: tunc putredo quæ est incipiens,non potest esse summa. si enim morbi non ab augmento,

gmento, nec a statu, sed ab ipso principio, in quo omnia sunt imbecilliora, incipiunt, non in prima febris pestilentis inuasione poterit esse summa putredo. præterea si ignis, omnium agentium validissimus, ligna concremando non potest eorum substantiam vnico ictu ignescere, sed prius partes exteriores & ficciores, mox & interiores adoritur; quid de putredine, quæ longe imbecillior agens est, asserendum erit? hæc enim nō in instanti totam humoris substantiam, sed eo ordine, quo & paleæ & stipulæ & virgulta & ligna simul mixta concremātur; ita prius partes humorum tenuiores, & accendi faciliores, & ad putrescendum aptiores, postmodum & solidiores & intimiores populatur. impossibileque est, quod vnico ictu oculi profunda, summa, sordidaque simul in re vna fiat putredo, eo statim summa putredine putrescente. Quod idem exteriora omnia putrescentia attestantur, & indicant. nam quicquid extra hominem putrescit, prius leui & superficiali, (vt ita dicam) postea labe ingrauescente, summa & sordida, profundaque putrescit putredine. nihil autem in totum, & in intima rei substantia statim putredinem summam concipit, nec concipere potest. putredo enim, cum ex mutua actione & passione actiuarum passiuarumque qualitatum fiat, nō potest subito ad summum peruenire gradum, sed necessario primo leuior fit, postea augetur inualescitq;: & prout passiuæ qualitates dominium maius suscipiunt supra primas, magisque humidum euagatur, ita intensior & maior euadit. Quare cū à principio non possit esse summa putredo, a principio autem praua qualitas affligat, ab ipsa summa putredine praua hæc qualitas non dependet, sed a venenata humorum natura, quā ex corruptione oriri iam docuimus. At si quis per summam putredinem non eam intelligat, quæ intimam rei substantiam populatur, sed e am, cuiuscunque sit partis, quę sordida & praua est, nec etiam hinc conijcere potest malam hanc perniciosamque qualitatem a summa depēdere putredine, quoniam si hoc esset a putredine, contingeret, vel quia vulgaris putredo ad hoc satis, vel quid aliud necessario addendū esset. non hercule vulgaris putredo satis esse potest. quia hinc omnes febres putridæ essent pestilentes: at quid est hoc aliud quod

An mala qualitas febris pestilētis consistat in sordida & praua putredine.

requiritur?vel extensio vel intensio putredinis. non extensio, quia febres synochę inter continuas sunt mitissimæ, in quibus tamen putredo in maiori est mole, quam in cæteris omnibus. an igitur intensio? certe ista intensio in gradu, si in inuasione febris reperitur, vel a causis efficiẽtibus, vel a materiali prouenit. causæ efficientes sunt duæ, scilicet vel putrida occurrentia, vel obstructio. obstructio non potest esse sufficiẽs causa huius sordidæ putredinis. tum quoniã est causa cõmunis cæteris febribus putridis, ob quam tamen, licet aliquando sit contumacissima & validissima, non redduntur pestilentes; tum etiam quia multæ pestilentes febres vel nullis vel minimis præsentib. obstructionibus generantur, cuiusmodi eæ sunt, quæ ex contagio & in pestilenti aeris statu inuehuntur. Nec etiam putrida occurrentia possunt esse causa totalis huiusce prauæ putredinis. quoniam licet hoc possit in febribus, quæ ex contagio pestilentique aere contingunt (hoc tamen a veritate dissonum est) imaginari; nihilominus in illis quæ inter sporades morbos eueniunt, nihil tale fingere possumus; cum nulla dentur in his putrescẽtia, quæ adhæsu tantum & per fomitem humores in putredinem deducant. relinquitur igitur sola materialis causa, tanquam sufficiens ad dandam tam malam putredinem. hæc materialis causa vel sunt humores, vel superfluitates corporis nostri. hæc duo autem, cum tam sordidam subeunt putredinem, vnde hoc habent? certe cum sunt in naturali statu, nullus sanæ mentis assereret, hanc mutationem ea posse inire, quoniam cum nec causæ putredinis efficientes ad hoc agendum sint aptæ, ipsaque materia per naturalem essentiam ad hoc possit resistere, quomodo possent tantam recipere putredinem? Si autem non retineant naturalem statum, hoc est, vel quia aliquam subierint temperamenti mutationem, & tunc si putrescant, vulgari putredine tantum afficiuntur. quod idem in cæteris febribus putridis quotidie euenit, vel etiam substantiæ, & tunc corruptionem patiuntur: eoque tempore forsan possunt hanc sordidam putredinem inire, aptaque sunt, vt summe & profunde putrescant. Sed quid tunc erit? demonstratum est, humores excrementaque corporis nostri per corruptionem extraneam inire naturam,

Putredinis causæ efficientes.

Putredinis febrium materialis causa.

naturam, nostræque inimicam: quare cum hæc ad putredinem deuenient, mala illa qualitas, quæ in febre pestilenti cor petit, per corruptionem iam erat genita. cui tantum hoc additur, quod per putredinem ad agendum promouetur excitaturque. non igitur licet in principio, in insultuque febris pestilentis summa sordidaque adsit putredo, ab hac qualitas ea mala dependet, nec generatur, sed a materia corrupta a putredine excitata deueniet. His omnibus certissimum addo argumentum. Si febris pestilens, eiusq; perniciosa qualitas in vnica consisteret putredine, fomes per contagium, vel ex contagio ægrotãs, aerq; in pestilenti aeris statu per putredinem eadẽ inducerent. quod cum longe a veritate dissideat, firmissimum sit indicium, qualitatem malignã in vnica nõ consistere putredine. qui enim pestilenti febre ex contagio laborat, cum alterum inficit, siue hoc sit immediate, siue per fomitem, non per putredinem hoc agit. cum enim putredo sit communis omnium mixtorum passio, hincq; accidat, vt quod a putrido tangitur, putridum fiat, si actio contagiosi esset per putredinem, omnia cõtacta (præcipue autem fomitẽ ipsum, qui tamen per menses & annos immunis ab omni putredine seruatur) & non tantum hominẽ, putrefaceret. & si non ęque cito hæc, vt illa, tamen omnia tempore conuenienti posset putrefacere. quod tamen falsum est. idem de aere pestilenti hominem coinquinante est asserendum. quia si per putredinẽ hic ageret, pestes omnes generales omni animalium generi, & non particulares vni particulari essent; æque enim in omnia putredinẽ inueheret, cuius tamen oppositum experientia testatur, qua pestis vni animalium generi nocere, & alteri non communicari videmus. non igitur per putredinẽ hęc inficiũt. at si non per putredinem, qua ratione id agunt? mala agunt qualitate, quæ non ex putredine, sed ex corruptione orta inimica humanæ naturæ facta est. sicutque ex corruptione orta est, ita & corruptionem inducit: hincque in altero conformem progignit ex consimili corruptione qualitatem: quæ ideo homini & nõ omnibus animalibus est perniciosa, quoniam quod vni est venenum, non omnibus est venenum sicuti taxus non ruminantibus animalibus lethalis est, quæ non

Febris pestilentis perniciosa qualitas non consistit in putredine.

Pestis quare vni animalium speciei noceat, & non alteri.

est ruminantibus; cicuta homini perniciosa, quæ sturno alimentum est: & plura consimilia sunt. hinc autem ex aere fiunt pestes huic speciei particulares, & non illi, quoniam diuersam & non eandem semper subit corruptionem. per hanc autem adipiscitur naturam huic animali, per aliam alteri inimicam. Pariter in contagio facta est corruptio, quæ homini & non cæteris animalibus est lethalis. hincque cōtagio infectus solum hominem & non cætera corrumpit. Quod si in infecto ex contagio, & in coinquinato ex aere pestilenti, subsequatur febris, superueniente putredine, non est, quod non præcesserit & corruptio & mala qualitas. idem enim in his contingit, quod & in gangræna. in hac enim prius corrumpitur pars gangrænata, postea putrescit. ita in febribus his pestilentibus prius corrumpuntur, postea putrescunt humores. Quod autem & corruptio semper præcedat putredinem, quodque mala hæc qualitas non a putredine dependeat, hinc confirmari potest, quod nec infectus ex contagio, nec aer pestilens semper, cum hominem inficiunt, febrem inducunt. nam infectus ex peste certe necessario ægrotat, at non necessario febricitat: multique ex contagio & ex aere pestilenti laborarunt, nulla concomitante febre, in quibus tamen semper fuit humorum corruptio, at nō putredo: quod clare monstrat hæc agentia non per putredinem, sed per malam qualitatem ex corruptione agere, malamq; hanc qualitatem non in putredine, sed in corruptione consistere, quæ semper laborantes peste, siue febricitent, siue non febricitent, concomitatur. Hincq; accidit, quod quādo in febre pestilēti affectus pestilens a sanguinis prauitate ortum habet, sicuti in caritate annonæ contingere consueuit; vena secta, statim sanguis apparet corruptus, qui non ex putredine, quæ adhuc leuis est & incipiens, sed ex corruptione malus est; vnde postea cum putrescat, febrem edit pestilentem. Ad horum confirmationem hoc vltimum addam. Medicus artifex est sensatus, morbosq; intimos per signa dijudicat: vnde maior huius nostræ artis pars coniecturalis dicta est. cum igitur hac via procedat ars nostra, si hęc praua qualitas in summa consistit putredine, sicuti prauæ qualitatis signa clara apparēt, ita & summæ putredinis indicia

Corruptio in pestilenti febre putredinem præcedit.

Febres pestilentes, in quibus nullum apparet putredi-

indicia certa adesse deberent: at infinitæ contingunt febres pestilentes, quæ nullum, vel minimum summę putredinis signum nec in pulsu, nec in lotio, nec in excrementis cæteris præbent. cum autem absint hæc signa, qua via, nisi forsan obstinata peruicaciq; sententia, erit iudicandum in his summã adesse putredinem? at dicent: febres hæ non putridæ, sed hecticæ sunt, ideoq; signa hæc in his non sunt necessaria, cum putredo non in humoribus, sed in cordis substantia sit; ideoque & pulsus, & vrina ab his quæ in sanis visuntur, non longe distant. quoniam partes solidæ non æque, vt humores, per excrementa suam proferunt manifestantve læsionem. At certe hoc figmentum est: nam si cor in sui substantia hanc putredinem conciperet, quam excogitare medicinam ad eius salutem ars nostra posset? nullã profecto. si enim nec erysipelas, nec inflãmationem, nec vlcus potest cor tolerare, tanto minus putredinem tolerabit. quare nemo huic febrium generi superuiuere posset, cuius tamen oppositum quotidiana demonstrat experientia. nam ex his qui pestilenti febre laborãt, multo facilius, pluresque ex his euadunt, si recte curentur, qui nullum putredinis signum habent, quam hi, in quibus multa summę putredinis adsunt indicia. Cum autem & multi ex huiuscemodi febribus liberentur, multique his superuiuant, necessario concludẽdum erit, nec putredinem in cordis substantia esse, nec in summa putredine, cuius nulla extant indicia, prauam hanc consistere qualitatem. Quamuis autem in consimili febre, vbi vel nulla vel minima putredinis indicia apparent, in pluribusque alijs in prima saltem inuasione negatum sit, summam adesse putredinem: affirmandum tamen est in vnaquaque pestilenti febre malignam putredinem reperiri. Nec idem est dicere malignam & summam putredinem. summa enim est, cum intenditur ad summum gradum: quod accidit, cum qualitates passiuæ supra actiuas omnino dominãtur; humidumque cum a calore interno amplius nullo regatur pacto, libere euagatur: vnde & graueolẽtia & fœtor succedit. maligna autem dicitur, cum materia, quæ malam iam qualitatem corruptionemq; conceperit, licet ad summum non perueneri putrescendi gradum, putrescat. hinc enim ex-

nis signum, quales sint, & quare hoc contingat.

In omni febre pestilẽti maligna adest putredo.

Putredo summa & putredo maligna differunt, & huius ratio, & causa.

citatur omnis iam concepta labes, ad agendumque facile promouetur. hanc malignam putrediné in omni febrium pestilentium genere ponimus: summam autem negamus, non quin summa in aliquibus possit adesse, sed quia hæc in omnibus nec reperitur, nec ab hac pestilentis febris essentia depēdet. in qua autem febre hæc dabitur, nil aliud proferet, quam maiorem morbi sæuitiam discrimenque. quo enim maiorem concipit materia corrupta putredinem, morbus inde genitus eo semper grauior ac sæuior redditur & causatur.

An in febre pestilenti vel cordis humiditates, vel humores in eiusdem ventriculi existentes necessario putrescant.

CAPVT. *VIII.*

IVDICARVNT nonnulli procertoq; affirmarunt, febrem pestilentem in duobus tantum cōsistere, quorum primum est, quod summa sit putredo in humoribus, a quibus ipsa pendet: alterum, quod humores hi ea summa putredine putrescentes in ventriculis cordis, tanquam in foco, vel si non eius ventriculis, ipsius saltem cordis humiditates putrescant, summam putredinē dicunt: sæuities symptomatum clare indicat: quod autem putredo sit vel in humoribus cordis, vel in eius humiditatibus, significant & eius generationis modus, & superuenientia symptomata, & cordis validæ & prauæ affectiones. nam vtplurimum generantur hæ febres ex aeris inquinati & corrupti inspiratione: hic autem aer primo petit cor, igitur vel cordis substantia, vel humores necessario ipsius cordis afficiuntur. at substantia tantum in hectica, igitur in omni putrida febre pestilenti, vel cordis humores, vel eiusdem humiditates putrescunt; hoc idem indicant & symptomata, & cordis affectiones. nam in his febribus, quam primo virtus cadit, superueniunt syncopæ, adsunt æstuationes ingentes & inquietudines, nullo existente loco alio particulari affecto, magnæ accedunt. igitur in his febribus materia putrescens sedem habet in corde, tanquam in foco. Sententia hæc satis probabilis videtur, nequaquam tamen vera

vera est. nam quod necessario in eiuscemodi febrib. maligna, sed non summa putredo requiratur, ex præmonstratis satis liquet. quod autem in omni febre pestilenti in corde tanquam in foco materia putrescat, nec experimento, nec rationi consonum videtur. Experimentum quidem contrarium dictat; quoniam in colica illa pestilentia, quæ Pauli tempore viguit, totamque Italium, nonnullasq; alias Romano imperio subditas regiones populata est, profecto materiam non in ventriculis cordis, sed in ipsis intestinis crassioribus tanquam in foco habebat. Viderũt patres nostri annis illis celeberrimis millesimo quingentesimo vigesimo octauo & nono phrenitides pestilẽtes plurimas, lethargicasque passiones, nonnullasque pleuritides: at certe in his & in cerebro & in pleura materia tanquam in foco, non hercule in cordis ventriculis putrescebat. Vidimus & nos consimiles morbos pestilentes, quorum materia sane non in corde ipso, sed alibi sedem habebat. Bubones, carbunculi, tumoresque alij consimiles pestilentes dum sunt affectus primarij, sæpe pestilentem febrem inducunt. at in hac certe in inguinibus, non in corde materia putrescens tanquam in foco reperitur. plures alij reperiuntur pestilentes morbi, quorum nullus in corde causam febris habet, sed in quouis alio particulari morbo, quos (quoniam recte consideranti antiquiorum dicta patere possunt) non recensebo. Et si phrenitico illi, qui in Thaso tertia die peremptus est, quem tamen pestilenti affectu non laborasse affirmo, vt inferius probabitur, non phrenitis, quæ symptomatis vice superuenit, sed virulentorum humorum copia, & mala qualitas in causa mortis fuit, non est, quod in omni pestilenti morbo locorum particularium affectus semper symptomatũ vice consequantur; supponantque alteram præcedere in corpore malam dispositionẽ. huius enim phrenitici casus est particularis, a quo solo vniuersalem deducere conclusionem non licet. Præterea sicuti mors, tertia die in isto accelerans indicium esse potest, non ex phrenitide quæ non ita hominem cito perimit, sed ex febre praua ab humoribus virulentis pendente eum perijsse: ita in prædictis casibus circuitus proprius morborum proprium typum seruantium,

In febre pestilenti materiam in corde tanquam in foco putrescere, non est vniuersaliter verum.

Lib. p. Epid. sect. 3. tex. 25.

indeque vel in mortem vel ad salutem terminantium sufficiens signum sit, quod loci primario affecti, & non symptomatis vice sint læsi, quodque in illis materia tanquam in foco sedem habeat, illincque tota vis morbi, tanquam a proprio fonte emanet. nec virtutis casus, nec syncopæ, aliaque consimilia aptum possunt esse indicium ad significandam in corde, tanquam in foco, putredinem: quoniam licet hæ sint propriæ cordis passiones, non tamen semper primario affecto corde generantur, nec proprietas passionis semper affectionem primariam includit. sicuti enim epilepsia a digito pedis fit proprie affecto cerebro, sed non primario: ita in febre pestilenti symptomata illa superuenientia indicant quidem cordis propriam, at non primariam affectionem. nam potest alibi materia putrescere, quæ tamen ad cor qualitatem calidam & perniciosam vna transmittens ea praua inducat symptomata, proprie quidem, at secundario affecto corde. Æstuationes etiam illæ & inquietudines a multiplici possunt causa prouenire, sicuti affecto ore ventriculi, alijsque visceribus, vel existente materia putrida in vasis magnis prope cor, & a consimilibus affectibus: quare nec necessario indicant materiam in corde, tanquam in foco, putrescere. Nec harum febrium per inspirationem generationis modus hoc idem sufficienter demõstrare aut persuadere potest, quoniam causa hæc ad omnes non est vniuersalis: quæ enim inter sporades morbos connumerantur, & quę per contagium eueniunt, nullam talem generationem, sed longe diuersam habent. Non negandum quidem est, quod aliquando materia in corde, tanquam in foco, putrescat, quod potissimum affirmamus contingere posse in pestilenti aeris statu, dum inspiratus aer in corde ipso corruptionem & malam qualitatem inuehendo est in causa putredinis vel humorum, vel humiditatũ ipsius cordis. non tamen hoc vniuersaliter verum esse in omni febrium pestilẽtum genere, est asserendũ. nam cum materia in huiusmodi febrib. putrescẽs ad cætera venena proportionem habeat, ita & ipsis conformem naturam retinet. Venena autem omnia licet cor lædant, hincq; mors sæpe in veneno infectis succedat: non tamẽ omnia hęc primo cor ipsum, sed multa sunt, quæ

Cordis propria affectiones nõ semper fiunt primario affecto corde.

Venena omnia licet lædant cor,

ante

ante cor primo alias petunt partes: ſicuti Cantharides quę primo veſicam, ſolatrum furioſum quod primo cerebrum, lepus marinum quod primo pulmonem petit, vltimo autem omnia hæc & cor ipſum inuadunt, vnde vitam terminare poſſint. conſimiliter in febre peſtilenti, licet multoties primaria affectio ſit in corde ipſo, non tamen hoc ſemper contingit, ſed & in alijs partibus eſſe poteſt, a quibus tamen & affectio ipſi cordi, excitante hanc putredine, communicari queat: nec hoc præter rationem, quoniam ſi in corde ipſo, quod omnium membrorũ nobiliſſimum & validiſſimum exiſtit, poteſt tanta & talis generari putredo, quid prohibet in cæteris corporis humani partibus, quæ omnes corde ad reſiſtendum cauſis morbificis ſunt imbecilliores, conſimilem fieri affectum, vnde communicata deinceps cordi mala illa qualitate febris peſtilens generetur? Non igitur ad cõſtituendam febris peſtilentis eſſentiam requiritur, quod mala illa putredo in corde, tanquam in foco, reperiatur; ſed ſat erit, quod in eo ſit loco, a quo poſſit pernicioſa qualitas cordi communicari, per quam a cæteris febrib. diſtinguitur, per quamq; ab ijſdem diuerſa eſt. Relinquitur ergo, quod febris peſtilens ea ſit, quę non calore tantum putrido, ſed etiam pernicioſa qualitate cor affligens generationem habeat ex putredine maligna, quæ vel in corde, vel in alia corporis parte, vnde praua illa qualitas cordi communicari poſſit, ſedem habeat.

& mortem inferre poſſint, non tamen omnia cor ipſum primo petunt.

Febris peſtilens qua ſit.

De differentijs febris peſtilentis a ſubiecto.

CAPVT *IX.*

DECLARATA febris peſtilentis eſſentia, ad eius differentias deſcendo. quæ cum ſint multæ & diuerſæ, diuerſumque ſtudium requirant, omnes percurram, initium ab eis ſumens, quæ a ſubiecto tanquam præcipuæ & principaliſſimæ capiuntur. Summæ omnium febrium differentiæ a ſubiecto ſumuntur: prout enim hoc vel illud in calefacto eſſe conſtitutum eſt, ita etiam febrium diuerſa prodeunt genera. ſubiectum hoc triplex eſt, ſicuti tria ſunt ea, ex quibus humanum corpus eſt conſtitutum; nam

vel ſpiritus vel humores vel partes ſolidæ ſunt eæ, a quibus calefactis febres ſpecificantur: hinc enim factum eſt, vt aliæ diariæ & ſynochæ, aliæ putridæ, aliæ ſint hecticæ febres. cum autem ex horum ſubiectorum diuerſitate diuerſa ita fiant febrium genera, conſiderandum eſt, an febres peſtilentes per hæc eadem ſubiecta diſtinguantur, & an, quemadmodum febrium non peſtilentum tres ſunt differentiæ, ſcilicet diariæ, putridæ & hecticæ, conſimiliter etiam detur febris peſtilens ephemera, putrida, & hectica. Quod detur febris peſtilens putrida, adeo clare liquet, vt nec declaratione nec probatione egeat. de ephemera & de hectica maior eſt difficultas. Superioribus annis in Anglia Germaniaque inferiori, & circa finitimas illas regiones, febris peſtilentis inſolens genus apparuit, quod ſpeciem ephemeræ præſeferebat. quamprimum hæc inuadebat, concidebant vires, pulſus ad inæqualitatem, celeritatem, & frequentiam mutabantur, hypothymia incidebat, tantuſque ſuperueniebat ſudor, vt huic modus non eſſet, ita ad vnam vel alteram diem perſeuerabant, vnde vel ſtatim mortem oppetebant: vel ſi ſalui futuri eſſent, languor diuturnus, cordiſque moleſtæ affectiones ſuperueniebant, ſuperdurabantque. Quoniam febris hæc ita cito terminabatur, a ſudoreque illo concomitata erat, iudicatum eſt, quod pernicioſa illa & peſtilens qualitas in ſpiritibus tantum inſideret. indeque dictum eſt, febrem illam inter ephemeras recenſendam eſſe. Quæ tamen ſententia non ita indiſcriminatim eſt recipienda. nam ratione quidem temporis, eo quod per vnam tantum, vel ad ſummum ad alteram perduret diem, poteſt diaria vocari: ſed ratione ſubiecti, eo quod ſpiritus tantũ in ea ſint in calefacto eſſe, in ipſiſque ſolis qualitas inſideat peſtilens, non ita aſſerendum eſt. ſymptomata enim omnia ipſam febrem tum concomitantia, tum ſubſequentia certo demonſtrant, hanc affectionem pernicioſam in ſolis non conſiſtere ſpiritibus. Caſus enim ille virtutis, pulſuſque mutatio, & hypothymia, cæterique cordis affectus, qui huic febrium generi aſſidentes videri poſſunt, ſi a ſolis ſpiritibus male affectis dependerent (cum ſpirituum ſubſtantia vaga ſit & diſſipabilis, continueq; ſemper ijdem regenerentur) ceſ-

Febris ephemera peſtilens an detur.

ſante febre, perfecta ſubſequeretur ſanitas. cuiuſmodi enim ſyncopę illæ, quæ alteratis ſpiritibus à venenata materia contingunt, extincto veneno, regeneratiſque ſpiritibus tolluntur, virtuteſque hinc ad priſtinum regrediuntur ſtatum; conſimiliter in febre iſta, ſi a ſolis ſpiritibus hæc euenirent, ceſſante febre, diſſipatiſque per vnam vel alteram diem ſpiritibus illis male affectis, cum liceat de nouo perfectos puroſque regenerare, nec virtutes ita diu concuſſæ, nec cordis adeo prauæ affectiones ſubſequerentur. Item palpitatio illa cordis, tremorque ad plures annos ſe extendens, languorque ille diuturnus, certiſſimo ſunt argumento, malam illam peſtilentem qualitatem in alio ſubiecto, quam tenui & diſſipabili, cuiuſcemodi ſpiritus ſunt, conſediſſe, aliundeque, quam ex materia inſtabili fluxaque, ortum habuiſſe. Sicuti enim hinc affectiones diuturnæ generantur: ita manifeſtum eſt indicium, qualitatem illam malignam inſediſſe in ſubiecto, quod non tantum non diffluat facile, ſed quod diu etiam poſſit perſiſtere. huiuſmodi autem cum non ſint ſpiritus, nec hi erunt proprium huius qualitatis ſubiectũ. Sudor etiam ille adeo copioſus maluſque, vt vires ex ſuperflua eius euacuatione digeſtioneque videantur labefactari, aliquandoque in totum extingui, non ſolos ſpiritus, ſed etiam partes alias affectas fuiſſe, certiſſimo poteſt eſſe argumento. ſi enim a ſolis ſpiritibus hoc eſſet, vt contingit in ſyncope, ſudor hic ſemper malus eſſet, malumque ſemper prognoſticaretur, ac ſanatio contrarium indicat; illi enim ab hac febre tantum liberantur, quibus non modo ſponte, ſed & arte, dum cardiacis remedijs cor tutantur, prolicitur ſudor, quibuſque continue excipitur. ſi cui autem ſupprimatur, nulla arte ſanari poteſt. Quare cum copioſiſſimus ſit in hac febre ſudor, ab eiuſque euacuatione ſanitas dependeat, ſignum eſt per ſudorem materiam malam pernicioſámque, in qua febris & maligna qualitas inſideat, educi. hanc autem non poſſe eſſe ſpiritus, nulla eget demonſtratione. Non igitur erit inter ephemeras hæc febris recenſenda, eo quod ſpiritus tantum ſint affecti, quoniam & cordis ſubſtantia, & humores etiam, quorum pars tenuior, roridæq; humiditates,

præcipue venenatam concipiunt labem, cuius indicium est præsente febre sudor copiosus, & virium casus, post febrem autem languor diuturnus, cordisque palpitatio duratura, in febre huiusmodi praua & maligna affecti sunt qualitate. Et si vnico tantum, vel ad summum altero perseuerat die, hoc non ex subiecto, sed ex propria veneni qualitate, cuius vis est subita & summa, causatur. & quemadmodum ex proprietate innata humorum a pituita quotidiana, a bile tertiana, & non e cōuerso, fit febris; ita ex proprietate huius vagantis veneni vnica fit tantum accessio, secundam nunquam transcendens diem. quod venenum, quasi tumultuariā inuehens accessionem, & spiritus & humores, partesque solidas simul aggreditur & populatur, simulque a proprietate vnam tantum edit accessionem, cui si non mors, saltem virium debilitas maxima subsequatur. *hac de ephemera, ad hecticam deuenio.* Suppositum est antiquum, duplicem esse pestilentem febrem, alteram putridam, alteram hecticam, & prauam vtrarumque qualitatem in summa consistere putredine. sed illius in humoribus, huius in substantia cordis insidere. sicut enim hectica simplex a simplici putrida in hoc differt, quod in putrida cor ab humoribus, qui in calefacto constituti sunt, incalescit; in hectica autem non incalescit, sed calefactum est: similiter in pestilenti putrida cor a praua illa summaque putredine, quæ in humoribus insidet, affligitur alteraturque, in hectica autem cor non ab illa mala qualitate & putredine alteratur, sed alteratum est, eamq; labem in sui ipsius substantia concepit, adeo quod hectica pestilens ea erit, in qua cor ipsum & calorem & putredinem in propria substantia concepit, hocque in facto esse, & non in fieri. quoniam autem hæc febris in habitu est, non aliunde generatur, sed iam facta est. ideo qui hac febre laborant, nullum habent caloris sensum, nec se febrite sentiunt, febrisque vniformis est, nullam accessionis inuasionem recipiens. His apponitur errore ad alias etiam pestilentes febres traductus specialis casus, in quo hoc asseritur, quod si in febre ista, dum cor vna cum mala illa putredine positum est in calefacto esse, eueniat, quod quæ in ventriculis cordis continentur, tanto sint frigidiora, quanto cor ipsum vltra naturalem

Febris pestilens, qua vi, sa est ephemera, quare vnica tantum duret die.

Febris pestilens hectica qualis.

Febris hectica pestilens, quare habeat aliquā do pulsus similes sanorum pulsib.

naturalem gradum factum est calidius, tũc pulsus nullam fere mutationem recipiant, præterquam ad celeritatem quandam, & minimam, ita vt valde similis sit sanorũ pulsui: hincque fit, vt cum æger se febrire non percipiat, nec accessionis vlla sensibilis inuasio reperiatur, pulsusque sit sanorum pulsui similis, difficilima sit harum febrium cognitio; sæpeque inde ægrotantes, dum sanos se esse credunt, in mortem præcipiti ducantur cursu. Sententia hæc de pestilenti hectica discriminis admodum plena est. si enim in ipsa putredine pestilens hic affectus, vt asserunt, consistit; sique a putrescente aere, vt dicunt, huiuscemodi febres generantur, difficile est imaginari, cum humores ratione humiditatis eorum proprie sint ad putrescendum magis, quam cor ipsum, parati; putredinem eam potius in cordis substantia, quam in humoribus firmari, nec admodum probabile est, cum cor ex innata temperie sit siccius, habeatque corpus compactum, solidum & febrosissimũ; vnde omnibus iniurijs externis potest facile resistere, ipsummet qualitatem pestilentem & putridam in seipsum recipere, non autem humores; humidum enim facile omnium formarum susceptiuum est, sicuti siccum difficile, licet hoc firmius diutiusque quam illud, susceptas conseruet: hincque prouenit, quod multas putridas quotidie, raro hecticas videmus, putridæque facile sanentur, hecticæ autem non ita. Cum autem vnica tantum ponatur causa harum hecticarum pestilentum, nimirũ aeris putrescentis inspiratio, causaque hæc omnes cordis partes, & contenta & continentia, pariter attingat, non crediderim, potius cordis substantiam, quæ nullum fere morbi genus primario, ob eius tum fortitudinem tum nobilitatem, patitur, quam humores in eius ventriculis contentos putredinem concipere. si tamen detur, quod per inspirationem aeris pestilentis pestilens hectica generetur. quod ego forsan negare ausim, cum eius sim sententiæ, quod aer pestilens non per putredinem, nec putrefaciendo pestem in hominem inducat; quoniam si hoc esset, cum putredo sit omnium mixtorum passio, non tantum homines, sed etiam omne animantium genus, plantarumque omnes species, & alias rerum differentias simul popularetur, si

Febris pestilens hectica an detur.

inquam,hoc detur,nunquam etiam dabitur hectica sine putrida,tum quoniam humores ad patiẽdum sunt promptiores,tum etiam quoniã patiente cordis substantia impossibile est præseruare humores existentes in eius ventriculis ab eadem putredine. quod enim tangitur a putrido, putridum fit,eoque magis,quo contactum ad putrescendum habilius est,hocque etiam facilius parte ea patiente, per quam cætera tum reguntur,tum conseruantur. Casus autem illius hecticæ,in quo ponuntur contenta tanto frigidiora,quanto cordis ipsum corpus est calidius, certe (liceat hoc fateri) potius est imaginarius, quam quod vlla possit experientia aut ratione firmari. proportio enim illa mente quidem concipi potest: at ratio non dictat,quod membrum calidissimum, spirituumq; opulentissimum, continuoq; agitatum motu,humores adeo frigidos in integra contineat sanitate, cuiusmodi ante huius febris pestilentis inuasionem necessario deberent esse. At si detur, tales humores in eo tunc contineri,nulli dubiũ,quod continuo contactu & alteratione cor ipsum ad frigidum permutabunt: siq; intemperies erit valida, vires concident; si non ita,saltem pulsus ad paruitatem,tarditatem & raritatẽ conuertentur; intemperiesq; hæc siue sit in fieri, siue in facto esse,cum in ipso residebit corde,tum præsentia eorundem frigidorum humorum ad putrescendum cor ipsum inhabile reddet. frigida enim difficilius, quam calida, putrescunt,ad putrescentiaque magis,quam hæc,improportionata sunt; in habentib.enim symbolũ facilior est transitus. quare stante hac inhabilitate,non ita facile credatur, hecticã pestilentem in tali corde generari. si enim hoc esset,quid cæteris,in quib. nec frigiditas hæc tutela, nec inhabilitas ad putrescendum inuenitur,cõtingeret? certe cũ omnes pariter eundẽ pestilentẽ inspirent aerem,homines cæteri proculdubio hac eadẽ pestilenti hectica laborarẽt. sed cum clare sensui pateat,nõ omnes,nec plurimos ita vagante etiã peste affectos esse,quid de hac positione sit statuẽdũ pateat. Aliud mirabile in casu isto additur, videlicet, quod in tali hectica pulsus similis est pulsui sanorum,nec in quantitate vllo modo mutatur,quoniam sit moderatus ex contrariorũ actione, tantum ad magnitudinem operante

calididate,

caliditate,quantũ ad paruitatẽ,frigiditate, ſimiliterq; in alijs pulſus differentijs eodẽ cõtingente. Sed ſtante hac eorum poſitione,ꝙ in tali hectica cordis ſubſtantia & qualitatem peſtilentem & ipſam putredinẽ conceperit,difficillimũ eſt iudicare,ꝙ talis fiat pulſus: ſi enim vnaquæq; intemperies valida,ex qua cordis vires cõcidunt, pulſus edũt debiles,& ideo ad paruitatem mutantur, quid putreſcente cordis ſubſtantia erit cogitandũ? num poterunt humores illi frigidi roborare cor putredine affectũ,indeq; debilitatum,ita vt moderatus fiat pulſus inter languidum & vehementem? ſed quæ moderatio poteſt eſſe in magnitudine pulſus,cũ humores frigidi pulſus edãt paruos, putreſcenſq; cordis ſubſtantia,indeq; virtutibus exiſtentibus labefactatis languidos faciat? hic quid poterit magnos creare pulſus? at dices,Calor intenſus. ſed hoc nec verum eſt,nec fieri poteſt;magnitudo enim pulſus non a calore,ſed a virtute valida,concurrente bono arteriæ ſtatu vſuq; generatur. niſi enim vires conſtent, licet ſumma adſit neceſſitas,nunquam magni fient pulſus.quare cum nec ratione humorũ contentorum,nec ratione ſubſtantiæ cordis putreſcentis magnus poſſit eſſe pulſus,imo ad paruitatem inclinare debeat, non poterit in quantitate vlla moderatio ſuccedere. Sed ſi etiam omnia hæc concedamus,verumq; ſit, dari febrem hanc hecticam,dariq; propoſitum caſum,cũ omnes hæ febres inſanabiles ſint,in mortemq; omnes terminentur; ars noſtra de his ſolicita eſſe non debet, nec aliquid moliri conetur circa partem iſtam,tanquam de ægritudine,cuius vires ſupra omne artis ingenium ,ſupraq; omne naturæ robur eminet,raroque contingit, temporeque eo, quo ars noſtra minimum pollet.Hæc de hectica,ad putridam redeo,quæ ſola inter febres peſtilentes certo relinquitur,quæque ſola a nobis venit conſideranda.

An in febre peſtilenti hectica poſſit eſſe pulſus moderatus.

De differentijs febris peſtilentis a materia putreſcente, & a loco,in quo eadem putreſcit.

CAPVT X.

FEBRIVM putridarum differentiæ aliæ a materia putreſcente , aliæ a diuerſitate loci , in quo hæc ,

putrescit sumuntur. a materia quidem, quoniam in hac sanguis, in illa bilis, vel sit flaua, vel nigra, in alia autem pituita putrescit, proutque vel hic vel ille putrescit humor, diuersa oriuntur febrium putridarum genera. A loco autem, quoniam vel hæc materia in loco particulari conculcata putrescit, tuncque fit febris symptomatica putrida, ab affectu particulari nomen habens; vel in ventriculis cordis, & in maioribus vasis, vel in minoribus, vel circa viscera, extraque venas. tunc fit febris interpolata, cum hoc modo, hocque in loco putrescit: cum autem cæteris modis, locisque illis, fiunt continuæ. Has easdem omnes differentias, videlicet tum a materia, tum a loco febres pestilentes recipiunt. A materia quidem primo, quoniam in aliquibus sanguis, in aliquibus cæteri putrescunt humores, a loco autem, quoniam hæc eadem vel in vno conculcata loco, vel in maioribus venis, circaque cor ipsum, vel in minoribus, vel circa viscera, extraque venas putrescunt. Si humores hi, vbicunque putrescant, pestilentem febrem sunt causaturi, prius labem & corruptionem, sicuti præmonstratum est, aliquam concipere debent, siue hoc ex præcedenti annona, seu ex malo victus regimine, siue ab aere infecto, seu ab alia causa interna externave fuerit: cum autem ad putredinem deuenient, ratione diuersitatis ipsorum, rationeque loci diuersa prodeunt febrium pestilentum genera. si sanguis, siue in loco particulari conculcatus, siue in maioribus venis putrescat, semper febrem prodit continuam, synochis proportione respondentem: si putrescat bilis cōculcata, symptomaticam causat febrem, tertianis consimilem: si in vasis maioribus, circaque cor, causum: si in venis minoribus, tertianam continuam: si circa viscera, extraque venas, tertianam edit intermittentem: si autem melancholicus humor conculcatus, proportionatam quartanæ symptomaticam generat febrem: si intra venas, continuam quartanam: si extra, intermittentem: si vero pituita conculcata ad putredinem deueniat, febrem generat symptomaticam quotidianam: si intra venas, quotidianam continuam: si extra, interpolatam. Cum sanguinem, vel in venis, vel in aliquo loco conculcatum putrescere dico, & proprie dictum sanguinem, a cæteris

Febris pestilentis differentia a materia, & a loco.

teris

teris distinctum humoribus, & totam massam sanguinis, ex quatuor humoribus compositam, etiam intelligo. Cum autem bilem vtranque & pituitam, seu conculcatas, seu in venis deuenire ad putredinem assero, per bilem flauam sanguinis calidiorem & tenuiorem partẽ; per atram crassiorem, & terrestriorem: per pituitam autem crudiorem intelligo. non enim intra venas sinceri, & separati dantur humores, sicuti extra venas, circaq; viscera sæpe reperiuntur, vbi secreti purique sæpissime reconduntur reponunturque, a quibus intermittentes postea generantur febres. A materia igitur hæ febrium pestilentum sumuntur differentiæ, quod aliæ synocharum, aliæ tertianarum, alię quotidianarum speciem referunt. A loco autem, quod hæ synochæ, illæ causonides, aliæ continuæ, aliæ intermittentes euadunt. Quo ad differentias a materia, nemini dubium sit, cum vnumquodque humoris gyrus simplici putrescat putredine, indeque varias febrium species generet, hæc eadem putrescentia posse febres edere pestilentes. hæc enim non sunt immunia a corruptione, nihilque his datum est, a quo ita præseruari possint, vt incorrupta remaneāt. quare si casu labem aliquam conceperint, nihil prohibet, cum ad putredinem deuenient, inde excitata maligna & praua qualitate, febres generari pestilentes. Quod pariter non vnicus putrescens humor, (vt nonnulli sensere) sed omnes possint esse in causa febris pestilentis; symptomatum diuersitas, eorum denique proprietas, proprios insequẽs humores, certo sunt argumento, sopor, vigiliæ, deliria, stupiditas, sitis intensa, & aliquando nulla, inquietudo, mæstitia, cæteraque accidentia (quæ adeo sunt diuersa & opposita) diuersitatem humorum peccantiũ indicant. & pro vt hoc symptoma hunc vel illum consequitur humorem; ita etiam hunc vel illum putrescere demonstrat. Hoc idem confirmari hoc potest, quod non vnius humoris tantum est semper supra alios dominium: sed aliquando sanguis, aliquando bilis, sit vel flaua vel nigra, aliquando pituita supra alios dominatur humores. cum autem concipitur labes aliqua, facilius est humorem superabundantem hanc pati, quam cæteros, vt qui grauior sit naturæ, difficiliusque ab ea regatur: concepta autem labe facile pestilens subse-

In febre pestilenti posse omne humorum genus putrescere.

quitur febris, quæ postea a superabundanti putrescentiq; humore specificabitur. omnes igitur humores, constitutum sit, cum aliquam senserint corruptionem putruerintque, pestilentem edere febrem, hincque alias synochas esse, alias tertianas, alias quartanas, alias quotidianas. hæc quo ad differentias a materia. Quo ad differentias autem a loco, maior impendet difficultas. Scio antiquissimam esse sententiam, fereque ab omnibus receptam, febres pestilentes omnes esse continuas, continuasque necessario esse; quoniam hæ omnes periculosæ & letales existunt, intermittentes autem omnes carent periculo. Cuius tamen oppositum, cum hanc ipsam rem non conniuentibus considerarem oculis, & ratio, & antiquorum scripta, & experientia me docuerunt. Constitutum quidem est, ab omnibusque receptum, humores in ventriculis cordis existentes in pestilenti aliquando putrescere febre: at si in membro principali, omniumque nobilissimo ac validissimo, talis concipi potest putredo, eo magis hoc contingere poterit in quacunq; alia corporis nostri parte, præcipue autem longe a vasis illis internis maioribus, vbi minus vigent spiritus, minusque viget calor innatus. cum autem talis possit in omni parte accendi putredo, si extra venas hoc contigerit, non necessario febris erit continua, sed intermittens. hoc idem confirmare potest, quod quemadmodum non semper circa cor, & in venis maioribus venenatæ materiç, quç hominem affligunt, generantur, sed quandoque in distantib. membris; (vnde a digito pedis, & a crure, & a manu epilepsiam videmus) pariter non semper in partibus illis internis putrescēs materia pestilentem procreat febrē: sed cum extra venas circaq; viscera quispiā humor labem corruptelamq; conceperit, ad putredinem si deueniat, febrem necessario prodet pestilentem, at non omnino continuam, sed interpolatam. Quod autem præcipue circa viscera, quæ in inferiori reconduntur ventre, possit tanta generari humorum corruptio, vt ad putredinem deuenientes febrem generent pestilentem; nulli admirandū videatur, cum hoc in loco proprie sit sentina & colluuies omniū humorum excrementorumq;. hinc autem facilis est corruptio & putredo: quæ si possibilis est in ipso corde, eiusq; ventricu-

An omnis febris pestilens sit continua.

Febrem pestilentem intermittentem dari.

ventriculis, vbi fons vitæ, calor innatus, ſpirituſque potiſſimum reſident, omneſque vires, & vitales & naturales, ſunt validiſſimæ, eo magis poſſibilis in his partibus erit, in quibus tanta humorum congeſtio & miſcella reperitur, in quibuſque nec tot ſpiritus, nec tantus calor, nec vires adeo validæ vigent. cum autem in partibus his putredo, humoribus iam labe aliqua inquinatis, ſuperuenerit; non febris continua, quia extra venas materia putreſcit, ſed interpolata cauſabitur, quæ tamen non ſimplex putrida, ſed peſtilens erit. Ad huius confirmationem hoc addo. Senſerunt artis noſtræ proceres experientia edocti dari peſtem a nulla concomitatam febre: cum autem & febris continua peſtilens detur, deturque peſtis ſine vlla febre, nemini mirandum ſit, ſi etiam detur febris intermittens cum peſtilenti affectu. cum enim peſtis non neceſſario febrem includat, nec neceſſario etiam ſuperueniens febris debet eſſe continua, ſed diuerſificabitur ab eo loco, in quo materia putreſcens febrem accedit. & ſi hoc illi videatur mirabile, magis admirari hic poterit, quod peſtis ſine febre reperiri poſſit. ſtante autem (vt rei euentus demonſtrat, vtque auctores digniſſimi comprobant) peſte ſine febre, conſtituatur etiam peſtilentem affectum cum febre intermittente dari: etſi dictum fuerit, omnes intermittentes febres periculo vacare, vt quæ non ex inflammatione aliqua, nec ex maligna humorum putredine occaſionem habeant. quod innuere videtur, nullam dari peſtilentem febrem, quæ interpolata ſit, cum nulla peſtilens careat periculo, in omnique febre peſtilenti maligna adſit putredo. *An omnis febris intermittens periculo vacet?*

Hic animaduertantur duo: primum, quod omnes febres, quæ in quietem puram deſinunt, qua affligunt cor calore tantum putrido, nihil in ſe diſcriminis habent, veraque eſt ea ſententia in ſenſu iſto. quoniam non habent fomitem, quo ipſum cor & valide & continue laceſſant. at ſi hanc eandem materiam ob corruptionem aliquam contingat venenatam naturam adipiſci, nihil prohibet, dum per putredinem in ſingulis acceſſionibus illa mala qualitas excitatur, quin violentiam in cor inferant, ſimulque læſionem admodum periculoſam. Et ſi peſtilens affectus, cui nulla cōiuncta ſit febris, ſine aliqua putredine, ſed ſola venenata *Lib. 4. Aph. com. 44.*

& perniciosa natura letalis est;nec sit mirum,quod per putredinem excitata mala qualitas in febre interpolata, in illa materia iam labem adepta putrescat,periculum ægrotanti afferat.Et si in corpore humano generantur humores,letalibus venenis proportionem habentes,qui dum ad cor, vel sola qualitate vel propria substantia erumpunt; paucissimis horis,& aliquando subito, in mortem patientes præcipitant,multo erit facilius,materiam quæ iam labem conceperit,dum in paroxysmo per putredinem commouetur, qualitatem perniciosam ad cor transmittere, hincque mortis aliquando imminere periculum. per putredinem enim in hac materia contingit, perinde, vt in cœno, rebusque consimilibus fœtidis euenit. hæc enim, dum quiescunt,nulloque motu stimulantur, sæpe nullum de se odorem malum produnt;quæ eadem si commoueantur, agitenturque,tantus inde fœtor emanat, vt vix sustineri queat. consimiliter hæ materiæ, quæ labem aliquã perniciosam concepere, dum quiescunt,nulloque motu agitantur; nullam de se produnt actionem,quæ si ex putredine commoueantur,& ex ebullitione per putredinẽ genita agitentur,tunc excitatur illa mala qualitas quæ sopita iacebat,ad corque transmissa, cum ei sit inimica aduersetur que,idem adeo affligit lacessitque,vt vix eam sustinere ac tolerare queat. sicutique iisdem rebus iterum quiescentibus,a nulloq; motu tentatis fœtor imminuitur, nec amplius inde tantus emanat prauus odor, nihilque mali redolere videntur:ita in febribus istis pestilentibus,cessante putredine,singulo quoq; paroxysmo mala qualitas in declinatione accessionis continue semper minus affligit, accedenteque integra quiete,nullum eius vestigium superest. Quare (vt ad id quod notaui,redeam) animaduertatur,ꝙ sententia illa quæ habet, omnes febres in quietẽ desinentes,vacare periculo,intelligitur de febribus illis, quæ calore tantum putrido,non autem venenata cor natura affligunt.Animaduertatur secundo,dum dicitur,intermittentes febres ex maligna putredine occasionem non habere, quod sententia hæc duplicem potest habere sensum, alterum,quod in his febribus nihil malignum, prauumq; putrescat; alterum,quod hæ febres a maligna summaq; putredine

Febres inter mittẽtes ex maligna putredine ortũ non habere, quomodo in telligẽdum.

tredine ortum non habeant. primum dictum falsum est, secundum verum. non enim in intermittentibus febribus est ea ingens summaq; putredo, quæ malignam perniciosamq; inuehere possit naturam, tum ratione materiæ, tum ratione loci: ratione materiæ quidem, quoniam in his potius sinceri peccant humores, quam sanguinis partes, his proportione respondentes. hi autem sinceri humores non ita, vt sanguinis partes, ad putrescendum sunt apti: ratione autem loci, quoniam extra venas, intra quas multa viget humiditas, quæ putredinis intensæ maior est occasio, ad putredinem deueniunt. At licet hi humores extra venas putrescentes, a quibus interpolatæ febres dependent, non eam summam malignamq; in proprijs locis putredinem concipere possint: nihil prohibet tamen, hos eosdē humores eo corruptionis quandoq; deuenisse, vt perniciosam adipiscantur naturam: vnde cum hi postea putredinē concipiunt, non ex putredine malignam generant qualitatē, sed per putredinem eam malignam, quæ prius erat sopita, qualitatem excitantes, febrem edunt pestilentem: tuncq; in ea maligna adesse putredo dicitur; non quia humores summam malignamq; conceperint putredinem, sed quia materia iam maligna & perniciosa in ea putrescat. Quapropter verum erit, quod in nulla febre intermittente sit summa & maligna putredo, quod tamen non tollit, quod in eadem non possit materia corrupta & perniciosa putrescere, ratione cuius febris edatur pestilens. Hanc eandem sententiam & antiquorū scripta & experientia confirmare potest. Nam testatur Hippoc. in peste illa, quæ vniuersaliter ætate sua nationes plures populata est, vulgasse & tertianas & quartanas & quotidianas, quas nomine nocturnarū appellat; nec est quod has febres intelligas tertianas, quartanas & quotidianas continuas; quoniam & continuas propria voce subiungens enumerat, clareque hoc dicto illas intermittentes a continuis distinguit. Consimiles febres pestilentes, præcipue autē tertianas, sæpius ego diligentissime earum formam & naturam perspiciens obseruaui; quiq; non conniuentibus oculis artem hanc cōsummabunt, hoc idem aliquando animaduertent. Vidi ego quandoq; nonnullas tertianas, in quarum principio, dum

Maligna putredo quæ sit.

Lib. 3. Epid. sect. 3. tex. 64

leue aliquod frigus vel horror adesset, tanta caloris retrocessio eueniebat, vt caro prægelida esset, facie sq; cõsimillima morituro appareret, pulsusq; adeo minimus, vt omnino nullus videretur: subsequebatur postea calor, qui tamẽ nec in augmẽto, nec in statu ad tactũ validus, nec acer percipiebatur, imo caro vel tepido calore, vel subfrigida vsq; ad declinationem perseuerabat: pulsus accẽso calore magis apparebat, sed paruus, inæqualis, frequens, & admodũ imbecillis erat. continue autem a principio vsq; ad statum hæc concomitabantur, videlicet sitis, quæ aliquando inexhausta erat, anxietas, timor maximus, inquietudo ingens, vt loco contineri non possent, & sensus aliquando caloris maximus, cum tamen ad tactum vel nullus vel paruus adesset; animi defectus, sudores aliqui frigidi circa frontem, cordis vel palpitatio vel tremor. hæc autem perseuerabant vsq; ad declinationẽ. accedente declinatione omnia symptomata mitescebant primo: demum cum ad integrã deueniret febris quietem, omnia cessabãt: pariter pulsus, qui in prima inuasione fere delitescebat, in cæteris autẽ temporibus erat frequens, paruus & inæqualis, imbecillusque, incipiẽte declinatione magis eleuabatur. proutq; declinatio magis procedebat, magis etiam hic laudabilior euadebat, ita vt in integra quiete ad naturalẽ statũ fere regrederetur, calorque, qui semiuidebatur extinctus, declinante febre magis apparebat, calidiorq; caro decrescente febre, quam in statu ipso, erat. has febres vidi aliquando protrahi ad sexdecim, quãdoq; ad decem & octo horas, interdum paulo plus, nunquam tamen viginti quatuor excedere, animaduerti. In nonnullisque huiusce generis febribus hoc peculiare obseruaui, quod nox accessionem præcedẽs, vltra, quam credi potest, fuerat inquieta, cum tamen non febrirent. Notaui etiam, harum febrium nonnullas aliquando per spontaneam vomitationẽ terminari, hocq; in tertia sæpe, ad summum in quarta vidi accessione. materia educta colore erat vel æruginosa, vel ferruginea, vel Isatodes, vel subnigra: quantitate aliquando ad semilibram, aliquando ad libram, aliquando ad sesquilibram ascendebat, semel autem copiosissimam vidi in tertia accessione eiectam, ita vt peluim satis amplam excederet. qua euacuatione

alt. ob. v. notis 3. [illegible] big. [illegible]

tione factum est,vt cũ æger tunc temporis & sibi & astantibus moriturus videretur,vocatuſq; adesset ad vltima animi remedia sacerdos, statim ad naturalem statum redierit,& reuocato ad exteriora calore, & pulsu redintegrato, & cæteris alijs omnibus malis symptomatibus in totum quiescentibus,febris,quæ tunc in statu videbatur esse,subsequente statim breuissima declinatione,in totum sublata est; ita vt perfecte sanatus ex ea euacuatione fuerit. Febres prædictæ,omnesque cæteræ his consimiles mea sententia inter pestilentes recensendæ sunt: quoniam omnia symptomata,has febres concomitantia testantur in his putrescere materiam maligna & perniciosa qualitate peccantem. Materia autem consimilis,cum morbum prodit, sicuti non semper necessario febrem edit; quoniam potest pestilentem affectum sine febre causare, pariter etiã cum febrem causat, non necessario semper continuam generat. si enim de ratione huius materiei esset causare pestilentes cum febre continua affectus, omnes qui talibus laborarent affectibus, continue febrirent. At Hermocrates qui consimili morbo affligebatur, a decima quarta die vsque ad decimam septimam,& a vigesima vsque ad vigesimam quartam sine febre laborabat. non igitur vbi pestilens est affectus cum febre, necessario febris est cõtinua. quod si continua necessario esse non debet, nihil prohibet etiam, interpolatam esse; qualem nos sæpe vidimus, qualemq; esse symptomata omnia prænarrata testantur. Nec casus hos intermittentium febrium, quas inter pestilentes recensemus, cogitet quis esse consimiles illis, in quibus & ante accessionem & in accessione ipsa licet ægrotantes nutrire; quoniã febres, in quibus hoc non licet tantum, sed etiam est necessarium, sunt admodũ a prædictis differentes. hæ enim in temperaturis siccis, vbi squalidi abundant acresq; vapores, quæq; facile resoluuntur, osque ventriculi imbecille habẽt, solum eueniunt: hiq; cito, nulloq; fere negotio ex solo assumpto cibo a symptomatib. superuenientibus liberantur. At istę quas enumeraui, in omni temperatura, in omni sexu, & in omni ætate cõtingere vidi, nec hi solo cibo iuuantur, sed alexipharmacis, hisque remedijs, quæ malam possunt qualitatem extinguere, vel materiei

De his Gal. lib.10.Meth.

peccantis eductione sanantur. Quare differunt hæ febres, distinguuntur que a se inuicem omnino. hæque vere sunt, at non illæ, pestilentes. Quapropter inter differentias pestilentis febris numerandæ sunt & intermittentes, vt quæ experimento, sensúque ipso aliquando adesse cognoscuntur, nec ratione refelluntur, & ab historijs antiquissimis confirmantur.

De differentijs febris pestilentis a causis.
CAPVT XI.

DIFFERENTIAE a causis, quarum diligentissima debet esse perscrutatio, declarandæ succedunt. Causę febris pestilentis omnia ea dicuntur, quæ corruptionem talem in corpus humanum inuehere possunt, vt humores exinde venenatam concipiant naturam. Vnde cum ad putredinem poćtea deueniunt, non putrido tantum calore, sed etiam maligna perniciosa qualitate cor ipsum fatigāt. Causæ hæ duplices sunt, aliæ externæ, aliæ internæ. Ab externis incipientes, harum tria ponimus genera. primum erunt omnia ad hoc apta, ad intra corpus nostrum assumpta. secundum erit aer, tum inspiratus, tum nobis circumfusus. tertium erit eorum qui consimili affectu laborant, contactus. Ad primum genus reducuntur omnia cibaria, quæ vitiatam habent naturam, quæve corruptionem aliquam vel putredinem sensere, sicuti frumenta, legumina, cerealia omnia semina quæ rubiginem passa sunt, & quæ, quoniam vel diutius vel male recondita fuere, ideo contraxere labem aliquam; sicuti etiam carnes diutius mactatæ, vel quæ eorum sint animalium, quæ non gladio sed vi morbi interempta sunt, aut quæ saltem morbida fuerint; fructus etiam vel horarij vel alterius generis, qui vel corruptionem senserint, vel ad eandem sint procliues, vel qui saltem facile in prauum conuertantur succum: consimiliter etiam omnia quæ in hominis alimentum veniūt, dum eadem hæc patiuntur, pestilentis febris causæ esse possunt. Ad hoc idem genus referatur omnis vitiatus potus, siue hic sit vinum corruptum, & qui labem aliquam senserit; siue sit aqua quæ hoc idem passa sit, vel quia immunditias seu vrbis seu domus recipiat, vel quia ex stagnantib. facta sit, vel

Febris pestilentis causæ externæ quot sint, & quæ.

Cibus & potus quomodo possint esse causa febris pestilentis.

fit, vel quia in ea stirpium aliquæ, & præcipue quæ virosam inferãt qualitatem, sicuti Nerion, cannabis, linum, buxus, brassicæ, Isatis, nucum folia, & consimiles plantæ maceratæ fuerint, vel quia præterlabatur loca metallica, quorum maligna sit natura, sicuti quæ chalcanthũ, æris æruginem & consimilia diluat. sub hoc eodem genere continentur etiam omnia ea medicamenta, siue sint alterantia siue euacuantia, quæ in corpus assumpta, dum sua frustrantur operatione, nec a natura euicta sunt, nouam subeuntia alterationem, in alienam & perniciosam transmutãtur substantiam, hincque aliena nobis facta inimicaque, naturæ humanæ, labem sæpe aliquam, & tantam aliquando inferunt, vt ex ea pestilentes progignantur febres. huiusmodi nonnullas successisse vidi, dum ab imprudenti artifice importuna exhibita forent medicamenta, vel a ministro antiqua & obsoleta, & quæ aliquando nonnullam senserint corruptionem, fuerint præparata. Hoc idem & deleteria agunt pharmaca, quæ euidentem inferentia noxam, sæpe febrem edunt pestilentem; hęcque non tantum vidi in potu exhibita hoc fecisse, sed & vidi & animaduerti hæc eadem, dum per clysteres essent iniecta, febrẽ hanc non tantum protulisse, sed etiam in mortem ægrotantem præcipitasse. has autem febres a venenatis causatas pharmacis pestilentes appello, quoniam omnium horum eadem est essentia, videlicet cordis læsio, non a calore tantum putrido, sed a qualitate venenata, cuius ratione febris solum est, & vocatur pestilens. hæc de primo genere causarum externarum. Alterum genus erat aer vel nobis circunfusus, vel inspiratus: hic autem quemadmodum variam suscipit mutationem, ita etiam varijs modis febrem edere pestilentem potest. Aer tripliciter immutatur. alias enim in primis qualitatibus, alias susceptis ad intra se varijs exhalationibus, alias in propria substantia mutationem patitur. In primis qualitatibus hoc tripliciter contingit, scilicet vel dum in vno eodemque tempore aer vehementem patitur alterationem, sicuti cum in caliditate vel frigiditate cæterisve qualitatibus nimium excedit; vel dum ex varia diuersaque temporũ mutatione alia molesta subsequitur transmutatio, quemadmodum cum præcedente hyeme sicca

Medicamẽta quomodo possint esse causa febris pestilentis.

Venenata pharmaca posse causare febrem pestilentem, & quomodo.

Aer quot modis immutetur.

Aer cũ immutatur in primis qualitatibus, quotupliciter hoc contingat.

& aquilonia. vere autem pluuioso & australi subsequente, æstas adueniens morbida fuerit, multosque progignet lethales morbos, vel cum anni plura tempora se inuicē subsequentia aliquam vnam eandemq; omnia seruabunt constitutionem, sicuti cum totus annus erit vel austrinus, vel aquilonius, vel alio modo sibi semper consimilis. His trib. modis alteratus aer, vbi in vnoquoque horum excessus aderit, consequetur aptitudinem ad febres inducendum pestilentes, præcipue autem in corporibus ijs, quæ ex prauo victus regimine humores ad corruptelam paratos congesserint. Cum enim aer hisce tribus modis transmutatur, semper consueuit morbos epidimios vulgaresque inducere. nam hi omnes ex prædictis, vbi nulla subsit pernicies, aeris alterationibus generātur. quod si in his alterationib. sit excessus, cum omnis excessus violentiam naturæ inferat nostræ, poterit hic aer alteratus aliquando corruptionem in humores inducere, eosdemque in putredinem, potissimum vbi patientis aderit dispositio, præcipitare. Tales autem aeris alterationes possunt quidem aliquas in aliquibus generare pestilentes febres: vnde vidimus aliquando in calidissima æstate, aliquando in pluuioso autumno, aliquando in varia, & inæquali temporum constitutione multas nulla præsente peste febres vulgasse pestilentes, hæ tamen pestem inducere non possunt, vt quæ epidimios simpliciter morbos, non autem pestilentes inuehere valeant, præter calidam & humidam aeris constitutionem, quæ si diu perseueret, pluresque anni partes eodem modo constituat, apta ad hosce procreandos pestilentes morbos erit. *hac de prima aeris alteratione.* Secundo alteratur modo aer, dum exhalationes & inquinamenta aliqua alicunde suscipit, sicuti cum ex aquis vel stagnantibus vel quomodolibet male affectis aliterve corruptis, ex barathris, ex specubus, ex cadaueribus vel humanis vel aliorum animalium insepultis, rebusque alijs consimilibus vel inquinatis vel putridis vaporationes malæ attolluntur, quæ ad intra aerem susceptæ, eundem coinquinant, in putredinemque modo leniorem, modo maiorem ipsum disponendo & præcipitando, eum ad prauam perniciosamque naturam permutant. Vnde hic aer postea humana corpora

Aer quādo morbos epidimios inducat.

Aer in primis qualitatibus immutatus, quando possit esse causa febris pestilentis.

Aer in primis qualitatibus immutatus an possit inducere pestem, & quando.

Aer immutatus a prauis exhalationib. quomodo causet vel pestem, vel pestilentē febrem.

pora offendens non ea amplius nuda lædet qualitate, ſed totius proprietate eſſentiæ; cuiuſcemodi ſunt & agunt venena, quæ non a temperamento proprio, ſed ab innata vi naturali actionem & violentiam hanc habeant. quæ prava & perniciosa natura, quoniam non in puncto conſiſtit, idcirco prout magis vel minus alteratus labefactatusque eſt aer, diuerſimode in corpora agit humana: vnde euenit, vt modo vulgares, modo peſtilentes progignat morbos. hinc videmus vrbes & loca, quæ ratione vaporationum aquæ ſtagnantis & prauæ inficiuntur, pati etiam in ſaluberrima aeris cõſtitutione ægritudines plurimas, quæ tamen nõ erũt peſtilentes, neq; admodũ lethales, cum aeris alteratio non ita valida erit; ſi tamen corporum diſpoſitio ex humorum corruptela & prauitate parata erit, plurimas eo tempore peſtilentes edere poteſt febres. Si autem contingat, aeris alterationem ex tali cauſa ſæuiorem eſſe, aer hoc modo alteratus & immutatus, non tantum peſtilentes in aliquibus edere poteſt febres, ſed etiã peſtem ipſam quandoque inuehere conſueuit, tandiuque hæc perdurare ſolita eſt, quamdiu materia ſubiecta conſimiles ſuggerat exhalationes, quamdiuque eæ quæ iam genitæ ſunt, aerique permixtæ, vel igne vel vehementi ventorum agitatione, vel diuerſa temporum varietate fuerint conſumptæ. cum enim aer eoſce morbos ex permiſtione harum expirationum, non autem, quia vel in qualitatibus vel in ſubſtantia ſit permutatus, edere conſueuerit; iiſdem inquinamentis conſumptis, ceſſabunt & morbi illi: & aer qui ex ea inquinamentorum permiſtione pernicioſam adeptus erat naturam, aptus iterum erit ad pabulum & conſeruationem caloris noſtri. Tertia aeris alteratio & tranſmutatio eſt, cum in propria corrumpitur ſubſtantia. corruptio autem non ſemper eſt vniformis, alias enim huius generis, alias alterius reperitur, aliaſque magis, alias minus praua procreatur. ex diuerſitate generis corruptelæ euenit, vt aer modo huic animalium generi, modo illi naturam nanciſcatur inimicam aduerſamque. ex prauitate autem vel maiori vel minori hoc conſequitur, quod aer modo vulgares tantum, at non peſtilentes; modo vulgares & peſtilentes ſimul inuehat morbos.

Aer quomodo immutatur à prauis exhalationibus.

Peſtis cauſata ab aere inquinato ex prauis exhalationib. quamdiu duret.

Aeris immutatio in propria ſubſtantia.

Aer quare innuebat pestem modo Vni animalium speciei modo alteri nocuam.

hinc habemus, aliquando vagasse aeris constitutiones, quæ vel ouibus tantum, vel bobus, vel alteri quadrupedum speciei, cęteris intactis animantibus, immanem & trucem peperere noxã. quod non aliunde cõtingere potuit, quam ex diuersa aeris corruptione. sicuti enim cætera exteriora non vniformiter corrumpuntur, sed modo hanc, modo illam adipiscuntur corruptionem; ita & aer diuersimode, cum in propria transmutatur substantia, afficitur. quę substantia, prout gradum hunc corruptionis vel illum nanciscitur, modo naturam vni animantium generi, modo alteri oppositam & noxiam acquiret, vnde modo hanc speciem, modo illam tangit alteratq;. in qua alteratione hoc succedit: quod si corruptio ea, quæ vni animantium generi aduersatur, admodum praua non sit læsio, tantum vulgaris subsequitur: si autem sit sæuior, vere pestem inducendo, idem animantium genus in perniciem ducit. cum autem talis aeris constitutio vnicum animantium genus inficit, cætera, licet ab eisdem morbis intacta permaneant, semper tamen nonnihil læsionis persentiunt. Quod de cæteris animantibus loquor, hoc idem in ea corruptione, in qua aer homini naturam adeptus est inimicam, intelligatur. cum enim leuem tantum corruptionẽ passus est, tunc epidimios vulgaresque solum, non pestilentes, edere consueuit, sicuti anno proxime elapso millesimo quingentesimo octuagesimo factum est, in quo ex corruptione aeris, leui tamen per vniuersam Europam & ad exteras vsq;. nationes vagarunt morbi illi, qui a vulgaribus diuerso nomine appellati, vnicam tamen formam tantum in omnibus regionibus habuere. Hi accedebant cum febre in aliquibus valida, in aliquibus leui, cum capitis grauedine: superueniebat distillatio admodum molesta, quæ in thoracem decumbebat. hinc oriebatur tussis vehemẽs, ex qua in principio excreabant patientes tenuia & cruda: sitis vt plurimum pauca vel nulla erat, inappetentia magna, & gustatus fere abolitio vel saltem deprauatio concomitabatur, quæ, cessante etiam febre, talis per multos dies in pluribus perseuerabat, vt vix nonnulli ad pristinum statum regrederentur, notabilisque lassitudo & corporis imbecillitas quiescente febre subsequebatur, febris vt plurimum

Aer, cum leuem corruptionem patitur, non pestilentes, sed tantum epidimios generat morbos.

Exemplum epidimia a leui aeris corruptione.

Historia epidimia anni 1580.

in quarta

in quarta,& ante quartam terminabat, ſed tuſſis in multis per plures & plures dies ſuperdurabat, & vix tandē hi concocta expuebant. hi morbi vt plurimum erant ſalubres, in ſanitatemque omnes terminabantur, præter eos, qui valetudinarios, vel debiles, vel ſenes, vel qui anguſto eſſent thorace, & diſtillationibus obnoxij, vel infirmos, vel eos qui prauo vtebantur victu, quique in ægritudine ipſa auſi ſunt indiſcriminatim & ſine ratione viuere, aggrediebantur. hi enim fere omnes in perniciem ægrotantium deſierunt. Huiuſcemodi ægritudines non ex alia ortæ ſunt cauſa, quam ex quadam leui aeris corruptione, qua antipathiam quādam ad cerebrum adeptus erat. Vnde ſuccedebat, & diſtillatio, & tuſſis, & affectus thoracis, & guſtatus læſio, & virium animaliū languor, cęteraque omnia. Tantaque fuit huius corruptionis in agendo efficacia, vt vix inuenire queas, qui ab ijs morbis fuerit immunis. omnes enim pariter & ætates, & ſexus, & quaſcunque hominum conditiones aggreſſa eſt. quæ ſicuti in actione efficax fuit, ſi pariter in prauitate fuiſſet intenſa, hincque non leuis, ſed valida & ingens fuiſſet corruptio, in internecionem fere omnium hominum deſijſſet, ita vt nulla clades, nulla hominum ruina, nullum etiam humani generis flagellum, quorum meminerint hiſtoriæ, huic æquiparari potuiſſet. Quoniam autem non praua, nec ingens, ſed leuis fuit hæc corruptio, ideo tantum epidimios, non peſtilentes protulit morbos. hincque humani generis damnum, non ruina ſubſequuta eſt. Nec alicubi dubium ſit, hanc epidimiam ex ſola aeris in propria ſubſtantia corruptione cōtigiſſe, quoniam non ex inquinamentis aut exhalationibus prauis aliunde ſuſceptis hoc contingere potuit, cum nihil horum præceſſerit, per totque regiones hæc vagauerit, citoque ab vna ad aliam peragrauerit, ſemperque præcedentem ab omni labe ſinceram reliquerit. quod, ſi horum ratione hoc factum foret, euenire non potuiſſet, quoniā inquinamanta illa & prauæ illæ exhalationes in loco proprio diutius & maiori cum clade & ruina ſuam protuliſſent actionem, & per tot regiones peragrando conſumptæ fuiſſent, vel mutatione temporum, vel violentia ventorum, vel alia cauſa externa diſſoluēte & diſſipante aeris exhalationes. At hæc

Epidimiam anni 1580. fuiſſe cauſatam a ſola aeris in propria ſubſtātia corruptione, ſed leui.

epidimia a partibus Occidentalibus vltima hyeme incipiens, & motum habens Orientem versus, continueque a regione in regionem propinquam transmigrans, nec ineunte Vere, nec eo procedẽte, nec etiam aduentante Æstate, imo nec sub cane, nec etiam subsequente Autumno vnquam a proprio motu cessauit. quinimo & tempore frigidiori & calidiori, & flante tam Austro, quam Borea, & pluuioso & sereno cælo peragrauit hasce omnes Europæ regiones, & omnia indiscriminatim loca, siue sint sublimia & montuosa, siue infima & paludosa, siue media, & tam quæ respiciunt Orientem, quam quæ Occasum, seu alium cęli situm: Quod etiam clarissimum est indicium, hoc non a primis potuisse ortum habere qualitatibus, quoniam si in omni aeris cõstitutione, si in omni cæli statu, si in omni anni parte, & omni regione suas hæc depromsit æqualiter vires; igitur hoc non a primis potuit oriri qualitatibus, sed tantum hoc licuit gigni a sola aeris in propria substantia transmutatione: quæ (vt iam dictum est) fuit leuis quædam corruptio: cuius corruptionis ratione aer prauam adeptus qualitatem, antipathiam ad cerebrum, qua humanum genus vniuerse afflixit, habuit. Quam eandem prauam & perniciosam aeris qualitatem, vltra homines senserе etiam cætera viuentia; hinc aues illæ quæ exteras terras statis temporibus adire solent, hac aeris prauitate incitatæ, has nostras partes fugientes ad alias regiones ante tempus euolarunt, & quæ super arbores nidificant & dormiunt, super ipsam terram, & in locis infimis, altiora cauentes, nocte degebant. bruta autẽ animantia, quę ex herbarum & arborum germinibus ac folijs victitant, eadem auersabantur, quoniam hæc sub dio posito ab aere circunstanti aliqualiter infecta erãt, quæ omnia prauitatis & corruptionis aeris (quę tamẽ leuis fuit) indubitata erãt inditia & argumenta. Si autem contigat, aerẽ in propria substãtia transmutari non leui, sed praua & ingẽnti corruptione: tũc propriam naturam, ex qua ad tutelam caloris nostri aptus erat, amittit, & alteram nostræ improportionatam cõtrariamque adipiscitur, tuncque vi sua, venenataque adepta qualitate, morbos non epidimios tantum, sed & pestilentes inuehit, tuncque pestilentes inducere consueuit febres, nec

Aer in propria substantia immutatus cum ingenti corruptione causat & febres pestilentes, & pestem.

nec has tantum, sed & pestem etiam ipsam procreare potest. Et hoc, quoniam contactu suo, siue per inspirationem, siue per insensibilem arteriarum attractionem hominem petens, in eo corruptionem aliam humorũ inuehit: qui si putrescant, febrem postea, de qua agimus, produnt pestilentem. Animaduertatur autẽ, dum assero, corrumpi graui corruptione aerem, quod de aere hoc infimo, & qui rationem habet mixti, sit sermo, & quod intelligatur semper non totali vnquam corruptione aerem corrumpi, quia si totalem pateretur hic corruptionem, duo mala consequerentur; alterum quod omnes pestes ex aere omni viuentium generi, quod in spirando vitam ducat, essent communes; alterum quod vllus nec homo, nec animans huic pesti superuiuere posset. quoniam hinc non venenatam tantum naturam adipisceretur aer, sed etiam venenum ipsum fieret, ex quo omnibus animantibus eundem inspirantibus esset quid mortiferum. quod cum nec Deus nec Natura ad conseruationem orbis permittat, asserendũ est, aerem non totaliter corrumpi, nec venenum per corruptionem fieri, sed tantum venenatam adipisci naturam, per quam aptitudinem ad corrumpẽdum, & generandum quasi venenum in corporibus humanis & præcipue (hoc semper suppono) dispositis consequatur. Corruptio hæc aeris non est qualitatis alicuius intensio vel remissio, non admixtio alicuius inquinamenti, non putredo, sed est solius intimæ aeris naturæ, eiusq; propriæ substãtiæ corruptio, qua quid aliud ab eo quod erat, factus est. sicut enim homo vi gladij peremptus corruptus est, nec eius corruptio est qualitatum immutatio, nec alienæ substantiæ permixtio, nec putredo, sed est propriæ substantiæ transmutatio, qua quid aliud ab eo quod erat, factus est, illud idem de hac aeris corruptione asserendum esse affirmo. licet autem corruptio hæc nullum eorum sit: attamen ab omnibus prædictis causis progigni potest. nam & homo cum æstuat, vel cum vltra modum refrigeratur, sæpe corrumpitur. quod idem & patitur ex assumpto veneno, & inducta etiam putredine ingenti, vel in humores, vel in partes solidas principales. pariter & aer in excessu primarum qualitatum constitutus aliquando corrumpitur, vt confirmat pe-

Aerem corrumpi quomodo intelligẽdum sit.

Aeris corruptio quid sit.

Aeris corruptio a quibus causis generetur.

ſtis a Thucydide enarrata,quæ ex aeris immodica caliditate ortum habuit. Similiter cum viroſas exhalationes aliunde ſuſcipit: ſi hæ diutius attollantur,longiorique tempore in aere permiſta permaneant,poſſunt hæ in aerẽ corruptelam aliquam inuehere.per putredinem etiam poteſt hæc corruptio cauſari. cuiuſmodi enim omnia mixta per putredinem corrumpũtur,cum putrefactio ſit corruptio, ita & per putredinem aer poteſt corruptionem admittere, putrefactioque aeris in corruptionem terminabitur. putreſcere autem aerem dico,tum quoniam omnia elementa præter ignem poſſunt putreſcere, tum etiam quoniam hic aer,qui nos ambit,rationem habet mixti, cum nequaquam purus nec re,nec ratione inueniri poſſit. mixtorum autem propria eſt paſſio putrefactio. quare & hic aer putreſcere poterit. putreſcens autem hic aer tãdem corrumpetur; quapropter ex aeris putrefactione eiuſdem generabitur corruptio, quæ corruptio ſicuti omnium, tum elementorum,tum eorum quæ ex elementis compacta ſunt, communis eſt affectio,per eandemque in alienam omnia tranſmutantur naturam, ita & hæc paſſio aeri competet, per eandemque alienam nanciſcitur naturam. qua ratione inimicus homini factus, non amplius ad eius eſt aptus tutelam,ſed potius eius perniciẽ affectans peſtilentes procreat morbos.Hæc aeris putredo alias ex diuturna conſtitutione oritur calida & humida, alias ob ſuſceptas exhalationes putridas, diuque in eodem retentas, quæ putredo non eſt id quo ſemper egit aer, dum vel peſtem vel peſtilentem inducit febrem.terminãte enim putredine in corruptionem,hacque ipſa,cum motus ſit, habeatque eſſe in fieri, non permanente, aer per eam diutius agere non poterit:at peſtis & per annum & vltra perſeueraſſe,experientia & antiquitas teſtata eſt.tamdiu autem hic putrefactionis motus nõ poterit antiquari,quin in corruptionem terminetur: imo cum aer ſubſtantiæ ſit difflabilis,vagæ & tenuis,concepta in eo putredo citiſſime terminabitur, citiſſimaque corruptio huic ſuccedet: non enim eſt imaginabile,nec ratione aliquo modo confirmari poteſt,quod putrefactio in aere per tot annos,per quot peſtes perdurare nouimus,conſeruari poſſit.Nec eſt,ſi cauſæ putredinis diu perſe-

Aer per putredinem quomodo poſſit corrumpi.

Aeris putredo vnde inducatur.

Putredo in aere diu perſeuerare non poteſt.

perſeuerent, quod putredo etiam diu perſeueret. cum enim quid putruit, etiam ſi putredinis cauſæ continue eundem affectū foueant in eo, nec diuturnior conſeruari, nec noua inuehi poteſt putredo; imo quo magis validæ & perſeuerantes ſunt putredinis cauſæ, eo velocius res putreſcit, citiusq; (quoniam violentior eſt putredo) terminatur adueniente corruptione. cuiuſmodi enim ſi cadauer in loco calido & humido, conſtitutione aeris ſimili exiſtente, reponatur, non diuturnior eſt eius putredo, ſed velociter putreſcit, citoque hæc putredo corruptione terminatur: nec ſi ibidem diutius permaneat, ideo poterit denuo putreſcere, quoniam corruptio adueniēs putredinem terminauit. ita & aer ſi vel ex calida & humida conſtitutione, vel ex putridis euaporationibus putreſcat, non ideo diuturnior erit eius putredo; quoniam præſentes ſint cauſæ, continueque putredinem eam foueant. ſed quo hæ cauſæ erunt validiores, eo citius concepta terminabitur putredo, adueniente corruptione. quare non ratione materiæ putreſcentis, nec ratione cauſarum diuturna poterit in aere puttedo firmari. Vnde pateat, quod aer, dum ex putredine corrumpitur, non ſemper per putredinem peſtem vel peſtilentē inducit febrem, quoniam putredo neceſſario cito terminatur: at morbi iſti longiori tēporis ſpatio ab aere infecto progignuntur ac producuntur. quod cum non ſit ratione putredinis, hoc erit (vt iam præmonſtratū eſt) ratione corruptionis: cuius occaſione alienam adeptus aer naturam, perniciem humano generi molitur. Corruptio hæc non tantum ab exceſſu primarum qualitatū, vel a permixtione putridarū prauarumve exhalationum, vel ab ipſius aeris putrefactione generatur, ſed aliquando etiā ab aſtris, nihil inferioribus cauſis ad hoc concurrētibus, ab eorumq; motu & lumine in aera male agentibus. hæc enim, dum hæc inferiora ſuis fouent operationibus, in eodem diuerſos imprimunt effectus, prout q; varia ſydera vel in idem coeunt, vel ad diuerſa reſpiciunt, hos hos modo effectus modo illos produnt. nō enim eiuſdem ſemper ſunt actionis, nec ſemper ab eiſdem eædem emanant virtutes, ſed varias & diuerſas depromunt, prout varij ſunt eorum aſpectus, ortus, occaſus, & ad alia ſydera ſitus

Aeris corruptio aliquando a cauſis ſuperioribus, nō concurrentibus inferioribus, cauſatur.

diuersus.hinc autem euenit, vt non omnes æstates sint eodem modo calidæ, nec omnes hyemes sint eodem modo frigidæ: euenitq; vt non semper serenam æstatem, nec semper tempestosam afferant hyemem, sed modo hanc illius temperiei & status, modo illam alterius faciant. Quod si contingat, hæc astra (vnde proculdubio omnis inferiorum virtus regitur & gubernatur) male in aera agere, prauosq; eorum esse aspectus, hinc poterit aeris eiusdem subsequi corruptio. sicuti enim elõgatio & approximatio tum solis, tum Zodiaci est in causa generationis & corruptionis omnium horum inferiorum; nec alicui mirum sit vel hinc vel ab alijs syderibus, quomodolibet se habentibus aeris causari corruptionem, a qua præcipue vniuersales pestes oriuntur, simulq; multæ pestilentes procreãtur febres, inducta simul corruptione in humores corporis humani, qua venenis exitialibus consimilem vim & naturam adipiscuntur. Hæc aeris corruptio, ex qua huiuscemodi pestilentes consequuntur constitutiones, sæpe euenit, nulla præcedẽte nec aeris mala intemperie, nec diuersa temporum mutatione, nec vllis præsentibus corruptis vel putridis exhalationibus; nullamque habet euidentem causam præter syderum actiones; ideoque quoniam ad hanc inducẽdam pestem non concurrunt hæc inferiora, sæuiunt hæ pestilentes constitutiones, tam hyeme quam æstate, tam sub calido quam sub frigido cælo, tam austro quã borea flante: cuiusmodi visum est in præcedenti epidimia, licet nullo modo fuerit pestilens, cuiusq; nulla præcedens manifesta causa innotuit; vnde a solo cælo ortum eam habuisse, credendum est, vt nonnulli Astronomiæ professores præsagierunt & testati sunt. Hæ autem syderum cælique actiones, & maxime pestilentes, sæpius proueniunt tum ex naturæ prouidentia, tum ex nutu Dei: ex naturę quidem prouidentia, sicuti in Ægypto, quæ, quoniam hominum feracissima est, tantumque, vt etiam octauo nati mense ibi vitales sint; hoc patitur, vt ibidem hic contingat periodus, vt vnoquoque decimo, seu paulo plus vel minus anno vigeat & vagetur pestis, ad tollẽdam superabundantem hominum multitudinem. Ex nutu autem Dei maxime contingunt ad profliganda puniendaq; humani generis scelera,

Pestes a superioribus causis inducta quare contingant.

rà, cuiuſmodi ex ſacris literis nonnullas nouimus peſtes, a Deo immiſſas in ſolam peccati pœnã & punitionem. hinc etiam apud Homerum ex rapta filia Sacerdotis Apollinis Chryſeide, ex eiuſdemq; ſacerdotis iniuria ab Agamẽnone illata, legimus Græcum exercitum immanem trucemque inuaſiſſe peſtem. Corruptio igitur aeris alias ab inferioribus, alias a ſuperioribus inducitur cauſis, tuncque aer ipſe in alienam tranſmutatus naturam pernicioſa qualitate in agendo deleteria æquat medicamenta. Cuiuſmodi autem hęc venena in omnibus hominibus nec eodem modo, nec eadem agunt velocitate & violentia, ſed hos citius & vehementius, qui prauitatem humorum congeſſerunt, vel debilia habeant principalia membra, illos autem tardius & leuius, qui ſano ſunt corpore, quiq; robur naturæ habeant; ita & corruptio iſta aeris, omnesque aliæ cauſæ, quæ vel peſtem vel peſtilentem poſſunt inducere febrem, nõ ſemper æquali in omnes homines agunt efficacia. Sed vbi plura concurrant ad eundem producendum effectum aptiora, ibi plurimum conferunt ſuæ perniciei, ibiq; admodum ſæuiunt, ſicuti ſi corruptio hæc in conſtitutione calida & humida, in loco prauis euaporationibus ſcatente, vbique homines malis abundent humoribus, eueniat, tunc maxime ſæuiente peſtilenti conſtitutione, ad internecionem fere omnium habitantium perducitur. at vbi hæc inuicem non adiguntur, licet pernicies adſit vageturq;, non tanta tamen ſubſequitur clades. quæ enim ad hanc inferendam labem non conueniunt, vicem gerunt tutelæ, qua homines non ita facile a cauſis læſionem inferentibus patiantur. Vbi enim erit aer nullis inquinamentis permixtus, cælumq; fuerit bene temperatum, vel ſaltem aquiloniũ, nullaque pręcedat mala victus ratio, ſolique abundent laudabiles ſucci, hæc omnia ad minuẽdam peſtis ſæuitiem conferent: quod idem & de cæteris cauſis hoc idem agentibus cenſendum eſt. omnes enim quo ad plures ſimul erunt, maiorem inferẽt labem, quo autem minores paucioreſq;, poterunt & minus ſæuire. *& hæc de ſecundo externarum cauſarum genere ſufficiant.* Tertia enumerabatur cauſa, eorũ nempe qui conſimili laborant morbo, contactus. hic autem vulgari & proprio nomine appellatur contagium.

Aeris corruptio quare non aequaliter in omnes ſæuiat homines.

De cõtagio.

Contagiosi morbi. morbique qui hac eueniunt ratione, omnes contagiosi dicti sunt. causa hæc ad hosce morbos generandos potentissima est, vimque habet fere insuperabilem. vix enim quis a contagioso, vbi cōtagium accesserit, potest euadere morbo. Plures autem sunt huiusmodi generis morbi, sicuti scabies, lepra, elephantiasis, mentagra antiquorum, lues venerea, rabies, tinea puerorum, phthisis, ophthalmia, nonnullique alij, quibus præcipue adnumeretur pestis & pestilēs febris, quorum aliquando præcipua est causa contagium ipsum. hocque ea ratione huius febris est causa, quoniam hoc mediante ab vno in alterum tanta humorum corruptio inuehitur, vt venenatam concipiant naturam, cuius merito postea putrescentes ijdem cor pernitiosa & maligna petunt qualitate. Animaduertatur autem, quod dum dicimus morbos istos contagiosos esse, non tales hos esse ideo asserimus, quia semper ex contagio inuehantur. nam & sponte aliquando possunt euenire, maximeque eorum maior portio: sed quoniam his præsentibus, si accedat contagium, facile ab vno in alterū consimilis morbi fit transitus, ideo contagiosi dicti sunt. Vnde scabies, tinea, lepra, & nonnulli alij ex his morbis in aliquibus quidem, nullo accedente contagio, possunt sponte oriri, cum tamen alteri deinceps contagio mediante facile communicari possint: quod idem de peste & febre pestilenti est asserendum. Hoc tamen pestilentibus morbis est peculiare, quod licet vt plurimum sint contagiosi, non tamen semper nec necessario tales sunt. dantur enim quidam pestilentes morbi contagiosi, & quidam etiam non contagiosi. quemadmodum & historiæ & experientia ipsa testatur. ex historijs quidem hoc pateat, quoniam & Hippocrates & Galenus, cæterique tunc temporis nobilissimi artis nostræ professores, dum nonnullæ pestes maxime sæuirent, maximeque popularentur, indiscriminatim, nullaque habita contagij ratione, ad inuisendos, curandos & pertractandos ægros progrediebantur; nec laborantium contactum vitarunt ipsi, nec alios vitare commonuerunt. quod firmum sit argumentum pestilentes tunc vagasse affectus, qui tale contagium (quale in peste patres nostri, ætasque nostra obseruauit) coniunctum non haberent. non enim credendum est,

Contagium quomodo causet febrē pestilentem.

Contagiosi morbi non semper per contagium inducūtur.

Pestilentes morbi an semper sint contagiosi.

est, si hoc adfuisset, praeclarissimos hosce artis nostrae proceres hoc latuisse, cum idiotarum vulgariumque virorum, vbi eius vis vagetur, notitiam nequaquam fugiat. adeo enim manifesta est eius pernities, vt sensum nullo pacto latere possit. Hoc idem externae confirmant nationes. nam & in Syria, & in Ægypto, & in Asia minori, multisque alijs imperio Turcarum subditis prouincijs saepe vagantur pestilentes morbi, in quibus nulla contagij nec suspicio nec timor adest. alloquutus sum ego homines fide dignos, qui in Ægypto partimque in Syria habitarunt, qui ijdem mihi retulerunt, dum ibi saeuissima vagaretur pestis, nullam habitam contagij rationem fuisse, imo ibidem nefandum existimari scelus, consuetudinem vitare aegrotantium. hoc idem quotidiana potest comprobare experientia. plurimi enim medicis singulis curandi occurrunt pestilentes morbi, qui tamen alijs nulla communicantur ratione, sicuti praecipue sunt pestilentes febres cum peticulis apparentes, licet apertissimum maximumq; accedat contagium. Sed si inter febres ac aegritudines pestilentes, vti posuimus, nonnullae sunt contagiosae, nonnullae autem nequaquam, qua id ratione eueniat, declarandum est. quod ita explicandum erit. Cum omnium febrium ac aegritudinum pestilentum non vna eademque sit natura, sed aliae deteriorem & intensiorem malignitatem consequutae sint, aliae autem minus deteriorem & magis remissam habeant, nec etiam earum omnium vna eademque erit efficacia. nam licet hae omnes ad interitum deducere hominem aptae sint, non tamen eadem velocitate & vehementia id agunt: sed aliae magis acutae & magis saeuae sunt, aliae autem minus. hoc inde prouenit, quod prauitas & venenosa natura ex corruptione concepta in illis intensior est, in istis remissior. intensio autem haec & remissio vel a deteriori vel a minus praua corruptione causatur. in quibus enim corruptio non ita praua est, venenositas ex corruptione concepta non ita intensa existit. in illis autem, in quibus deterior est corruptio, venenositas admodum intensa resultat. cum autem haec admodum intensa est, non tantum efficacissima est ad perdendum patientes, sed etiam eadem tanquam venenum, quod vel solo tactu vel af-

flatu hominem inficere aptum est, cæteris hominibus aliquo mediante contagio communicari poterit. cum enim corpus nostrum sit totum conspirabile & transpirabile, si concepta venenositas gradum summum consequuta sit, a corpore affecto poterunt seminaria & inquinamenta eiusdem venenositatis ad extra euaporare & trāsmitti: quę si alteri homini communicentur, existente earum natura valde praua, & admodum venenosa ac efficacissima, eundem inficere & simili morbo coinquinare poterunt. quæ tamen inquinamenta & vaporationes, si non insignem prauitatis ac venenositatis gradum consequutæ, perinde ac prædictæ, fuerint, nec eandem cum illis in agendo vehemētiam, nec in communicando efficaciam habebunt. hincque hoc succedit, quod hæ ægritudines nō erunt contagiosæ, illæ autem maxime. Hoc verum esse analogia quadam nos doceat virulentarum bestiarum venenositas, quæ cum in omnibus nō sit eiusdem prauitatis, sed in alijs intensior, in alijs remissior existat, non eodem modo, nec eadem vehementia, nec eadē velocitate hæ homines perdunt. hinc aliqui per plures dies a fera virus eiaculante percussi superuiuunt, alij breui pereunt. a scorpione ictus potest per plures dies viuere. ab Ammodite vsque ad septimam perdurare visus est. Chersidrus intra tres dies; Aspis terrestris intra tres horas; Basiliscus subito hominem perimit. Ex ijsdem autē animalibus virus eiaculantibus si nonnulla existant, quæ summum venenositatis gradum consequuta sint, ea non tantum ictu vel morsu, sed etiam tactu & afflatu hominem inficere apta erunt. Dryinus, vbi quis eum calcauerit, illius pedes excoriat, & tumorem ingentem circa crura inducit. & quod magis mirandum videri poterit, manus Medici hunc curantis etiam inde excoriatur. Amphisbænam si fœmina vterum gerens transgrediatur, fœtum male perdit & abortit. Basilisci sibilum & afflatum nulla reptilia, ne dicam hominem, ferre possunt. Hæc & cętera similia non alia fiunt ratione, quam ob summum venenositatis gradum, qua hæc animalia dotata sunt. Venena etiam aut in potu hausta, aut vna cum cibis assumpta, sint vel a natura vel ab arte parata, similes habent differentias, quoniam nō omnia eiusdē sunt sæuitiei & vehementiæ,

mentiæ, alia sunt quæ nisi repetantur, non occidunt. alia semel exhibita hominem perdunt, alia pluribus mensibus, alia pluribus diebus, alia paucioribus, alia paucis horis, alia subito & in instanti interimunt. Sed & præter ea quæ per os exhibita mortem causare apta sunt, alia vehementiora hominum sceleratorum perfidia inuenit, quæ solo tactu aut afflatu occidũt. hinc audiuimus, Circulatorem ex solo odoratu caryophylli ab æmulo venenati statim interijsse. Legimusque Io. Galeatium Mediolani Ducem, qui virtutum Comes prius fuerat vocatus, ex apposito super stapedem veneno, dum equitare vellet, peremptum fuisse. cuius exemplo summorum Principũ ministri, qui vitæ eorum curam habent, & mensam & sedem & ephippia & stapedes, & omnia ea, in quibus ijdem quiescere & morari debeant, detergenda & emundanda esse iubent. Quemadmodum autem ex bestijs virus eiaculantibus & ex venenis nonnulla ob eximiam eorum venenositatem reperiuntur, quæ solo tactu & afflatu hominem inficere possunt: ita etiam qui ex morbis pestilentibus (qui pestilentes ideo sunt, quia naturã venenatã, id est proportione respondentẽ his quæ a veneno causantur, sunt cõsequuti) deterrimam qualitatem & malignitatem adepti sunt, eam possunt alijs solo tactu & afflatu communicare, quoniam horum morborum ratione ab ipsis ægrotantibus inquinamenta & seminaria propriæ venenositatis ad extra euaporãt & transmittuntur, quæ alios potentia vel tactu vel afflatu eosdem inficere apta sunt: vnde sequitur, quòd tales morbi, quo sæuiores extiterint, eo magis communicabiles & contagiosi erunt. vbi autem minus sæui, gradumque venenositatis prædictis magis remissum habuerint, non ita communicabiles, nec ita contagiosi existent. quæ venenositas nihilominus si remissa, apta tamen ad interitum deducere hominem fuerit, poterit non esse contagiosa. Vnde videmus pestes valde sæuas, valde etiam esse contagiosas. quæ autem non ita sæuæ sunt, nec etiam de facili communicabiles esse. quæ tamen communicatio non omnibus pestilentibus morbis est data: quoniam non omnes, cum corruptionis & venenositatis gradũ sunt adepti, vt per seminaria & per vaporationes ad extra transmissas, propriam

prauitatem cæteris communicare queant. quod clare apparet in febribus pestilẽtibus cum peticulis apparentibus, ne dicam etiam in quibusdam pestilentibus constitutionibus, quales fiunt apud exteras gentes, sicuti in Ægypto, Syria, nonnullisque alijs imperio Turcarum subditis prouincijs, in quib. licet sæpe vagentur pestes, tamen contemperante natura, ac compensante huiusce morbi sæuitiem cum eiusdem crebritate, non ita sæuæ nec ita atroces fiũt, quales in regionibus nostris, vbi contingant, accedere solent; & ideo quæ tales existunt, nec forsan sunt, nec forsitan debent esse contagiosæ, quoniam in his non adest illa summa prauitas, quæ in cæteris reperitur. & ideo earundem ratione ab ægrotantibus nequeunt illa inquinamenta adeo praua euaporare, vt cæteris communicata perniciem consimilem in alios inferre possint. quæ eadem ratio, cum communis existat cæteris febribus putridis, est in causa, vt febres putridæ simplices, licet sæpe lethales existant, non sint tamen alijs solo tactu vel afflatu communicabiles. Hoc idem confirmat experientia, quæ testatur penes nos omnes pestilentes morbos. qui ex solo contagio communicantur, esse cæteris omnibus deteriores, cum ab his vix vllus, nobilissimis etiam administratis medicamentis, saluari queat; Qui autem ex aere vitiato vulgantur, & sub pestilenti cælo inuadunt, licet vtplurimum homines perdant, non tamen ita rebelles remedijs, perinde ac illi, existunt, vnde videmus sub cælo pestilenti ex peste infectis plures, quam eo tempore, quo ex solo contagio inficiuntur, saluari, licetque ab aere corrupto quandoque succedãt contagiosi morbi, hoc tamen nondum erit, nisi cum hi summam corruptionem & venenositatem conceperint. quo tempore ex popularibus fiunt etiam contagiosi, qui tamen, si non eximiam venenositatem & prauitatem acquisierint, non possunt esse contagiosi, licet adhuc sint lethales & perniciosissimi morbi. & hinc liqueat, quare morbi pestilentes, licet omnes sint graues & lethales, non tamẽ sint omnes ęque cõtagiosi, nec omnes apti, vt per contactum aut afflatum communicentur, liqueatque morbis pestilentibus simpliciter non esse proprium ac inseparabile, vt nonnulli sensere, contagiosos existere. Quamuis autem

tem

tem tales dentur pestilentes morbi, videlicet qui nullo pacto ex sui natura contagiosi appareant: attamen vigente peste, qualiscunque ea sit pestis, tutius est (vt notauit Philosophus) consuetudinem ægrotantium vitare, quam ad eos prope accedere. quod præcipue ab his qui deprauato sunt habitu, obseruandum est. hinc enim facile omnem hi concipiunt labem, omnemque causam externam morbos excitantem timere debent; vt hi, in quibus vitium internum facile, aliquo succedente fomite, exultet & sæuiat. at illi qui sano sunt corpore, probisque abundant humoribus, non ita in pestilentibus morbis, qui ex sui natura contagiosi non sint, congressum ęgrotantium timere debent: licet semper pestilenti morbo laborantium conuersatio, ne inde cõtagium contrahatur, (vt monuit Galenus) perniciosa sit. Quemadmodum autem dantur, vt iam dictum est, pestilentes nõnulli morbi, qui sui natura nequaquam contagiosi sunt; ita & alij dantur, qui sunt contagiosi. Horum autem duplex est diuersitas, nam alij sunt & vulgares & contagiosi simul; alij autem tantum contagiosi & non vulgares. primi vagante peste ex indispositione ad corruptionem ex inspirato aere facile inuadunt & cõmunicantur: at secundi nulla pręsente communi peste ab vno in alterum transferuntur, hique taliter, eaq; ratione sunt contagiosi, vt nulla alia inuadant ratione quam ex contagio; consimilesque sunt hi tum lui Venereæ, tum rabiei. sicuti enim hi duo morbi nunquam sponte, quæcunque morbifica præcedat causa, homini accedere videntur, sed semper ab alijs ex contagio communicari, obseruatum est: ita nonnulli dantur pestilentes morbi, qui nulla alia possunt ratione accedere, quam ex contagio. consimiles morbos viderunt patres nostri, nosq; etiam ætate vidimus nostra, quemadmodum aliquando in nonnullis Italię ciuitatibus visum est, in quibus vagarunt sæuissimæ pestes ad internecionem omnium fere qui ea laborarunt. cum tamen nullus qui contagium non senserit, aut febrem pestilentem aut pestem passus sit. Quanuis autem ad generationem horum morborum maxima polleat facultate contagium, non tamen existimet quispiam, quod contagium sit vel actio, vel impressio, vel affectio, vel corruptio aliqua, qua

Probl. sect. prima probl. 7.

Morbi pestilentes contagiosi duplices sunt.

Contagium quid sit.

mediante tales generentur fiantq; affectus; licet enim ex his pestilentes inducantur morbi, non tamen quid horum est contagium. nam contagium nihil aliud est, quam aliquorum vel saltem duorum contactus, quorum vnius in alterum, istius cõtactus ratione, similis gignatur morbus. qui tamen contactus solus non est sufficiens causa ad inducendum contagiosum morbum nisi hæ conditiones, de quibus infra, accesserint; quare cum contagium sit contactus, non qualitas aliqua erit, sed in prædicamento Situs reponetur, vnde longe a prædictis distinguetur qualitatibus. Ad cuius contagij essentiam, & ad contagiosum morbum inferendum, vltra contactum dictum requiritur, vt quæ se contangunt, vtraq; in eodem communicent morbo. alias qui infestatur, at non hac ratione, aliquo affectu, non ex contagio, laborare dicitur. Vnde cum a serpente quis veneno inficitur, non ex contagio infectus vocabitur; quoniam licet serpens venenosus sit, non tamen venenatus, nec veneno laborare asseritur. nec cum a torpedine piscatoris manus, qui eam hasta mediante tetigerit, in stuporem inducitur, eam ex contagio affectam esse, censendum est: quoniam licet torpedo stuporem pariat, non tamen ipsa stupore affecta est. At ex contagio infectum dicimus, qui morsus a cane rabido rabidus factus est; quoniam & in homine, & in cane idem morbus, videlicet rabies reperitur, hæcque ab altero in alterum contagio mediante producitur. Contagium hoc, cuius merito vnius hominis morbus alteri homini communicatur, duplex est; alterum immediatum, alterum mediatum. immediatum est, cum nullum inter illa duo interponitur corpus, sed immediate vnum alterum contangit: vt cum quis accubando alteri, vel eundem contrectando eundem tangit, nullo alio mediante corpore; ab hocque contagio facillima supra omnes est morborum qui ex contagio inuehuntur, communicatio, & in hoc proprius & verus est contactus. tanguntur enim ea proprie, quorum extrema sunt simul. Mediatum autem duplex est; alias enim per fomitem quis ex contagio patitur, alias ex aere per fomitẽ hoc contingere dicimus; vt per vestes, per linteamina, & per alia, quæ porosa existentia facile malam recipiunt patientis qualitatem,

Contagium quotuplex.

Contagium immediatũ quale.

Contagium mediatum duplex.

Contagium per fomitẽ quale.

qualitatem, sicuti præcipue ea, quæ ex lana, ex gossipio & simili materia conficiuntur. quæ autem non ita porosa sunt, sed solida, non possunt ita facile fomitis vicem gerere, sicuti ferrum, argentum, aurum, cæteraq; metalla. cum enim hæc sint substantiæ compactæ ac densissimæ, nō ita alienas recipiunt vel qualitates vel vaporationes. Quod si vagante peste visum sit ex solis contrectatis pecunijs aliquos in pestem incidisse, hoc non ratione metalli, nihil sane huius qualitatis recipientis, sed ratione sorditiei ex contrectatione adhærentis proculdubio contigisse potuit. ex aere autem & non per fomitem mediatū est contagiū: vt si quis aerē inspiraret ab infecto ægrotante alteratum. vt cū quis in loco, vbi phthisicus vel pestilēti affectus morbo degit, inhabitet. ex eo enim inspirato aere simul etiam & alter eodem inficitur morbo. & in his duobus contagij modis adest etiam verus cōtactus; quoniam tum fomes, tum aer corpora contangens ea inficit, nequaquam tamen est proprius; quoniam hæc duo, cum non sint viuentia, contagioso morbo non laborant, sed gerunt vicem infecti animantis, a quo deciditur qualitas, & morbus per contagium communicandus. Quare triplex erit contagium, primum immediatum, secundum per fomitem, tertium & vltimum ex aere. hisque tribus modis dictis, hoc erit aptum medium ad producendum, tum ipsam febrem pestilentem, tum cæteros contagiosos morbos. Quamuis autem contagium ad hosce procreandos morbos tanta polleat facultate, ipsius tamen nulla ad horum morborum procreationem erit vera & positiua actio: cum enim contagium nec substantia sit, nec qualitas, quarum proprium est agere, vere ipsi non competet actio. quare nec in aliquo genere efficientis causæ reponi poterit; sed tantum contagium ad hæc concurret, tanquam causa sine qua non. si enim contagium tollas, facile erit homines a contagioso (quatenus contagiosus est) præseruare morbo: quo tamen posito, nulla nec actio, nec causa efficiens morbi ponitur, sed tantum id, quo mediante & actio imprimi, & causa agere potest. Ad quam imprimendam actionem tria hæc necessario requiruntur, primo dominiū agentis supra passum; secūdo patientis præparatio, tertio quod tantum temporis sint simul, vt agere & pati

Contagij fomes qua possint esse; vel non esse.

Contagij in inducendis morbis nullam esse actionem.

Contagio mediante, si inducendus est morbus, tria requiruntur.

adinuicem possint. Ad dominium agentis requiritur non tantum eius efficacia in agendo, sed etiam quantitas debita eius, quod agere debet. Vnde habemus deleteria venena, licet vehementissima sint, a nostroque calore insuperabilia, si in minima sumantur quantitate, licet a corpore humano non euincantur, nullam tamen læsionem in idem edere posse: eademque ratione quamuis omnium agentium ignis sit maxime actiuus, si eius scintilla corpus tangat, non tamen vrit. Ad patientis præparationem requiritur non tantum ex humorum præparatione, sed etiã ex proprietate naturæ innata & occulta dispositio. hinc Marsi & Psylli a veneno & a serpentibus non fuerunt læsi. digitus Pyrrhi ab igne non fuit concrematus. hincque in contagiosa & sæua peste visæ sunt familiæ, quæ etiam manifesto accedente contagio, ab omni læsione immunes fuerunt, sicuti anno illo celeberrimo 1528. experientia testata est in familia, & agnatione mea: quæ licet familiaribus, amicis & affinibus peste extinctis communicauerit, nullum tamen eius vestigium persensit. quemadmodum in oppositum aliæ familiç extiterunt, quæ ex leuissima occasione per hanc innatam & occultam dispositionem omnes ad vnum extinctæ sunt. Ad temporis spatium licet non diuturnitas omnino requiratur, tamen necessaria est aliqua temporis mora. hinc super ardentissimam flammam immunes ab igne pertransimus, manusq; in eadem apponimus, dum hoc cito & cum velocitate agimus. quod idem de contagioso asserendum est affectu: quoniam licet facilis sit in hoc transitus, non tamen, cum hoc sit motus, potest in instanti fieri. Efficacia igitur & quantitas agentis, dispositio patientis, tum ex præparatione humorum, tum etiam ex innata vi, & mora conueniens pro debito tempore requiruntur ad generandos contagiosos morbos. Quibus tribus positis, necessario imprimetur actio, hincque contagio mediante vnius morbus alteri facile communicabitur: dum autem hæc fit communicatio morbi, alterque alterum inficit, actio non a contagio, sed a diuersis pendet qualitatibus, quæ in priori ægrotante sedem habent. hoc autem alteri morbum communicabit, vel per primas qualitates; vt si summe calidus alteri accubaret,

Contagio mediante si introducitur morbus, a quo sit actio.

cubaret,in illum eandem potest imprimere qualitatem, vel per secundas,vt ratione putrefactionis: cum quis enim vel membrum vel humores intense putridos gerat, contangens alterum consimilem ei communicabit putredinem. nam quod tangitur a putrido,putridum fit, vel per qualitates occultas,quæ a proprietate agunt tantum ;vt si rabidus homo alterum mordeat,rabiem & illi impartietur,quod non a primis vel secundis ortum habet qualitatibus,sed ab occultis: quæ proprietate quadam liquidorum abominationem,cæteraque symptomata sæua rabido homini propria inducere possunt. Hæ autem qualitates,dum per contagium ab vno in alterum gignuntur,nō ita transferuntur,vt primi qualitas in secundū traducatur. quoniā accidens de subiecto in subiectum migrare non potest, sed per vehiculum quoddam,in quo insident, alteri adhærere possunt, quo adhæsu mediante ad consimilem hic transmutatur qualitatem,vnde consimilis priori alter generatur morbus. Hoc vehiculum aliquando est corpus, aliquando est vapor: & seminarium quoddam insensibile, corpus est,vt in scabie,in lepra,in tinea,& similibus,in quibus sordities quædam,qua vestis & indumenta inquinantur,aptum est medium ad communicandos eosdem morbos. Vapor autem & seminariū insensibile,vt in elephantiasi,in ophthalmia,& in febre pestilenti. hinc enim vaporationes attolluntur,quæ sensu nullo pacto iudicari possunt,quę si alterum petant,siue hoc immediate,siue per fomitem,siue ex aere eueniat, in eundem consimilem possunt introducere morbum. Et vapor iste,qui est vehiculum huiusce prauę qualitatis in morbis hisce pestilentibus,subtilis admodum est. hinc effugit sensum, & facillime & citissime penetrat. tenax est,vnde facile adhæret, & difficulter a fomite,nisi perfletur,geluque vel igne purgetur,euellitur. humanoque generi tota sui substantia aduersatur, vnde non tantum lædit,sed etiam hominem necat. Et hæ vaporationes,cum huiusce sint naturæ, hoc habent, quod si in substantia porosa aptaque ad eius conseruationem insideant,per multum & loci & temporis spatium conseruari poterunt. hinc ex longinquis nationibus pestilenti morbo infectis aduectæ vestes & linteamina ad aliam remo-

Contagio mediante qualitas agēs per quod agat.

In contagio vehiculum qualitatis agentis quotuplex, & quod sit.

Vehiculum praua qualitatis in febribus pestilentib. quale sit.

Praua vaporationes pestilentium morborū in quibus reb. diu possint seruari.

tam regionem peſtem adduxere. hincque reſeruatę in peſte, vel ex lana, vel ex canabi, vel ex lino, vel ex ſimili materia res confectæ poſt multum temporis ſpatium nouam induxere peſtem. quare hinc pateat non ad contagium ſed ad prædictas qualitates in inducendis cõtagioſis morbis competere actionem. Cum autem inter peſtilentes febres nonnullæ ſint contagioſæ, actio quidem, qua ab vno in alterum communicatur, non contagij erit, ſed eius tantum prauæ qualitatis, qua vltra calorem putridum cor laceſſunt, & praua hæc qualitas inſidet in materia corrupta, quæ iam ex corruptione naturam conſimilem deleterijs pharmacis adepta eſt. ab hac autem materia putreſcente ſicuti excitantur, & eleuantur intra corpus ipſum vapores mali, qui petentes cor eius omnes vires pernicioſa labefactant qualitate; ita & alij, cum corpus noſtrum ſit totum conſpirabile & tranſpirabile, ex corpore extramittuntur, qui contagio præſente, ſiue hoc ſit immediatum, ſiue mediatum, conſimilem in altero poſſunt prauam inuehere qualitatem, ſimulq; febrem cauſare peſtilentem. Vnde nõ abſq; ratione enumerandum inter cauſas externas venit contagium, non quidem tanquam cauſa aliquid poſitiuè efficiens, ſed ſolum tanquam cauſa ſine qua non, tertiumq; vere hoc erit externarum cauſarum genus, a quo peſtilentes progignuntur febres. Cum autem contagio mediante alterius in alterũ generatur peſtilens febris, actio hęc non a primis, nec ſecũdis prouenit qualitatibus: ſed ab illis tantum, quæ in ſubſtantia interna inſidentes, qualitates occultæ proprietateſq; ignotæ vocantur. hęc enim actio cauſatur, prouenitq; inde noua affectio, non quia infectus peſtilenti febre per intemperiem calidam aut frigidã agat, nec quia per putrefactionem, vel per aliam ſecundi ordinis qualitatem morbũ inuehat, ſed tantum ratione pernicioſę qualitatis, quæ in corruptione intimæ rei ſubſtantiæ conſiſtit: quæ ſicuti nec ſenſu, ita nec ratione, ſed ſolo experimento cognoſci poteſt. Quod vero hæc actio a qualitate occulta, quę a rei intima ſubſtantia ortum habet, pendeat, ſatis ex dictis, & ex his quæ præmonſtrata ſunt, patere poteſt. quod autem non a qualitatibus primis contagio mediante hę peſtilentes inducantur febres, minima eget probatione,

Febris peſtilens ex contagio cauſata a quo inducta ſit.

In febre peſtilenti genita ex contagio a quo ſit actio hãc introducẽs.

batione, cum nihil vltra proprium gradum agere possit. quod vero nec a secundis, videlicet a putrefactione, inducantur, ex prædictis etiam satis liquere potest. cum enim essentia pestilentis febris non in putredine consistat, nec in contagio, pestilentis febris actio erit a putredine. cui hoc addo, quod si per putredinem febris induceretur pestilēs, actioque hæc a putredine penderet, dum per fomitem hęc introducitur febris, non posset (cum id quod a putrido tangitur, putridum fiat) non putrescere & fomes ipse. quod a veritate tamen, hoc dictante experientia, longe dissonum est. nam seminaria pestis per menses & annos in fomite reseruantur, nulla admissa putredine in fomite ipso. præterea ab ipsomet ægrotante aliquando per longum temporis spatium cōtrectantur multa, quales sint fructus horarij: qui cum in putredinem maxime, sicut quid aliud, procliues sint, nullum tamen putredinis vestigium hæc nec reseruant, nec recipiunt, nihilominus malam illam perniciosamque admittunt qualitatem: qua fit ratione, vt hæc, alteri si ad contrectandum vel ad comedendum exhibeantur, statim pestilentem in eum inducant febrem; vnde pateat non per putredinem aliamve qualitatem manifestam contagio mediante generari pestilentes febres, sed ratione tantum qualitatis occultæ, quæ in substantia insidet corrupta, quam sæpius adnotauimus, declarauimusque naturam perniciosorum ac deleteriorum pharmacorum æquare. contagium igitur erit aptum mediū, quo talis fiat impressio, eritque vltra alias duas declaratas causas tertia externa, de quibus hæc satis sint. Nunc internas aggredior. causæ internæ febris pestilentis in duplici sunt discrimine, nam aliæ sunt propinquæ, aliæ remotæ: remotas vocamus plethoram, cacochymiam, obstructiones; sub plethora nunc non omnem abundantiam bonorum succorum intelligimus, sed eam tantum in qua vires grauantur: quæ cum non ita recte a natura regatur, facile corruptionem & putredinem concipit. sub cacochymia autem & abundantia prauorum succorum, eorundemque vitiosa qualitas reponitur; cum enim hi vel quantitate superfluunt, vel qualitate peccant, facillime & corrumpuntur & putrescunt. huius cacochymiæ, quodcunq;

Febris pestilens ex contagio non a putredine causatur.

Febris pestilentis causa interna quot sint.

Febris pestilentis causa remota interna.

Plethora.

Cacochymia.

peccatum in sex rebus non naturalibus eueniat, potest esse causa. attamen inter has, vltra prauam alimenti rationem, quæ sit potentissima, adnotaui, hanc esse nimiam Venerem, hinc enim virtutibus internis labefactatis, praui generantur humores, qui in omnem perniciosam sunt procliues corruptionem. hincque euenit, vt qui nimium & vltra vires Veneri indulgent, vt plurimum in hasce febres incidunt, hique vt experientia cognoui, minime omnium, saluantur. Obstructio autem omnium causarum febres inducentium euidentissima est. conclusa enim materia in loco calido & humido, si quid transpirationem prohibeat, facillime putrescit. si quid autem transpirationem hanc prohibet, hoc potissimum obstructiones agunt. Vnde omnium febrium putridarũ hæc pręcipua assignatur causa. An autem ad generationem febris pestilentis necessario semper concurrat obstructio, non ita apud omnes constat. sed res ita explicanda est. Omnis febris pestilens, quæ inter sporades eueniat morbos, necessario pro sui generatione obstructionem, tanquam causam præcipuam, requirit: quoniam ab internis tantum causis ortum habet. quæ autem vel in pestilenti aeris statu, vel ex contagio generantur, non necessario talem habent causam: ex sola enim aeris corrupti inspiratione, vel ex solo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis a propria natura desciscentes sponte in putredinem dilabuntur: idemque contingit, quod in horarijs fructibus, alijsque rebus quæ sui natura putrescibiles sunt. hę enim, licet diutius perflentur, a putredine tamen præseruari nõ possunt. consimiliter humores illi, cum qualitatem illam perniciosam conceperint, nec recte a calore naturali tunc imbecilli ex oppugnatione eiusdem qualitatis facto regantur, procliues in putredinem redduntur. hincque licet nulla sit præsens obstructio, tamen necessario putredo, indeque febris superuenit. Vnde in contagiosis hisce morbis, ac in constitutione pestilenti multos laborare nouimus, quorum corpora patentia, laxa, & transpirabilia erant, in quibusq; nec copia, nec vitiosa erat humorum qualitas, sed optima fruebantur valetudine: nec in cõsimilem vnquã hi incidissent, cum causæ hæ internæ abessent, morbum, nisi illę externę validissi-

Venus nimia est potens causa in inducenda febre pestilenti.

An ad generandam febrem pestilentem semper concurrant obstructiones.

validiſſimæque concitaſſent,& præcipitaſſent eos in eam humorum corruptionem,qua & pernicioſi& putreſcibiles (cum a natura amplius recte non regantur)facti,peſtilentem poſſunt inducere febrem. qua tamen inducta & genita,cum humores illi corrupti & putreſcentes a natura amplius non regantur. Solẽt ijdem male diſpoſiti & commoti obſtructiones nonnullas cauſare,indeq; febrẽ ipſam augere,tuncq; concurrit etiam in his febrib. aliquo pacto pro cauſa obſtructio ipſa.quę licet a principio nec pręſens, nec cauſa morbi fuerit,ſubſequitur tamen,& ab humoribus labe peſtilenti inquinatis fouetur. In peſtilenti etiam ſtatu aliquando & obſtructiones concurrunt, ſed non primario,ad cauſandam febrem peſtilentem: hoc enim tunc accidit,cum corpora male affecta præſente obſtructione febres non peſtilentes patiuntur,quibus ſi vel contagium, vel inſpiratio aeris corrupti accedat, iam conceptæ ex obſtructione putredini illa infligitur pernicioſa qualitas,cuius merito ex non peſtilenti peſtilens euadit febris. tunc tamen obſtructio non habet rationẽ cauſæ,ſed occaſionis tantum,videturq; præcedens,& nõ coniuncta cauſa ipſius febris peſtilentis. non igitur in omni febriũ peſtilentium genere,licet in omnib. reperiatur; requiritur & neceſſaria eſt obſtructio,ſed in his tantum, quæ inter ſporades contingunt morbos. *hæc de cauſis internis remotis.* Cauſę aũt internæ proximæ ſunt humores corrupti & putreſcentes; corruptio in his humoribus eſt neceſſaria, quoniam hinc malam & pernicioſam qualitatem adipiſcuntur, putredo autem requiritur, quoniã hinc febris generatur. cum autem hæc duo ſimul vniuntur,videlicet tum corruptio,tum putredo,tunc neceſſario febris ſubſequitur peſtilens. mala enim qualitas ex corruptione ingenita a putredine excitatur,tuncq; cor ipſum nõ tantum calore illius humoris putrido,ſed ab eiuſdem etiam praua læditur qualitate. Qui autem ſint hi humores putreſcẽtes, nunc non referã;quoniam in ſuperioribus quę hanc partem attingunt,ſatis clare præmonſtrata ſunt; vbi docuimus, omne humoris corrupti genus,vbicunq; putreſcat, poſſe febrẽ procreare peſtilentem: nec referre,an hoc ſit ſanguis, vel bilis, ſiue ſit nigra ſiue flaua ſeu alterius generis,vel pituita,dummodo

Febris peſtilentis cauſa interna proxima.

iam ex corruptione, cum ad putredinem deueniat, malam aliquam conceperit qualitatem. Humores igitur corporis humani in hac positi constitutione, quicunque fuerint, videlicet tum corrupti, tum putrefacti, proxima sunt causa febrium pestilentialium. quoniamque proxima sunt causa, hinc factum est, vt pro diuersitate humoris peccantis diuersa febrium pestilentum sint genera, diuersaque simul ad hæc symptomata succedant. ab his enim humoribus corruptis & putrescentibus, sicuti cæteræ, ita & pestilentes specificantur febres, prout que diuersi sunt inter se & essentia & qualitate; ita & varias produnt affectiones, variaque inducunt symptomata. *& hæc de causis febrium pestilentialium, tum externis, tum internis, quæ sufficiunt de differentijs a causis.*

De differentijs febris pestilentis ab intenso & remisso, & a coniunctis.

CAPVT XII.

ALIAE sunt differentiæ febris pestilentis enumerandæ, quæ sicuti vltimo loco recensendæ veniunt, ita & minoris sunt, quam prædictæ, discriminis. harum quædam ab intenso & remisso sumuntur, quædam autem a coniunctis. quæ ab intenso & remisso accidunt, differentiæ sunt satis euidentes; quoniam non omnes febres pestilentes sunt eiusdem naturæ & qualitatis; aliæ enim sunt maiores, aliæ minores, aliæ deteriores, aliæ minus malignæ. licetq; dictum sit, febris pestilentis essentiam in praua & perniciosa consistere qualitate, quæ vna cum calore putrido cor affligat, tamen nec praua hæc qualitas, nec calor hic putridus in puncto consistunt, sed latitudinem habent non mediocrem. nam praua illa qualitas modo minus, modo magis est perniciosa, calorq; ille putridus modo intensus, modo remissus est. ex quo succedit, quod non omnes febres pestilentes vniformes sint, sed aliæ sunt sæuiores, aliæ mitiores: sæuiores quidem, vbi venenata superabundat & supereminet qualitas: mitiores autem, vbi hæc eadem remissa est; aliæ autem maiores, aliæ minores sunt: maiores quidem, vbi plurimum est caloris putridi;

Praua qualitas febris pestilentis latitudinem habet.

minores

minores autem, cum oppositum contingit. Vnde quatuor istarum febrium hæ differentiæ statuantur. quoniam aliæ sunt vehementes, & plurimũ malignę. aliquæ debiles eandem consequutæ malignitatem. aliæ sunt magnæ, sed quę minimum prauitatis habeant, sicuti eæ quædã debiles febres sunt, quæ pariter minimum in se prauitatis retineant. Consimilem huic differentiæ (& hoc vt clarius res pateat) alteram habent febres pestilentes: nam cum duo sint in febre ista, quoniam alterum est qualitas perniciosa, alterum est putredo sicut maligna illa qualitas non in puncto consistit, sed modo maior est modo minor; ita & putredo quãdoq; est intensior, quandoq; minus intensa. Vnde si contingat, vt & qualitas illa venenata in summo sit gradu, simulq; multa sit putredo, tunc sæuissima gignitur febris pestilens. in qua ratione quidem prauæ qualitatis vitales virtutes admodum labefactantur, ratione autem summæ putredinis & cæteræ læduntur facultates, sæuaq; subsequũtur symptomata. Vnde in hac febre virtus languida est, & ratione putredinis (prout vapores putridi vel materiæ putridæ hanc aut illam petunt partem) sequuntur dolores vel capitis, vel ventriculi, vel dorsi, vel alterius partis, sequuntur & vigiliæ & sopores & inappetentiæ & sitis inexhausta & inquietudines & cætera omnia symptomata, quæ putridam consueuere sequi materiam: a talique febre citissime necantur ægrotantes. Aliquando aũt in hac febre putredo quidẽ est summa, & praua illa qualitas remissa. tuncq; febris est molesta admodũ ratione putredinis, sed non adeo sæua, cum non ita in hac, vt in superiori, vitalis facultas ratione prauæ qualitatis remissæ succumbat. Quandoq; vero putredo nõ est tanta, sed perniciosa illa qualitas est maior, tuncque fit febris, quæ ratione putredinis non ita mala prodit symptomata; sed cum acuta sit venenositas illa, vires concidunt magis, fitque febris, quæ mitior quidẽ prædictis apparet, sed non minus periculi quam superior continet. quandoq; autem in tantum remissa est putredo, vt fere nulla sit: perniciosa autẽ & praua illa qualitas admodũ intensa est, & tunc fit febris, quæ nec ægrotanti videtur molesta, imo bene se habere opinantur, nec astantibus timenda, sed mitis in totum primo apparet aspectu, cum

Febrium pestilentum differentia quoad magnitudinem & quo ad prauã qualitatem.

Febris pestilentis differentia quo ad putredinem & prauam qualitatem.

tamen exitialis admodum sit: nam ab adaucta illa venenata qualitate vires prosternuntur, corque omnino obruitur, licet nullum adsit sensibile symptoma, quod vel ab ægrotante, vel ab astantibus possit dignosci. quod inde prouenit, quoniam remissa putredo nullum accidens edit molestum. hæque febres sæpe ægrotantibus astantibusque, & multoties etiam imprudentibus imponunt medicis, qui ex sensibili ægrotantium læsione morbos metiuntur, cum facile ad interitum, nullo nec cruditatis nec prauitatis humorum signo præsente; imo omnibus supra salutem attestantibus hominem ducant. quod idem sæpe obseruaui in prima huius ordinis contigisse differentia, in qua dum ex opportunis remedijs putredo euicta esset, signaque futuræ salutis apparuissent, mors tamen ineuitabiliter a non correcta praua qualitate subsequebatur. *hae de differentijs ab intenso & remisso.* Quo autem ad differentias a coniunctis, hæ sunt euidentissimæ ac plurimę. nam nullum est malum symptoma, nec vllum morborũ exitialium genus, quod cum hac febre non coniungatur. quo ad symptomata, & sitis, & vigiliç, & sopor, & appetitus prostratio, & nauseç, & vomitus, & syncopç, & virium languor, & singultus, & inquietudines, & alui fluxiones, & sudores vel superflui vel mali, & capitis dolor, & delirium, plurimaq; alia consimilia his febribus superueniunt symptomata. quæ tamen ipsis non sunt propria nec inseparabilia. nam in alijs febrium generibus hæc etiam euenire solent: cumque his eueniunt, non semper omnia, nec semper eodem accidunt modo, sed aliquando hoc illi febri, aliquando alterum, & non hoc alteri superuenit. His tamen omnibus symptomatibus vnum additur tantum, quod proprium est febris pestilentis, quodq; in nullo alio febris genere contingere consueuit. Hoc autem est macularum genus diuersum, quod excepta facie solet sępe cęteras corporis partes occupare, & hæ colore differunt inter se; quoniam aliæ sunt rubeæ, aliæ pallidæ, aliæ puniceæ, aliæ virides, aliæ nigræ: quemadmodum autem non eiusdem semper sunt coloris, ita non in eadem semper sunt magnitudine, nam aliquando satis amplæ sunt, ita vt æquent mensuram palmæ, vel cubiti, vel etiam his maiorem: vnde nonnunquam

Febris pestilentis differentia a coniunctis.

Maculæ febribus pestilentibus cõtingentes.

Maculæ in febre pestilenti quas corporis partes occupẽt.

Macularũ febris pestilentis differentia a colore, & quãtitate, & numero.

nunquam magnam corporis partem,ficut dorſum,coxas, crura,brachia inficiunt: aliquando ſunt minores,ita vt appareant eſſe vibices,& liuores ex flagellis inducti:quandoque autem ſunt paruæ, & pulicum morſibus ſatis ſimiles exiſtunt,& hæ vt plurimum circa ſpinam & in dorſo ac in regione thoracis apparere ſolent. vocanturque a noſtris Peticulæ ſeu Peſtichiæ: hæq; inter ea quæ præter naturam de nouo emergunt, ſunt recenſendæ: antiquorum enim ſæcula nec tale quid videre, nec huius meminere. omnia enim ea his cõſimilia,quæ huiuſmodi febrib. ipſi accidere adnotarũt,ſiue papulę,ſiue exanthemata dicãtur,longe ab his maculis differũt. illa enim in genere tumorũ referuntur,habentque eminentiam,& ad ſuppurationem vel exulcerationem quandoque deueniunt, quorum nullum in his maculis reperitur;quare nouum ſymptomatum genus erit,notum tamen & nobis & patribus noſtris. Et hæ maculæ ſicuti nec colore nec quantitate ſemper ſunt vniformes; ita etiam nec numero. nam aliquando plures, aliquando pauciores exiſtunt. Quæ omnia de periculis ipſis potiſſimum conſideranda duco. Noui enim præſtantes viros,qui arbitrati ſunt,non omnes febres in quibus peticulæ appareãt,peſtilentes eſſe,hac ducti ratione, quod peſtilentes febres cacochymiam,non ſanguinis plethoriam ſe quantur. quare eas febres,in quib. hæ maculæ rubræ conſpiciantur,quoniam his ſanguinis multitudo iungitur, nõ eſſe peſtilentes affirmant: ſed illas tantum,in quibus hę nigræ,violaceæ,liuidæ, alteriusve praui caloris exiſtãt: quoniam tales cacochymiam præſeferunt, peſtilentes appellant. At ſi cæteri humores a ſanguine diſtincti naturam a nobis extraneam,per quam aduerſantem humano generi qualitatẽ adipiſcuntur,inire poſſunt, quid prohibet ſanguinem ipſum hanc eandem inire poſſe? nihil ſane, cum & in qualitatibus & in ſubſtantia,perinde ac alij humores ab eo diſcreti,pati earundem paſſionum mutationem queat. quam mutationem cum ſanguis conſequutus fuerit,æque vt illi,cum ad putredinem deuenerit, peſtilentes procreabit febres. Quam veritatem nec Auicenna,nec Aetius,nec Paulus ex Rufo negarunt,atteſtantes a ſanguine peſtilentes aliquando generari febres. Vnde Princeps hæc in cu-

An omnes febres peticulis apparentes ſint ex genere peſtilentium.

ratione habebat. Si autē materia vincens fuerit sanguinea, fiat phlebotomia. Aetius autem cum Paulo ex intentione Rufi hæc referebat. Quibus sanguis abundat, his vena secetur. Si autem a sanguine possunt generari pestilentes febres, cur negandum erit, eas in quibus peticulę rubicundo colore infectę, quia his multitudo sanguinis iuncta est, apparent, esse pestilentes? sunt (vt mea fert sententia) a ratione iam explicata, & ab auctoritate prædictorum virorum confirmata, hæ etiam febres pestilentes, sed a cæteris in hoc differentes existunt, quod hæ, quoniam in ipsis materia minus praua, & minus, quam in cæteris maligna peccat, ideo minus quam cæteræ aliæ, detrimenti & periculi minantur ipsis ægrotantibus. benigniores enim sunt maculæ & peticulæ rubicundæ, quam omnes aliæ; quia etiam a benigniori humore, videlicet a sanguine ipso, procreantur. Quare maculas has omnes, cuiuscunq; extiterint coloris, inseparabile esse signum pestilentis febris, hasque necessario pestilentem significare affectum, constituo. Aduertatur tamen, quod licet hę maculæ inter propria febriū pestilentum symptomata recenseantur, non tamen earum inseparabile symptoma est. quoniam licet hæ, vbiuis eueniant, semper necessario certum sint febris pestilentis indicium, non tamen in omni febre pestilenti necessario eueniunt. plurimæ enim sunt illæ, in quibus hæ maculæ nō apparent, paucissimæ autem, quibus superueniunt. *Hæc de symptomatibus.* Quo autem ad morbos, qui cum febre pestilenti contingunt, idem, quod de symptomatibus dictum est, affirmatur. sicuti enim omnia praua symptomata possunt his febribus coniungi, ita plurimi exitiales morbi solent eisdem febribus connecti, sicuti anginæ, pleuritides, phrenitides, iecoris inflammationes, colicæ passiones, aphthę, oris praua vlcera, partium putredines, abscessus, inflammationes, erysipelata, consimiliaque his omnia praua. sed duo præcipue subsequentur morbi: alter est carbunculus; alter bubo pestilens, vel parotis pestilens. cumq; morbi isti cum febribus his coniunguntur, semper res deteriori se habent statu. proutq; membrum læsum erit nobilius, inde etiam semper maius impendet periculum. ab hisq; morbis, qui febre pestilenti connectuntur, tanta harum di-

Morbi diuersi possūt contingere in febre pestilenti.

rum diuersitas generatur, vt plures harum species videantur, cum tamen non ratione morborum additorum, sed propriæ eius essentiæ veræ debeant constitui differentiæ: nam nec etiam prauitas morborum febri pestilenti coniunctorum ab eorum vnica pendet essentia, sed a perniciosa & venenata humorum qualitate, qui in pestilenti febre putredinem concepere. hi enim, vbi putruerint, quocunque repant, ibi prauam infligunt qualitatem, morbusque inde genitus nō a morbi ipsius essentia, sed ab exitialibus illis succis malignitatem & perniciem consequitur. *Et hæc de differentijs febrium pestilentum sufficiant.*

De signis futuram febrem pestilentem indicantibus.

CAPVT *XIII.*

DECLARAVIMVS febris pestilentis essentiam, eiusque differentias enumerauimus, nunc reliquum est, vt ad tertium principale accedamus, signaque eiusdem recenseamus, vt huius perfectā assequamur notitiam. nisi enim hæc pars duabus prædictis adderetur, omnis profecto labor, omnisque conatus tum in superioribus adhibitus, tum in inferioribus sumendus inutilis esset. hæc enim morbum patefaciunt ostenduntque, quo ignoto omnis medici diligentia frustratur. Sciendū tamen est, quod pars ista de signis, fere tota coniecturalis est, rariq; sunt morbi, in quibus demonstratiua habeantur signa, cuius ratione ars nostra coniecturalis dicta est. quapropter difficillimū erit, hanc de signis partem demonstratiuis firmare rationibus. in tanta tamen rerum difficultate nos conabimur quam proxime ad veritatem accedere, remq; ipsam certis adeo fulciemus rationibus, vt in exponendis signis quam commodissime ad verā & determinatā rei essentiæ cognitionem perueniamus, certoq; esse vel non esse febrem pestilentem poterimus affirmare. Rem igitur ipsam aggredientes, dicimus signa hęc in triplici posita esse discrimine. alia enim futurū morbū indicant, alia præsentē demonstrant, alia præteritū rememorantur. Hæc tria signorū genera necessario ponēda sunt; quoniā a primis præseruatio, a secundis curatio, ab vltimis præcautio quædā in cæteris *Febris pestilentis signa triplicia.*

Signa futuræ febris pestilentis a quibus & a quo sumantur.

qui febre non laborant, sumitur. Prima signa, videlicet ea quæ futuram febrem pestilentem prænunciant, a tribus capiuntur, scilicet a corporis dispositione, a præsentia causarum, & a quibusdam medijs dispositionibus. Hic autem animaduertatur, quod dum signa febrium pestilẽtum recensemus, non pestis vel futuræ vel præsentis vel transactę, sed febris tantum pestilentis, de qua nostra est speculatio, signa declarare intendimus. quæ licet nonnullis cum peste eadem visa sit, longe tamen ab ea differt, quamuis enim & pestis & pestilens febris aliquando concurrant, tamen & pestis sine febre, & febris pestilens sine peste datur, vnaque sine altera reperitur. Quare ponentes signa febris pestilentis, non signa pestis, sed febris tantum, circa quam versamur, recensebimus. Huius igitur signa declarantes, dicimus ea quę futuram febrem pestilentem denunciant, a tribus sumi, scilicet a corporum præparatione, a causarum pręsentia, & a medijs quibusdam dispositionibus. Adest in corpore ad febrem pestilentem pręparatio, cum homines prauos, qui vel iam corrupti sunt, vel in corruptionem procliues congessere succos: sicuti illi, qui praua vtentes victus ratione gulæ indulsere, vel necessitate coacti ex cibarijs mali succi se repleuere. vnde quibus & fungi & horarij fructus & carnes diu mactatæ & legumina semiputrida & frumenta quæ rubiginem sensere, & vinum immutatum, & aquæ vel stagnantes vel quomodolibet vitiatæ, & omnia herbarum & radicũ in caritate annonæ genera, & consimilia in vsu fuere, omnes ad hunc morbum paratos nouerimus. Vltra hos & illi, qui supra vires bonitate succorum grauati sunt, in hanc febrem sunt procliues, dum vel iterum ingurgitant, vel inordinate & intempestiue se replent. moles enim hæc humorum cum sic a natura regi non possit, facile concipit corruptelam aliquã, malignamq; adipiscitur qualitatem. plures etiam alij, qui nec

Corpora præparata ad febrem pestilentem quæ sint.

prauis abundant humoribus, nec vltra vires grauati sunt, ad hanc capessendam febrem disponuntur, dum vel a molestis animi accidentibus agitantur, vel nimium Veneri operam dant. has duas ego præcipue occasiones obseruaui, a quib. inuecta in bonos humores corruptela, facile febres subsequuntur pestilẽtes. animi enim accidẽtia spiritus

Causæ præcipuæ disponentes corpora ad febrem pestilentem.

a proprijs

a proprijs distrahunt operationibus. Venus autem nimia omnes virtutes labefactat. quare ex his duobus, præcipue autem ex nimia Venere, corpora ad huius generis febrem maxime disponuntur. nam distractis spiritibus, virtutibusque labefactatis, facile humores in alienam transeunt naturam, corruptionem aliquam consequuti. Qui etiam habent corpora imbecilla, debiliaque ab ortu membra receperint principalia; & qui vel ex hausto veneno, vel ex prauis cibarijs, vel ex potu corrupto, vel ex aere vitiato labem in visceribus & principalibus membris cõtraxere, omnes corpora ad febrem pestilentem facile suscipiendam possident. hi enim ab omni etiam leuissima causa maxime labefactantur, læsionemque vltra quam credi possit, semper maiorem admittunt, minimoq; negotio in his omnia humorum genera corruptelam & vitium contrahunt. Qui autem temperamenti sunt humidi, & qui corpora calida & humida vel ab ortu vel ex accidenti habent, cum hæc facile omnem concipiant putredinem, facile etiam ad omnem corruptionem disponuntur, hincque in febres pestilẽtes procliues sunt. Corpora etiam rara & laxos habentia meatus, cum omnibus externis causis facile cedãt, prona ad febrem pestilentem capessendam sunt, vbi externæ causæ vigeant & vagentur. Corpora vero densa & angustos habentia poros, facillime ex internis causis in febrem hanc incidunt. hæcq; licet opposita sint, pariter tamen pro causarum diuersitate pestilenti febri sunt opportuna. *hæc de corporum præparatione, a qua prima sumebantur indicia futuræ pestilentis febris.* Secunda capiebantur a præsentia causarum, quæ vbi præsto sint, facillime febris potest subsequi pestilens. Causæ autẽ hæ erunt vel intemperatum cælum, præcipue autem calidum & humidum; vel aeris pestilens status; vel contagium vagans; vel aquarum inundatio; vel earundem stagnantium corruptio; vel multorum hominum seu animalium cadauera insepulta; vel ex antris specubusque prauæ expirationes; vel exhalationes ex terra inquinata, vel locorum, vrbiũ regionumve immunditiæ, excrementaque non expurgata. Vbi igitur harum causarum aliquæ fuerint præsto, facile coniectare poterimus futuram pestilentem febrem. hæ enim omnes

Corpora densa & rara quomodo disposita sint febri pestilenti.

& singulæ causæ multa vi pollent ad inducendũ hoc morbi genus. Vnde ex harum præsentia facile morbum hunc futurum esse, coniectare poterimus. Quod si his omnibus mediæ quędam dispositiones, a quibus tertia futuræ febris indicia sumi diximus, superaddãtur, poterimus certo conijcere, pestilentem febrem subsequuturam esse. cum enim viderimus, posita corporum præparatione præsentiaque causarum, adesse in homine mœstitiam insolitam, timoremq; inexplicabilem, colorem faciei immuratum, ad oblata non bene se habere, insomnijsque prauis perturbari, lassitudinem adesse spontaneam, siti molestari, nauseam pati, vigilijs affligi, non poterimus, stantibus his medijs ad morbum dispositionibus, non coniectare febrem imminere pestilentem. hæc enim indicant iam corruptionem aliquam concipere humores corporis, alienamq; adipisci naturam, paratosq; in putredinem esse, vnde postea putrescentes febrem pestilentem edere possint. *Hæc de signis, quæ futuram hanc febrem prænuntiant.*

De signis communibus & proprijs febris pestilentis.
CAPVT *XIIII.*

SIGNA quæ præsentem attestantur pestilentem febrem, veniunt declaranda, quorum diligentissima debet esse inquisitio, quoniam hinc cognitio habetur morbi: qua non habita, nec recta nec fidelis potest subsequi curatio. signa autem hæc non omnia eiusdem sunt facultatis, nec eiusdem certitudinis, sed diuersa existunt, aliaque fidem pleniorem, alia minorem habent. distinguuntur autem in triplici ordine. nam alia sunt omnibus communia, sed non propria; alia autem propria, sed non communia; alia autem indifferentia, quoniam nec semper nec omnibus, sed aliquando & aliquibus conueniunt. Primum signorum genus, quod commune omnibus est, licet non proprium, sumitur a propria febris pestilentis essentia, quę sicuti vna est, communisque omnibus febribus pestilentibus, & ipsis propria; ita vnũ profert signorum genus, quod omnib. commune est. huius autem febris essentia in maligna & venenata consistit qualitate, quæ vna cum calore putrido

Signũ commune omnibus febrib. pestilentib.

putrido cor affligit alteratque. corde vero ita patiente, necessario immutantur pulsus. hi enim & ortu & facultate a corde ipso dependent. Vnde ipso læso, consequitur necessario & in pulsibus ipsis immutatio. quæ autē sit ista pulsus immutatio, quæ ad febrem subsequitur pestilentem, clare patebit, consideratis causis lædentibus. Duo sunt in hac febre, quæ cor ipsum lædunt: alterum est calor putridus; alterum est perniciosa & venenata qualitas; dum cor a calore putrido tantum alteratur incalescitque, necessario primo immutatur pulsus ad magnitudinē modo maiorem, modo minorem, prout maior vel minor est caliditas. cum enim ratione auctæ caliditatis maior requiratur refrigeratio, inde necessario pulsus primo ad excipiendam maiorem aeris frigidi quātitatem, in magnitudinem attolluntur; quæ si non satis sit ad refrigerium recepti caloris, secundo ad celeritatem mutantur. quod si nec celeritas satisfaciat, necessario frequentes euadunt. si autem huic calori superaddatur praua & venenata qualitas, non amplius hoc ordine pulsus immutantur. sed primum quod accedit, est frequentia: cum enim maligna hæc & perniciosa qualitas non per intemperiem aliquam, sed a propria eius substantia cor lædat, eiusque naturæ ac substantiæ inimica sit, & veneni vicem gerat: hinc maxime, & alteratis spiritibus imminutisque, & facultatibus omnibus labefactatis, labor cordis succedit. nam dum alterantur spiritus a venenata qualitate, imminuuntur etiam. quibus imminutis & perniciosa qualitate alteratis, cordis facultates labefactantur. dum autem hæc contingunt, quemadmodum in subita trepidatione omnia raptim & cum festinatione fiunt, pariter in tanta cordis concussione ad frequentiam immutantur pulsus, qua semper actione, cum vehementer cor laborat, arteriæ maximam eius indicant læsionem. hinc in cardiacis, in syncopis, in maximis æstuationibus pulsus eduntur frequentes, quoniam in his maxime cor laborat. quod idem cum in febre contingat pestilenti, non mirum est, si in his præcipue pulsus ad frequentiam immutentur. in his enim cor a venenata læsum qualitate maxime laborat affligiturq;. Vnde ad hanc propulsandam noxam, cogitur frequentem edere motum. hocque vtitur,

Signum febris pestilentis sumtum a puls.

Frequentia cum vehementer cor laborat. semper additur pulsus.

tanquam eo, quo in defectu aliarum mutationum, vbique aliæ non satisfaciant mutationes, vti consueuerit. hacque in re idem sagax agit natura, quod faciunt Medici recte artem exercentes. sicuti enim hi extremis morbis extrema statim adhibent remedia; ita natura in supremis hisce cordis affectibus, nō quod ex cognitione hoc agat, sed necessitate ducta, ad vltimam deuenit pulsus mutationem, videlicet ad frequentiam. Frequentia autē hæc modo has modo alias sibi adiungit pulsus differentias. dum enim in principio ipsius febris praua illa & maligna qualitas petit cor vna cum calore putrido, & dum labefactantur eo tempore cordis facultates, nondum tamen concussæ sunt; pulsus fiunt statim frequentes quidem, sed etiam & magni & celeres. dum enim fit alteratio a venenata illa qualitate, dumque fit pugna, ac resistit natura, cum vires adhuc constent, pulsus ob auctam necessitatem redduntur & magni & celeres. quare in principio pestilentis febris, dum adhuc fit actio, pulsus erunt frequētes, magni, celeres, & non languidi. sola tamen frequentia pulsus, ab inuasione febris assumpta, erit signum peculiare huiusce febris, hæcque semper maior erit, quam ex ratione caloris adaucti; ita vt supra magnitudinem & celeritatem multum excedat frequentiæ proportio. qua recte considerata, & mente commensurata clare apparebit, febrem esse pestilentem, dum frequentia supra alias differentias vel duplam vel sesquialteram habebit proportionem. Facta autem, impressaque in cor ipsum actione a qualitate venenata; (quoniam hinc spiritus & facultates omnes concussæ remanent) pulsus redduntur frequentes, parui, celeres & languidi, cum enim amplius non in suo robore constēt vires, necessatio & languidi & parui euadunt, non potente natura in magnitudinem attollere arteriam; ob penuriamq; spirituum semper frequentiores euadunt, celeres tamen adhuc perseuerant, nondum ad imbecillitatem maximam redacta natura, vigenteque adhuc calore, ob cuius necessitatem semper maior & celeritas & frequentia crescit, dum præcipue per magnitudinē imminutam pulsus proportionata non subsequatur frigidioris aeris inspiratio. Quod si adhuc, inualescente perniciosa & venenata illa qualitate, vires pro-

strnan-

sternantur, tunc pulsus fiunt frequentiores admodum, & parui, & languidi, & tardi, sed qui celeritatis imaginem ob frequentiam & paruitatem admodum auctam præbeant, in summaque, (vt vnico dicam verbo) prostratis a maligna illa qualitate viribus, pulsus fiunt formicantes. Quapropter in omni febris pestilentis tempore semper pulsus erunt frequentes, sed modo has modo illas habebit additas pro ratione & constantię virium & inualescentiæ venenatæ qualitatis differentias. vnumq; hoc erit signum omnibus hisce febribus commune, quod possit febrem certo attestari pestilentem. Secundum signorum genus febris pestilentis pręsentiam attestantiũ, quod diximus propriũ esse his, sed non omnibus cõmune, sunt maculæ illæ, de quibus inter differentias egimus, videlicet & magnæ illæ, & mediocres, & illæ minimæ, quæ peticulæ vel pestichiæ a recentioribus appellatæ, a nõnullis alijs improprie transumpto nomine exanthemata dictæ sunt. Cum hæ apparent maculæ, firmissimum est argumentum, febrem existere pestilentem. non aliunde enim hæ generantur, quam ex venenata & praua sanguinis, vel aliorum humorum qualitate, cui coniuncta etiã fit putredo. & vt vno dicatur verbo, ex solo pestilenti generantur affectu. Apparent quidem sæpe his minimis aliæ & in colore, & in quantitate, & in omni altera earum differentia consimiles maculæ, quæ & cum febre aliquando, & aliquando sine febre eueniunt, quæ tamen huiusce non sunt ordinis, nec peticulæ seu pestichiæ dici possunt, licet imprudentes nonnulli medici a colore & similitudine prædictarum decepti has inter peticulas aliquando recenseant. nam hæ non a pestilẽti aliquo oriuntur affectu, sed a sanguinis tenuitate, qui agitatus vel a calore vel ab excretrice facultate extra capillares venas in cute efflorescit, extramittiturq;, in quo casu illud idem contingit, quod in ecchimomate & in sugillatis euenit, attracto ad cutim a capillaribus venis sanguine, vnde præcipue hoc symptomatum genus contigit in his, qui fluxum sanguinis narium ex eius tenuitate, factoque ipso aquoso patiuntur. hocque potissimum adnotaui euenire in lienosis, in diuturnis viscerum obstructionibus, in antiquis ictericijs, in omnibusque ijs, vt in summa dicam, qui ex visce-

Signum febris pestilentiis propriũ, sed nõ commune.

Maculæ in febribus pestilentibus apparentes vnde causentur.

Maculæ quandoque similes peticulis apparẽtes, in quo ab his differant, & a quibus causis oriantur.

rum debilitate sanguinem generant aquosum, quique ex imbecillitate iecoris in cachexiam procliues sunt. in his enim genitus sanguis tenuior, ab expultriceque virtute excitatus, modo per nares plurimum fluit, modo per aliam partem, modo etiam a capillaribus exiens venis in partes cutaneas transmittitur, vbi retentus proprium amittens calorem in alienum permutatur; factusque vel liuidus, vel niger, vel puniceus, varias profert harum macularum differentias, quæ nullo modo nec essentia, nec causis cum his quæ febrem pestilentem attestantur, coincidunt, conformanturve. sed diuersæ sunt, nihil aliud præseferẽtes, quam sanguinis tenuitatem aquosam, & iecoris imbecillitatem.

Maculæ in febribus pestilentibus diuersimode apparẽt, & quando bene, & quando male.

Hæ autem maculæ, quæ febrium pestilentum signa sunt, ab vnica quidem proueniunt causa, scilicet ab humoribus putrescentibus, perniciosaque inquinatis qualitate, sed diuersimode, & diuersę apparent. diuersimode quidem; quoniam aliquando critice, aliquando symptomatice eueniunt. critice, cum vel in parte, vel in totum superata putredine, prauaque correcta qualitate natura corruptum humorem ab internis ad externa transmittit, tuncq; semper sequitur alleuiatio morbi. symptomatice autem, cum natura stimulata vel a copia, vel a praua qualitate, ante materiei coctionem, & prauæ qualitatis correctionem ad partes cutaneas portionem materiæ peccantis transmittit. Vnde euenit, vt cum nec coctio præcedat, nec perniciosa qualitas sit euicta, nullum hinc subsequatur iuuamen, imo cum facta sit maxima morbi cum natura colluctatio, non separato bono a malo, naturæ euictæ potius, quam vincentis hoc sit signum. debilitas enim magna hinc succedit, multis in hac actione spiritibus resolutis; cum hacque debilitate adhuc causæ morbificæ vigent. quæ si ante pugnam hanc non potuerunt a natura superari, nunc addita maiori virium imbecillitate, multo minus videntur domari posse. sicque dum symptomaticæ hæ maculæ apparent, non solum non bonum sed prauum existunt indicium.

Macularum febris pestilentis diuersitas in colore, & huius causa.

Diuersæ autem sunt maculæ istæ ob diuersitatem colorum eas concomitantium. aliquando enim sunt rubeæ, aliquando virides, aliquando liuidæ, aliquando puniceæ, aliquando nigræ. hi colores a diuersitate prodeunt materiei peccantis,

peccantis, quæ prout est magis sanguinea, vel magis biliosa, vel magis melancholica, vel magis pituitosa, potius hūc colorem quam illum habent. a sanguine puriori fiunt rubeæ, & hæ sunt benigniores: a pituitoso fiunt liuidæ, & hæ minus benignæ: a bilioso fiunt puniceæ vel virides, & hæ sunt deteriores: a melancholico & exusto fiunt nigræ, & hæ omniū pessimæ. Diuersæ etiam sunt hæ maculæ quantitate: quoniam quandoque pauciores, quandoque plures, quandoque maiores, quandoq; minores existant. cum plures sunt, & maiores, & coloris benignioris, criticeque apparuerint, magnum afferunt leuamē, naturæq; victoriam prænuntiant. sin autem pauciores, minores, praui coloris, & symptomatice accesserint, naturam succumbere indicant, ipsamque vel a multa perniciosi humoris copia grauatam, vel a maligna qualitate nimium stimulatam ad hanc edendā actionem demonstrant. harum autem differētias omnes, siue has siue illas, pro modo, numero, quantitate, colore & alijs circunstantijs considerare & cōmensurare oportet. Aliquando etiam hæ maculæ, postquam apparuerunt, retrocedunt obliteranturque: quod semper malum est, cum indicent morbosam materiam ab exterioribus ad interiora verti, quod in quocunq; casu semper malum est. Quapropter statuatur, maculas has (quomodocunq; appareant) semper febrem attestari pestilentem, hasq; certissimum esse huius febris indicium: quæ tamen maculæ, licet necessario hanc febrem attestentur, non tamen omnes huius generis, vt iam diximus, febres, nec eas in quibus apparent, semper concomitantur; quoniam non in principio, sed in progressu morbi euenire solent. non enim vna cum febre pestilenti statim coniunguntur, ita vt eorum sit pathognomicum signum, sed post apparēt. nam aliquando in quarta, aliquādo in septima, aliquando in nona, vel in altera iudicatoria die, si ad bonum fuerit excretio, superuenire solent. aliquando autem & in alijs diebus, cum minus fida, & minus fuerit vtilis ista transmissio, etiam apparere solent, nunquam tamen prima visum est die, vel saltem rarissime, nec in primo febris insultu hàs apparuisse. & si tunc appareant, pessimum essent indicium,

Macularū diuersitas in quantitate. & numero.

Maculæ febris pestilentis quando appareant.

cum tunc nulla possit esse morbi nec concoctio nec correctio. quare hæ maculæ poterunt confirmare quidem, febrem esse pestilentem, sed indicare eam a principio non possunt. & ideo, vt iam dictum est, hæ erunt huiusce febris signum quidem proprium, sed non commune, nec inseperabile.

De signis febris pestilentis, sumptis a qualitate caloris.

CAPVT XV.

POSITIS signis cōmunibus & proprijs, ad indifferentia signa descendo, quæ in multiplici sunt ordine. nam alia a qualitate caloris, alia a lotio, alia a symptomatibus, alia a superuenientibus affectibus, alia a causis sumuntur. primum genus, quod a qualitate caloris desumptum est, maxime est animaduertēdum; quoniam licet non omnibus febrib. pestilentibus hoc sit commune, plures tamen & omnes fere consequitur. hoc autem signum huiuscemodi est, quod calor in his febrib. nec acer, nec multus, nec intensus apparet, sed potius ad tactum mitis est & remissus, vnde nec calidi, nec perurentes tangentibus videntur. quod inde prouenit, quoniam ad interna calor & spiritus retrocedunt, a quibus partes exteriores destitutæ, vel tepidi fiunt caloris, vel subfrigidæ, vel etiam quandoque frigidæ apparēt. hoc autem licet fere perpetuum sit, aliquando tamē non solet esse in prima febris inuasione, dum adhuc vires a qualitate illa venenata & perniciosa non sunt admodum labefactatæ, & præcipue si humorum in hac febre multa vigeat putredo. nam dum adhuc vires non sunt admodum læsæ, nondum ab intra calore & spiritibus concentratis, seu violentia attractis, partes exteriores caliditatem humori putrescenti proportionatam retinent. Vnde si bilis putrescat, calor est acerrimus; si pituita, caliditas est fumosa, non acris. si melancholicus humor, acris quidem est calor, sed non tantum, quantum est in putredine bilis; si sanguis, calor est minus quam in cæteris mordax, quandamque præsefert (vt ita dicam) mitescentiam. Hic autem calor in principio febris pestilētis, dum adhuc non in corde impressa esset mala illa qualitas, reseruatus, sæpe excellentibus

Signum pestilentis febris sumptū a calore.

Calor febris pestilentis qualis esse solet, & quomodo variet.

lentibus imposuit medicis, qui opinātes calorem in omnibus hisce febribus non esse vehementem, pestilentem febrem non pestilentem iudicarunt, indeq; male ac sine ratione adhibitis remedijs in mortem ægrotantes ipsos præcipitarunt. Calorem etiam putrescenti humori proportionatum vltra principium conseruari aliquando in nonnullis febribus pestilentibus, obseruaui, eumq; ad statum vsq; perseuerare. quo tempore, si res male terminatura erat, tūc caro tepescere primo, postmodum frigefieri incipiebat, virtutibusque cadentibus mors tandem subsequebatur; si autē bene, in statu quidem, dum valida esset morbi & naturæ pugna, caro aliquam caloris remissionem accipiebat, nunquam tamen in totum mitescebat, vnde constantibus viribus, superata putredine, ac euicta mala illa & perniciosa qualitate, salus accedebat. hicq; est casus ille, in quo multa vigentes putredine calidi humores minimum quid prauæ qualitatis adepti sunt. In his tamen duobus casibus, videlicet & in eo in quo in principio tantum, & in isto in quo vsque ad statum calor humori putrescenti proportionatus reseruatur, hoc vnum solet præcipue adesse, quod narium extremitas, auriculæque, & extremi pedes vel non sunt ad tactum calidi, vel saltem cæteris corporis partibus caliditatem proportionatam non retinent. & hoc optime & diligenter animaduertatur, quoniam vbi alia nonnulla sint febrem pestilentem attestantia signa, licet caro caliditatem in se habeat intensam & mordacem, si extremæ illæ partes notatæ, vel non fuerint calidæ, vel caliditatem cæteris corporis partibus non proportionatam habeant, febrem eam pestilentem esse, poterunt indicare. Quare hoc signum a qualitate caloris sumptum maxime a nobis considerandum venit, videlicet, quod calor in febre pestilenti, paucis exceptis dictis casibus, non est nec intensus, nec mordax, nec acer, sed potius mitis & remissus ad tactum apparet. Vnde non abs ratione artis nostræ proceres dixerunt, febrem pestilentem exterius quietam esse, cum tamen interius omnia conturbet; viderique satis mitem esse, cum tamen hominem perdat. dicta est autem exterius quietam & mitem esse ratione caloris remissi, qui nec ad tactum mordax, nec acris apparet. An autem sicuti

Quo ad calorem quid sit notandū pro cognitione febris pestilentis.

An in febre pestilenti sit remissus calor & extra & intra. Lib. 9. de sympt. med. facul. cap. de ferris.

calor in externis est remissus in hac febre, identidem sit in internis, nō ita liquet. dictum quidem est antiquum, quod febre, hæ non sunt calore vehementes: attamen sententia hæc tota discriminis plena est. si enim de externo calore fit sermo, non est verum, omnes pestilentes febres calore non esse vehementes. nam dantur nonnulli casus, sicuti iam notauimus, in quibus calor ad tactum intensus, mordax & acris reperitur. si autem de interno loquamur, in febribus istis aliquando ægri magno interius (hoc idē Galeno & Thucydide & experientia attestante) flagrant incendio. quare de neutro poterit calore verificari propositio illa, indeque proposita difficultas indeterminata relinquetur. sed res ita explicanda venit. omne humoris genus, sicuti iam præmonstratum est, febrem edere potest pestilentem. Hi autem humores, cum non eiusdem sint temperamenti nec naturæ, nec etiam vniformem generabunt calorem, sed diuersum, qui vniuscuiusque naturæ propriæ proportionatus sit: vnde putrescente pituita, non tantum ad extra, sed etiam ad intra erit remissa caliditas. si autem putrescat bilis, ad intra calores maximi vigent, interioraque vruntur: licetque in huiusmodi febre exteriora aliquando frigeant, internæ tamen partes magno flagrant incendio, fiuntque febres lyppirijs consimiles. pariter si melancholica quæ aliorum humorum est combustio, in hac febre ad putredinem deueniat, calorem ad intra acerrimum generat. si vero sanguis, non tantum facit incendium, quod quidem licet magnum sit, non tamen eam acrimoniam, quæ in bile & melancholia putrescente reperitur, accendit. quare ratione materiæ putrescentis modo remissa, modo intensa in partibus interioribus erit caliditas. Dictum etiam est, quod putredo humorum non in puncto consistit, sed sicut perniciosa qualitas in febre hac modo est maior, modo est minor, ita & putredo modo magis intensa, modo magis remissa est. Vnde animaduertatur, si leuis est putredo, calor etiam quod in materia calida & acri fundetur, erit remissus. & tunc eo magis, quo materia minus calida & minus acris, vt pituita putrescēs erit. si autem putredo intendatur, validaque sit; calor, licet in materia frigida & non acri fundetur, erit intensus, eo-

que

que magis,quo materia magis calida & magis acris, ficuti eſt ipſa bilis,putreſcet. quapropter calor iſte gradum cõſequetur putredinis, & pro ratione ipſius modo internæ partes maiori,modo minori flagrabunt incendio, modoque calor erit magis modo minus remiſſus. quapropter in partibus internis ſemper varius in febre peſtilenti perſentietur calor: & hoc duplici de cauſa,ſcilicet & ratione diuerſitatis putreſcentis materiæ,& ratione diuerſitatis ipſius putredinis.Hanc autem caloris interni diuerſitatem quotidiana comprobat experientia. aliqui enim febricitantes adeo interne vruntur, vt nec ſubtilium veſtimentorum, nec linteorum velamenta, neque aliud quicquam præter nuditatem ferre poſſint. aliqui autem licet ardorem aliquem perſentiant, non tamen admodum calore, vt primi,cruciantur.nõnulli alij nec calorem nec ardorem patiũtur,ſed ſicuti exterius, ita interius quieti ſunt.hoc autem vnde fieri poſſit,ex declaratis liqueat.

De ſignis febris peſtilentis, ſumptis a lotio.

CAPVT *XVI.*

SECVNDVM ſignorum genus a lotio ſumptum declarandum ſequitur,& non abs ratione.cum enim febris ſit paſſio cordis & arteriarum, hæque cum venis communicent, in quibus humores putreſcentes, & præcipue in putrida continua continentur, neceſſario videtur ſequi vrinæ immutatio. hæ enim ſunt potiſſimum eorum, qui in venis & arterijs abundant & peccant, humorum indicium. quare cum ex ſuppoſitis omne humoris genus poſſit in febre iſta putreſcere, non vnius generis tantum in febre peſtilenti lotium erit, ſed diuerſum pro diuerſitate humoris, & pro diuerſitate concoctionis & affectionis eiuſdem, & pro diuerſitate putredinis apparebit. Albior apparebit vrina,abundante pituita; flauior,crocea, rubea, ignea,abundante bile; rubicundior,abundante ſanguine: remittuntur prædicti omnes colores, abundante melancholia. Tenuis apparebit aliquando,& eſt indiciũ ſummæ

Lotiũ quale poſſit eſſe in febre peſtilenti.

cruditatis, summæque imbecillitatis. turbidæ aliquandò apparent ex maxima ebullitione, fiuntque similes lotio iumentorum. quandoque sunt liuidi coloris (hocque sæpe in his febribus contingere solet) plumbique colorem referunt, & tunc sunt signũ vel extinctionis caloris, vel maximę humorum adustionis: quandoque sunt nigræ, & hæ vltimam indicant perniciem, habentes eandem cum liuidis, sed deteriorem, causam: nonnunquam sunt fætidæ, & hoc ex maxima corruptione & putredine: quandoque oleosæ, vel substantia vel colore oleum referentes, & hoc ratione colliquationis: quandoque admodum spumosæ, & hoc ratione crudorum spirituum, in materia tenaci ex multa ebullitione genitorum, & vt in summa dicam, omne lotij prauum & detestabile genus potest in hac contingere febre, sed ex diuersis, vt notaui, causis. Quandoque autem vrinæ in hac febre nullam vel minimam in se prauitatem continent, suntque quam simillimę vrinis sanorum. & hoc ex leui euenit putredine, quæ in humoribus peccantibus reperitur, non autem ex timore naturæ non audentis, vel ex eiusdem otio non agentis supra materiam peccantem, vnde non fiat pugna; quoniam natura nec a consilio, nec ex intẽtione, sed necessario semper agit, ex proportioneq; materiæ semper propriam quam potest, edit actionem. Quapropter a lotio in febre pestilenti nullum erit determinatum signum, nihilq; certi ab hoc habere poterimus, cum omnia bona malaque simul lotia febrem hanc concomitari possint, quo febrem aliquam esse pestilentem demonstrare valeamus. Cur autem febres pestilentes a lotio nullum habeant determinatum signum, curque omnia vrinæ genera febrem banc concomitari possint, ita explicandum a nobis erit. Febris pestilens, vt sæpius diximus, duo habet præcipua. alterum est perniciosa & venenata qualitas; alterum est putredo. qua pestilẽs a praua illa pendet qualitate, qua autem febris a putredine, praua illa qualitas in nullo consistit temperamento, nec ab vlla sensibili qualitate, sed ab intima tantum rei substantia prouenit. sicutque venenum non colore, non sapore, non odore, nec alia manifesta qualitate, sed sola experiẽtia (quoniam non ratione primarum, nec aliarum quæ sensibus subiacent,

Lotiũ quare in febre pestilenti aliquando vel nullam subeat, vel minimam mutationem.

Febris pestilentis cur nullum signum sit a lotio.

tent, qualitatum agit) cognoſcimus; pariter praua illa & perniciofa, quæ in humore in febribus peſtilentibus putreſcente inſidet, natura nulla alia poteſt via, quam ex læſione ipſa dignoſci, nullumq; aliud profert in corpore humano ſignum: quoniam nec ratione temperamenti, nec ratione alicuius ſenſibilis qualitatis ſuã profert actionẽ, quæ actio a ſola rei ipſius intima pendet ſubſtantia. hincque euenit, neceſſarioque conſequitur, quod lotium ſupra malam hanc & prauam qualitatem nullo pacto poſſit eſſe neceſſarium & proprium indicium. quoniam ſicuti hæc nulla ſenſibili agit qualitate, ſed a ſola rei proprietate & ſubſtantia; ita nullum aliud poſſit ſenſibile edere ſignum præter læſionem ipſam, qua vires & præcipue vitales labefactantur. ſicutque ſupra venenum, quod a propria agat ſubſtantia, aſſumptum, lotium nihil indicare poteſt, quoniam hoc ratione antipathiæ, & non qualitatum ſenſibilium agit: ita in febre iſta a lotio nihil certi affirmari poteſt, quoniam materia in huiuſmodi febre peccans naturam veneni, eiuſque efficaciam, modumque agendi repræſentans, in vrinam determinatam non poteſt inuehere mutationem, qua ipſa vrina proprie ſit febris peſtilentis certum indicium. quare concludatur, nec lotium, in febre peſtilenti a praua qualitate vllam mutationem pati, nec ſupra eandem aliquid certo atteſtari poſſe. Alterum, quod in febre peſtilenti adeſſe diximus, eſt putredo. putredo autem cum ſit humorum, humorum vero differentias & qualitates in corpore noſtro exiſtentium cum vrina ipſa demonſtrare poſſit, quoniam & ab his deciditur, eorumque varietates & paſſiones repræſentant, ideo lotium ſupra hanc alteram febris peſtilentis qualitatem quid certi atteſtari poterit. quoniam autem humores in hac febre peccantes, non vnius ſunt generis, & quoniam eorundem putredo non eſt vniformis, ideo nec lotium in hac febre vnius tantum poteſt eſſe ſpeciei, ſed diuerſum, prout & diuerſi peccabunt humores, & prout putredo varia ſuccedet: hincque euenit, vt in hac febre lotia modo ſint tenuia, modo craſſa & turbida, modo alba, modo crocea, modo flammea, modo rubicunda, modo liuida, modo nigra, modo fœtida, & modo etiam laudabilia,

Lotium in febre peſtilenti quod iudicari poſſit.

vt aliquando similia admodum lotio eorum qui inculpata degunt sanitate, videantur. quod non ex alia prouenit causa, quam ex diuersitate humorum peccantium, & ex diuersitate putredinis. Quapropter lotia in febre pestilenti apparentia non supra malam qualitatem, sed supra humores, & putredinis modum aliquid indicabunt. sicutque prauam illam qualitatem a sola virtutum læsione (quæ ex proprijs, vt iam declarauimus, dignoscitur signis) cognoscimus; ita qui peccent humores, qualisque sit eorundem putredo, a lotio habebimus. De huius in hac perniciosa febre ad malum permutatione nullus adhuc dubitauit, cum pro confesso habeatur, omnia mala hanc febrē concomitari posse. sed vnicum remanet, quod viros excellentissimos in maximos traxit errores, scrupulum de lotio videlicet, cur in hac febre vrina laudabilis quandoque appareat, curque sit admodum sanorum lotio similis, tendentibus tamen ad mortem ægrotantibus ipsis nihilque securitatis portendentibus coctionis signis. Hoc scrupulum ita tollendum est. cum valida est putredo in humoribus, necessario immutatur lotium, pro rationeque putredinis ita diuersum prodit: vnde modo vnam habet, modo alteram speciem. si autem leuis sit putredo, non necessario immutatio in vrina sequitur, sed quandoque nullam videtur subire, vel saltem minimam mutationem. Vnde in puris tertianis, quæ dubio procul a putrescentibus oriuntur humoribus, vbi leuis est putredo, lotium sanorum lotio simillimum sæpe videmus, & a prima accessione vsque ad tertiam, nisi intercedat error, vrina sæpe apparet admodum laudabilis, hoc idem animaduerti in alijs contingere putridis, dum vel ratione humorum, vel ratione tectæ curationis non valida nec intensa subsequeretur putredo. Quod idem dum in febre euenit pestilenti, non necessario sequitur vrinæ sensibilis immutatio, sed in eodem fere statu permanet; vt parum absit a sanorum lotio, illique quam simillima appareat. & hoc quoniam ratione putredinis non est facta in vrina notabilis conturbatio, nec tanta facta est humorum agitatio, vt ab his ad alienam possit lotium alterari qualitatem. cum hac autem leui putredine potest valida consociari praua & maligna qualitas,

Lotium in febre pestilenti quare aliquando sit sanorum lotio similis, & tamen ægri tendant ad mortem.

tas, ficuti iam inter differentias huiuſce febris aſſeruimus, ratione cuius perniciofæ qualitatis obrutæ & concuſſæ virtutes omnes, præcipue autem vitales, concidunt, vnde mors poſtea facile ſubſequitur. hique non ratione putredinis, quæ minima eſt, ſed ratione prauæ qualitatis quæ admodum viget, pereunt. Nec mirum ſit, in febribus peſtilentibus ægrotantes aliquando magis ex maligna periclitari qualitate, quam ex putredine: tum quoniam magis a natura noſtra diſſidet praua illa qualitas, quam putredo; tum etiam quoniam materiæ conſimiles, quæ prauam adeptæ ſunt qualitatem, ſæpe abſque vlla putredine homines in mortem præcipites ducunt, veneni efficaciam æquantes. Quapropter cum in febre peſtilenti (vt iam dictum eſt) duo ſint; alterum putredo; alterum praua qualitas; ab hiſque duobus ægrotanti mortis immineat periculum, non mirum ſit, lotio leuem putredinem atteſtante, coctionemque præſeferente, ægrum a perniciofa necari qualitate. cum enim hæc neceſſario non includat putredinem, nec putredo malam qualitatem, non tantum poterit aliquando vtraque ſimul eſſe pariter intenſa, vel remiſſa: ſed quandoque poterit eſſe putredo ingens, minima autem illa perniciofa qualitas, & e conuerſo poterit illa qualitas maligna validiſſima eſſe, leuiſſima exiſtente putredine: in hocque caſu periculum mortis a praua qualitate, in altero autem a puttedine magis imminebit. Hanc ſententiam experientia confirmat. Curantur quandoque febres aliquæ peſtilentes, quæ (ficuti pluries animaduertimus) a principio inuadentes, a diuerſis prauiſque ſymptomatibus concomitantur: cuiuſcemodi ſunt dolor capitis, ventriculi, dorſi, ſitis inexhauſta, inquietudo maxima, calor vehemens, vigiliæ, colliquationes, & cætera huiuſcemodi ſymptomata; ſimulque cum his adeſt lotium turbidum, craſſum & rubicundum, vel alterius praui coloris. quæ febres, dum ex parte opportunis tractantur remedijs, ſolent vel in ſeptima, vel in nona, vel in altera critica die miteſcere, quieſcẽtibuſque prędictis omnibus prauis ſymptomatibus ſuccedũt lotia boni coloris, ſubſtantię laudabilis, & quæ coctionem manifeſtam præſeferant, & tau ẽ paucis poſt diebus,

In feb. peſtilentiali aliquando ægrotantes magis periclitantur ex praua qualitate, quã ex putredine.

dum omnia silent mala, dumque securitatem & salutem portendit lotium, ægrotantes vitam cum morte commutant. hoc non alia euenit ratione, quam quoniam, licet euicta sit putredo, vt lotium, infallibile coctionis vel cruditatis signum, vtque terminatio prauorum symptomatum attestatur, non tamen superata est perniciosa illa qualitas, cuius ratione iam fatigata natura in domanda putredine, vires ex non correcta malignitate facile concidunt, vnde mors ægrotantis subsequitur. Hiq;, dum pereunt, non vi putredinis, quæ iã euicta est (alias in declinatione vniuersali sparsa existente materia mors succedere posset) sed ex perniciosæ qualitatis violentia adhuc indomita & vigente extinguũtur. Nam dum a prima huiusce febris inuasione ægrotantes tot prauis conflictantur symptomatibus, hæc vi putredinis (cuius ista sunt soboles & effectus proprij) patiuntur, non autem a praua hæc pendent qualitate, cuius operationes non mediante sensibili alteratione, sed per solos effectus patefiũt: ab hac enim facultates omnes, & præcipue vitales, nulla præsente sensibili alteratione, labefactantur, huiusq; est opus propriũ earũ virtutũ debilitas, sicuti putredinis iã enarrata symptomata. vnde correcta putredine hæc quiescunt, lotiumque coctionem attestatur: at perniciosa & maligna non superata qualitate, vires eædem extinguuntur, a quarum concidentia mors postea ineuitabiliter succedit. Quapropter cum hæc duo, videlicet mala qualitas & putredo, febrem constituant pestilentem, cumque altera intendi cum alterius remissione possit; non sit mirum, si vel domita vel leui existente putredine, in febre pestilenti aliquando lotium laudabile adeo appareat, vt parum a sanorum vrina abesse videatur. quod licet salutem ratione præmonstratæ coctionis portendat, tamen in hac febre infidum est signum, quoniam nihil supra perniciosam & prauam qualitatem, cuius violentia sæpe necantur ægrotantes, attestatur. Hinc autem eorum pateat error, qui dum in febre pestilenti lotium vidẽt laudabile, simileque sanorum lotio, iudicant febrem eam pestilentem, non putridam, sed hecticam esse. in solaq; hectica tale apparere posse lotium affirmãt; cum in hac, non in humoribus, super quos attestatur lotium, peccatum sit,

Lotium in febre pestilenti quare sit infidum signum.

ſed in ipſa ſolida cordis ſubſtantia febris inſideat, in eadem putredinoſo fixo exiſtente calore. a qua cordis ſubſtantia cum nihil excidatur in febre, nec per excrementa propriã patefacere poſſe læſionem dicunt. ſed hæc ſententia nequaquam recipienda venit. ſi enim tale lotium peſtilentem hecticam atteſtaretur, procul dubio ex huiuſcemodi omnes perirent febre. cum enim ex ſimplici confirmata hectica omnes moriantur, quis, recepta in ſubſtantia cordis putredine & praua illa qualitate, poſſet ſalutem ſperare? at falſum eſt, omnes eas febes peſtilentes (in quibus putredinis veſtigium nullum vel ex lotio vel ex alijs apparet) in mortem terminare. imo reſtor ego, inter febres peſtilentes eas præcipue, in quibus ſola præualet maligna qualitas, nullumque vel minimum putredinis adeſt indicium, (quæ tamen ab his hecticæ neceſſatio iudicantur) facile ſanari, haſque inter omnes, ſi recta, non autem mala (vt conſueuerunt multi hanc exercentes artem) ratione tractentur, facilem præcipue recipere curationem. imo pauciſſimi ex his qui tali laborãt febre, pereunt, & non ſine ratione. in hac enim febre ſola viget praua qualitas, at in cęteris vltra malignitatem additur & putredo maior, pro cuius ratione maius etiam impendet ægrotanti periculum, & medico in medendo diſcrimen. longe enim difficilius eſt cum duobus, quam cum vnico pugnare inimico. Vnde cum in illis peſtilentibus febribus, in quibus vigeat putredo, duo naturæ valide aduerſentur; in eis autem, in quibus vel domita, vel leuis eſt putredo, vnica reſiſtat mala qualitas, hæ multo facilius quam illæ, curationem recipient, in hiſque magis quam in illis ægrotantes ſalutem ſperare poterunt. multo enim facilius, dum a putredine non concomitatur, ſuperari poteſt illa mala qualitas, quam ſi eadem eidem coniuncta foret putredini. taleſque febres pręcipue mites apparent, & ſæpe ægrotantes, aſtanteſque, & medicos nonnunquam eludunt; quoniam non præſente valida humorum putredine, praua non ſubſequuntur ſymptomata, indeque ægrotantes non anguntur nec cruciantur; ideoque & ſibiipſis & cæteris, dum bene ſe habere exiſtimant, imponunt, cum tamẽ a praua & pernicioſa illa qualitate vires omnes, & præcipue vitales, labefactentur; niſi-

Febres pestilentes quæ mites videntur, quare tales sint.

que hi ab excellenti expertoque curentur medico, etiam sensim nulla sensibili & dolorosa alteratione extinguuntur. Hic autem animaduertatur, dum diximus, inter febres pestilentes eas mites benignasque apparere, in quibus, quoniam vel leuis vel domita est putredo, nulla subsequantur molesta symptomata. quod nō omnis febris pestilens, quæ mitis videatur, ratione leuis vel domitę putredinis talis apparet. sed alij dantur casus, in quibus ingens viget putredo, multaque adest humorum prauitas, & tamen ægrotantes belle habere videntur, vel cum non febricitent vel perparum, videturque morbus in totum benignus, cum tamen in totum sit exitialis. hoc euenit, cum natiuus calor non ob timorem, quoniam natura nihil a consilio agit, sed præ imbecillitate a concoctione abstinet. vbi enim a praua & perniciosa qualitate vires admodum debilitantur, natura imbecillis facta coctionem materiæ non aggreditur, humoremque qui morbum excitauit, non attingit. vnde non tentata coctione, nec labor sequitur, febrisque vel nulla vel minima est. idemque euenit, quod in exterioribus, in quibus, dum partes a praua tentantur fluxione, natura præ infirmitate humoris morbum excitantis coctionem non attingit. vnde cum dolores & febres in saniei generatione contingant, pariterque in humorum coctione, non tentante coctionem natura, nec labor, nec dolor sequitur, febrisque vel minima vel nulla succedit. hoc sæpe in febre euenit pestilenti, vbi cuncta natura, præ infirmitateque impotens, coctionem materiæ peccantis non aggreditur. hincque in hac omnia praua. dum enim coctio tentatur, ista eueniunt, quiescūt symptomata, omniaque silent mala, vt ægri interim se bene habere fateantur. & tamen hoc est indicium certissimū non profligati morbi, in quo suffocatur extinguiturque calor innatus. hicque est solus casus, in quo pulsus sanorum pulsui similis apparet; quoniam in tali casu contingit aliquando, ægrotantes (vt in Hermocrate visum est) non febricitare, vel saltem minimam pati febrem. Vnde cum vel leuissima, vel nulla in hoc casu possit adesse febris, minima sequitur pulsus immutatio, videnturque omnino similes sanorum pulsui. similes dixi, quoniam semper aliqua adest differentia

In quib. feb. pestilentib. pulsus sit similis sanorum pulsui.

Lib. 3. Epist. sect. 1. com. 8.

differencia præter naturam, nunquamque in totum sunt naturales. & qui rem optime perpendent, semper aliquam animaduertent in febre pestilenti pulsus frequentiam. quæ tamen in casu isto minima erit, quoniam febris fere nulla concomitatur. hinc igitur euenit, vt febres pestilentes aliquando aspectu mites & salubres, cum tamen lethales sint, appareant, vtque simul salubria habeant signa, quæ tamen nullam securitatem certo promittere possunt.

De signis febris pestilentis, sumptis a symptomatibus.
CAPVT *XVII.*

SVCCEDIT tertium signorum genus, a symptomatibus sumptum, quod in triplici reperitur discrimine. aliud enim ab affectionibus immutatis; aliud ab excretis vel retentis immodice, seu præter naturam; aliud ab actione læsa capitur. Ab affectionibus immutatis primũ symptomatum febrem pestilentem attestantium genus sumitur, dum qualitates sensibiles immutantur. Vnde a visibilibus signum huiusce febris habetur, dum color ægrotantis, præcipue autem in facie erysipelatosus apparet, vel herpetibus depascentibus est consimilis, qui a valida prouenit putredine; vel est rubicundus ex sanguinis abundantia; vel flauus ex bilis copia, seu ex maxima exustione; vel liuidus a caloris concentratione seu extinctione; vel niger ex superflua adustione aut mortificatione. qui ijdem colores vltra faciem sunt in lingua inspiciendi. nam vbi hæc nigra est, acutam & validam indicat febrem, magnumq; intus adesse incendium (nisi melancholicus, a quo nigro tingatur colore lingua, abundet circa viscera humor) attestatur. vbi flaua, multam adesse flammam etiã indicat, sed non tantam, quantã nigra demonstrat. vbi rubea, minus attestatur malũ. Ab audibilibus autẽ potest esse signũ vox immutata, tremula, parua, quæ ex spiritaliũ instrumentorum, quæ in tali febriũ genere sæpius labefactantur, prouenit læsione. suspiria etiam crebra, quæ a graui cordis offensa originẽ habent. Ab olfactilibus maximũ est indiciũ, si fœtidũ expirent, vel si fœtidum sudent, vel si etiam male

Symptomata ab affectionib. immutatis consequentia feb. pestilentem.

totum oleat corpus; quoniam hoc maximę vel confirmatæ corruptionis ac putredinis est signũ. A gustabilibus potest indicium sumi, si febricitantes putridum aut cibando aut non cibando in ore percipiunt saporem: quod ab imbibitis in ventriculi substantia corruptis humoribus causatur, vel ab eisdem circa viscera decumbentibus, a quibus ad superiora halitus euaporet fœtidus, qui palatum & linguam inficiens, imaginem corrupti & fœtidi alimenti præbet, generatur. A tactibilibus præcipuum sumitur indicium, si percipiatur calor ęgrotantis putredinosus, id est, qui rei putrescentis calori assimilatur. qui calor nec verbo nec scriptura, sed sola experientia dignosci potest. si etiam caro vel frigida, vel subfrigida, vel saltem tepida, febre valida existente, percipiatur, firmissimum poterit esse indicium malignæ febris. si etiam lingua aspera, dura, contractave sentiatur, hoc idem aliquando potest indicare, cum hoc a multa & mala in internis partibus existente flamma causetur. Secundum signorum genus a symptomatibus sumptum capitur ab his, quæ vel a corpore excernuntur, vel in eo præter naturam detinentur. Hæc autem in triplici sunt differentia: alia enim tota substantia, alia qualitatibus, alia quantitatibus a naturali statu egressa sunt. A primis coniecturam febris pestilentis habere possumus, dum sanguis, cuius excretio tota substantia est prę-ter naturam, sincerus stillat e naribus. stillatio enim sanguinis e naribus semper malum portendit, & præcipue, vbi sincerus appareat. Sincerus autem dicitur ille, qui nec humiditatem admixtam habet, & qui niger est. hoc autẽ contingit, dum maxima existente adustione, natura vel a copia, vel a praua stimulata qualitate sanguinem peccantem tentat excernere. mensium etiam stillatio in mulieribus, & præcipue, si a principio morbi cõtingant, sanguisq; sincerus sit, hoc idem atteſtari potest. quod idem hæmorrhoidum similis fluxio potest affirmare, cum ab eadẽ possit prouenire causa. sanguinis etiam per aluum euacuatio aliquando febres has perniciosas concomitari solet. talis autem sanguis non tantum tota substantia, sed etiam qualitate alienus a natura est; nam sanguis iste vel niger est, vel fuscus, vel pallorem quendam, vel virorem etiam habet, ali-

Symptomata ab excretis, vel retentis præter naturã consequẽtia feb. pestilentem.

Sanguinis stillatio qualis.

Sanguinis euacuatio qua & qualis in febre pestilenti.

bet, aliquandoque fœtidus est, aliquando odorem inexplicabilem, & aliquando nullum habet. substantiæ quandoque est crassioris, quandoque tenuioris, aliquandoque in maxima educitur copia, vt ego viderim nonnunquam ad tres & quatuor ascendisse & emanasse libras. hicque sanguis duplici solet ratione in his febribus excerni, alias quidem decretorie, alias autem tabescentiæ seu liquationis more. hæcque sanguinis euacuatio non ab hæmorrhoidibus internis, vt male multi indicarunt, sed a superioribus venis, aliquandoque ab ipso iecore, vt commixtio cũ excrementis alui maxima demonstrat, coloresque diuersi, qui non tantum a propria sanguinis substantia, sed etiam a longo per quem fluit, ductu causantur. talis autem sanguinis fluxus generatur, dum natura vel potens morbum euincit, vel dum stimulata a praua sanguinis qualitate excretionem tentat peccantis materiei, vel dum colliquatione humorum, & partium etiam aliquando solidarum, seu a perniciosa qualitate, seu ab intensa putredine genita humores ipsi acrimonia acquisita sibi ipsis vias ad exitum recludunt, nihil operante natura ad eorum ornatum ob eorundem prauitatem, & ob eiusdem receptionis ineptitudinem. A secundis indicium febris pestilentis habere possumus, dum excrementa quæcunque sint, prauis qualitatibus prędita sunt, vnde colores nigri, liuidi, virides, fusci, cæterique consimiles, siue cum lotio, siue cum alui excrementis, siue cum vomitibus, possunt febrem hanc aliquando attestari. similiter etiam fœtores & mali odores in eisdem excrementis aliquam febris huiusce coniecturam facere possunt. præcipue autem si vel lotium, vel ea quæ euomuntur (& hoc magis prauitatem febris confirmat) fœtida sunt. quod idem indicare possunt sudores fœtidi. hæcque omnia, vt de sanguine dictum est, vel decretorie vel tabescentiæ more euenire possunt. ista autem quę vel prauum odorem vel malum colorem acceperunt, talia facta sunt vel ob excessum qualitatum, vel ob putredinem insignem, vel ob prauam qualitatem, propter quam omnẽ materia naturæ fugit ornatum. Vltra odorem & colorem solet in excrementis alui altera adesse qualitatum immutatio, admodum febri pestilenti familiaris, dum exigua,

Excrementorum qualitates in febribus pestilentibus contingentes.

glutinosa,leuiaq; excernuntur, quæ modo album, modo pallidum,modo subcroceum, modo subuiridem, modo flauum referunt colorem. talisq; euacuatio a Græcis Syntexis,a nostris colliquatio dicitur: quæ licet febrib. ardentibus,dum calore intenso humores & corpus torrent, aliquando eueniat,vt plurimum tamē in febre contingit pestilenti. Talis autem deiectio non tenuis & aquosa est, sed corpulenta ob consumptos ichores: exigua, quoniam hic minime adest alui fluxus superfluus: glutinosa,propter caliditatem materiei prædominantem,vnde fit lenta, leuis, nō aspera,nec inæqualis propter vehementē consumptionem,vnde tota materia æqualem passa est alterationem, nec eius pars vlla imperpessa superest. alba est, dum pinguedo tantum ab igneo calore,non tamē admodum maligno,absumitur:subcrocea existit,dum pinguedo vel a caliditate vehementiore patitur,vel ipsa semiputris est: subuiridis autem apparet propter bilis rubiginosæ consumptionem. flaua autem est,dum colliquatio a vehementiori fit calore,vnde colliquatur caro mollis, vel materia aliqua,quę iam prauam adepta est qualitatem,qualis est pinguedo vetusta & semiputris. Hæ autem deiectiones in hisce febribus vt plurimum solent esse fœtidæ & graueolentes ob putredinem ingentem; aliquando tamen parum quid redolent.& sępe ego animaduerti in nonnullis febribus pestilentibus, admodumque malignis, tales deiectiones non tantum non fœtidi, sed nec etiam vllius fere esse odoris,& hoc præcipue,dum essent albidiores. Tales deiectiones colliquefactiuæ non in omni febrium pestilentum eueniunt genere,sed in his tantum, in quibus calor putridus,putredoque ipsa admodum viget & dominatur.In quib. etiam febribus euenire solent sudores admodum copiosi,qui non ab excretione ichorosæ partis, sed a colliquatione vel humorum,vel pinguedinis,vel carnis, & partium solidarum causantur,dum colliquatio illa nō per aluum transinittitur,sed in halitus resoluitur,ad cutimque transfertur,& tunc multi & copiosi contingunt sudores:talesque sudores sæpe graueolentes esse consueuerunt, vbi maligna adsit colliquatio. ab eadem autem causa solet aliquando(colliquatis non pinguedine,& carne,vel alijs solidis par-

Colliquatio in feb. pestilenti vnde causetur & eius differentia.

Sudoris in feb. pestilēti cōtingentis differentia & causa.

dis partibus, sed tantum humoribus ipsis in venis existentibus, dum colliquata materia nec ad ventrem nec ad cutim transfertur) lotij multitudo maxima apparere, vbi renes valida vi polleant attractrice. cuius si oppositum contingat, videlicet, quod renes nec sint sani, nec serosam possint attrahere materiam, subitaneos hydropum status inducunt. retenta enim hæc materia, ad abdomenque decumbens, affectum Ascitæ consimilem generat: si autem valide attrahant renes, tanta multitudo lotij emergit, vt viderim ego semel in nobili ægrotante per spatium quinque horarum lotium colore venetum, odore fœtidum, ad libras plusquam viginti excretum, indeq; ægrum sæpius in syncopem incidisse, subitoq; adeo emaciatum, vt videretur non per quatuor dies, sed per quatuor menses, ægrotasse: qui cũ inde similis fere in totũ sceleto factus fuerit, nocte sequente conuulsus expirauit. A tertijs coniecturam febris pestilentis habere possumus, si lotium, quale sæpius notaui, in nimia exeat quantitate: quod non aliunde euenit, quam ex humorum in venis existentium colliquatione. similiter intempestiui & superflui sudores, frigidi præcipue, possunt malignam attestari febrem. hi enim sæpe diaphoritice euacuantur, indicantque colliquari substantias solidas, quæ cum in habitum resoluuntur, dum ad cutim transferuntur, in sudores superfluos immutantur. sudores autem hi aliquando sunt vniuersales in toto corpore, & tales virium omnimodam prostrationem portendunt, aliquando autem tantum circa frontem, quandoque vero & circa frontem & collum, nonnunquam etiam & vltra frontem & collum in thorace solum apparent, hique siue calidi siue frigidi sint (deteriores tamen sunt frigidi. extinctionem enim caloris indicant) semper malum prognosticantur. fiunt enim hi, dum natura maxime laborat, a prauaque affligitur qualitate: vnde vt plurimum in pestilentibus febribus tales consueuerunt sudores apparere. omnis etiam humoris superflua per aluũ potest hanc febrẽ concomitari euacuatio, vt bilis vtriusq;, vel pituitæ, vel sanguinis: & hoc contingit, vel dũ natura imbecilli facta, a retentrice nõ continentur humores facultate, vel dũ a copia aut praua stimulata qualitate excretrix facultas præualet,

Excretionũ quantitate peccantium in feb. pestilenti differentia & causa.

Alui fluxum

vomitus

vnde ſupra modum educuntur, & hinc ſæpe febribus iſtis coniunguntur lienteriæ,diarrhœæ,dyſenteriç & tenaſmi. Fiunt etiam in hac febre vomitus,cuiuſcunque ſint humoris & materiei,ſuperflui,& hoc,dum a praua qualitate & copia ſtimulatus ventriculus alleuiationem humorum eo decumbentium per vomitum tentat.Menſium etiam per fluuium aliquando vidi concomitari febrem peſtilentem, cum natura non poteſt regere ſanguinem prauum, peſſimaque infectum qualitate. ſicut autem omnis ſuperflua euacuatio poteſt huic febri annecti; ita omnis (cuiuſcunque ſit excrementi)ſuppreſſio poteſt conſimiliter huic adiungi febri,vnde ſæpe vltra alui,menſium,ſudoris ſuppreſſionem, ſolet lotij retentio apparere, quæ inter omnes ſuppreſſiones omnium eſt peſſima. nam hæc a deteriori, quam illæ, prouenit cauſa, & minus artificij,quam illæ,ad eius prouocationem admittit. Tertium ſignorum genus a ſymptomatibus,quæ febrem peſtilentem aliquando comitari ſolent, ſumitur ab actione læſa. actiones autem triplices ſunt,aliæ animales,aliæ vitales, aliæ naturales. Animales in triplici ſunt diſcrimine, quædam enim ſunt ſenſitiuæ,quædam motiuæ,quædam rectrices.Vnde inter læſiones actionum ſenſitiuarum, prima quæ ſolet conſequi,eſt guſtatus infectio,alias enim debilitatur,vt vix quid guſtare queant,alias deprauatur,vt omnia aſſumpta praui ſaporis corruptaque ipſis videantur,alias autem aboletur, vt nihil ſaporis perſentiant.& hoc vel a praua illa qualitate, inficiente guſtus inſtrumenta,vel a vaporibus putridis eadem petentibus prouenit. In actione autem tactus in febre peſtilenti ſæpe conſequi conſueuit maxima eius deprauatio,dum extremæ partes extimæque vel ſubfrigidæ ſunt,vel omnino frigidæ, ipſi tamen in eiſdem magnum perſentiunt calorem,aliquandoque tantum, vt nec valde ſubtilium veſtimentorum nec linteolorum velamenta, nihilque aliud præter nuditatem ferre poſſint. Ad tactum referuntur etiam omnia dolorum genera, cuiuſcunq; ſint partis, vnde inter læſiones tactus recenſebimus dolores, qui præcipue concomitari ſolent hoc genus febris, hi autem ſunt præcipue cordis dolores; quoniam in hoc principalis ſit a praua qualitate læſio ventriculi, qui vel a praua qualitate,

Symptomata febris peſtilẽtis ſumpta ab actione læſa.

Symptomata ſumpta ab actione guſtus læſa.

Symptomata ſumpta ab actione tactus læſa.

qualitate, vel a malis vaporibus, vel a materia putrida eo decumbente generantur. aliquando etiã capitis, eo transmissis prauis vaporibus. Cæteræ autem partes dolere possunt, sed non ea ratione, qua fiat dolor ratione febris malignæ, nisi fuerit febris symptomatica a loco affecto: in vniuerso tamen corpore, præcipue autem in membris exterioribus, sicuti circa brachia, humeros, coxas, crura, solet adesse dolor quidam admodum molestus, similis ei qui lassitudine vlcerosa causatur, tuncque sibi videntur ægri habere membra, ac si praua cõtusione affecta essent, quod a materia acri & mala putrescente, partesq; illas sensitiuas petente, & non in halitum dispersa causatur. sæpeque affectio ista in principio febris pestilentis apparere solet. In auditu autem solent cõtingere tinnitus, obauditiones & surditates, quæ solent esse inter principalia & præcipua febris pestilentis signa. rari enim sunt qui hac laborent febre, qui non patiantur ista, & hoc a vaporibus spirituosis & flatuosis a materia putrescente ad caput eleuatis. In odoratu aliquando euenit, vt vel ex toto odoratum amittant, vel fœtidum semper odorare videantur, quod vel ab ingenti corruptione, vel a praua qualitate, vel a virtutum extinctione euenire solet. In visu raro offenduntur: tamen cum male habent, hoc solet fere perpetuum esse, vt a lumine lędantur, lucemque aufugiant, & hoc, cum vires admodum labefactatæ sunt. spiritibus enim exinanitis oculi lucem non tolerant. *& hæc de læsionibus sensibilium actionum.* Ad quas vltra prædicta symptomata duo alia, quæ circa primum sensorium, quod est omnium commune, consistunt, reducuntur; quorum alterum est vigilia, alterum sopor, quæ sæpe febrem pestilentem concomitari solent. vigilia quidem, dum a praua eleuantur materia vapores acres, qui petentes cerebrum vellicant membranas, eiusque humiditates consumunt. sopor autem, dum frigidi vapores & praui madefaciunt cerebrum, simulque spiritus resoluunt animales. cui simile solet euenire symptoma admodum periculosum, dum extinctis vel imminutis a praua qualitate spiritibus, & viribus labefactatis in somnum profundum videntur febricitantes admodum propensi, quæ affectio non somnus est, sed vigilandi impotentia. *&*

Symptomata sumpta ab actione auditus læsa.

Sympt. sumpta ab actione odoratus læsa.

Sympt. sumpta ab actione visus læsa.

Sympt. feb. pestilentis circa primũ sensorium.

Sympt. sumpta ab actione læsa virtutis motiua.

hac de symptomatibus contingentibus in facultate sensitiua. In motiua autem pauca eueniunt febrem pestilentem consequentia, inter quæ potissimum habet locum (& hoc maxime in principio morbi) inquietudo ingens, stimulata virtute a praua qualitate, & a materia putrescente. solet etiam frequens oscitatio, & pandiculatio aliquando coniungi cum hac febre, vbi transmissis spiritibus flatuosis vel ad maxillas, vel ad cætera membra, tentat natura eorum discussionem. raro his additur vel tremor, vel rigor, nisi febris sit ex interpollatis. tussis solet aliquando adesse, vbi additur aliqua distillatio. generalis autem fere omnibus est prauus affectus in virtute motiua thoracis, scilicet anhelitus diminutio. omnes enim hac febre laborantes ob vires imminutas, & necessitatem præsentem vt plurimum habere consueuerunt anhelitum frequentem & paruum; paruum ob imbecillitatem, frequentem autem ob necessitatem; vbi enim est febris, ibi semper aucta est necessitas. Inter rectricium autem facultatum symptomata hæc quandoque solent concomitari febrem pestilentem, videlicet deliria varia vel læsa imaginatione vel cogitatione: & hæc vel a praua qualitate, vel a vaporibus putridis, vel a materia maligna illuc transmissa: hęc autem deliria aliquando leuia sunt, aliquando sęua, aliquando mediocria. quod tum ex diuersitate & potentia causarum prouenit, tum etiam ab humorum peccantiū differentia. prout enim hic magis vel minus calidus, & minus vel magis acris; ita etiam diuersa prodeunt delirij genera. In hac febre etiam memoria aliquando torpet, aliquando aboletur: vnde visi sunt aliqui, qui ex hac febre sanati præteritorū nihil meminere. aliquando etiam deprauatur, & hinc aliud delirij genus. quæ omnia a prædictis vel consimilibus proueniunt causis. *Et hac de symptomatibus consequentibus a læsione actionum facultatis animalis.* symptomata autē, quæ hanc febrem concomitantia sumuntur ab actione læsa virtutis vitalis, sunt cordis debilitas, tremor, palpitatio & eiusdem dolor, ac suspiria crebra, & his consimilia, quæ cor vel a mala lædi qualitate vel a prauis affligi humoribus attestantur. ad quæ consequitur necessario pulsus immutatio, de qua satis abunde iam dictum est. Quæ autem ab actione

Sympt. sumpta ab actione læsa virtutum rectricium.

Symptomata sumpta a læsa actione virtutis vitalis.

ab actione læsa virtutis naturalis sumuntur, vnde febrem pestilentem coniectare possimus, sunt nausea inanis, sæpe causata a praua qualitate, & non a materia ventriculum lędente; vomitus cibi, & quandoque etiam malorum humorum, & præcipue corruptorum & fœtidorum, eo decumbentium; freques singultus, qui sæpius in huiuscemodi febre non a materia, sed a sola generatur maligna qualitate; oris ventriculi prauæ indispositiones, & aliquando tanta appetitus prostratio, vt malint ægrotantes mori, quam comedere. additur aliquando sitis inexhausta, vbi putrescant humores calidi, qui obsederint ventriculi vel cauitatem vel substantiam vel circumstantes partes. quod si in his locis non sit materia peccans, sitis non adeo erit molesta, & solo potu leniri poterit aliquando. at prior non ex potu, sed ex euacuatione vel contemperamento tollitur. quandoque autem nulla est sitis, lingua tamen arida & siccata existente. & hoc, cum vis naturalis a perniciosa extinguitur facultate. *Sympt. sumpta ab actione læsa virtutis naturalis.*

De signis febris Pestilentis sumptis a superuenientibus affectibus.
CAPVT *XVIII.*

QVARTVM signorum genus a superuenientibus affectibus sumptum declarandum succedit, quod licet plurima comprehendat mala, tamen nō omnia recensenda veniunt, sed affectus illi præter naturam tantum, qui vel sæpissime cum febre pestilenti apparent, vel qui rarissime sine hac febre videntur, sunt enumerandi. inter quos primum habent locum exanthemata ipsa, a nostris papulę dicta, quæ dum apparent, raro sine febre pestilenti inuenies. hæc autē tum colore, tum magnitudine, tum modo, tum fine, tum numero inter se differunt. Colore quidem, quoniam alba alia sunt a sanguine pituitoso, alia rubra a puriori sanguine, alia flaua a bile, alia punicea ab exusta bile, alia liuida vel a maxima exustione vel mortificatione, alia nigra a consimili, sed deteriori causa. Magnitudine, quoniam alia pusilla sunt, vt milij magnitudinē non attingant, vel saltem æquēt; alia paulo maiora quantitatē milij *Exanthemátum quæ accidunt in feb. pestilenti, differentia & causa.*

parum excedentia; alia autem paulo maiorem magnitudinem habentia, quæ tamen raro viciæ maioris magnitudinem superent: alia autem magna & notabilis quantitatis. Modo autem differunt; quoniam alia critice, alia symptomatice, alia medio extramittuntur modo. critice illa apparent, quæ concocta materia & superante natura eueniunt: symptomatice, quæ cruda existẽte materia, eademque a natura non superata nec exornata fiunt: medio modo, quæ generantur, dum materia ex parte concocta a natura potenti extramittitur. Fine autem differũt, quoniam alia, postquam apparuere, retrocedunt, quod pessimum est signum: alia resoluuntur, & sæpe ad bonum terminantur: alia autem suppurant, quod etiam, si alia addantur bona, desiderandum est: alia autem vlcerantur, quod non aliunde, quam a prauitate materiæ, prouenit. Numero autem, quoniam aliquando pauca, & rara, & hoc vel a paucitate peccantis materiei, vel a debilitate agentis; aliquando plura a contraria causa; aliquando autẽ adeo numerosa sunt, vt locus in cute ab hac materia immunis vix reperiatur. & hæc nisi vires sint validissimę, raro salutem afferunt: potius enim ab his suffocatur, quam releuetur natura. & hic animaduertatur, quod hæc exanthemata, vt iam superius notauimus, non coincidunt cum pestichijs iam inter propria signa enarratis: quoniam hæc exanthemata in genere tumorum reponuntur, illæ autem cutis tantum maculę sunt. *& hæc de exanthematibus.* Alius consimilis affectus sæpe febrem concomitatur pestilentem, & sunt pustulæ in ore apparentes, quę omnes prædictas exanthematum differentias recipiunt. hæq; aliquando adeo sæuæ sunt, vt cibum & potum ægrotantes vix tolerent, in teneraq; ætate sępe mortem afferunt, cum sibi ipsis vim ad percipiendum cibum non inferant. Ad has pustulas sæpe subsequuntur vlcera, quæ maximam ægrotantibus afferunt molestiam, ciboque sumendo sunt impedimento, motum linguæ & præcipue deglutionem impedientia. aliquando autem nõ præcedentibus his pustulis generantur vlcera, a Græcis aphthæ appellatæ, in ore, quarum plures sunt differentiæ. aliæ enim sunt superficiariæ; aliæ profundæ; aliæ mundæ; aliæ sordidæ; aliæ benignæ; aliæ malignæ; aliæ sine crusta;

Exanthemata antiquorum nõ sunt pestichia nostrorum temporum.

Oris pustula.

Oris Vlcera.

Aphtha in feb. pestilenti contingentes, quæ & quot eorum differentia & causa.

aliæ

aliæ cum crusta,& crusta aliquando est alba, aliquando est flaua, aliquando liuida, aliquando nigra. quæ sunt profundæ, sordidæ, malignæ,& cum crusta præcipue nigra, sunt deteriores. fiunt enim vel a vaporibus, vel a materia valde praua & perniciosa: quæ opposito modo se habent, sunt leuiores. in febre autem pestilenti hæc vlcera occupare solent & labia & linguam & palatum & fauces. tamen hoc præcipuum animaduerti, quod in faucibus specialiter generantur, rariq; sunt illi ægrotantes, qui in hac febre summam & sordidam vna cum praua qualitate habeant putredinem, qui in faucibus vlcera hæc non patiantur: quæ aliquando adeo sæua sunt, vt depascentia fiant, simulque cum faucibus etiam asperam attingant arteriam. Vnde post recuperatam ex febre pestilenti sanitatem visi sunt ægrotantes, qui vel in phthisim terminarunt, vel a phthisi maximo cum labore præseruati fuere. Non tantum autẽ in ore, sed etiam in alijs corporis partibus solent cum huiuscemodi febre praua generari vlcera,& præcipue in his qui cutaneas patiuntur affectiones. in his enim febre accedente pestilenti, omnis cutis leuis affectus solet in prauũ commutari vlcus. solent etiam sæpe subsequi ad has febres apostemata mala, quæ varia inter se sunt, tamen præcipue carbunculi apparere solent. hique tumores modo in hac parte, modo in illa generari consueuere, potissimum tamẽ circa corpora glandosa eueniunt.& hoc, quoniam expultrix facultas, a praua qualitate stimulata, a partibus nobilioribus & internis ad exteriora perniciosam extramittit materiam: vnde a cerebro ad glandulas post aures, a corde ad axillas, a iecore ad inguina materia hæc transmittitur: vnde & parotides & bubones & phygetla,& cæteri huiuscemodi tumores sæpe in febre apparent pestilenti, hique omnes tumores maligni sunt, raroque ad bonum terminantur; imo sæpe retrocedunt, quod in causa velocis mortis esse solet. cum enim causentur a materia corrupta, praua & perniciosa, retrocedentes solent calorem innatum extinguere, vitamque vna abolere. si autem non retrocedant,& critice geniti fuerint, rectaque ratione ab artifice prudenti æger tractetur, aliquando possunt salutem impertire. *hac de superuenientibus affectibus.* Vltimum

Lib.5.Meth. cap.12.

Vlcera praua.

Carbunculi

Parotides. Bubones.

relinquitur signorum genus declarādum, a causis desumptum, quod maxime a diligenti erit Medico considerandum. Vbi enim nouerimus, in febricitante causas eas quæ febrem possunt accendere pestilentem, præcessisse, maximum habebimus febris pestilentis argumentum. Quæ autem sint causæ istę, iam diffuse satis in differentijs a causis enarrauimus, vbi duplices posuimus, externas scilicet & internas, omnesque has distinctè considerauimus, vim omnium & efficaciam exprimentes. quare pro perfecta horum signorum cognitione ad caput illud de differentijs a causis recurrendum erit. quibus cognitis ex præsentia vel absentia earundem causarum supra febrem poterimus coniectare pestilentem.

De signis, præteritam febrem fuisse pestilentem attestantibus.

CAPVT XIX.

TERTIA signorum genera, quę rememoratiua (quoniam eorum est officium, præteritam febrem fuisse pestilentem declarare) appellauimus, nunc recensenda veniunt. quorum breuissima erit enarratio, tum quoniam speculatio, de causis & de signis iam habita, hoc munere satis superq; fungi potest, tum quoniam signa hæc ponenda pauca admodum sunt, & sensui satis patere possunt. Inter quæ primum habeant locum maculæ illæ, de quibus inter causas & signa egimus. vbi enim nouerimus, ægrotantem in febre maculis infectum fuisse, seu fuerint illæ maiores, seu mediocres, seu minimæ, semper coniectare supra pestilentem poterimus febrem. quæ eædem maculę aliquando non viuo sed mortuo superueniunt ægrotanti. quamprimum enim extincti sunt nonnulli, statim eorum commaculantur corpora, perindeque ea apparent, ac si flagellis asperrimis percussa fuissent. alijs autem apparent liuores maximi, alijs autem minimæ superueniunt maculę, morsibus pulicum simillimæ. Et hæ maculæ omnes sunt variæ & diuersæ colore inter se, vt dictum iam est, & non tantum aliquæ corporis partes commaculantur, sed etiam aliquando vniuersum corpus vno eodemque colore inficitur,

Maculæ in febricitantibus attestantur febrem esse pestilentem.

Maculæ cadaueribus superuenientes attestantur febrē fuisse pestilentem.

Macularū cadaueribus contingentium differentia, & causa.

citur, vt ego semel in quodam vidi ęgrotante, qui cum violentia febris pestiferæ extinctus fuisset, post mortem adeo in toto corpore virore infectus est, vt in succo porri infusus totus videretur. Cum igitur contigerit hoc, videlicet, quod post mortem febricitantis succedant huiuscemodi maculæ in eius corpore, erit quodammodo indicium, febrem eam pestilentem fuisse. dixi quodammodo, quoniam hoc non est demonstratiuum signum, cum ijs qui ex assumpto veneno necati sunt, eadem cōsueuerint superuenire signa. quæ paritas signorum potest esse validum paritatis prauæ qualitatis & eorundem efficaciæ indicium. Vnde in hac paritate diligens Medicus discernere debet, si quid tale contingat, an a veneno, an a pestilenti affectu hoc sit factum: quod facile consequetur ac conijciet, si præcedentia omnia considerauerit, causasque & signa pestilentis febris rememorauerit. Solet etiam in strangulatis & suffocatis commaculari corpus: sed hos ab illis erit facile discernere, tum ex præcedentibus, tum etiam quoniam in his maculę superuenientes semper nigri sunt coloris. at in his pestilentibus affectibus cuiuscunque possunt qualitatis esse. Hę autem maculę in cadauere humano, vbi ægrotantes vi pestilentis affectus perierint, solent superuenire; quoniam extincto calore innato (a quo omnes virtutes, & naturales, & animales, & vitales, si non in esse, saltem in conseruari dependent) omnis internus calor quicunque fuerit, seu naturalis, seu præter naturã, a partibus intimis ad extimas & externas euaporat: vnde sæpenumero videmus eos, qui ad tactum frigidi ante obitum erant (cum non per resolutionem sed per extinctionẽ pereunt, vbi in eis plurimus in internis partibus abundat calor) post mortem calefieri. In tali autem caloris euaporatione a partibus interioribus ad exteriores hoc euenit, vt a partibus internis humores omnes, & præcipue ichores, tum sanguinis, tum cæterorum humorum, quorum hi partes subtiliores sunt, cum nulla vi retentrice amplius regantur, vna cum calore ducantur ad partes externas. vnde cum in cuti propter eius densitatem necessario sistantur, ab omniq; calore destituantur, cumque hic in totum euaporet, illi non: propter cutis densitatem & eorundẽ crassitiem, pro ratione humoris peccantis

diuersimode ipsam cutim inficiant. Hoc autem tantum fit ratione euaporationis caloris,& ratione,qua humores ad partes exteriores vna cum eodem calore omnes transfundantur, non autem virtutis expulsiuæ merito eosdem ichores ad cutim expellente,vt nonnulli celebres viri sensere. cum enim ad extinctionem caloris innati omnes virtutes corporis humani viuentis aboleantur, quid potest retinere ac retardare virtutem expulsiuam in cadauere? præterea si expulsiua virtus in viuente animali,dum adhuc omnes virtutes vigerent,non potuit hanc prauam materiam ab internis ad exteriora transmittere, quo pacto iudicari potest hoc eius fieri ratione post mortem? quod affirmare nil aliud est, quam asserere virtutem hanc naturalem in viuente quam in mortuo, debiliorem esse. quæ tamen sententia nequaquam admittenda est: cum vigente,non autem extincto calore, virtutes naturales operentur,quæ omnes pariter in morte ipsa extinguuntur. Imo motus materierum ad partes cutaneas indicat, non amplius tunc regi hos humores a natura. hincque fit, vt cum amplius a retentrice vi non retineantur,vagentur hoc motu. & hoc non modo,sed etiam vt omnis materia, in vijs ductuum existens,per se sponte dilabatur: vnde per sedem materiæ,quæ in vijs communibus reperiebantur, sponte descendunt, per nares autem,& per aures, & per os, quæ in cauitatibus capitis, thoracis & ventriculi residebant.quod, si quid aliud, virtuti expulsiuæ attribui poterat, quod tamen cum longe a veritate dissonum sit,sed hoc tantum contingat ratione abolitæ virtutis naturalis,& præcipue retentricis, vnde excrementa a nulla vi amplius reguntur, nec ei etiam istorum ichorum ad inficienda corpora motus attribuatur. sicuti nec etiam, (quod ad confirmandam eam sententiam, quod in cadauere humano aliqua vis expulsiua reseruetur, facere videbatur) ei attribui debet augmentatio pilorum & vnguium in cadauere; cum in hoc nulla sit, nec possit esse auctio vera, sed apparens tantum,quæ contingit;quoniã assumptis, & depressis carnibus ob exclusionẽ spirituum & vaporum (quorum proprium est dilatare,diffundere,& ampliare) ijdem pili & eædem vngues ad sensum longiores esse videntur.

An in cadaueribus vis aliqua expulsiua reseruetur.

Maculæ

Macularũ, quæ in extinctis a veneno apparent, causa.

Maculæ autem illæ, quæ in hominibus a veneno extinctis apparent, easdem cum præcedentibus habent causas, in hocque tantum differunt, quod in his ichores praui geniti sunt ratione veneni assumpti, at in illis ratione causarum, de quibus in præcedentibus diffuse egimus. cui hoc addatur, quod nō omne venenum potest has maculas generare, sed illud tātum, quod paucis horis vel diebus suam prodit actionem: quoniam hoc, vt superius etiam notaui debere fieri, non per resolutionem, sed per extinctionem & violentiam hominem iugulat. non est tamen, quod venenum illud, quod pedetentim & diuturno agit tempore, aliquando non inficiat corpus, etiam vel viuens vel mortuum. sed sententia mea tunc non erunt maculæ in corpore isto, sed sicuti notaui in pestilenti nonnunquam euenire, ita in hoc propter æqualem factam in vniuerso corpore ob temporis diuturnitatem trāsmutationem validam, vniuersum corpus vno & eodem inficietur colore, sicuti vel viridi, vel flauo, vel liuido, vel nigro, ita vt nonnulli hos effectus, dum in viuente homine apparent, ad aliquā isteritiæ speciem referant: quod tamen a veneno hoc factum esse, expertus Medicus, diligensq; in perscrutandis rerum causis, dignoscere poterit. sicutique in viuente corpore venenum agere hoc potest, consimiliter & post mortem aliquādo vniuersa cutis his eisdem coloribus ratione assumti veneni inficietur.

Venenum, quod maculas in cadaueribus inducit, quale existat.

Macularũ quæ in strāgulatis & suffocatis apparent, causa.

In suffocatis autem & strangulatis maculæ illæ nigræ & liuores illi non his rationibus fiunt, sed quoniam in angustia illa spiritus introclusi & humores, quantum fieri potest, agitantur & diffunduntur, vt necessario vasa aliqua interna distrahantur & lacerentur ex violentia illa. cuiuscemodi autē in conflictu illo maximo vasa interna patiuntur, ita & externa adeo pati solent, vt eorundem aliqua aperiantur, a quibus tenuior pars sanguinis, sicuti in echymomate euenit, resudans extra capillares venas ad cutim, ibi extrauenatus & refrigeratus liuores & maculas illas nigras generat. hæcque dicta sint, vt harum macularum causæ pateāt. ex quibus etiam hoc liqueat verum esse in cadaueribus, cuius contrarium quidā sensere, iudicantes ratione, qua cadauera frigida fiant, ab eis nihil euaporare mali, cauendum esse, quoniam ab his prauæ e

E cadaueribus prauas exhalationes euaporare, si peste fuit exstincta.

uaporant exhalationes, quibus mediantibus alteri communicari idem potest affectus. quod clare apparet ex motu illo prauarum materiarum, ab internis ad externa vna cum calore euaporante. *Et hæc de maculis, prout febrem fuisse pestilentē declarare possunt, sufficiant.* Hanc eandē attestari valent & exanthemata illa, de quibus inter signa egimus, præcipueq; si praui fuerint coloris: pariter & buboues, & parotides prauæ, & carbunculi dicti, & quicunque alius tumor, qui tetri sit coloris vel odoris. Qui odor non tantum ratione tumorum, sed etiam totius corporis optime est aduertendus, & non solum in cadaueribus, sed etiam in ęgrotantibus, dum vitam degunt febricitantes huiuscemodi febre. solet enim in hisce ægrotantibus, dum male habēt, teter quidā odor exhalare, qui nonnunquam accidit etiam in his febribus, quæ inter sporades ac sine peste eueniunt. & hic odor, quando apparet, exitialissimum inter omnia mala est signum, vt ego sæpius notaui, qui nullum vidi eorum, a quo talis transpiret odor, saluari. & non abs ratione, cum hic odor signum sit cōfirmatæ & intentissimæ corruptionis & putredinis. quis autem, aut qualis sit odor iste, sola experientia docere potest. Vnde in ambiguitate & discrimine cognoscendi hosce morbos, dū de pestilētibus dubitaretur affectibus, visi sunt nōnulli idiotæ & vulgates, qui hac docti experientia ex solo isto odore veritatem ipsam perfectius attigerūt, quam expertissimi Medici. Aliquando autem vere iugulati fiunt ægrotantes a pestilenti hac febre, & tamen nec maculæ, nec exanthemata, nec tumores vlli, nec prauus aliquis odor in eis apparet. & tunc pro vera eius cognitione, cum superuenientia ob eorum absentiam hoc attestari nō possint, sufficiant ea quæ dicta sunt, dum causas & præcedētia & consequentia signa eiusdem pertractauimus.

Odor febrē pestilentem indicans.

De præseruatione a febre pestilenti.

CAPVT XX.

NVNC superest, declarata febris pestilentis essentia, eiusdemque differentijs ac signis explicatis, vt curationem ipsius aggrediamur: quæ curatio licet proprie dicatur

catur

catur ea, quæ tantum præsenti morbo debetur, tamen cum præseruare ab imminenti morbo, ab eodemque in futurum hominem precauere, sit quidam curandi modus; ideo nos sub hoc eodem curationis capite, & præseruationem ab imminenti febre pestifera, & præcustodiam ab eadem, illam indicantibus nobis signis futuræ febris, hanc autem rememoratiuis, ponemus, incipientesque a præseruatione rem ita explicabimus. Cum morbus quislibet sic imminet, & ab eodem quispiam est præseruandus, omnis Medici intentio ad remotionem causarum verti debet. in hoc enim a curatione præseruatio differt, quod curatio morbum factum, præseruatio autē eiusdem causas, eumq; imminentem respicit. Vnde cum voluerimus hominem ab imminenti febre pestifera præseruare, eiusdem causas remouere debemus. causę autē istæ, quarum remotioni in præseruatione ab huiuscemodi febre intendere debemus, in duplici sunt discrimine. aliæ internæ sunt, aliæ externæ. internæ sunt, plethora, cacochymia, & obstructiones. externæ autem sunt, aer quomodolibet vitiatus, & cõtagium vagãs. a primis habemus corporum præparationem, a secundis causarum externarum præsentiam. quibus duobus existentibus, facillimus est in febrem hanc lapsus. eoque magis, si corpora alteram prædictis præcedentem dispositionem habuerint, per quam omnē externam impressionem facile suscipiũt; vt si corpora sint vel a natura ex accidentive humida, vel excrementosa, vel debilia, vel laxa & rara, vigentibus causis externis; vel angusta & densa internis. Quapropter præseruationi intendentes, hæc tria animaduertere & considerare debemus, scilicet corporum dispositionem, quæ si procliuis sit ad labem istam, contrarijs agendo illam remouere; sin autem opposita, conseruare debemus. secundo præsentiam causarũ externarum, quibus, quantum fieri poterit, arte resistendum erit. tertio causas internas, quas Medicus propria virtute abolere & amouere debet, si potest. Incipientes autem a corporum dispositione, dicimus corpora humida, seu a natura seu ex accidenti talia fuerint, omni via, rationali tamen, exsiccanda esse; quæ autem frigidiora sunt, in eodem statu conseruanda esse. Vnde humidis corporibus præscri-

In præseruatione quid iudicatur.

Corpora humida quomodo præseruanda a febre pestilēti

bemus, vitandam esse omnem satietatem & ingluuiem, victum pleniorem, largioremque potum, pręcipue autem fugienda esse omnia ea, quæ in victu corpus humectare possunt, sicuti pepones, melopepones, cucurbitæ, citruli, nuces virides, lactucæ, maluæ, fabæ virides, horarij omnes fructus, agninæ carnes, & eorum animantium quæ in aquis degunt; pisces, & præcipue molles, & non friabiles, aquæ potus, & reliqua huiuscemodi. caueant etiam ab otio, a locis aquosis, humidis, ab aere consimili, & præcipue nocturno, a ventis austrinis, a longo & profundo somno, potissimum meridiano, a balneis, & cæteris externis causis humectare potentibus; fugiant etiam omnem cibi præparationem humectantem: & (vt vnico verbo rem concludam) vitentur omnia ea, quæ tum actu tum potentia humidum corpus reddere valeant. Parce autem viuant, potusq; sit multo quam consueuerit, minor: & vinum sit antiquum, tenue, non aquosum, non tamē valde generosum, ne inde humores accendantur. carnes sint laudabiles, & boni succi, præcipue autem syluestres, vel sint ex quadrupedibus vel ex auibus; sintque præparatæ, vt exsiccare non humectare possint. pisces aliqui saliti, vt sardæ, alicæ, aphię, & consimiles in hunc vsum venire possunt. exercitium sit non violētum, sed quid parū supra moderatum, tempestiuaq; fiat hora. somni sint nocturni, & breues, & nō statim a cibo, nec super molle stratum decumbant. habitent loca sicca, sublimia, & ab austro auersa, in cōstitutione cæli humida ad ignem temperatum accedant, negotijs & curis se dedant, at non molestis. Si autem fuerint corpora excrementosa, leni via ab excrementis expurganda erunt. per excrementa nunc intelligo non humores, sed cibi & potus excremēta tantum crassiora. siue sicca siue aquosa fuerint, cuiusmodi sunt reliquiæ cibi in ventriculo crudiores relictæ, alui excrementa retenta, & lotium non ita profluens. Vētriculus a reliquijs illis expurgabitur, vel vomitu, si facilis sit, vel ex assumtione mellis rosacei, & oxymellitis simplicis, in futurum cauendo, ne super crudū crudus superingeratur cibus, vitando omnia difficilia concoctu, & excrementosa. Aluus autem lubrica paretur, assumēdo ante cibum caricas, passulas, pruna damascena cocta, sebesten,

Corpora excrementosa quomodo præseruāda a febre pestilenti.

iura

iura pullorum, addito saccaro,& consimilia, quæ sint lenia & suauia, abstineantque ab astringentibus & austeris, prę-terquam in vltima mensa. panis autē in tali genere victus sit recens, non calidus tamen, nec ab vtriculis illis in præparatione expurgatus. ita enim facile aluum lenit. Quod si hæc non satis sint, veniant aliquando in vsum clysteria mollia ex iuribus pullorum, ex decoctionibus herbarum mollientium, cum oleis eiusdem naturæ, calefacientibus hyeme, ęstate refrigerantibus, addendo vel saccari vel mellis rosacei portionem. Quod si etiam nonnihil hieræ simplicis nonnunquam accipiant,& ventriculū expurgabunt, & ventris simul crassiora excrementa deijcient. Lotiū prouocabitur ex vsu seminum communiū frigidorum æstate, hyeme autem & temporibus non æstuantibus, radicibus petroselini, apij, smirnij, & similibus, vinoque tenui, antiquo, minimeque adstringenti, nec dulci. Si autem corpora debilia erunt, eorundem imbecillitatis causas attendere oportet, quibus pro diuersitate vniuscuiusque resistendum erit. Vnde his qui ex nimia Venere imbecillitatem hanc contraxere, optima victus ratio erit præscribenda, ita vt in eorundem vsum veniant cibaria optimi nutrimenti, concoctu facilia, quæque minime sint excrementosa, & hæc in quantitate moderata semper administrētur, ne ventriculus vltra vires grauetur, neque vnquam ante præcedentis cibi coctionem nouus superassumatur. hique in quiete & hilari vita viuant, a Venereq; non tantum, sed etiam ab omni mulierum congressu caueant, sique ex vsu Veneris alicuius membri imbecillitatem contraxerint, ea summouenda erit,& eiusdem intemperiem tollendo,& idem proprijs medicamentis roborando. Qui autem ob molesta animi accidentia nonnihil passi sunt, vitent curas, negotia, contemplationes, studia, solitudinem, & similia quæ animum anxium reddere possint; hilares viuant, societates lętas quærant, sonos & cantus audiant: & si cordis passiones adessent (vt suspiria, tremores & dolores vel cōsimiles cordis affectus) cordi per propria prospiciatur medicamenta: eisque ratio viuendi præscribatur, quæ humores melancholicos non ita generare possit: vnde vitent omnia crassa & terrena alimenta, cuiusmodi sunt bubulæ carnes, ceruí-

Corpora debilia quomodo præseruanda a febre pestilenti.

næ,leporinæ,cochleæ,& pisces crassiores,& maxime ex omnibus his quæ sale condita sunt:vitent brassicas,lentes,& omnia quæ huiusce sunt temperamenti:abstineant a vinis nigris,crassis, & etiam generosis & potentibus; & quantum fieri potest in actionibus, in conuersationibus, in sermonibus, & in omni vitæ parte laxatum animum habeant. Corpora autem, quæ ex hausto veneno labem aliquam in visceribus contraxere (vnde facile tam externis, quam internis iniurijs cedunt)alexipharmacis præseruanda sunt,quæ particulariter membrum læsum respiciāt. hoc enim solet contingere,quod non semper a veneno assumpto necentur homines. & hoc tunc euenit, quando vel vomitu reiectum , vel cum excrementis , priusquam iniuria corpus affecerit,deiectum, vel vi medicamentorum superatum , vel in minima quantitate assumptum,suam non potuit perniciosam prodere actionem. in quibus casibus licet optima fauente fortuna saluentur homines ,hoc tamen solet cōsequi,quod aliqua veneni vis in aliquod principalium membrorum permeans , licet non mortem,tamen læsionem euidentem inferat.qua concepta euenit, vt sæpissime qui venenum deleteriū hauserunt, quamuis incolumes euaserint , persentiant tamen offensam aliquam per interualla. rarique sunt illi,qui hausti veneni nonnulla signa & vestigia non retineant. quod nō aliunde efficitur, quam ex impressa labe in aliquo viscere : quæ labes solis alexipharmacis , quæ membrum in quo ea insederit, respiciant,tollenda erit.alioquin erit facile,vt illi a causis externis,cum hæ præsentes erunt,ob præsentem dispositionem in febrem pestilentem traducantur. Si quis autem non ex hausto veneno , sed ex prauis cibarijs , vel ex corrupto potu,vel ex aere vitiato (sicuti contingit his,qui prope stagnantes aquas degunt) similem labem & indispositionem in visceribus contraxerit,remota causa erit succurrendum membro patienti : & prout praua illa dispositio indicabit, ita diuersa erunt adhibēda remedia , cum hac semper consideratione,vt in promptu sumantur ea, quæ a proprietate possunt læsum membrum iuuare. Quod idem agendum est in his , qui ab ortu debilia receperint membra principalia. quoniam semper in curatione horum membrorum non

Venena licet semper mortem nō inferant,tamen læsionē notabilem inducere solent.

non solum, quæ præsentem intemperiem affectumque amouere possunt, veniunt accipienda, sed ea præsertim, quæ illud idem membrum respiciant, & a proprietate ro borare possint, quorum sylua expertis Medicæ artis professoribus nota est. Corpora autem laxa & rara, cum facile externis iniurijs pateant, erunt præseruanda, dum eis præscribatur eadem victus ratio, quam diximus in humidis temperaturis & habitibus seruandam esse. Corpora vero densa, & angustos habentia meatus, quoniam hæc facile in pestilentem febrem incidere possunt, dum causæ internæ in promptu sunt; ideo quid in his Medicus moliri debeat, ex inferioribus patebit, dum plenitudinis, cacochymiæ & obstructionum, quæ omnia in tali habitu sunt discriminis plena, curationem enarrabimus. Remota hac in huiuscemodi corporibus præuia dispositione, ad remotionem causarum descendamus: has duplices esse diximus, nam aliæ externæ sunt, aliæ internæ. Ab externis exordientes, cum has posuerimus duas esse, alteram aerem quomodolibet vitiatū, alteram contagium vagans, primo aer veniat considerandus. hic triplici via potest corpora in pestilentem febrem præcipitare: scilicet; vel cum patitur in proprio temperamēto excessum; vel coinquinatus fuerit a susceptis ad intra se prauis exhalationibus; vel cum in propria substātia sit immutatus; quibus omnibus pro posse arte Medica resistendum erit, vt si eius violentiam in totum superare non valeamus, saltem pro parte minuamus. licet enim Deus Opt. Max. Deus misericordiæ & consolationis, ad quem semper in omni calamitate primo est confugiendum, solus possit aeri dominari, statimque eius vitia auertere; Medicus tamen implorato prius diuino auxilio, multa mala quæ ab aere pendent, arte Medica, cui solum annuente Deo prodesse licet, inhibere potest. & hic, si non omnino hoc valeat, pollet tamen multa mala, quæ hinc deriuant & grauiora fierent, ex arte leuiora reddere. Quapropter cum nouerit Medicus primo aerem in qualitatibus primis excessum pati, tentabit corpora humana ab eisdem rationabili via tueri: vnde cum aer in caliditate excesserit, summeque calidus existens corpora facile accendat, omni ingenio aerē quidem

Corpora laxa & rara quomodo praseruāda a feb. pestilenti.

Corp. densa, & angustos habentia meatus quō praseruāda a feb. pestilentis.

Corpora quomodo sint praseruanda a febre pestilenti, immunēte ratione aeris vitiati.

Corpora quō praseruāda in aere calidiori.

primo refrigerare, secundo autem corpora ab eadem caliditate defendere conabitur. Refrigerabitur aer, si flabellis agitetur, si aspersionibus aquę frigidæ madefiat, si irrorentur pauimenta aqua rosacea & aceto, si parietes ornentur pannis lineis, infusis in eisdem vel consimilibus liquoribus, si in thalamis ponantur diluculo herbarum folia, quę tum refrigerandi vim habeant, tum quæ ante solis ortum collecta fuerint. sicuti si insternatur solium folijs rosarum, capreolis, & folijs vitium, lactucis, nymphęa, papaueris folijs & capitibus, intybis, & consimilibus. si etiam componantur in cubiculo rami e salicibus, & harūdines, vel consimiles plantæ dicto modo collectæ: quæ omnia subinde commutanda sunt, quoniam siccata lædunt, maleq; olent. quod idem de aqua frigida agendum est; cum enim calefacta est, immutetur, de vaseq; in vas alterū frigida transfundatur leui via, perinde ac si ex fonticulo emanaret: ita enim facile aer ad frigidum alterabitur. Dum autem hoc modo alteratur aer, corpora humana ab intensa tuebimur caliditate, si cæteræ quinq; res non naturales ad frigidum declinabunt. Aer enim adeo potens est in alterandis corporibus nostris, vt cum sint sex res nobis necessario occurrentes, si aer peccet in vno excessu, omnes reliquæ huic opponi, & in contrarium declinare debent. quare victus in tali statu tam quo ad potum, quam quo ad cibum refrigerans præscribatur. excrementa omnia educantur, præcipue autem calidorū sit opportuna & lenis euacuatio. quies imperetur, motus enim calefacit. somnus sit longus, vigiliæ autem nimiæ fugiantur. animi accidentia quæ sanguinem accendere possunt, omnia vitētur, sicuti ira & excandescentia. sit istorum habitatio prope fontes, flumina, & aquas fluentes. non in tabulatis hi degant, sed in inferiori domus parte, potiusq; in montibus, quam in conuallibus & campestribus locis; quæ tamē loca Austro auersa, Aquilonem tantum respiciant: quo flante, ex ea parte fenestræ & aliæ domus partes apertæ pateant, hominumque multitudo ingredi prohibeatur. Si autem aer in excessu qualitatis humidæ peccauerit, exsiccandus erit, corporaque ab eius humiditate tuenda erūt. exsiccabitur aer igne accenso tum per vias publicas, tum etiam intra priuatas domos, cum

Aeris caliditas quomodo corrigenda.

Corpora quomodo præseruāda in aere humidiore.

cum hac tamen distinctione, quod æstatis tempore parcior sit ignis, nec prope loca habitata accendatur ille, qui in locis publicis fieri debet. qui autem in proprijs domicilijs accendendus est, parcior similiter, & non præsente sed absente habitatore fiat, qui cubiculum non ingrediatur, nisi igne extincto. Si autem in hyeme, vel temporibus frigidioribus hoc fieri contingat, contraria omnia parentur, videlicet, vt ignis propius & abundantior fiat. ligna autem concremanda erunt ficca, vt nō fit fumosus ignis, apparenturque eo in loco, ex quo ratione ventorum magis possit euentari & exsiccari aer loci illius. licet autem in vijs publicis omnia lignorum genera, quæ prauum non edant odorem, possint in vsum venire, ea tamen sunt magis laudabilia, quæ odorata sunt, cuiuscemodi est laurus, cupressus, abies, pinus, iuniperus, rosmarinus coronarius, sauina, myrtus, erica, & similia, quorum materia etiam apta est pro cubiculis alterandis, si tempora erunt frigidiora. si autem erunt calidiora, eligenda veniunt nonnulla alia leuiora, quæ non ita calefacere aerem possint, sed eorum facultas sit potius refrigerandi, sicuti sunt sandali, cuiuscunque sint generis, flores rosarum, venusaris, cortices citriorum, arantiorum, cidoniorum, quæ vel accendantur super ignem ex vite, seu salice factum, vel ex eisdem in thalamis suffumigia quomodolibet parentur. Homines autem temporibus frigidioribus ad ignes hosce accedant sæpius, cauentes tamen ab omni excessu, eoque genere victus vtantur, quem diximus præscribendum esse humidis temperaturis; ita enim facile aeris humiditatem oppugnantes eiusdem perniciem euitabunt. De excessu aeris frigido sermonem non habeo; tum quoniam vnicuique notum est, quomodo quisque a frigore tueri se debeat; tum quoniam hæc causa ad producendam hanc febrem inepta est, indeque raro temporibus frigidioribus tales febres vagare videmus. quod idem de excessu siccitatis fere dicendum est. imo talis aer videtur esse tutela corporum etiam maxime in hanc febrem procliuium. quod si quandoq; contingit hinc lædi corpora, hoc non ex sola aeris siccitate, sed cum ei additus fuerit excessiuus calor, euenire potest. quod cum fuerit, petantur remedia ex superioribus, vbi docui-

Aeris humiditas quomodo corrigenda.

Aeris frigiditas, et siccitas quomodo corrigenda.

mus, quomodo in aeris immoderata caliditate sint homines custodiendi. *Et hæc de aere in primis qualitatibus peccante.* Si autem aer vitiatus fuerit a susceptis ad intra se prauis exhalationibus, duo erunt peragenda; alterum subiectam materiam, a qua eæ expirationes attolluntur, remouere; alterum eas exhalationes iam genitas disperdere. pro primo faciet, si occasione aquarum stagnantium hæ genitæ sint, vel eis superinducere aquas fluẽtes, vel easdem exsiccare, cuiusmodi consultum fuit in patria mea, circa cuius mœnia stagnabant aquæ in fossis publicis: vnde hæ æstate putrescẽtes erant in causa, vt in fine æstatis & in autumno plurimæ singulis annis vigerent pestilentes febres. his exsiccatis, experientia & rei euentus comprobauit, recte consultum fuisse, cum non amplius ita vigeant, nec vagentur. si autem aquę corruptæ fuerint in causa harum expirationum, sicuti eæ, in quibus linum, buxus, canabis, nerion, isatis, brassicæ, & nucum, consimiliumque plantarum folia macerata fuerint, vel in quibus isatis succus concretus & elaboratus infusus fuerit, vel quid simile, quod prauam in se qualitatem vel virosam naturã habeat, iniectum fuerit; si aquæ erunt fluentes, extrahantur ea, quę male imposita sunt; sinanturque aquæ proprio cursu expurgari. si autem sint stagnantes, superinducatur aqua pura. quod si non poterit fieri, omni ingenio, & cum maiori quam fieri possit, celeritate exsiccentur. Si vero ex barathris vel specubus adapertis hæc inquinamenta attolluntur, quamprimum claudantur, si fieri poterit, expirationibusque via præcludatur; sin minus, maxima & ingens lignorũ strues congesta super hæc accendatur, ad intraque loca illa immittatur. Si vero cadauera, seu humana seu aliorum animalium insepulta, a quibus deterrimæ inter omnes expirationes attolluntur, harum fuerint in causa; vel igne, longe tamen ab habitatis locis, & ratione fumi perniciosi & ratione tetri odoris, concrementur; vel in profundis fossis sepeliantur, quibus superimponatur vel argillosa terra, vel calx copiosa. quoniã etiam superimposita terra vulgaris non omnimodam prohibet transpirationem, vnde fit, vt circa sepulchra & cœmeteria ædium sacrarum prauæ semper exhalationes expirent, maleque semper ibi habitetur.

Aer vitiatus a susceptis ad intra se prauis exhalationibus quomodo corrigendus.

tetur. Quod si in causa harum expirationum sint aliæ res putridæ & corruptæ, eodem modo remoueantur, animaduertendo semper, quod omnia ea quæ praui sunt odoris, & male olent, aerem coinquinare prauis exhalationibus possunt, & maxime si multa sint. malus enim odor indicat, in materia putrida malam vigere qualitatem. Quapropter semper optimum erit in ciuitatib. expurgare vias publicas a cœno & a stercoribus animantium, a cloacis & ab omni immunditia. quod idem & intra priuatas domos peragendum est, curando, ne quid sordidum, putridum, vel male olens, vel aptum prauam spirare exhalationem in cubiculis & thalamis & alijs domesticis locis retineatur. Remota autem his modis materia, a qua prauæ expirant exhalationes, reliquum est, vt inquinamenta ad intra aerem suscepta disperdantur, consumanturque. hoc fiet vel a natura, quando ingēti ventorum agitatione aerem commouendo ea dissipabit, seu cum diuersa temporum successione, eadem ad nihilum rediget, vel ab arte, si ignis modo & forma prædicta accendatur, dum aeris humiditatem superfluam temperare doceremus. ignis enim, sicuti aeris humiditatem, ita & prauas intra eum existentes exhalationes disperdere potest. Et sicuti ars potest aerem ab his inquinamentis igne expurgare, similiter poterit etiam fortasse ad imitationem naturæ aliquo vehementi motu eundem purificare. Vnde credo ego, quod maxime in tali casu possit proficere, si tormenta illa bellica maiora sæpius excussa vi ignis fuerint. nam cum hæc validissime aerem, & ad distans commoueant, vt indicio est & sonitus maximus ab eis concitatus, & terræ etiam circumstantis tremor; apta erunt, si sæpius iterentur, ad aeris validam purificationem, poteruntque aerem ab illis inquinamentis ea disperdendo emundare. *& hæc de correctione aeris ratione prauarum exhalationum inquinati.* si autem aer in propria substātia fuerit immutatus, cum hæc corruptio alias ab inferioribus causis, alias a superioribus generetur, pro vtriusq; ratione diuersimode agendum erit. si enim ab inferioribus causis pendeat talis corruptio, primo erunt hæ causæ amouendæ, deinde mum in bonum aer alterādus erit. quare si ratione prima

Inquinamēta ad intra aerem suscepta quomodo disperdenda sint.

Aer in propria substātia vitiatus, quomodo corrigendus sit.

rum qualitatum excedentium hoc contigerit, fiant ea quę dicta sunt pro temperãdo aere, in primis qualitatibus peccante. si autem hoc eueniat a permixtione putridarum prauarumque exhalationum, eadem quæ in harum curatione diximus, seruentur. si vero ratione putredinis eiusdem aeris hoc fiat, putredinis causæ, quãtum arte fieri poterit, temperentur & amoueantur; prædictaq; omnia prodesse in consimili casu possunt, si rationabili methodo in vsum veniant. Remota autem corruptionis causa, aer alteretur. hæc autem alteratio non in contemperamento primarum secundarumve consistit qualitatum, sed in oppugnanda praua & maligna natura ex prædictis causis in aere genita: quæ sicuti virosam in se qualitatem habet, ita & remedia nobilia, & a qualitate interna agentia administranda erunt. Vnde ignis qui omnium agentium naturalium validissimus est, potentissimusque in alterando aere, fiat non ex quacunque materia, sed tantum ex rebus odoratis, quæ suauitate odoris prauam illam qualitatẽ retundere ac remouere possint. Quapropter in hunc vsum veniant tantum ligna illa quæ suauissime redolere queant, & accenso igne pro maiori odoris suauitate serta, flores, ramusculi, virgulta, aromata, vnguenta, olea odorata ipsis superinfundantur, & in priuatis habitationibus parentur suffumigia vel sicca vel humida, & calida seu frigida, pro ratione temporis & constitutionis anni. quæ formentur vel ex materia solida, vel ex aquis odoratis cum aromatibus, lignis, gummis, & alijs rebus suaue olentibus. horum sylua magna est: plurimique sunt auctores, qui harũ compositionis diuersas doceant. Vnde vnicuiq;, qui recta methodo hanc nostram profiteatur artem, plurima sibi opportuno tẽpore opportuna facile erit parare remedia, qua de re ad particularia non descendo. sed hoc vnum tantum addam, quod etiam fortasse violentia motus aeris, eiusque agitatio valida prodesse posset, quoniam seminaria illa, & inquinamenta ea quæ in aere deteriora sunt, possunt a tali caussa dissolui. vnde nec in casu etiam isto non laudo vsum tormentorum bellicorum, si sæpius & sæpius excutiantur, & maxime eam partẽ versus, a qua malum magis instare videtur. Si vero aer corruptionem a superiorib. causis patiatur,

tiatur, cælirusq; demissa sit hæc lues, omnia tentanda sunt, quæ superius enarrata sunt proficere in superanda aeris praua qualitate, & omnia pro posse virium humanarũ experienda sunt. nihil tamen prodesse poterit, nisi annuente Deo, qui in peccati pœnam & ad hominis emendationem talia flagella parare consueuit. Vnde hic præcipue diuinum (vt omnis eius a nobis auertatur ira) implorandum est auxilium, sancti eius inuocandi, vota facienda, supplicationes indicendæ: sed præ omnibus anteacta est emẽdata vita, sacrosanctisq; Ecclesiæ sacramentis in remediũ animæ tum pro emundatione, tum pro præseruatione a peccato adhibitis, ad Deum summa cum humilitate & deuotione preces effundendæ sunt. ita enim diuina placabitur ira, eiusq; flagella a nobis auertentur, & aeris salubritas, per quã diu conseruari valeamus, concedetur: vnde in tranquilla & incolumi vita eius seruitio læti vacare poterimus. Cum aũt contagium vagans præsens erit, caueãt homines frequentiã multitudinis, societates, negotia, habitationes locorum vbi vigeat morbus, nihil contrectent eorum quæ ab ęgrotantibus tacta sint, vel in eorum venerint vsum, & nõ tantum ægrotãtium, sed etiã astantiũ ministrorũ, & omnium rerum eisdem inseruientiũ contactum & consuetudinem fugiant. ita enim a febre pestilenti, si per contagiũ solum inuadat, præseruari poterunt. Quoniam autem aliquando necessitate coacti, vel mala fortuna ducti homines cõsuetudinem in locis illis vbi contagiũ viget, habent, vel in aere vitiato habitant, licetq; omnia quæ pro propulsanda aeris praua qualitate agẽda sunt, facta sint, nec tamẽ ea potuerit superari; ideo quid his faciendũ sit, enarrare debemus. Hilares hi viuant, domi omnia munda habeant, & præcipue vestimẽta, quæ admistis sertis, floribus, corticib. & ramusculis rerum refrigerantium & siccantium ac suaue olentium, admista tamen portiuncula quæ ad penetrationem prædictorum faciat, alicuius aromatis reposita fuerint, sæpiusque in vestiendo permutẽtur, & ablata vel reposita sæpius euententur & baculis concutiantur. linea autem indumenta cum lota fuerint, & medio modo exsiccata, irrorentur aqua rosacea, & postea ad vsum siccata reponantur. Vitẽtur potissimum pellicea, gossipina & lanea, quoniam

Aere corrupto a superiorib. causis existente, quid agendum sit.

Cõtagio vagante, quomodo praparandi homines.

In pestilenti aerũ flatu vel cõtagio quomodo homines regere se debeant.

hæc facilius omne inquinamentum admittunt & conseruant; diluant nares & aures aliquo grato odoramento; gestent chirothecas ab vnguentario suaui liquore delibutas: in quorum præparatione vitētur ea quæ summum & grauem odorem habeāt, qualem præcipue zibettum dictum habet; sæpius manus abluant aceto rosaceo & aqua rosacea simul mixtis; componantur pilæ odoratæ, quæ ex diuersa sint materia, prout diuersus est animi status, & diuersa aeris constitutio; manibusque ad odorandum gestentur, in quem vsum etiam venire possunt Citria, poma aurantea, cidonia mala, & alia consimilia odorata manibus gestata; sordida omnia & male olētia reijciantur e thalamis; excrementa statim exportentur; nec in victu vllum eduliorū genus veniat, quod praui sit odoris, sicuti allium, cepa, porrum, radices acriores & consimilia, quoniam hæc tetro illo odore & interius & exterius hominem conturbant. Temperate hi viuant, cibarijs optimi succi vtantur, abstineant a generosis & potentib. vinis, nihilque eorum quæ prauum succum generare possunt, in hunc vsum admittant, sicuti sunt horarij fructus, radices & herbæ acriores, olera male olentia, vitiata alimenta male præparata, potissimum autē omnia pinguia & oleosa: exercitium sit leue & temperatum, & hora conuenienti factum, fiatque in aere qui arte sit expurgatus: somni mediocres sint, pro cuius consideratione maxima habeatur lecti ratio, cum in eo diutius morari homo debeat. hic enim præparetur odoramentis, & mundus sit ab omni sorditie, linteaminaque nitida sint, & sæpius permutentur, nec ad intra cubiculum aer nocturnus ingredi permittatur. Veneris vsus fugiatur, balnea vitentur, mundum tamen sit corpus ab omni sorditie & immunditia. Præscripta autem tali victus ratione, veniant ad præseruationem in vsum medicamenta, quæ duorum sunt generum. alia enim exterius applicantur, alia interius sumūtur. Exterius erunt epithemata, inunctiones, linimenta, emplastra, sacculi ex floribus, ex aromatibus, ex radicibus, ex gummis pulueribusque diuersis formati, supraq; regionem cordis appositi. An autem ad præcauendam aeris pestilentem qualitatem faciant & res venenatæ exterius appositæ, sicuti arsenicum cristallinum, auri

Medicamēta exterius administrādam in præseruatione a febre pestilenti.

auripigmentum, & sublimatum cordi appositum, satis dubium esse potest, cum alexipharmaca venena esse non debeant, ac esse possint: tamen experiẽtia hoc attestatur pro ficuũ esse. alloquutus sum ego homines, qui huic solo præcipue remedio attribuunt, se fuisse in pestilenti aeris statu, dum alios curarent & pertractarent, saluatos & præseruatos. quod etiam forsan rationem aliquam habere potest, cum enim aer prauus in pestilenti statu semper inspiretur, indeq; ad cor transmeet, appositum hoc remediũ ratione consimilis venenatæ qualitatis potest internã similiter venenatam extrahere, eandemq; ratione caliditatis, cum sit causticæ facultatis, ad extra euocare. Deleteria.n. venena (dicebat diuinissimus Galenus) euacuantur a foris impositis medicamentis duplici via, nempe aut caliditate attractionem molientibus, aut totius substantiæ similitudine. cuius ratione experiẽtia testatur, percussos a scorpione ab eodem apposito sanari. Cur autem in pestilenti aeris statu prædicta, & non alterius generis venena possint hominem præseruare, forsan hoc ea erit ratione, quia vltra venenatam qualitatẽ quam possident, sunt etiam summe sicca. vnde vehementia exsiccationis possunt quamque humiditatem & corruptionem noxiam, discutiendo omnia inquinamenta pestis, disperdere, indeque cor tum discutiendo exterius, tum ab internis caliditate & similitudine attrahendo immune a pestilenti affectu reddere. A cuius analogia permotus & arguens, etiam in tali casu laudarem omnia ab interiorib. ad exteriora prauos humores attrahentia, sicuti rubificãtia, vesicatoria; exulcerantia, & consimilia rationabili via apposita & præparata, quorum merito Ichores praui in corpore ex-stentes, cum omnium humorum ad corruptionem sint paratissimi, extra ducantur continuoq; ductu euacuẽtur. Quapropter non sit mirum, cur in pestilenti constitutione homines, qui vlcerationes & cauteria habeant, alijs facilius pręseruentur. Interius autem sumantur ea medicamẽta, quæ resistere prauæ qualitati & venenatæ, eandemq; superare valeãt, quæ in duplici sunt differentia. alia enim sunt simplicia, alia composita. Simplicia erunt bolus armena, terra Melitensis, Anatolia, sigillata, lapis bezoarticus, dictamnus albus, ruta capratia,

Venenata medicamenta exterius applicata an faciant ad præseruationẽ a feb. pestilenti.

Lib. 5. de simpl. med. facul. cap. 18.

Medicamẽta interius sumenda in præseruatione a feb. pestilenti.

ruta communis,heptaphyllon, pentaphyllon,tormentilla, citri ſemina,eiuſdemque cortex & aciditas, Valeriana,calendula,ſcordeum,acetoſa,Elenium, Gentiana, Zedoaria, Angelica,imperatoria, ariſtolochia, dictamus Creticus,aſclepias,Vincentoſicum dictum,agrimonia,ſcabioſa,meliſſa,roſæ,iuniperi & lauri baccæ,lapilli precioſi,inter quos præcipue primum habeat locum ſmaragdus, margaritæ, coralli,os de corde cerui,cornu ceruinum, cornu Vnicornis, & plura alia conſimilia, ex quibus vel pulueres parari poſſunt,qui vel cum vino,vel cum aqua,vel cum vino aqua temperato,vel cum iure(prout cæli conſtitutio, anni tempus,regio, & aſſumentis temperamentum & ſtatus indicabunt)ſumantur,vel ex herbis ſucci exprimantur,qui depurati in potum accipiantur.Compoſita autē diuerſa ſunt. alia enim ſimpliciora, alia magis compoſita ſunt. Simpliciora erunt,vt conſerua citri, conſerua acetoſæ, conſerua ſcordei, conſerua ſcabioſæ, ſaccarum roſatum, ſyrupi parati ex ſuccis prædictarum plantarum, dianthos, pulueres ex terris, lapidibus, radicibus, herbarum folijs, ſeminibus, margaritis quomodolibet facti, Diataſſaron, Mithridati, pluraque alia quæ ex ſimplicibus facile parabilia ſint.Compoſita autem maiora erunt confectiones magnæ, ſicuti Theriaca, Mithridatum, Antidotus è ſanguinibus, Electuarium de gemmis, Diamargariton, plurimæ aliæ antidoti, tum ab antiquis tum a recentioribus inuentæ & in vſum expoſitæ. quarum deſcriptiones ab eis petantur, rectaque ratione in vſum veniant, ſemper reſpiciendo cæli ſtatum, anni tempus, regionem, & aſſumentis temperamentum, eiuſdemque facilitatem vel difficultatem in aſſumendis medicamentis.hinc enim habebitur præparationis qualitas, & an ſuauia vel inſuauia ſint propinanda. Qui vrinam humanam propriam, & quorundam brutorum animantium (inter quas omnibus præferendam ducunt hircinam) pro antidoto ad præſeruandum laudauerunt, etſi vtile ſit medicamentum, adeo tamen immundum & ſordidum ac inciuile propoſuerunt, vt cēſeam in tanta ſalutarium remediorum copia ciuiles ac modeſtos homines ab his merito abſtinere poſſe. His ita pro præſeruatione reſpectu cauſarum externarum expli-

explicatis, ad internas sermo transferatur. Internæ sunt plethora, cacochymia, & obstructiones. plethoram intelligo plenitudinem quo ad vires, quoniam hæc est ea, a qua periculum corruptionis ratione, qua a grauatis viribus humores facile nõ reguntur, impẽdet. Hanc fere omnes scribentes docent venæ sectione tollendam esse: quæ sententia indiscriminatim non est recipienda, quoniam hęc semper & in omni casu non conuenit. hac autem distinctione vel veniat, vel non veniat in vsum sectio hæc: sub cælo salubri vere & autumno admittatur: at in media æstate vel hyeme, & in regionibus ac constitutionibus vel calidioribus vel frigidioribus non est admittenda. hinc enim corpus nimis refrigeratur, illinc autem nimium absumitur: nec tutum est, corpora sana his impendentibus euacuare.

Plenitudo quibus tollenda sit in præseruatione a feb. pestilentis.

Venæ sectio an conueniat in præseruatione a feb. pestilentis.

Si autem pestilens aeris status fuerit, nunquam pro tollenda plenitudine, quo ad vires, venæ sectio mea sententia in vsum veniat. cum enim euacuatio hæc plurimum exhauriat spiritus, plurimumq; corporis humores commoueat, facilius inspiratus aer pestilentem imprimet actionem, difficiliusque, si morbus superueniat, ab eodem patiens ob vires ex sectione venæ labefactatas euadet. cuiusmodi enim in his qui post sectam venam venenum hauserunt, facilius hoc penetrat, difficiliusq; hi ab eodem liberantur, (quod maxime animaduertant hi qui veneni suspicionem habent) pariter sub cælo pestilenti hi qui sano corpore venæ sectionem admittunt, aeris prauam & venenatã qualitatem facilius concipiunt, ab eaque deterius habent, maiorique cum discrimine saluari possunt. quare non sit mirum, si Galenus nusquam in præseruatione a febre pestilenti venæ sectionis meminit. quod attestari potest, illam in tali casu eum abhorruisse, & ideo nec conuenire, & maxime cum docuerit plenitudinem hanc non semper venæ sectione tolli debere: sicuti quando vel ratione humorum in corpore existentium, vel ratione constitutionis aeris, vel ratione temporis anni, vel ratione habitus mollis & temperaturæ humidæ, vel ratione alicuius alterius affectus timetur superuentura virium labefactatio. quæ cum maxime timenda sit, maximeque immineat sub pestilenti cælo, a consimili doceat a venæ sectione in tali

Lib. p. de diffe. febr. cap. 4.

Lib de sang. mittendi ratione, cap. 6.

Plenitudo quo ad vires non semper tollitur sectione venæ.

aeris statu a nobis abstinendum esse, eoque magis, quod facile inedia parciori ac tenuiori victu, lubricantibus aluũ ac mundificantibus sanguinem, grauatam naturam exonerare possumus. hinc enim tenues humorum partes halitu dissipare, crassiores attenuare, corpus peruium reddere, & excrementa facile excludere poterimus, quibus plenitudinem imminuere primo, postmodum etiam in totum de medio tollere, alleuiata natura, valebimus. nec hinc virium labefactatio timenda est; nec per hoc in interna transitus pestilentis affectus tradetur. imo hinc vires exonerata natura, nec admissa aliqua spirituum resolutione, validiores factæ corpus exuberanti materia leuius redditum, superfluitatibusq; inedia exsiccatum, facile regent, ab omnique iniuria externa idem tuebuntur: quod est id forsan quod dicebat Galenus, docens corpora humida exsiccanda esse, talique via a pestilenti posse præseruari febre. nam talis plethora potius habet rationem excremẽtolæ abundãtiæ, quam plenitudinis optimi sanguinis. Qui autem docuere, secandam esse venam abundante sanguine; vel errarunt, si loquuti sunt de hac plenitudine; vel superflui fuere, si de simplici abundantia boni sanguinis sermonem habuerunt. tum quoniam ab hac febris pestilens non impendet, tum quoniam bonum est in hominibus sanguine abundare, cum ab hoc præcipue vita & eius dependeat conseruatio. Qui si redundet adeo, vt vasa distendat, factaque sit ab eo plenitudo quo ad vasa; licet hæc soluenda sit venæ sectione, tamen non est casus noster: quia hinc nõ febris pestilens, sed vasorum diruptio, caloris natiui extinctio, & inopinata ac repentina mors subsequi solet. Quamuis autem sub cælo pestilenti plethora, quo ad vires, venæ sectione tollenda non sit; tamen considerantes ipsius causas, aliquando aliquas admittimus sanguinis minutiones. si enim non ratione victus tantum, sed etiam ratione qua aliqua consueta sanguinis euacuatio cohibita fuerit, incidat hæc plenitudo; vltra præscriptam viuendi rationem adhibitam, quæcunque sit illa solita euacuatio, prouocetur. Vnde si mulieribus hoc ratione suppressionis mensium eueniat, laudo inferiorum venarum sectionem, quæ cum non ita spiritus, vt in cubito, exhauriat, potest absque

A plenitudine boni sanguinis non impendet feb. pestilens.

Plenitudo quo ad vires sub pestilenti cælo quãdo sit tollenda sanguinis missione.

absque impendente discrimine simul leuare naturam, mensesque proritare: quod idem assero in his quibus hæmorrhoidum consueta excretio retenta fuerit: nam his prouocandæ sunt. cuiuscemodi etiam in his, qui per interualla, & maxime florenti ætate, sanguinis per nares fluxũ patiuntur, idem agendum esse confirmo. ad quas tamen euacuationes, non præexistente consuetudine, nunquam absque noua & instante indicatione descenderem. Cacochymia succedit tollenda, quæ duplicem habet differentiam; nam aliquando quantitate, aliquando qualitate humores peccant: quantitate, cum supra alios, vel supra consuetam naturæ portionem redundant: qualitate, cum in proprio temperamento excedũt, vel in propria substantia peccant. Vtrisque debetur purgatio, & cum hoc discrimine, quod in illa sat est, primo peruium & fluidum reddere corpus: sed in hac vltra hoc & contemperandi sunt humores, eorumque substantia moderanda: postea purgandum est. concocta enim euacuare, fluidaque ante expurgationem corpora facere oportet. Quæ autẽ debeant esse ista, quæ in vsum tum pro concoctione tum pro eductione veniunt, indicabunt humores peccantes, quorum singuli habent propria medicamenta. hæc autem cum hac consideratione exhibenda erunt, vt præcipue ea concoquentia in vsum veniant, quæ putredini & corruptioni resistere queant, vt in bile acetosa citri succus; in pituita scordeum, dictamus albus; in melancholia fumaria, borago, & consimilia alia, quæ simul cum his quæ bezearticam habeant facultatem, permiscenda erunt. Pharmacum autem exhibendum indicabit & humoris species, & qualitas, & locus vbi insederit. ab humoris specie habebimus, quod medicamentum assumẽdum sit, videlicet an quod bilem, an quod pituitam, an quod melancholiam educat. a qualitate habebimus, an debeat esse id quod humores tenues, vel id quod crassos euacuet. a loco autem, an id quod a remotis, an id quod a proximis ducat locis, & an validius vel imbecillius esse debeat, in qua tamen exhibitione hoc animaduerto, quod leuia potius quam grauia, & ea quæ nullam habent deleteriam & prauam malignamve qualitatem, semper eligantur pharmaca. imo

Cacochymia ex qua immineat febris pestilens, quomodo tollenda sit.

cum his aliqua bezeartica, & quæ vim propulsandi prauam qualitatem habeant, nunquam non sunt permiscenda, ne ex euacuatione vlla subsequatur iactura. facta autẽ humoris peccantis eductione, aliquę exhibeantur antidoti ad muniendam corporis molem cum hac consideratione, vt pro ratione habitus, complexionis, aeris, regionis & loci conueniant; nam non omnia omni tempore & loco congruunt. calidiores enim antidoti nec in media æstate, nec in regione calidiori, nec loco Soli exposito, nec temperaturæ & habitui eiusdem qualitatis sunt commodæ. quare summa cum animaduersione hæc pertractentur & exhibeantur. vnde modo simplicia, modo temperata, modo diuersimode præparata & composita, non autem vnico semper eodemque pacto admittantur. Obstructiones quæ inter causas internas tertio loco enumeratæ sunt, veniunt considerandæ, nõ tanquam præsentes, sed tanquam futuræ. vbi enim præsentes sunt obstructiones, si non pestilens, saltem vulgaris subsequitur febris, pro rationeque obstructionis & materiæ contentæ, modo huius generis modo illius gignitur. si enim obstructiones paruæ, & materia contenta fuerit suauis, excitatur vel diaria vel synocha sine putredine. quod si oppositum contingat, videlicet quod obstructiones sint validiores, & materia contenta ignea & acris, fumosa vel fuliginosa, putrida succedit febris. Vnum tamen casum excipio, scilicet cum sanguis optimus abundat, nullo inquinatus humore superfluo; corpusque leuiter sit obstructum, inquieteque degat. nam in talibus non febris, sed plethorica superuenit dispositio, remanentibus his quæ exercitanti excerni oportebat: hoc enim excepto casu, obstructionibus pręsentibus semper febris subsequitur. quare cum intendamus corpora sana & non morbida præseruare; iure dictum est, has obstructiones a nobis non tanquam præsentes, sed tanquam futuras considerandas esse. Si autem vt futuræ cõsiderari debeant, ab earum causis indicationes remouendi eas desumendæ sunt. Causæ autem obstructionum tres sunt, scilicet multitudo, crassities, & lentor humorum peccantium. quare si futuras obstructiones impedire voluerimus, causas has submouere conabimur. multitudo, quibus tolli debeat, ex præce-

Obstructiones quomodo tollendæ sunt sub pestilenti calo.

Lib. de caus. morb. cap. 3.

causa obstr [illegible]

ex præcedentibus habeatur: craſſities incidentibus & apeꝛientibus, lentor autem obſtergentibus remoueatur. quæ autem iſta ſint, non recenſeo, quoniam hæc & ſimilia artem hanc cum ratione exercenti patere debent: plurimaque horum eſt ſylua, a quibus ſelecta accipere debemus, cauentes ſemper, ne ea quæ praui odoris malæve qualitatis ſint, in hunc vſum veniant, ſed ea quæ magis ſuauia, magis domeſtica & magis familiaria, & quorum natura benignior eſt & noſtrę accommoda, accipienda ſunt, quoniam præſeruationem tentantes, nec hominem conturbare, nec ei vllam noxam inferre debemus, ſed victu & medicamentis facilioribus hoc agentes, peruium & patens reddere corpus totum debemus, vt inde omnis excrementorum moles facile excludi & exterminari queat. *& hæc de præſeruatione a peſtilenti febre ſufficiant.* De præcuſtodia autem quam alijs debemus, vbi nouerimus, quempiam tali febre extinctum fuiſſe, pauca erunt dicenda; cum ea quæ dicta ſunt pro præſeruatione, in vtilitatem huius partis aſſumi poſſint. quibus hoc vnum tantum addatur, quod ſi contagij non fuerit ſuſpicio, nec cælum ſit vllo peſtilenti affectu inquinatum, ſat erit omnia munda reddere. at ſi contagij vel aeris peſtilentis ſuſpicio vlla aderit; veſtes, linteamina, cæteraque ſupellectilia quæ in vſum ægrotantis venerunt, eueńtentur, ventis Aquilonijs exponantur, fluenti aqua depurentur, liquoribus odoratis irrorentur, ſub dio locentur, baculis agitentur, igne odorato ſuffumigentur. & ſi valida fuerit ſuſpicio, vel ſint res quæ ſupradictas præparationes & expurgationes non admittant, comburantur. aſtantes & miniſtri in locis ſeparatis ſecludantur, & a peſtilenti febre antidotis muniantur, domus expurgentur, cubiculi emundentur, tandemque omnia peſtis inquinamenta diſcutiantur ac diſſipentur. ita enim incolumes & intacti cæteri homines ab hac lue conſeruabuntur.

Præcuſtodia qua alijs debetur, vbi quis feb. peſtilenti ſit mortuus.

De Curatione febris peſtilentis, & an in ea ſit ſecanda vena. CAP. XXI.

HIs de præſeruatione & de præcuſtodia explicatis, tandem ad ipſam curationem, in cuius gratiam fere

omnia prædicta enarrata sunt, descendamus. Febris hæc dupliciter euenire consueuit, alias sub cælo pestilenti, & hæc habet causam præcedentem connexam; alias sub cælo salubri, & hæc habet tantum causam internam. communicant hç in eodem, quoniam in vtrisque vltra putredinem adest venenata & perniciosa qualitas, quç earum proprius est characterismus, per quam ab alijs hæ differūt putridis febribus, sed ab inuicem in hoc distant, quod praua hæc qualitas quæ a corruptis humoribus pendet, in primis a causa externa, in secundis ab interna procedit. corruptio enim humorum, a qua ista pernicies emanat, sub pestilenti cælo ab infecto aere solum in ipsos humores introducitur. at in his quæ sub cælo salubri contingunt, labes ipsa non ab aere, nec a causa externa, vbi hoc contagij ratione non contingat, sed ab intima humorum ipsorum prauitate dependet. quare vnica erit, eademque ambarum essentia, & per consequens vnica eademque curatio, cum hac tamen distinctione, quod in pestilenti aeris statu, quantū poterimus, aeris prauitati & sæuitiei erit resistendum, vt prauæ qualitatis tum efficientem, tum conseruantem tollamus causam. quoniam autem de hoc satis superq; abunde actum est, dum de prçseruatione ageremus, illuc recurratur, vt huic indicationi satisfaciamus, descendamusque ad ponendam declarandamque curationem. In hac febre vltra intemperiem calidam & siccam, omnibus febribus communem, sunt duo præcipua. alterum est perniciosa & praua qualitas; alterum est putredo: quibus positis, hæ indicationes erunt desumendæ. qua febris, est refrigerandū & humectandum; qua venenata adest qualitas, remittenda proprijs antidotis & superanda est; qua putredo inest, & putredo hæc in materia corrupta fundatur, quod in totum putruit, est euacuandum, quod nondum confirmatum est putridum, est exsiccandum & alterandum & contemperandum: quoniam autem putredo hæc ab obstructione vel causatur, vel fouetur, ideo hæc tollenda. Et quoniam obstructionis causa est vel plenitudo vel crassities vel lentor humorum; ideo materia minoranda est qua multa, attenuanda qua crassa, abstergenda qua lenta. His habitis indicationibus, quo ordine omnia exequi debeamus, recte con-

Febris pestilentis intentiones curatiuæ.

Prognosticum.

ſte conſideranti patere poteſt. cum enim via reſolutiua omnes inuentæ ſint, a quibus ordiendum & progrediendũ ſit, innoteſcet: ſed vt rem ipſam clare & breuiter exponamus, recte agemus, ſi ita ordinate in explicandis indicationibus procedemus, videlicet vt primo minoranda ſit materia, ſecundo exobſtruendum, tertio alterandum, exſiccandum, contemperandum & euacuandum, vltimo erit refrigerandum & humectandum. His indicationibus an arte poſſimus ſatisfacere vel non, & an ægrotantes ſaluari vel non ſaluari debeant, licet auctorum morborum (inter quos connumeretur & febris peſtilens, quæ licet ex longis vt experientia multoties, vtque Hippocrates teſtati ſunt, eſſe poſſit, tamen vt plurimum eſt acuta, & aliquando acutiſſima exiſtit) non ita certæ ſint prænunciationes aut ſalutis aut mortis, poterit tamen in his Medicus facile futurum euentum præſagire. cum enim hi morbi huiuſce ſint naturæ, vt plurimi ex his male terminentur, plurimoſque perdant, tametſi rectiſſime a prudenti artifice tractentur; ideo, mortem potius quam ſalutem prognoſticando ex hiſce febribus, ſemper malum prænunciare debet, potiſſimum vbi nouerit pernicioſam qualitatem præualere, corruptionemque ac putredinem eſſe inſignem. raro enim in conſimili caſu ſalus conſequi conſueuit, cum vires hinc ſuccumbere, non reſiſtere queant. Si tamen venenata illa qualitas non ita valida, nec putredo ei connexa intenſa ſit, profecto ſi prudens exercitatuſque & non dormitans ſit Medicus, ſalutem quoquo pacto præſagire debet, cum hinc non obruantur vires, ſed adhuc poſſint reſiſtere, morbumque forſan facile, cum ab arte opportunum ſubſequetur auxilium, ſuperare. Vbi autem remiſſa erit venenata qualitas, at putredo inſignis: vel ex aduerſo, vbi intenſa erit qualitas pernicioſa, at putredo remiſſa; erunt quidem omnes hi caſus lethales, non tamen in periculo pares. ſemper enim a qualitate venenata maius, quam a putredine, impendet diſcrimen. In his tamen omnibus & vires omnes, potiſſimum vitales, & ægrotantis habitus & victus præcedens, & anni tempus, & aeris conſtitutio, & regio, & an vagentur tales morbi, & quo pacto vt plurimũ terminari conſueuerint, &

Lib. 2. Aph. 19.

Lib. 3. Epid. poſt. 3. 64 & 65.

Indicationes curatiuæ in febr. peſtilenti qua via exequendæ.

similia omnia consideranda sunt, vt omnibus his ante oculos positis, facilius possit Medicus vel certam salutem vel certam mortem, quantum fieri poterit, prognosticari. dixi, quantum fieri potest, quoniam in hisce morbis aliquãdo fiunt subitæ mutationes, vel propter subitam permutationem in iudicatione factam, vel quia noxius humor a loco nobili ad ignobilem, vel ab ignobili ad nobilem subito transfertur. Qui duo casus solent Medicum prognosticantem mendacem reddere, statumque morbi in contrariam dispositionem permutare. ex quo apparet, in talibus morbis certas non esse prænunciationes, & maxime quæ sunt salutis, cum hic sit incertus motus, & hi morbi vt plurimum in perniciem ægrotantium terminare soleant. *Et hæc de prognostico.* quo posito superest, vt quibus remedijs indicationibus prædictis satisfaciendum sit, enarremus. Prima erat indicatio, minoratio materiæ, hanc duplici via possumus tentare. altera est sectio venæ, altera est pharmacia. de vtraque sermonem habeamus, quoniam de vtraque maximæ instant difficultates. Incipiens a sectione venæ, inuenio duas sententias ex toto oppositas. Communiter medicinam facientes, docent omnes secandam esse venam, his rationibus innixi, videlicet quoniam huiuscemodi febris est ex genere putridarum, quoniam hęc morbus est magnus; quoniam cum hac obstructiones adduntur; quoniam cum hac febre sæpe concitantur phlegmones & tumores, tum interni, tum externi; quoniam ex his plurimæ sunt ardentes, si non exterius, interius saltem: in quibus omnibus casibus ex Galeni sententia semper secanda est vena. quibus rationibus addunt Auicennæ non spernendam auctoritatem, qui sequutus Aetium, Paulum & Ruffum Ephesium monuit, in hisce febribus sectionem venæ conuenire, & plurimum prodesse posse. In opposita sententia sunt celeberrimi viri, qui artis nostræ studia tum docendo, tum scribendo illustrarunt. hi considerantes formam specificam huius febris, eiusdemque vltimam differentiam, per quam in esse pestilentiali constituitur, nil aliud esse quam venenatam qualitatem, qua vitales facultates summopere labefactantur, & male simul alteratis & dissipatis ab ea spiritibus, cordeque in omnibus male affecto,

Mineratio- ni materia qua via satisfaciendũ in feb. pestilenti.

Vena sectio an cõueniat in febre pestilenti.

affecto, arbitrantur febrem hanc ſolis antidotis debere tolli, non autem venę ſectione, vt pote remedio quod vires deijcere, non autem pernicioſam illam qualitatem vllo pacto domare poſſit; imo ſicuti veneno aſſumpto, dicunt, ſi venam ſecueris, non ſolum nec ſecundum rationem nec recte feceris; quinimo omnes ſic agendo perimes, cum in ebibitis venenis ſectio venæ præſentaneam afferat mortem, (quod animaduertant hi qui hauſti veneni ſuſpicionẽ habent) ita in febre iſta, cum eius eſſentia in venenata qualitate conſiſtat, nihil deterius ſectione venæ adminiſtrari poterit, quæ (addatur & hæc ratio) cum ſanguinẽ, omniũ humorum benigniorem partem, educat, nec venenatam qualitatem vllo modo temperet; eſt in cauſa, vt pernicioſa hæc labes, commoto & imminuto ſanguine, magis concitetur, ferociaq; maiori inualeſcat. cui ſententiæ adſtipulatur & teſtimonium eorum qui artem Medicam annis illis celeberrimis milleſimo quingenteſimo octauo & vigeſimo nono profitebantur. hi enim aſſeruerunt, omnes eos quibus ſecta erat vena, interijſſe, indeq; adeo infamatum fuiſſe hoc auxilium, vt etiam ægre admitteretur in his qui peſtilenti morbo non laborarent. Addunt hi ſupremam rationem, dicẽtes: Vltra magnitudinem morbi requiritur & virium fortitudo ad indicandam venæ ſectionem: at in febre peſtilenti vix virtus valida eſſe poteſt, vt quæ ratione venenatæ qualitatis ſi nõ ſuccubuerit, ſaltem labatur. nam ſolent peſtilentes morbi virtutem celerrime euertere. in qua viriũ labefactione iure venæ ſectio excludenda venit, ſolæq; antidoti admittendæ erunt. Neutra horum ſententia, meo iudicio, tuta eſt. Vltimi qui ſolis alexipharmacis in curatione huius febris procedendum eſſe iudicarunt, ſolam pernicioſam qualitatem attendunt, putredinem autem nihili pendent: cuius tamẽ in talibus caſibus maxima eſt habenda ratio: niſi enim hanc tollas, nec curari febris, quæ eſt putrida, poterit. hanc autem vix curare queas, niſi multitudinẽ, quæ & obſtructiones cauſat vel fouet, & quæ naturæ grauis eſt, minuas. quare antidotos quidem exhibebimus ad remittendam prauam illam & pernioſam labem, tamen tollendę etiam putredini incumbemus: cuius cauſam remouere conabimur, dum euentationem exo-

Veneno aſſumpto ſecta vena patientes tollit.

nerata natura & imminuta materia tentabimus. Eorum autem sententia, qui in pestilenti febre venæ sectionem admiserunt & laudauerunt, vereor, ne in perniciem humani generis inuecta fuerit. Vltra enim testimonia celeberrimorum virorum, qui sectionem venę nocuam in hisce morbis se expertos esse monuerunt, etiam ratio ipsa dictat, ab ea in hisce febribus abstinendum esse, licet enim febris hæc sit putrida, morbusque sit magnus, cui connectūtur obstructiones & phlegmones, vel interni vel externi, & consueuerit sæpius esse ex ardentibus, quę omnia venæ sectione iuuantur, & ideo hac ratione videatur indicationem haberi mittendi sanguinis: tamen cum ex venenata & praua qualitate vires in hac febre succumbant, nullo modo est admittenda. quid enim prodesse potest venæ sectio, quæ spiritus subito & affatim exhaurit, indeq. vires deijcit, vbi vires ipsæ vel sunt vel futuræ sunt debiles. hoc semper docuit Galenus, nunquam labantibus viribus secandam esse venam; & miror ego de excellentissimis viris qui supponunt, in febribus pestiferis quam primum vires deijci, quoniam venenum huius materiæ totum cordis temperamentum destruat, & tamen hi postea doceant, in ijsdem secandam esse venam. Quod idem dum hi adstruere nituntur ex Hippocrate, qui in omni vehementi morbo detrahendum sanguinem docuit, indicatione a magnitudine morbi sumpta; monēt, cum hic sit morbus cacoethe, & ideo magnus, in huiusce generis febribus mittendum sanguinem esse. Nec tamen hi animaduertunt sub sententia, ab Hippocrate in curatione acutorum morborum posita, per quam habet, secandam esse venam, vbi morbus vehemens fuerit, floueritque ægrotantis ætas, & virium adfuerit robur, non includi pestilentes affectus, quos in principio suæ tractationis ab acutis morbis, quorum victus rationem & curationem ipse ducturus erat, excluserat & distinxerat, tanquam eos quos sub eodem examine, & docendi forma non erat comprehensurus. Quos etiam ita a propria consideratione & contemplatione, dum normam sectionis venæ traderet, exclusit Galenus, vt nusquam de eis minimum fuerit verbum. Vnde licet hæc febris sit morbus cacoethe, & ideo magnus, non tamen venæ sectionem

Lib. 4. de ratione vict. in acut. 19.

Pestilentes affectus non veniunt sub regulis secāda vena tradita ab Hipocr. & Gal.

Lib. p. de ratione vict. in acut. 9.

ctionem admittit secundum Hippocratis & Galeni principia: qui ambo, licet in cæteris morbis qui sunt cacoethe, venam secandam esse moneant, nunquam tamē sub norma secandæ venæ affectus pestilentes admiserunt; nec eorum in tali contemplatione meminerunt, & hoc non ex negligentia aut ex obliuione, sed ex proposito & maxima cum ratione fecerunt. cum enim huiuscemodi febris ex sui natura vitalem virtutem labefacter, cordisque temperamentum facile euertat, ad indicendam autem venæ sectionem virium robur adesse requiratur; certa ratione tale morborum genus silentio (dum morbos in quibus venæ sectio conueniat, docerent) prætereundum duxerunt. licet enim hic sit cacoethe, & ideo magnus, tamē ratione virium, quæ ab eo labefactari & disperdi aptæ sunt, nullatenus venæ sectionem admittit. Quare cum sub hac vniuersali positione hi affectus non comprehendantur, & vires in hac febre labare debeant, nec in eadem secanda erit vena. At, dicent hi, in principijs harum ægritudinum, dum morbus nondum acutus est, nec praua illa qualitas in totum suas deprompsit facultates, vires constant, tuncque his constantibus, nondumque deiectis, secanda erit vena, iuxta dogma illud antiquum Hippocratis: *Cum morbi incheant, si quid mouendum, moue.* quare cum a morbo, cum magnus sit, indicationem sectionis venæ habeamus, nec vires contra indicent, cum nec deiectæ nec labefactatæ in principio febris sint, hanc iure admittere debemus. Sed dictum istud fallax est & erroris plenum, quoniam præterquam quod regula hæc vniuersalis de indicatione venæ, sumpta a magnitudine morbi, non includat pestilentes affectus (vt explicatum est) etiam ad indicandam sectionem venæ non tantum præsentes, sed etiam futuræ validæ vires concurrere debent. nam sicut in secanda vena non tantum magnitudinem præsentis morbi, sed & futuri ac imminentis considerabat Galenus, eorumque scilicet præsentis & imminentis eandem habens rationem, ab vtrisq; indicationem sectionis venæ sumebat; similiter in sectione venę non solum quales sint præsentes, sed & quales sint futuræ vires, perpendendum est, ita vt cum ad hanc actionem

Lib. 2. Aph. 29.

In indicatione sectionis venæ nō tantum virium præsentium habenda est ratio, sed etiam futurarum.

vires requirantur validæ, non tantum quod præsentes sint tales, sed & quod futuræ similes esse debeant, præuidendũ est. Vnde in hydrope, in diabete, in lienteria, in atrophia, & alijs etiam similib. affectibus, licet hi sint morbi magni, viresque constent; quoniam tamen dubitatur de futura debilitate, ideo nullus author in curatione horum de hac meminit. hoc autem cum non sit dubium in pestilenti febre, sed certum, quod vires labefactabuntur debilesq; reddentur, ad quid, tentare venæ sectionem, quam vires debiles certo subsequuturę sunt? Et si Galenus sub calidissimo cælo & in regione æstuosa, & corpore laxo & molli & pingui & albo & gracilium venarum, morbo existente magno, & viribus constantibus, prohibet & abominatur sectionem venæ, quoniam dubitat de futura virium debilitate; & si idem, hanc virium imbecillitatem reformidans, in magnis æstibus, a sectione venę abstinet, abstinendumque esse docet, etiam si morbus sit magnus, florensq; ætate sit æger, & vires simul constent: cur eundem in pestilenti febre audebimus nos procurare, in qua certi sumus de futuro virium languore? quare non est mirum, si Galenus, in libro De cibis boni & mali succi, audaces eos vocat medicos, qui audebant in pestiferis illis febribus venam secare. nec mirum etiam sit, si idem Galenus, qui sępius (obiter tamen & non ex proposito) de pestilenti febre loquutus est, de eadem sermonem habẽs, nunquam meminerit sectionis venæ: quoniam placitis Hippocratis addictus, proprijsque fundamentis innitens, cum nosset huic febrium generi virium imbecillitatem copulari, nec sectionem venæ in harum curatione proponere, nec eam admittentes laudare poterat. cuius sectionis venæ in hac febre si vsquam meminisse debuisset, hoc fuerat, dum quasi ex professo præseruationem huiusce morbi doceret, cum ipse explicans in proprio libro rationem curãdi per sanguinis missionem, monuisset ex Hippocrate, eandem haberi rationem præsentis & imminentis magni morbi, ac tradidisset quæcunque morbis præsentibus recte peraguntur, aut incipientibus, aut imminentibus præuertenda ac exequenda esse: quod cùm non egerit, eiusque nec verbum in præseruatione pestilentis febris fecerit, firmum sit argumentum,

Lib.2.Meth. cap.14.

Lib.4.de ratione vict.in com.19.

Lib.1.de diff.febr. cap.4.

Lib. de curatione per sang. miss. cap.9.

tum, ipsum non, eandem esse in curatione admittendam, censuisse. At instabunt hi ex sententia Galeni, in historia Critonis in Thaso habitantis exposita, per quam innuere *Lib. p. Epid.* clarissime videtur Galenus, in pestilentibus morbis a prin- *sect. 3. com.* cipio secandam esse venam, dicens non mirandum esse, si *25.* in Critone Hippocrates non secuit venam: ***scias enim*** (inquit) ***ad plurimos eum quos descripsit ægrotantes, morbo iam progresso, accersitum esse.*** per quæ verba clare docet, quod si ipse vel Hippocrates in principio morbi adfuisset, venam illi secuisset: cuius ratione, monent hi, nunquam a Medico cogitandum esse de sanguinis missione, quoniam timent virium languorem, nisi in principio morbi vocentur; tuncque hanc administrandam esse, quanquam magna adsit in ægrotante prauitas humorum, a qua coniiciunt morbum pestilentem esse. Credo ego (parcant mihi hi celeberrimi viri, quibus omnib. tam mortuis quam viuentibus, in hanc sententiam consentientibus, lubentissime & iure cedo) hos in hac Galeni sententia hallucinatos fuisse, hocque duplici de causa: primo quia arbitrati sunt, Critonem & omnes ægrotantes qui cum ipso in eodem *Crito, de quo* catalogo descripti sunt, sub pestilenti ægrotasse consti- *Epid. an sub* tutione: secundo quia iudicarunt, Critonem ipsum a pe- *pestilenti cō*stilenti morbo detentum fuisse: quorum vtrunque mea *stitutione* sententia falsum est, vt nunc clarissime demonstrare co- *laborauerit.* nabor. Omnes ægri, quorum historiæ cum Critonis mor *Lib. p. Epid.* bo enumeratæ sunt, in Thaso sub tempestate tertia, ab *sect. 2. com.* Hippocrate descripta, laborauerunt: quod ex pluribus *63.* clare apparet, primo quidem, cum in communi tempe- *Lib. p. sect. 3.* statis enarratione explicaret, quæ febribus ardentibus ac- *tex. 23.* cidebant; dicebat, quod quibus rite & largiter sanguis per *Lib. p. Epid.* nares erupisset, hi maxime omnium seruabantur, quod *sect. 3. tex. 17.* exemplo patuit Metonis: quibus autem stillauerit quarto *Lib. p. Epid.* & quinto die, mortuos esse: in cuius testimonio præcipue *sect. 2. tex. 67* affert Philisci exemplum, cuius historia prima in ordine *Lib. p. Epid.* est enarrata, in qua hoc potissimum habetur, quod quin *sect. 3. tex. 26* to die ei stillauit sanguis e naribus, sexto autem mortuus *Lib. p. Epid.* est. dicebat etiam, quod quibus sanguis non profluxerat, *sect. 2. tex. 68* sed tubercula post aures apparuerunt, & non suppuraue- *Lib. p. Epid.* runt, his in coxam grauitas decubuerat: cui simile in *sect. 3. tex. 30.*

Clazomenio videri poteſt, in quo non fluente ſanguine, & apparentibus tuberculis poſt aures, & non ſupporantibus, coxæ dolor vehemens ſubſequutus eſt. ſubiungebat, mulieres non ita vt viros ea conſtitutione periclitari, vt Meli-

Lib.p.ſect.3. tex.20 & 27 dæ contigit; tamen vtero gerentes a partu in ægritudinem incidiſſe, quæ potiſſimum moriebantur: quod clare patuit ex hiſtoria tũ vxoris Philini, tum vxoris Dromedæ, in quibus licet purgationes rite proceſſiſſent, & reliqua quę a puerperio requiruntur, recte habuiſſent, tamen ardentium febrium quæ tunc vagabantur, violentia extinctæ fuerũt. Explicans etiam ſigna, quibus præcipue ægrotantes ſeruabantur, vltra ſanguinis narium fluxum (de quo iam di-

Lib.p.Epid. ſect.2.tex 79 ctum eſt) addebat, eos qui per ventrem turbida & biliosa excreuiſſent, vel qui in dyſenteriam incidiſſent, ſeruari:

Lib.p. Epid. ſect.3.tex.26 quod Clazomenio qui iuxta Phrinichidę puteum decumbebat, contigit. hic enim ſaluatus eſt ex alui fluxione, qualis dyſentericis euenire ſolet: pluraque alia ſunt, quorum particularis hiſtoria communi correſpondet enarrationi, quæ, ne longior ſim in re clara, prudens prætereo. liquet igitur, ægrotantes hos, vna cum Critone deſcriptos, ea tempeſtate ægrotaſſe quæ tertia in Thaſo ab Hippocrate deſcribitur. hoc autem habito, clare apparet, hos ægros ſub peſtilenti cœlo non laboraſſe. cum enim tempeſtas illa ſtatum habuerit frigidum & ſiccum & ex parte inæqualem, indicium eſt certum, nec potuiſſe eſſe peſtilentem. hęc enim aeris conſtitutio licet morbos vulgares, non tamen peſtilentes edere poteſt. Quod etiam tempeſtas illa non

Lib.p Epid. ſect.2.tex.61 fuerit peſtilens, Hippocratis verba euidenter commonſtrant. cum enim dixerit, ea tempeſtate vulgaſſe ardentes febres; dicebat, vere & æſtate plurimos hac febre laborantes ſuperſtites fuiſſe, quod non conuenit epidemijs pe-

Tex.62. ſtilentibus; ſolo autem autumno plurimos perijſſe: ab æquinoctio vero vſque ad Virgilias & ſub hiemem mul-

Tex.73. tos obijſſe teſtatur: cum tamen nec multos, nec plurimos ſolum in peſtilenti aeris ſtatu, ſed ægrotantium ma-

Tex.78. iorem partem mortem oppetere conueniat. præterea his febribus ardentibus & phrenitide laborare & periclitari non omnes aſſeuerabat, ſed eos tantum qui ætatis calidioris eſſent, ac naturæ quæ difficilem haberet habitus

digeſtio-

digestionem, & pestilens constitutio non vnicam ætatem nec vnicam naturam, licet hāc facilius quam illam, omnes tamen aggreditur. Quare hinc pateat, tempestatem hanc pestilentem non fuisse, & ideo nec ægrotantes illos ratione constitutionis aeris pestilentibus laborasse affectibus. Hoc explicato, perscrutemur, an Crito pestifero morbo detentus fuerit. quod non ex aere ambiente tali morbo potuerit laborare, ex præcedentibus satis liqueat. quare cum ratione causæ externæ hoc non potuerit fieri, videamus, an ratione causæ internæ, videlicet ratione humorum propriorum, hoc factum fuerit. Affirmant hi, morbum Critonis pestilentem fuisse, si nō aeris merito, saltem humorum ratione, ad intra corpus existentium; ducti verbis Galeni, asserentis magnam in eis prauitatem fuisse, ratione cuius furiosa insania excitata est; prauitatis autem indicium extitisse, quod pustulæ nigræ statim in eo apparuissent. a qua prauitate arguunt & concludunt, morbum hunc fuisse pestilentem. At non hæc, sed opposita sententia a me probatur: quoniam si perpendamus Hippocratis historiam & Galeni expositionem, duo tantum in Critone inueniemus; alterum, materiæ copiam; alterum prauitatem. quod a copia materiæ affectus pestilens non causetur, liquet, quoniam si hoc esset, omnis morbus a multitudine & copia pestilens esset, quod rationi & sensui contradicit. Hoc idem de prauitate materiæ affirmo. si enim prauitas materiæ sufficiens causa esset ad constituendum pestilentem affectum; omnes morbi a bile atra, ab æruginosa, ab ısatode, a pituita salsa & similibus prauis succis pendentes, pestilentes essent: quod tamen sicuti falsum est, ita nulla ratione nullaque antiquorum authoritate comprobari potest. prauitas quidem succorum vnum est ex his, per quę disponūtur corpora ad pestilentem morbum. nisi tamen his addatur corruptio, quam superius satis superque abunde demonstrauimus, necessario concurrere in cōstituendo pestilenti affectu, nō potest illa mala & perniciosa qualitas, per quā ab alijs specificātur pestilentes morbi, ex illo succo emanare. Vnde cū in Critone corruptionē prauorū humorum nullo pacto conijcere valeamus, nō possumus nō negare, quod pestilenti morbo

Crito an pestilenti morbo laborauerit.

Lib. 1. Epid. sect. 3. cō. 25.

Prauitas materiæ an sit indiciū sufficiens pestilentis morbi.

K 4

affectus non fuerit. fateor tamen, in hoc ægrotante prauitatem insignem fuisse, copiamq; humorum maximam. humores hi erãt duplices, alter bilis acris & mordax (mera enim erat, & copiose per aluum excreta fuit) alter erat bilis atra, quam natura cũ ad crus deriuare molita esset, idq; membrum omnem humoris molem capere nõ potuisset, residuũ recurrens ad caput ascendit; vnde duo consequuta sunt, scilicet pustulæ nigræ, & insania furiosa: & hoc iure, vt monebat Galenus, explicans Hippocratis locum, docentis quæ in medicationibus educere oporteat; vbi declarabat, ab atra bile fieri pustulas nigras & deliria, cui ira, temeritas atq; immanitas coniunguntur. Cum autẽ hi duo humores in Critone quantitate superabundantes, & qualitatis prauitate insignes, in principio morbi ita violenter cõmoti fuerint, vt deiectiones plures meræ & biliosæ descẽderent, factusque fuerit in crure vsq; ad talum abscessus a materia, cuius portio ad partes superiores recurrens, cerebrum occupauit, ita vt simul & ad superiora & ad inferiora materia commoueretur; non mirum, si celeri morte præuentus fuerit. in Critone enim decretoria, nõ decernentia, cum symptomata & signa letalia (vt pustulæ nigræ & insania furiosa) his annexa essent; letalia existentia, iuxta Hippocratis dogmata mortem instare portendebant. qui etiã docebat, cruda & incocta atq; in malos abscessus conuersa, mortem aliquando indicare, vt factum est in casu isto, qui consimilis est, & cõformatur alteri eiusdem sententiæ, asserentis, morbis quibuslibet incipientibus, atra bilis siue supra exierit siue infra, letale esse. licet enim in hoc non exierit atra bilis, vel supra vel infra, supra tamen & infra commota est, & partes superiores & inferiores occupauit. qua ratione casus hic summopere letalis fuit. Mortuus est igitur Crito non vi pestilentis morbi, sed ex violentia prauorum succorum, quantitate superabundantium, cum natura, a copia grauata & a qualitate stimulata, eorum tentaret excretionem, dum adhuc crudi, & nullo pacto ab eadem natura domiti essent. quare pateat, Galeni sententiam de sectione venæ, in eius historia exponenda positam nullo pacto ad pestilentes posse protrahi febres. Sed quoniam sunt & duo alia Galeni loca, quæ

Lib.4.Aph. com.2.

Lib.2.Epid. sect. prima.

Lib.p.Epid. sect.2.tex.46

Lib.4. Aph. 22.

quæ possent hi ad confirmandam eorum sententiam in medium proferre;ne vllus in hac te superſit ſcrupulus,ideo & de his duo verba habeamus, veritatemq; rei patefaciamus. In historia mulieris quæ apud Tisamenum decumbebat,dicebat in fine Hippocrates: *nec erat remedio locus.* *Lib. 3. Epid.* per remedium admonet Galenus,interpretandam esse ve- *sect. 2. tex. 7.* næ sectionem.igitur vbi locus sit,commonefacit Galenus, sanguinem mittendum esse. Similiter dum Hippocrates in historia Calui Larissæi dicebat: *Nihil remedijs est pro-* *Lib. 3. Epid.* *fectum*,dubitabat Galenus,an per hæc verba posset conij- *sect. 3. text.* cere, detractus ne ei sit sanguis vel non, cum sub nomine *78.* remedij possit dici,Hippocratem missionem sanguinis ap- *Caluus La-* pellasse.igitur & in hoc & in illo ægro venæ sectionem ad- *rissæus, de* mittit Galenus,qui tamen pestilēti morbo laborauerunt, *quo 3. Epid.* præcipue autem hic secundus,qui constitutioni vere pesti *an laboraue-* lenti adscriptus est.At si recte hæc loca perpendamus,vide- *rit pestilēti* bimus etiam ad rem nostram hæc eadem nihil pertinere. *morbo, &* primo de muliere apud Tisamenum decumbēte, quis af *sub pestilēti* firmare potest,eam pestilēti morbo detentam fuisse? cum *constitutio-* nec appareat ex ipso Hippocrate, sub quo cælo ægrotaue *ne.* rit;affectusque quo detenta fuit, extiterit ileos, ex inflammatione intestinorum genitus, morbus ex sui natura perniciosissimus ac lethalissimus, tametsi nullus addatur ei pestilens affectus:qui idem morbus etiam est acutissimus, ita vt sæpe eadem die vel postridie mortem vel saltem virium omnimodam prosttationem afferat, cuius ratione sæpissime in eo nec sectioni venæ nec alteri remedio locus esse potest. De Caluo autem illo,sicut & de cęteris post pestilentem constitutionem in eodem catalogo descriptis, qui verba & ordinem Hippocratis Galenique expositionem recte considerauerit, non poterit non affirmare, eos sub pestilēti cælo non ægrotasse,nec ex eorum esse numero,qui pestilentiæ tempore languerunt. postquam enim Hippocrates cōmuni enarratione & anni constitutionem, & cæli statum,& morbos subsequentes, pestemque ipsam summo ordine explicasset, ante historias particularium morborum subiungit hæc verba: *De ægris post tempestatem.* ex quibus clare liquet,non sub pestilenti cęlo,sed post *Lib. 3. Epid* pestilentiam ipsam hos omnes, quorum deinde particu *sect. 3. tex. 73.*

lares historias explicauit, ægrotasse. quod idem innuens clare Galenus dicebat: *sed cum hos ægros aliud morborum genus teneret, ac commemoratos ab eo in pestilenti constitutione.* quod idem confirmare potissimum Anaxionis potest historia, inter eas descripta in qua nullum omnino pestilentis morbi adest, non dicam indicium, sed nec coniectura. Quapropter miror, cum tam clare loquuti sint & Hippocrates & Galenus, quomodo inuenti sint qui asserant, hos ęgros pestiferis morbis ægrotasse. sed magis mirandum est de eo, qui Philisci, Sileni & Herophontis historias, tanquam exemplaria pestilentis morbi proposuit, cum toto cælo errauerit, indicans hos sub pestilenti cælo & pestilenti affectu laborasse, cum neutrum horum veritati consonet, vt supra abunde monstratum est. Caluus autem iste, de quo vltimo loco dictum est, nō ex pestifero morbo, sed ex affectu, consimili ei vi cuius & Crito extinctus fuit, necatus est. & ideo, vt vnde digressus sum, regrediar, licet in casibus prædictis ex Galeni mente venæ sectio probetur, non tamen hinc concludi potest, in pestilenti febre & in reliquis huiuscemodi morbis sanguinis missionem conuenire; quæ non tantum in expressis prædictis ægrotantibus a Galeno innuitur prodesse potuisse, sed etiam in multis alijs particularibus ægrotantibus, quorum historias enarrauit in Epidemijs Hippocrates, ab eo in expositione ægritudinis Pythionis supponitur patratam fuisse, licet ne verbum quidem de ea vnquam fecerit, præterquam in Anaxionis historia, in qua ob nouitatem tarditatis sectionis venæ vsque ad octauam diem de eadem semel tantum sermonem habuit. Hinc igitur pateat, Galenum nunquam venæ sectionis meminisse pro curatione pestilentis febris, sicuti nec in præseruatione, quam fere ex professo docens, ne verbum quidem de ea habuit. Si autem Auicennas alterius fuit opinionis scilicet vt sanguinis missionem pro cura pestilentis febris celebrauerit, non est, quod eius authoritati tantum tribuamus, vt rationem ipsam & veritatem deferamus; & maxime cum a Paulo, Aetio & Ruffo hanc sententiam ipse non bene eorum mentem assecutus, desumpserit. qui cum nō de curatione, sicut ipse Auicennas intellexit, sed de pręseruatione

Lib. 3. Epid. sect. 3. sex. 81.

Lib. 3. Epid. sect. p. com. 3.

Lib. p. de diff. feb. c. 4.

seruatione loquerentur, hanc proposuerunt: vnde id quod ipsi in præseruando laudauerunt, ille in curando admisit. quæ tamen venæ sectio quantum in præseruatione etiam conueniat, superius explicaui, multo magis addictus Galeno & rationi, quam Paulo & Aetio, qui solū antiquorum dicta recitantes, plus authoritatis antiquitati quam rationi, cuius non multum erant soliciti, tribuerunt. Sunt tamen, qui Auicennæ prædictorumque authorum sententiam ex ponentes, hancque de vena in pestilenti febre secanda difficultatem enodare tentantes, rem ita explicant. Febres pestilentes duplici inuadere solent ratione: aliæ ab initio pestilentes inuadunt; aliæ vero neque pestilentes inuadunt, neque vllas initio pestilentiæ notas secum ferunt, quæ tamen pestilentes futuræ sunt. In prioribus omnino propter virium languorem a venæ sectione abstinendum est: at in posterioribus, quas non pestilentes noueris, pestilentes tamen futuras esse suspicaris, vbi & sanguinis sit multitudo, & cætera consentiant, constantibus adhuc (quantum febris putridæ, sub cuius forma nunc tantum veniunt considerandæ huiuscemodi febres, ratio postulat) viribus secanda erit vena, cum in harum curatione nullum commodius vtiliusve præsidium esse videatur sectione venæ. hacque intentione, hisque casibus tantum asserunt, Aetium & Paulum ex Ruffo, quos æmulatus est Auicennas, in pestilentibus febribus venæ sectionem admisisse. Porro sententia hæc, quæ in duas secta est partes, quo ad primam cum nostræ ac veritati, quantum mea fert opinio, consentiat, acceptāda erit: quo ad secundam, quoniam discriminis plena est, diligenti examine discutiatur. Febres, quæ nunc pestilentes inuadunt, nec vllas initio pestilentiæ notas secum habent, quas tamen suspicaris futuras esse pestilentes, hoc habent ratione causarum vel externarum vel intimarum. externæ causæ sunt contagium & cælum pestilens: internæ sunt prauitas & corruptio humorum. vbi hoc contigerit ratione causæ externæ, si cōtagium tollas, & ambientis aeris malam corrigas (quantum arte fieri poterit) qualitatem; dico, quod tales febres tantum veniunt curandæ tanquam putridæ, non vt pestilentes: alias, contagio vagante & sub cælo pestilenti, quilibet

Auicenna de sectione vena expositio & examen.

morbus dicendus esset, longe a veritate & ab experientia, pestilens. sique diligens sit Medicus, & æger ei obediat, ac caueat ab externis causis, non erit suspicandum de febre pestilenti: si tamen aliqua ratione prædictarum causarum externarum præsentium superesset suspicio, nihilominus curatio huius febris, cum ea non sit pestilens, non coincidet cum curatione pestilentis febris. & ideo sectio venæ, quæ in hac competit, non potest dici competere febri pestilenti. Si autem contagium non inhibeatur, nec aeris prauitas corrigatur; (quorum ratione immineat certo febris pestilens) dico in hac, ratione superuenturi affectus pestilentis, non esse (sicuti nec in præseruatione conuenire diximus) secandam venam: quoniam vbi periclitãdum sit de viribus, talis euacuatio omittenda est. Vbi autem hęc suspicio contigerit ratione causæ internæ, quia in febricitante adsint praui & corrupti humores, vel qui iam putruerint, vel qui iam putrescere incipiãt; dico hanc febrem non tantum futuram, sed a principio etiam esse pestilentem, licet hoc ab initio non ita pateat. dicoque in hac Medico qui acerrimi sit iudicij, quiq; possit illam febrem certo iudicare, ægrotantem indigere, ne indiscriminatim parata remedia eum in mortem præcipitent: censeoq; in hac perinde ac in priori non esse secandã venam. s.n. in priori non est, quia vires in ea labant, secãda vena; nec in posteriori, quæ vere erit pestilens, & cuius ratione vires labefactabuntur & succumbent, eadem admittenda erit. non enim tantum, vbi vires languent, sed etiam vbi languidæ necessario futuræ sint, venæ sectio excludenda venit, cuius merito Galenus in libro De cibis boni & mali succi dicebat, non absque ratione medicos tunc temporis in illis pestilentibus affectibus a venæ sectione abstinuisse, quandoquidem vires resoluebantur. si autem huiuscemodi febris a principio nec pestilens nec vlla pestilentiæ signa secum habere videatur, hoc non alia contingit ratione, nisi quia circa initia omnia imbecilliora apparent; & ideo cum in harum febrium initio totam non deprompserit materia peccans prauam qualitatem, cumque nondum virtutes concussæ sint, non apparent pestilentes, quæ tamen a Medico pręstanti pestilentes iudicari possent. quapropter credo ego

Lib. de cib. boni & mali succi in primo.

do ego, hanc sententiam inuectam esse solum in excusationem eorum, qui tales febres a principio non integre futuras esse pestilentes agnoscunt, indeque sine ratione sectionem venæ administrant. quas si certo indicarent, futuras esse pestilentes, non possum mihi persuadere, eos in eis venæ sectionem administraturos fore. At vltra hæc redarguat hos & confirmet, has febres ab initio esse pestilentes, numeratio dierum in hisce febribus facienda, per quam cognoscent febres has quas ab initio non pestilentes supponunt, esse a prima inuasione pestilentes: cũ hæc dierum numeratio certos nos reddat, tale genus febrium vnicam esse ægritudinem, & non duos morbos, & quoniam & crises & mutationes omnes a prima die numerabũtur. Cum autem asserunt, has febres quæ a principio nullas pestilentiæ notas secum ferunt, aliquando degenerare in pestilentes; vel hoc intelligunt in casu, in quo vnus morbus alteri superuenit; (& tunc cum sint extra terminos præsentis cõtrouersiæ, nihil ad nos facit dictum eorum) vel intelligunt in casu, in quo eadem febris quæ non erat pestilens, pestilens euadat. & tunc dico, hoc non posse contingere nisi ex causis externis, de quib. abunde superius actum est: in quo casu demonstratum est, quando venæ sectio administranda veniat. si enim ex causa interna hoc contigerit, hoc non poterit esse ratione ipsius morbi, qui sui natura prauã non est adeptus conditionem, sed hoc euenit tantum ex Medici vel ignorantia vel negligentia, seu ex ægrotantis inobedientia, aut ex importuna remediorum administratione, vel infelici & male fortunata occasione: quorum ratione licet materia putrescens, prauam acquirẽs qualitatem, febrem procreare queat pestilentem; (quo casu licebit quidem stãte priori febre secare venam) nihilominus hic non erit casus pestilentis febris, nec in eius contemplationem administranda veniet hæc sanguinis missio. Qui autem semper in his casibus (cum a principio febrem non pestilentem, quam morbi progressu postea pestilentem agnoscunt, indicarint) ad nouæ materiæ motum refugiãt, nunquam veræ declinationis indicia, nec veri status, nec aliorum temporum veram rationem habere possunt, sed pe- nes hos semper omnia indistincte ac confuse manerent,

Motus nouæ materiæ in febribus pestilen. an sit admittendus.

ſemper imminente motu alterius nouæ putreſcentis materiæ,nec hinc vnquam vnitatem morborum ſeruare poſſent:quorum exempla plurima cum Hippocrates & Galenus enumerauerint, in illis tamen nunquam ab eiſdem ne minimũ quidem huius nouæ materiæ motus verbum factum eſt.Materia quidem peſtilentis febris,quæ in loco ignobili,longeque a principalibus membris,putreſcebat, ad nobilia loca & principalia membra nonnunquã commouetur ex morboque qui ſalubris videbatur, lethalem propalans caſum , ægrotantes in extremum vitæ diſcrimen præcipitat:attamen hic vnica eſt materia peccans,& vnus eſt morbus,cui adaptari nullatenus nouę motus materiæ poteſt. nihilominus hi ſunt illi caſus, in quibus inexperti Medici, qui febrem a principio integre non cognouerunt, dum ſæuitiem & periculum ingens ex commotione materiæ ad loca nobilia & principalia, dumque ſigna clariſſima (quæ prius non ita in ſummo erant) febris peſtilentis ex virtutum concuſſione & languore animaduertunt,ad nouæ materiæ motum confugientes,ab imperitia non cogniti morbi ſe expedire nituntur. Quare ſi ex non peſtilentibus peſtilentes fiant febres, hoc non ex noua putreſcente materia,ſed ex cauſis prædictis, quibus eadem quę prius putreſcebat,materia nouã ex putredine nouãve ex cauſa acquirat qualitatem, continget:vnde ex non peſtilentibus in peſtilentes degenerabunt: in quibus ſemper hoc axioma verum erit, nunquam ratione peſtilentis affectus ſecandam eſſe venam. Ex his igitur liquet,in febre peſtilenti venæ ſectionem nullatenus admittendam eſſe, ſed cum veniat minoranda materia, ſaguinemque detrahere ad exonerandam naturam & ad obſtructiones tollendas,& corpus euentandum non ſolum quandoque conueniat, ſed etiam nonnunquam neceſſitas inſtet; erit ne via, qua huic indicationi ſatisfacere abſque ægrotantis diſcrimine,nec vires diſſoluendo nec ſpiritus exhauriendo,queamus?erit profecto, vt mature hanc rem conſideranti patere poteſt. Si enim ſanguinem mittamus,qui non per venam latam nec affatim effluar, quorum ratione copioſa ſpirituũ reſolutio cauſatur, ſed qui guttatim & per anguſtas venas,per quas etiam conſueſcat natura nonnunquam

Sanguinis miſſio ad minorandã materiam in feb. peſt. qua via agenda ſit.

nunquam sanguinem impurum & mole grauantem excernere, educatur, huic indicationi de minoranda materia tuto & cum vtilitate ingenti facere satis poterimus. talis autem sanguinis missio erit per applicationem hirudinum ipsis venis hæmorrhoidalibus, quibus sæpe vtitur natura ad expurgandum limosum & copiosum sanguinem: quæ sanguinis missio vltra id quod euacuat per loca conuenientia, & sæpe destinata naturali excretioni, his omnibus donata est, quæ desiderare debemus in tali eductione. nam guttatim euacuat, & per angustissimas venas sanguinem ducit, & maxime reuellit ab intimis partibus, in quibus solet incendium adesse & morbi fomes; & etiam a superioribus, ad quæ repens materia peccans solet diuersa producere sæua & lethalia symptomata. in manibusq; nostris est, eam modo copiosiorem modo parciorem reddere, & eandem modo accelerare, modo protrahere, sinẽdo, vt longiori tempore & non breui eadem sanguinis quantitas educatur. quare talis sanguinis missio maxime conueniens erit pro minoranda febris pestilentis materia, a meq; pro tutissima & vtilissima in huiuscemodi pestilentibus morbis euacuatione celebratur, adeoque tuta est, vt etiam languẽtibus viribus in tali casu summa cum vtilitate a prudenti Medico administrari possit, vt millies experientia & felicissimo rei euentu ego expertus sum. nam per hanc non tantũ exonerata natura, sed etiam reuulsa a corde materia, quæ praua & maligna qualitate cor ipsum obsederat, vires quæ conciderãt, roborantur, pulsusq; qui paruus & languidus erat, maior statim ab hac euacuatione & vehemẽtior factus est. quapropter adeo tuta est talis sanguinis missio, vt non tantum eo tempore quo vires nõ sunt collapsæ, sed etiam cum languent, dummodo in totũ non sint prostratæ; quoniam tunc nulla conueniens est euacuatio, tuto & summa cum vtilitate administrari potest. Quemadmodũ aũt hãc hirudinum administrationẽ, tum quia spiritus, sicuti venæ sectio facere consueuit, non affatim exhaurit, tum quia valide a partibus internis reuellere potest, in primis ac mirum in modum celebro: similiter & scarificationem partium inferiorum in huius febris curatione, quia & euacuat non dissipando spiritus, & multum

ad reuellendum pollet, admodum opportunam censeo; quam Apollonius in ea vehementi pestilentia quæ Asiam peragrabat, in seipso (vt refert Oribasius) feliciter expertus, docuit alios prospere hac vti: cuius merito multi qui hanc in vsum receperunt, saluati sunt, præcipue autem hi, in quibus signa plenitudinis extitissent, quibusque hac mediante sanguinis copiam minuissent. Si autem casu detur, vt hæc fieri non possint, deficientibus aut hirudinibus aut ministro idoneo, vel renuente ægro, vel impedimento alio existente; succedant cucurbitulæ scarificatæ, quæ partibus superioribus nequaquã applicentur, sed inferioribus tantum, sicuti ad ilia, ad nates & ad coxas, non autem ad spatulas, nec e regione thoracis, quoniam a corde reuellendum & euacuandum, non ad ipsum attrahendum est. licetque aliquibus videatur in his locis appositas cucurbitulas conuenire, quia a centro ad circunferentiam ducũt, indeque materiam a corde ad extimas partes trahere possunt, tamen hoc pro confesso habeatur etiam multum nocuas esse, materiam quæ reliquum corporis occupat, ad partes superiores ad ipsumque thoracem attrahendo. animaduertatur etiam, ex hac appositione maiorem virium resolutionem in aliquibus succedere ac timendam esse, quam ex prædicta exposita hirudinum applicatione; quoniam per has violentus fit attractus, magnaq; fit agitatio humorum, & summa cum celeritate, (quorum nullum est in hirudinibus applicitis) fit hæc actio. quare vbi hæ applicari possint, semper potior: & eligẽda magis est harum applicatio, quam cucurbitularum. quę tamẽ sæpe etiam post hirudines administrandæ veniunt, sicuti cum illæ minorationi materiæ in totum nõ satisfecerint, vel habita ea minoratione adhuc validiorem a partibus internis desideramus, & tentamus reuulsionem, cuiusmodi est potissimum casus Ruffi, videlicet cum calor naturalis suffocatur, partesque exteriores refrigerantur, semper tamen habita hac consideratione, vt vires non admodum languidæ & fere prostratæ sint, & ad partes inferiores hæ apponantur. Si autem casu contingat, quod proponatur mulier curanda, vel cui suppressi sint vel cui instent menses, at non fluant; tunc dimissa euacuatione per hæmorrhoides deuenirem ad se-

Orib. lib. 7. collect. medici. c. 20.

Cucurbitulæ in feb. pestilente quibus partib. explicandæ.

ad sectionem venarum inferiorum in talo ipso, a quibus non est timenda ea virium debilitas, nec ea spirituum resolutio, quæ a superiorum venarum sectione impendet. & si quoquo pacto virium languorem timerem, non ad sectionem earum venarum descenderem, sed ipsis ac eisdem inferioribus venis hirudines validiores applicarē, ex hacque eandem sperarem quam ex priori euacuatione, vtilitatem. in quo etiam casu admitterem cucurbitulas coxis tantum & partibus inferioribus, non supra coxas, appositas. ita enim possemus & menses prolicere & materiam minorare & ab intimis & superioribus reuellere. Quibus peractis, si viderem partes superiores, sicuti cerebrum, a praua & copiosa materia occupatas esse, laudarem, vt ad intra penitiores nariū partes applicarētur hirudines, quaiū ratione ita exoneratur cerebrū, totumq; corpus ita alleuiatur, vt viderim ego plurimos morti proximos, & fere solo prognostico derelinquēdos, ex hoc vnico remedio saluatos esse. hoc tamē summa cum ratione fiat, tēporeque opportuno, quoniam plurima remedia, licet nobilia, si indiscriminatim & importune adhibibeātur, vt plurimum non salutem sed mortem ægrotantibus afferre consueuerunt. *& hac de sanguinis missione.*

Mensib. instantibus quid agendum pro minoratione sanguinis.

Hirudines naribus applicata quā tum conferāt, & quādo hoc sit agendum.

An conueniat pharmacia pro minoranda materia in febre pestilenti. CAP. *XXII.*

PHARMACIA, alterum pro minoranda materia propositum remedium, considerauda succedit, quam eorum qui artem curatiuam docere profitētur, plurimi sentiunt a principio in hisce febribus admistrandam esse, nulla expectata materiei peccantis concoctione: quoniam, dicunt, si materia turgens quamprimum est euacuanda a principio morbi, dum adhuc est cruda, ne vagans per ambitum corporis tandem ad aliquam ex principalibus partem repat, eamque occupet, tanto magis, vbi materia occupauerit cor vitæ fontem, (quod est ea pars, quę principaliter a materia pestilenti afficitur) quam primum educenda erit, nulla eiusdem nec tentata nec pręparata coctione. Quod eo magis agendum esse confirmant, quoniam ma-

Pharmacū an sit exhibendum in feb. pest. cruda existente materia.

Lib. 4. Apho. com. 2.

teria in his febribus peccans toto genere a natura aliena est. Cum enim sit corrupta, venenatamq; qualitatem conceperit, omnino facta est a natura extranea. quod autem omnino a natura alienum est & extraneum, nulla fieri ratione potest, vt id naturæ suæ gratiam recipiat: qua de re (vt docebat Galenus) in curatione lassitudinis vlcerosæ, ducere id quamprimum tentandum est, æque certe. vt quę in ventre corrupta prorsus sunt, ea vel vomitione vel deiectione expelli statim profecto est optimum. Præterea, addunt, materia in febre pestilenti peccans habet rationem veneni. cum autem venenum non concoqui, cum concoctionem non recipiat, sed statim debeat e corpore educi; ideo & similiter in febre pestilenti materia peccās, quæ concoctionem ratione venenatæ qualitatis non admittit, in corpore non sinatur quiescere, quia agendo semper propria praua qualitate inficit & corrumpit corpus, sed statim educatur. Accedit, quod medicari in acutis eadem die, si materia turgeat, bonū est: at febris hæc vtplurimū est ex acutis, & in his materia turget. turget autem, quoniam non tantum ea quæ de loco ad locum indeterminate mouentur, sed ea etiam quæ mouentur in loco propter eius ebullitionem, turgent: & ideo, cum fiat ebullitio huius materiei in venis prope cor vel in eius ventriculis, & inde turgeat, a principio pharmaco statim euacuanda erit. Hoc idē qualitas motus febris pestilētis indicare potest. nam cū in hisce morbis crises maiori ex parte ad malum tendant, in mortemque, non tantū hoc experientia sed idem testante Galeno terminentur; crisin vtiq; medicus non expectare, sed ante crisin, & sic materia existente cruda, euacuare debet; neque tunc vana erit hæc euacuatio aut periculosa, vt iudicandum est, fore eam quā crisin expectantes habebimus. Confirmant hoc Hippocratis & Galeni authoritate. nam Hippocrates narrans successum morborum pestilentium, dicebat, quod hi præcipue sanabantur, in quibus natura per suppurationē abscessuum molita esset, aut quib. commode aluus turbata erat, aut vrinarum bonarum excretio superuenisset. Galenus autem, dum curationem vlcerum asperæ arteriæ traderet, obiter meminit eorum qui pestilētiæ tempore eodem vitio laborarunt, dicens: *Hi mobis faci-*

Lib. 4. de tuenda va let. in prin.

Lib. 4. Apho. 2.

Lib. 3. Epid. sect. 3. text. 29.

Lib. 5. Meth. cap. 12.

hi facile sanati videtur, quod præsiccatum ijs præpurgatumque totum corpus fuerit, quippe cum & vomuerint ex ijs nonnulli, & omnibus venter profluxerit. ex quibus deducunt, purgationes statim conuenire, cum testimonio & Hippocratis & Galeni hi potissimum saluentur, quibus per aluum excremento:um copia excreta & expurgata sit. Sententia hæc, quamuis ab excellentissimis viris recepta sit, probabilique ratione sit munita, ac videatur consona Hippocratis ac Galeni doctrinæ, tamen meo iudicio non est admittenda, quoniam & rationi & Galeni ac Hippocratis placitis, vt euidentissime probabitur, cōtradicit. Clara est & celebris illa Hippocratis sententia, quod concocta tantum medicari oporteat, neque in principijs morborum vnquā pharmaco, nisi materia turgeat, vti debemus. Hanc admiratur diuinissimus Galenus, huicque omni applausu semper adstipulatur, sæpiusque eius & in commentationibus & in libris proprijs mentionem fecit. Huius sententiæ ea est ratio, quoniā in principijs morborum, dum materia adhuc est cruda, cum bono malum admixtum est, calorque præter naturam materiei peccanti prædominatur. hinc fit, vt in principio morbi, cruda existente materia, si pharmaco tentetur euacuatio, reluctante calore præter naturam, qui in materia peccante prædominatur, bonum non malum, naturalis humor non putrescens, pharmaco cedat, indeque insons potius quam peccans materia educatur, cuius ratione fastidia, anxietates, colliquationes membrorum, lucta & labor virtutis succedit: quæ mala superuenientia solent in perniciem ægrotantium sæpe terminare. si autem contigerit, materiam nō mixtam, sed separatam esse, per corpusque vagare, vt indeterminate modo ad vnam partem modo ad aliam commoueatur, quo casu turgere dicitur: pharmaco, nisi quid impedimento subsit, antequam vires dissoluantur, vel febris augeatur, vel ad aliquod membrum principale eadem materia decumbat, statim educenda erit: quo casu materiam cedentem excretionique paratam & naturam adiuuantem habebimus, cuius ratione nihil eorum, quæ in materia cruda & mixta euacuanda superuenire diximus, timendum erit. hinc diuinus ille senex summa cum ratione conclusit, nos

Lib. 1. Apho. 22.

Concocta quare tantum medicari oporteat, nisi in casu turgentis materiæ.

debere tantum concocta medicari, a materia autem cruda pharmaco abstinēdum esse, nisi eadem turgeat. Quam sententiam ita generalem expressit Hippocrates, vt eam Galenus in febrilibus morbis semper absque vlla limitatione seruandam docuerit. quare mirari non desino eos, qui præter Hippocratis ac Galeni mentem hanc sententiā coarctare ausi sunt, ab hac excipientes pestilentes morbos, in quorum curatione monent, hanc aphoristicam doctrinam non seruandam esse, perinde ac si Hippocrates & Galenus nec hosce pestilentes morbos nouissent, nec eorum vnquam meminissent. sed stat hoc fundamentum (quod concocta tantum sint medicanda, nisi materia turgeat) firmum & stabile, ab omnibusque qui Medicam artem summa cum ratione facere profitentur, acceptādum, sicutique in cæteris febrilibus morbis, ita & pestilentibus obseruādum, quemadmodum nunc rationibus & sententijs ex aduerso deductis satisfacientes expresse declarabimus. Duo in prima ratione habentur: alterum est, quod materia in febre pestilēti peccans cor nobilissimū omniū membrorū occupauit, & ideo statim pharmaco euacuanda est; alterū, quod si materia turgens a principio educēda est, antequā aliquod viscus principale obsederit, eo magis, vbi in viscere nobili est firmata, erit quamprimū purgante medicamento soluenda. Primū cōtradicit tum Hippocrati tum Galeno. Hippocrati quidem, quoniam nunquam ipse admittit pharmacū, nisi concocta materia, vel eadem turgēte in principijs morborum. at in casu nostro nec materia est cocta, nec turget, vt inferius declarabitur. Galeno autē, qui in cōmento Hippocratis dicebat: *Eos vero qui sunt in aliqua corporu parte firmati, neque vllo alio auxilio mouere oportet, neque medicamento purgare conuenit ante coctionem.* Secundum est purum sophisma. quoniam dicere, materiam occupātem nobilissimum viscus ideo statim pharmaco purgandā esse, quia ea turgente statim euacuanda est ob timorem, ne ad illud repat, in eoq; firmetur, est dicere, quod siue materia turgeat siue firmata sit in principali viscere, æqualiter pariq; ratione pharmaco a principio sit educēda. quæ sententia ex diametro opponitur menti & doctrinæ Hippocratis & Galeni, qui semper docuerūt, aliam

Occupato corde a materia, an liceat exhibere pharmacum, cruda eaexistēte.

Lib.p. Aph. com. 22.

aliam esse rationem turgentis materiæ, aliam firmatæ; illamq; semper euacuandam a principio, hanc autem nunquam, nisi coctam pharmaco tentandam esse; imo non alia ratione turgentem statim euacuari, nisi quia, si in aliquod principale viscus postea erumpat, in eoque firmetur, non amplius potest, nisi concocta medicamento purgãte, educi. Cum autem nituntur confirmare materiam pestilentis febris, cum omnino sit a natura aliena & nequaquã coctionem admittat, statim, etiam crudam existentem, euacuandam esse, exposita Galeni sententia in curatione lassitudinis vlcerosæ, dicentis, *quod alienum omnino est, cũ natura sua gratiã amplius recipere non possit, quamprimum educere e corpore tentandum est*; animaduertant hi aliam esse putrescentis materiæ rationem, aliam non putrescentis; aliamque esse coctionem de qua eo loco Galenus; & aliam de qua Hippocrates & Galenus simul aphorismo citato loquuti sunt. materia non putrescens, cum fuerit a natura aliena, sat erit, quod nullum pro sui euacuatione vel ratione viarum vel ratione propriæ substantię habeat impedimentum, videlicet quod corpus fluidum & apertum sit, & quod substantiæ non sit crassioris, cuius ratione difficile moueatur: tunc enim statim est euacuanda, & facile nullo subsequente incommodo euacuabitur, quoniam a calore naturali, per quod pharmacum actuatur, & cuius proprium est excrementa & noxia & inutilia expellere, talis euacuatio dirigitur & perficitur, & in hac nulla est expectanda coctio, quoniam nulla indigemus in tali euacuatione, sed statim ad pharmacum accedendũ est. & de hac loquutus est Galenus in cura lassitudinis vlcerosæ, in qua lassitudine nec materia putrescit, nec morbum facit. At materia putrescens (quoniam reluctatur calor præter naturã, qui in ea prædominatur) non obedit medicamento, quoad a calore naturali non fuerit euicta, ab eaq; eum ornatum quẽ recipere potest, non habuerit; & ideo hæc nunquam nisi concocta & nisi vijs pręparatis, pharmaco est soluenda, vt est in casu de quo loquimur, in quo etiam ea coctio materiæ peccantis desideratur, de qua Galenus super locum Hippocratis, dicentis quæ mala sequantur, vbi in morbis acutis ex vasorum inanitione an-

An quod omnino a natura alienũ est, stante cruditate sit pharmaco statim educendum.

Putrescẽtis & non putrescẽtis materia sunt diuersa rationes, quo ad purgationem faciendam.

Coctio est duplex.

Lib. 2. de ratione Vict. in acutis com. 44.

te vigorem ad sorbitiones ægri transeunt, in quo monet excrementa ea cruda vocari, quæ a natura euicta nō sunt: quæ autem euicta, concocta dici. quæ coctio tunc perficitur in excrementis & humoribus peccantibus, cum natura causis morbificis fortior fuerit, easque suo robore permutauerit. ex quo humores expulsioni parati, non amplius reluctante sed superato calore præter naturam, facile & absque vllo ægrotantis discrimine medicamento cedunt. & de hac coctione loquuti sunt Hippocrates & Galenus in aphorismo illo. Altera est coctio, dum ea quæ euicta a natura sunt, corpus postea nutrire possunt; quæ propriæ dicitur & vere est coctio. & de hac loquutus est Galenus in curatione lassitudinis vlcerosæ, in qua eius erat intentio, cum non morbos curare, sed sanitatem tueri intenderet, ea omnia quæ corpus non nutrire sed lædere possent, quoniam a natura aliena essent, euacuare. & ideo dicebat, hæc nullam naturæ gratiam amplius recipere posse, quoniam nutritioni inepta erant: quare cum veram coctionem admittere non possent, inutiliaque naturæ forent, quamprimum dicebat ipse tentandum esse, vt a corpore educantur. quapropter pateat, sententiam eam Galeni nihil sententiæ nostræ aduersari, nec posse pestilenti febri in vllo adaptari. Quod autem, cum in hac febre materia peccans veneni rationem habeat, sicuti venenum, statim e corpore educi debet, cum nec coctionē nec alterationem a natura recipere possit; & quo diutius id in corpore manet, eo magis lædere aptum sit, similiter hæc materia pharmaco quamprimum euacuanda veniat, vt quæ ratione venenatæ qualitatis nec coctionem nec alterationem a natura admittat, moraque diuturna hominem ad interitum ducat; dico ex hoc exemplo non concludi, pharmaciā a principio in febre pestilenti admīnistrādam esse: quoniam venenum quidē, dum est in intestinis & in ventriculo ac vijs communibus, omni ingenio statim euacuādum est, quoniam a natura nec coctionem nec alterationem recipit: at si ad intra venas penetrauerit, humoresque & partes internas infecerit, non pharmaco purgante ex quo mors potius acceleraretur quam impediretur, quoniam vbi venenum progressum est, purgantia pharmaca, nisi a proprietate

Materia veneni rationem habens an statim pharmaco educenda sit, stante eius cruditate.

tate agant, agitando humores periculum adaugent, sed antidotis & alexipharmacis agendum est. At in casu nostro non in vijs ductuū adest materia peccans, sed circa viscera & in venis, in quibus commixti sunt boni humores cum prauis. (nam ad intra venas non datur syncerus humor, nisi in casu turgentis materiæ) continetur: tuncque, licet materia adsit venenata qualitate infecta, deturque indicatio vt euacuetur; tamen in principio commode euacuari non potest; cum nulla adhuc in eo facta sit alteratio a natura, nec bonum a malo sit separatum, & in ea prędominetur calor præter naturam, cuius ratione facile non cedet medicamento. hæcque materia, licet veneni naturam sapiat, non tamen (hoc animaduertatur) venenum est. in hisque est disparitas magna, quoniam venenum a natura nunquam domari potest, sed solis antidotis superatur: at hæc materia alterationem & coctionem a natura recipit, sæpiusque ab eadem euincitur, etiam nullo adminiculante, vel per crisin educta, vel per abscessum excreta, vel alio quouis modo superata, vt sæpius visum est. non dixerim in pestilentibus tantum febribus quæ inter sporades accesserunt, sed etiam in his quæ pestilentiæ tempore sæuierūt: vnde cum a natura hæc materia euinci possit, nec vere venenum sit, eiusdem concoctio expectanda ante pharmaci exhibitionem erit. Addebant hi, in febre pestilenti materiam turgere ob eius ebullitionem circa viscera, & in venis magnis prope cor, vel in eius ventriculis: quæ cum sit sæpius ex morbis acutis, ideo hæc materia a principio erit in febribus his expurganda, quoniam medicari in valde acutis eadem die, si materia turgeat, bonum est. At hi decepti sunt, iudicantes in pestilenti febre semper materiam turgere, cum nequaquam semper turgeat, imo rarissime turget. turget enim ea tantum, quæ ad exitum paratissima, ac ad euacuationem properans, vt in commentatione epidemiarum dicebat Galenus, existit. & quæ, vt idem declarabat, dum Themisiones hieram examinaret, cum in motu sit, excretionique propensa, nec firmam aliquam inclinationem nec stationem ad vnam partem habet: at in febre pestilenti vt plurimum firmata est materia, & stationem firmam habet vel in corde vel circa cor.

In Venis nō datur syncerus humor nisi in casu turgentis materiæ.

Materia peccans in feb. pestilenti an vere turgeat.

Lib. 4. Aph. 10.

Lib. 6. Epid. sec. 2. com. 9.

Lib. 8. de comp. med. secundum loca.

Materia turgens qua sit.

vel circa viſcera: vnde nec ad exitum parata eſt, nec ad excretionem properat. qua de re non eſt dicenda turgens. & cum non turgeat, pharmaco a principio, dum eſt cruda, licet febris hæc aliquando ſit acutiſſima, non eſt mouenda. Ad id quod aſſerunt, in hiſce febribus vtplurimum prauas criſes accidere, quas præuenire oporteat pharmacia; fateor in his ſæpius nec coctionem nec criſes videri; & ſi hæ nonnunquam videantur, male apparere, cum in perniciem ægrotantium vtplurimum appareant. addo tamen quandoque bonas videri criſes, ex quibus ſaluentur etiam multi, vt experientia teſtatur, & quemadmodum Hippocratis ac Galeni authoritate inferius comprobatur. Si autem criſes proficuæ & vtiles in his febribus aliquando ſuperuenire conſueuerint, non eſt quod malas ſemper timere debeamus, ratione quarum pharmaco ante coctionem vti audeamus: imo ratio dictat, quod ſi morbus ſui natura ſit lethalis, pharmacumque, cocta non exiſtente materia, exhibeatur; virtus, inita purgatione, celerius quam non inita, exoluetur; cum ad euacuationem materiæ crudæ conſequātur ea ſymptomata & mala de quibus ſuperius: vnde interitus ægrotantium citius exhibito, quam non exhibito, pharmaco procurabitur. Ad Hippocratis authoritatem nihil dicendum eſſet; quoniam qui non dormitante animo eius dictum conſiderabit, animaduertet, Hippocratem per illud verbum commode rem ipſam explicare: per quod non aliud ſecundum eius placita & fundamenta vult ſignificare, quam quibus cocta materia fluxus alui ſuperuenerit, hi ſaluati ſunt, quoniam ea commoda eſt euacuatio, quæ fit euicta materia a natura ipſa. cruda enim exiſtente materia, & incipientibus morbis ipſis, ſi quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione: ſed ſunt omnia hæc caſus præter naturam earum quæ ſunt in corpore, diſpoſitionum. quo enim tempore a cauſis morbum facientibus natura grauatur, adeſt autem cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuati eſt impoſſibile: quapropter commoda ab Hippocrate non dicitur, niſi ea euacuatio, quæ materia iam cocta exiſtente, ſuperuenit. Galeni autem ſententia in oppoſitū adducta (dum habet eos ſaluatos fuiſſe, quibus corpus præſiccatū & perpurgatum

An pharmaco ſint præuenienda praua criſes in feb. peſt.

Lib. 3. Epid. ſec. 3. tex. 29. Hipp. & Galen. an ſenſerint euacuationes factas in febre peſt. cruda exiſtente materia eſſe vtiles.

ratione

ratione fluxionis alui fuerit) nullo pacto potest intelligi nec de principijs morborum nec de materia cruda; tum quoniam ne verbum quidem hoc in loco habet Galenus, per quod hæc innuere possit; tum quoniam hoc esset ex diametro oppositum eius doctrinæ, quæ omnem euacuationem cruda existente materia detestatur, sicuti infinitis in locis, præcipue autem in libris de Crisibus apparet, quorum fundamenta & rationes omnes corruerent, si hoc admitteretur. Si quis tamē Galeni libros reuoluerit, diligentique animo considerauerit; inueniet Galenum hunc ipsum locum explicantem, & hoc præcipue, dum docet, quomodo deiectiones nigras malas esse sit intelligēdum. ibi enim particulariter mentionem habens huius pestilentiæ, de qua loquebatur in superiori loco, ac docens, quę alui fluxiones in hac proficuæ fuissent; dicebat in morbis illis pestilentibus a principio & in augmento fluente aluo excreta fuisse flaua & rufa colore colliquamenta, quę symptomatis vice & colliquationis ratione procedebant, morbo autem consistente nigra deiecta fuisse, per quæ ægri saluabantur, cum a principio nunquam ad bonum fieri possint hæ excretiones, vnde hæc verba subiungebat: *Quare ab initio quidem nunquam ad bonum fiunt huiuscemodi deiectiones, magnam visceris læsionem ostendentes, ad morbos vero consistentes sequuntur sæpius, natura superfluitates expurgante.* Quapropter hinc pateat, authoritatem hanc Galeni non posse non ita intelligi, videlicet eos saluatos esse, quibus aluus non in principijs morborum, sed eis consistentibus, cocta materia & dominante natura, fluxerit: ex quo deduci non poterit, in pestilenti febre statim a principio, cruda existente materia, exhibendum esse pharmacum. Constituamus igitur, in hac febre pro minoranda materia non conuenire pharmacum. per pharmacum autem intelligatur id quod electiue purgat, de quo controuersa est quæstio; quoniam de leniente pharmaco alia potest & debet esse ratio. cum enim de sanguinis missione cogitauerimus, vel ad medicamenta alterantia & concoquentia deueniendum erit; nulli dubium est, quod lenita prius aluo, & vijs communibus ab excrementis expurgatis, hæc cogitanda erunt. Ista au-

Lib. 4. Aph. com. 21.

Alui lenitio quibus procuranda in febre pestilenti.

tem alui lenitio duplici poteſt parari via, ſcilicet vel pharmaco lenienti vel clyſterio: quorum vtrunque probo, ſed hac diſtinctione habita, quod vbi tantum feces erunt excludendæ, clyſteria præferantur. Vbi autem & viæ etiam ſuperiores emundandæ erunt ob præcedentes cruditates, ſeu propter aliquam aliam cõſimilem occaſionem, vel aluus admodum ſtiptica fuerit, in vſum veniat potius pharmacum leniens, quam clyſtere. clyſteria nõ ſint acria, quæ erunt imponenda; quia exagitant materiam, & corpus calefaciunt; ſed lenia, quæ refrigerare & prauæ qualitati ſimul aduerſari poſſint, vt ſi pro decoctione cum herbis lenientibus & refrigerantibus admiſceantur roſarum flores, dictami folia, iuniperi baccæ, cortices citri, & conſimilia quorum magna eſt ſylua, addito oleo violaceo vel amygdalarum dulcium, cũ melle roſaceo vel ſaccharo rubeo.

Clyſteria qualia eſſe debeant.

Pharmaca lenientia pauca ſunt, quæ in vſum hunc venire poſſint. inter cætera erit Manna conuenientiſſima, niſi ad intus magnum ſit incendium, febriſq; ſit ex genere ardentium, quoniam tunc vitanda erit. cum enim ſit quoddam mellis genus, facile in corpore bilioſo, & vbi ſit incendiũ, vertitur in bilem. Syrupus roſatus ſolutiuus maxime etiam mihi probatur, ſi recens ſit & rectiſſime paratus, quoniam ratione roſarum aduerſatur prauæ qualitati: in moderata tamen exhibeatur quantitate. quoniam ſi plurimum eius in notabili quantitate aſſumatur, ex lenienti ſit medicamentum electiue purgans, vnde poſtea vitio res verteretur. Agaricum etiam ſummopere commendo, parce & recta cum ratione ſumptum. hic enim ad venena hauſta efficax eſt antidotus, vnde & euacuando multum prodeſſe poterit. Epithymi ſenæque decoctio, in iure pulli vel ſtillatitia aqua confecta, additis floribus cordialibus, & quæ eorum nocumenta tollere poſſunt, a me etiam laudantur. Thamarindos etiam propono: ſed quoniam vias exaſperant, vbi obſtructiones validæ ſint, earumque ſit timor, non ita tuto eorum vſum commendo. An caſſia conueniat ratione humectationis propriæ, poteſt eſſe dubium. tamen eam etiam quandoque admitterem, at non ſolam, ſed vel admixta hiera Galeni, vel ſpeciebus de arthodo, vel aliquo ſimili medicamento, quod poſſit eius

Lenientia pharmaca exhibenda in [illegible] peſtilenti.

eius humiditatem refrangere, membraque interna roborare. hanc autem præcipue exhibendam duco, vbi viæ exasperatæ forent, lenientiumque medicamentorum vsus desideraretur: quo casu excepto, eam omnino dimitterem. Hæc sunt ea pharmaca, quæ mihi probantur in casu nostro, quorum pro diuersitate materiæ peccantis & assumentis status vnum magis quam alterum, a prudenti medico eligatur. in quorum vsu hoc repetam animaduertendum esse, vt solum abundantibus superfluitatibus, vel in ventriculo, vel in cæteris communibus ductuum v js, in vsum veniant. his enim non præsentibus, ad excludendas feces clysteria lenia satisfacient. quo casu si illa exhibeantur, poterit eorum vis ad intra venas forsan permeare, ibique materiam crudam quoquo pacto exagitare. Medicamentum autem Ruffi, pilulas de tribus, cæteraque similia pharmaca prudens prætereo, quoniam eorum caliditatem in principio huius febris timeo. Validiora autem prætermitto, quoniam lenientia tantum, & non electiue purgantia, exhibenda esse commendo.

De concoquentibus & alterantibus & euacuantibus administrandis in febre pestilenti. CAP. XXIII.

IMMINVTA materia, medicus ad tollendas obstructiones, & ad residui coctionem & alterationem accedat. obstructiones tollentur per eadem remedia, per quæ coctio procurabitur: in quorum vsu semper vitentur ea, quæ has manutenere vel augere possunt: concoquentia sint ea, quæ materiam peccantem respiciant, vnde pro diuersitate humoris peccantis diuersa assumenda erunt. In materia calida conueniens erit syrupus acetosus simplex, syrupus de succo acetosæ, syrupus de acetosi ate citri (huiusce modi acida medicamenta in consimili casu semper alijs præferantur) syrupus rosatus recens, syrupus de sonco, & oẽs cicoracei. syrupũ de agresta, de succo granatorũ, myrtiuum, & consimiles cõsulto prætermitto, quoniã exhibiti nimium obstructiones ob eorum adstrictioné adaugent. *Concoquentia in febr. pestil.*

diluantur hi syrupi cum decoctionibus earundem vel similium herbarum, vt pote acetosæ, hepaticæ sonci, reliquorumque cicoraceorum. In materia frigida sit in vsu mel rosaceum, oxymel simplex, syrupus de scordeo, syrupus de corticibus citri, syrupus de betonica: decoctiones sint ex ijsdem vel similibus, vtpote agrimonio, myrrhide, seminibus citri, radicibus tormentillæ, pentaphylli, Gentianæ, dictami albi, & quæ huiusce sunt classis. Si autem materia fuerit melancholica, sit syrupus de pomis, syrupus de succo boraginis, syrupus sabor Regis. quod si materia adustionem acquisierit, omnib. præferatur syrupus de fumaria: pro dilutione parentur decoctiones ex ijsdem, ex quibus syrupi formati sunt. Parentur electuaria ad alterationem & propulsandam prauam & venenatam qualitatem, exhibenda tum ante cibum tum ante syrupũ in materia calida, ex conserua acetosæ, & conserua acetositatis citri, & Zucaro rosaceo, additis margaritis, fragmentis lapillorum preciosorum corallis, quæ pretiosa medicamenta, modo sint sincera non adulterata, quantum possint cor roborare, experti & prudentes Medici testari possunt. his addi potest semen acetosæ, cornu Vnicornis, cornu ceruinum, os de corde cerui, terra Melitensis, terra Anatolia, bolus Armena, de qua licet sit inter medicos discrimen, tamen ea ad mentem Galeni accipiatur, quæ lutei est coloris, & plura alia similia, quorum in præseruationis capite meminimus. diluantur & distemperentur hæc electuaria, si ingens sit calor ad intra, febrisque sit valida, vel tempus æstiuum & valde calidum existat, cum succo citri vel succo limonum, vel aliquo consimili. si vero omnia hæc non ita instent, syrupi prædicti in materia calida ad hũc effectum assumantur. Si materia fuerit frigida, fiat ex cõserua scordei, & ex conserua stæchados, ex conserua cardi benedicti, ex conserua scabiosæ, ex conserua Dianthos, ex conserua betonicæ: pulueres miscendi sint ex scordeo, dictamo Cretico, scabiosa, ex radicibus tormentillæ, gentianæ, angelicæ, imperatoriæ, dictami albi, zedoariæ, myrrhæ, seminibus citri, seminibus cardi benedicti, corticibus citri, baccis iuniperi, incorporentur simul cum syrupis in materia frigida administrandis. quod si his addatur portio humoris

Electuaria exhibenda.

moris

moris melancholici, admisceatur conserua boraginis, conserua melissæ, conserua fumariæ. Hæc autem, si cum ratione exhibita fuerint, poterunt & materiam peccantem alterare, & prauam ac venenatam qualitatem refrangere. Vitet autem Medicus semper in vtraque materia excessum, ne videlicet aut in materia calida nimium refrigidet, vel in frigida nimium calefaciat, sed modo hæc modo illa medicamenta cum his admisceat vel cum illis, temperetque eorum vsum, prout ratio & medendi indicationes suadebunt. Quod si electuaria hæc ita in forma solida parata, vel ægro renuente vel medico noua parante, dimittantur, plurima in potu in vsum venire possunt: sicuti eædem pulueres cum aqua rosacea exhibitæ, vel si febris admittat, & virium debilitas hoc indicet, addita portiuncula vini odorati. omnibus autem præferatur smaragdus in tenuissimum pollinem arte redactus, ad nouem vel decem grana cum iisdem liquoribus mixtus. secundum ab hoc locum habeant margaritæ, cæterique lapilli pretiosi eodem modo parati. quibus si auri folia admisceantur, non erit inutile, vt nonnulli falso imaginati sunt, experimenta & antiquorum authoritates abnegantes. bolus Armena succedit vna cum terra Melitensi, & ea quæ ex Anatolia defertur, quæ apud Turcas in maxima habetur existimatione, coloris albi, sigillo imperatorio insculpta, cuius in aliquibus ego maximum vidi experimentum. succus rutæ caprariæ, glaregæ dictæ, depuratus in hoc casu etiam valde prodesse potest, & mirum prodit effectum, sed cum valde insuauis sit, iubeo ego per balneum Mariæ destillari, sicuti & plurima alia consimilia ex prædictis medicamentis pharmaca. præcipue autem medicamentũ hoc exhibendum propono, quo meo marte composito fælicissimo cum successu frequentissime vtor. Sumatur succus glaregæ dictæ, succus acetosæ, succus scordei, succus citri ad pondus libræ vnius pro singulo quoque: quibus addatur Theriacæ optimæ vncia vna. omnia misceantur simul, & macerentur in aqua tepida, postea in duplici vase destillentur. hinc habebitur aqua, cuius vsus est ab vncia semis vsque ad vnciam vnam ante cibum, tam mane quam vesperi, cui (prout ratio mihi vel medendi methodus non-

Pulueres exhibendi.

Succi exhibendi.

Aqua scordei composita.

nunquam dictat) prædictorum medicamentorum non nihil admisceo, habeoque medicamentum valde potens in domanda & euincenda febris pestilentis praua qualitate, vt rei euentus mihi longa experientia feliciq; vsu comprobauit. Antidotus de sanguinibus a Galeno in proprijs libris descripta mire proderit in pestilentibus affectibus. Mithridatum etiam consimilem, sed maiorem habet efficaciam. Theriacam tamen omnibus antidotis prępono, vt quæ in affectibus venenatis maiori vigeat, quam cæterę omnes, facultate, huiusq; in hisce febribus maximum ego habeo & felicissimum vsum, cuius drachmam summo mane singulis diebus exhibeo, cum video prauam qualitatem intendi, vires deijci, corpus refrigerari, simpliciaque illa iamdicta & facile parabilia, inefficacia & inualida esse, iubeoque, vt superbibant vel haustum vini generosi seu puri, seu lymphati cum aliquo liquore ex prædictis, & hoc cum intensam caliditatem non timeam. quod si hæc mihi negotium facescat; vel ei admisceo conseruas refrigerantes, vel si hoc non sufficiat ad remittendam caliditatem, in minori quãtitate ita mixtam exhibeo, ad semidrachmam vel etiam ad scrupulum descendens, easque conseruas ad sesquidrachmam & vltra etiam commiscens. Plurimæ ad harum similitudinem confectæ circumferuntur antidoti, a recentioribus descriptæ, ab ijsdemque summe celebratę, quibus tamen ego illas, in hoc magis antiquitati, quam nouissimis his hominibus tribuens, præfero. quorum descriptiones tum a proprijs authoribus tum a nonnullis scriptoribus qui has in vnum collegerunt, petantur. Medicamentum Ruffi ex aloe, ammoniaco, & myrrha (quod posteritas, turbatis ponderibus & mutato ammoniaco in crocum, deprauauit) in morbi progressu administretur, vel solum, vel temperatum, prout morbus indicabit. Lapis quidam Bezaar ad nos ex Indijs Orientalibus aduectus, cuius etiam antiqui meminere, a multis pro efficacissima huius febris antidoto celebratũr. cui ego nihil attestari possum, quoniam nec hunc præ manibus vnquam habui, nec eius experimentum vidi aut feci. quare hunc relinquo fidei eorum, qui hoc se expertos esse profitentur. Plura alia ad hanc eandem intentionem possem recensere, sed

Antidoti exhibendæ.

sufficiant

sufficiant ea quæ enarrata sunt, cum ea tantum proponere decreuerim, quorum certus vsus & certa experientia mihi innotuit. horum enim omnium vsum non tantum antiquitatis & celeberrimorum virorum testimonio proficuum comprobare, sed etiam meo periculo & longa experientia confirmare possum. Ad prædictorum autem conformationem prudens medicus vel simplicia vel composita, accipiendo plurima sibi ad expugnandam & domandam materiei peccantis prauam & venenatam qualitatem, efficacia & valida remedia parare poterit. Quibus cum prædictis concoquentibus in vsum positis & obstructiones tollere, & materiam peccantem concoquere, & perniciosam qualitatem alterare & superare procurabit. Quam prauam qualitatem non tantum per interius assumpta, sed etiam per exterius applicita medicamenta oppugnare debet. vnde parentur epithemata, inunctiones, linimenta, emplastra, & sacculi, quæ omnia supra regionem cordis apposita, cor ipsum roborando prauam qualitatem refrangere & remittere possint. Epithemata parentur ex stillatitijs aquis, sicuti ex aqua melissæ, boraginis, acetosæ, sonci, endiuiæ, rosarum, scordei, lauandulæ, spicæ, & similibus admixtis speciebus cordialibus, pulueribus odoratis, aromatibus, bezearticis, addito vino generoso & aceto rosaceo. componantur autem modo magis refrigerantia, modo minus, prout occasio docebit, & peccantium humorum indicatio suadebit, semper cauendo ab his quæ adstringere multum possint, quoniam talia potius constipando & obstruendo nocere, quam alterando iuuare possunt. Hæc autem epithemata non tantum laudo, vt ex aquis enarratis aut similibus parentur, sed etiā summopere commendo, vt ex succis prædictarum herbarum, cum recentes & depurati haberi possunt, componantur: quorum succorum vsum, maxima vrgēte necessitate & in casib. fere desperatis, summa cum ægrotantium vtilitate nonnunquam expertus sum. ratio enim mihi dictauit, vt efficacior esset succus, quā aqua inde per sublimationem extracta: his tamen succis etiam admisceantur eadem, quæ superius addenda esse stillatitijs aquis commemorauimus. administrētur hæc epithemata

Medicamēta exterius applicanda in febre pestilenti.

Epithemata.

Vnctiones. calida, infusis pannis cocco vel purpura tinctis supra cordis regionem; quibus administratis inungatur locus inunctionibus, quæ formentur ex vnguento rosaceo Mesue, ex vnguento sandalino, ex vnguento citrino, additis speciebus cordialibus, vel quibusdam aromatibus, seu seminibus, seu radicibus bezearticis, vel etiam addita potiuncula vel Mithridati, vel Theriacæ. quod si hæc non satisfaciant, parentur linimenta ex Theriaca ipsa, succo citri vel limónum diluta, cui etiam possent addi pulueres prædicti generis, quæ Theriaca ratione caliditatis & antipathiæ potest validissime venenatam qualitatem ad extra euocare. *Linimenta.* Emplastra componi debent ex iam enumeratis herbis contusis, additis aromatibus, radicibus & seminibus, & reliquis rebus quæ alexipharmaca vi donata sint; iam propositis & succis prædictis imbuantur, impinguenturque oleo rosaceo, cheyrino, anethino, costino, ex iuniperi baccis facto, de caryophyllis, vel aliquo alio consimili. *Emplastra.* inter quæ primum habeat locum oleum de scorpionibus, & simplex & compositum. Ex quibus scorpionibus solet parari aliud oleum valde compositum, & apud omnes Chimistas celeberrimũ, vulgo *oleum Clementis* appellatum; *Olea.* quod & in veneno assumpto & in pestilentibus affectibus admirabiles edit affectus, semimortuos patientes reuiuiscere faciens. quod oleum in casu isto summopere commendo, si eo solo loci arteriarum exteriores, & cordis regio inungantur. *Sacculi.* Sacculi ad eandem intentionem possunt parari ex iisdem rebus iam commemoratis, commiscendo flores, & folia herbarum odorata, semina, radices, cortices, aromata, gummata, succos concretos, & omnia ea quæ sicca substantia contundi possunt: quæ omnia simul mixta in sacculo sericeo, cocco vel purpura infecto, & vi ignis odorati suffumigato & calefacto, super regionem cordis applicentur. consulto hic prætereo sacculum illum in præseruatione laudatum ex arsenico, auripigmento & similibus confectum; quoniam ratione febris præsentis, in qua illa adeo sicca & calida non conueniunt, importunum esset & periculi plenum remedium. His autem prædictis, & cum ratione adhibitis, poterimus qualitatem venenatam & perniciosam cor ipsum roborando

rando refrangere,& alterationem materiei peccantis procurare. Quibus, vel singulis eorum vel pluribus, pro ratione morbi & occasionis tum interius tum exterius peractis, si fieri poterit, morbusque via naturali sit superandus, possumus sperare coctionem materiæ peccantis: qua habita cogitandum erit de pharmaco pro euacuatione materiæ iam euictæ. Attamen ante pharmaci administrationem considerandum est, an natura aliquam moliatur excretionem, siue per euacuationem siue per abscessum. si enim quid simile tentauerit natura, quiescendum est, quoad ipsa natura a proprio opere cessauerit: quæ si integre iudicauerit, nihil medico agendum erit, sed totum id naturæ est permittendum. quæ enim iudicantur, & iudicata sunt integre, neque mouere, neque nouare aliquid siue medicamento siue aliter irritando, sed sinere oportet. Vbi vero integre iudicatum non fuerit, id quod deficit, nos supplere debemus. qua de re in vsum tantummodo veniat pharmacum, vel cum natura quieuerit, vel in proprio opere imperfecte iudicauerit: quo casu habeatur delectus pharmacorum, quæ materiam peccantē educere quidem possint, sed non valde corpus exagitare & debilitare; Vnde mihi nec scammoneum, nec turbith, nec colocynthis, nec elleborus, nec quæ huiusce sunt classis, vllo pacto probantur. cum enim febris pestilens sit cum putredine & corruptione valida, a quibus deducuntur humores ad naturā quandam venenatam, cuius ratione vires debilitantur & languent; tutius est insistere in mitioribus medicamentis, quam in illis vehementioribus. quapropter qui pilulas cochias, qui Euphorbium & similia proponunt medicamenta, a me damnantur: nec mihi persuadere possum, quemquam horum excellentissimorum virorum qui hæc proposuerunt, ausum fuisse illis vti, & maxime cum hæc contra rationem & Galenum ipsum in vsum venire debeant. si enim Galenus in ægritudinibus saluberrimis abhorret pharmacum, consistente morbo ob fatigatam eo tempore vim animalem, quid dicendū erit de pharmaco in morbo, in quo vix vires vitales validæ possunt esse? quare dimittantur ista vehementiora, & mitiora præferantur: vnde in bile educenda Rhabarbarum, in pituita Agaricum, in

Pharmaci exhibitio quando tentanda, & quid in ea obseruandū.

Lib. 1. Aph. 20.

Lib. 2. Aph. com. 29.

melancholia ſena & epithymum, cæteraq; quæ huius ſunt ordinis,& quæ inter benedicta pharmaca a recentioribus enumerantur, in hunc vſum veniant. Quod ſi ob rebellem materiam cogamur aliquando ad electuaria & compoſita pharmaca deſcendere, ſumantur ea quæ valde correcta ſunt, ſicuti Triphera perſica, Diaphœnicon, Electuarium roſarum Meſue,& in moderata quantitate prædictis addantur. præparentur autem cum decoctionibus florum cordialium, cum rebus odoratis, admixtis nonnullis quæ vim bezearticam habeant, corq; ipſum a venenata tueri qualitate poſſint: vt ſunt ſemina citri, ſcordeum, os de corde cerui, myrrhis,& ſimilia : & ſint, quantum fieri poterit, ſuauia: quod additis quibuſdam dulcioribus (ſicuti ſyrupo aceroſo, vel de ſucco acetoſæ, vel violato, vel roſaceo recente, vel de acetoſitate citri, vel conſimili) procurabitur. Huiuſcemodi medicamentis adminiſtratis, ſperandum eſt, euacuationem humorum peccātium fieri maxima cum ægri & tolerantia & vtilitate: quibus eductis, alteri indicationi ſatisfactum erit, videlicet refrigerationi intentæ. nam vltra quod concoquentia in parte hanc præſtare debeant, hanc eandem corporis refrigerationem perfecte aſſequemur, dum putreſcentes humores, a quibus corpus incaleſcebat, euacuabimus. Hanc autem refrigerationem aliquando non pharmaco, nec ſyrupis tantum opportunis procurabimus, ſed potu aquæ frigidæ, quæ nonnunquam in febre peſtilenti in vſum venit. quod fit, cum febris eſt ex ardentibus, naturamque cauſonidis retinet, magnum ad intra incendium habens: tunc enim coctionis ſignis apparentibus in vigore febris, ſitiente ęgro, copioſe ebibita aqua frigida ſummum adfert adiumentū, tum totū corpus refrigerando, tū peccantes humores, vel per vomitum, vel per ſeceſſum, vel per ſudorem, excludendo. Ita ſeu per pharmacum, ſeu per præparantia adhibita, ſeu per aquam frigidam, ſeu ſponte quieſcente febre, refrigerato corpore eiuſdem humectatio ſubſequetur. quæ etiam plurimis medicamentis actu humidis, cibarijſque conſimilibus, licet eiſdem admiſta ſit & facultas exſiccatiua ratione corruptionis & putredinis cōnexæ, tentabitur in morbo ipſo: quo euicto & materia

Refrigeratio quando habeatur in feb. peſtilenti, & quibus tentanda.

ſuperata

superata & educta, cuius ratione corpus exsiccabatur, saluberrimam habebimus corporis humectationem. quam victu opportuno, nulla re præter naturam reluctante, facile conseruare poterimus. quibus in actu positis & peractis, omnibus propositis indicationibus abunde satis factum erit.

De curatione exanthematum, macularum & aliarum excretionum quæ in febre pestilenti contingunt. CAP. XXIIII.

CONSVEVIT multoties natura in hisce febribus, tentans materiei peccantis excretionem, eiusdem portionem ad cutim propellere. hincque superueniunt exanthemata, & papulæ illæ antiquorum, sed potissimum ætate nostra eæ maculæ, de quibus inter signa egimus. quæ maculæ, cum magnitudine inter se differãt, raro maiores, sæpissime autem minimæ, & quæ pulicum morsibus similes existentes, peticulæ vel pestichiæ vulgo appellantur, apparent. His apparentibus, quid medico agendum sit, diu dubitatum est. Varij varias obtinuere sententias. Alij sensere, motum hunc, quocunque tempore & quocunque modo eueniat, semper adiuuandum esse, freti ea Hippocratis authoritate dicentis: *Eo ducere oportet quo natura vergit, si per conuenientes regiones:* at conuenientissima regio est cutis, ad quam transferatur materia perniciosa, internas occupans partes. & confirmatur eiusdem consimili sententia, quæ habet, *erysipelas ab interioribus ad exteriora verti, bonum esse.* & eo magis prædicant, hoc faciendum esse in his febribus, quo materia maligna existens est deterior ea quæ erysipelas causat. imo cum sit venenosa, hancque conetur natura ab intimis visceribus ad cutaneas partes traducere, omnino huic expulsioni instanter opitulandum esse concludunt. Alij melioribus rationibus ducti (cum duplici modo expulsionem hanc fieri nouerint, scilicet vel symptomatice vel critice) sentiunt eam tantum quæ critica fuerit, adiuuandam esse: quæ vero symptomatica, cobibendam fore. illa enim cocta fit materia, quæ omni ingenio a locis patientibus educi

Exanthematibus, vel maculis apparentibus quid agendum.

Lib. p. Aph. 21.

Lib. 6. Aph. 25.

& reuelli debet: hęc fit cruda existente, quæ nullo pacto irritari, sed sinere & impediri oportet. Sed res ita explicanda est. Motus naturæ in excretionibus materierum peccantiũ sunt triplices. alij enim sunt pure critici, alij pure symptomatici, alij medij. pure critici sunt illi, quos signa concoctionis præcedunt, fiuntque in decretorijs diebus, subsequiturque morbi leuamen & ægri tolerantia. Hi critici motus vel perfecti vel imperfecti sunt. perfecti sunt illi, in quibus tota expellitur materia; imperfecti, quando nõ tota sed pars expulsa est: quod duplici euenit de causa, scilicet quoniam licet materia sit concocta, tamen vel propter multitudinem eiusdem vel propter naturę imbecillitatem tota non eijcitur. Motus pure symptomatici sunt illi, qui fiunt aut cum materia cruda est, aut ex toto praua, & in diebus non decretorijs, & cum magno ægrotantis labore, nulla vel minima subsequente morbi alleuiatione. Motus medij sunt illi, qui fiunt, cum materia aliqualiter est concocta, existenteque imperfecta concoctione, natura aggreditur materiam illam, & eam integre non expellit: vnde nec sequitur perfecta salus, licet aliquod leuamen, aliquodque bonę valetudinis indicium nonnunquam subsequatur. His stantibus, dico, quod apparentibus his maculis, vbi motus pure criticus perfectus vel pure symptomaticus fuerit, ab arte nullo pacto adiuuandus est. Nam de critico perfecto primo sermonem habendo, quoties natura recte integreque iudicauerit, neque mouere, neque nouare aliquid medicus, sed sinere debet, totum id naturæ recte operanti permittens, tantumque febris curationi vniuersali incumbens. Sicuti autem in hoc critico motu, ita & in pure symptomatico pro euocatione materiæ ab intimis partibus ad exteriores nihil medico agendum erit. cum enim medicus sit artifex naturæ deseruiens, ei non male sed bene operanti inseruire debet: male autem operatur, dum materia cruda existente, eiusdem expulsionem tentat, quo tempore si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ recte operantis ratione, sed omnia huiuscemodi sunt casus præter naturam earum quę sunt in corpore, dispositionum: tuncque cum a causis morbum facientibus natura vel grauatur vel irritatur, adest autem cruditas

Motus materierũ peccantium in excretionib. est triplex.

Motus pure critici.

Motus pure symptomatici.

Motus medij.

Motus materierum in extractionibus qui sint iuuandi, & qui non.

ditas humorum, aliquid bene euacuari est impossibile. hinc morbus regius ante septimam malus; hinc atra bilis in principio morbi exiens lethalem indicat casum; hinc plura alia consimilia, quæ tamen nullo pacto contrariantur duobus prædictis locis Hippocratis ex aduerso deductis. quoniam dum dicebat: *Eo ducere oportet quo natura vergit, si per conuenientes regiones*, loquebatur de materia cocta, quæ vel non iudicabitur, vel integre non erat iudicata. dum autem dicebat, *bonum esse verti erysipelas ab interioribus ad exteriora*, loquebatur de totali morbi permutatione, quæ nō tantum est signum bonum, sed etiam causa, & non de alicuius partis materiæ excretione a natura tentata, dum vel copia grauatur vel mala qualitate irritatur. quapropter tunc desistat medicus ab omni opere, quod talem motum adiuuare posset: circumspiciat tamen omnia diligentissime, quæ in corpore prçter naturam continentur, & consideret fomitem harum macularum, in quo statu se habeat. si enim adsit plenitudo, tollenda erit sanguinis missione eo modo facta, quo superius faciendam esse declarauimus. nec periculum erit ex hoc retrocessionis materiæ quæ cuti inhæsit. quoniam ista per minutionem sanguinis non potest e cuti ad internas partes remeare. Sed ex hoc exonerata natura forsan supra residuum fortior facta poterit & coctioni & expulsioni tutiori via incumbere. Sunt qui in tali casu superiores venas aperire, internasque brachiorum, tam dextras quam sinistras secare audeant: sed rem discriminis, & periculi plenam aggrediuntur. febres enim in quibus hæ apparent maculæ, solēt vires euertere. nec tuta est (sicuti docuimus) in huiusce generis febribus superiorum ac maiorum venarum sectio. hæc igitur omittatur, eæque sanguinis minutiones quas probauimus, cum tuto nulloque discrimine administrari queant, præferantur ac seruentur. An autem hoc casu sit pharmacum exhibendum, vt fere omnes medicinam facientes docent, ex superius declaratis pateat, vbi docuimus, nunquam materiam crudam pharmaco nō dixerim educendam, sed nec tentandam esse. vnum tamē animaduerto, scilicet quod si in tali casu sit viscerum impuritas, abundetque in vijs communibus humorum col-

Lib. 4. Aph. 62.

Lib. 4. Aph. 22.

Macularū fomes considerandus.

Maculis apparentibus an sit secanda vena.

Maculis apparentibus an sit exhibendum pharmacū.

luuies, a quibus foueri internus morbus possit ob auctam putredinem & corruptionem; conuenienti pharmaco ea depuranda, humoresque illi exterminandi erunt. sit autem pharmacum leniens, præpareturque cum his, quæ veneno aduersari & prauam qualitatem oppugnare queant. Si autem viæ communes satis purgatæ sint, nulliq; in eis abundent vel resideant praui humores: omne medicamenti genus detestor. quoniam his turbati materia cruda ad intra venas existens, non demulceri poterit. insistat autem Medicus in coctione & alteratione, vna cum antidotis & alexipharmacis, nec ratione periculi vnquam a recta medendi methodo discedat; caueatque tanquam a veneno, vt maculas has reprimentibus repellere (vt nonnulli celebres viri iudicarunt agendum esse, ducti sententia Hippocratis dicentis, ea quæ inutiliter prodeunt, cohibēda esse) tentet, tum quoniam reprimentia nunquam in materia venenosa admittuntur, tum quoniam symptomata, nisi vicē causę subeant, non veniunt curanda. Si autem motus fuerit pure criticus, at imperfectus, hic omni ingenio adiuuandus erit. quod enim natura præ imbecillitate propria vel ob materiæ multitudinem integre non potuit expellere, ars ipsa vniuersalibus præmissis euocare debet. quod duplici via perficere potest, primo materiam ad partes cutaneas ab intimis attrahendo; secundo cutim ipsam laxando & aperiendo. primum cucurbitulis adhibitis, & scarificatis & non scarificatis, procurabimus. scarificentur autem præcipuæ, & plures non pauciores apponantur, multa existente materia, potissimumque vbi maculæ non sint ex illis minoribus, sed maiores fuerint. hæ enim a copiosiori materia & viscidiori generantur, ideoque maiori indigent euacuatione. secundum exequemur, tuentes ægrum ab ambiente frigido, timentes ne materia retrocedat, quod pessimum esset indicium, eundemque pannis rubeis vel similibus induentes, additis frictionibus asperis, vel cum linteaminibus vel manu illinita aliquo oleo relaxante, quale est oleum chamęmelinum vel anethinum, factis. Quod si maior vrgeat necessitas, oleis addatur vinum potens, nitrū vel sal & similia, quæ cutim exasperando & attrahant & laxent & aperiant. quod si hæc non sufficiant, hic laudo vesicatoria

Maculæ reprimentib. nunquam sunt repellendæ.

Lib. 4. Aph. 2.

Macularū excretio quando & quibus iuuanda.

vesicatoria & exulcerantia & attrahentia medicamenta, apposita membris exterioribus, videlicet tum cruribus, tum brachijs: his enim prauos ichores ad extremas partes attrahere, per easque eosdem euacuare poterimus, sicque per partem post partem ab intimis locis eos abducere valebimus, motumque naturæ ad exteriora adiuuabimus. Plurima ad hunc vsum apta sunt, sicuti cantharides, sinapi, radix ranunculi, radix anemonis, cortex intimus sambuci, iberidis folia, & radix, allium vocatum caninum, flammula Iouis, & similia. Omnibus tamen ego præfero cantharides, quarum ego frequentissimum & felicissimum vsum habeo, tum quoniam bezearticam vim habent veneno aduersantem, tum quoniam cum minori dolore bullas excitant. quoniam tamen hæ vesicæ aduersantur, lotijque ardorem sæpius etiam exterius appositæ excitare solent, quod molestissimum symptoma & pessimum esset in hisce febribus, in quib. omnia demulceri nō exasperari debent; ideo ego admiscere his consueui semina ameos, quæ hac facultate donata sunt, vt prohibeant cantharides nocumentum vesicæ inferre. Dum autem hæc administrantur, semper respiciat Medicus causas, ob quas natura integre non iudicauerit. Vnde si hoc sit ratione multitudinis materiæ, magis insistat in euacuationibus prædictis, vel eas iterando vel easdem validius procurando, prout vires & status morbi indicabunt. Si autem hoc eueniat ob naturæ imbecillitatem, viribus intentus de earum robore cogitet, per interiusque administret ea, quæ naturam imbecillem ad motum hunc ad partes cutaneas proritare & adiuuare possit. talia autem erunt decocta lentium, casicarum, radicum petroselini, radicum apij, seminum fœniculi, & huiuscemodi: quibus admisceantur ea, quæ vim veneni propulsatricem habeant, addaturque portio vel syrupi byzantini, vel de duabus radicibus. Dum etiam hæc a Medico summa cum diligentia circa ægrotantem pertractantur, non dimittat vsum eorum medicamentorum, quæ antidoti rationem habeant; nec abstineat ab epithematibus, cæterisque similibus remedijs externis, regioni cordis applicandis, licet nonnulli oppositū sentiant, opinātes per epithemata & reliqua exteriora medicamēta

Exulcerantia & attrahentia quādo & quæ conueniāt.

Maculis apparentibus an sit exhibendū pharmacum.

materiam peccantem & venenosam ad intra retrudi. quod falsum est, cum potius oppositum contingat. quoniam per hæc roborato corde natura validior facta promptius residuum materię a corde excutiet, ad cutimque ipsam in qua prior inhæsit, propellet. Animaduertat tamen medicus, ne hoc tempore adstringentia quæ semper suspecta habuimus, & refrigerantia admodum in epithematibus admisceat. Sed sint hæc tantum temperata in actiuis; in reliquis autem qualitatibus sint, quæ moderate exsiccare & cor ipsum tueri & roborare possint. reliqua autem exteriora applicanda ad horum conformitatem præparentur, & summa cum ratione adhibeantur. Si autem nec pure critice, nec pure symptomatice appareant hæ maculæ, sed sit motus medius, quoniam in hoc diuersa & contraria euenire possunt; nam quandoque simul aliqua apparent bona, & aliqua mala, ac nonnulla quæ spem salutis afferant, nonnulla quæ adimant; ideo in hoc solers & diligentissimus Medicus esse debet; circumspiciatque omnia quæ ad hunc motum cōsequuntur, antequam manum ægrotanti admoueat: si enim plura sint bona quæ sequuntur, quam mala; bonaque quam mala sint maioris efficaciæ, coctionisque signa cruditatis signis præualere videat, speretque maius fore iuuamentum quam nocumentum; adiuuet motum hunc, naturæque opituletur, quantum in eius erit facultate, cum propositis & superius explicatis remedijs. secus autem, si oppositum contingat. cum enim signa cruditatis superabundare, pluraque mala ad expulsionem consequentia, sicuti virium languorem, ægri malam tolerantiam, & similia; hæcque maioris efficaciæ & ponderis quam bona, nouerit, dubiusque sit de iuuamento quod laturus est; abstineat ab omni auxilio quod hanc materiæ propulsionem adiuuare possit, in hocque casu similiter, ac si motus hic pure symptomaticus fuisset, se gerat: semper tamen cauendo ab his, per quæ ad intra repelli materia & retrocedere posset. *Et hæc de maculis, ad quarum exemplum exanthematū aliarumq; omnium cutanearū excretionum curatio dirigatur.* Sicuti autē natura in huiuscemodi febre sæpe materiam peccantem ad cutim per exanthemata & maculas dictas detrudere conatur, ita & eandem

Macularū motu medio exīstente, quid agendum.

eandem nonnunquam per lotium, nonnunquam per sudorem, aliquando autem per aluum & aliquando per abscessum, excernere tentat. In quibus excretionibus omnia ea quæ in macularum cōsideratione adnotauimus, attendenda sunt, eodemque modo procedendū, scilicet vt nunquam pure symptomaticas excretiones, nec pure criticas perfectas, sed tantum imperfectas & medias adiuuemus. Vnde lotium nunquam prouocabitur, nisi ex parte cocta materia, idemque natura excernere conante. quod enim crudum est, & probe concoqui debet, vt dicebat Galenus in cura lassitudinis vlcerosæ, huic tanta adhuc vexatio non conuenit. cum autē natura eo vergat, materiaque aliquam acquisierit coctionem; tunc diuretica, & quæ materiam eo ducere possunt, exhibeantur, & sint ea præcipue, quæ prauam qualitatem remittere possint, sicuti spica Celtica, Valeriana, asarum, scordeum, & huiusce modi, quibus admisceri possunt aliqua refrigerantia pro ratione febris, sicuti semina illa communia. Si autem materia in totum cocta fuerit, naturaque per eam viam imperfecte iudicauerit; similibus, at vehementioribus, adiuuanda erit. Si autem perfectum fuerit iudicium, nihil medico agendum erit: sicuti & nihil pro lotij prouocatione agere debet, quando natura, colliquato vel corpore vel humoribus illā ichorosam & serosam materiam vniuersam ad renes detrudit: vnde copiosissimum profluit lotium, colore & substantia aliquando naturali, aliquando non naturali existens, vt sæpe ego vidi; sed tantum tunc obstare debet colliquationi, tentans eiusdem causas vel remittere vel in totum adimere, tuendo tamen & vrinæ vias & meatus, tum per ea quæ interius assumuntur, tum per ea quæ exterius adhibentur.

Lotiū quando & quib. prouocandum.

Lib. 4. de sanit. tuen.

Huic similis est casus de sudore, quoniam & qui pure criticus, & qui pure symptomaticus est, nullo modo iuuandus est. Vnde si cocta materia & decretorio die sudor eueniat, ac integre sedet febrem, vel saltem faciat, vt æger facilius morbum ferat, calidusque ex toto corpore procedat, cum hic vere criticus sit, nihil medicus agat, nisi ægrum a sudore illo extergendo & recta ratione expurgando. Si vero nihil tale efficiat, sed potius oppositum agat, frigidusque fit, & circa caput tantummodo, vultum & ceruicem, erit sym-

Sudor quando & quib. iuuādus sit.

ptomaticus.hicque non est adiuuandus. Imo hic cum male prodeat, viresque dissoluat, potius cohibendus est: quod fiet, si facies aqua rosacea, admixta portiuncula aceti rosacei, leniter & sæpius madefiat: a quo tamen abstinendum est, dum summa est colliquatio, sudorque fit diaphoriticus, & vires langueant, quoniam hæc mortem proximam non curationem indicant. Quod si mors non ita instet, maximum ad sistendum sudorem iuuamentum ex Theriaca habebimus, quæ sicuti diaphoriticos sudores in cardiacis firmare potest, pariter in pestilenti febre, si quid aliud, eosdem sistere valebit. Quo casu adhibeantur etiam ea remediorum genera, quæ in cardiacis passionibus ministranda veniunt; quales sunt inunctiones ex oleo myrtino, rosaceo, melino, œnanthino, & similibus: quib. circa partes exudantes superinspergatur puluis & myrti folijs, ex rosis, ex æuanthe, ex hordeo, ex sandalis, & similibus rebus confectis. Circa mammam autem sinistram apponatur cataplasma, cum magnum erit incendium, ex folijs rubi, ex myrti tum baccis tum folijs, ex rosis, ex capreolis & pampinis vitium, & ex plantagine vna cum pane in oxycrato macerato paratum: aut vbi tantum non adsit incēdium, mala cotonea, vel palmæ immaturæ, quarum loco accipiātur thamarindi vino austero incoctæ & contusæ, ceratoque aliquo (quod rosas, myrtillos, hypocistidem, æuanthem, acaciam, & similia adiuncta habeat) exceptę in modum cataplasmatis apponantur. talia enim medicamētorum genera, vbi sudorum fit nimius excessus, mirum in modum prodesse solent. Si autem sudor non perfecta existente coctione eueniat, hinc tamen subsequatur morbi leuamen, faciliusque æger toleret morbum, calidusque sit, non tamen copiosus; adhibeat Medicus quæ sudorem prouocare possunt, sicuti aquam hordei copiosam vel simplicem vel cum radicibus petroselini vel fœniculi vel aniso vel artemisia vel dictamo vel caricis, vel re cōsimili paratam. pannis æger tunc cooperiatur & quiescat, sique sit procliuis in somnum, dormiat. ita enim facilius sudor prolicietur. hūc eundem facilitabunt frictiones opportuno tempore factæ: cibariaque tunc temporis cum his quæ sudores excludere valeant, alterentur. Fluente autem aluo, circumspi-

Lib. de Theriaca ad Pis.

ciet

ciet Medicus an hoc sit colliquationis vice, an quia peccantem materiam natura excernere tentet. si fluxio fuerit ex colliquefacientibus, consideret, an febris sit ardens, vel non. si fuerit ex ardentium genere, frigidæ aquæ potus tempore conuenienti exhibitus, vt Ruffus Ephesius monebat, præcipue prodesse poterit. in hac tamen, pariter ac in febre non ardenti, administrentur ea quæ colliquationis causam inhibere possint. talis autem causa cum sit vel putredo ingens vel corruptio & mala qualitas; ea quæ putredini resistunt, quæque corruptionem & prauam qualitatem remittere valent, adhibeantur, qualia sunt prædicta omnia in curandi ratione iam explicata remedia, ex quibus ea seligantur, quæ præcipue acida & frigida sint, licet nouerim etiam scordeum, quamuis calidum, forsitan omnibus in tali casu præferendum, cuius vsum vna cum saccaro rosaceo vel conserua acetosæ in colliquantibus febribus felicissimum habeo. Ad idem maxime proficere possunt boli, terræ numeratæ, cæteræque omnes, quæ a natura validam coctionem consequutæ, prędictis similes fuerint. hæ enim siccanti & refrigeratoria qualitate qua donatæ sunt, valide colliquationem sistere valent. In hunc eundem effectum proficuus erit vsus alicuius aquæ naturalis, quæ cum sit vel ferrea, (vt quidam dicunt) vel mixturam alicuius terræ bolive, vt ego censeo, per summam coctionem receperit, existat refrigerans & exsiccans, qualis nunc Imeldulæ habetur, opera Dominici Rosurij (quoniam vnicuique sua debetur laus) præstantis Medici inuenta. hæc autem non astringendo (minimæ enim adstrictionis est particeps) sed refrigerando & exsiccando, addita partium tenuitate, qua penetrare & non obstruere potest, in huiuscemodi colliquefacientibus fluxionibus admodum pollet, tum putredinem inhibendo, tum caliditatem temperando, tum seminaria praua disperdendo, tum viscera omnia roborando. huius vsus est pro potu, pro medicamento & pro coctione alimentorum. bibitur enim summo mane vel sola, vel ei admixto aliquo prædictorum medicamentorum, ad quantitatem quinq; aut sex vnciarũ, vel paulo plus. quæ quantitas, si sitiant ęgrotantes, repetatur eadem die per tres horas ante cœnam, in cœna

Colliquefacto fluxu præsente, quid agendum.

Colliquatiuis fluxibus an conueniant medicamenta purganda.

& prandio, vel sola pro potu: vel vbi vinum sit exhibendum, ad eum lymphandum assumitur, in eademq; omnia cibaria coquuntur. eamque hoc pacto administratam docuit experientia felicissimo euentu multum prodesse, nec in ea quid timendum esse, nisi vbi patientes sint frigidioris & languidioris ventriculi. in his enim tum in potu tum pro medicamento exhibita caute administranda est, vel eam ad calidum alterando, vel eidem calida & proportionata medicamenta commiscendo, simulque ventriculum exterioribus tuendo. Huius tamen analogia non assumant in vsum Medici aquas eas, quæ vltra refrigeratoriam facultatem sint etiam valde aut insigniter & manifeste adstringentes, quoniam hæ constiparent quidem, ac materiam intro retinerent, non tamen, cum ratione adstrictionis obstructiones fouere, & inde febrem augere possent, proprie ad colliquationem tollendam conuenirent. Symptomati enim & non causæ aduersarentur. Sicuti autem talia interius maxime conueniunt, pariter exterius epithemata, inunctiones & linimenta, tum thoraci tum ventri inferiori, quæ ijsdem donata sint facultatibus, administrentur. ita enim calorem præter naturam refrangere, & colliquationis causas abolere poterimus. An autem in his fluxionibus conueniat (sicuti nonnulli celebres viri arbitrati sunt) exhibere medicamenta, purgantia quidem, sed quæ viarum adstrictionem relinquere post euacuationem apta sint, id nos doceat medendi ratio & recta methodus. cum enim educta per tales fluxiones non sint superfluitates ab humoribus ipsis vel a partibus solidis decisæ, sed sint vel humores ipsi, vel solidæ partes quæ colliquantur; nemo ambigat vllo pacto euacuandum esse, sed causis colliquationis tantũ esse incumbẽdum asserat. Euacuatio enim per pharmacũ tẽtata nec materiei colliquatæ, cũ natura eã sponte educat, debetur, nec a colliquãda indicatur, cũ vera in hoc affectu ea sumenda sit indicatio, quæ colliquationem inhibeat, quam tamen colliquationẽ non tantũ non inhibere, sed eam augere medicamentũ soluens poterit. Quod quam periculosum ac discriminis plenum in talibus fluxibus existat, dicant illi qui audacter hoc tentantes in præcipitem casum deduxere ægrotantes.

Colliquefacientib. fluxibus an cõferant adstringentia medicamenta.

Quemad-

Quemadmodum autem pharmaca soluentia a me in his colliquefacientibus fluxionibus damnantur, similiter nec adstringentium medicamentorum vsus probatur; quoniam si ea materia quæ per colliquationem expressa ex toto praua existit, ad intra ægrotantis corpus retineatur, retenta maiorem, quam excreta, læsionem inferre posset. hæc enim præterquam quod continue sui prauitate febrem ipsam foueret, etiam ex retentione ista deterrimam consequeretur qualitatem: vnde & morbum augeret, & ad cor vel ad cætera principalia membra facile motum caperet. quapropter materiei iam genitæ tota ipsi naturæ, vt eam sponte excludat, euacuatio dimittatur, causisque colliquationis a medico, quantum pro viribus eius erit, incumbatur. Si autem fluxus non colliquefactionis fuerit, sed natura per aluum excretionem materiei peccãtis tentauerit, attendat Medicus & naturæ motum & materiæ qualitatem. Si motus fuerit symptomaticus, materiaque sit cruda & praua, dum non est superflua euacuatio; nil aliud consideret, quam munire intestina clysteribus opportunis, ne in transitu ab ea materia quid patiantur: quoniam symptomata nunquam curanda veniunt, nisi vel cum subeunt rationem causæ, vel cum vires debilitent. At si nimium hæc euacuatio excesserit, vnde virium languor timeatur; non tantum munire intestina debet, sed & adstringentia propinare & fluxum cohibere conuenit, cum his quæ & materiam peccantem & morbum præsentem respiciant. Cum autem euicta materia, eius excretionem natura per aluum molietur, dum natura sponte euacuat; consideret & attẽdat euacuationis finem. si enim perfecte & integre iudicauerit, nihil intentandum erit: sin minus, id quod deficit, supplere debet, pharmacoq; opportuno materiei reliquum euacuabit. ita enim operi extremam manum imponet, cum ea quæ post iudicium relinquuntur, recidiuas facere consueuerint. Cum autem natura per abscessum materiam extramittere tentat, vnde in partibus glandosis sæpe tumores superueniũt, vel parotides vel bubones dicti, non regula illa generalis superius declarata attẽdenda est, sed in casu isto hoc particulare seruetur, quod semper hi motus quomodocunque eueniant, sunt adiu-

Colliquefacientibus fluxibus an conferant adstringentia medicamenta.

Materia febris per aluum excreta, quid agendum.

Abscessibus apparentib. quid agendum.

uandi.cum enim ad partes ignobiles, & quæ excrementa facile viſcerum ſuſcipiant, materiæ hæ prauæ & qualitate venenata infectæ a natura detrudantur, nunquam reprimendæ ſunt: ſed loca illa ſunt laxanda, & medicamentis attrahentibus ille motus magis irritandus & prouocandus eſt. pro laxatione faciei butyrũ, pinguedo pulli, axungia ſuilla recens, oleum amygdalarum dulcium, diachylon cum aliqua pinguedine diſſolutum, & ſimilia. attractionem iuuabunt animalia viua diſſecta & ſtatim appoſita, ſicuti & catuli, pulli columbini, gallinæ & galli, & hoc præcipue cum ſummus eſt dolor. validius attrahent emplaſtra ex fermento, caricis, cæpis, columbino ſtercore, & ſimilibus attrahentibus, admixtis pinguedinibus ſupradictis. Validiſſime omniũ attrahit cucurbitula, ſed omnium eſt doloroſiſſima. quare niſi in vrgẽtiſſimo caſu admoueatur. dolores enim ingentes vires diſſoluunt, quarum conſeruationi maxime in hiſce febrib. attendendũ eſt. Euocata materia ad partes exteriores, tentetur ſuppuratio cum opportunis medicamentis. quo peracto aperiatur tumor, reliquum materiei concoquatur, vlcus mundificetur, abſtergatur, apertum diutius teneatur, & tandem conſolidetur, & ad cicatricem ducatur, ſemper ea applicando remedia, quę ea admixta habeant quæ veneno aduerſari & prauam qualitatem remittere poſſint. Plurima alia hiſce febribus mala ſuperuenire poſſunt; quæ quoniam alijs morbis etiam communia ſunt, curatioq; conſimilis, & eadem methodo indicata eis debetur, ideo ea conſulto hic prætereo; quoniam illa quæ propriæ ad curationem febris peſtilentis pertinent, tantum enarrare decreui, eiusque ſolius tractationem pertractare ſpopondi.

De ratione victus ſeruanda in febre peſtilenti.
CAP. XXV.

EA medendi eſt ratio, vt non ſolum circa ægrotantes medicamentis agamus, ſed etiam victu: cuius talis ac tanta ratio haberi debet, vt cognoſcat Medicus, ea neglecta cætera omnia auxilia incaſſum adminiſtrari. quapropter cum ad propulſandam hanc febrem tradita iam ſint

&ex-

& explicata opportuna remedia, pro eiusdem perfecta curatione ad rectam victus rationem descendamus, eamque doceamus. Recta victus ratio in conuenienti consistit sex rerum non naturalium adminisftatione. in quarum vsu si & Medicus & æger, ille imperando, hic exequendo, vt decet, se gesserint, maximo ad exterminandam febrē remedio operam dabunt. Incipientes autem a cibo & potu in his animaduertimus plura esse adnotanda. cōsiderandum enim est, quę cibaria in hac febre conueniant, eorundemque quantitas, qualitas, præparatio & assumendi tempus. Quæ cibaria conueniāt, habetur a morbo & virtute. morbus hic semper est cum corruptione humorum. quare eorundem exigitur contemperamentum virtusq; in hac febre, licet modo magis modo minus, fere semper languet, quare pro eiusdem conseruatione & etiam augmento, vbi expediet, indicabuntur cibaria quæ nutrire multum possint, sed quæ leui admodum egeant coctione, & nequaquam excrementosa sint. hæc autem duo munia obire poterunt iura pullorum, præcipue iuniorum, carnes eorundem, & caponum, & auicularum montanarum, perdicum, attagenarum, fercula in iuribus his parata, quæ ei unt vel ptisana vel panis tritus, carnes eædem, vel in elixatione in iure eliquatæ vel contusæ vel per balneum Mariæ destillatæ, ouorum recentium lutea, vel sorbilia vel in iure dissoluta. Quantitas similiter & a morbo & a virtute indicatur. a morbo quidem, quoniam cum Medicus æstimare debeat, an morbus futurus sit vel longus vel breuis, & an ad statum properet vel non; vbi censuerit morbum fore longum & statum distare, copiosius alere debet quam vbi morbum fore breuem & instare statum iudicauerit. a morbo etiam alia ratione quantitas indicari potest. quoniam si morbus hic paucam aut minimam corruptionem humorum admiserit, parciorem indicat cibum quam ille qui est cum ingēti humorum corruptione. cum enim corruptio contemperamentum exigat, vbi corruptio maior, maior etiam alimenti contemperantis copia requiretur. A virtute autem indicatur quātitas. quoniam vbi ea valet, (quod vix in morbo isto inuenire queas) parcius cibandus est æger, tum quoniam virtus valida diutius perdurare

Cibaria cōuenientia in feb. pest.

Quantitas.

poteſt,tum ne a proprio opere coctionis humorũ peccantium diſtrahatur natura, cuius proprium eſt, & cibum & humores peccantes concoquere. Si autem languet, vt in hiſce morbis fere perpetuum eſt, indicat de pauca quantitate cibi exhibenda;vbi enim virium eſt imbecillitas,multitudinem alimenti ſuſtinere non poſſunt. & hoc valde animaduertatur, quoniam ego in hoc vidi, maxima errata ſæpe in actu medendi a communiter medicinam facientibus perpetrata.hi enim dum vires languẽt,ſtatim ad maiorem cibi quãtitatem deueniunt, & quo magis debilitantur ægri, eo magis quantitatem alimenti adaugent, ita vt & lutea ouorum, & contuſa & fercula ſimul miſeris ægrotantibus exhibeant. vnde eos in perniciem ducunt, cum hinc non inualeſcant vires,imo magis opprimantur & ſuffocentur.vidiq; ego ex talib. plurimos (qui forſan vel non perijſſent vel ſaltem tardius) a ſola cibi nimia & ſuperflua quantitate,cum vltra vires cibũ ſumpſiſſent,necatos. quapropter cum debili exiſtente virtute parum cibi indicetur, ad multam quantitatem non deueniamus. quæ quantitas licet ſit neceſſaria pro contemperandis humoribus, & pro reſtauratione virium ac corporis nutritione, nequaquam tamen eam,non potentibus hanc viribus tolerare admittamus,ſed parum cibi pro vice exhibentes, eandem quantitatem ſæpius iterabimus, ita vt parum & ſæpe cibantes eam totam quæ requiritur ad virium reſtaurationẽ,quantitatem aſſequemur. Qualitas indicatur a morbo, morbus autem hic eſt febris peſtilens:qua febris, victum indicat humidum & refrigerantem. victus enim talis omnibus febricitantibus cõuenit, vnde actu humida & ſorbilia exhibebimus,quorum ratione & humectationem & faciliorem cibi coctionẽ habebimus, cum ſolida & dura difficilius concoquantur & diſtribuantur:qua peſtilens autem, indicat vt victus ea donata ſit facultate,qua venenatæ qualitati & corruptioni & putredini aduerſari queat: vnde alterentur cibaria ſonco, acetoſa, endiuia,ſcordeo, hiſſopo, meliſſa,boragine, ſeminibus citri,corticibus citri, ſemine acetoſæ, & ſimilibus, ea in iutibus ebulliendo. cibarijs pro hac intentione admiſceantur margaritæ,fragmenta lapillorum pretioſorum, coralli, cornu ceruinum, cornu vni-

Qualitas.

cornis, os de corde cerui: addantur pulueres cordiales pro cibo, quæ omnia pro ratione materiei peccantis, vel calidæ vel frigidæ, administrentur & componantur. Qui consulunt, ferculis admiscendum esse succum granatorum, citri, limonum, vuæ immaturæ, & reliqua huiusce qualitatis, a me non probantur, quia non habent rationem obstructionum, quæ inter cæteras sunt potissimæ huius febris causæ tum fouentes tum efficientes. sicuti autem a me non probantur ista adstringentia; ita & damnantur dulcia, tum quoniam hæc ventriculum subuertunt, tum quoniam facile bilescunt, vnde incendium internum augeri potest. quare vsus eorum quæ ex saccaro parantur, hic dimittatur, fugiaturque ea saccari tam ingens quantitas & tam continuus vsus, quanta & qualis imperatur & ordinatur continue a multis male medicinam facientibus.

Præparatio habetur a qualitate morbi & materiæ peccantis: quare cum hic habeamus corruptionem, putredinem & malam qualitatem, indicatur ea ciborum præparatio, per quam his omnibus repugnare & aduersari possimus. Vnde in præparatione ptisanæ, vbi præsente ingenti interius caliditate sit exhibenda, torreatur hordeum, antequam coquatur. hinc enim maiore vi exsiccādi prædita erit in multa tamen humorum corruptione, tum quoniam facile diffluit, tum quia facile corrumpitur, ab hac abstinendum erit. in ferculo ex pane trito hoc fiat, vt medulla panis optimi in aqua sonci, seu endiuiæ vel acetosæ, aut simili infundatur, quæ exprimatur & bis & ter commutetur, vt panis inde lotus nouam adipiscatur qualitatem & vim. sicque expressus in iure ad ferculum conficiendum pręparato elixetur. fercula ista itidem ad remittendam caliditatem præparentur cum lacte seminum melonum vel cucurbitæ, lutea ouorum sorbilia exhibeantur, vel sola vel in iure alterato dissoluta. ouá ipsa, antequam coquantur, temporibus æstiuis & calidioribus teneantur in aqua frigida, vel acetosæ vel endiuię, ne ab aere facilius alterentur, & in hunc vsum recentia tantum assumantur. Carnes coquantur cum prædictis alterantibus, vt nouum inde consequantur temperamentum & facultatem. Vbi autem maior vigeat putredo & corruptio, iubeo ego, vt præpa

Præparatio.

Contusum exhibēdum in feb. pest.

rentur carnes modo hoc nunc explicando. Accipiant pullum, quem impleant cerasis acidis, amarenis dictis, folijs acetosæ, folijs limonum, folijs citri, & similibus. postea bulliat pullus vnica ebullitione, ita vt ablata spuma expurgetur ab illo excremento crassiori: deinde in veru torreatur ad ignem non fumosum, cui, dum torretur, superinfundatur ius pulli, addita tertia parte succi citri. fugiatur enim omnis pinguedo, quoniam ab hac humores facile accenduntur & sæuiunt. hinc autem habebitur caro tosta satis mollis & suauis, quæ in vsum, cum expediet ægrotanti, ad comedendum venire poterit, præcipue autem pars interna, non illa externa tosta & siccata. ego autem ex pulpa illa interiori iubeo, vt paretur contusum, admixto iure alterato, quod optime contundatur, & per cribrum tenue transcoletur, vt coctioni facilius cedat. hinc autem habebitur alimentum, quod multum nutriet, & venenatam qualitatem propulsare, corruptionique ac putredini resistere queat. si tamen vires non ita valeant, vt hoc contusum sustinere possint, iubeo, vt ex eodem pullo eliquato in bulliendo habeatur ius, quod eiusdem erit facultatis, & multum nutrire poterit. Quod si vires magis adhuc labant, accipio pullum, impleo conseruis iam in curatione enarratis, admixtis herbis, seminibus & pulueribus cordialibus, & specieb. eiusdem facultatis, semper habita ratione & febris & humorum peccantium, iubeoque, vt vel prius coquatur in aliqua aqua stillatitia, quæ, si haberi poterit, non per vasa plumbea, sed per vitrea sit sublimata, morboque & causis morbi proportionata: vel etiam si non coquatur, per balneum *Mariæ* dictum, in vase vitreo destilletur, quo aqua carnis habetur potens in propulsanda praua qualitate, & valida in nutriendo. cuius vsus erit per interualla, & non continue, vt multi hanc partem male intelligentes, & mulieribus consentientes, nonnunquam exhibendam iubent. Ad præparationem etiam pertineat coctio ciborum in aqua minerali seu naturali, de qua superius. quæ aqua quando sit adhibenda, iam declarauimus, videlicet vbi simul cum pestilenti febre adsit colliquatio, vel consimilis alius affectus. Tempus exhibendi cibum a temporibus morbi desumitur. Tempora autem morbo-

Stillatitia exhibenda in feb. pest.

Tempus.

morborum alia sunt particularia, alia vniuersalia. in particularibus hæc cibandi seruetur ratio, vt semper in declinationibus particularium accessionum offeratur cibus, si virtus eousque perferre poterit. vbi enim interueneriti aliquis casus virium robur dissoluens, quocunque tempore nutrire cogimur. Si autem accessiones parem habuerint æqualitatem, eundem seruantes febris motum, cibus ea exhibeatur hora, qua ægrotans sanitatis tempore assumere consueuerat. ita enim facilius cibum tolerabit, minusque ab eo grauabitur. Quo ad vniuersalia tempora, hoc obseruandum est, vt in primis diebus is tantum offeratur cibus, qui virtutem manutenere possit, vel parum augere, si opus fuerit. quare tunc temporis exhibeantur tantum ouorum recentium lutea, fercula in iure pulli alterata, vel iura ipsa modo superius declarato præparata, non autem exhibeantur carnes; quoniam tunc nimis graue onus naturæ essent, putredinem augerent, & potius opprimerent quam releuarent vires. quod tamẽ in ægritudinis progressu, alteratis pro parte & humoribus & praua qualitate, laudarem, si cum moderamine administrentur & instãte necessitate, ad virium resolutarum restaurationem. ad quam intentionem commendo omnia prædicta, quæ summa tamen cum ratione administrari debent. tanta est enim huius morbi sæuities, vt sicuti in medicamentis, ita in ratione victus nullum impunem fere vnquam admittat errorem. Pro potu abstineant primis diebus ab omni genere vini. dum enim materia cruda est, a vino maxime exagitatur, & facilius ferueſcit. aqua simplex etiam non cõuenit, quia in hypochondrijs facile bileſcit; si bibant etiam aquam cum saccaro coctam & mulsam dilutam, mihi hæc non admodum probantur; quoniam similia dulcia facile ventriculũ subuertũt, quod maxime vitare in hisce morbis debemus. nonnulli succum granatorum, succum berberis, succum vuæ immaturę, aquę pro potu admiscẽt. at ista admodũ adstringentia semper mihi valde suspecta sunt. bibant potius aquam hordei, vel aquam in qua decocta fuerint cerasa illa acida, amerena dicta. cõsueui ego ordinare, vt pro potu in aqua cocta tantum iulep rosacei & tantum vini granatorũ medij saporis admisceatur, vt nec dulcedo

Potus administrandus in feb. pest.

nec austeritas gustui pateat, ex quibus habetur potio, quæ nec ratione dulcedinis infesta nec ratione austeritatis nocua erit. Apparentibus autem coctionis signis vel virium imbecillitate instante exhibeatur vinum album, paucifeнrum, odoratum, nec dulce nec astringens, sed medij saporis, vel subastringentis, & optima aqua lymphatum. quod si ratione affectionum cerebri, vel alicuius instantis symptomatis, vinum timeamus; panis medulla ad prunas calefiat, & leuiter torreatur, huicque superinfundatur vinum, quod per notabile temporis spacium ita infusum maneat. postea panis extrahatur, qui iam vini subtiliores spiritus & calidiores attraxerit: quo pane extracto, superaddatur aquæ ea quantitas, quæ ad vinum lymphandum satis esse poterit. hoc autem pacto paratum vinum non ita petet caput, nec incendium facile augebit. Vini autem quantitas sit pro ratione ingesti cibi. vbi enim plurimum vini fuerit, difficilior concoctio alimenti subsequetur ob supernatantem ad os ventriculi assumptum cibum, faciliusque inde cerebrum ob eorum plurimos vapores replebitur. *Et hæc de cibo & potu.* Quo ad aerem, temperetur & alteretur pro ratione morbi, temporis anni, constitutionis aeris, eiusque qualitatis. & in hunc vsum veniant omnia ea quæ superius descripta sunt pro aere alterando & temperando & expurgando. Excrementa, præsertim crassiora, si non sponte descendunt, arte procurentur, hicq; ea conueniunt clysteria mollia, de quorum præparatione superius iam abunde dictum est. acriora autem vitentur & in hunc vsum non admittantur. Quies summa imperetur. ita enim facilius natura coctionem accelerabit, quam a proprio coctionis opere motus distrahit. Somnus & vigilia moderata sint. Vtraque enim si modum excesserint, malum. somnus diurnus, vbi in nocte dormiat æger, est fugiendus, solumque nocturnis instantibus vigilijs, concedendus. Quod si non dormiat, arte procuretur, adhibendo leuiora. quoniam grauiora, cum stupefacientia sint, stante virium imbecillitate, quę vere semper hanc concomitatur febrem, valde suspecta sunt, cum vires extinguere nimia stupefactione possint. Quod si vigiliæ cum tali virium languore valde instent, abstineat medicus

Aer.

Excremetorum ratio.

Quies.

Somnus & Vigilia.

medicus ab his quæ interius exhibentur, & solum exterioribus agat, sicuti inunctionibus, linimentis, odoramentis, balneis ad extremas partes factis, & similibus, a quibus timenda non sit virium dissolutio. Si autem non vigilia, sed somnus superfluat (quod semper est malum, cum omnes febres somniculosæ timendæ sint) excitentur patientes odoramentis & suffumigijs, factis ex aceto in quo herbæ attenuantes ebullierint, sicuti origanum, pulegium, thymum, maiorana, saluia, stœchas, & huiusmodi. præterea frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, vel scarificatis vel non scarificatis, reuellatur materia ad partes inferiores. quod si materia in cerebro proprium affectum inducat, cerebro per propria medicamenta, & morbo proportionata attendatur. Omnia animi molesta accidentia vitentur, sint hilares patientes, læti viuant, & bene sperent, diuinum implorantes auxilium, cuius ope & febris tolli & vita diu conseruari poterit. *Animi accidentia.*

FINIS.

PETRI SALII DIVERSI, MEDICI AC PHILOSOPHI FAVENTINI

DE AFFECTIBVS PARTICVLARIBVS.

EDICI ea prȩstantia esse debet, vt non tãtum circa illos morbos qui frequentius accidunt, quorumque exactissima ab authoribus habetur pertractatio, bene se gerat, sed etiam, vt in eis qui raro eueniunt, quosq; praxin cõmuniter docentes vel neglexerũt vel ignorauerũt, ita se præbeat, vt recta cũ ratione opportuna in his administrãdo medicamẽta, miseros ægrotantes, artis nostræ implorantes auxilium, vel negligentia vel ignorantia non eludat. ita enim agendo, præstantẽ medicum se esse ostendet, & dignum cui ægrotantium salus & hominum vita fideliter & merito committi possit. Qua de re cum tanti hoc referat, & cum inter morbos ego nonnullos qui raro contingunt, & quorum tractatio a communiter medicinam facientibus nõ habetur, aliquando homines infestare adnotauerim, de his (cum præcipue inter cæteros nõnulli periculosissimi existant, sæpissimeque mortem ȩgrotantibus inferant) hic agere decreui, tum vt vnicuique pateant, tum etiam vt eorum recta curandi ratio innotescat. Vnde monitus in his raris ȩgritudinibus hoc consequetur Medicus,

vt si

vt si ægros hisce morbis laborantes sanitati restituere ob eorum sæuitiem quandoque non possit, saltem appositæ ad sanandum curando opportuna conuenientiaque adhibeat medicamenta, & innoxie & cum ratione medendo discernat, recteque iudicet de futuro ægritudinis euentu. inter hos primum habeat locum cerebri inflammatio: qua declarata ad cæteros descendam, singulorum essentiam, causas, signa & curationem proponens & explicans.

De cerebri inflammatione
CAPVT I.

APPREHENDIT aliquando cerebrum inflammatio, cuius tanta est violentia, vt inde ægrotantes intra quartam diem sæpius morti succumbant, cum inuadit hic affectus, apprehendit patientem ingens capitis dolor, qui per occiput collo & vniuersæ spinæ communicatur, a quo statim deperduntur sensus, tum externi tum interni, solusque remanet motus, qui adeo nonnunquam in his ægrotantibus validus est, vt vix quandoque loco contineri queāt. quamprimū.n. correpti sunt hoc morbo deperdito, vnoquoque sensu exiliunt ægri, quemcunque inordinatum motum tentantes, modo cruribus & pedibus, modo toto corpore se agitantes, præcipue autem manibus partes superiores, licet non semper, sæpius tamen, inuadunt, easque toto conatu distrahere nituntur, vt interdum viderim ego mulieres, hoc morbo detentas, omnes crines dilaniasse, & totam faciem vnguibus proprijs dilacerasse, sicuti etiam & viros, hac eadem ægritudine deprehensos, totam fere barbam sibi euellentes idem fecisse conspexerim. procedente morbo languescit corpus, ad motumque impotens redditur. hi semper sine voce manent, nec vllum vestigium sensus retinent, cum nec (si etiam fortiter pungantur) respondere aut annuere posse videantur. accedente hoc morbo, vna inuadit acutissima & intensissima febris, quæ eundem semper concomitatur affectum, cum tanta tamen febre, nec si potum offeras, quid gustare tentant, imo nihil nec cibi nec potus vnquam admittunt. Horum omnium causa est inflammatio, substantiā corpusq; *Causa, quare non sentiant.*

ipſum cerebri occupans, cuius ratione ita deperduntur virtutes rectrices, cum cerebrum per propriam & innatam temperiem munia ſua exequatur, vt nec dignoſcere affectum ipſum nec cætera queant: vnde licet in parte neruoſa ſpiritus animales nō ſint intercepti, tamē quia his mens ægrotat & deprehenſa eſt, nec dolorem nec quid moleſtum ad extra perſentiunt. interius tamen cum ſupra modum affligantur, adſitque incendium maximum, irritata natura eſt in cauſa illius motus voluntarij, qui non poteſt tolli, non obſtructis vel occluſis neruis ipſis. Febris autem huic morbo connectitur, quoniam cum inflammatio ſit valida, & fit in membro principali, neceſſario ad hūc conſequitur febris. Huius inflammationis cauſa eſt ſanguis ſuper calefactus, vel admodum bilioſus, qui affatim irruēs ad partes ſuperiores, cerebri corpus & partes eius internas, ipſiusq; ſubſtantiam occupans, in eo figitur firmaturque, ac inflammationem facit. per inflammationem nunc intelligamus omnē tumorem calidum, ſiue pura inflammatio, ſiue eryſipelas, ſiue ex vtriſque mixtus affectus fuerit. Huius ſigna ex prædictis ſumantur, quibus hoc addatur, quod facies in huius morbi principio ſatis rubet, & fere tumet. oculi autem pręcipue rubent, & in his venæ ſanguine plenæ apparere ſolent, coaſtantesq; ac fixi prominent. Prædicta ſigna obſeruātes, habebimus ea per quæ diſtinguitur hic affectus a cæteris. qui huic ſimiles exiſtentes cerebrum occupant. Ab epilepſia differt, quoniam licet in vtriſque deperdantur ſenſus interiores & exteriores, & in vtriſque adſit motus, tamen in epilepſia eſt motus conuulſiuus, in hoc autem eſt voluntarius. præterea in epilepſia ſpuma ex ore procedere conſueuit, quæ nunquam in hoc affectu videtur, cui etiam neceſſario febris acuta cōnectitur, quod non eſt in epilepſia. Ab apoplexia diſtinguitur, quoniam in apoplexia tollitur & motus & ſenſus: at in iſto ſoli ſenſus deſunt, non motus. præterea apoplexiæ neceſſario non adiungitur febris, imo raro in ea, & ſalubriter aliquando, apparere ſolet: at in hoc febris acuta admodum de neceſſitate cōnectitur. A phrenitide autem diſtat, quoniam in phrenitide eſt delirium, & non deperduntur ſenſus, quorum neutrum eſt in iſto affectu. Videtur quidem

Cauſa.

Cerebri inflammatio quomodo differat a cæteris morbis cerebrū occupantib.

consimilis phrenitidi hic morbus ratione affectionis, & ratione loci affecti, quoniam in vtrisque est inflammatio, & in vtrisque inflammatur cerebrum, tamen maxime differunt ratione partis & loci affecti, quoniam in phrenitide potius est inflammatio in membranis quam in cerebro ipso, & præcipue in tenui, a qua communicatur & ipsi cerebro inflammatio, potissimumque parti eius exteriori & contangenti membranam: at in ista internas cerebri partes, eiusque ventriculos & propriam substantiam inflammatio occupat. qua de re casus hic grauior est quam ille, magisque lethalis, & potissimum cum hæ inflammationes magnæ existentes partem frigidam, materiæque peccanti improportionatam, occupent: vnde sæpe euenire solet, vt partem ipsam patientem fere corrumpant, & ad gangrænam deducant: quapropter dicebat Hippocrates, casum hunc ab alijs non animaduersum considerans: *Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: si vero hos euaserint, sani fiunt.* per sphacelum autem hic, vt monet Galenus in commento, intelligit non factam & completam partis corruptionem; quoniam hæc sanationem non admittit, sed quæ est in fieri, imminetque ob inflammationis magnitudinem. Qui autem hoc patiuntur, velociter pereunt, tum quoniam morbus est grauissimus, tum quoniam pars maxime principalis admodum læsa est. quod si tamen contingat, ægrum tribus primis diebus superuiuere, & ad diem quartum peruenire, possumus sperare, & morbum declinaturum fore, & vires ita fortes esse, vt morbum superare possint. quod vbi contigerit, in ægro nulla erit memoria præteritorum. non recordatur enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum ipsum pertinentis: tantum hoc vidi in nonnullis qui saluati fuere, quod confuse meminerunt, se valde anxios & angustiatos fuisse, magnumque incendium persensisse, non tamen quid distincte enarrare potuerunt. Huius morbi meminit etiã Hippocrates, lib. 3. de morbis, sub nomine sphaceli seu syderationis ipsius cerebri, vbi habet, quod in his caput dolet & ceruix & spina. quod intelligas, dum hic morbus patientem aggreditur. hoc enim facto sensus omnes externos & internos amittunt. quod docere voluit exemplo auditus

Lib. 7. Aph. 51.

Sphacelus quid significet quandoque apud Hippocratẽ.

& loquutionis, dum inquit, quod illi non audiunt, & quod derepente obmurescunt. subdit, his sanguinem e naribus defluere, quod non est vniuersale signum, sed aliquibus tantum peculiare. quibus si copiosior fluat, indicium est, ex morbo conualiturum ægrum. si parce autem, & stillet tantum, contrarium enunciabit. quod autem, vt inquit, hi liuescant, est in casu, in quo iam natura succumbente vere cerebrum sphacelatur. dum enim est spes salutis, nō liuent, sed potius rubent ægrotantes. Huius morbi narrationem æmulatus est lib. secundo de morbis, sed paulo aliter: quæ omnia fere in idem coincidunt, exponenda tamen ea ratione, qua nos morbum hunc iam explicauimus. De cerebri inflammatione loquuti sunt etiam Paulus, Aetius, & Oribasius ex Philumeno, quos æmulatus est etiam Auicennas in huius morbi explicatione, sed eorum casus non est huic quem nos explicamus, consimilis: quoniam isti asserunt, in hac cerebrum inflammatum ita intumescere, vt suturæ capitis disparentur. quod dictum neduin verificatur in casu nostro, sed nec apud me est possibile, cum suturę ex graui ictu non ita facile dissolui & disparari possint, nedum quod imaginari queat, ex tumore interno hoc accidere posse, nisi forsan hoc in puerulis admittatur, in quibus suturarum ligamenta mollissima existunt, cartilaginosaq; corpora nondum ossea sunt facta. preterea addunt, subsequi nauseam multam in illis, bilisq; vomitum superuenire, quorum neutrum in casu nostro reperitur, nisi forsan hoc ante factam inflammationem acciderit, vt semel in vno vidi, qui in primo morbi insultu copiosissime euomuit, statimq; facta inflammatione, & sensus exteriores & interiores amittens, ab omni euacuatione quieuit. De erysipelate etiam cerebri loquuti sunt, sed signa nostra nō ponunt, & addunt in hoc dolorem totius capitis adesse, & videri ægrotantibus flammam in ipso cerebro habere: quæ duo iure cōsequuntur quidem ad erysipelas. sed cum postea omnem sensum & cognitionem hic tollat, non possunt esse signa præsentis morbi. quare pro habēdis huius signis recurratur ad ea, quæ ego declaraui & enarraui. constituamusq; morbum hunc, cum sit inflammatio vel simplex, vel erysipelatodes, esse intemperiem calidam cerebri cum materia

De cerebri inflammatione an loquuti sint alij Authores.

Signa.

materia & cum tumore. quapropter pro eius curatione indicabitur, vt materia in cerebri substantia contenta euacuetur, & ipsum cerebrum refrigeretur. euacuabitur ista materia, si retrocedet, vel e corpore educatur: retrocedet, vel impulsa, vel attracta a corpore: educetur, vel sensibiliter, vel insensibiliter, materia tamen non potest retrocedere, nisi prius corpus sit euacuatum. Et ideo primo totum euacuandum est. Secundo ita agendum est, vt materia retrocedat. retrocedet autem, vel si reprimatur, vel si retrahatur. Tertio debemus materiam discutere & resoluere, & suis loco & tempore refrigerare. An possit Medicus his indicationibus satisfacere vel non, dixerim vnum, scilicet raro hoc contingere, vt huiuscemodi ægrotantes saluentur; quoniam tanta est huius morbi sæuities, vt cerebrum ipsum ad gangrænam vt plurimum deducat, nisiq; ex arte statim opportuna adhibeantur medicamenta, citissime pereunt, & maxime, vbi vires ægrotantis imbecilles erunt, potissimum cum has nullo modo restaurare possimus; ad oblata enim nequaquam apti sunt, solisque exterioribus auxilijs hic agere possimus. Vbi tamen vires fortes erunt, cum in omni interna inflammatione & in acutis morbis vnica sit salutis spes, ipsa virium fortitudo; si cætera cito, tuto & cum ratione administrentur, possimus quoquo pacto salutem, licet semper cum maximo ægrotantis discrimine & periculo sperare. Pro executione autem indicationum propositarum ita procedendum erit. pro totius corporis euacuatione statim secanda est vena interna brachij dextri, vbi sit magna plenitudo: vel si non adsit plenitudo, humeraria, præmissa alui lenitione per leniens & refrigerans clystere, non per acre. acria enim per partem post partem calefaciendo magis inflammant, & affectum præter naturam adaugent, febremque intensissimam & acutam, quæ huic affectui connectitur, magis accendunt. Venę sectio sit copiosa, repetaturque eadem die ex altera humeraria. interim reprimentia & actu frigida adhibeantur. opportuna ad hoc sunt oxirrhedina ex oleo rosaceo completo, non omphacino, addita quarta parte aceti ad penetrationem, quibus totum synciput optime abrasum continue madefiat. Sed quoniam hic

Indicationes.

Prognostica.

Lib. 10 Met. cap. 5.

summum est incendium, magis laudo irrigationes & embrochas continue adhibitas, & factas ex decoctionibus herbarum refrigerantium, sicuti ex endiuia, lactuca, solatro, semperuiuo, violis, portulaca, acetosa, & similibus, quæ actu frigida in continuo sint vsu super sinciput admodum Embrochæ stillantis. possunt etiam cessantib. embrochis, parari emplastra ex prædictis herbis contusis, admixtis earundem succis, oleisque refrigerantibus, addita portiuncula aceti rosati. hæcque frigida actu applicentur: quę cum incaluerint, remoueantur & repetantur. hocque modo in morbi principio, & præcipue si tempus æstiuum fuerit, agatur. His refrigerare & materiã repercutere poterimus: quam eandem materiam a cerebro retrahemus reuulsionibus & deriuationibus. pro quibus satisfacient cucurbitulæ scarificatæ, quæ plurimæ sint, & profunde incidantur, quæ postea etiam repetantur; sed vbi nõ sit magna vrgentia, non scarificatæ. ad idem facient frictiones & ligaturæ dolorosæ extremarum partium, quæ etiam balneari possunt decoctionibus herbarum refrigerantium, sed quæ sint actu calidę. ita enim actuali caliditate possunt reuellere, potentiali autem frigiditate refrigerabũt, & vaporibus illis cerebrum demulcere poterunt. fiant autem hæc ex folijs rosarum, violarum, maluarum, lactucarum, salicis, & huiusmodi, quibus semper aliquid chamæmeli addatur ad aliquam discussionem & faciliorem transmissionem. ad eandem intentionem exulcerantia, humeris & spatulis apposita, facient, quibus ego aliquãdo vsus sum cum optimo successu, ea ex cantharidibus formando. Pro deriuatione conuenient hirudines post aures applicatæ, sectioq; venarum sub lingua, si ægrotantes admitterent, satis commoda esset. Sed illis vniuersalioribus præmissis, factisque prædictis reuulsionibus, hoc vnum maxime laudo, cui potissimum attribuo sanitatem, in nonnullis ex tali morbo recuperatam, videlicet missionẽ sanguinis ex naribus, quam hirudinibus ad narium penitiores partes applicitis habeo, nitorque, vt copiose effluat sanguis, vel ijsdem repetitis, vel ad nares apposita spongia, aliquo liquore relaxante non tamen calidiori imbuta, vel saltem in aqua dulci calida infusa. hinc maxime subleuatur cerebrum, alleuiataque

uiataque natura morbus, si fieri dabitur vnquam aliqua via, superabitur. quo casu remittantur refrigerantia illa, & quo ad actualem & quo ad potentialem frigiditatem; admisceanturque prædictis tunc aliqua temperata vel leuiter discutientia, sicuti oxyrrhodino oleum chamæmelinum, embrochis illis malua, flores chamæmeli, meliloti, semina fænugræci, lini, radices althęæ, & consimilia, quæ aliqualiter discutere valeant, quorum vsus postea declinãte morbo solus erit, vel nullis admistis vel paucioribus refrigerantibus. sternutatoria etiam tunc temporis, iam euacuato cerebro & inclinante morbo, adhibeantur, & aliqua odoramenta. quæ non sint grauia nec caput replere possint, administrentur. Et dum hæc omnia fiunt, semper habeatur aluus lubrica, & si non sponte fluat, ex lenientibus clysteribus, vt supra dictum est, vēter leniatur: & quoniam in his aliquando non prodit lotium, non exurgente virtute ad munus suum, vbi hoc euenerit, ad imum ventrem apponatur vesica semiplena oleo calido vel aliquo decocto relaxante. inungatur idem locus oleo amygdalarum amararum, oleo de scorpionibus, & foueatur cum his quæ virtutem excitare & relaxare possint. Hęc quo ad medicamenta, quo ad victum, raro est, quod ante quartam veniat cibus offerendus, quoniam vel primis tribus diebus pereunt, & sic cibandi occasio præterijt; vel his transactis ad quartam perueniunt: quo tempore, si res ex voto successura sit, incipiunt ægrotantes releuari, & aliquo modo sensus recuperare, & tunc cibandi sunt. sed cum omnimoda inedia præcesserit, nō statim pleno victu vti debent, sed tenuiter alantur, contineantque sint ferculo in iure pulli tenuioris, vel alterato cum seminibus cōmunibus, abstineantque a vino, quo ad præsens non fuerit totius morbi vniuersalis & manifesta declinatio, quo tempore vinum bibant, sed pauciferum & lymphatum, largiorique cibo vtantur, qui pro ratione virium & morbi præcedentis expediat: tuncque poterunt ægrotantes pharmaco electiuo ab humoribus calidioribus expurgari, vt integre omnis morbi causa amoueatur.

De Apoplexia a sanguine.

CAPVT II.

APOPLEXIAM fieri ab humore frigido, viscido, & lento, sit vel pituita vel humor melãcholicus, replente & obstruente cerebri ventriculos, cuius ratione vis animalis ad partes inferiores defluere non possit, vnde ægrotantes motu & sensu vna cum detentione principũ facultatum priuentur, nemo non nouit, omnesque scribentes de hac pertractant. At Hippocrates quarto regiminis acutorum docuit, etiam hanc fieri a sanguine, vt ibidem declarauit Galenus in commento vigesimo tertio & vigesimo septimo, quod idem & affirmauit, libro curatiuo per sanguinis missionem, cap. quinto, hæc verba habens: *Nam hoc pacto apoplexia proueniunt, multo nimirum sanguine in principium animantis confertim irruente.* Quod præcipue aliquando in his contingere docuit, qui plurimo abundantes sanguine ad validas exercitationes perducuntur, vt habet lib. 3. Aph. commen. 20. Sanguinis hæc plenitudo, cerebrum occupans, non per obstructionem ventriculorum, sicuti pituita & melancholicus humor, apoplexiam generat, sed propter eorundem constipationem & constrictionem, cuius ratione vis animalis ad infernas partes defluere impeditur. Venæ enim omnes cerebri, & sinus illi ampli, & præcipue retiformis plexus, adeo sanguine hoc confertim irruente replentur, vt ventriculis & vasis principalibus angustiatis, transitus virtuti animali prohibeatur. Hinc dicebat Galenus, libro secũdo Aphorismorum, commen. 42. duplici de causa fieri apoplexiam, scilicet aut oppletis ventriculis cerebri humore frigido, qui est casus de quo omnes scribentes agũt, aut propter aliquam dispositionem inflammationi similem, quæ in ipso cerebro constituta sit. & hic est casus præsens de quo nos agimus, & cuius curationem neglexere, qui singulorũ morborum medicationes docere profitentur. Nam vere in tali apoplexia ex plurimo sanguine, cum ex calidis humoribus vnus sit, cerebrum occupante fit affectus inflammationi similis. Aduertatur autem, quod non dixit Galenus, ab hoc inflammationem fieri, sed affectum inflammationi simi-

Apoplexiã fieri a sanguine.

Causa.

ni similem: quoniam in hac apoplexia sanguis ad intra propria vasa continetur, nec substantię cerebri communicatur: at in vera inflammatione a venis magnis ad minores, a minoribus ad capillares, ab his autem in porositates & substantiam cerebri transmittitur: vnde vere membrũ inflammatur. Quod membrum inflammatum cum sit ex principalibus, necessario ad eius inflammationem consequitur febris: quæ febris cum ab apoplexia oriri abnegetur, (non enim Hippocrates nec Galenus vnquam huic, aut alteri apoplexiæ febrem copulari meminere) ideo apoplexiam a vera cerebri inflammatione causari non tradunt: nec ab ea fiet, sed tantum ab affectu inflammationi simili, qui non erit, nisi maxima venarum & vasorum a sanguine calidiori repletio, de qua vasorum repletione solum in casu isto Hippocrates & Galenus, non autem de cerebri substantia male affecta meminere, cuius ratione dicebat Hippocrates: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones occlusionesque faciunt.* quem locum declarans Galenus, libro de morborum causis, post alia subiungebat: *Vbi vero intercipiuntur quæ sunt in animali arteria, hoc est ita oppleta sanguine fuerint, vt nullus in ipsis relinquatur locus, in quem dũ attollantur, aerem externum attrahere possint, tunc quodammodo strangulatur atque extinguitur calor internus: ac qui ita affecti sunt, subito sensum & motum totius corporis amittunt.* Quare hæc apoplexia non ex substantia cerebri inflammata, sed ex eiusdem vasorum nimia oppletione causabitur. Et hinc pateat eorum error, qui locum illum Galeni secundi aphorismorũ exponentes, per dispositionem inflammationi similem, intellexerunt vel veram inflammationem, vel erysipelas; pateatque nec eos mentem Galeni assequutos esse, nec veritatẽ attigisse. vbi enim cerebrum vel inflammationẽ vel erysipelas patitur, si partes exteriores & membranæ tantũ hic patiuntur, fit phrenitis: si autem intimæ partes & internæ, ipsiusque cerebri substantia hoc idem passa sit, accidit affectus ille de quo supra egimus, non autem apoplexia, in qua cum necessario adesse debeat impedimentum, per quod statim prohibeatur descendere vis animalis ad inferiores partes,

In apoplexia a sanguine non fit vera cerebri inflammatio.

Lib. 4. reg. acut. 23.

Lib. de caus. morb. cap. 3.

hoc non ex erysipelate, nec ex pura inflammatione (quoniam hinc nec ventriculi, nec vasa omnino angustiantur) pendere potest: sed tantum hoc fiet ex venarum, arteriarum sinuumque nimia sanguinis repletione, cuius ratione facta constipatio & constrictio, vnde spirituum non tantum transitus prohibeatur, sed etiam & ipsi strangulentur & suffocentur; sit in causa, vt subito motus & sensus vna cum detentione principum facultatum amittatur: sicque vera & exacta succedit apoplexia. Hunc affectum olfecit quidem Auicenna, non tamen perfecte metam ipsam attigit. nam apoplexiæ essentiam declarans, docebat etiam eam a sanguine fieri: quam duplici ratione accidere testabatur; scilicet vel eo statim effuso ad ventriculos cerebri, perinde ac ob pituitæ & humoris melancholici ad eosdem subito factam effusionem fit etiam apoplexia, quod non alia poterit contingere via, nisi cum ex vena, (siue hoc ex causa procatarctica; siue ex interna eueniat) eiectus cerebri cauitates, multitudine replens eas, obstruit casus mea sententia insanabilis, tum quia ea sanguinis copia ex ventriculis cerebri arte educi non potest, tum quia ibi permanens necessario in grumos conuertetur, a quibus ineuitabiliter mors succedet; vel eo oppilante non cerebrum vel cerebri vasa, sed meatus ipsius spiritus ad cerebrum permeantes, qui meatus sunt arteriæ carotides & venæ iugulares. his autem ex vehementia repletionis & multitudine sanguinis oppilatis, credit Auicenna, hominem statim apoplexia deprehendi, perinde ac contingere consueuit (inquit ipse) constrictis venis apopleticis, quibus ligatis deperditur statim motus & sensus. At hic casus a nostro ratione loci affecti, cum nos cerebrum ipsum affectũ, hic autem vasa ad cerebrum deuenientia affecta supponat, multum dissidet, nec veritati aut Galeno conformari videtur. Nam falsum est, his vasibus (siue per hæc vasa venas iugulares, siue arterias carotides, siue vtrasque intelligas) coarctatis & constrictis, hominem sopiri, sensumque ac motum amittere, vt clare docuit Galenus lib. 2. de plac. Hippocr. & Plat. cap. 6. qui etiam lib. de pulsuum vsu, cap. 2. ligatis venis iugularibus exiguum quid incommodi animal sentire, vinctis autẽ arterijs carotidibus etiam idem currere

Auicenna an egerit de apoplexia a sanguine.

An obstructis venis iugularibus & arterijs carotidibus homo fiat apoplecticus.

currere posse, experientia hoc approbante, testatus est. Si autem his ligatis non sopitur animal, in eoque seruatur motus & sensus, deperditur autem tantum (vt loco prius citato monet Gal.) pulsatio in arterijs, super partem ligatam existentibus; igitur nec his obstructis aut oppilatis videtur, posse hominem apoplexia deprehendi. subsequitur quidem ex tali oppilatione læsio, in homine lethalis, vbi hæc perseuerauerit, quoniam huius ratione, non communicata vitali virtute ac spiritu ipsi cerebro, omnes eius virtutes in posterum periclitabuntur, non tamen succedit apoplexia, quæ subito accedens, affatim sensum & motum auferre consueuit. in hac autem oppilatione cum subitus non fiat casus, nec etiam apoplexiæ nomine vocari poterit. Forsan autem lapsus est in hac re Auicenna ex nomine venarum apopleticarum, quas Arabes ita appellarũt, quia opinati sunt, his constrictis apopleticum hominem fieri. Hi autem apopletica vocarunt & subetica hęc vasa, ad imitationem Græcorum, inter quos præcipue Aristoteles, hoc idem libro De somno & vigilia pro vero supponẽs, recenseatur, qui has carotides arterias, quasi his obstrictis & angustiatis stupidus & soporosus homo reddatur, dixere: cum tamen & in hac re antiquiores Græci errarint, qui, ligatis vna cum his arterijs, venis & neruis, videntes animal mutum reddi, illud sopitũ dixere: obmutescentiam ipsam soporem arbitrantes, quod non ab arterijs tamen, sed a neruorum interceptione causatur, quemadmodum Galenus loco citato clarissime expressit. Quare hinc censeo Auicennam lapsum fuisse. Ni forsan eum nos ab omni calumnia vindicare nitentes, dicamus ipsum per meatus ipsius spiritus ad cerebrũ intellexisse plexum retiformem ac choroidem contextum: quibus aut obstructis aut angustiatis, cum non per ea subministretur amplius spiritus animalis ipsi cerebro, necessario eo munere suo non fungente, concidit animal, sensuque ac motu vna priuatur. Qui tamen casus a nostro longe diuersus est, nec coincidit cum his quæ a nobis declarata sunt, licet in hoc etiam prædictorum vasorum obstructio a sanguine ipso supponi queat. Huius autem cum nos essentiam, causas, differentias, signa & curationem tradere debeamus, pro eius

declaranda & essentia & causis sufficiant ea quæ nunc dicta sunt. Differentias & signa earundem habebimus ab eodem fonte, a quo & alterius apoplexiæ habemus. nam hæc, cuiuscemodi & illa, vel est fortissima, vel fortis, vel minus fortis, vel debilis. harum differentiarum signa desumuntur ex anhelitu, qui si vel prohibeatur, vel magna cum vi inspiretur, vel si nō erit violentus, sit tamen inæqualis, inordinatus & intermittens, vel si aliquo modo sit ordinatus & non ita intermittens, nec ita inæqualis, indicat vel fortissimam, vel fortem, vel minus fortem, vel debilem apoplexiam. Hanc vltimam curare poterimus, si omnia fiant quæ sunt ex arte necessaria, minus fortem non ita facile, fortem cum difficultate maxima: & sæpe eius erit curatio impossibilis, sicut & eius quæ est fortissima. Signa autem, per quæ hæc apoplexia a sanguine genita differat & distinguatur ab ea, quæ ab humore frigido ventriculos replente causatur, maxime consideranda sunt, quoniam vtratumque curationes non coincidunt: maximaque in ægrotantium detrimentum errata, si omnia indiscriminatim fiant, committi possunt. illa enim calefacientibus, incidentibus, acrioribus, exurentibus, & quandoque igne ipso curatur, quæ si in hac adhiberentur, omnia perniciosa essent. Distinctionem hanc habebimus, si materiam peccantem quæ sit, conijcere poterimus, præsentemque ægrotantem exacte inspexerimus, considerauerimus. materiã peccantem ex præcedenti victu, ex ratione vitæ, ex ætate, ex sexu, ex temperatura, ex anni tempore, ex aeris constitutione, ex passionum consuetudine, ex suppressa euacuatione & similibus iudicare poterimus. Vnde si patiens vsus sit cibarijs ex farina subacta, lacticinijs, leguminibus, oleribus frigidis, rapis, vinis nouis & similibus, si circa aquas vel in locis humidis degerit, si sit senex, si mulier, si frigidæ & humidæ complexionis, si sit in hyeme, si aeris constitutio his sit similis, si consueuerit pati morbos a pituita, si eiusdem aliqua euacuatio sit cohibita, si sit solitus excrementis pituitosis abundare; poterimus indicare morbum hunc a pituita genitum fuisse. Si autem patiens vsus sit carnibus syluestrium animalium, vel domesticorum, sed salitis lentibus, caulibus, cochleis, vinis ni-

Differentia & signa.

Prognostica.

Apoplexia a sanguine, quomodo differat ab ea quæ fit a pituita.

nis nigris & crassioribus, & alijs similibus, si sit in ætate declinanti, si habitus calidi & sicci vel saltem calidioris hepatis fuerit, si simus in autumno, si in constitutione simili, si in regione sicca degerit, si consueuit pati morbo a melancholia, si eiusdem aliqua euacuatio suppressa sit, & præcipue si hæmorrhoidum consueta fluxio sit cohibita. si sit solitus abundare melancholicis excrementis, si plurima passus est animi molesta accidentia, si curis solicitudinibusque implicatus fuit, si vigilias vel saltem insomnia formidolosa & mœsta passus est, iudicare poterimus; hanc apoplexiam a melancholico humore genitam esse Si vero patiens assumpserit cibaria boni chymi, & sanguinem generantia, si hilariter vixit, si moderate se exercuit, si sit iuuenis, si sit habitus carnosi, si temperaturæ calidæ & humidæ, si simus in vere, si simus in constitutione calida & humida, in regione consimili, si consuetus sit pati morbos a sanguine, si suppressa sit aliqua sanguinis solita euacuatio, si plurimo sanguine abundare sit solitus, & si alia consimilia adsint; poterimus conijcere morbum hunc a sanguine genitum fuisse. quod idem confirmabitur, si ægrotantem considerantes, in facie ruborem, in oculis venarum apparentiam, & in capite calorem insignem adesse inspexerimus. quod si pallor in facie, & frigiditas eiusdem, & totius capitis, oculique caui adsint; pituitam vel melancholiam esse in causa morbi, poterimus suspicari. Cum autem, habita hac causarum consideratione, proposita & cognita fuerit apoplexia a sanguine, quid pro eius curatione indicabitur? Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio. quare cum hic morbus fiat ex sola sanguinis repletione, eiusdem sanguinis euacuatio indicatur. quapropter statim mittatur sanguis, vt docet Hippocrates in casu isto, ex interna brachij dextri vena, sanguisq; copiose educatur; repetaturq; eadem die ex alterius brachij humeraria: & quoniam materia est firmata in cerebro & loco principali, hic vltra vniuersalem totius sanguinis missione euacuationem factam conueniũt omnia reuulsionũ & deriuationum genera, quę proposita sunt inflammatione cerebri. Vnde cucurbitulæ, scarificatæ & nõ scarificatæ, frictiones, ligaturæ, compressiones, balnea ad

Indicationes.

Curatio, Tex. 24.

extremas partes, hirudines & post aures & ad intra nares applicitæ, ac etiam vltra hæc clysteria acria, cum hic nulla sit inflammatio, conueniunt, methodo conuenienti & recta ratione administrata. An autem hic conueniant repercutientia, & cætera localia superius explicata; dico, quod licet quæcunque materia in principio sit reprimenda, cum tamen apoplexiæ principium vno oculi ictu pertranseat. cum fiat subito, non ratione principij, repercutientia conueniunt, quę nec etiam ratione materiæ peccantis conuenire possunt. cum enim sanguis nimia quantitate superabundãs adeo repleat vasa, vt spiritui animali trãsitus per ea permeare & ad inferas partes descendere prohibeatur, hincque crassescat & quasi coalescat, difficulterq; effluat; ideo reprimentia, adstringentia, refrigerantia, repercutientia non conueniunt, quoniam magis constipabunt & constringent materiam, & eam impingent in vasibus ipsis, quam quod eam possint a proprio conceptaculo excludere & repellere. quare hic moneo, abstinendũ esse a repercutientib. & refrigerantibus, quoniam hæc potius sanguinem sisterent, sed vtendum esse his quæ laxare possunt. quibus mediantibus, sanguis qui in loco affecto firmatus est, possit euacuationibus, reuulsionibus & deriuationibus cedere. Ista autem laxantia sint moderate calida, tum quo ad caliditatem actualem, tum quo ad potentialem. præ omnibus autem commendo balneum aquę dulcis, eiusq; embrocham; per hæc enim laxantur facile vasa, sanguisque magis fluidus redditur. Vnde in his, in quibus minus quam deceat sanguis e naribus fluxerit, laudat Hippocrates lauare caput aqua dulci calida, quod remedium particulariter ipse in Metone administrauit, vnde sanguinem prouocando ægrotantem subleuauit, quoniam vasa laxare potest, & sanguinem fluere facit. Quod idem cum tentandum sit in apoplexia a sanguine, videlicet vt vasa laxentur, & sanguis fluidus reddatur, vt reuulsionibus arte faciendis, & etiam his quæ a natura tentari possunt, (cuiuscemodi vidi nonnullos ex sanguinis profluuio hoc morbo sanatos) facilius cedat, remedium maxime conueniens ac opportunum existet, & multum proficere poterit, cui in morbi progressu nonnulla etiam laxantia addere poterimus

Repercutientia an cõueniant.

Lib. 3. reg. acut. 59.

Lib. p. Epid. sect. 3. 23.

rimus

rimus ea in aqua decoquendo, ſicuti folia maluarum, violarum, radices althææ, radices maluæ, ſemina lini, maluæ, fænugræci, althææ, & ſimilia, quorum decoctiones ad hãc eandem intentionem procedente morbo in vſum venire poſſunt, modo quibuſdam refrigerantibus temperatæ, modo ſolæ. Excrementorum hic eadem habeatur ratio, quam in ſuperioribus habendam eſſe declarauimus. cibi, dum morbo detinentur, nullus eſt vſus: in eius autem declinatione ad ſorbitiones deueniendum eſt, cum omnimoda vini abſtinentia. Qui docuit, apoplexiam fieri obſtructis vel conſtrictis arterijs, quæ plexum retiformem conficiunt, ſi pro caſu ſpeciali & poſſibili hunc propoſuit, admittatur, & iure, cum ijs vaſibus impeditis vitales ſpiritus ad cerebrum promeare nequeant. quibus ipſum deſtitutum neceſſario motum & ſenſum influere amplius non poteſt. At ſi hunc caſum, tanquam exemplar, quo ſemper ita apoplexia fiat, in medium protulit, nõ admittendus eſt. cum enim ſolutæ apoplexiæ creberrime alterius partis corporis paralyſis ſuccedere conſueuerit, & hoc ex permutatione materiæ, a cerebro ad neruos tranſmiſſæ, & tranſpoſitæ; clare liquet, non ſemper fieri apoplexiam prædicto modo, quoniam ad hunc caſum ſpecialem propoſitum paralyſis nunquam ſuccedere poteſt. collecta enim materia ad baſim cerebri, vbi eſt plexus ille retiformis, nullam habet cum neruis communionem: quibus illæſis nunquam paralyſis ſuccedere poteſt. cum igitur ſæpiſſime ad apoplexiam ſolutam paralyſis ſuccedat, & in hoc ſpeciali caſu nunquam ſuccedere poſſit; concludatur, apoplexiam non ſemper modo nunc propoſito generari, & eo magis, quo apoplexia hæc ex materia anguſtiante retiformem plexum videatur inſanabilis, cum tamen ſolutio apoplexiæ ſæpius videatur, ſæpeque ab apoplexia ſoluta priſtina ſanitas recuperetur.

Apoplexiã non ſemper fieri obſtructo vel adſtricto plexu retiformi.

De Epilepſia a ſanguine.

CAPVT III.

EPILEPSIAM fieri, quemadmodum & apoplexiam, ex venarum interceptione & occluſione, a nimia ſan-

guinis copia causata, nemo præter Hippocratem & Galenum (a quibus transcripsit Auicenna) citatis locis quarto de ratione victus in morbis acutis, tradidit: nisique hanc ego aliquando in actu medendi vidissem cum omnibus signis, ab Hippocrate prænarratis, forsan nec huius verbum facerem. cum hic sit rarissimus casus, nec ita facile sit explicare, quomodo ex venarum interceptione & occlusione fieri possit epilepsia. cum tamen hunc videam & ab Hippocrate, & a Galeno positum, ab Auicennaque receptum, mihique hic casus in praxi se obtulerit curandus; propono, epilepsiam aliquando a sola sanguinis copia, venas intercipiente & occludente generari. Sanguis hic cum copiosus est, ab aliqua causa extrinseca, sicuti vel ex potu vini vinosi, vel ex valida exercitatione (vt innuere videtur Galenus, tertio Aphorismorum, commen. 20) concitatus; & quemadmodum in his qui mihi se curandi obtulerunt, semper animaduerti, irruens ad partes superiores, cerebrique vasa affatim replens, cum naturæ grauis, & qualitate forsan etiam molestus sit; epilepsiam causat, insurgente natura ad eiusdem propulsionem & discussionem, sicuti in singultu a repletione euenit, & eo magis natura ad hoc insurgit, quo magis ex repletione vasorum sentit se grauari & premi. Vnde in extinctionis periculum eat natiua caliditas, quæ ob multitudinem & copiam suffocationi quippiam simile patitur: hacque ratione in casu isto accidunt conuulsiones, scilicet concusso & concitato primo principio, ad noxij humoris expulsionem: quod non fit in apoplexia, licet ab eadem causa generetur, quoniam in apoplexia est fere omnimoda venarum interceptio, cuius ratione spiritus nullo pacto permeare possunt, vnde statim motus & sensus deperditur. at in hac epilepsia, licet sit aliqua interceptio & occlusio, non tamen est tanta & talis, quanta & qualis est in apoplexia: nec est adeo vehemens, vt spiritus omnino permeare prohibeat: vnde natura potest valide insurgere, quod non potest in apoplexia, cum in apoplexia etiam spiritus fere extincti sint & suffocati. at in epilepsia sit tantum, ob materiam copiosam grauantem & occludentem, periculum eius extinctionis & suffocationis, cuius ratione etiam facilius admodum

Epilepsia a sanguine.

Epilepsia a sanguine quomodo causetur.

admodum hæc epilepsia, quam apoplexia, curetur. quæ nisi importuna adhibeantur calefacientia remedia ab his, qui epilepsiam ab humore frigido causari semper existimant, sola copiosa sanguinis missione tollitur. Huius ea sunt signa quæ ab Hippocrate posita sunt, videlicet faciei rubor, oculorum constantia, manuum porrectio, dentium stridores, maxillarum contractio, & cæteri similes conuulsiui motus. quod si his addatur, sanguine patientem abundare, vt ex proprijs superius positis signis coniicere possumus, causamque præcedentem eum concitasse, certo poterimus indicare epilepsiam hanc a plurimo sanguine, eundemque venas intercipiente & occludente genitam esse. cuius curatio cum coincidat cum ea quæ apoplexiæ a sanguine debetur, a superioribus administranda remedia assumantur. *Signa.* *Curatio.*

De Syncope Cardiaca.

CAP. IIII.

AB hoc eodem fonte, videlicet a venarum interceptione & occlusione, altera affectio, omnibus prædictis deterior, vt quæ subitam mortem sæpe inferre solita sit, emanat. Euenit enim, vt sanguinis copia non ad partes superiores, nec ad cerebrum, sed ad vasa interna, scilicet ad venam cauam & arteriam magnam aliquando affatim irruat, easque opplendo ibi sistatur, firmatusque exeuntibus & fere extinctis spiritibus coalescat: cuius ratione natiua caliditas, quæ suffocationis vim, nequeuntibus spiritibus per vasa permeare, patitur, fere extinguatur, hincq; syncope cardiaca ex ea accedente, nisi præsto remedia administrētur, subita mors subsequatur. De hac syncope cardiaca genita ob extinctam fere natiuam caliditatem ratione sanguinis, venas opplentis & ibidem coalescentis, meminit Gal. locis citatis, quarto de ratione victus in acutis, quam tamen viri ij qui singulorū morborū curationes tradere profitentur, adeo neglexerunt, vt de ea ne verbum quidem fecerint, cum tamen & ratione periculi & ratione affectionis hoc facere debuissent: ratione periculi quidem *Syncop. cardiaca a sanguine.*

quoniam hinc imminente ſubita morte, ea ante ſignificare & anteuertere, docere debebant: ratione autem affectionis, quoniam tenebantur animaduertere inſolitum hunc caſum, & a nemine cõſideratum, ſcilicet in venis viuentis hominis coaleſcere ſanguinem, qui in mortuis ſolet fluidus conſeruari. Ego autem de hac ſyncope pertractans, & hæc duo conſiderans, ſcilicet & periculum & affectionem, quo ad periculum, dico Medicum futurã hanc ſyncopem & imminentem ſubitam mortem ex duobus præcipue cognoſcere poſſe: quorum primum erit, quod iſti patientes ante caſum ſyncopes perſentiunt nonnunquam præfocationem quandam, non ad fauces, nec ad partes ſpirituales ſuperiores, ſed in partibus internis, ac ſi manu cor ipſis ſubito conſtringatur; deficiuntque, ac mutato colore viuido in pallidum ſudant, cito autem reuocantur ab hoc defectu, ſed ſubſequitur laſſitudo magna: alterũ eſt, quod in his pulſus quandoque accedit intermittens, qui ſi ſupra vnicam intermittat pulſationem, magnũ periculum minatur, ſignificatque ſyncopem hanc inſtare; quæ intermiſſio, ſicuti & illa præfocatio, non aliunde generatur, quam ex illa ſanguinis coaleſcentis copia, obſtruentiſque ac grauantis vaſa illa & partes internas. hæc duo ſigna vidi ego in nonnullis, quibus cum prædixerim periculum impendens, ſectione venæ, alijſque remedijs opportunis ab imminenti diſcrimine præſeruati ſunt. nonnulli autem alij, qui cum ijſdem hoc ſignificauerim, remedia renuerunt, ſubito de medio ſublati ſunt. Quo ad affectionem, atteſtor & ego vltra Hippocratis & Galeni teſtimonium, me obſeruaſſe, in nonnullis ita ſanguinem in venis & arterijs coaluiſſe, vt inde & ſyncope & mors ſubſequuta fuerit: præcipue autem hoc in puella quartum decimum annum agente perſpexi, quæ cum per diem capitis grauitatem, vertigines & anxietatem paſſa eſſet, die ſequenti ſubito extincta eſt. Cum dubitaretur, quo morbo perierit, & an vitio cerebri, an huius ſyncopes merito hoc factum fuerit; ſecta fuit poſt mortem, in qua immune cerebrum ab omni affectione præter naturã inuenimus, ſed in arteria magna & in vena caua ita totum ſanguinem coaleſcere

Periculum. Signa.

Sanguinem in arterijs & Venis aliquando coaleſcere.

coalescere vidimus, vt apprehenso illius sanguinis concreti altero principio, totus sanguis coalescens ita integer ex vena & arteria educebatur, perinde ac gladius ex vagina extrahi solet. quare iudicatum fuit subitam hanc mortem a sola interceptione & occlusione venarum, a sanguine coalescente facta, causatam fuisse. Alteram vidi iuuenculam, cum per menstruam fluxionem expurgaretur, mediaque die æstiuo tempore in balneum aquæ frigidæ ingressa, & ibi morata fuisset, eadem die post cœnam hilariter sumptam subitam oppetijsse mortem. hanc iudicaui ob repressam menstruam purgationem sanguinem, cuius maxime abundabat, ad vasa interna recurrisse, ibiq; coalescentē, ac venas & arterias vna intercipientē, subitā etiam hanc mortem intulisse. in hac dubitatum fuit de veneno, tamen mea sententia causa illa procatarctica fuit sufficiens ad inferendam mortem, cum nouerim, sanguinem in venis coalescere posse, ad mortemque causandam hoc solum aliquando sufficere. Noui quidem, a venenato pharmaco aliquando coalescere sanguinem in venis, indeque mortem sub sequi. sed ab hac syncope differt veneni casus: quoniam si tale venenum celeriter hominem de medio rapere debet, ante mortem qui venenum assumpsit, in profundissimum incidit somnum. quo ingrauescente, nec excitatur patiens nec releuatur, sed ad mortem non tamen subitam properat. si autem ad tempus hoc venenum suam promere debet violentiam; coalescet quidem sanguis, sed non affatim, nec tantum, vt omnia vasa intercipiat, imo potius ea quadam acrimonia acquisita aperit, & hinc e naribus hi emungunt sæpe sanguinem adeo concretum, vt digitis solis eum apprehendant, & ad notabilem quantitatem simul vnitam extrahunt. talem etiam sæpe ab inferioribus partibus excernunt. hi tamē tandem liquato hoc sanguine, a proprioque calore destituto, vitam cum morte commutāt, exanimanturque a solo sanguinis profluuio, quod vt plurimum e naribus prodere consueuit. Vnde pateat, veneni casum non esse huic syncope consimilem, licet ab vtraque mors immineat impendeatq;, pateatque in venenis coalescere sanguinem posse. quod qua ratione fieri possit, cum venæ sanguinis proprium sint conceptaculum, propriumque eis

Sanguinem aliquando in venis & arterijs coalescere a veneno.

Sāguis qua ratione in venis & arterijs coalescat.

sit ipsum fluidum conseruare; non ita facile est explicare. Qui tamen nouerit, qua ratione sanguis ad extra venas concrescat, poterit, easdem causas ad sanguinem intra venas existentem adaptando, rem ipsam declarare. Sanguis e vena eiectus hac ratione concrescit, quoniam quamprimum ex proprio conceptaculo eductus est, statim euanescunt & exhalant eius spiritus, moxque & simul pars ichorosa separatur: quo facto reliquum refrigeratum concrescit, & ita concrescit, vt non tantum pura & syncera sanguinis pars, sed etiam cæteri ei admisti humores qui ex sui natura non possunt concrescere, (hoc enim solius sanguinis est proprium) vna cum sanguine ipso coalescant. hinc videmus non solum vtramque bilem cum sanguine e vena eiectam concrescere, sed etiam pituitam ipsam, quæ adeo in sanguinis superficie nonnunquam concrescit, vt vix gladio incidi queat, nisique hæc & limosa pars sanguinis ei admisceatur, licet concrescat sanguis, quomodocunque e vena eiectus, non tamen ita cito concrescit, nec ita dure coalescit, sicuti ei cõtingit, quando copiose ei admisti sunt & humores melancholici & pituitosi. Sanguis igitur extra venas eductus, spiritibus exinanitis & iisdem euaporantibus, ac parte ichorosa separata, ob refrigerationem coalescit. coalescunt siquidem, & quæ siccantur & quæ refrigerantur. hic autem non propter siccationem, vt patet causas consideranti, sed propter refrigerationem concrescit, & eo velocius & intensius concrescit, quo ei magis admisti sunt humores frigidiores, crassiores, & viscidiores, sicuti pituita & malancholicus humor, quorũ ratione intemperiem consequutus frigidiorem, ad concrescendum faciliorem habilitatem & promptitudinem recipit Hæ autem eędem causæ cum non tantum in sanguine extra venas, sed etiam in venis existente, contingere possint, clarum erit, quare sanguis aliquando in venis coalescere queat. Euenit enim quandoque, vt in sanguine, vel non genita vel excreta ichorosa parte, vitiosi defluant & abundent succi, qui substantia crassiores & temperie frigidi sanguinem crassiorem & frigidiorem reddant. qui sanguis venas internas & maiores nonnunquam occupans, adeo replet, vt spiritus intercipiens & penetrare nõ permittens, eos in extinctionem

Sanguis extra venas quare statim concrescat.

nem ducat. quibus ſpiritibus extinctis, ſanguis refrigeratur ac concreſcit, & vna cũ ipſo vitioſi, qui in ipſo defluunt, & qui eum ad concreſcendum habilitãt & diſponunt, ſucci, nempe ſi hi non præſto eſſent, incorruptus & naturaliter fuſus liquidusque redderetur ſanguis; quoniam nec extinctionis ſpirituum cauſa potens adeſſet, nec tantæ refrigerationis occaſio, vt ſanguis poſſit coaleſcere. at vbi hi maneant, ſiſtanturq;, cum natiuam caliditatem reſpuant extinguántque, faciliter ac expedite ſanguis ob introductã refrigerationem concreſcere poteſt. Vnde in affectis hoc pacto corporibus, vt notabat Galenus, ſi ſanguis detrahatur, is frigidus (quod vix vllus credere queat) craſſusque & vix effluens conſpicitur, idque propter huiuſmodi refrigerationem. Pateat igitur, qua ratione ſanguis in venis coaleſcere poſſit, cuius ratione ſyncopę cardiacæ nonnunquam generantur, quæ tanti diſcriminis plenæ ſunt, vt niſi opportuna ſtatim adhibeantur remedia, ſubita mors ſæpius ſuccedere conſueuerit. quam cum Medicus omni ingenio & conatu, quantum arte fieri poſſit, inhibere debeat, maxime has ſyncopes & earum cauſas animaduertat. Præſente ſyncopa, reuocationi caloris regenerationique ſpirituum attendens, & excitationem patientis his remedijs, quæ in communi ſunt vſu & ab omnibus ſcribentibus proponuntur, tentet. Sed præ omnibus cauſæ incumbere debet. quæ quomodo remouenda ſit, affectio ipſa indicat. & expreſſe docent Hippocrates & Galenus. ſanguis hic copia ſuperfluit, ſuccisque frigidis & craſſioribus abundat: quorum ratione ſi coaleſcat ſanguis, mors ſubſequitur. Ideo antequam (vt ait Hippocrates) fixa ſint omnia quæ contriſtant, (ſcilicet tum ſpiritus tum fluxiones) ſanguis minuendus & expurgandus eſt. Minuatur autem per ſectionem venæ internæ brachij dextri. qui ſi effluat, copioſe educatur: ſi autem non ita facile effluat, inceperitque coaleſcere, in talibus, prius adhibitis fomentis ex laxantibus, fricari oportet cunctas corporis partes eodem tempore a multis hominibus, poſtea venam ſecare: & ſi ſanguis mediocriter fluxerit, rurſus fricare & denuo ſanguinem auferre, & ita repetere, quoad debita ſanguinis quãtitas extracta fuerit. hoc facto refici hominẽ & reſtau-

Sanguis aliquando ſecta vena frigidus exit.

Curatio.

rari conuenit, simulque de purgatione cogitandum est. ad quam intentionem assumantur ea, quæ peccantes & superabundantes humores prius concoquere, postea expurgare possint, semper admiscendo nonnulla, quæ facultatem vitalem respiciant & roborare queant. Qualia autem debeant esse ista, non referam, quoniam peccans humor hæc indicare potest, plurimaq; horum est sylua ab authoribus conscripta. Hoc vnũ animaduertam, videlicet, quod, cum in casu isto periculum sit, ne concrescat sanguis, coalescatque in venis, veniant in vsum ea medicamenta quæ grumos dissoluere possunt. quare secta vena, statim exhibeatur aliquod coaguli genus, inter quæ præferatur leporinum. ad idem faciet amaranthi coma in mulso epota, oxymel etiam ipsum proderit, & cætera attenuantia & incidentia medicamenta, & quæ valde lotium prouocare possunt. Victus sit attenuans. Vinum interdicatur, cæteraque omnia quæ sanguinem augere possunt: nisique vires intercidant, parcus sit cibus. quod si hæ labant, alimentum sit copiosius, vinumque pauciferum & lymphatum exhibeatur.

De Hydero pulmonis. Cap. V.

PLVRIMA morborum genera pulmonem pati, nemo non asseuerat, de quibus praxin communiter docentes pertractant. vnus tamen superest, de quo solus author, in libro de Morbis Hippocrati adscripto (a quo Auicenna, qui nihilo minus postea huius affectus prætermisit curationem, trãscripsit) egit. qui licet rarissime accedat, vt mihi qui per plures annos artem hanc exercens, tot ægrotantes curauerim, bis tantum se obtulerit, a me tamen de eo etiam hic agendum est, cum & hic peritiam Medici subterfugere non debeat. Morbus hic ab authore citati libri pulmonis hyderos seu hydrops appellatur; quoniam sicuti in hydrope in imo ventre, ita in hoc affectu intra cauitates thoracis & pulmonis colligitur materia aquosa & ichorosa, quæ materia quantitate abundans, & grauitatem copia & difficultatẽ anhelitus obstruendo, & tussim ad excretionẽ proritando, excitat. nihil tamen expuitur, quoniã materia

Pulmonis hyderos, seu hydrops.

teria adeo eſt tenuis, vt a ſpiritu facile diſrupta ad partes ſuperiores nequaquã attolli poſſit. Materia hæc quoniam aquoſa eſt & ichoroſa, nullam admittit coctionem. quare nec fomentis nec vnctionibus nec perfuſionibus nec alterius generis medicamento cedit, nec etiam diuturnitate temporis, cum moram longiorem traxerit in thorace, vel incraſſatur vel in pus conuertitur, ſicuti in deſtillationibus cõtingit ad ipſum thoracem decumbentibus, quæ (vt docebat Hipp. lib. 7. Aphoriſmorum, Aph. 38. viginti diebus ſuppurare cõſueuere. nõ deſcendit materia hæc a cerebro, nec per deſtillationẽ ab eo fluentem in thorace colligitur. ſed vbi congeſti fuerint ſeroſi & ichoroſi humores in corpore, in eoque abundauerint, ſi pulmo imbecillitatem vel ab ortu conceperit, vel noua occaſione contraxerit, pronuſque ad fluxiones recipiendas ob intemperiẽ propriam, & præcipue frigidam, fuerit, ad eum ſuperabundantes aquoſi humores tranſmittũtur, qui replẽtes thoracis & pulmonis cauitates poſtea morbum hunc generant. Humores hi tenues & ichoroſi aggregantur in his, quibus partes naturales frigida intemperie laborant, viſceraque vel obſtructa vel ſcyrrhoſa ſint, & præcipue ſi hi otioſe, & in locis humidis vel frigidis, & ſub cælo conſimili viuentes, potui indulgeant, cibarijsque humidioribus largius vtantur. his oculi palpebra inferior, pedumq; extremitates ſolent ſubtumeſcere, calorque faciei nõ viuidus, ſed ad pallorem tendens conſpicitur. in his autem cum congeſti fuerint hi aquoſi humores, tranſmittuntur aliquando ad cauitatem thoracis, & ad pulmonem ipſum, indeq; morbum de quo nunc agimus, introducunt: qui morbus aliquando ſponte ſolui videtur, erumpente ad aluum hac materia, recludente ſibi natura cæca & deliteſcentia ſpiracula & abſconditas vias ad hanc excretionem, tamen poſtea iterum noua regenerata & aggregata materia, ad ipſumque thoracem & pulmonem denuo tranſmiſſa, cum ijſdem ſymptomatibus & deterioribus redit, vtpote qui magis, ſuccumbente & debilitata natura, cuius ratione copioſiores regignũtur hi aquoſi ſucci, regrediatur. vnde in his poſtea manifeſte & facies & ſcrotum & venter intumeſcit, non tantum

Humores tenues & ſeroſi in quibus aggregentur.

in thoracem, sed etiam in omnes has partes, effuso qui regeneratus superabundat, aquoso humore. Hæc de essentia & causis præsentis morbi sufficiant. signa hæc erunt, grauitas thoracis ob materiæ copiam, tussis sicca, non potente natura nec materiam concoquere, nec eam ob ipsius tenuitatem extra ducere, difficultas anhelitus, qui frequens admodum & paruus erit ob vias spiritus a plurima materia detentas, & propter diaphragma ad eadem compressum & grauatum, ita vt hinc ægri suffocari continue fere videantur, & quietem raro inueniant, sonitus in thorace obstrepens ebullienti materiæ similis, ab eadem causa deueniens. tumor pedum & palpebrarum huic connectitur, non tanquã proprium huius morbi signum, sed tanquam indicium abundantiæ humoris aquosi. febris additur ab authore libri de morbis. attamen in his quos ego curaui, nec fuit febris, nec ratione materiæ quæ frigida est & non putrescit, adesse debet. Porro verum est, quod aliquando ob diuturnam moram in thorace tractam hæc materia, sicuti quæ in abdomine ex hydrope collecta diu ibi retenta salsa & acris euadit, nonnullam acquirit acrimoniam, vt optime hic author adnotauit, extrinsecus latus acetum olet, cuiusque ratione credo eam sibi viam recludere & parare, ad aluumque erumpere, credoque eandem tunc aliquã posse ex quadam leui accessione causare febriculam, tamen nunquam potest ratione materiæ dari, vt necessario febrem introducat, vtque febris sit huius morbi proprium signum. Cuius morbi curationem author hic per sectionem thoracis tentandam esse docet. quam tamen ego nec in his quos curandos suscepi, facere ausus sum, nec etiam in alijs faciendam esse laudo. cum enim huius morbi sanatio non tantum materiæ præsentis, pulmonemque obstruentis, & replentis remotionem, sed etiam eiusdẽ regenerationis prohibitionem indicet, cumq; sectio primæ tantum indicationi, non secundæ satisfacere possit; sufficiens huius morbi remedium esse non poterit. quam eo magis excludendam esse affirmo, quo idem, quod sectione tentandum esset, possumus tutiori via efficere, exhibendo ea medicamenta quæ hanc materiam educere possint. Exclusa autem sectione ista, hanc ego curandi methodum & ratio-

Signa.

Febris an sit in hydero pulmonis.

Curatio secundum Hippo.

& rationem propono. Materia aquosa, pulmonem replens & obstruens, indicat sui euacuationem: & quoniam in ipso thorace non gignitur, sed aliunde transmittitur, indicatur, vt eiusdē generatio prohibeatur; si quid vero huius genitū fuerit, educatur & alio diuertatur. An his indicationibus possit medicus satisfacere vel non, dixerim ego difficillimum esse, quoniam corpora hæc in quibus tales gignuntur morbi, huiuscemodiq; aquosi aggregantur humores, imbecillum calorem natiuum habēt, virtutesq; naturales satis languidas, & viscera admodū læsa possident. quarum omnium causarum ratione vix præseruari possunt; quin non tantum in præsentem, sed etiam in deteriorem incidant morbū. nam omnes hi in hydropem procliues sunt, in quam tandem illos delapsuros esse credo, sicuti eos vidi quos curandos suscepi. quos licet ab hoc thoracis affectu per quędam interualla educta materia peccante liberauerim, & per menses & annos eos, maximo tamen cum labore, præseruauerim; tamen tandem in hydropem lapsi sunt, ex eaq; extinctos fuisse animaduerti. Vt autem patientes a præsenti morbo vindicemus, pro prima intentione veniant nobis in vsum ea medicamenta, quæ aquosos humores euacuare possint. qui aquosi humores, cum tenues sint, euacuationiq; satis habiles, nullam requirunt coctionem, sola autem viarum pręparatione ne molesta fiat euacuatio, indigent. quare viæ communes primo expurgandę erunt, fluidumq; corpus reddi debet. postea medicamentū aquosum materiam educens exhibeatur. plura hæc sunt, tamen duo tantum proponam, quæ mihi in felicissimo vsu sunt: alterum est elaterium; alterum est succus radicum sambuci. hic ad vnciam vnā & semis vel circa; ille ad quatuor grana ad summum. si recte paratū fuerit exhibitum, potest hanc materiam serosam educere. quæ tamen repetenda erunt, quoniam vnica euacuatione vniuersam materiam educere non poterunt. Educta materia peccāte, attendendū est causæ generationis materiæ: quæ causa quoniam est viscerum vel intemperies vel obstructio, vel scyrrhus, per propria medicamēta vnicuiq; incumbatur. quod si hæc omnino tolli non possint, indeq; necessario semper

Curatio propria.

Prognosticum.

aliqua ſeroſi humoris quantitas regeneratur, vltra euacuationem faciendam per medicamenta propria, fiant cauteria in brachijs vel cruribus, quibus continuo regenita materia educatur, ſimulque a thorace reuellatur. Summa interim habeatur victus ratio, cuius merito cum opportuna non ſeruetur, ſæpe maxima adaugetur hæc humorum ſeroſa aquoſitas. Vnde hi parce viuant, cibarijs vtantur exſiccãtibus, merũ & in minima quantitate bibant, quãtum poſſint, non tamen vltra vires, exerceantur, loca ab omni humiditate immunia habitent, in aereque ſicciori omnia his oppoſita vitantes degant.

De inflammatione membranarum interſepientium & pericardij.

CAPVT VI.

IN cauitate thoracis continetur pleura, arteria aſpera, arteriæ leues, pulmo, membranæ interſepientes, pericardium, & cor. de affectibus pleuræ, arteriarum, pulmonis, & cordis omnes ſcribentes pertractarunt: at de affectibus membranarum interſepientium & pericardij nemo nec morbum nec curationem expoſuit, quas tamẽ partes cum nihil prohibeat, ſicuti & cæteras, diuerſis apprehendi morbis; mirandum eſt, qua ratione praxim docentes eas ita neglexerint, vt ne harum quidem minimum fecerint verbum. hanc rem diu ego animaduertẽs, cum cenſerem fieri non poſſe, quin hæ partes vel inflammatione vel alio affectu aliquando laborarent; tandem experientia & ratione ductus cognoui, has partes nonnunquam inflammari, aliosque ſimiles morbos pati, quorum ſæuitia ob cordis viciniam ſæpe ægrotantes in extremum vitæ diſcrimen incurrunt. Quam rem cum hic explicare decreuerim, primo ante alia exponam methodum, qua in nonnullis ęgrotantib. haſce partes inflammatorios pati affectus indagauerim, deinde qua ratione ipſi curandi ſint, & quomodo in illis me in adminiſtrandis remedijs geſſerim, declarabo.

Signa. Ad ægrotantes accedens, vidi nonnullos febre acuta detineri, ad quam inquietudo magna ingensque ſitis conſequebatur, & cætera quæ febres ardentes concomitari ſolent.

lent. in his ſpiratio frequens admodum & celeris erat, in thorace maximum aderat incendium, vnde & frigidum aerem inſpirare deſiderarēt, & calidum ſpiritum reflarent. nullus in thorace affligebat dolor inſignis, præterquam ad ſternon, vbi anguſtiam & offendiculum quoddam in inſpirando potius, quam dolorem, perſentiebant. tuſſis in omnibus fuit, at in aliquibus ſicca in principio, quæ poſtea ſubſequebatur humida. quæ per tuſſim excernebantur, erant colorata vel rubra vel flaua. plurima tamen flaui coloris, pauciſſima rubei vidi. pulſus in cunctis erat, qualis pleuriticorum eſſe ſolet, vt ſi dolorem lateris habuiſſent, certo pleuritide laborare iudicari potuiſſent. Hæc omnia conſiderans, videlicet febrem acutam, incendium in thorace, ſpirationem frequentem, offendiculum illud ad ſternon, tuſſim cum ſputis coloratis, pulſus duritiem, non potui non induci, quin crederem hoſce ægrotantes inflammationem in partibus ſpiritalibus pati, quæ cum non eſſet peripneumonia, quoniam nec aderat illa difficultas anguſtiave anhelitus, quam in peripneumonia adeſſe noueram, nec illa pulſus durities hoc cōfirmare poterat, & cum pleuritis ſimiliter eſſe non potuiſſet, cum huic non aſſideret dolor lateris pungitiuus, nec etiam cor hoc pati iudicarem, vt pote quod fere incipientes vix tolerare poſſit inflammationes; reliquum erat, vt cenſerem membranas interſepientes pericardiumve hanc pati. quibus inflammatis neceſſario omnia ſuperius dicta conſequantur. febris quidem acuta & vehemens accedit tum ratione affectus, tum quia ſedes affecta parum diſtat a corde. quod cum ſupercalefiat admodum a proxima flamma, non mirum eſt, ſi etiam in thorace incendium perſentiāt, inquietudoque ſuccedat maxima, & ſitis aliquando inexhauſta ſequatur, hocque multo magis inflammato pericardio, quam membranis illis, quorum membrorum inflammatio altera ſæpius ob viciniam alteri communicatur. Cæterum an magis afficiatur vel pericardium vel membranæ, hoc ex ſubſequentibus habeatur. affecto enim magis pericardio, vrgente morbo, ſyncopæ aliquæ nōnunquam contingunt, & æſtuationes ingentes accedunt, quoniam inflammatio cor ipſum fere contangit, omniaque ſympto-

mata in hac sunt sæuiora, quam affectis membranis. Iisdem inflammatis, quoniam connectuntur & membranæ succingenti & thoraci; sequitur anhelitus difficultas, spiratioq; inde frequēs est, celer autem ratione necessitatis adauctæ, dolor verò, licet inflammatio sit in parte membranosa, non adest ita pungitiuus, sicut in pleuritide. quoniam hæ membranæ, sicut illa, non firmantur ad costam vel ad os alterum, cuius merito compressa maiorem persentiat ab eo punctionē, sed est in parte laxa thoracis: nec hæ, sicut illa, adeo sensatione vigent, sed offendiculum illud ad sternon tantum in his succedit, quoniam hæ partes ibi colligantur. quare & ibi inflammatio tanquā parti magis sensitiuæ quoquo pacto communicatur. tussis autem cum sputis coloratis adiungitur, quoniam cum in omni inflammatione quæ operculo duriori non tegatur, semper aliquid residet, ideo his partibus affectis materia peccans refudando tussim excitare cogitur, pro rationeque materiæ diuersi apparent colores, & inde sputum coloratum. quod profectò fuit principale signum, quod me ad hoc iudicandum manuduxerit, cum viderim, Galenum sputa colorata in acutis passionibus adscribere inflammationibus partiū spiritaliū, scilicet vel pleuræ vel pulmonis, quorum neutrum cum in prædicto casu clara luce deprehenderem inflammatione affectum esse, conieci hanc in membranis illis adesse, communicata aliquando ipsi pericardio etiam hac affectione. pulsus omnino durus in hoc eodē casu accedit, quoniam genita inflammatione in corpore membranoso, cuiusmodi hæc duo sunt, necessario in arterijs talis durities imprimitur, qualis in pleuriticis videri solet. Cum autem omnia hæc, vt ex dictis clare liquet, ad inflammationem dictarum partium necessario consequantur, non sit mirum, si per hæc eadem, tanquam per propria huius affectionis signa in cognitionem inflammationis harum partium deuenerim, quod eo mihi fortasse facilius quam alijs contigit, quoniam ductus exemplo & analogia semper hunc affectum omni diligentia in ægrotantibus inuestigauerim. nam cum iunior essem, sub præceptoribusq: celeberrimis huic studio operam darē, vidi nobilem Ianuensem ab ijsdē curatum; qui cum fere omnib. prędi-

lib. 13. Meth. cap. 18.

ctis symptomatib. teneretur, & ad oblata cæteraq; omnia tamē belle se haberet,lotioq; admodum laudabilia essent, coctionemq; indicarent, quorum merito ab eis indicabatur hūc ex morbo conualiturum fore,ex insperato, præcedentibus nonnullis syncopis,nona die defunctus est Cum dubitaretur inter Medicos de morbo, & eius amici suspicarētur de veneno ob syncopes illas,sectus est,in quo nulla alia re præter naturā præsente,inuentus est in membranis intersepiētibus tumor inflammatorius,satis notabilis magnitudinis, qui etiam in parte communicabatur pericardio. Hoc cum memoria semper conseruassem, data occasione coniecturam de eodem morbo,analogia ab enarrato desumta,feci, credoq; me in pluribus verū huius morbi indicium consequutū fuisse. qui morbus cum sub nomine inflammationis exponatur, per inflammationem omne tumoris calidi genus,a quacunq; gignatur materia, sicuti in pleuritide, declaratū est ab omnibus, intelligatur. attamē,vt antea adnotaui, ego vidi hanc a duplici tantū materia causari, scilicet a sanguine & bile,raro a sanguine, a bile autē frequentius,hancq; sæuiorem esse quam illam animaduerti. Auicennas quidem de pleuritide agens,visus est de inflammatione membranarum intersepientiū meminisse, dum inter veras pleuritidis species velaminis distinguentis inflammationem recenseret. Verum an nomine velaminis distinguentis intellexerit potius mediastinum, quam septum transuersum, plurimum difficultatis habet. Noui sane, quosdā clarissimos authores explicasse per hoc velamen mediastinū ipsum, quoniā ex succingenti membrana,in qua vera fit pleuritis,hoc formatur. nihilominus Auicennas ipse,dum huius inflammationis signa exponit, potius diaphragma quam mediastinum hoc esse demonstrat,dū inquit rationis permistionem ac deliriū consequi hanc affectionē. quod est proprium signū septi transuersi, non mediastini inflammati. ad hoc enim necessario mens læditur,quod in illius inflāmatione cōtingere non consueuit. preterea addit,quod omnia accidentia in inflāmatione velaminis distinguentis fiunt vehementiora,& dolor difficultas anhelitus. At in inflāmatione membranarū intersepientium potius offendiculum quoddā ad sternon, quam

dolor adest, & vbi adsit dolor, non est vehemens, ac difficultas anhelitus in eodem non est admodum ingens: licet enim sit frequens & celer ob necessitatem adauctam, & aliquomodo difficilis ob instrumentorum inobediẽtiam; attamen cum ei non sit dolor ingens connexus, nec multum difficilis esse potest anhelitus. At in inflammatione diaphragmatis & dolor est vehemens ratione partis affectæ, & ratione continui motus partem affectam lacerantis;& spiratio est admodum difficilis, cum sit affectum instrumentum primo respirationi inseruiens. Quapropter ex his censeo ego, Auicennam non mediastinum per velamen distinguens,sed septum transuersum potius intellexisse,& eo magis, cũ testetur in tali affectu eam vehementiam & velocitatem febris,quæ in pluritide pura & vera ex membranæ succingentis inflammatione causatur, non adesse: cum & ratio ob viciniã cordis dictet, & experientia ipsa testata sit, mediastino affecto, statim hominem corripi acuta & ingenti febre,quę in inflammatione diaphragmatis raro est, quod a principio sit ita acuta, cum in hoc ab initio omnia accidentia, quam in mediastini affectione, sint leuiora. His addo, supposito etiam quod potuisset Auicennas hoc loco intelligere membranas interseptientes, curationem huius affectus ab eo postea neglectam fuisse,qui solum diuersarũ pleuritidis specierum in sequentibus,non particularis huius casus curandi rationem complexus est. Hanc autem ego explicaturus, cum de essentia, causis & signis pręsentis morbi quę dicta sunt,sufficere debeant, ad curationem ipsam descendo. morbus hic est in-

Indicationes. flãmatio, in qua est materia. ergo eiusdẽ indicabitur euacuatio.euacuabitur autẽ,si vel retrocedat,vel si sensibiliter, insensibiliterve educatur: retrocedet, si vel reuellatur vel repercutiatur.educetur autẽ insensibiliter per discutientia, sensibiliter autem per sputum prouocantia. at hæc postrema non sunt admittenda pleno existente corpore. igitur primo corpus est euacuandum. Quare quatuor erunt intentiones, totus euacuatio, reuulsio,repercussio, & materiei in loco affecto contentæ insensibiliter vel per sputum

Prognostica. euacuatio.Quibus indicationibus an medicus sperare debeat plene satis facere posse, dico hoc non ita facile esse

quoniam

quoniam hic habemus morbum validiſſimũ, & pleuritide vehementiorẽ. quam ſi Galenus aſſeuerat ingentẽ cauſare febrem, quia parum diſtata corde, & quia cum pericardio ſuccingens membrana cognationem habet, quid dicendum eſt, fore eo inflammato, & membranis interſepientibus, quæ cordi proximiores ſunt quam pleura? profecto in hoc morbo omnia validiora ſunt, præter dolorẽ, quã ſint in pleuritide. vnde & in hac, ſicuti & in cæteris inflammationibus internis, vnica erit ſalutis ſpes ipſa virium fortitudo. quam cum præſentem habuerimus, omne remedij genus opportunum audacter tentabimus. Itaque a prima indicatione incipientes pro totius euacuatione, lenita aluo clyſtere leni & refrigeranti, ſecetur interna vena brachij dextri. viribus enim conſtantibus, in morbo magno ſtatim ad ſectionem venæ properandum eſt. copioſe autem emittatur ſanguis, & præcipue vbi ſummum ſit incendium in thorace: nam venæ ſectio copioſe facta non tãtum euacuat & reuellit a loco affecto, ſed etiam ſanguinem valde refrigerare poteſt. a venæ ſectione laudo, vt ſtatim exhibeatur, vbi plurimum fuerit incendij, & morbus a bile pendeat, aqua endiuiæ vel acetoſæ vel hordei actu frigida ad libram, vel circa. repetatur venæ ſectio vel eodẽ die, vel potius ſequenti, ſi vires non admodum conſtarent, nec ſit habitus, qui facile omnem ferat euacuationem. rari autem ſunt caſus conſimiles, in quibus ego ad ſecundam & aliquando ad tertiam ſectionem non deueniam. teſtorque me ſemper per poſteriores venæ ſectiones deteriorem ſanguinem, quam per primã, eduxiſſe, & inde ſemper magis ſaluti ægrotantis cõſultum fuiſſe. qui ſi ex repetita ſanguinis miſſione non releuetur, pauca de eo ſpes habenda erit. Euacuato toto corpore, reuulſaq; per venæ ſectionem a loco affecto materia, thoraci applicentur ea quæ inflammationem lenire, temperare, & aliquo modo reprimere poſſint. ad hanc intentionem ſumãtur ea, quæ frigida quidem potentia ſint, ſed omni careant adſtrictione cum medicamenta altius penetrare debeant. aſtringentia enim ſibi viam præcluderent, & materiam magis in loco affecto conſtiparẽt. cuius ratione oleum violaceũ omnibus præfero, quo tepido inũgatur ſæpe totus thorax. in quo ſi ſum-

Lib. 5. de loc. affect. c. 2.

Curatio.

mum fit incendium, inflammatioq; erysipelatis naturam sapiat, tempusq; æstiuũ fuerit, eo vtor actu frigido, & non tantum eo ad inungendum vtor, sed etiam ad epithemandum, infusis in eo pannis lineis, & postea eo madidis applicitis, & subinde mutatis. cui aliquãdo admiscui lac recens non coagulatum, & parum aquæ endiuiæ, quibus eodem modo epithemaretur pectus. ad idẽ pararetur emplastrum ex farina hordei cum succo endiuiæ vel lactucę, ex eodem oleo impinguatum. An autẽ ista vel actu vel potentia tantum frigida conueniant in hoc casu, cum frigidum thoraci ex Hippocrate inimicum sit, & talia etiam in pleuritide sint nocua, quæ affectio huic similis videtur, dico, cum inflammatio hæc sit in penitioribus thoracis partibus, qua ratione non occurrunt statim medicamenta parti læsæ, & sit in loco, vbi plurimum calor viget & abundat, quod ista conueniant; quoniam hic in tanto incendio inflammatio hæc tolerat medicamẽta frigida, quæ ex indicatione ei debentur, cum flamma sit prope cor, & materia existat admodum calida, nec affectus in exteriori thoracis parte positus sit, quæ neruosa existẽs, aeri frigidiori & medicamentis exposita, ab eis lædi potest. Hæ sunt rationes, quibus ductus, vrgente inflammatione aut erysipelate, in tempore æstiuo ad frigida deueni medicamenta. quod si hæ nõ probantur, dicam id quod dixit Galenus, quando loquebatur de causis pulsuum intermittentium, hæc habens: *hæ si tibi rationes probantur, vtaris licet; sin secus, at vt docet experientia, rem scito, vt diximus.* Si tamen non ita vrgeat inflammatio, nec incendiũ summum sit, nec sub cælo calidiori non decumbat æger, frigida actu prætermittens ad tepida medicamenta descendo; & si aeris constitutio vel hyemalis sit vel ad eius temperiem vergat, eadem actu calida administrare iubeo. Dum autem hæc frigida ex indicationis narratis administro, cũ ex prædictis medicamẽtis remittatur incendium, ijsdem postea tepidis vtor, & admisceo oleo violaceo parũ olei chamæmelini. dimitto vsum aquæ endiuiæ & lactis. quod si magis leniendum sit, addo prædictis oleis mucilagines seminum maluarum, althęæ, fænugręci, & similium; hæcq; similiter in his infusis pannis & subinde mutatis administrare iubeo: vel aliquando prædictis

Lib. 2. de ag. ex pul.

dictis oleis,& mucilaginibus,cum maiorem discussionem & coctionem tento, addendo pinguedinem pulli recentem & paucam quãtitatem croci cum cera in modica portione linimenta paro. Dum hæc fiunt,prouocetur sputum, educaturq; materia per lambitiua, & præcipue sint ea quæ nõ calefaciãt,sicuti syrupus violatus,addita portiuncula syrupi de iuiubis, vel de farfara, vel de liquiritia. Electuaria, cum plurimum recipiant saccari,non laudo,quoniam ista facile bilescunt,vbi sit incendium internum, bilisq; abundet.qua ratione ductus,& etiam Hippocratis pręcepto,qui in biliosis & calidioribus morbis mulsam dilutam,meram & non dilutam damnando, præferebat. consueui ego vti decoctionibus pectoralibus summa cum ratione factis, semper a calidioribus abstinendo, quibus admisceo portiunculam prædictorum syruporum, & ita mulsam dilutam non spernendam in tali casu habeo,qua facile sputum prouocatur, & ex ea corpus non accenditur. Ad cuius rei similitudinem, dum materiæ præparationem (quæ interim potionibus conuenientibus est concoquenda) & coctionem tento;iubeo,vt potiones concoquẽtes plurimum habeant decoctionis,parum autem ex illis syrupis, vt meracitas mulsæ fugiatur, eademque diluta habeatur, decoctiones parentur ex hordeo, violis, endiuia, cap. Veneris, seminib. cidoniorum,passulis & similibus. syrupi sint,violatus præcipue,& de endiuia, addita portiuncula vel de iuiubis,vel de farfara,vel de liquiritia.hæc,dum viget incendium internum,exhibeantur actu non calida, nec frigida etiam, sed ad teporem aquæ fontium consimiliter temperata,quib.cum procurata fuerit coctio,materia peccans conuenienti educatur pharmaco, quod opportunum erit, si nec validum sit nec malam qualitatem habuerit, thoracemq; respexerit. quare non transcendantur pharmaca ex benedictis vocata, assumaturque, Manna, Rhabarbarum, syrupus violatus solutiuus, & similia cum decoctionibus pectoralibus dissoluta. Quod si in loco affecto remissa inflammatione,& ea cedente,quid remanserit discutiẽdum, quod per superius dicta nõ potuerit resolui, formetur emplastrum ex radicibus althææ,maluæ, folijs maluæ,& violarum,ex dactylis,caricis,sebesten, & passulis, quæ omnia

Lib. 3. reg. acut. 13.

terit, in qua, cum eam secuerit, cæteris omnibus corporis partibus illæsis, inuenit in ambiente cor tunica tumorem præter naturam, qui humorem aquosum in se continebat, qualem pustulæ quas hydatidas vocant, emittere solent; diu hanc rem obseruaui consideraui que, ac dubitaui, an hoc fieri possit. cum enim pãniculus iste inter partes ignobiles reputetur, vt idem Galenus testatur, ipsoque solo affecto, exemplo reliquarum omnium partium, quæ ad custodiam & tegumentum cæterarum nobiliorũ factę sunt, nullum insequatur periculum, (quod historia pueri Marylli Mimographi, ab eo in libris Anatomicarum administrationum narrata, maxime confirmare potest, cum in eo ob sphacelatum os pectoris, exciso osse in loco in quo pericardij vertex adnascitur, huius pannieuli apex sectus ita fuerit, vt cor nudum appareret, & tamen superuixerit) hinc conijciebam difficile esse iudicare, quod eo affecto tabes vniuersi corporis subsequi possit. Attamen cum nonnullos emaciari viderim, nulla præsente destillatione, nec sputo, vel cruento, vel purulento, nullaque naturalium partium ita læsa videretur, vt hinc macies & atrophia subsequi possit; in eam deueni suspicionem, posse hoc aliquando contingere ex pericardio quomodolibet affecto, quod licet inter partes ignobiles adnumerandum censeatur, ideoque si solum afficiatur, nullum posse periculum afferre: attamen cum aliquando ita affici possit, sicuti apparet eo inflammato fieri posse, ideo poterit plura mala prodere lethalia, quæ hominem vel breuiori vel longiori tempore pro diuersitate affectus rapiant. & ita non erit impossibile, quod aliquando tabem inducat, cum ea ratione, vel cõsimili quæ a Galeno enarrata fuit, erit affectum. si autem vulneratum, sectum & excisum in puero Marylli, mortem non tantum non induxit, sed cito sanatum fuit; hoc contigit, quia eo solo affecto, illa affectio cordi non communicata fuit: quę si perseuerasset, potuisset diuturnitate temporis cor in consensum trahere, & inde mortem causare. Affectus autem hic pericardij, ex quo aliqui emaciantur & tabescunt, qualem ego in nonnullis factum fuisse, coniecturam feci, quo pacto curandus sit, videant alij & doceãt. Ego enim, licet omni ingenio hos præseruare tentauerim,

Lib. 5. de loc. affect. cap. 2.

Lib. 7. Anat. adm. cap. 13.

nihil tamen profeci, omnesque hos vidi tandem tabe consumptos, & emaciatos, vltimo loco quadam accedente leui febricula, cui syncopes sæpius connectebantur, perijsse.

De tumoribus Diaphragmatis.
CAPVT VIII.

DIAPHRAGMA, membrum maxime respirationi deseruiens, duplices patitur tumores, & ab vtrisque ægrotantes in extremum vitę periculum deducuntur. quidam sunt breues, quidam longi: hi a materia sæpius frigida, illi a calida generantur. de vtrisque egit satis abunde Galenus pluribus in locis: quæ loca cum ad cognitionem essentiæ horum tumorum, & eorundem causarum & differentiarum & signorum plurimum faciant, rem ita ex Galeni locis declarando exponam, in mediumque adducam. Diaphragma cum tumore afficitur, dupliciter hoc pati solet, nam irruentibus excrementis ad ipsum, potest tumorem & sine febre & cum febre pati. si sine febre afficiatur, a principio dolor & respirandi difficultas cötinget. præterea pulsus paruus accedit & durus. quo autem ad crebritatem, quoniã in his necessitas non est adaucta, vel parum quid, vel nullo modo mutatur, vt docet Galenus, lib. 4. de præsagatione ex pulsibus, cap. de septo transuerso. & hęc excrementa debemus iudicare esse cruda & tenuia, quoniam crassa non possunt infigi in substantiam neruosam diaphragmatis. quoniam autem hæc excrementa carent eximia caliditate, hi tumores possunt esse non tantum longi, sed etiam diuturni, sicuti experientia vidi in nobili ægrotante, cui ex crudiore & subtiliore sanguine factus est tumor in septo transuerso, diuturnus. in quo cum dolor & spirandi difficultas pulsusq; durities & paruitas adessent, ad eum tamen non subsequutum est delirium, cum hoc videretur rationabile ex eo, quod hæc pars ad mentem, vnde phrenes appellata est, plurimũ faciat, quasi quod ad sapientiam conferat, quoniam materia & tumor erat frigidus & crudus, ex quo tandem mortuus est, cum prius fere ad tabem deuenisset, & in vltimo disrupto ab-

Diaphragmatis tumores sine febre.

scessu

cessu expuisset cruenta & cruda, aliquo modo tenuia, & quæ nullam coctionem indicarent. Ad hunc eundem tumorem sequitur necessario tensio præcordiorum subuacua, quoniam tenduntur musculi ad diaphragma, nulla existente in hypochondrijs inflammatione, vel alio simili tumore. & vt paucis hanc partem concludam, tumores hi longi & diuturni generantur a materia tenui & frigida, quæ tamen temporis diuturnitate in loco affecto crassescit, & ad hos sequitur dolor, difficultas respirandi, pulsus durus & paruus, qui ad crebritatem vel parum, vel nihil mutatur, & tensio hypochondriorum nullo apparente in his tumore ad tactum. & si his tumoribus aliquando adiungatur febris, vt experientia pluries adnotauimus, nō est acuta, nec delirium necessario subsequitur, quod tamē aliquādo in appropinquante morti vidi accessisse. & hi tumores, cum perseuerant & non soluuntur, patientes ad tabem deducunt. quod licet non fuerit a Galeno notatum, tamen testor ego, verum esse hoc accidere. & hæc de tumoribus longis sine febre, causatis a materia frigida. Si autem tumor diaphragmatis cum febre accesserit, hoc inde euenit, quod putrescentibus excrementis influxis, quæ necessario vel biliosus humor, vel calidus & tenuis sanguis sunt; quoniam crassa materia, vt sanguis crassior & pituita lenta, propter densitatem diaphragmatis in ipsum non possunt recipi, inflammatur septum ipsum. Incipiente autem septi transuersi inflammatione, necessario sequitur febris, tum ratione affectionis, tum ratione loci affecti: ratione affectionis quidem, quoniam hic tumor est ex calidis: ratione autem loci affecti, quoniam, propter viciniam quam habet cum corde, & propter colligantiam cum eodem ob arteriam magnam, & cum cerebro per neruos, & cum iecore per venam cauam, trahit in consensum omnes partes principales, & præcipue cor ipsum, cuius ratione etiā hæc febris vt plurimum est acuta. hac eadē incipiente inflammatione, a principio statim, quemadmodū in altero iam declarato tumore, sequitur dolor & difficultas respirādi. & ideo in his, antequam delirent, spiratio est parua & frequens, vt docet Galenus, libro quinto de loc. affect. cap. 3. & similiter

Diaphragmatis tumores cum febre.

præcordia intenduntur absq; nullo tumore in hypochondrijs existente, vt ibidem habet, & libro primo Epid. commen.3 tex.commen.18. Hi autem, increscente inflammatione, necessario delirabunt, vt habetur lib.4. de præsag. ex pulf. cap. de septo transuerso, & loco citato lib.5. de loc. affect. tuncque spiratio erit inæqualis, modo parua modo magna, & modo frequens modo rara. Circa hypochondria etiam, vel vt magis proprie loquamur, ad situm diaphragmatis nonnunquam apparet palpitatio vel saltus seu pulsus, vt docet Hippocrates, libro primo Prognost.tex.31. & Galenus ibidem, & loco citato, primo Epid. sect.3. commen.18. Et sicuti sensus huius motus indicat, inflammatũ esse diaphragma, ita etiam est indicium delirij superuenturi. Inflammationibus etiam istis solent superuenire aliquando conuulsiones nonnullæ. nam (vt docet Galenus lib.4. de pul. cauf. capite de pulsu inflammationis) quibus inflammatum est septum transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni. In quo casu semper pulsus est durus ob communicatam arterijs affectionem: paruus, quoniam propter duritiem non potest attolli & extendi: creber etiam ob necessitatem adauctam, pro cuius ratione semper frequentia adaugebitur. Quapropter ad hunc tumorem hæc consequentur: febris acuta, dolor, spirandi difficultas, hypochondriorum tensio, pulsatio in præcordijs, spiratio parua & frequens: increscente autem inflammatione delirium continuum, spiratio inæqualis, modo parua & frequens, modo rara & magna; pulsus paruus, durus & pro ratione necessitatis creber, & hi conuulsionibus sunt opportuni. & hæc omnia enarrata & a Galeno tradita sufficiant pro cognitione horum tumorum, cum hinc eorundem causæ, differentiæ & signa pateant. pro quorum curatione, quam praxin communiter docentes (cum ab ijs ægri in perniciem & mortem sæpe deducantur, cumque potissimum inflammatorij hi tumores, pleuritide ab ijs ita exquisite pertractata, sint deteriores) immerito neglexerunt, ad singulorum indicationes desumendas, vt recta horum curatio haberi possit, descendamus. Incipiendo a primis, cum curandus proponitur diaphragmatis tumor, genitus a materia frigida, quid indicabitur? indicatur, vt

materia

materia in loco affecto contenta euacuetur; euacuabitur, si sensibiliter vel insensibiliter educatur. quoniam autem hic morbus ex fluxione factus est, fluxio materiæ fluentis prohibenda est. hoc autem fiet, si genita materia, & quæ fluere potest, euacuetur, simulque prohibeatur, ne noua generetur. Quæ omnia, an possit Medicus ægrotantibus polliceri, animaduertant qui horum tumorum curationem suscipiunt. quod si tumores hi sint incipientes, & non diutius progressi, poterunt ægrotantium salutem & tumoris resolutionem sperare, quoniam hi possunt, licet cum discrimine, saluari, cum adhuc omnes vires constent, & remedia opportuna ferre possint. Quod si contigerit, vt hi tumores fuerint diuturniores & confirmati, sciant, quod curationem non admittunt, tum ratione affectionis, cum quasi iam occalluerint, tum quia temporis diuturnitate patientes ad tabem deducũt, cuius merito labefactatis omnibus viribus languent, generosaque remedia non possunt tolerare. Quare in principijs horum, & quam primũ occasio dabitur, curationem aggrediantur, rectaque ratione agentes, ita prædictis indicationibus satisfaciant.

Diaphragmatis tumorum a materia frigida indicationes.

Prognosticum.

Proposito tumore diaphragmatis a materia frigida, debet Medicus ad euacuationem materiæ in loco affecto contentæ accedere, vt eam vel sensibiliter educat vel insensibiliter discutiat. Sed quoniam semper particularibus vniuersalia præmittenda sunt, alias ad locum affectum maior materiæ copia attraheretur; ideo in primis corpus expurgandum erit. Vnde ante alia, aluo pharmaco leniente & opportuno lenita, materia in corpore superabundans & qualitate peccans, parando vias & fluidum corpus reddendo, proprijs potionibus concoquatur, demumque medicamento conuenienti euacuetur. quoniam autem cogitandum est, talem materiam in corpore superabundare, qualis ad locum affectum fluxit, cum hæc sit tenuis & cruda, cuius ratione sanguis subtilior & tenuior redditur: hæc vel erit pituita aquosa, vel serosa materia, quæ sicuti ad inuicem distincta sunt, ita etiam diuersa requiruntur medicamenta. hæc enim elaterio, succo radicum sambuci & similib. facile educetur; illa autem turbith & huiuscemodi quæ pituitam subtiliorem & aquosam educere possunt,

Curatio.

euacuabitur. quare has optime discernat Medicus, vt recte iudicare possit, quibus medicamentis agere debeat. quoniam autem talis materia non tantum, cum est præsens, est euacuanda, sed etiam ad tollendam fluxionem prohibendum est, ne noua generetur, huius causæ attendendum est: quæ quoniam vel ratione imbecillitatis viscerum, vel quia eadem sunt obstructa, generatur, ideo visceribus attendendo per propria medicamenta, de quibus omnes scribentes diffuse pertractant, eorum imbecillitates vel obstructiones tollantur, eademque roborentur. An autem, dum hæc purgatio administratur, sit cogitandum de sectione venæ, dico, cum hic habeamus morbum longum, in quo vires sunt manu tenendæ, cum materia peccans sit frigida, & cum tales patientes vt plurimum sint habitus frigidioris, nequaquam venæ sectionem conuenire, vt quæ magis corpus refrigerare & vires labefactare possit, parumque a loco patiente, cum iam materia ibi fixa sit, educere & reuellere queat. Purgatione inita, ad localia deueniendum est, quę materiam discutere possint. An his medicamenta repercutientia præmittenda sint, dicam hoc, cum patientes medicum ad hos tumores curandos aduocabunt, non erunt in illo primo morbi principio, in quo forsan quoquo pacto reptimentia conuenirent. vnde tum ratione primi principij transacti, tum ratione materiæ peccantis quæ est frigida, tum ratione substantiæ membri, quæ est neruosa & dura, non credo posse repercutientia in vsum opportunum venire. quare his prætermissis ad discutientia deueniendum est. Discutientia sunt duorum generum, alia enim interius sumuntur, alia exterius applicantur. Quæ exterius in hoc casu applicanda sunt, sint ea, quæ discutiendo simul laxare & emollire etiam possint, vnde butyrum, pinguedines animalium, adipes & medullæ, in hunc vsum venire possunt. in principio autem imbecilliora assumantur, in processu autem sint validiora. quare in primis diebus assumatur butyrum recens, pinguedo suilla, pinguedo pullorum, pinguedo anserina, medulla vitulina, & medulla ceruina, quæ omnia sint recentia. in progressu autem morbi hæc eadem antiquata sumantur, & vbi va-

si validiori discussione egerimus, ascendemus ad pinguedinem taurorum, vrsorum, leonum, quæ omnes prædictis sunt magis discutientes. Quoniam autem pars affecta non ita facile exposita est medicamentis, sed intimas corporis partes permeat, ideo, vt profundius hæc medicamenta penetrare possint, iubeo nonnunquam, vt lixiuio & aceto simul lauentur. hinc enim maiorem partium subtilitatem adepta altius penetrare valent. cum his possunt commisceri olea discutientia, ficuti chamæmelinum, anethinum. possunt ex ijsdem formari emplastra, additis radicibus althææ, maluæ, liliorum alborum, seminibus lini, fœnugræci, & similibus, commiscendo aliquando styracem, terebinthinam, ammoniacum, & cætera gummata quæ emollire possunt. Nonnunquam vsus sum cum felici successu emplastro de meliloto, quod valde profuit. perfusiones etiam ex oleis prædictis & decoctionibus rerum enarratarum, quoniam altius penetrare possunt, maxime in hoc casu conuenirent. quæ modo validiora modo imbecilliora parentur, prout occasio & status morbi indicabit. *Et hæc de discutientibus exterius applicandis.* Interius autem sumenda sunt ea, quæ simul partes naturales roborando possint discutere, in cuius vsum præcipue veniunt confectiones magnæ, ficuti theriaca, & Mithridatium, sed ego aliquando ad aliud remedium nobile deueni, coniecturam faciens me ex hoc posse hosce tumores discutere, analogia desumpta a cæteris tumoribus etiã prędutis, quos aliquando experientia ab eo solutos vidi. Hoc fuit decoctum salsæ periliæ, quo nonnullos ab hoc morbo liberaui, prius tamen præmissis vniuersalibus purgationibus exquisitissime factis, nec dimissis etiam localibus, & particularibus iam enarratis remedijs. In aliquibus tamen hoc idem decoctum exhibui, qui nullo pacto releuari potuerunt, vel quia in his iam tumor occalluisset, vel quia nimis tarde administratum fuisset, hiq; tabe consumpti angustiatiq;, tum a dolore illo continuo partem anteriorem thoracis affligente, tum a spiratione admodũ parua & densa, continue tandẽ cum maxima calamitate perierunt. De altera intẽtione, videlicet de euacuatione materiei in loco affecto contentæ sensibiliter facta, hoc dicam, quod nullo

modo expectanda est, cum diaphragma a parte superiori membrana costas succingente, a parte autem inferiori peritonæo vestiatur, vnde ad extra nihil eius materiei resudare potest, nisi forsan disrupto abscessu materia in cauitate thoracis deducta per tussim educatur, quem casum aliquando vidi cum maximo laborantium discrimine accessisse: quo tempore medicus excretionem materiæ facilitet, abstergendo & leniendo; sique dabitur occasio, (hinc enim ego vidi mortem subsequi) discusso tumore ad consolidantia deueniat. Victus in talib. tumoribus nō tenuis, cum morbus futurus sit longus, attenuans tamen, imperetur. cibariaque præter cætera non sint excrementosa, nec difficilis coctionis, abstineatque ab omnibus quæ aquosos, tenues & serosos humores abundare faciunt. Vnde multa etiam iura fugiantur, & potus sit, quam maxime fieri poterit, parcus. omnis enim potus modicus sit, dicecebat Gal. dum de orthopnœa ageret, in ijs qui alicubi abscessum habent, & maxime in his qui in profundo corporis existunt. Abstineant ante purgationem factam a vino, quoniam vinum omnes fluxiones proritat, adauget & accelerat; tuncque vtantur aliquo decocto parato cum saccaro vel melle, admixtis aliquibus attenuantibus, sicuti vel seminib. odoratis vel hissopo vel origano vel similibus. celebrata autem purgatione, bibant vinum tenue, album, oligophorum & ad dulcedinem decliue. Excrementorum alui maxima habeatur ratio, quoniam in omni difficultate spirandi fecum retentio molesta est, hisque conueniunt clysteria, mollia quidem pro maiori parte, tamen per interualla possunt etiam venire in vsum acria, quæ & reuellere & calefacere & euacuare pro parte materias illas crudiores possunt. quæ eædem materiæ diureticis ad expulsionem proritentur. quod fieri facile pro earum tenuitate poterit. diuretica autem in hoc casu non sint illa aquosa & frigida, sicuti semina illa communia, sed sint vere diuretica, quæ caliditate & facultate propria lotium prouocare possint. *Et hæc de tumoribus a frigida materia genitis dicta sint.* Cum diaphragma tumorem a materia patitur calida, æger acuto detinetur morbo. hic enim est inflammatio, qua posita, communes omnium inflammationum

Lib. 7. de med. secundum loca.

Diaphragmatis tumorū a materia calida curatio.

tionum indicationes desumendæ sunt. materia enim, inflammationem faciens, euacuanda est. euacuabitur, si retrocedet vel discutietur: retrocedet autem, si repellatur vel reuellatur & euacuetur. quoniam autem nec repelli nec discuti potest, pleno existente corpore, ideo totius euacuatio præmittenda erit, postea repellendum & discutiendum est. Has indicationes cum maxima difficultate Medicus exequi potest, quoniam & ratione membri affecti & ratione colligantiæ, quam cum omnibus principalib. visceribus habet, cuius merito hæc acutissima est affectio, cito deducitur æger in extremum vitæ periculum. quod eo promptius euenit, quoniam huiusce modi ægrotãtes adeo desipiunt & delirant, vt nec ad oblata nec ad cætera quæ opportuna fierent, remedia bene se habeant. hincq;, cum facile exoluantur vires, in vltimum vitæ discrimen incidunt. Quapropter proposito tali ægrotante, pro prima intentione, dum adhuc vires constant, nec admodum delirãt, statim in primo huius morbi principio, lenita aluo clysteri molli & refrigerante, (quoniam hic acria ratione affectionis & febris acutæ non conueniunt) secetur vena interna brachij dextri. quantitas sanguinis ea sit, quæ pro ratione habitus, temperaturæ, aeris & virium potius copiosa quam mediocris iudicari debeat: repetaturque, si vires tolerabunt, morbusque non cedat. loco affecto applicentur, quæ partim potentialiter refrigerare, partim reprimere possint. sint tamen actu subcalida, non autem frigida, ratione partis quæ & duræ est substantiæ, & in continuo persistit motu. a frigidis enim actu potius rigeret, indeq; ad motum proprium difficilius se haberet. vnde a principio inungatur locus patiens oleo rosaceo completo, vt minus adstringat, subcalido. cui postea in processu morbi addatur parum camomelini. ad quam eandem intentionẽ possunt parari perfusiones ex decoctionibus herbarum frigidarum, sicuti ex endiuia, violis, lactuca, semperuiuo, & similibus, quibus epithimetur etiam locus affectus. his autem, cum discutiendum erit, addatur malua, althæa, flores camæmeli, meliloti, semina lini, fænugræci. ex ijsdẽ herbis contusis & earundem succis, addita farina hordei & oleis prædictis, possunt parari emplastra, quæ in principio sint

Prognosticum.

potius refrigerantia, in augmento autem admisceantur refrigerantibus aliqua discutientia, quorum maior copia in statu esse debet. in declinatione autem sint fere simpliciter discutientia. ad quem vsum pinguedines, & cætera quæ proposita sunt in antecedenti casu ad discussionem, accedere & administrari possunt. Cum autem morbus est in augmento, si symptomata validiora molestent, morbumque non remitti sed grauiorem fore timeamus: laudo præcedente iam & facta ex interna vena sanguinis missione, vt sedi admoueantur hirudines, a quibus maximam ab illis internis partibus reuulsionem sperare possumus. Interim, dum hæc fiunt, commendo, vt extremis partibus balnea & lotiones adhibeantur, quæ sint paratæ ex herbis refrigerantibus, admixtis nonnullis discutientibus. ita enim actuali caliditate poterimus reuellere a loco affecto; & potentiali frigiditate demulcebimus affectum ipsum. Sique instet delirium, cuius ratione subsequantur vigiliæ immoderatæ, syncipiti oxyrrhodinum ad refrigerandum, temporibus & naribus ad somnum prouocandũ nonnulla leuia stupefacientia applicarem, eiusque ordinis nonnulla lotionibus prædictis adderem, & ne exacerbetur in his delirium, multitudinem hominum, luminum, imaginũ. sermonum, & huiuscemodi interdicemus. Quo ad victum sola ptisana exhibeatur. potus sit aqua. alui excrementa quotidie excludantur, si non sponte, arte. Declinante autem morbo, victus sit plenior, augeaturque pro ratione virium & declinationis morbi, tuncque vinum exhiberi potest debile, album & tenue & dilutum.

De hydrope ex colliquatione.

CAPVT IX.

Hydrops ex colliquatione.

HYDROPEM refrigerato iecore, ab eiusque intemperie frigida generari, omnes scribentes docuerunt, eiusque curationem hoc supposito fundamento tradiderunt. solus Alexander Trallianus locum Galeni, positum lib.3. de sympt. caus. cap.2 cõsiderans, censet hydropem aliquando generari ab intemperie calida. dicebat enim Galenus, colliquari quandoq; succos in venis existentes, qui, si non

non per renes ad vesicam transferantur, sed ad ventrem vel ad totum corpus transmittuntur, subitaneos hydropum status inducunt. Si autem vi colliquationis tales hydropum status introducuntur, ergo aliquando ab intemperie calida, cum ab hac sola colliquatio fiat, generabitur hydrops. quare hinc duo habebimus, primo quod aliqua species hydropis contra Galeni principia ab intemperie calida causabitur, secundo quod aliquando hydrops, quoniam omnis intemperies per contraria tollenda est, per refrigerantia curari debeat. Hanc difficultatem nonnulli tetigerunt, sed rem ipsam non explicarunt, nec huius affectionis curationem tradere conati sunt. Ego autem rem istam aggrediens, primo hanc veritatem suppono, quod aliquando colliquato sanguine & succis qui in venis sunt, non attrahentibus renibus, sed a venis ad ventrem vel ad ambitum vniuersi corporis hac colliquatione transmissa, serum hoc subitaneos hydropum status inducit, tumente statim ex hoc vel ventre inferiori solo, vel etiam reliquo totius corporis. hoc suppono pro vero, quoniam hoc vidi aliquando factum in febribus, quæ naturam ardentium seruabant, in quibus vnica vel altera die factos ex colliquatione vidi hos subitaneos hydropum status, hincque intumuisse adeo ventrem, ac si ascite per menses plures ægrotantes laborassent. His addo hydropis tres species esse, quæ ratione materiæ principaliter distinguuntur. nam vel materia pituitosa & cruda, vel flatus, vel aqua, quæ omnia frigida sunt, vnde vel anascha vel tympanites vel ascites fit, generatur. hæque species & materiæ peccantes, genitæ semper vitio hepatis, immediate ex intemperie frigida male affecti, vnde amplius perfectum sanguinem gignere nõ possit, siue hoc sit per propriam passionem & primariam, siue per consensum & secundario; generãtur, hæque non subito, sed sensim & sensim fiunt. His suppositis, dico casum illum Alexandri ex Galeno desumptum, non esse veram hydropis speciem: primo quia non magis generatur vitio hepatis, quam ex mala totius corporis intemperie. febris enim, in qua contigisse vidi casum hunc, totius corporis est passio, illaque intemperies calida, cuius violentia succi qui continentur in venis, colliquantur,

Hydrops ab intemperie calida an detur.

Tumor ex colliquatione non est vera species hydropis.

non tantum est hepatis, sed etiam omnium aliarum corporis partium: secundo quia in casu isto materia aquosa quæ vi colliquationis gignitur, potius est calida quam frigida. at in hydrope omnis materia quæ huius vitio gignitur, est frigida: tertio quia vera hydrops sensim generatur, tumorque in hac vel ventris inferioris vel totius corporis sensim adaugetur: at hic casus generatur subito, ita vt intra terminum morbi acuti patientes admodum intumescant. Cui consimilis est casus Hippocratis, positus libro lib. 7. Aphoris. 56. vbi habetur: *Quibus hepar aqua plenū in omentum eruperit, ijs venter aqua repletur, & moriuntur.* Quem affectum, licet in eo sit tumor ventris a materia aquosa, sicuti est in hydrope, tamen cum subito fiat, nec vitio intemperiei hepatis gignatur, Hippocrates tamē hydropem non appellauit. & Galenus in commento, cum a vera hydrope per ea verba. *Si quando igitur contingat eas vesicas rumpi, effunditur aqua ad locum membranæ abdominis interioris, parti supra ventrem posita respondentem, in quo etiam aqua hydropicorum congregatur*, clare distinguit, qui nō a tumore ventris & a materia contenta, sed a modo generationis & a causa, quia fiat vitio refrigerati iecoris & sensim generetur, semper appellauit. Quare sicuti in casu isto Hippocratis, ita & in eo Galeni non erit vera hydrops, ad quod alludens Galenus in explicanda ea sententia vsus est his verbis. *Subitaneos hydropum flatus inducunt.* quasi dicere voluisset, inducunt tumores vel ventris inferioris vel totius corporis, eo modo quo in hydrope fiunt; additque *subitaneos*, vt clare ab hydrope eos distingueret. Si enim veram hydropem intellexisset, non vsus fuisset hoc verbo, *flatus hydropum*, sed *subitaneas hydropes* absolute dixisset. Quod non considerans Alexander credidit, Galenum admisisse veram hydropem ex colliquatione fieri, hincq; contra propria principia censuit, fieri aliquam hydropis speciem ab intemperie calida, quæ postea per refrigerātia curari debeat. Quod nullatenus admittendum est, cum ex colliquatione vera hydropis species non generetur, nec vi calidioris hepatis, cuius merito, cum refrigeratum fuerit, vera hydrops tantum generatur, gigni possit aqua. Vbi enim iecur supercalefactum

lefactum est,bilis,non aqua,& si adhuc magis incalescat, retorridi & adusti,non aquosi generantur humores.Quapropter concludo,casum hunc Galeni non esse casum hydropis,licet eius verba hoc innuere videantur; nec ex hoc loco haberi posse,cum hic vi caloris colliquefacientis fiat, aliquam speciem hydropis per refrigerantia curari posse. quem Galeni locum,sicuti Alexander perfecte non intel lexit,ita nec Arabes,qui hunc locum male interpretantes, alteram hydropis speciem,vitio renum non attrahentium genitam,introducere conati sunt, intellexerunt; cum loquatur Galenus in casu colliquationis succorum tantum: quam renes,vbi validi sunt,attrahunt & ad vesicam transmittunt,vbi autem non ita valeant,vt hanc colliquationẽ trahere possint,transmissa hæc materia ad abdomen vel ad cæteras corporis partes,ibi tumorem generat, qualem in hydrope fieri videmus.Excepto hoc colliquationis casu, nunquam admisit Galenus,vitio renum fieri talem tumorem. nec fieri potest,vt eorundem renum vitio nunquam generetur hydrops,nisi cum iecori consenserint, cuius ratione,virtute sanguificandi labefactata,humores crudi & aquosi generentur. Qua de re concludatur,cum vi colliquationis genita aquosa materia ad ventrem inferiorem transmittitur,in eoque tumorem parit, non ab hoc fieri hydropem: sicuti nec fit hydrops,cum similiter intumescit abdomen,erumpente in idem materia aquosa ex vesicis, genitis in ea quæ iecur ambit exterius, membrana. Cum igitur hic tumor non sit hydrops,non erit contra principia Galeni,qui in omni hydrope calefaciendum esse docebat,si in hac dabitur indicatio refrigerandi.In hoc enim casu indicantur duo agenda esse;alterum,vt ratione causę colliquefacientis,quæ est calor immodicus & prauus, refrigeremus; alterum,vt ratione materiei iam genitæ, iam euacuemus. quibus indicationibus difficillimum erit satisfacere, quoniam cum vehemens est colliquatio, cuiuscemodi est in casu isto,languescit corpus, viresque omnes exoluuntur: quibus labantibus, quam sit difficile, ægrotantes morbis magnis laborare,omnibus est notum.Cum tamen dabitur occasio, statim medicus causæ omni conatu incumbat,vt,si fieri possit,eam inhibeat.hoc pluribus

Hydrops vitio renum non attrahentium an detur.

Colliquationis indicationes.

Prognosticum.

tium, & de his meminit Hippocrates libro tertio Epid. sect. 3. tex. 55. 61. & 70. & eodem libro commen. 57. Galenus ponit colliquationem esse fere perpetuam in febre pestilenti, quod idem affirmat exemplo eadem sect. commen. 74. Quæ autem habent colliquationem insensibilem, vel sunt febres hecticæ marasmodes, vel sunt putridæ, vel pestilentes. Febres colliquefacientes hecticę sunt illæ marasmodes, quæ populantur & consumunt partes carnosas & solidiores corporis humani, & de his meminit Galenus lib 10. Method. cap. vltimo. Putridæ autem colliquefacientes corpus insensibiliter sunt eæ, in quibus extenuatur & contabescit præter rationem patientis corpus, vnde in huiusmodi ægrotantibus in primis diebus solent nulla præexistẽte vel externa causa vel sensibili euacuatione, apparere facies illæ Hippocraticæ, habentes oculos cauos, adstricta tempora, aures frigidas, contractas, & fibras earum inuersas, cutem frontis duram, intentam & aridam, coloremque vel viridem vel nigrum, & de his febribus meminit Galenus, libro primo Prognost. commen. 10. & 11. & libro secundo Aphorism. commen. 28. Tales esse possunt etiam nonnullæ pestilentes febres, in quibus ratione pestilentis affectus primis diebus apparere solent ob insensibilem colliquationem prædicti generis facies, de quibus verbum fecit Gal. lib. 6. Epid. sect. 3. com. 29. quo eodem loco monuit etiam de dictis putridis corpus ipsum insensibiliter colliquefacientibus, totque sunt febrium colliquefacientium genera. Causæ autem colliquationis in his febribus variæ & diuersę sunt, secundum varietatem & diuersitatem febrium. nam in febribus ardentibus causa colliquationis est ingens caliditas, quæ ita potens est, vt sicut carbones igniti colliquefaciunt carnem pinguem cicurum sensibiliter; pariter & ista colliquefaciat pinguedinem & partes carnosas: cui nisi opportunis resistatur remedijs, hominẽ vel necat vel marasmatum reddit, vt habet Galenus lib. 10. Meth. in fine, & lib. 1. de differ. feb. cap. 8. In febribus autem pestilentibus causa sensibilis colliquationis est mala & ingens putredo, quæ partes propinquas contabefacit & colliquat: causa autẽ colliquationis insensibilis est praua & venenosa qualitas, ac eiusdem febris *Causa.*

prauitas & acuties. In febribus vero marasmodibus huius colliquationis causa est caliditas quidem, vt in ardentibus, sed non propter eius magnitudinem, quoniam febres marasmodes ingentem non habent caliditatem, sed quoniam ea caliditas fundatur in partibus solidis, in quibus residens tanquam in proprio pabulo, vt flamma in lychnio, eas depopulatur & cōsumit, & inde colliquat illas partes solidas, vt docet Galenus loco citato 10 Meth. in fine. At in illis putridis, in quibus insensibiliter vniuersum corpus colliquatur, & inde supra modum quam citissime extenuatur, causa est humorum tenuitas, & habitus ob corporis raritatem facile resolubilis, ac qui facile diffletur. cui si connectatur oris ventriculi debilitas, ægerque laboret sub cælo æstiuo in regione calida, & constitutione simili; facillima & promptissima erit huiusce corporis colliquatio, vt ab eodem Galeno, libris Prognost. & Aphor. citatis, habetur. hæ autem febres aliquando validiores sunt, & periculum manifestum, quia imbecillitatem patientis indicant, minantur: aliquando autem sunt paruæ, & hæ magis periculosæ existunt. maiorem enim ægrotationis maleficētiam, vt verbo Galeni vtar, ostendunt, vt quæ cum debiliori causa symptoma vetendum inducant. hinc sæpe apparent febres, quæ aspectu quidem ob earum paruitatem mites, sed tamen valde perniciosæ existentes, ægrotantes ipsos ad omnimodam virium prostrationem, nulla sensibili existente euacuatione, ob eorum malignitatem corpus insensibiliter aceruatimque colliquantes, deducunt. *& hæc de causis.* signa autem & indicia colliquationis in his febribus non sunt eadem. nam quod colliquatur in febre marasmode, animo tantum deprehendi potest, & non cadit sub sensu: cuius ratio est, quoniam quod colliquatur in febre marasmode, sensim colliquatur, & semper vaporis vice digeritur, vt docet Galenus loco citato. At in putridis febribus, in quibus colliquatio insensibilis fit, quod colliquatur, non sensim sed aceruatim resoluitur, & hinc velociter, non autem longo tempore, apparent in ægrotantibus corporis illæ extenuationes, quæ quomodo & qua ratione a medico sint cognoscēdæ, docet Galenus lib. 1. Prognost. in medio commen. 11. vbi hæc habet: *Cæterum conuenit immorari*

Signa.

morari diutius attrectando omnem manum non solum corpus agri, sed etiam superiores partes diligenter animaduertentes, si non solum acriorem, sed etiam si substantia copiam Vna secum & quidem corpulentam reportet, Veluti flammulã quandam peruadentem cutem tua manus, qua cutim agri contingis, seque insinuantem perspicue in profundum, & reliqua quæ sequuntur. Per quæ clare animaduertas differentiam eius extenuationis quæ ex colliquatione insensibili causatur, ab eis extenuationibus quæ fiunt vel ob virium imbecillitatem, vel ob causam externam & præcedentem, vel ob debilitatem natiui caloris, qui non insuper extendi (vt inquit Galenus in comm. 10 primi libri Prognosticorum) in extremas corporis queat partes, sed in visceribus solis exiguus obseruetur, cuius merito non præterea affluat ad extremas corporis partes tantum sanguinis aut spiritus, quantum antea affluebat habentibus per naturam, & ob eam rem in facie maxima extenuatio ac mutatio naturalis habitus. liquido apparet. quod idem a graui interna inflammatione, vel a nimia humorum copia calorem innatum ad intra reuocantem ac retrudentem fereque suffocantem quandoque causari solet. hæ autem extenuationes, sicuti ab ea quę per insensibilem colliquationem gignitur, valde differunt, ita etiam a diuersis prodeunt causis, nec per eadem signa deprehendi possunt. Quod autem colliquatur in cæteris febribus, sensu deprehenditur. nam vel transmittitur per lotium, vel defluit in ventrem, & inde per secessum extramittitur; ex quo duplex est colliquationis principale signum in his febribus, scilicet lotium & deiectiones alui. lotium quidem hoc indicat, quando habet aliquid pingue, desuper natans araneorum specie, vt habet Hippocrates lib. 2. Prognost. tex. 35. & Galenus ibidem, & lib. 7. Aphor. comm. 37. & lib. 3. Epid. sect 3. comm. 74. & hoc potest esse indicium commune & febribus ardentibus & pestilentibus, at non omnis colliquationis, sed tantum pinguedinis. lotium etiã si sit spumosum, potest esse colliquationis indicium, vt habet Gal. lib 3 Porrhet. comm. 10. Si etiam cum lotio aliquę partes, erui vel hordei speciem referentes, vna exeant, colliquatorum membrorum aut carnis pro colorum & sub-

ſtantiæ differentia poſſunt eſſe colliquationis indicium, vt docet Galenus libro ſexto Epid., ſect. 5. comment. 15. a iecore enim corpuſcula veniunt, a renibus carnoſiora, a veſica autem foliorum ſimilia, hordeacea autem magnitudine quidem & duritia, at non albida, colliquatæ carnis notæ ſunt, ſicuti & nigræ lienis magis. Deiectiones autem indicantes conſumptionem & colliquationem, poſſunt eſſe diuerſæ. nam aliquando ſunt pingues. & hę indicant colliquationem pinguedinis, vt habet Galen. lib. 3. Epid. ſect. 3. comm. 74 & 70 in fine, & 55. & lib. 3. Prognoſt. comm. 22. & lib. primo de Criſibus cap. 11. aliæ autem ſunt bilioſæ, vt habet Galenus lib. 3. Epid. ſect. 3, comm. 34. & hæ deiectiones bilioſæ ſolent eſſe ſpumoſæ propter ingentem caliditatem, vt habet Galen. libro 3. regiminis acutorum. comm. 12, & lib. primo de Criſibus cap. 11. præterea ſunt hæ ſinceriè bilioſæ, & non mixtæ. & hæ ſolent eſſe præcipue ſignum febrium ardentium colliquantium, vt habet Galenus lib. 3 regiminis acutorum, comment. 13. & hæc ſunt indicia maioris colliquationis, factæ propter intenſiorem calorem, ex quo vel colliquefit caro mollis, vel pinguedo ipſa quidem, ſed intenſius & ab intenſiori cauſa. ſolent etiam eſſe hæ deiectiones aliquando ſubcroceæ, aliquando albæ. albæ apparent, quando colliquefit pinguedo & non a maligno nec intenſo calore: ſubcroceę autē, quando colliquatio fit ob vehementiorem calorem, vnde & colliquatur caro mollis: vel quādo materia colliquefaciēda habet aliquam malā qualitatem, qualis eſt pinguedo vetuſta ac ſemiputris, vnde colliquata acquirit illum colorem, ſicuti docet Galen. lib. 3. Prognoſt. comm. 21. Hæ etiam deiectiones ſolent eſſe leues, nō autem aſperæ, nec inæquales, quod fit propter vehementem colliquationem, ex qua tota materia æqualē paſſa eſt alterationem, vt habet Gal. lib. 3. Prognoſt. loco citato. Solent etiam hæ deiectiones eſſe glutinoſæ. & hoc propter caliditatem prædominantem materię, vnde fit lenta, vt habetur a Galeno eodem loco citato, & primo de Criſibus cap. 11. Verum in his deiectionibus hoc eſt notandum, quod omnes tales deiectiones ſunt corpulentæ & non aquoſæ, nec tenues, vt habetur a Galeno lib. 3. Epid. ſect. 3. comm. 34. vbi loquens de febribus

Lotium colliquationē indicans.

Deiectiones colliquationem atteſtantes.

febribus ardentibus, ponit colliquationem non esse signum pathognomicum earum: & hoc probat ex processu Hippocratis, qui ait in illis febribus ardentibus eos excreuisse tenuia & aquosa, quæ (inquit ipse) non sunt colliquationes, vt confirmat etiam eodem loco, comm. 40. & ita omnes deiectiones indicantes colliquationem sunt corpulentæ & glutinosæ, vt apparet ex iam dictis a Galeno, & hæ deiectiones tam sunt & contingunt in febribus ardentibus, quam in pestilentibus, veruntamen non eodem modo. nam in febribus pestilentibus, in quibus valida fit putredo, istæ deiectiones solent esse graueolentes & putidæ, vt habet Galenus lib 3 Epid. sect. 3. comm. 74. at in febribus ardentibus & morbis acutis non semper sunt tales, sed tantum quando adest ingens putredo, vt habet Galenus lib. 3. Prognost. comm. 22. *& hæc de signis colliquationis in febribus colliquefacientibus sumptis ex lotio & ex deiectionibus*. sed & his additur tertium, quod aliquando contingit colliqnato carnoso genere, & sunt sudores multi. nam carne colliquata, excretio colliquationis vel fit per ventrem, & hoc contingit, quando illa fluxio est crassior; vel fit per lotiũ, vbi minus crassa est, & ad renes transmittitur; vel per cutim, quod contingit, vbi in halitus resoluitur, & tunc contingunt multi sudores, vt docet Galenus lib. 3. de sympt. caus. cap. 2. His addo, quod aliquando euenit, fieri colliquationem non pinguedinis, nec carnis, nec partium solidarum, sed tantum sanguinis & humorum, qui sunt in venis. & talis colliquationis signum est multitudo lotij. nam cum resoluantur humores in ichorosam saniem, si renes valida pollent vi attractrice, attrahunt ipsam, & inde multitudo lotij emergit. Si autẽ renes non sint sani, nec valeant trahere hunc ichorem; vel si venę ipsum ad ventrem transmittant, seu ad totius corporis ambitum; subitanei hydropum, quemadmodum superius explicauimus, status inducuntur: & ita vel hydropis status subito factus, vel lotij multitudo & exuberantia, erunt signa colliquationis succorum qui sunt in venis, & ipsius sanguinis, quod docet Galenus, loco superius declarato in lib. 3. de sympt. caus. cap. 2. *& hæc quo ad causas & signa sufficiant*. Quo autẽ ad curationẽ, varia & diuersa harum

Sudores colliquationes attestantes.

Hydropum subitanei status colliquationem attestantes.

Curatio colliquationis febrium ardentium.

colliquationum secundum febrium diuersitatem esse debet curatio. nam in febre ardenti pluribus rebus curatur, scilicet victu refrigerante, epithematibus eiusdem rationis, cataplasmatibus, & similibus rebus thoraci applicitis, vt docet Gal. lib. primo de differ. feb. cap. 9. Quare deueniendum est in hoc casu pro victu ad prisanæ cremorem, vt habet Gal. lib. 3. de ratione victus in acutis, commen. 13. vel ad consimilem cibum refrigerantem & humectantem, vt docet lib. 10. Meth. in fine. Sed præ cæteris præcipuum est in hoc casu remedium, & omnibus præferendum, & maxime iuuantissimum, & sine quo ægri vel ad mortem vel ad tabem deueniunt, aquæ frigidæ potus, vt monet Gal. primo de differ. feb. cap. 9. & lib. 11. Meth. in fine, & lib. 3. de ratione victus in acutis commen. 12. & 13. Quo autem tempore exhibenda sit hæc aqua, notandum est, quod est exhibenda, quando aliquod apparuerit signum cõcoctionis, vt declarat Gal. citato lib. reg. acut commen. 13. vbi habet, quod obseruandum est quodcunque signum coctionis, quantumuis momentaneum: quo apparente, inquit, exhibendam esse frigidam, & sic exhibenda est aqua eo tempore quo aliqua concoctio apparuerit, nec requiritur perfecta & exquisita materiæ concoctio, sed sufficit, quod humores sint mediocriter concocti, vt etiam clarius habet Gal. lib. 9. Meth. cap. 16. in fine. ex quibus liquet, hunc potum exhibendum esse in statu. nam in statu humores sunt aliqualiter & mediocriter, nõ autem perfecte concocti. in statu enim materia, vt habet Galen. lib. 3. de crisibus cap. 5. perfecte concoquitur, & ideo non est perfecte concocta, quod postea habet in fine status: vnde possumus deprehẽdere, hanc frigidę aquæ potionem esse exhibendam in primis partibus status. *Et hæc de colliquatione febrium ardentium, quæ curatur tantum per refrigerantia, quia per solam caliditatem causatur.* Quo autem ad eam

Curatio colliquationis febrium pestilentum.

quæ fit in febre pestilenti, notandum, quod duplex potest esse febris, scilicet vel ardens, vel non ardens. si sit primi generis, in hac etiam conuenit potus aquæ frigidæ ad extinguendam flammam illam, vt docet Oribasius & alij ex intentione Ruffi: si autem sit secundi generis, cum in hoc casu colliquatio proueniat ex putredine & pura qualitate ac venenosa,

venenosa, curatur cum his quæ resistunt putredini, ac prauam & venenosam qualitatem propulsare possunt, siue sit cibus & potus, siue medicamneta & antidoti, de quibus in tractatu De febre pestilēti egimus. Colliquatio autem in sensibilis, quæ contingit in febre marasmode, curatur per refrigerantia, scilicet per victum, aerem, medicamenta & balneum, quæ refrigerantia sunt remedia, adhibenda in curatione huius febris: quæ licet non proprie curetur, cum siccitas sit insanabilis; curatur tamen aliquo modo, scilicet transferēdo hominem ad melius, videlicet ad marasmum ex senio. nam cum febres marasmodes consistant in duobus, quorum alterum est caliditas, alterum siccitas; potest quidem remoueri caliditas, at non siccitas. Quomodo autem remoueatur ista caliditas, quæ, cum fundetur in partibus solidis, est causa colliquationis, docet Galen. lib. 10 Metho. cap. 10 & 11, dum monet ipsam remoueri ex quibuscunque refrigerantibus, sed præcipue ex solio aquæ frigidæ, ex quo remota caliditate remouetur colliquatio. & licet tunc tēporis homo nō possit dici sanus, diutius tamen potest viuere, ita cōstitutus in habitu senili, vt etiam docet Gal. loco citato 10 Meth. in fine. Si aūt ista colliquatio insensibilis contingat in febre putrida, intentionem habebit Medicus, vt monet Gal. cōm. 11, lib. 1. Prognost. firmare vires, ventriculo idoneis alimentis administratis. præcipue autem eam curandi rationem aggrediarur, quam idem lib. 12 Meth. cap. 6 docet. quo loco, & tenuitati humorum & corporis raritati & eiusdem superfluæ difflationi quibus & quomodo resistendum sit, explicat. Si autem vltra causas enarratas adsit etiam prauitas humorum, malignitasque in febre appareat, ea qualia in febre pestilenti agenda esse explicauimus, administret, quibus prauam qualitatem & inde colliquationem inhibere poterit. *Et hæc de febribus colliquefacientibus ex Galeno.*

Curatio colliquationis febris marasmodis.

Curatio colliquationis febris putridæ.

De Ileo. CAP. *XI.*

ILEOS est affectio, quæ sæpissime vna cum ægrotantis vita terminari solet; de qua licet omnes scribentes tradiderint curationem, tamen quia indistincte & confu-

se quæ ad eius cognitionem pertinent, tractant, in hacq; nonnulla sunt discriminis plena; ideo prædictis addam etiam caput hoc de Ileo: quod eo libentius agam, cum videam, plures ægrotantes ex inflammationibus & cæteris membrorum principalium morbis, quam ex ileo, saluari: quod profecto non ex partis affectæ præstantia, nec etiam sæpe ex magnitudine affectus contingere potuit, sed tantum quia debito tempore opportuna in hoc non administrantur remedia. hocque quia eius essentia & causæ, quibus obuiandũ est, non ita medicis pateant. quas ego explicaturus ita exordiar. Ileos est superfluitatum cibi quæ per inferiorem aluum excernuntur, retentio, vt clare habet Galenus lib. 3. Aphor. Comm. 22. Cum retinentur istæ superfluitates in intestinis, vel vt si quid in eis boni chymi remanserit, ad iecur per mesaraei venas attrahatur, vel vt ob maiorem hominis commoditatem ad debitum tempus excerni possint, ista retentio nõ dicitur Ileos, sed tantum cum præter naturam nec ad distributionem nec ad commodiorem excretionem retinentur. Retentio autem hæc præter naturam a læsa virtute expultrice generatur, quæ dupliciter lædi solet, scilicet vel aboleta vel impedita. aboletur ab excessu intemperiei frigidioris, sicuti & cæteræ omnes facultates ab excessu simili abolentur, & tunc nihil ad infernas partes transmittit, vt habetur lib. 3, de sympt. caus. cap. 2. quod idem Galenus libro primo de locis aff. in fine, asserere & confirmare videtur. impeditur, cum intercluduntur intestina. intercluduntur autem duplici ratione, scilicet vel ratione tumorum præter naturam, vel ratione excrementorum obstruentium. tumores hi possunt esse inflammatio, de qua Galenus libro 3. Epid. sect. 2. comm. 7. & libro 6. de loc. affect. cap. 2, & libro 3. Apho. comm. 22. & lib. 6. Apho. comm. 44, vel abscessus in substãtia intestinorum collecta materia, vel duri tumores vt scyrrhus, de quibus Galenus hoc vltimo citato loco meminit. Cancer etiam hoc idem causare potest, cuiuscemodi vidi ego in fabro ferrario, qui cum in colo per plures menses cancrum passus fuisset, ex quo in transitu fæcum quotidie vehementi cruciabatur dolore, maximas persentiens punctiones, perinde ac si acubus perforaretur,

Ileos quid sit.

Causæ.

tandem

tandem aucto cancro, ab eodemque obstructis intestinis, factus Iliacus, præcedentibus stercoris vomitibus, misere vita functus est. Excrementa autem obstruentia sunt vel fæces induratæ, vt habet Galenus lib. 6. de loc. aff. cap. 2. & lib. 3. de sympt. cauſ. cap. primo, & lib. 6 Aph. comm. 44. vel pituitæ copia, quam licet videatur ponere Galenus hoc vltimo citato loco sub dubio, tamen eam in fine, si vna cum ingente frigiditate iuncta fuerit, admittit: hancque causam veram esse testantur historiæ, a viris celeberrimis enarratæ: *hæc de essentia & causis, quibus signa subscribo.*

Ileos an posſit cauſa ſi a pituita ſola.

Signa alia sunt præsentis morbi, alia mortis morbi, alia differentiarum morbi. Signa præsentis de se patent, quoniam cum a prædictis causis alui excrementa quæ per ventrem inferiorem excerni deberent, retinentur, clare apparet, factum esse Ileon. addebat Galenus, libro 7. Aphoriſ. comm. 10, huic proprium & inseparabile esse, nihil inferius descendere & libro 6 Aphor. comm. 44. subdebat, *etiamsi acerrimo vtaris clystere.* Hoc Galeni dictum omnes scribentes acceptauerunt, tamen Hippocrates contrarium testatur, libro 3 Epid. sect. 2, tex. 7. in historia mulieris voluulosæ, quæ apud Tisamenum decumbebat, dicens: *Deiectiones tenues, crudæ, paucæ.* quæ verba sicuti Galenus in commento neglexit, ita posteritas conniuentibus oculis pertransiuit: & tamen hæc in Iliaca passione aliquid descendere affirmant. Ego diu locum hunc consideraui, remque ipsam obseruaui; tandem experientia & ratio me docuit, in ileo aliquid descendere posse. Vidi enim plures Iliacos, in quibus nonnulla, licet pauca, excernebantur. hocque tantum, dum generaretur morbus, animaduerti fieri, facto autem & completo morbo, nihil postea descendisse vidi. hoc autem non sine ratione factū iudicaui; quoniam dum fieret ileos, infra locum affectum descenderant excrementa, quæ vel a natura vel ab arte excludi poterant, antequam omnia intestina in consensum affecti ducta essent, propriamq; naturam & facultatem omnē amisissent. hinc Hippocrates in lib. de morbis tertio, in ileo ex inflāmatione genito, ad extrudēdas fæces infra locū affectum contentas, suppositoriū ex melle, taurino felle oblinitum, decem digitorum longitudine imperabat, quæ non post

Signa.

In ileo an ſit inſeparabile, nihil inferius deſcendere.

morbum factum sed antea in inferioribus intestinis congestæ erant. Cum autem oppositum Galenus scripserit, intelligatur. de morbo cõpleto loquutum esse, & in eo casu in quo omnia intestina in consensum loci affecti deducta, adeo aliquando angusta redduntur, vt nec amplius flatum nec stercus nec podex etiam specilli acumen admittant.

Signa moris ilei.

hac de signis præsentis morbi. Signa moris hæc erunt. Omnis ileos licet periculosus sit, attamen non ęque, cum hic non ita exitialis sit, vt ille: nec ille perinde vt hic, sit mali moris: quare hi per hæc signa distinguãtur. Ilei exitiales & mali moris erunt omnes hi, quibus vomitus superueniũt. a principio quidem materierum biliosarum & pituitosarum, sed postmodum, cum magis distorquentur ęgri, stercoris succedunt, vt habet Galenus lib. 7 Aphor. comm. 10, & ab his vix vllus saluatur, vt docet lib. 6 de loc. affect. cap. 2. aliqui enim interdũ huic vomitui superuiuũt, sicuti nos in aliquibus iliacis ex fæcum retentione & scroti delapsu contigisse vidimus, in quibus ileis solent etiam adesse dolores vehemẽtissimi, vt ibidem habetur. Quod si etiam in ileo non sit stercoris vomitus, sed vel respiratio vel ructus vel flatus vel totum corpus graue oleat, hi etiam (vt docet tertio commentario Prorrhet. comm. 63.) ei ũt mali moris & perniciosi, licet nõ æque, vt superiores. In quibus autem nõ erit vomitus nec respiratio vel ructus vel flatus vel corpus male oleat, nec vehementes erunt dolores; hi ilei ex se nec mali moris, nec exitiales erunt. dixi, *Ex se*, quoniam si, cum tales sunt, cito & recte non curentur, postea & in his omnia symptomata mala, occlusis intestinis & nihil recipientibus, superueniunt. Signa autem differentiarũ quæ maxime aduertenda sunt, (quoniam hinc omnis recta curandi ratio auspicari debet) hęc erunt. Cum fuerit ileos ratione abolitæ virtutis expultricis, aderit retentio excremẽtorum alui, nullo præsente dolore, nec ad tactum tumor molestus persentietur, nulli aderunt discurrentes per superiora intestina flatus, quoniam hi a diminuto calore, non ab insigni frigiditate, generantur, his nec vomitus superueniunt stercoris, quoniam virtus abolita nullum intentat motũ, nec deprauate operari potest, ad superiora id quod inferne descendere deberet, detrudens. superueniunt tamen

Ilei ratione virtutis expultricis abolitæ signa.

men, cum perſeuerant hi ilei, malę ventriculi affectiones, a prauis vaporibus materierum retentarum, & quia non fit distributio, cauſatæ: vnde ſubſequuntur inappetentiæ, ſubuerſiones, nauſeæ, vomitus tum cibi tum aliquarum ſeroſitatum: &, ſi diutius perduret morbus, reſpiratio & ructus male olent: quo ingraueſcente, totum etiam graue olet corpus: quod indicium eſt proximi exitij. In his præceſſere cauſæ refrigerantes, ſicuti victus & potus refrigerans, & præcipue aquæ frigidæ potio, medicamenta, vel venena eiuſdem ordinis, cruditates multæ & diuturnæ, exercitium ina quis frigidis, deambulationes per niues, ſub dio, ſub cælo hyberno & gelido, pedum vehemens frigus, quod facillime inteſtinis communicatur, corporis hyemali tempore nuditas, ſeu indumentorum leuitas, vel quid ſimile, a quibus omnibus cauſis vidi tales ileos generari. Cum autem cauſabitur ileos ratione interclusionis inteſtinorum, ſi hoc erit ratione tumoris ſcyrrhoſi; præceſſit diuturna inteſtini durities, quoniam a puro ſcyrrho non poteſt cito hoc fieri, quæ ad tactum, & maxime ſi ſit in his quæ exterius locata ſunt, facile perſentiri potuit. Si autem in his quæ interius diſtribuuntur, factus fuerit, maiori cõpreſſione ad eam ſentiendam indiguit in his, licet non extiterit dolor, tamen ſemper adeſſe ſolet grauitas conſideratione digna, qua cõtinue inteſtina, & abdomen ipſis inferius, potiſſimum cum ſtant, detrahi videtur, ad excernendaque & detrudenda inferius excrementa non ita faciles ſunt, cum ab hoc ſemper in tranſitu anguſtientur. Si erit in cauſa cancer; (quemadmodũ ego dixi alias factum fuiſſe) præceſſere ſigna cancri, videlicet punctiones ad cõpreſſionem, durities & inæqualitas ad tactum, dolor fere continuus, qui in tranſitu fęcum valde exacerbatur. & diuturna fuit hæc affectio, quæ tandem inteſtinum intercludens ileum cauſat. Si ſit abſceſſus, dolor in parte læſa aderit, & febris quandoque huic, cum ad ſuppurationem declinauerit, cõnectitur, tumor ad tactum præſentietur, non ita cito ab hoc intercluduntur inteſtina, & præceſſere ea ex quibus abſceſſus generari potuit. Si autem ab inflammatione (quod vt plurimum contingere conſueuit) generetur ileos, acutiſſimus fit morbus, & qui velociter ad ſta-

Ilei ex ſcyrrhoſo tumore ſigna.

Ilei ex cancro ſigna.

Ilei ex abſceſſu ſigna.

Ilei ex inflãmatione ſigna.

tum properet. huic additur febris, & vna cum ea dolores, qui in hoc sunt vehementes, & qui multum ægros distorqueant. hinc facile ventriculus in consensum trahitur, vnde vomitus biliosi & pituitosi citissime succedunt, sique non cedat morbus, & augeatur, cum id quod phlegmone laborabat, intestinum nec pondus nec acrimoniam, vt habet Galenus libro 3. de natural. facultatibus cap. 13, toleret excrementorum, eo excernere, expellereque ea quam longissime a se nititur. cumque hoc prohibitum sit inferius ob phlegmonem occludentem persequi, ad suprapofita intestina & ad ventriculum extruditꝛ hincq; vomitus stercoris, signum admodum exitiale, succedit. tunc quia nec cibum nec potum continere possunt, singultiunt, sudant, aliquando conuellũtur, extremaq; cum in deterius labũtur, refrigerantur, & omnes vires languent, in loco q; dolente nonnunquam apparet tumor eminens, cuius ratione, vt docebat Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 2. nonnulli hunc morbum Chordapsum vocauere, quoniam in eo tumore apparet intestinum, ad similitudinem chordæ conuolutum. Præcessere hunc morbum causæ calefacientes, sicuti vsus aromatum, eduliorum acriorum, vini generosi ingurgitatio, cruditates nidorosæ, ciborũ corruptiones & similia, quæ etiam occasione sumpta a causa extrinseca, & potissimum a frigiditate externa & vehementi, potuere hanc inflammationem causare: quod idem, non præexistentib. his causis, plaga, medicamentum, venenum, & prolapsio intestini in scrotum, indeq; violenter retrusum, causare potuit. At si fiat ileos a stercore indurato obstruente intestina, cuius ratione materierum ad infra descẽsus prohibeatur, & per plures dies in his aluus nihil egessit, a principio non est dolor, qui postea accedit, cum diuturnitate temporis fæces retentæ mordacitatem insignẽ acquisierint. nam per plures dies hic ptrahitur morbus, nec adeo est acutus, vt qui ex inflammatione, nec dolor erit ita vehemens & crucians, vt in priori. aderit grauitas ventris a copiosa materie: & sæpius ipsis videtur distendi abdomen, ac si vi detrahatur, ad tactum persentiuntur intestina, si corpus non fuerit admodum carnosum & obesum, stercore duro turgida. his cum pertrahitur morbus, intestinaque sunt plena du-

Ileos quare dictus Chordapsus.

Ilei ex indurato stercore signa.

na du-

na durioribus fæcibus,succedunt vomitus bilis & pituitæ, &,si magis distorqueantur, stercoris etiam. nam ab intestinis in quibus talis passio existit, hic vomitus causatur, a se expellere stercus appetentibus, cum longitudine temporis molestare cœperit, & non potentibus se exonerare, propter eam quæ facta est in partibus inferioribus, obstructionem, sed coactis contra naturam violenter moueri, & ad loca superiora materiam noxiam extrudere, vt habet Galenus libro septimo Aphor. commen. 10. hique similiter, cum male habent, singultiunt, & aliquando conuelluntur, raro febricitant, & tandem refrigeratis partib. extremis vita decedunt. hic morbus gigni consueuit in his, qui a natura adstrictioris sunt alui, quiq; intestina parū sensitiua habeant, & præcipue si vsi fuerint cibarijs crassis, excrementosis, adstringentibus, austeris, si vixerint otiose, cum gulæ induserint, si vel negotijs vel curis impediti, & maxime cum equitauerint, fæcum excretionem vel neglexerint, vel necessitate coacti retinere voluerint, & in his facilius gignitur morbus, cum intestina ab intemperie frigida quæ eis communicata fuerit, vel ratione frigoris externi, vel ratione interius sumtorū, labefactata fuerint. Si autem a pituitæ copia vna cum ingēti frigiditate (quod fieri posse experientia ipsa testata est) gignatur ileos, nulla morbi ratione in hoc erit febris. hic erunt vehementissimi dolores, tum ratione intēperiei tum ratione materiæ geniti: qui cum admodum vrgeant, ægrotantesq; valde crucient, cito deducunt partes superiores in cōsensum, hincq; cito superueniunt vomitus biliosi & pituitosi. quod si non cedat morbus, etiam his stercoris vomitus succedunt, tentantibus intestinis hoc a se expellere, nec potentibus ad inferiores partes ob occlusam viā detrudere; vnde tandē, motu contra naturā concitato, ad superiora stercus ipsum violenter transmittitur. in his semper corpus friget, nec admotis calefaciētibus facile incalescit, & a dolore vexati loco stare nequeunt. murmurāt partes superiores, adsunt rugitus & flatus ascendentes, qui tamē dolorem leuiorē non faciunt. In his præcessere, quæ pituitā aggregare & crudos humores cumulare potuerūt, sed præcipue ab externo frigore passi sunt. Hæcq; solet esse potentissima occasio, qua

Ilei a pituita signa.

& pituita in vno & eodem loco aggregatur, & qua intestina adstringuntur & magis cõniuent. frigidi enim est constipare. *hæc de signis differentiarum ileos.* Qui sicut a diuersis prędictis causis generatur, ita an in diuersis fieri possit intestinis, considerandum est. Omnes scribentes ex Galeno lib. 6. de loc. affect. & lib. 6. Apho. & alijs locis habent, hanc affectionem intestinis tenuibus, ex quibus præcipue in hoc morbo intestinum ileon patitur, propriam esse: cuius ratione hic morbus a læsa parte nomẽ desumens, vt habetur lib. 2. Meth. cap. 1, dictus est ileos. Huic sentẽtiæ non acquiesco, quoniam video, omnes prędictas causas, quæ in intestinis tenuibus ileum, & superfluitatũ cibi recẽtionem facere possunt, eandẽ in crassis etiam producere posse. nam in his & virtus ex intemperie aboleri potest, & tanta gigni inflammatio, seu aliud tumoris genus quod totum eius spatium intercludat. potest etiam in his tantum stercoris, quod proprie in crassis aggregatur, vel pituitæ cumulari, vt ex toto obstruãtur. imo vomitus fæcũ in omni ileo exitiali superueniens, potius attestatur, crassa intestina in eo affici quam tenuia. in tenuibus enim materia succosa, & coctioni & distributioni, & alimoniæ apta, in cuius gratiã hæc condita sunt, continetur: at in crassis materia vere stercorosa coadunatur, in hisque alui fæces speciem primum & nomen habent; siquidem ab alimentis, dum per tenuia intestina ferebantur, sucta puriori & vtiliori substantia, horum residuum sunt fæces, quæ hoc nomen assumũt, cum ad crassum intestinum peruenerint. huic sentẽtiæ adstipulatur Galenus libro 3 de facul. natur. cap. 13, vbi docebat, in ileo stercus a loco infra ileon intestinum existente, quod erit crassum, ascendere ad partes superiores, & hinc vomitum causare, per hæc verba. *Quanquam nisi pertransito tum tenui intestino toto, tum ieiuno, tum pyloro Ventriculoque ac gula, omnino nequeat per illius os eijci tale Vllum excrementum.* crassa etiam intestina pati in ileo, locus dolens significare potest, in his autem vt plurimum dolor est ad præcordia, vt plures testãtur, & præcipue Hippocrates lib. de Morb. 3. quod idem asserit in historia mulieris Iliacæ lib. 3. Epid. dum dicebat, *præcordia dolebant.* circa præcordia aũt est colon intestinum, quod per

Ileos an sicuti fit in tenuioribus intestinis, ita etiam fieri possit in crassis.

caua

caua iecoris permeat, folliculum bilis attingens, fundoque ventriculi adhærens, lieni in sinistro hypochondrio accumbit; hincque ad renes deuergens, eos contangit. quapropter ad omnia præcordia insternitur, quod intestinis tenuioribus non est datum: vnde sumi potest, intestina crassa affecta fuisse. Quod idem mihi persuadent verba illa Hippocratis, *& infra secundum ventriculum tormina perpetua.* per secundum enim ventriculum intelligo intestina tenuia, cum crassa nonnullli (vt habet Galenus libro 4. de vsu partium, cap. 18, & Oribasius in collect. Med. cap. 19, libro 24.) infetiorem ventrem nuncupent. quare primus ventriculus erit ille, in quo deuoratum alimentum statim ingeritur in chylumque mutatur. Secundus tenuia erunt intestina, ad distributionem & coctionem eiusdem parata. Tertius & inferior erunt crassa, ad excipiendas fæces formata. Quare per ea verba, *infra secundum ventrem*, innuit Hippocrates, tormina & dolorum exacerbationes fuisse in intestinis crassis. Hanc sententiam acceptauit Alexander Trallianus libro decimo, vbi agens de dolore colico, ab inflammatione genito, & reprehendens eos qui a principio pharmacum exhibent, dicebat in his exacerbari adeo ex pharmaco inflammationem, vt ægri in ileum morbum incidant. *non enim* (subiungebat) *aliud est ileos, quam colici affectus intensio ac incrementum.* cum autē in colico dolore crassa intestina afficiantur; etiam in ileo eadem affecta erunt. Galenus etiam in commento historiæ mulieris voluulosæ non negat, fieri ileum ex affectione intestinorum crassiorum. imo supponens, fieri & in tenuibus & in crassis intestinis, adinuicem ea comparans, censet eum qui in crassis fit intestinis, illo qui in tenuibus generatur, hac ratione deteriorem esse, quia hic contagio afficit & iecur & lienem. hocque facile facere potest, quoniam vt dixi, vtrunq; hoc membrum cōtangit colon intestinum crassum, quod tenuibus non est datum, indeq; nō ita facile membra hæc in consensum trahere possunt. & hic locus Galeni animaduertatur, quoniam a multis perperam & in contrario sensu intelligitur. Cum autem subiungit Galenus: *Quis stercus si vomant* (aduertitur etiam hoc fieri) *clarissimum sit*

Ileos in crassis intestinis factus an sit deterior eo, qui in tenuibus est.

signũ tibi, esse subtilia intestina affecta: si intelligit, semper hoc euenire ipsis intestinis tenuiorib. primario affectis ex prædictis indicetur, an sibi cõstet & recte senserit. si aũt intelligat, in vomitu stercoris semper affecta esse tenuiora intestina, vel primario vel secundario tracta in consensum ab inferioribus intestinis, experientiæ & veritati & sibi ipsi consonus erit. Vidimus enim nos iliacos qui laborantes hoc morbo propter fæces obstruentes vltra vigesimam secundam diem tantum euomuerunt fæces. quod fieri non potuisset, si hæc affectio fuisset in tenuibus, quoniam tenuia nõ possunt tantam stercoris copiam continere per tot dies, & citius trahunt ventriculũ in consensum, vnde fiunt postea vomitus cibi, potus & aliarum rerum assumptarum. verum cum talis affectio fuerit ob retentionem fæcum in crassis, potuit tardari vomitus per tantum temporis, cum crassa intestina magnam habeãt capacitatem, & multam possint continere materiam, quibus etiam ad maiorem capacitatem cõiunguntur tenuia, quæ simul per aliquod temporis spatium aliqualẽ materiæ copiam continere possunt: cuius ratione potest his vomitus per tãtum temporis protrahi, quod fieri non potuisset, si in tenuioribus fuisset affectio. Quare si aliquando in ileo, vt communis omnium est sententia, intestina tenuia sunt affecta, nõ est quod crassa etiam aliquando non afficiantur. Et si Galenus hoc in 6 Aphorism. & 6 de loc. affect. semper tribuit intestinis tenuibus, hoc non ex propria, sed antiquorum medicorum sententia & opinione, vt optime consideranti patere potest, affirmauit. quam postea lib. 3 Epid. sect. 2. commen. 7. non acceptauit, clare asserens, ileum etiam in crassis fieri intestinis: cui etiam opinioni vltra ea quæ nos vidimus & notauimus, adstipulatur historia a Ioanne Famelio, quem ætas nostra & venerari & admirari debet, enarrata de eo, cui intestina, ex copia pituitæ obstructa, ileõ & omnimodam fæcum retentionẽ induxerunt. hoc enim secto, inuentum est colon ipsum, non intestina tenuia, hac materia oppletum & obstructum. Quapropter concludo, in ileo posse & tenuia & crassa intestina affici, præcipueq; ex tenuioribus intestinum ileum, ex crassis colon voluulũ causare assero. Quibus autem signis adinuicem hi duo af-

fectus

ctus distinguantur, docet Gal. loco citato, dicens, hoc ex vomitionum assiduitate & vehementia, & quod potũ continere non possunt, sed reddant, discerni. nam vbi intestina tenuia affliguntur, vomitus crebriores & vehementiores sunt, & potum continere non possunt, quoniam ab his facillime ventriculus in consensum traducitur, citoq; materia ad locum affectum permeat. quem pertingẽs & molestans violento motu præter naturam concitato a virtute expultrice statim ad partes superiores retruditur. cum autem crassa intestina magis a ventriculo distent, longiorique ductu assumpta ad locum affectum permeare & ab eo remeare debeant, hinc vomitus in his nec sunt ita assidui & frequentes, nec ita vehementes sunt, & potum aliquo modo continere possunt. Cum autem addit Galenus, *Adhuc magis ex eo, quod nihil per aluum deijcitur*, animaduertatur, quod affectis intestinis superioribus infra locum affectum solent subsidere fæces, quæ in principio morbi sponte educi possunt, & si non sponte, arte saltem. at affectis crassioribus, parũ quid subest, & inferiora magis cum loco affecto consentiunt. vnde quo ad excretionem alui consequitur hoc, quod affectis crassioribus intestinis, omnibus excrementis citius & validius, quam affectis tenuibus, via præcluditur, in hisque ileis minus aluus, quam in cæteris, deijcit. his habitis curationem aggredior. Si curandus proponatur ileos, ratione virtutis expultricis abolitæ ex intemperie frigida genitus, hic indicatur, vt omni ingenio calefaciamus, excretionẽq; excrementorũ retentorũ prouocemus. quod licet difficile sit, cũ hæc affectio sit tanquã intestinorum paralysis, tamen si cito & recte pertractetur, poterit Medicus sanationem sperare. Calefacimus dupliciter vel per interius assumpta, vel per exterius applicata. per exterius hoc tentabimus cũ inunctionibus ex oleo anethino, chamęmelino, rutaceo, laurino, costino, de piperibus, de castoreo & similibus, cum fomentis factis in vino ex floribus chamęmeli, anethi, ex herbis & seminibus odoratis, ex baccis lauri addita galanga, zedoaria, aristolochia, pyrethro & huiuscemodi, cum balneis ex prædictis & similibus decoctionibus paratis, vel ex oleo calido, in quibus patiens infundatur, cum emplastris ex herbis,

Signa distinguentia ileũ in crassis intestinis ab eo, qui est in tenuibus.

Ilei ratione abolitæ virtutis curatio.

radicibus,ſeminibus,oleis & pinguedinib. calidiorib. confectis, additis aromatibus: & ſi hæc non ſufficiant, cum ſinapiſmatibus & dropacibus, quos maxime in tali caſu cõmendo: & præcipue, vbi his admixta fuerint piper, ſulfur, pyrethrum & ſimilia,in ea tamen moderatione,qua cutis non exuratur, & tale medicamenti genus tolerare poſſit. Interius exhibeantur ea quæ vel per os aſſumuntur,vel per inferius infunduntur & imponuntur. per os exhibeantur vina generoſa,aromata,ſpecies ex his paratę,confectiones magnæ,aqua ardens vitæ dicta,vel ſimplex vel in aqua aliqua admixta,ſeu infuſa fuerint caſtoreum,olea calidiora, & præcipue aromatica ſi ea ventriculus ferre poſſit. his omnibus addo,vt præcipuum remedium,vel decoctionem vel infuſionem in vino potenti factam, vel aquam in duplici vaſe paratã ex radicibus raphani, quæ optime poteſt calefacere & penetrare. per inferius imponantur ſuppoſitoria notabilis longitudinis ex melle, addita galanga, caſtoreo,nigella & ſimilibus parata.Infundantur etiã clyſteria,quæ componantur ex decoctionibus herbarũ,florum, ſeminum calidiorum vna cum oleis calefacientibus, quæ ſola aliquãdo infundi poſſunt,admixto vel diaphœnicone, vel Benedicta, vel aliquo eiuſdem ordinis medicamento, quod ſimul poſſit educere & calefacere, & hæc ſæpius iterentur: quibus peractis & pro maiori parte adminiſtratis,poterit medicus aliquod medicamentum ſoluens exhibere ad tentandam excrementorum alui euacuationem: quod,antequã calefaciat, non ita tutum eſt propinare. Ad quam eandem intentionem exhibeat etiã Medicus aquas thermales calidas,quæ ſulfureæ & ſalſæ ſunt.his enim non tãtum inteſtina calefacere,ſed & expurgare poteſt,& non tantum in potu conueniunt,ſed etiam infuſą maxime prodeſſe valẽt. quod cum ratio me docuerit, dum plurima antea incaſſum adminiſtrata forent,in nonnullis vſus ſum iliacis felici cum ſucceſſu aqua noſtri balnei diui Chriſtophori, ex qua priſtinam ſanitatem recuperarunt, dum eiſdem per potum exhibita & per ſedẽ infuſa fuiſſet. Vbi autem fuerit ileos ex interclusione inteſtinorum, ſi ex ſcyrrho,cancro,vel cõſimili tumore euenerit, nõ recipit curationẽ, quoniam res eo ducta eſt ex his, vt ars medica nihil polleat.

Ilei ex ſcyrrho, cãcro & ſimili tumore curatio.

polleat. hi enim affectus, dum ad omnimodam occlusionem intestinorum deueniunt, vel ex se curationem non admittunt, vel si admitterent, hoc diuturno tempore esset peragendum. at morbus hic celeri indiget medicatione. Si vero ex inflammatione intestinorum fuerit ileos, hic habemus morbum magnum & acutissimum. quare stantibus viribus, statim secanda est interna brachij dextri vena, sanguisque copiose pro ratione habitus, temperaturæ & cæli status educatur; repetaturque venæ sectio, si morbus vrgeat. hoc facto, statim ad remittendam inflammationem deueniendum est. quare adhibeantur repellentia, refrigerantia, & quæ mitigare possunt. vnde inunctiones ex oleo rasoto completo fiant continue, in eo infusis pannis & adhibitis: vel applicetur lana succida vino adstringenti & debiliori, præcipue autem nigro ac oleo rosaceo imbuta, quibus etiam parum quid aceti addi potest. formentur etiam emplastra ex plantagine, solatro, endiuia, portulaca & similibus coctis: quibus contusis, earundem succi & oleum rosaceum & ouorum recentium lutea cruda admisceantur: aut mala cidonia in posca dilutiore cocta, oleoque mellino, vel rosaceo commixta applicentur. his tepidioribus vtimur, quoniam inflammatio calidiora non tolerat, frigida autem actu intestina lædunt, nisi fuerit inflammatio erysipelatis particeps. quo casu omnia subfrigida apponantur in principio morbi. In augmento autem addantur nonnulla, quæ aliquam vim discussoriam & lenientem habent. vnde inunctionibus addatur oleum chamæmelinum; emplastris semina lini, fænugræci, & chamæmelum ipsum, & farina fabarum. Vnde remedium Alexandri maxime prodesse potest, quod recipit ceræ vncias quinque, olei chamæmelini vncias duas & semis farinæ fabaceæ, olei rosacei singulorum vncias duas & semis, lutea ouorum quinque, aut sex mucilaginis seminum lini, quod satis est ad formandum emplastrum. hoc ita paratur. Oua & farina lenigantur, atque tunc ceratum refrigeratum inijcitur, & omnia adinuicem subiguntur, quousque mixta omnia adinuicem fuerint, & in vnam formam coijsse videantur. hoc potuit inflammationem remittere, aliqualiter discutere & simul lenire. Interim per sedem in

Ilei ex inflammatione curatio.

morbi principio infundantur clysmata ex cremore ptisanæ, oleo rosaceo, succo plantaginis, luteis ouorum recentium & similibus admixtis. quibus in progressu addatur oleum chamæmelinum, succus seminum lini, chamæmelæ decoctum, fœnugræci, & huiusmodi. hæcque sæpius repetantur, tum ad remittẽdam inflammationem in intestinis existentem, tum ad tentandam excrementorum euacuationem, & hoc præcipue, vbi inflammata erant intestina inferiora. quo casu clysteria & suppositoria acria damnanda sunt, quoniam augere inflammationem possunt. Quod si nõ admodũ acria fuerint, inflammatis intestinis superiorib. & maxime in progressu morbi, ad excludenda excrementa, in inferiorib. intestinis cõtenta, cõuenire possunt. Victus in his sit tenuis & refrigerans. quare sola ptisana contenti sint, tum vt victu refrigeranti agamus, tum etiam ne copia alimenti & excrementorum inde gignendorũ grauetur, & exasperetur inflammatio, cui admisceri nonnunquam poterit pauca quantitas vini granatorum: abstineant a vino, & ab omnibus calefacientibus, præcipue autem pharmaca soluentia, quorum vsum nonnulli in tali casu admittunt, omnia vitanda sunt, dum inflãmatio viget. Vltra enim, quod locum exasperare possunt pharmaca, & per eundem met materias peccantes educant (quę duo mala in omni inflammatione vitanda sunt) hoc admonet Alexander in cura doloris colici ex inflammatione non esse agendum. quod idem præmonuerat Hippocrates, lib. 4. reg. acut. tex. 22. in quacunque inflammatione cauẽdum esse: & licet sint vrgentia ratione retentionis excrementorum pondere & acrimonia partem læsam irritantium, tamen maius nocumentum ex violenta inflammatione a pharmaco illata succedet, quam iuuamentum ex irritatione eiusdem pharmaci, quod incassum renitente inflammatione tentabitur. quod tamen eadem declinante commendo, cum eo tempore & excrementa excludere, & inflammationem aliquo modo soluere possit, tuncque omnia exteriora discutientia, lenientia tamen, fiat, & clysteria acriuscula imponantur; perfusionesq; & infusiones & insessus in decoctis, quę eiusdem inflammationis resolutionem præstare possint, administrentur,

ſtrentur, victusque tunc augeatur, & vinum debile & tenue exhibeatur. Fiant, dum viget morbus, omnia reuulſionum genera ad reuocādam materiam ab internis partibus, ſicuti frictiones, ligaturæ doloroſæ, cucurbitulæ ſcarificatæ & non ſcarificatæ, artubus non autem abdomini (vt nonnulli male ſenſere, quoniam hinc attrahitur materia ad læſum membrum) applicitæ. balnea rebus potentialiter refrigerantibus, admixtis nonnullis diſcutiētibus, actualiter autem calidis, ad partes extremas fiant, & huiuſcemodi omnia, quæ a membro læſo materiam traducere & remouere queāt. Quoniam autem hic dolores aliquando ſunt vehementiſſimi, ſi ea quæ exterius applicātur, non proderunt, aliqua dolorem lenientia conuenient, ſicuti nonnulla leuiter ſtupefacientia, quale erit lac ſeminum papaueris albi, diacodion; & ad ſummū philonium, quod, vbi vires languidę forent, non admittatur; quoniam in periculum extinctionis caloris innati deducens ægrotantem mortem acceleraret. Hæc autem curandi ratio integre in omni inteſtinorum inflammatione ſeruetur, præterquam vbi venenum huius cauſa extiterit, quo caſu venæ ſectio omittatur, medicamentisque exterius applicandis nonnulla quæ vim veneno aduerſantem habeant, admiſceantur. interius autem alexipharmaca & ea, quæ venenoſam qualitatem propulſare ac ſuperare valeant, exhibeantur. Vbi vero contuſio (ſicuti ex prolapſione inteſtini in ſcrotum ſuccedere conſueuit) fuerit inflammationis cauſa, cæteris integre ſeruatis, hoc addatur, quod in remedijs localibus ſemper nonnulla lenientia & aliqualiter concoquentia commiſceantur. Si autem ileos ex duro ſtercore inteſtina obſtruente genitus ſit, in hoc ſtercus emollire & humectare debemus, vt poſtea medicamentis excrementa excludentibus cedere poſſit: vnde exterius perfuſiones, irrigationes, fomenta, cataplaſmata, inſeſſus, balnea ex rebus emollientibus parabimus, inter quæ præcipuum habeat locum olei balneum, ita ab omnibus antiquis celebratum. Interius conueniunt iura pinguia, oleum dulce, oleum amygdalarum dulcium, butyrum, mucilagines althææ, maluarum, ſeminum lini, fœnugræci; ex quibus ijſdem clyſteria primo ad emolliendum parentur. quibus adhibi-

Ilei ex duro ſtercore curatio.

tis postea succedant acria, & fæces dissoluētia & euacuantia, in quorum catalogo iterum numerabo ea quæ ex aquis naturalibus parātur, quoniam ex his ego præcipuum vidi semper iuuamentum, impositisque clysteribus, sicuti & non impositis, semper foueatur sedes per spongias calidas, aliquo ex prędictis liquore prius imbutas, postea quoquo pacto expressas. Quod si his non cedat morbus, propono remedium Hippocratis ab eo enarratum, & lib. 3. de Morbis, & lib. de passionibus seu affectionibus inscripto. hoc fit follis, per quem ad intra sedem immissum adeo inflentur intestina, vt a stercore ea disparētur. quo facto, statim iubet imponendum esse clystere ad dissoluēdas & excludendas fæces, simulque spongia sedem obturandam, & ægrum in balneo locandum esse. hanc eandem curandi rationem admittit Alexander in cura doloris colici ex stercoris duri obstructione, vbi non adsit inflammatio, quam tamen ego nec expertus sum, nec alios expertos fuisse audiui, præter Amatum Lusitanum qui, si ei credendum est, semel hanc curandi rationem felici cum successu vsus est. hoc autem ego proposuisse volui, vt remedia antiqua considerentur, sique placeant, in vsum reuocentur.

Follis per sedem immissus ad inflāda intestina in ileo a duro stercore.

Ilei a pituita curatio.

Cum vero ileos a pituita crassa & viscida, obstruente intestina, curandus erit, in hoc calefacere, attenuare, incidere, abstergere, & ad excretionem materiam proritare debemus. quapropter veniant in hunc vsum, quę iam dicta sunt in ileo ab intēperie frigida. Sed præcipue hic laudo raphani decoctum vel infusionem vel aquam. laudo vinum potens, in quo aromata & herbæ incidentes & attenuantes vel ebullierint vel infusæ steterint. præcipue autem commendo vsum vini potentis, admixta aqua ardenti & melle rosaceo. quod si hæc non sufficiant, exhibeantur medicamenta magna, quæ pituitam dissiccare & attenuare possint, sicuti oleum vitrioli Romani optime parati ad drachmam semis cum vino generoso, quale est Cretense, exhibitum, vel ex eis compositionibus (quæ *Elyxir vita* ab his modernis nuncupantur) drachma vna cum eodem vini genere imperetur. Clysteria sint calefacientia, & eiusdem ordinis, qualia subscripta pharmaca, quibus admisceatur in decoctionibus faciendis pulpa colocynthidis, agaricus, centaurium

centaurium minus,& cætera omnia,quæ pituitam calefa-cere & trahere possunt,sicuti Benedicta & Diaphœnicon. laudo autem præcipue in hoc casu clysma ex vino potenti, cui prædicta pharmaca incocta vel admixta fuerint, addita aqua ardenti ad vncias duas,vel parũ plus. Et in hoc cõueniunt etiã irrigationes,insessiones,& balnea ex reb. calefacientibus & discutientibus, & emollientib. inter quæ semper summopere extollendũ venit balneũ olei. Quibus factis,ex ijsdemq; tentata materiæ præparatione,si natura sponte obstructionem euacuando non tollat, deueniendum est ad pharmacum soluens,materiam peccantem respiciens; hocque fit validum,quoniam leuia a propria operatione vi obstructionis frustrarentur. Quod idem animaduerto agendum esse in ileo,ex duro stercore intestina occludente genito.vbi enim emollitæ fuerint feces, parátæque ad excretionem,si clysteria non sufficiant, medicamentum validum exhibeatur,quod simul feces excludere & obstructione intestina liberare poterit. In hoc vltimo ileo victus sit attenuans & parcus, & bibant ægrotantes vinum potens,clarum & subtilium partium.

De adstrictione Ventriculi.

Cap. *XII.*

AFFECTVS ventriculi plures sunt, a quibus diuersimode affliguntur ægrotantes, de quibus omnibus scribentes satis cumulate agunt,vno excepto, cuius solus meminit Aetius,qui est ventriculi adstrictio: quæ adstrictio licet non sit perinde exitialis,ac ij affectus de quibus iam egimus: tamen quia molesta est hæc affectio,sæpe solet accidere, & inducere Medicos in maximas hæsitationes; ideo quid sit hæc ventriculi adstrictio, & quæ ei debeatur curatio, exponam. Cum ventriculus laborat in coctione, necessario plurimæ fiunt euaporationes. quod si contingat ventriculum,tum quo ad meatum superiorem tum quo ad inferiorem,ita adstrictum esse, vt nec flatus nec vapores ad extra possint erumpere,nihilque extra corpus ob cutis adstrictionem vel exsiccationem euaporare queat; tunc fit accensio horum vaporum, incalescuntque

Adstrictio Ventriculi. *Lib. 9. cap. 13.*

Causa.

hi adeo, vt vniuersum corpus æstuet, præcipue autem pedum & manuum extremitates, vnde frigiditatem quærunt, & facies rubescit, pulsus mutatur in densitatem, & vt vnico verbo rem expediam, præbent sensum febris, multique qui hanc affectionem vel non animaduertunt vel ignorant, patientes febricitare suspicantur. hæc affectio vt plurimum gignitur in aridis naturis, & condensatam carnem habentibus, soletq; sępe conualescentibus accidere, quia in his solet esse exsiccatio cutis, vnde nihil potest euaporare. hoc Medici sæpe affirmant ratione iecoris fieri: quod tamen non semper est asserendũ, cum, vt iam dictũ est, hoc etiã fiat ratione ventriculi superius enarrato modo affecti, quæ affectio, celebrata coctione & descendente cibo, per se multoties solet quiescere. causa huius affectionis primo est imbecillitas ventriculi, secundo est adstrictio cutis: vẽtriculus debilis facit plurimas euaporationes, cutis autẽ nihil admittit exhalare, vnde detinentur spiritus, qui deinde accenduntur & prædicta symptomata inducũt. His positis clare patet, quid a medico agendũ sit pro curatione huius affectus: nam cũ huius duæ sint causæ, scilicet ventriculi imbecillitas & cutis adstrictio; non existente in hoc morbo vrgentia, causis attendendum est. qua de re debemus remouere ventriculi imbecillitatem, quæ vt plurimum fit ratione intemperiei frigidæ. præterea est laxanda & humectanda cutis. roborato ventriculo, paucissimæ fient vaporationes. laxata autem & humectata cutis genitas vaporationes admittere, easq; facile discutere poterit. Pro tollenda intemperie ventriculi, & pro eodem roborando administrentur ea, quæ in intemperie ventriculi frigida agenda esse, omnes scribentes docent: pro laxanda autem & humectanda cuti pręstantissimum erit balneum aquæ dulcis. ad idem facient frictiones mediocres, inunctiones ex oleo chamæmelino, vel ex oleo amygdalarum dulciũ. victus non sit excrementosus, nec ex edulijs difficilis coctionis, nec plurimus vnica vice exhibeatur, ne ab eo vlla ex occasione grauetur, & inde laboret ventriculus. potus sit mediocris, tum quo ad quantitatem tum quoad vini generositatem. hæc est vera huius affectus curatio, quæ satis distat a cura Aetij. Aetius enim, quasi in hoc affectu sit magna

Indicationes. *Curatio.* *Curatio Aetij.*

magna vrgentia, attendit symptomati non causæ: vnde in principio affectionis & cōstrictionibus & ligaturis & frictionibus & compressionibus partium extremarum tentat retractionem caloris ad exteriora, vt calor naturalis nō agens in nutrimentum non faciat tantas euaporationes. ante augmentum autem, habita totius corporis cura, tentat carnem mollem & humectam reddere, ad hocque vtitur frictione olei cum nitro: quod remedium apud me suspectum est, cum nitrum oleo mixtum exsiccationem nō humectationem inducat. Vigore autem præterito, & inclinante morbo, iubet infundi manus & pedes in aqua, ad hoc, vt vaporationes ad cutim discutiantur: quo tempore laudat etiam balneum ante cibum, pluribusque iuuamentum hoc præstitisse testatur. quæ tota curatio, licet conferre possit, tamen cum in hoc morbo non tanta sit vrgentia, vt medicum a recta curandi ratione distrahere debeat; dimittatur, causisque incumbendo vera methodo affectus hic tollatur.

De Cholera sicca. CAPVT *XIII.*

CHOLERA est duplex; altera humida, cuius curationem satis diffuse omnes scribentes docent; altera sicca, de qua tantum Hippocrates lib. 4. reg. acut. a 104. tex. vsque ad 109. In vtrisq; est expulsio materierum per superiora & per inferiora. sed in humida educuntur humores & liquidi succi: at in sicca nihil humidi expellitur, sed tantum spiritus flatuosus acris, tum per ventriculum tum per intestina, excernitur. illa est acuta & periculosissima affectio. hæc autē, licet non ita discriminis sit plena, tamē molestissima est, & valde ęgrotantes angit: vnde, sicuti illa nequaquam est ignoranda a medico, similiter & hæc non est negligenda. qua de re proposita essentia, causis & signis, huius curationem etiam explicabo. Arida cholera est affectio, genita a spiritu flatuoso acri, qui & per superiora & per inferiora excernitur, quique, cum sit acris, & partes internas in quib. genitus est, mordet, & eas per quas in eductione pertransit, exasperat & affligit. Vnde sequitur, quod in hoc affectu venter propter spiritum infletur, & quod

Cholera duplex, & earum differentia.

Cholera sicca quid sit, & eius causa.

partes prope ventrem neruosæ, ſicuti latera & lumbi, ob acrimoniam mordeantur, a flatuque illo contento, ex quo aliquando diſcurrente fit ſtrepitus, intendantur, hincque dolorem patiantur. quod idem in excretione huius ſpiritus flatuoſi & acris euenit. nam extramiſſus & partes inferiores mordet ac exaſperat, & ſuperiores, cũ præcipue os ventriculi ſit valde ſenſitiuum, admodũ ob eius acrimoniam affligit. qua de re & ſi retinetur, ſiue educatur hic ſpiritus, valde moleſtus eſt; in hacque affectione aluus nihil liquidi deijcit, cum retineatur materia, a qua illi ſpiritus acres eleuantur, ſed adſtringitur. quapropter concludens dico, aridam ſeu ſiccam choleram eſſe affectum, in quo inflato ventre & obſtrepente cum dolore laterum & lumborum, nihilque aluo deijciente, excernitur per ſuperiora & per inferiora ſpiritus acris admodum moleſtus. Huius ſpiritus acris cauſa quærenda eſt, quoniam hoc habito, cauſas ſiccæ choleræ habebimus. Acres vapores & ſpiritus in corpore humano duplici de cauſa generantur, ſcilicet vel ratione ventriculi, vel ratione aſſumptorum. ratione ventriculi fiunt, cum ventriculus cibaria, licet in his nõ ſit peccatum, corrumpit, & ita corrumpit, vt ea conuertat in acerrimos vapores: quod non alia fit ex cauſa, quam propter eiuſdem igneum calorem. quare igneus calor ventriculi erit altera cauſa choleræ ſiccæ. ratione autem aſſumptorum fiunt hi acres ſpiritus, cum in alimentum ſumuntur cibaria acria & flatuoſa, ſeu quæ nidorulentam & fumoſam habent qualitatẽ, qui nidor in materia ſemiuſta & acri fundatur, ſicuti ſunt cępe, raphanus cõeſtilis, & cæterę radices acriores, eruca, caro nimium toſta & aſſata, oua & cætera in ſartagine nimium frixa, & cætera quæ conſimilis ſunt qualitatis. hæc autem ingeſta vbi corrumpuntur, acerrimos procreant vapores, & ſunt in cauſa choleræ ſiccæ. cauſis habitis, ad ſigna deueniendum. Signa præſentis choleræ de ſe patent, conſideratis his quæ pro eius eſſentia explicanda ſuperius declarata ſunt. ſigna autem differentiarũ a cauſis (quoniam conſiderandum eſt, an ſit vitio vel ventriculi vel aſſumptorum) habebimus, ſi percunctabimur, quali victus genere vſus ſit ægrotans. ſi enim optimo vſus eſt, iudicabimus hoc factum eſſe ratione ventriculi, in quo

Acris ſpiritus generati in cholera cauſa.

igneus

igneus vigeat calor: si autem cibaria praua assumpserit, ratione assumptorum coniectare poterimus factam esse choleram. quòd si ambæ concurrent causæ, vtrarumque etiam indicia aderunt. his præmissis curationem aggredior. In hac cholera, quæ contristant, sunt flatus & vapores acres. ergo his incumbere debemus, vt affectionem hanc remoueamus: quæ remouebitur, si hi flatus vel educantur vel temperentur, quod præcipue fiet, educta vel temperata materia, a qua hi vapores eleuantur. temperabimus autem, si vel contemperantia adhibeamus, vel materiam, vnde generantur hi vapores, concoquamus, vel si eandem temperare & concoquere non possumus, educamus. quare primo debemus tẽtare, an hi flatus, & hæc materia possit retundi & temperari. quod si non detur, ipsam debemus euacuare. Hoc non erit difficile Medico perficere, cum in hac cholera non sit nec acuties, nec discrimen illud quod est in humida, & cum facile sit, hos flatus & has materias vel contemperare vel a corpore educere, vbi recta methodo agatur, & non ea communi ratione qua vtuntur vulgares Medici, qui in omni genere flatus semper eadem remedia calidiora administrare consueuere. recta autem aget ratione Medicus, si ea quæ docet Hippocrates pro curatione huius affectus, attendat. hic autem & pro discussione & retusione & eductione, tum flatuum tum materierum acrium, ita plura præcipiendo procedit. Primo, quoniam supponit, materiam in intestinis contineri, parumque eius existere in ventriculo, prohibet vomitum, & præcipue cum materia peccans sit materia arida, & quæ facile non educitur per vomitum, & quæ, si educeretur, in transitu maxime mordere os ventriculi posset. Secundo iubet subduci vẽtrem oleo plurimo calido & pingui: hinc duorum alterum habebimus. nam vel retundetur & lenietur morsus & acrimonia, vel subducetur materia & flatus peccans. Tertio ordinat Hippocrates balneum & perfusionem olei & aquę dulcis: quod facit ad concoctionem & contemperantiam & discussionem vaporum acrium. Quarto imperat somnum, & dormiẽdum esse: quod maxime conferre poterit ad coctionem concentrato calore, & præcipue cum somnus omnibus cruditatibus maximo

Prognosticum.

Curatio secundũ Hipp.

esse remedio consueuerit. Quinto vinum tunc antiquum & meracius exhibendum esse, proponit: quod vinum & ad discussionem flatuum & ad materiæ coctionem facere poterit. Sexto præcipit, perseuerante affectione propinandum esse oleum per os: quod cum supponat dulce esse & pingue, facit ad siccitatem emendandam, ad acrium retusionem & ad alui subductionem. Septimo, vt coctio facilius procuretur, iubet abstinendum esse a cibo & ab omni motu. nam cum coctionem desideramus, cruda non sunt superingerenda. quiescereque debemus, cum quies, si quid aliud, ad coctionem faciat. Vltimo aliis non conferentibus euacuandam esse materiam peccantem docet, & ad hoc exhibet lac asinæ: quod omnibus cæteris medicamentis in casu isto præfert, quoniam ex lacte maiorem, quam ex prædictis, acrium temperantiam sperat. cum hoc quod simul & euacuet & refrigeret, hacque via & propositis auxiliis, credit Hippocrates, choleram siccam curari & tolli posse. In qua arida cholera nonnunquam corruptio materierum acrium talis est, vt febrem accendat. & tunc fit febris diaria ex cruditate nidorosa. quam febrem curare docet Galenus libro 8 Methodi, cap. 5. in quo loco ponit curationem febris ex ea cruditate, in qua cibi in nidorulentam qualitatem conuertuntur. Vbi distinguit, quod fit hæc febris ex tali cruditate, vel fluente aluo vel non. posita primo cura quando fluit, secundo declarat, quomodo sit curanda ea in qua non fluit aluus: qui est casus præsentis choleræ siccæ. Vnde ait primo considerandum esse, an cibus in gracile intestinum vel in colon descenderit. quod habebitur ex pertractatis præcordiis & ventre & interrogato ægro, in qua parte morsum vel grauitatem sentiat, & quos habeat ructus. Si in intestina tenuia tantum descendisse deprehendatur alimentum, iubet diatrion piperion exhibendum esse, & præcordia ventremque perfundendum esse, quæ perfusio & tempore diuturnior & quantitate copiosior semper esse debet in his in quibus alimentum corruptum est in superioribus, quam in his in quibus est in inferioribus intestinis. Ad quæ inferiora intestina si descendisse deprehendatur hæc materia corrupta, educenda erit

Febris diaria ex cruditate nidorosa, qui est casus choleræ siccæ, curatio secundum Galenum.

erit vel glande ſuppoſita, vel clyſtere leui iniecto, hac habita diſtinctione, quod ratione morſus mitigantia, ratione flatus diſcutientia infundantur; ſi neutrum adſit, ſimplici & molli clyſmate agatur. Vacuata aluo, monet ſtatim nutriendum ægrum cibo contemperanti & leui, ſicuti ptiſana, alica, teſticulis pullorum gallinaceorum, piſcibus ſaxatilibus albo iure paratis, & ſimilibus. quibus peractis, ſi plane deſiit febris, balneum concedit: quod ſi ea in totum non quieſcat, ſed quid febrile remanſerit, etiam vſque ad ſecundam & tertiam diem eodem genere victus vti præcipit. poſt quas ſimiliter, ceſſante omnino febre, balneum admittit. & hæc eſt curandi ratio a Galeno tradita, quæ non multum diſtat ab ea quam propoſuerat Hippocrates. Verum quoniam ex vtriſque credo ego, perfectam aridæ choleræ curationem haberi poſſe, vt res integra habeatur, nonnullaque diſcrimina tollantur, rem ad actum practicum deducens, ita ego curationem explicabo. In caſu iſto intentio eſt contriſtantium euacuatio. quæ contriſtant, ſunt flatus & vapores acres, qui eleuantur a materia conſimili corrupta, & genita vel ratione aſſumptorum vel ratione ventriculi. quorum euacuatio ſi haberi non poſſit, ſaltem per contemperantia eorum morſus & acrimonia retundatur. quare pro his intentionibus imponatur primo (ſuppoſito quod materia ad inferiora extra ventriculum deſcenderit) clyſtere ex puro oleo admodum dulci, vel ex oleo ſeminũ lini, vel ex chamæmelino, in quib. pro retundenda acrimonia aliquid pinguedinis anſerinæ vel pullinæ liquare poſſumus. quod ſi magis flatus extenſione & multitudine, quam acrimonia, infeſtent, in his oleis concoquantur ſemina odorata, & alia quæ poſſunt flatus diſcutere; vel ex eiſdem decoctiones parentur, quibus pro clyſmate addantur olea & pinguedines prædictæ. Inungatur etiam & perfundatur ventriculus ac præcordia, & maxime vbi hæc affectio ratione aſſumptorum contigerit, oleo nardino, ſpicato, de abſinthio, maſtichino, & ſimilibus. quod ſi non ratione aſſumptorum, ſed ventriculi vitio hoc factum ſit, inungatis vẽtriculum & prædictas partes oleo mellino vel roſaceo completo. quod ſi adſit incep-

Cholera ſicca curatio abſoluta.

dium, in ventriculoque plurimum abundet ignei caloris, possumus eum perfundere omphacio, quod a Galeno libro 4 de simpl.med.fac.cap.3 & cap.12, ad æstuantia hypochondria celebratur. possumus etiam ad idem parare emplastra ex pulpa thamarindorum, vel ex carne citoniorum, additis rosis rubeis, sandalis, hypocistide, œnanthe, balaustijs, farinaque hordei: quę omnia misceantur & impinguentur oleo mellino & rosaceo: quod si his actis dolor & morsus perseueret, cogitandũ est de remedio, quod simul possit euacuare & contemperare. tale poterit esse oleum dulcissimum epotum, ab Hippocrate lib. 4 reg. acut. propositum, & a Galeno lib. 2 de simpl.med. fac. cap. 13 celebratum, ad cuius conformitatem oleum amygdalarum dulcium maxime probatur, & consimiliter oleum seminum lini recens, quod valentius omnibus potest & euacuare & discutere flatus. Quo oleo exhibito, si non cedat affectio, flatusque abundent; ex Hippocrate ad discussionem & coctionem vinum tenue, antiquum & merum, ex Galeno autem diatrion piperion exhibebimus: hocq; intelligatur, nisi summum adsit incendiũ. & hæc est mens Galeni, qui semper æstuante ventriculo & præcordiis, vt docet in curatione cruditatis nidorosæ, in qua fluit aluus, calida abhorrens ad refrigerantia recurrit. quare non est, quod in hoc reprehendatur ab Alexandro, sicuti & in perfusione ventriculi, quoniam vbi sit ventriculi intemperies calida, in eoq; igneus abundet calor, refrigerantia administranda esse iubet: at vbi hoc non adsit, sed facta fuerit corruptio ista ratione assumptorum, calida exterius & interius, tum ad discussionem tum ad coctionem procurandam, conueniunt. cuius ratione etiam Hippocrates merum imperat, quod vbi adesset incendium, omnino cauendum esset. His non cõferentibus pharmaco hæc materia educenda erit. ad quam intentionem exhibet Hippocrates lac asininum, quod simul potest temperare & euacuare. sed cum nos non habeamus in vsu tale medicamenti genus, si in vsum idem reuocare non volumus, aliquid simile exhibeamus, quod vna euacuet & acrimoniam vaporum retundere possit: cuiuscemodi erit cassia, quæ in simili casu mihi maxime probatur: verum ne ex hac

Diatrion piperion an conueniat in febre diaria ex cruditate nidorosa.

hac lædatur ventriculus, flatusve exacerbentur, admiscerem parum hyeræ,& ad leniendas simul vias adderē nonnihil succi liquiritiæ. Vacuato autem corpore, nullaque præsente febrili accessione, si non quiesceret, in totum affectio hæc, balneum valde probarem & inunctionem totius corporis, per quæ contemperantiam acrium vaporū, & vna digestionem, sperarem. Interim victu contemperante vtantur, sicuti ptisana, lacte, chondro, ouis sorbilibus, testiculis pullorū, piscibus saxatilibus, & quæ huiusce sunt ordinis. Vinum a principio vitent, quod postea conuenit in declinatione, & vrgētibus flatibus, vbi non fit incendium; quiescant ab omni motu, somnum quærant, & omnia acria, frixa, assata & nidorosa fugiant.

De ea lotij suppressione, in qua non descendit Vrina in Vesica.

CAP. XIIII.

SVPPRIMITVR duplici ratione lotium, alias plena alias vacua existente vesica. cum plena est, appellatur hic affectus a Grecis proprio nomine Ischuria. cuius caussas & curationes diffusissime omnes scribentes explicarunt. cum autem est vacua, suppressio quidem est dicenda, non tamen ischuria, cum in hac vesica non sit affecta. cuius suppressionis tractationem omnes fere authores intactam reliquerunt, paucissimi autem vix attigerunt, quę tamen affectio a medico nequaquam negligēda nec ignoranda est, cum hinc plurima mala symptomata & sæpenumero mors ineuitabiliter succedere consueuerit. Hanc ego explicaturus,& eius causas primo exponam, deinceps harum causarum signis enarratis ad curationem descendam. Suppressio hęc vel vitio pororum vreterū vel renum vel venarum emulgentium causari potest. Ratione pororum vreterum hoc contingit, ipsis vel conniuentibus vel obstructis. conniuent propter aliquam collectionem in ipsis factam, sicuti vel propter inflammationem vel scirrhum vel quempiam similem tumorem. obstruuntur autem vel a calculo vel a sanguinis grumo vel a crassiori pure, vel a viscida & crassa pituita. Ratione reum hoc eue-

Suppressionis lotij causa.

Suppressionis lotij ratione pororum causa.

Suppressionis lotij ratione renũ causa. nit,vel deperdita renum actione, cuius merito a venis emulgentibus attrahere non possunt:quod erit ratione intemperiei ipsorum renum validæ, quæ intemperies solet esse frigida. ab hac præcipue enim omnes virtutes labefactantur & deperduntur: vel ipsis obstructis. obstruuntur autem potissimum a calculo in ventriculis earum existente, vel a copia arenularum mixtarum cum mucosa & *Suppressionis lotij ratione venarum emulgentiũ causa.* viscida pituita. Ratione venarum emulgentium hoc contingere vtplurimum consueuit,cum obstruuntur. obstruuntur autem præcipuè a pituita crassiori & viscida ac tenaci.credo etiam posse obstrui a pure crasso,quemadmodum & ab eodem sæpe obstruitur vesicæ collum. hoc tamen non ita frequenter apparet. possumus etiam imaginari, ipsis conniuentibus ob aliquam collectionem hunc eundem affectum gigni posse: tamen cum non ita experimento hoc compertum sit, non ita hoc pro confesso asfero:cuiuscemodi certe affirmó, hoc sæpe contingere ob- *Signa ratione pororum Vreterum.* structionis eorum merito.*Hac de causis*,signa hæc erunt. Si suppressio fiat conniuentibus meatibus vrinariis ob inflammationem vel aliquam aliam similem phlegmonosam dispositionem, aderit dolor in partibus illis:qui dolor causatur quidem principaliter ab affectu ipso,sed exacerbatur etiam ab acrimonia vrinæ eo permeantis. & si patiens lotium habuerit calidius & acrius, dolores erunt ex eiusdem lotii acrimonia, locos inflammatos mordicante sæuiores, aderit & febris simul, & cum his erit grauitas circa lumborum & renum regionem, his lotio quod permeare ad partes non potest inferiores, repletis existentibus.hicque affectus solet vtplurimum habere causas precedentes, & cito generatur. si autem hoc fuerit ratione scirrhi, præcessit alter affectus in partibus illis, a quo potuit succedere scirrhus ille; vel si ex materia eo collabente & collecta factus est, paulatim generatus erit,nec dolor aut febris eum concomitabitur.superueniet tamẽ & grauitas in renum regione & circa lumbos, ob retentum & grauans in illis locis lotium. Si autem hi meatus obstructi fuerint, si a calculo, calculi aderunt propria signa, & dolor aderit sæuissimus, & hoc maxime, vbi calculi non leues sed asperi existent, vna cum grauitate prædictarum partium:

partium: nec in hoc ratione affectus vlla aderit febris, quę tamen ratione exacerbationis dolorum, alteratis spiritibus ac humoribus ipsis, sæpe in his casibus succedere solet. Si a sanguinis grumo, lotium omnino præcessit sanguinolentum, hocque factum erit vel ratione casus vel longæ seu validæ equitarionis ac agitationis vel percussionis vel vulneris: aut his non præexistentibus, ratione vel plenitudinis vel acrimoniæ vel tenuitatis, & superfluę calidicatis sanguinis, aperientis superiora vasa. Si a pure, præcessit abscessus vel in renibus vel in hepate vel in alijs partibus superioribus: quod srupto, lotium purulentum apparuit, fluente autem crassiori, facta est obstructio. Si a pituita crassa & viscida, non est dolor in parte læsa, non adest febris, apparent indicia abundantis pituitæ, & confestim facta est ista suppressio, quam semper concomitatur grauitas in renibus & lumbis. Si vero fuerit hæc suppressio vitio renum, vbi earum actio fuerit deperdita; apparebũt signa intemperiei frigidę ipsorum renum, quę per plures dies (nam intemperies subito introduci non potest) præcessit, cuius signa erunt vrinę albedo præcedẽs, paucitas desiderii Veneris, languiditas earum partium, lęsio a refrigerantibus. & infrigidantium forsan præcessit occasio, sicuti aquæ frigidæ potus, eiusdem balneum, infrigidantia his partibus intempestiue & sine ratione adhibita, & quæ huius sunt qualitatis, & similia. & ab hac causa non affatim nec subito supprimitur lotium, quoniã intemperies subito introduci non potest, sed paulatim aucta est in causa, vt paulatim etiam earum actio deperdatur, cuius merito fit, vt lotium continue in quantitate imminuatur, non valide attrahentibus, a venis & vasibus lotium deferentibus, renibus ipsis. cum autem ad summum peruenerit, tunc omnino deperdita actione nihil attrahitur, & inde serosa sanguinis pars supra renes ipsos retinetur. Vbi autem fuerint obstructi renes. si a calculo, signa calculi præcessere, & in his est sensus grauitatis, nullus tamen est dolor. dum enim lapides in ventriculis renum continentur, nec inde exturbantur, nullum inferunt, vt experientia compertum est, dolorem. Si autem ab arenosa & mucosa materia simul mixta fiat hic affectus, earun-

Signa ratione renum.

dem præcessere indicia, & aderit grauitas notabilis, & aliqui succedent dolores, conuersa aliquando in flatus portione materiei viscidę & mucosæ, sed dolores hi non erunt nec graues nec sæui nec continui. Si fiat autem suppressio ratione venarum emulgentium, vbi fuerit ab obstructione. Si a pituita, obstructio hæc confestim est facta. adsunt signa abundantis pituitæ, nullus est dolor, nec vlla adest grauitas in renibus. & hæc est signum peculiare & certissimum, quod retineatur sanguinis serositas supra renes. Vbi enim vel ratione renum vel pororum vreterum fiat confestim hæc suppressio, semper circa renes & lumbos est grauitas. cum autem vitio venarum emulgẽtium hoc contigerit, nullus grauitatis sensus, nec minimus quidem, apparet. Quod idem verificatur, si a pure obstruantur. cuius eadem aderunt signa, quæ in signis obstructionis pororum vreterum, a pure factæ, relata sunt. si autem conniueant propter aliquem tumorem, quod experimento nõ ita liquet, aderunt, excepta grauitate renum, eadem signa, quæ dicta sunt in suppressione ex conniuentia pororum vreterum causata. His omnibus autẽ commune est, vt vtraque vasa, scilicet & dextera & sinistra pariter afficiantur. Vbi enim altera pars illęsa esset, nunquam lotium in totũ retineretur, altera fungente munere suo, per quod ad vesicam descendere vrina posset. Vbi autem vrina ad vesicam non descendat, rationeque prædictarum causarum retineatur, Medicus omni vtatur diligentia, solicitusque admodum sit in remouenda causa. hinc enim celeri indigent ægrotantes auxilio, quoniã si per plures dies retineatur lotium, ineuitabiliter pereũt. & hoc quoniam retenta illa serositate ad intra venas, & commixta sanguini, totalis humorum moles putrescit, & febres continuas & prauas generat. hunc autem terminum ego obseruaui, vt, si ante septimam mingant, saluentur: si vltra, licet deinceps remoueatur causa, & lotiũ prouocetur, tamen accensa febre vt plurimũ postea eos periisse, animaduerti: quare nõ negligat hoc symptoma Medicus, licet nec vllo dolore nec vlla molestia hinc aliquãdo affligãtur patientes, sed sit solicitus & sagax, omniq; industria vtens, cito & quamprimum vocatus fuerit, causis intendens, vrinæ retentionem hac

Signa ratione venarum emulgentium.

Prognostica.

hac describenda methodo inhibeat. Si fuerit suppressio ratione conniuentiæ pororum vritirum ob aliquam phlegmonosam dispositionem, lenita aluo per cassiam, quæ præcipue in vsum veniat in affectibus membrorum vrinæ deseruientium, statim secetur vena. sanguinis quantitas sit pro ratione habitus & plenitudinis: postea loci patientes inungantur oleis refrigerãtibus & laxantibus, quale præcipue est violaceum, & iisdem sæpius perfundantur. epithimentur etiam ex aquis refrigerantibus, addita portiuncula aceti ad penetrationem, & quibusdam specieb. eadem facultate donatis, quales sunt illæ quæ parantur pro vnguento sandalino. possunt formari emplastra ex herbis eiusdem facultatis, sicuti endiuia, sonco, plantagine, solatro, lactuca, semperuiuo, & huiuscemodi, additis earundem succis, & farinis cõsimilibus, quæ impinguentur oleis prædictis. & nisi ex his cedat inflammatio, laudo, vt etiam secentur, his præmissis, venæ inferiores. vitentur interim omnia diuretica, & præcipue in morbi principio: quorum tamen postea erit vsus. lenita inflammatione, & ex diureticis assumantur ea quæ humiditate addita, & frigida existentia, possunt & demulcere & prouocare lotium, qualia erunt semina communia; sæpiusque infundantur clysmata refrigerantia & lenientia, vel ex prisana vel ex lacte vel ex decocto herbarum refrigerantium, quibus earundem succi, olea refrigerantia & quæ huiusce sunt facultatis, cõmisceantur. mitescente autem inflammatione, admisceantur refrigerantibus aliqua leniter discutientia & laxantia, sicuti inunctioni oleum chamæmelinum & oleum de scorpionibus; epithemati aquæ aliquæ leniter calefacientes additis speciebus diarrhodon, quæ minus quam prædictæ refrigerare possunt, & spica, & squinantho & similibus; emplastro autem flores chamæmeli, farina seminum lini, & quæ huiusce sunt classis: in declinatione autem sint pure discutientia. Reuulsiones continuæ interim fiant ad corporis extremas partes cum frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, scarificatis & non scarificatis: quæ numquã circa patientes locos applicentur, nisi in manifesta inflammationis declinatione, quo tempore supra locum affectum appositæ affectum ipsum discutiendo, multum pro-

Curatio ratione pororũ vreterum.

desse poterunt. Victus sit eius qualitatis, qua in internis inflammationibus indigemus. Si autem conniueant ratione scirrhi, purgando corpus, emollientibus agendum erit, & curatione scirrhi tractandi sunt, cuius tamen, si vnquam fiat, sanatio erit impossibilis, cum vrgentia excernendi lotii valde instet, induciasq; non sit datura. scirrhi autem curatio sit admodum longa, in qua tamen ad laxandum non prætermittatur balneum olei dulcis. Si autem hi meatus a calculo fuerint obstructi, hinc veniant in vsu omnia, quæ ad curationem calculi a scriptoribus referuntur: præcipue autem laxantia administrentur, quale est olei dulcis balneum, vel ex decoctionibus herbarum idem præstantium præparatum. Si autem hoc sit vitio grumorum, firmetur sanguis, & ea quæ grumos dissoluere apta sunt, administrentur. Si vero hoc sit factum a pure crassiori, abstergentia exhibeantur vna cum incidentibus, exterius autem laxantia administrentur. Si hoc fuerit factum a pituita viscida & crassa, hic assumantur ea, quæ dicam agenda esse in obstructione venarum emulgentium, ab eadem materia genita. At cum causabitur hæc suppressio ex deperdita renum actione, hic earum frigida intemperies tollenda erit, quam difficillimum erit remouere, quoniam ad hunc gradum producta, est tanquam intemperies in habitu redacta. Hæc autem pręcipue clysteribus, ex calefacientibus medicamentis paratis, erit remouenda, ad quam eandem intentionem exhiberi possunt aromata, pulueres ex his parati, species compositæ, confectiones aromaticæ, & etiam aliquando confectiones magnæ: quibus semper admisceantur nonnulla, quæ hæc medicamenta ad vias lotii deducere queant. exterius autem administrentur epithemata, inunctiones, linimenta & emplastra calefaciẽtia; & vbi res vrgeat etiam ad sinapismata & dropaces ascẽderem. in his enim omnia tentanda sunt, quoniam hic est casus paralysi consimilis. Vbi autem vel a calculo vel ab arenis sint obstructi renes, in hunc casum & curatio calculi & harenularum traducatur, quærendo simul harum partium laxationem, & exhibendo ea quę renes mundificare, abstergere & exobstruere & ad expulsionem protitare possunt. inter quæ pro tollenda

Curatio ratione renũ.

lenda

lenda horum tenum obstructione non dimittantur plantaginis radices, nec eius semina, quæ ad hoc efficaciora sunt, sicuti & asparagus & pæonia & alia huiusce qualitatis. Cum vero ratione venarum emulgentium non descenderit lotium ad partes inferiores, nec serosa sanguinis pars ad renes attrahatur ex earum impedimento & læsione; si fuerit ratione conniuentiæ harum venarum, fiant ea quæ dicta sunt in conniuētia pororum vreterum. Si vero fuerit ratione obstructionis, vbi hoc contigerit a materia frigida & crassa obstruente, statim, nihil contra indicante, exhibeatur medicamentum quod pituitam purgare queat: quo exhibito & minorata materia, statim accedat Medicus ad ea quæ valide incidere possunt. quorum licet plurima sit sylua, tamen non omnia hæc, cum quibuscunque ex antiquorum monumentis patere possint, recensebo, sed tantum ea quæ mihi & vsu & experientia comprobata sunt. Hæc autem erunt ista. iubeo ego aquas stillatitias, vt subtiliorum partium sit medicamentum per balneum Mariæ factas parari, quæ quinquies & sexcies super easdem feces distillentur, & vltima vice adeo violenter educantur, vt feces, quantum fieri poterit, siccatæ remaneant. fecum habeo vsum aliquando in puluere, sed aquam in potu exhibeo cum felicissimo successu. in hunc vsum assumo parietariam, ononidem, asparagum, solatrum, alchencheri, adiantum, elenium, pulegium, rutam & alia similia; & si timeam hæc debilia esse, ascendo ad aquam raphani eodem modo paratam, a qua nunquam frustratus sum spe concepta, si cito & continue administretur. In huius defectu, necessitate vrgente, veniant in vsum cantharides integræ ad granum vnum vel ad summum duo, exhibitæ vna cum scrupulo vno seminum dauci Eretensis, & scrupulo dimidio seminis ameos, quod solet esse antidotus propria & remedium potens, ad defendendam vesicam a læsione cantharidum. Et quamuis ex hoc medicamento periclitemur de lædenda vesica, non tamen ab hoc remedio abstinendum erit, cum in casu desperato omnia temere sint agenda, & ea maxime quæ cum ratione administranda veniunt, quales sunt cantharides in casu isto: quæ, (vt docebat Galenus libro quarto de simpl.

Curatio ratione venarum emulgentium.

med.facul.cap.19) commixtæ medicamētis vrinam cieñtibus ex veneno transeunt in antidoti naturam, vbi parce & in minima quātitate exhibeantur. Ad idem facere posset ius galli antiqui, cum diureticis & calidioribus, valde tamen incidentibus, medicamentis præparatum, sed præstantiora sunt prædicta: quæ si etiam non proficiant, exhibeatur scrupulus olei ex chalcantho per sublimationem parati, summaque cum ratione confecti; seu aliquod generis Elyxir cum vino vel iure ad eandem quantitatē propinetur. Dum hæc fiunt, optima habeatur victus ratio, quæ sit attenuans & incidens, abstinēdo a potu, quantum fieri poterit, ne ex multo potu plures aggregentur serositates. interim clysteria ex calefacientibus medicamentis infundantur, & exterius, qualia in deperdita renum actione agenda enumeraui, administrentur. si fiat autem obstructio hic a pure, conuenire poterunt ea quę superius inter leuiora exhibenda per os enumeraui. quæ si non conferant, ad vehementiora ascendat Medicus, laxando simul vias, tum per interius infundenda, tum per exterius applicanda, cauendo in hoc semper ab omnibus calidioribus & acrioribus medicamentis, quoniam hæc potius incrassarent quam attenuarent, & summam habendo loci affecti rationem. Victus autem pro vnaquaque causarum differentia conueniens & opportunus imperetur, quoniam absque recta victus ratione medicamenta parum proficere possunt.

De nigris deiectionibus.

Capvt XV.

Deiectiones nigræ an semper malæ, & an semper timēdæ.

QVEMADMODVM ea, quæ leuiora apparent discriminis autem plena sunt, Medicus negligere non debet, similiter nec debet ea, quæ aspectu & fama grauiora videntur, cum tamen periculo vacent, formidare: cuiuscemodi creberrime euenit ex deiectionibus nigris. quibus apparentibus, ægri astantesque pariter a colore illo terrentur, & eo magis, cum communi omnium sententia, ab Hippocrate lib. 4 Aphor. 21 desumpta, deiectiones nigræ, siue febre præsente siue eadem absente eueniant, semper pessimæ

pessimæ sint. Cuius oppositum cum ratio & experientia me docuerit, in hac re Medicos commonefieri velim, ne semper nigras deiectiones, cum sæpissime omni periculo vacent, timeant. Vbi enim excretiones istæ in morbis acutis non contingant, materiaque educta non sit bilis atra, sed vere melancholicus humor qui est sanguinis fex; quandocunque eueniunt, omni carent discrimine, ad bonumque terminantur, exonerata demum per has a graui materia natura ipsa. Cum enim splen ex propria naturali facultate humorem istum, qui est sanguinis limosa & fecalis pars, ad se attrahat, eumq; pro sui nutrimento conficiat vtaturque; si cõtingat vel ex intemperie imbecillum, vel a materia obstructũ ipsum lien esse, plurimumq; huius limosæ superfluitatis in sanguine abũdet, tũc materia hæc accumulatur circa viscera in venisque illis communibus; & si abundantior colligitur, etiam in mesenterio & circa pancreas, quæ totius corporis veluti altera sentina sunt, copiose aggregatur: qui tandem cum grauis admodum naturæ fuerit, vel in ea copia vt illis vasibus amplius contineri nequeat, insurgente virtute expultrice, natura eius excretionem tentat: hincq; deiectiones nigerrimæ, quib. aliquando & simul (sicuti creberrime fieri animaduerti) connectuntur eiusdem superfluitatis vomitus, ita vt species choleræ videatur. supra enim & infra eandẽ nigram materiam & per vomitum & per sedem excernunt patientes: quos aliquando vidi ex solo aspectu huius limosæ & nigræ superfluitatis in maximum incurrisse timorem, indeque in syncopen incidisse, fereque exanimatos fuisse, qui tamen in meliorem spem, me commonefaciente & certe affirmante nihil inde periculi imminere, ducti, non tantum laxatum a timore animũ habuere, sed etiam pristinam salutem cito recuperauere. Vbi enim natura totam materiam eiecerit, licet corpus ex euacuatione quoquo pacto languidum reddatur, tamen patientes in meliorem statum, quam fuerint, redacti sunt. Quo tempore nihil aliud Medico agendum erit, quam considerare, vt causis huius affectionis incumbat. nam terminata iam euacuatione animaduertat Medicus, an vitio hepatis vel alimentorum huius limosæ & nigræ superfluitatis copia in

Deiectionis nigrarum causa.

Curatio.

ſanguine cumuletur; & tunc ſi vitio hepatis hoc factum fuerit, huic ſuccurrat; ſi autem alimentorum cauſa, rectam & probam imperet victus rationem, circumſpiciatque, cum hæc materia non attrahatur a ſplene, cuius merito impurus remanet ſanguis, an hoc factum ſit ex ſplenis vel imbecillitate vel obſtructione. imbecillitatem tollat, intemperiem quæ imbecillitatis eſt cauſa, remouendo; obſtructionem autem, vias aperiendo & materiam præſentem excludendo, conſummabit. Quibus remediis hęc ſint peragenda, non referam, cum a propriis fontibus hęc deſumenda ſint. hoc vnum tantum dicam, quod ſi cauſæ huius affectus, iam terminata & perfecta euacuatione, non remoueantur, eiuſdem fiet recidiua, per interualláque repetet, tandemque ægrotantes vel ad hydropem (vt in nonnullis contigiſſe vidi) deducet, vel aliquando ita ſæuiet hæc materia acredinem aſcita, ad naturamque atræ bilis conuerſa, vt vnica euacuatione deinum ægrotantes de medio tollat, ſicuti vidi factum in his quibus, me aduerſante, vina generoſa, aromata, radices & olera acriora erant in continuo vſu. quod ſi hęc materia acredinem non acquiſierit, nec ad naturam atræ bilis vergat, in ſuoque naturali ſtatu permanens ad ventriculum repat, per eumque educi ſolida ſit, deducet patientes ad malas ventriculi affectiones, ſicuti præcipue ad famem caninã, in quam ex tali materia, per ventriculum ſæpius euacuata, eoque decumbere ſolita, nobilem Medicum deductum & ex ea conſumptum fuiſſe noui. Hæc dicta ſint, vt Medici huius affectus præſeruationem non negligant, circa cuius curationem non ita laborabunt, quoniam tunc ſat erit, munire inteſtina clyſteribus lenientibus, ne in tranſitu ab illa materia offendantur, & vomitum, ſi aderit, facilitare cum leuioribus, abſtinendo ab oxymelite & cæteris omnibus quæ acetum recipiunt; cauentes, ne ea quæ ventriculum roborant, præterquam in caſu vrgentiæ, adminiſtrentur; omniumque adſtringentium rerum vſum tam exterius quam interius vitent; optimam opportunamque pro ratione morbi victus rationem interim ægrotantibus præſcribant, certamque ſalutem, ſi errata nulla admiſerint, polliceantur.

Deiectionũ nigrarum niſi tollatur cauſa, ſit recidiua, & morbi graues ſuccedunt.

De

De Ischiade à materia biliosa.

CAP. XVI.

ARTHRITIM fieri a quacunq; materia, quæ transmissa, vel ab vniuerso corpore vel a determinato membro, per proprias vias in cauitatibus articulorum & in circumstantibus partibus recipiatur, dogma est Galeni antiquum, ab omnibusq; acceptatum. Contra hanc sententiam insurrexerunt moderni, discrepantes de materia, de membro mittente, de viis & de loco, in quo hæc materia recipiatur. Materiam vnicam esse, hancque pituitosam, subtilem & serosam affirmant. quod si in arthritide quandoque sit rubor & calor, dicunt hoc fieri ratione doloris attrahētis, sicuti & asserunt, febrem huic aliquando connecti, non ex se, sed quia hæc affectio contingat in temperatura impense calida, & in corpore plethorico, quodve ex leui occasione in febrem incidat. Membrum mittens dicunt esse solum caput, in quo extra caluam sub cute talis aggregatur materia, quæ sensim transmissa ad partes inferiores, modo ad hos modo ad illos dilabitur articulos; negantque a visceribus & internis partibus hanc transmitti, quoniam syncerus humor per venas non potest ferri, nec sanguini permixtus potest syncerus in articulos excidere: ad quos si etiam cum sanguine emanaret, phlegmonem non arthritidem excitaret. Quapropter viam, per quam hæc materia in articulos descendit, dicunt esse sub cute tantum, vbi laxæ & amplæ sunt viæ, non autem per venas permeare; in mediisque earum viarum regionibus dicunt eam nō subsistere, quoniam cum sit subtilis, penetrat vsque ad loca densa & compacta, quibus hæreat, & ideo in articulos tantum firmatur. loca autem in quibus hæc materia retinetur, dicunt non cauitates articulorum esse, sed in ligamenta, in periostea & in tendones recipi, hoc argumento, quod in tophacea podagra, aperta ruptave cuti, plerunque e digitorum articulis eruitur humor in tophum cōuersus, vinculo integro & illæso: addito hoc, quod si in Ischiade, cū ligamēta vel nullius, vel obtusi sint sensus, si in coxendicis pixide, in eiusque cauitate

Arthritis quomodo fiat.

De arthritide modernorum opinio.

materia reciperetur, nec tam vehementem nec tam late vagantem dolorem inueheret. sententia hæc sicuti Galeno, ita & veritati contradicit, nec digna est, vt a medicis recipiatur. quod non vnica sit materia, quæ arthritidem generat, apparet clare ex diuersitate coloris, tumoris, doloris, symptomatum & modi curandi. color enim alias est rubicundus, alias flauus, alias albus: tumor aliquando est notabilis magnitudinis: quandoque vix apparet dolor, quandoque est molestus quidem, sed non multum, quandoque autem est acerrimus. hicq; nonnunquam cito soluitur, ille longius protrahitur. symptomata autem multoties sequuntur mala, vt caliditas ingens & feruor in loco affecto; aliquando autem eorundem vel nulla est caliditas, vel frigiditas inest molesta, illique ab aere calidiori hi a frigidiori lædũtur. modus curandi nonnunquam admodum variat, quoniam in his calida iuuant, in illis frigida: illique a frigidis, isti a calidis exacerbantur: præterea quidã ex sanguinis, quidã ex pituitæ, alij ex bilis, nonnulli ex atræ bilis euacuatione sedãtur: quæ omnia indicant, arthritidis causam modo calidã modo frigidam ac diuersam esse materiã. Nec responsum eorũ ad hoc facit, cũ dicũt hãc diuersitatẽ causari, tũ ratione doloris attrahẽtis, tũ ratione subiecti recipientis, quoniam si ex colore, tumore, dolore, symptomatibus & modo curandi diuerso, diuersam materiam peccare, non deberemus conijcere ac iudicare; tota destrueretur medicina, omnesque tumores pariter a pituita cõstituere possemus, quoniam ruborem, colorem, symptomataque cætera ratione doloris attrahentis fieri, non autem ratione materiæ peccantis, esset affirmãdum.

Arthritidis an sit vnica materia.

Quod mẽbrum mittens aliquando sit cerebrum, non negatur: quod autem semper ab eo in quacunque arthritide materia defluat, falsum est. aliquando enim a toto, aliquando a determinato membro hæc transmittetur. nec semper præcedunt hunc morbum capitis affectiones, nec semper in omnibus materiæ sensibilis descensus a partibus superioribus ad inferiora persentitur: imo sæpissime, nullo præexistente capitis alteriusve superioris partis affectu, subita fit arthritis, quod sæpissime animaduertent qui hanc artem consummabunt, videbuntque modo hepar,

An in arthritide mẽbrum mittẽs sit semper cerebrum.

par, modo lien, modo ventriculum, modo vterum, modo aliam internam partem, modo totum corpus, non autem semper caput, esse in causa huius affectionis. Nec est, quod mirentur isti, quando per venas a partibus intimis, a visceribusque ipsis in articulos humor aliquando feratur: quoniam virtus expultrix, vbi viget, a partibus interioribus ad exteriores materiam naturæ grauem detrudere solet ac potest. & hæc per propria vasa, per quæ vniuerso corpori materiæ ingestæ communicantur, quæ sunt venæ & arteriæ, a quibus quomodo possint sanguini commixta per eorum ora in articulos pura excidere, non aliam quærant viam, quam eam quam ipsi proponunt in suo casu; dicentes, venas ab externis iugularibus deductas, extra caluam sub cute sua excrementa tenuia & serosa deponere. quod idem cum cæteræ venæ terminantes ad articulos possint vi facultatis expultricis agere, non erit dubitandum, quo modo extra venas traduci possit syncerus humor. qui cum eis affirmātibus possit esse frigidus, nihil refragatur, quod etiam possit esse calidus, qui ratione suæ tenuitatis facilius frigido in articulos deponi poterit. Nec est, quod si vnus humor extra venas transmittatur cum eo, sanguis ei commixtus transmitti etiam necessario debeat, quoniam hoc fit vi facultatis naturalis, quæ noxium & superuacaneum tantum excludit humorem: alias in quacunque expulsione omne humoris genus, promiscue & vna commixtum, educeretur, nunquamque daretur tumor purus vel a sanguine vel a bile vel ab alio humore. animaduertatur tamen, quod cum concedimus, syncerum humorem extra venas in articulos decidere, non credatur ita syncerum semper esse, vt nullius mixtionem vnquam admittat; sed dicitur syncerus a prædominio, quoniam vel nihil vel parum quid ei commixtum est. Vnde bili aliquando sanguis cōmisceri potest, & hinc causare atthritidem. Nec tamen tunc veram potest causare inflammationem, quoniam intra cauitates, non in substantia membrorum materia recipitur. Cuius oppositum cum contingat in cachexia, decumbentibus per venas in pedes humoribus crudis, est in causa, quod tumeant quidem pedes, sed nō hinc atthritim patiantur, & præcipue cum in his non sit articulorum

An in arthritide materia possit ad articulos per venas transmitti.

imbecillitas, quæ necessario ad arthritidem procreandam requiritur. quare certo affirmetur, humores a visceribus intimisque partibus ad articulos per venas transmissos aliquando arthritim procreare: quam tamen quandoque etiã a capite delabi, & per exteriora transmitti, asserimus & attestamur. Cum autem materiam recipi in ligamenta, in periostia & in tendones docere nituntur, quid ad Galeni rationem, quam consulto tacuerunt, respondere possunt, cum inquit, argumento esse, materiam in substantia membrorum non recipi, nec hinc verã inflammationem causari, quoniam visus est nunquam podagricus pati conuulsionẽ, quæ frequenter solet in neruorum ac tendonum inflammationibus aduenire: hæc Galeni ratio est demonstratiua, nec eam impugnare possunt quæ in contrarium adducuntur, videlicet, quod si in ischiade materia esset in pixide & cauitate articuli coxendicis contenta, cum ligamenta obtusi sint sensus, non posset dolorẽ nec vehementem nec late diffusum causare, quoniam hæc sentẽtia Galeno non aduersatur, qui docuit materiam non tantum in cauitatibus articulorum, sed etiam in cauitatibus circunstantium membrorum vsq; ad cutim recipi. quia vero articulationes hac materia implentur, ideo circunstantia ligamenta, id est nerui & tendones, extenduntur, cuius extensionis merito necessario dolent. quare docet, fieri dolorem non ratione materię intra cauitatẽ articuli existentis, sed merito extensionis neruorum & tendonũ circunstantium. Vnde in Ichiade vere quidem dolor non causabitur a materia contenta in pixide, quoniam in ea nulla pars sensiuua locata est, sed ab ea materia quæ circunstantia loca occupans, neruos & tendones offendit. Quod aũt intra cauitatem articuli coxendicis in ischiade recipiatur materia, (quod negare hi audent) sola Hippocratis authoritas eos monere debebat, dicentis: *Quibuscunq; a coxendicum dolore molestatis excidit coxa, & rursus incidit, ijs mucores superueniunt.* Qui mucores cum laxiora reddant articulationis ligamenta, facile articulus ex cauitate excidit: quod fieri non posset, nisi in cauitate illa mucores continerentur. quod idem ex sequenti aphorismo dicente, *Quibuscunq; a coxendicum dolore molestatis diu-*

In qua parte articulorum materia recipiatur in arthritide.

In ischiade in qua parte articuli recipiatur materia.

Lib. 6. Apho. 59 & 60.

turno

turno excidit coxa, ys crus tabescit, & claudicant si non vrantur; elici potest, quoniam excidere non potest ex coxendicum dolore coxa, nisi ratione materiæ intra cauitatem articuli existentis, eundemq; vltra quam deceat madefacientis, cuius merito adustionem administrandam esse docet. Pro confesso igitur habeatur, in ischiade contineri ad intra pixidem coxendicis materiam, sed non ab ea causari dolorem, qui solum ab illa quæ circunstantes partes occupat, neruosque ac tendones extendit, generatur; hincq; fieri, quod dolor sit vehemens, & cum ad inferiores partes hi nerui descendant, quod dolor hic late & longe diffundatur. qua de re dolor Ischiadicus nullo modo argumento erit, quod materia in arthritide non recipiatur in cauitates articulorum & circumstantium membrorum vsque ad cutim, cuius ratione apparere in tophacea podagra statim aperta cute potest humor in tophum conuersus, & euelli, vinculo integro & illæso: quoniam non tantum in cauitate interna articuli, sed etiam in circunstantium partium cauitatibus vsque ad cutim, recepta materia & in tophum conuersa, potest immediate sub cute contineri & apparere: quod non excludit, materiam in cauitatibus articulorum recipi, nec demonstrat eandem in substantiam penetrare. Hæc adnotasse volui de arthritide, ne sententia hæc quam in pernitiem laborantium, si admitteretur, inuectam esse dubito, indiscriminatim & sine examine recipiatur: quare arthritim a quocunq; humore, in cauitatibus articulorum & in circunstantibus partibus vsque ad cutim recepto, vere generari ad mentem Galeni constituo.

Ab hac vniuersali positione analogia sumpta, in eam deueni sententiam, quam etiam in libro de internis affectionibus, in quo habetur, coxendicū dolorem, quandoq; a bile generari, recipit Hippocrates, vt ischiadicum affectum non solum ab humore frigido & a sanguine, quemadmodū in propriis libris declarat Galenus, eius curationem ex professo tradens, cæteriq; omnes scribentes simul, sed etiā quandoq; a bile fieri censeam, quod cum me non tantum ratio & Hippocratis authoritas, sed etiam experientia docuerit (vidi enim aliquando ischiadas factas a

Ischiadicus affectus a bile genitus. bile acerrima) arbitratus sum huius curationem ab authoribus neglectam fuisse, non quin ab hac fieri possit, sed tanquam eius affectus, qui rarissime eueniat, cum vtplurimum a pituitoso & crudo humore procreari consueuerit. licet autem raro hic eueniat affectus, non debet tamen Medicus eius curationem negligere, quoniam, vt dixi, quę raro eueniunt, si recte pertractentur, præstantem Medicum ostendere possunt. Qua de re Medicus Ischiadicum *Ischiadis a bile signa.* curaturus dolorem, optime animaduertat hæc, quæ possunt eum manuducere in cognitionem peccantis materiei, sicuti qualitatem doloris, tempus exacerbationum, prægressam diætam, exercitia, habitum corporis, temperamentum, ætatem, regionem, anni tempus, applicationem remediorum, excrementorum vel abundantiam vel retentionem, morbos patienti assuetos, & omnia alia quę huiusce sunt ordinis, quæ omnia possunt speciem materiæ peccantis attestari. Verum quoniam nos tantum loquuturi sumus de Ischiade a materia calidiori & biliosa; ideo huius tantum signa ponemus, quibus positis, ad curationem descendemus. In tali ischiade dolor erit acerrimus, & similis pungitiuo; exacerbationes erunt sæuiores alternis diebus, victus ad calidum & siccum vrgens præcessit, exercitia fuere valida; habitus vtplurimum erit gracilis; temperaturæ erit biliosa; ætas iuuenilis ad hoc plurimum faciet, sicuti & regio calida, tempus anni æstiuum; dolor a calefacientibus exacerbatur, quod maxime me manuduxit in cognitionem huius affectus. in tali patiente solent abundare biliosi humores, vel ijdem qui excerni consueuerant, retenti sunt, solitusque est pati morbos a bile, quæ in hoc morbo magis qualitate quam quantitate lædit; facile irascitur, excandescentiamque animi facile incurrit. His ductus Medicus in cognitionem materiæ biliosæ audacter curam aggrediatur, quoniam morbus hic non ita difficulter, si recte curetur, soluitur, vt ille a pituita. Quare statim dimissis pure repellentibus, quæ in coxen- *Curatio.* dicum dolore non conueniunt; quoniam, cum pars affecta in profundo sita sit, sanguis & humores ex vicinis & ambientibus vasis ac musculis ad illam a repellētibus medicamentis compellerentur, debet tentare, vt materiam a loco

a loco affecto educat, causamque fluxionis inhibeat, & si dolores exacerbentur, lenientibus agat. Vnde primo ad totius corporis euacuationem descendat. Quare lenita aluo Cassia vel Thamarindis vel alio simili pharmaco, vbi contra indicantia non æquipolleant, ante totius & hepatis, cuius ratione generetur bilis, intemperie calida, secetur vena. Vena aũt sit interna, seruata rectitudine loci patientis, vbi sit plenitudo: quod si hæc non adsit, secetur vel poplitis vel tali vena: postea materia his quæ bilem respiciant & temperare possunt, concoquatur. hæc concocta, euacuanda erit pharmaco quod bilem ducat, in quem vsum plurima venire possunt: tamen cum materia e longinquis partibus euacuanda sit, ea assumantur, quæ in substantia solida formantur; cuiuscemodi sunt pilulę aureæ quæ, quoniam plurimum recipiunt scammonei, in hoc casu prodesse valent: repetaturq; hæc euacuatio, quoniam vnica vice affectus tolli non poterit, qui tamen ex repetita euacuatione maxime sedabitur. mirum enim est, quantum in talibus affectibus conferant bilis euacuationes ex quibus maxime leniri solet dolor, qui si aliquando exacerbetur, inũgatur locus affectus, perfundaturq; oleo rosaceo, cui admixtum sit dimidium olei chamæmelini. possunt etiam formari emplastra ex lactuca, solatro, endiuia, farina ordei cocta in posca, quibus olea prædicta ad impinguandum admisceantur. Infundantur etiam clysteria, quæ simul lenire & refrigerare possunt, cuiuscemodi sunt formata ex decoctione radicum althęæ, seminum lini, foliorum maluarum, violarum, hordei, quibus addatur oleũ violatũ, saccarũ rubeũ, lutea ouorũ & cassia pro clysteribus parata. aliquãdo loco prædictæ decoctionis assumatur lac recẽs. & si indiciũ fit, bilẽ actiorẽ esse, possunt etiam admisceri succi endiuiæ, lactucæ, portulacæ & similium herbarum, in quo casu etiam maxime probarẽ balneum & aerem balnei, tum ad temperamentum tum ad discussionem. quod si dolor vehemens admodum esset, hincque valde angerẽtur & cruciarentur patientes, si prædictis non leniatur, applicentur tum exterius tum interius aliqua leuiter stupefacientia, quæ in hoc casu, stante & materia & intemperie calidiori, poterunt maxime, nullam inferen-

do noxam, conferre. His peractis, & iis administratis quibus superetur morbus, si quid residui remanserit, vel inunctionibus vel fomentis vel emplastris leniter discutientibus agatur, semper in hoc casu cauendo ab omnibus acrioribus & calidioribus medicamētis, a quibus aliquando vidi adeo exacerbatos hos ægrotantes, vt miseri hinc claudicantes & ad motum impotentes redacti maximis cruciarentur doloribus, quę omnia deinceps lenientibus, contemperantibus & refrigerantibus administratis remediis lenita fuere. ad quam intentionem faciunt etiam plurimum frictiones, in parte opposita adhibitæ, sicuti & cætera deriuationum & reuulsionum genera. Interim patientes victu vtantur refrigeranti & contemperāte. Vnde ptisana maxime probanda est, lactuca similiter, & omnia cichoracea, cæteraq; olera refrigerātia, quæ non tantum veniant in vsu pro cibo, sed etiam vt cum his alterentur iura & carnes assumendæ, quæ sint elixatæ, non tostæ: sintq; ex pullis domesticis, ex hœdis, ex vitulis & similibus animantibus, non autem ex syluestribus, & quæ durioris sunt substantię; caueant omnia aromata, radices, herbas acriores; fugiant mel, & omnia quæ ex eo parantur. Vinum in totum interdicatur vsq; ad perfectam morbi declinationē. Motus sit lenis; somni sint longi; & degant in locis temperatis, omnē aeris excessum vitantes; iramq; & omnem animi excandescentiam fugiant; aluum lubricam, si non sponte, arte saltē habeant. siq; hi præseruari ab hoc eodem morbo desiderant, inhibeatur bilis generatio, quæ refrigerato iecore tolletur. Vnde ad hoc balnea naturalia refrigerantia, cuiuscemodi sunt S. Marini, Lucensia, & similia, imperanda sunt: quod si hæc non admittāt, serū caprinum vel lac, præcipue asininum, in emaciatis & gracilibus corporibus optime conferre poterit; multaq; alia consimilia tentanda erunt, quorum plurima est sylua in locis illis, in quibus de intemperie calidiori hepatis tractatur.

De ischiade & arthritide a siccitate.

CAP. XVII.

QVEMADMODVM in libro de passionibus seu de affectionibus internis Hippocrates coxendicum dolorem

rem generari a bile affirmauit, ibidem pariter eundem dolorem a siccitate articuli procreari testatus est. cuius causæ nec Galenus, nec alius post eum author, vsquã meminit, dum ischiadis vel cognitionem vel curationem tractarent. per siccitatem autem non intelligas intẽperiem siccam partium solidarum, articulum ipsum constituentium, videlicet ossium, ligamentorum & tendinũ, sed consumptionem eius glutinosæ humiditatis, qua naturaliter nutritur, & ad faciliorem motum subungitur articulus ipse. talem humorem continue natura articulis subministrat, ne exsiccati ad motum inepti reddãtur. Cum autem contigerit, humiditatem hanc aliqua ex causa, quæcunq; ea extiterit, exsiccari, tunc articuli motus impeditur, difficultasque in motu ac dolor vna succedit. huiuscemodi affectum, si in coxæ articulo fiat, vocat libro citato Hippocrates ischiadem coxendicumve dolorem, perinde ac vocet eos, qui a fluente generantur materia. quem eundem affectum ego non in solo coxæ, sed in quocunq; alio articulo, gigni posse animaduerti, hincq; fieri alteram arthritidis differentiam notaui, si per arthritidẽ omnem articulorũ dolorem ac impeditum motum intellexerimus. consumpta enim ea humiditate, quæ ex naturæ præscripto articulos subungit & humectat, coguntur [illegible] in vnum compinguntur articuli: vnde ad motum in[illegible] impotentes redacti, dolore ex quocunq; leuissimo motu cruciantur. Tales articulorum dolores in constitutionibus sicciorib. Hippocrates lib 3, Apho. 16, fieri monebat: quoniã, vt docebat Galenus in eiusdem aphorismi cõmentatione, immodicæ aeris siccitates articulorum humiditatem consumentes, eos ad motum difficiles ac impotentes reddunt, doloremq; hinc nonnunquam inuehunt. An aũt tales affectus vere sub nomine arthritidis cõprehendantur, visus est negasse ibidem Galenus, cum tamen rem indeterminatam reliquerit: qui cum de nominibus parum solicitus fuerit, ideo hanc partẽ, quæ circa nomẽ arthritidis & non circa eius essentiam versatur, neglexit. Si autem nos per arthritidem morbum, in articulis a materia fluente factum, intellexerimus, tales dolores ac articulorum impedimenta sub nomine arthritidis non erunt recensendi.

Ischias, & arthritis a siccitate.

Arthritis a siccitate an detur.

Si vero omnem articulorum impeditum motum ac dolorem per arthritidem audiamus, hi proculdubio arthritidis nomine vocandi erunt. Quam sententiam Hippocratis, libro citato de affectionibus internis clare admisit, pariter coxendicum dolorem hunc, ac eum qui a materia articulos occupante causatur, appellans. Qui dolor a sola humiditatis naturalis articulorum consumptione, non a sicca partium solidarum, vt iam dictum est, ipsum articulum constituentium intemperie pendet: quoniam quandocunque illa naturalis humiditas abundauerit, præsto q; sit, non adeo insigniter exsiccari poterunt partes articuli solidiores, vt hinc impeditus motus aut dolor su[illegible]cedere queat: deficiente tamen hac humiditate, ac s[illegible]pra modum exsiccata, nonnunquam etiam communicatur hæc exsiccatio partibus ipsis solidis: & h[illegible]c potissimum, cum a causa externa & valida ortum ea habue[illegible]t: h[illegible]ncque supra modum exsiccatis circa articulũ tendonibus & partibus neruosis, in hac affectione consueuerunt aliquando, vt notauit Hippocrates, succedere conuulsiones, quas aliquando sequuntur & febres, quæ ratione doloris & cruciatus accenduntur. *Hæc de nomine & essentia huius affectus.*

Causa. nunc causas recenseo. Quæcunque humiditatem articulorum naturale[illegible] resiccare & consumere apta sunt, ea omnia talem [illegible]adicum dolorem tal[illegible]ve arthritidem causare poterunt. Vnde & diuturnum ac vehemens exercitium sub Sole factum, vt habet Hippocrates libro de affectionibus internis, & siccitates aeris immodicæ, vt habetur lib. 3, Aphor. 16, possunt esse eorundem causæ. pariter & victus exsiccans hoc idem causare poterit, quoniam hinc consumptis humiditatibus internis, etiam illæ quæ ad articulos naturaliter defluere solent, multoties consumuntur. cuius ratione, vt recitat Hippocrates, qui in Æno leguminibus (quoniam talis victus est exsiccans) vescebantur, infirma habebant crura; & qui orobos (quoniam hi leguminibus sicciores sunt) comedebant, genuum dolores patiebantur. Quod idem & longæ ac diuturnæ ægritudines, quæ corpus exsiccare aptę sint, agere poterunt: vnde videmus aliquando conualescentes, qui ex huiuscemodi morbis liberati fuere, male incedere, ad omnemque

Lib. 6. Epid. sect. 4. tex. 13.

Lib. 2. Epid. sect. 4. de Venu.

quę motum ineptos esse: qui, si etiam coguntur deambulare, non leuem articulorum persentiunt dolorem, qui, deficiente ipsorum articulorum naturali humore, succedere consueuit. Harum omnium causarum signa de se patent. nam omnes hæ causæ sunt præcedentes, quæ vel ex ægrotantis relatione, vel ex sola Medici inspectione nullo negotio cōprehendi possunt. An aūt, sicuti ab externis ita ab internis causis possit talis affectio procreari, si quis quæreret, dixerim hoc pro possibili admittendū esse, cū huius humiditatis pariter ac cuiuscunque alterius partis nihil sit, quod exsiccationem impossibilem reddat. hoc tamen non ita experimento comprobatum est. quare pro huius affectionis cognitione sufficiant ea, quæ de exterioribus causis exposuimus. de quibus hoc aduertatur, quod ex omnibus molestior ea est affectio, quę a vehementi & diuturna exercitatione sub Sole facta, occasionem habuit. in hac enim dolores sunt, multo quam in cęteris, sæuiores, ac æstuosi vna cum caloris sensu existunt, sæpiusque his superueniunt febres, aliquādo & conuulsiones. Quare quo ad prognosticum hæc erit cæteris difficilior & periculosior: reliquæ autem non ita sæuæ sunt, & minori cum discrimine affligunt ægrotantes, ac minore cum labore ab his ijdem liberantur. Quæ omnes affectiones quomodo præsentes cognoscendæ sunt, superfluum esset enarrare, cum ex sola articulorum resiccatione & compactione, omni tumore absente, ac ex sola inspectione prudenti Medico patere possint. Qui Medicus has curaturus affectiones, istas indicationes habebit, scilicet, vt amota omni causa externa & præcedente tentet naturalis articulorum humiditatis regenerationem, eorundemque humectationem quærat. Hæc consequetur, si eam viuendi rationem ægrotantibus præscribat, quæ & actu & potentia corpus humectare queat, cuius merito regeneratis humiditatibus naturalibus adsit earum copia, apta ad subungendos articulos ipsos. Talis victus ratio perficitur, tum per ea quæ interius sumuntur, tum per ea quę exterius administrantur. Interius conuenient cibaria humectantia, quæ sint boni chymi, quæque nec difficulter conficiantur nec e superfluitatibus admodum scateant. talia erunt oua

Signa.

Arthritis & Ischias a siccitate an possint fieri a causa interna.

Indicationes.

Curatio.

recentia ac sorbilia, iura ex carnibus laudabilibus parata, qualis est pullorum domesticorum, hœdorum, vitulorum lactentium, fercula in his parata, carnes eorundem animalium elixatę, ptisana sola ex frumentaceis, lactis potus, caseus recens, & quæ huiusce sunt classis. & vbi patientem ventriculi robustioris curandum habuerimus, extremitates animalium optime elixates vel potius eliquatas nonnunquam exhibere poterimus. Potus sit vinum tenue, album, aquosum, & ad dulcedinem decliue, vel saltem admodum maturitate saturatum. Exterius maxime proficit balneum aquæ dulcis: in quo si coquantur radices althęæ & maluarum, earundemq; semina, capita castratorũ, extremitates animalium, & quæ huius sunt ordinis & facultatis, mirum in modum prodesse poterit. post quod administratum balneum, quamuis æger impotens ad motum existat, tamen modice deambulet, hocq; singulis agat diebus. ita enim motus facilitabitur, & materia ad propria articulorum loca promptius attrahetur. Dum hæc peraguntur, caueant ægrotantes, ne frigus aliquod patiantur. hoc enim articulos valde lædere poterit, & materiã intercipiendo, & eosdem in vnum cogendo, & rigidos eos reddendo: quare omnibus exterioribus vel calidis vel saltem tepidis vtantur. Vbicunq; a balneo abstinuerint, fomenta ex ijsdem rebus parata in vsum habeant: in quorum administratione hoc animaduertant astantes, vt antequam caro detumescat, vel hominem e balneo educant, vel fomenta remoueant; alias in his administrandis ex succedente humoris attracti resolutione restauratio deperditæ humiditatis non esset speranda. Possunt ad idẽ parari emplastra, quæ articulis apposita eos humectare possint, quæ formentur ex axungia suilla recenti, butyro recenti, oleo amygdalarum dulcium, medulla vitulina & ceruina, mucilaginibus lini, althęæ, fœnugræci, addita cera noua (hæc enim antiqua est humidior) ad pondus omniũ prædictorum plusquam dimidium. Si autem in præsenti affectu sit periculum conuulsionis, ob introductam ingentem articulorum exsiccationem; vltra balneum & fomenta inungantur loca patientia & eis communicantia aliquo oleo, actu quidem calido, sed quod nullo pacto resolutionem notabi-

notabilem causare valeat. tale erit oleũ dulcissimum, narcissinum, mastichinum, chamæmelinum, lubricatum, amygdalinum & similia. hæc enim olea poterunt magis tueri articulos a frigore externo, & tendines ac circũstantes articulorum partes laxando poterunt patientes a dolore & inde a cõuulsionibus præseruare: quæ si insistent, abstineant ægrotantes ab omni genere vini, & bibant mulsam dilutam, caueantque ob omni euacuatione, quoniam hæ omnes possunt corpus ipsum magis exsiccare. An autem, dum hæc peraguntur, vel purgandi sint medicamento electiuo patientes, vt docet Hippocrates; vel si hoc non conferat, clysteria acria, qualia ipse imperat, imponenda veniant, propter senis authoritatem quis ambigere posset. Attamen ego eius sum sententiæ, vt in tanta articulorum exsiccatione omne euacuationis genus noxium ac suspectum sit, dictante hoc ratione, videlicet euacuationes omnes, & præcipue validas, non tantum prauas & non naturales, sed etiam naturales humiditates disperdere: quapropter caueant in huiuscemodi affectionibus Medici ab omni valido medicamento soluente, ne humiditates ad articulos attrahendas dissipent: nisi forsan ratione exsiccantis cibi, quali habitantes in Æno vsi erant, hæc affectio inducta fuerit. in his enim potuit aggregari ex malo victu copia prauorum & terrestrium humorum, qui exturbandi & ante articulorum laxationem excludendi erunt. hoc tamen caute agatur, semper hac habita ratione, ne in horum humorũ deturbatione articuli vlterius exsiccentur. ad quam intentionem poterũt satis, præter pharmacũ, facere clysteria acria, eos ad vias cõmunes deriuando, ac eosdem ab articulis reuellendo. quo peracto, facile erit homines renutrire, & humiditates naturales regenerare, ac articulos ipsos prædictis medicamentis, ac prænarrata victus ratione laxare. Quæ omnia dum fiunt, omnes causæ quæ talem articulorum siccitatem introducere vel eandem conseruare possunt, amoueantur. Vnde fugiant hi omnem vehementẽ motum, æstiuum cælum, aeris siccitatem, Veneris vsum, animi accidentia molesta, exsiccantem victum, externum frigus, & cætera omnia quæ harum partium humiditates dissipare ac resiccare queant; &c,

An sint purgandi & euacuandi arthritici a siccitate.

quantum fieri poterit, causas prædictas per opportuna præsidia rescindant, eisdemque per conuenientia auxilia resistant.

De dormientibus qui vigilantium munia obeunt.
CAP. *XVIII.*

DVM homines vigilando munia animalia exercent, spirituum opulentia in eis imminuitur ac disperditur: hinc labor in obeundis his functionibus succedit, indeque non possunt mortales perpetua sensuum agitatione frui. Huius merito ex naturæ præscripto animantibus irrepsit somnus, vt per eum, quiescēte omni animalis motu ac sensatione, deperditi spiritus regenerentur, ac vires, quæ non tantum per motum sensationemque, verum etiam per animales functiones obitas, languent, restaurentur. In somno quiescit cerebrum, primum omnium sensationum instrumentum; & eo quiescente, cessat homo ab omni motu & ab omni sensuum functione: dumque hoc pacto se habet, in eo non tantum nerui, musculi, membraque omnia, & præcipue cerebrum, verum etiam omnes sensus consopiti videntur: quare tunc nec mouetur homo, nec sentit. Attamen hic in somno non ita motu ac sensu priuatur, vt nusquam moueatur aut sentiat. Seruantur enim in dormientibus plurium musculorum motus, vt clare apparet in his, qui excretionibus superfluitatum retinendis, & qui mandibulæ inferioris retractioni, & qui respirationi, & qui aliis huiusce modi functionibus destinati sunt; sed clarius in his, a quibus pure & simpliciter voluntarij motus dependent, quorum ratione dormientes sæpe brachia & crura agitantes, de loco ad locum mouentur. seruantur etiam in multis sensus exteriores: hinc aliqui vocem cantantis galli, vel latrantis canis dormientes audiūt & dignoscunt, & lumen præsentis lucernæ vere agnoscūt, saporesque rei gustum afficientis diiudicant, fœtentiaque ac male olentia discernunt: aliqui autem clare loquuntur, & alta voce quandoq; clamant; quidā etiam ad interrogata respondent, cuius merito nonnulli propria secreta in somnis cæteris aperuerunt. In nonnullis tamen adeo exteriores

Somni causa.

In somno reseruari aliquos motus & sensus.

riores sensus consopiuntur, vt nihil ad extra percipiant, sed tantum interius, phantasia rerum idola repræsentãte, apparent dormientibus insomnia, in quibus sibiipsis videntur audire, videre, loqui, discurrere, comedere, currere, pugnare, & cætera omnia patrare, quæ vigilando operari consueuere. Hæc insomnia aliquando clara & certa, aliquando incerta & confusa videntur, prout rerum spectra vel clare vel confuse imaginationi repræsentantur. Nonnunquam tamen in quibusdam hæc ita euidentia apparent, vt dormientes ipsi, tanquam ex proposito ac ex industria aliquid agentes, e lecto surgant, & modo superiores domus partes, modo inferiores adeant, modo domo exeant ad exequenda ea, quæ vere imaginantur se facturos esse: hincque in maximum discrimen alicuius præcipitij deducuntur. Hoc quamuis difficile sit imaginari, rarissimeque contingant tales casus, cum in somno, quiescente primo sensiterio (id est cerebro ipso) debeat dormiens ab omni functione, tam motiua quam sensitiua, destitui, & ideo videantur dormientes nec posse moueri aut sentire; tamen testimonia habemus celeberrimorum virorum, affirmantium in somno aliquando seruari motum, aliquando cum motu sensus ipsos, quod idem experientia ipsa in pluribus hoc euenire testata est. Galenus enim, libro 2 De musculorum motu, cap. 4, narrat quosdam dormiẽdo deambulasse, & testatur, se ipsum dormientem & somniantem integrum ferme stadium peregisse, nec a somno, priusquam in lapidem impegisset, excitatum fuisse, quam causam affirmat eam esse, propter quam non queant dormientes, quia leuem viam exacte nancisci non possunt, iter longum facere, innuens ex hoc multos, si per planam viam progrederentur, longe proficisci posse. Aristoteles autem, lib. 5 de Generatione animalium, cap. primo, affirmat in somno non tantum motum, verum etiam sensus seruari posse, hæc verba habens: *Accidit enim dormientibus etiam animalibus sensus non modo, qua somnia vocantur, sed etiam præter somnia, vt ijs qui dormientes resurgunt, & quidem pleraque agunt sine somnio. Sunt enim qui dormientes resurgunt & ambulent, videntes eo modo quo qui vigilant. ijs enim qui sensus ac-*

Insomniorũ causa.

Dormientes quare longũ iter facere non poßint.

Historia.

cidentium contingit, quanquam non vigilantibus, tamen non vt somnium. Ex quibus verbis claram eius habemus sententiam, quod in dormientibus quandoq; seruentur motus & sensus, *& hoc non per somnium*, quasi dicat, quod per somnium hoc eis non contingat, sed quod dormientes & non somniantes moueantur & videant, tanquam sint vigilantes. Quod affirmarunt hi duo inter Philosophos & Medicos celeberrimi viri, idem mihi experientia comprobauit. Iuuenem noui, qui somnians se propter negotia sua equitaturum esse, e lecto surgens indutus vestimentis propriis, cothurnisq; ac calcaribus appositis, super fenestram (nam in tabulato degebat) cōscendit, & hinc indeq; diuaricatis cruribus parietem, perinde ac si equus esset, & voce & calcaribus ad cursum incitabat: hic ex somno expergefactus, tanto horrore correptus est, cogitans se per somnium mortem fere sibi ex præcipitio consciuisse, vt me die sequenti consuluerit ad prohibenda hæc insomnia, quæ ipsum ad obeunda vigilantium munia deducebant. Alterū curaui, qui cū natura iurgiosus & contentiosus cum aliis foret, vt plurimū somniabat se cū aliquo manū conferre, indeq; surgēs e lecto arma capiebat, gladiumq; euaginatū furiose vibrabat, perindeq; ac cum inimico pugnans, vndiq; parietes & circunstātia loca percutiebat. hunc solum in thalamo dormientē claudere, armaq; omnia inde auferre; ne vel seipsum vel alterum gladio cōfoderet, in posterum necessarium fuit. tamdiuq; solus permansit dormiens, quamdiu se cognouit a talib. insomniis deprehendi. Præter hos artificē cognoui, qui dormiens e lecto surgebat, e thalamoq; exiens domū fere totā peragrabat, scalasq; nullo discrimine ascēdebat & descendebat. hic semel nullis indumētis amictus domo exiens apothecam propriam adiuit, eamq; clauibus aperuit. a qua demum expergefactus ab amicis qui ei forte obuiam facti fuerunt, maxima cum verecundia & timore, dubitās ne inde stultus existimaretur, non amplius dormiēns sed vigilans, rediuit. Dum hæc scriberem, accersitus sum ad inuisendam adolescentulam, annum decimum nonum agentem, quę decima die a puerperio media nocte, somnians se quædam domestica negotia acturam esse, e lecto,

hyeme sæuiente, nullis indumẽtis amicta, surrexit, & cum e thalamo hac imaginatione ducta in partes domus inferiores descendere vellet, strepitu facto dum ostium aperiret, matrem quæ vna cum filia in eodẽ lecto decumbebat, expergefecit. quæ mater, nouitatem rei admirans, filiam alta voce clamans, eam increpando vocauit: ex qua voce expergefacta ipsa filia ad lectum rediit, affirmans se, nisi a somno excitata fuisset, e thalamo exituram esse. Hinc ad viginti quatuor dies, cũ marito dormiens, similiter circa nonam noctis horam subito e lecto exiliens, & ad ostium properans, expergefacta a viro, eam alta voce vocante, flens & tremens ad lectum regressa est: narrans se somniasse, fugere ex lecto tunc temporis voluisse, ad euitandam vim sibi illatam ab homine, Venerem ab ea expetente. hæc eadẽ cum similia insomnia sæpius passa sit, & hinc timeat, ne quid mali ei ex hoc contingat, me ad eam curandam accersiuit. Alias his consimiles historias referre possem, tamen hæ sufficiant vltra testimonia Galeni & Aristotelis, ad confirmandam hanc sententiam, quod aliquando in dormientibus vel motus tantũ, vel simul cum motu etiam ipsi sensus, reseruentur. Qui dormientes quomodo cõtra formalem rationem somni (qui est ligamentũ primi sensiterii, per quod animal ab omni sensu & functione animali, ad regenerationem spirituũ, & ad restaurationem virium ex vigilia dissipatarum, quiescit) vigilantium munia, quę sunt sentire & moueri, obire possint; non ita facile est explicare, ac certam rationem reddere. Si tamen ad hoc ego probabilia (alii hanc rem demonstratiuis explicabunt rationibus) adducã, satis mihi fecisse videbor, ita horum affectuum causas expositurus. Anima corpori annexa, vt docet Hippocrates in libello de insomniis, eidẽ dum vigilat homo, ita inseruit, vt in multas partes distributa, singulis corporis partibus suę sensibus aliquam sui partẽ distribuat, videlicet auditui, visui, tactui, gustui, gressui, actioni, ac omni corporis facultati. in hacq; distributione nõ sui iuris est anima, sicuti nec in cogitatione. non enim non potest corpori suas facultates impartiri, & non potest continue aliquid non cogitare. Cum autem corpus quiescit, anima adhuc in motu est, & corporis par-

Causæ.

tes omnes pertreptans, easdem gubernat, & omnes corporis actiones perficit. Nam corpus dormiens non sentit, ipsa vero vigilans cognoscit, ac visibilia videt, & audibilia audit, vadit, tangit, tristatur, gaudet, considerat: & in summa, quæcunque corporis aut animæ munia sunt, ea omnia anima ipsa in somno obit, dum anima, siue vigilando siue dormiendo hæc agit, semper omnia quæcunq; agat, mediantibus spiritibus, qui sunt propria & immediata ipsius animæ instrumenta, exequitur. Vnde in his, in quibus spiritus sunt perfectiores, semper anima proprias functiones, vbi organa naturaliter disposita fuerint, excellentius operatur. in quibus autem hi sint imperfecti, diminute & imperfecte suas producit operationes. Spiritus perfecti & imperfecti redduntur ex puritate & impuritate sanguinis & humorum. quales enim sunt corporis nostri humores, tales sunt & spiritus. Qui spiritus in aliquibus sunt puri, subtiles, æthetei & clari, in aliquibus sunt impuri, crassi, turbidi & nebulosi. Qui hos habent, sicuti nec vigilando perfecte vel sensus vel mentis munia obeunt: ita nec dormiendo somniantes clare rerũ imagines, sensibus & menti iam oblatas & in phantasia reseruatas, circumspiciunt: in hisque, præ nimia spirituum ac humorum impuritate ac humiditate, vel nulla vel pauca & confusa videntur somnia: præ nimia enim turbatione ac crassitie tũ spirituum tum humorum rerum idola clara & euidentia repræsentari nequeunt. Qui autem spiritus claros, subtiles ac æthereos habuerit, sicuti in vigilia perspicax, ad actionesque promptus & ad motum facilis existit; ita in somno rerum imagines clare discernit, easque adeo euidentes ac euidenter conspicit, vt perinde ac in vigilia, ea omnia quæ cogitationi offeruntur, tanquam vera imaginetur, eaque sedulitate qua vigilans in eisdem actionibus vteretur, hæc omnia mente exequatur, eo ordine quo imaginationi repræsentantur. Quod si vltra spirituum tenuitatem ac subtilitatem dormiẽs sit fortis imaginatiuæ, quales solent esse qui melancholici sunt habitus, in quorum nonnullis rerum imaginationes ita fortiter ac vehementer imprimuntur & adhærent, vt nullis argumentis dissuaderi aut ab his amoueri queant. in his hoc causatur, quod eis dormientibus

mientibus somnia ita euidentia ac fortiter imaginata repræsentantur, vt vera magis hæc credant, quam ea quæ ipsis vigilantibus offeruntur. hincque in his somniis, tota mente ac totis viribus agentes, eas functiones, dominante anima præ spirituum tenuitate ac forti imaginatione ipsi corpori, perinde ac si vigilarent, operantur, & inde surgunt e lecto, ambulant, pugnant, iisdemque propriis operationibus quas somniantes imaginantur, se addicunt ac operam nauant. Quod si in his dormientibus etiam somnia non repræsententur, vbi tanta fuerit cũ forti rerum imaginatione spirituum tenuitas & subtilitas, possunt in his ab anima ita sensibus ipsis propriæ facultates impartiri, vt dormientes quidem, non tamen somniantes, videant, & audiant, cæterasque sensuum functiones euidentes habeant: indeq; nonnulli dormientes iter inceptum prosequuti sunt. alij domus partes ipsis notas circumierunt, superioraque & inferiora adire potuerunt; alij ad loca familiaria, quę ipsi videntes ab aliis discernere potuerunt, progressi sunt: quod est id, quod Philosophus per ea verba testabatur, dicens: *Sunt enim qui dormientes resurgunt & ambulant, videntes eo modo quo qui vigilant. iis enim qui sensus accidentium contingit, quanquam non vigilantibus, non tamen vt somnium.* Causa igitur, quod in dormientibus vel motus tantum, vel vna cum motu etiam sensus ipsi, referuentur, erit fortis imaginatiua vna cũ spirituum tenuitate & subtilitate. Quoniam autem fortis hæc imaginatiua in melancholicis vtplurimum adesse solet, ideo animaduerto, talia accidentia vtplurimum causari in his qui melancholici sunt habitus; testorque me tales affectus in consimilibus hominibus curasse, in quibus etiam spirituum tenuitatem & subtilitatem inesse conieci. hos enim loquaces, promptos, impigros, facile irascibiles & versatilis ingenii esse, obseruaui. Quos cognoui facilius in hæc incidere insomnia & dormitiones, vbi quibusdam passionib. irretiti essent. in his.n. omnis imaginatio repręsentat id, a quo ijdẽ facile patiũtur & afficiuntur. & hi ab omni leui imaginatione & similitudine facile in proprio affectu decipiuntur; ac circa eandem supra modũ soliciti sunt. circa enim sensus (vt dicebat Aristoteles in libro de

somno & vigilia) facile decipimur, cum in passionibus existimus. Vnde a modica similitudine trepidus imaginatur & putat se hostem videre; amans autem dilectum inspicere; iracundus stimulantem persentire: & hic quãto magis passibilior fuerit, tanto magis a minori similitudine decipitur. Vnde huius ratione, qui fortem rerum imaginatiuam vna cum spirituũ tenuitate habuerint, si passionibus afficiatur, in hæc insomnia procliuis erit: ac etiam, vbi non somniauerit, dormiens poterit, ductus a leui similitudine & imaginatione vigilantium munia obire. Hæ penes me sunt eæ causæ, ex quibus conijcio dormientes non præter rationem posse moueri & sentire. Quas qui animaduertent, facile nouerint, quibus præsidiis succurrendum sit ijs qui talibus affectionibus detinentur, cum enim, vt ex prædictis liquet, tenuitate spirituum ac forti imaginatione hi dotati sint, quibus etiam adduntur sæpe passiones quibus irretiti sunt;(quæ omnia in melancholicis habitibus promptius, quam in cæteris quibuscunq; reperiuntur ac firmantur (ideo ad talia insomnia, ac dormitiones prohibendas, & spiritus crassiores reddere, & imaginationem minus tenacem efficere, melancholicum habitum temperare, & affectus ipsos in talibus patientibus

Prognosticum. corrigere debemus. Quos curabimus, non quia hæ affectiones sint morbi, vel quia ab his malum aliquid simpliciter immineat, sed quia hi dormiendo possent ex insomniis ad præcipitia deduci, vel ad aliqua peragenda concitari, ex quibus vel mortem incaute ac inconsiderate sibi consciscerent, vel aliis inferrent: cuius ratione, non autem quia ex insomniis aut ex somno lædantur, huiuscemodi patientes consulere medicos, ad tales somnos prohibendos, & ad talia insomnia profliganda, consueuere. Quod vbi contigerit, Medicus hac via quatuor indicationibus

Curatio. propositis obuiabit. Primo nimiam spirituum subtilitatem corriget, eos crassiores reddẽs: hoc autem faciet, humores ex quorum puriori ac subtiliori parte hi regenerantur, incrassando: hos vero incrassabit, si alimenta crassi succi patientibus exhibenda præscribat. talia erunt carnes bubulæ, leporinæ, suillæ, & cocbleæ, casei omnes, oua ad perfectam concretionem cocta, fercula ex farina

subacta,

subacta, pisces molles, sicuti loligines, sepię, polypodes, anguillæ, legumina, castaneæ, rapæ, nuces pineæ, vina dulcia & crassa, & quæ huiusce sunt ordinis. secundo imaginationis tenacitati ac fortitudini prospiciet, cerebrum, ex cuius sicca intemperie hæc dependet, humectando: in quo casu præter victus rationem humectantem præscribendam, maxime prodesse poterunt embrochæ & lotiones capitis, vel simpliciter ex aqua dulci paratæ, vel ex decoctionibus rerum quæ eiusdem sint facultatis, compositæ. Secundum locum ab his habebunt inunctiones ex oleis humectantibus, quale est oleum amygdalarum dulcium, & violaceum, & præter hæc odoramenta ex aquis odoratis, quæ similiter humectare queant. Tertio loco habitum melancholicum temperabit, præscripta ea victus ratione, quæ nec retorridos nec adustos sed benignos humores generare possit. quare humectantia alimenta, quæ tamen boni succi existant, administrentur, & corpus ipsum ad humidum alteretur, quod potissimum aquæ dulcis balnea, quæ in simili casu cæteris omnib. medicamentis præferantur, præstare poterunt; sique in his generati sint, abundentque nigri & melancholici humores, lenibus medicamentis prius expurgentur. Vltimo vehementes intensosq; animi affectus corriget, si patientes a propriis & molestis negotiis abducat, si hilarem vitam præscribat, si iucundas & gratas societates adhibeat, si grauibus persuasionib. eos increpet, si solicitudines & omnes laboriosas curas interdicat, in summaq; si hos in contrarium habitum traducat. His omnibus peractis, sperādum est, hosce patientes a talibus insomniis & dormitionibus liberatos esse, vnde vere iucundissimum somnū, qui omnium laborum & solicitudinū eis certū existat perfugium, capere possint. si tamen ex prædictis non omnino nec integre res absoluta sit (in nonnullis enim vidi admodū difficile esse, tales affectiones soluere) deueniat Medicus ad aliqua leniter somnum prouocātia: in quo casu feliciter quandoq; expertus sum post cœnam ante somnū exhibere lac *amigo* dictum, ad quantitatē quinque aut sex vnciarum. hinc enim leniter humectatur cerebrum, & leniter consopitur, spiritusq; illi tenues quodammodo incrassan-

tur. Quod si nec hoc sufficiat, ad lenia stupefacientia deuenio, sicuti ad fercula, ex seminibus papaueris albi parata: ex quibus, prouocato profundiori somno, ac obtusis spiritibus ipsis, adeo consopiuntur homines, vt facultates sensitiuæ ac motiuæ proprijs organis ea viuacitate amplius communicari non possint, vt ex his dormientes vel deambulare vel sentire queant. Validiora autem stupefacientia vitanda esse duco, non quod hæc nequaquam sint apta talia insomnia stupefaciendo inhibere, sed quoniam in tali casu, cum patientes non sint insomnes, nec vigilijs crucientur, in somnosque procliues sint, stupefacientia talia nocumentum quam iuuamẽtum facilius inferre possent. vltra enim intentum ac propositum terminum agerent, cerebrumq; ac omnes sensus nimis consopirent, vnde insomnia quidem prohiberent, sed vel in carum vel in coma patientes deducerent: cuius ratione etiam exteriora stupefacientia, & cætera omnia somnum prouocantia, omittenda censeo, solisque prædictis vel similibus præsidijs agendum esse iudico.

De Rabie. CAP. *XIX.*

Rabies.

RABIE hominem affici, indeque periclitantem miserabiliter vita orbari, satis apertum est. quorum autem ratione hoc fiat, & quid sit rabies, & an curationem admittat, non ita in confesso est. Scio multa de hac materia ab antiquis monumẽtis literarum prodita esse: tamen cum ratio & experientia, quam plurimam huiusce rei habeo, multa longe aliter, quam ipsi docuerint, mihi persuadeant; hic decreui quæ in hac materia animaduertenda sint, explicare, vt cognoscant Medici, quanta cum diligentia antiquorum scripta in materiis abstrusis & non frequentibus sint perpendenda, & ad Lydium, vt dicunt, lapidem examinanda. Quicunque authores de hac egere materia, omnes sub titulo de commorsis a cane rabido hanc rem perstringentes, eius ordiuntur tractationẽ, primo declarantes, qua de causa canes rabidi fiant, secundo quibus hi deprehendantur notis. Hanc docendi formã ego diu considerans, cum vltra canes ex Aristotele camelum

An tractatus de rabie debeat inscribi de morsu canis rabidi.

lum & equum;ex Auicenna vulpes,mustillas,& mullos;ex Cælio Aureliano vrsos, leopardos, & asinos; ex Alberto Magno lupos tentari rabie sit certum; non potui non admirari,cur de rabie acturi, quæ homini per tot animalia communicari potest, solum de morsu canis rabidi agentes,tractent & inscribant de commorsis a cane rabido, cũ de commorsis ab animali rabido inscriptionem ponere debuissent. Nec est quod dicas, iure ab antiquis hoc factũ fuisse,cum vera rabies solum a cane communicari possit, cæteras autem non veras esse, sed per similitudinem ad hanc rabies dictas esse, quoniam quæ maior similitudo poni debet lupinæ rabiei ad caninam,quam quę ipsius canis ad lupi, cum a lupo, sicuti & a cane,vera & exacta inducatur in hominem rabies:imo noui ego,a lupo sæuiota & magis horrenda consequi symptomata, quam a cane rabido: magisque hi & violentius cruciantur quia lupo rabido commorsi sunt, quam qui a cane. Quod de lupo attestor, idem de cæteris animalibus prædictis asseratur, affirmeturque, veram rabiem ab omnibus his generari. Quæ tamen vera rabies a solis canibus primam fortasse apud antiquos sumpsit denominationẽ, quoniam hi magis quam cætera animalia, consuetudinem manifestam habent cum homine, clariusque nobis eorum patefiunt accidentia,frequentiusq; cæteris rabie corripiuntur:quod tamen non tollit,cætera prædicta etiam rabie vera deprehendi. Quam veritatem cum Galenus negauerit, creditur hoc ab eo factum fuisse ob non habitam ab eo huius rei experientiam, quam si vidisset vel si eius testimonium fidum audiuisset,eam profecto sententiam ablegasset,nec dixisset, solum canem ex omnibus animalibus rabie corripi: quod cum falsum sit, pluraque sint animalia quæ rabie tentantur; de hac materia scribentes, titulum non de commorsis a cane rabido, sed de commorsis ab animali rabido ponere debebant.*hac de inscriptione.*

Qua anima lia rabiem incurrant.

Rabies Vera an sit solius canis, & non cæterorum animalium.

Lib. 4 de loc. affect. cap. 5.

His addo, quod nonnulli tentantes reddere rationem, cur potissimum ex omnibus animalibus canes rabie corripiantur, dixere hoc fieri, quoniam cùm praua huius virus seminaria analogiam & proportionem habeant ad humores prauos,& melancholicos,canis autem præcipue

Canis cur potissimum ex omnibus animalibus rabie tentetur.

sit animal cacochymum & melancholicum, hinc fieri, vt hi potissimum in rabiem incurrant. quæ sententia ex toto falsa est. nam ante canis rabiem nulla sunt seminaria, per quæ hæc rabies cani communicetur, nec ipso rabiẽte potest referri causa ad canis habitum, seu ad prauitatem humorum eius naturalem, nec etiam ad id quod melancholicum sit animal; quoniam canis habitus, nulla extrinseca causa accedente, nõ est sufficiens rabiei causa. alias omnes canes rabiem incurrerent. cum autem dicunt, canem esse animal cacochymum: si de propria specie sit sermo, absurda est dictio, quoniam nec serpentes in propria specie debent dici cacochymi. Si autem dicatur relatiue ad hominem, non solus canis, sed lupi & vulpes & asini & similia animalia dici debent cacochyma, & ita hoc proprietatem canis non consequetur. Quod autem canis sit animal melancholicum, experientia oppositũ dictat, cum inter bruta ita gestire, colludere, dominis applaudere, blandiri, & in omnibus actibus lætitiam præseferre, nullum animal, sicuti canis, videatur. quare nec ratione analogiæ, nec ratione cacochymiæ, nec quia sit animal melãcholicum, asseratur, canẽ ex animalibus præcipue rabie corripi. Quærentes autem causas, propter quas canis rabidus fiat, docẽt hoc fieri ex immoderata eorum intemperie calida & sicca, quæ præcipue in eis introducitur ex inclementia calidioris cæli. cuius vi cum adurantur humores in canibus, hinc insaniunt, & insaniam hanc rabiẽ vocari dicunt. hãc sententiam viri celeberrimi admiserunt. sed cum causæ suis effectibus adæquari debeant, notumque sit experientia & testimonio grauissimorum virorum, etiam extremam hyemem vehementiaq; frigora rabiem inducere canibus, sicuti & cadauera corrupta ac putrida, potusque consimiles, & nonnulla alia abominabilia degustata, & in vsum alimenti ab eis desumpta; nullo pacto asserendum est, ex intemperie calida & sicca, tãquam ex causa propria, rabiẽ canes incurrere. At dices, quæ igitur erit causa propter quam canes rabie corripiuntur? Declarauimus in tractatu febris pestilentis, in homine aliquando humores corporis nostri, siue hoc fiat ratione alimenti externi, siue ratione causarum internarum, ita corrumpi, vt hinc naturam

Canis an sit animal cacochymum.

Canis an sit animal melancholicũ.

Canis qua de causa rabidus fiat.

tu:am nobis contrariam adepti, deleteriorum venenorum vim & facultatem consequantur. hoc idem censeo in canibus, cæterisque animalibus quæ a rabie tentari possunt, contingere, videlicet, quod cum in eis nonnunquam eorum humores corruptionem ingentemque prauitatem patiantur, hinc euenire, vt in ijsdem, cum ex corruptione venenatam naturam & facultatem eorum humores acquisierint, excitetur & formetur virus istud, quod petens eorum membra principalia, eos in rabiem tandemque in mortem præcipitat. Cur autem ex corruptione hoc virus tãtum in canibus; & in aliis quæ huiusce sunt classis, animalibus potissimum generetur, hoc ex proprietate naturæ eorum contingere assero. Quæ proprietas naturæ non in temperamento cõsistit, quoniam si hoc esset, omnia animalia quæ rabiem incurrunt, eiusdem essent temperamenti: quod non tantum est falsum, sed etiam absurdum. cum enim sicut in homine mores temperaturam sequantur, ita in omnibus his animalibus animi eorum affectiones eiusdem essent ordinis, cuius oppositum sensus dictat, sed consistit in abstrusa & occulta eorum proprietate ac natura, quæ nobis ineffabilis & imperceptibilis est, sicuti & cætera omnia, quæ a proprietate aliquid vel patiuntur vel agunt. Sicuti autem ex corruptione humorum in canibus cæterisq; animalibus, ex propria eorum natura & occulta proprietate hoc virus rabidum gignitur; similiter & virus istud non consequitur vllã temperamenti conditionem, sed simpliciter est venenum a proprietate ac a tota substãtia: hincq; fit, vt & a calida & a frigida causa possit excitari, quoniam omnia ea quæ humores horum animalium in corruptionem deducere possunt, facultatem habent procreandi rabiem. Vnde cum & cælum calidissimũ, frigidissimumq; pariter, (quoniam vtraq; extrema violentiam naturæ inferunt) possit vel in corruptionem humores deducere, vel corruptos excitare; facile canes & ęstate feruẽtissima & hyeme prægelida rabiem patiuntur: quod non ex aeris tẽperamento alterante solũ humores procedit, quoniã si hoc esset, vbi æstas rabiẽ posset introducere, hanc eandẽ hyems nequaquam procreare valeret: nec aeris validę in contrarium permutatio-

Corruptio humorum in canibus Vnde causetur.

nes hoc idem agerent, quæ tamen ad inducendã rabiem experientia testante validissimæ sunt. & hoc, quoniam tales aeris permutationes facile eorum humores in corruptionẽ prauamq; naturam traducũt. hanc humorũ corruptionem, violentiusq; quam prædictæ causæ, & cum maiori efficacia, in canes inferunt alimenta corrupta & putrida ab eis desumpta; potusque similes hausti, & nonnulla alia abominabilia, quæ in salutem hominũ sub silentio continenda sunt, degustata. Hanc ego præcipuam causam rabiei canum censeo esse, hancque validissimam omnium adnotaui. cum enim omnia quæ ad hanc materiam faciunt diligentissime inuestigauerim; inueni fere omnes canes rabidos vel cadauera hominum corrupta & putrida, vel carnes animalium putrescentes comedisse, vel potum consimilẽ hausisse, vel alia abominabilia degustasse; quæ omnia, ab eis in alimenti vsum assumpta, corruptionem humorum ingentem & prauissimam in ijsdem concitare possunt: cuius violentia naturam & facultatem venenatam humores adepti, non ratione alicuius intemperiei validæ, quæ ab assumptis introduci non potuit, sed ratione prauæ eorum qualitatis, & merito proprietatis eiusdem canis abstrusæ, sensibusque nostris reconditæ, virus hoc rabidum in eis excitant, quod factum venenum a proprietate eos in rabiem & mortem deducit. Hinc non videbitur mirum, si lupus a venatoribus captus, in diuersaque obsoniorum genera apparatus & coctus, fuerit in causa, vt qui eum gustarint esitarintque, rabie non multo post correpti fuerint; quoniam cũ virus hoc sit venenum a tota substantia, vi ignis in totum deuinci non potuit, qui tamen omne temperamenti genus nulla cum difficultate domare potest, quique omnium rerũ quæ coctionem vi eius recipiunt, qualitates manifestas superare valet. Quare constituo, canes, cæteraque animalia quę rabie tentari solent, non ex temperamenti alteratione, quę nusquam est sufficiens causa,) cum hinc ęqualiter fere omnia hæc animalia deberent morbo corripi) sed ex praua & ingenti humorum corruptione, quæ ex violentia excessus aeris, & ex eiusdem validis in contrarium permutationibus, sed potissimũ alimentis putridis & abominabilibus

Lupi rabidi caro tosta quare potuit rabiem communicare comedentibus.

ab eis

ab eis desumptis, generari potest, rabiem pati. quæ rabies ideo in his gignitur, quoniã cum humores ex corruptione deleteriam & venenatam facultatem acquisierint, ex his ob proprietatem naturę & habitudinis horum animalium occultæ generatur venenum, quod a tota substantia rabiem inducens ea tandem vita excludit. Quibus signis rabidus canis deprehendatur, non exponam; quoniam in claris non est immorandum, & præcipue cum hoc exquisitissime ab omnibus scribentibus declaratum sit. cuius habitis signis, desumpta ab ijs analogia, facile erit dignoscere, quando cætera animalia quæ rabiem incurrere solent, eadem correpta sint. *hæc de canina rabie sufficiant*, nunc de humana agamus.

Rabientium animalium signa.

Animalia rabida, quæcunque eis obuiam fiunt, violenti petunt morsu, tamque animata quam inanimata mordent, canesque dominum pariter ac alienos, nulla habita distinctione, ferociter dentibus inuadunt. Ex hoc morsu, qui a morsu non rabidi animantis nulla sensibili differentia distingui potest, homini per contactum seu dentis seu saliuæ & spumæ rabidi animalis eiusdem virus communicatur. qui contactus ad hoc efficax non est, nisi aperta ruptave cuti, quoniam hoc virus, integra ea existente, altius penetrare non potest. Vlceri communicatum virus per morsum nullum prodit signũ perniciei, quam postea illaturum est, sed intro latenter subiẽs spiritus, sanguinem, humores ipsasque solidas corporis humani partes labefactans, sensim modo paucioribus modo pluribus diebus, modo per menses, modo per annos serpit ad principalia membra; quæ vbi attigerit, ad rabiem hominem deducere incipit: nisique statim, morbo vix apparente, generosa ab arte administrentur remedia, patientes per rabiem in miserabilem mortem præcipitat. Dum rabiunt homines, cor & præcordia eis vellicantur, mentis confusio accedit, labare res circunstantes ipsis videntur, loco stare nequeũt, inordinate se iactant, oculis torve aspiciunt, aspectu horrendi sunt, ipsis distendũtur membra, in inspiratione plurimum offenduntur, sitiunt admodum, ac continua querimonia lamentantur. Cum deterius habent, in furorem aguntur, spuma ad os eis apparet, dentibus alios petunt, vt

Homini quo modo rabies a rabido animali communicetur.

Rabientis hominis signa.

canes latrant, vel vt lupi vlulant, dentibus strident, sudant & conuelluntur. Sed his omnibus vnum maximum accedit incommodum, huic affectioni peculiare & proprium, quod aquam & omnia liquida & potulenta ita auersantur & perhorrescunt, vt mortem sæpe facilius quam ista admittant. mirumque est, quantum ex sola istorum oblatione agitentur, contremiscant, confundantur, concutiantur, angustientur, seque huc atque illuc iactent, vt vix ab astantibus loco contineri queant. Huius ratione vocatus est affectus ille Græcis ὑδροφοβία, quasi quod rabies nihil aliud præcipue sit, quam aquæ timor. diffinitusque ab antiquis dictus est appetentia vehemens atque timor aquæ sine vlla ratione. Author diffinitionum medicarum dicebat, esse affectum ex morsu canis rabie furentis, addebatque fieri cum potus auersione, cõuulsione & singultu, & cum superueniente delirio, cuius delirij meminit etiam author libri de Theriaca ad Pisonem. Alii autem rem hanc breuius perstringentes diffinierunt, hunc morbum esse affectum præternaturalem cum delirio, & aquæ timore irrationali & vehementi. Horum authorum dicta si experimento corresponderent, simpliciter admittenda essent, at longe aliter experiẽtia dictat. Quod homines, vbi rabie correpti fuerint, auersentur, perhorrescant, fugiantq; omnia liquida, & potissimum aquam; clarum est: sed an ipsam vere timeant, & an timentes timeant sine ratione, & an cum hoc affectu sit semper delirium, conuulsio & singultus, non ita constat. Pro huius rei euidentia pręmittenda est causa, propter quam homines rabidi potũ & omnia liquida auersantur; quo habito, prædicta satis facile innotescent ac dilucidabuntur. Huius rei causas diuersas prodiderunt antiqui. Alii dixerunt, hos aquam auersari, vel quia propriam speciem in ea, tanquam in speculo, rubicundam, toruè tuentem & ira plenam, conspiciũt; vel quia in eadem canis, a quo commorsi fuerint, imago appareat, cuius violentiæ & ferociæ recordati, confestim immodico corripiuntur timore; causa hæc est fabulosa, nec vllo experimento comprobari potest, cum rabientes nec in aqua quid videant, vt pluries ego interrogans ab eis audiui, nec aquam solum, sed omnia liquida, in quibus etiam nulla

Rabies quare dicta ὑδροφοβία ab antiquis.

Rabies quid sit.

Rabidi quare aquam & liquida auersantur.

nulla species repræsentari potest (cuiuscemodi sunt iura & fercula & alii turbidi potus) pariter fugiant. Quidam dixere, homines rabientes liquida & humida formidare, quoniam, mutata eorum substantia ad summam siccitatem, hincque arefacta, timent omnia humida, tanquam eis aduersantia, aptaque ad eorundem destructionem & dissolutionem. At sententia hæc sensui contradicit. nam rabientes, dum liquida auersantur, non propriam temperaturam, an vel humida vel sicca sit, perpendunt & dignoscunt, nec ratione sed sensu ad fugiendos liquores ducuntur. Eam autem insignem siccitatem quam hi in rabidis hominibus supponunt, nec ex pulsu, nec ex habitu, nec ex facie, nec ex alio sensibili signo (quo ad sensum enim, in his immutati non sunt) ego vnquam deprehendere potui. Quæ tamen, vbi summa est, (vt in hecticis & marasmatis) facile cognosci potest. Nonnulli ab eadem siccitate auspicati dixere, hos formidare non solida sed liquida, quoniam hæc sua subtilitate, ingredientia meatus ventriculi exsiccatos, valde eos lædunt. ad cuius læsionem, consentientibus cerebri membranis, læditur imaginatio, quæ postea est in causa huius formidinis. Opinio hæc supponit marasmatum ventriculum, eiusque penetrationem, cuius ratione lædatur a liquidis, quæ a veritate longe distant, cum tantæ siccitatis ventriculi nulla sint signa; nec ea penetratio, si detur, possit tantam afferre læsionem, vt humida inde auersentur, alias in marasmatis, & in his in quibus hectica est ventriculi, similis fieret penetratio, similisque læsio, cuius oppositum experientia docet. Alii probabilem adducentes causam dixerunt, quod cum in rabie correptis spuma circa os obuersetur, & corde liquescant, si his liquida offerũtur, phantasia in eis excitat imaginationem liquidi ipsos extinguentis, cum ex paruis occasionibus in ægris horribilium imaginatio excitetur, vt in febricitantibus apparet, qui ex paruis lineamentis parietum imaginantur animalia sæua, vnde timent & clamant: ad cuius conformitatem ex imaginatione huius liquidi extinguentis dicunt, excitari in rabidis formidinem humidorum. Porro pulcherrima est hæc ratio, & satis probabilis, non tamen admittenda, quia spumam circa os non

In rabidis an sit summa siccitas.

Rabidi non semper habent spumã circa os.

omnes rabientes habent:& qui habent,tantum in vltimis horis habēt.attamen antequam spuma ad os eorū obuersetur, liquida abominantur: qua de re hoc non poterit esse ob imaginationem excitatam a phantasia, mota a causa externa. Hi rem istam altius perscrutantes aliam assignāt rationem,dicētes, quod corpora exsiccata, dum naturam propriam adhuc retinent, humidum quidem appetunt; sed si eo res deducta sit,vt propter nimiam siccitatem formam connatam & naturalem amplius non conseruent, ac ab ea ceciderint; non tantum non appetunt humida, sed ea,vti contraria,abhorrent & respuunt, sicuti in morituris apparet, in quibus cum extincta sit viscerum natura, cibum & potum renuunt, nihilque quod eos alere possit, admittunt,omnia similia,tanquam molesta & horribilia, a se abdicantes. quod idem cum sit in rabie correptis, videlicet quod cū his viscera & cætera principalia membra adeo exsiccata sint, vt amplius naturā propriam non conseruent,sed vere extincta sint; hinc sequitur, quod omnia humida & liquida abhorreant & abominentur.Ratio hęc nihil dicit in casu nostro.cum enim vniuersalis sit,vniuersaliter etiam concludere debet,quoniam vbi natura viscerum extincta sit, non modo liquida,sed etiam solida abhorrere debent: sicuti in his qui prope mortē sunt,in quibus non potus tantum,sed & cibus & omnia oblata,cuiuscunque sint generis, reijciuntur: at in casu nostro solum liquida & potulenta auersantur ægri, cum solida accipiāt, & aliquando auide petant & assumant. cuiuscemodi in nonnullis vidi rabientibus,qui panem & carnes,pręcipue autem saccarum in maxima quanticate, dum rabie cruciarentur, assumebant: quod tamen saccatum, si in vino vel in iure vel in aqua dissolutum offerebatur, pariter & aquam simplicem auersabantur. Quare cum hi solida cibaria prompte assumant, hisque interdum delectentur, indicium sit, in his viscerum propriam naturam non extinctam esse, sed conseruari adhuc.cuius ratione cibaria solida appetunt & assumunt. qua de re nec hæc erit assignanda causa, cur aquam & omnes liquores rabie detenti abominētur. Exclusis tot grauissimorum virorum sententiis,quid in hac re sit sentiendum, difficile est affirmare.si

Rabidi aliquando solida alimēta libenter sumunt & petunt.

re, si tamen ego ad hoc probabilia, & quæ vel nullam vel minimam patiantur contradictionem, adduxero, satis mihi fecisse videbor, alijs rem istam demonstratiuis rationibus discutiendam relinquens. Declaratum est, virus animantium rabidorum nullam consequi peculiare temperamentum, sed esse venenum a tota substãtia. hoc vbi homini fuerit communicatum, latenter absque noxæ sensu labefactans humores, pedetentimq; per partem post partem permeans, quam primum membra principalia attigerit, ea vellicat, maximoque cruciatu affligit, sitim inducens. quo tempore si patientes quid liquidi hauserint, vltra quam credi potest, maximam persentiunt læsionem, admodumque ex eo potu interne cruciantur. Hoc non alicuius temperamenti ratione fieri potest (quoniam siue calida siue frigida assumant, omnia pariter, cuiuscunque sint facultatis & temperamenti, æqualem proferunt molestiam) sed ratione propriæ naturæ veneni. quod sicuti est venenum, a tota substantia hominem lædens, ita antipathiam quandam ad omnia liquida habet, per quam ita a liquidis exasperatur efferaturque, vt inde maiori ferocia exultans sæuius petat & cruciet internas partes. hanc noui ego causam, propter quam a principio abhorreant liquida, quoniam omnes vnanimiter assenserunt, se a liquidis admodum læsos prius fuisse. post quam læsionem adeo omnes liquores deinde abominati sunt, vt etiam ex eorum oblatione & solo visu eundem & aliquando sæuiorem passi sint cruciatum. Quod non sit mirum. cum enim re vera hi lædãtur a liquidis epotis, facile erit, quod ad eorundem oblationem & visum idem sequatur incommodum, cum percepta iam læsione ex vero potu, ad oblationem tantum & ad eius solam imaginationem hoc subsequi possit, propter maximum consensum quẽ habet ventriculus cum rebus vel visis vel imaginatis. Cuius consensus merito videmus, sæpe ob visas res abominabiles & fœtidas multos vomitum incurrere, in quem pariter aliqui interdum ex sola imaginatione incidunt, in aliisque subuertitur ventriculus ex solo audito sermone de iisdem rebus. cuiuscemodi etiam nouimus multos, qui vel videntes vel audientes, alios comedere seu sermonem habere de

Rabidi quare aquã & liquida auersantur.

Rabidi quare ad oblationem & visum rerũ liquidarum lædantur.

comestione fructuum acidorum & austerorum, persentiunt sibi ventriculum commoueri; indeque eis resudante humore ex ventriculo ad gulam, os humida saliua repletur, & inde plura sputamina fiunt. Quapropter cum tantus sit consensus inter ventriculum & res visas seu imaginatas; non sit mirum, si præuia existente læsione, non tantum liquida abominantur, sed etiam eorundem visionem tolerare non audeant, cum ex solo aspectu eandem fere calamitatem in ventriculo & partibus internis persentiāt, quam ex vero potu perciperent. His addo, virus istud venenatum tantam habere antipathiam ad liquida, vt non modo ab assumptis, sed etiam ab oblatis & visis liquoribus exacerbetur: cuius merito videmus patientes in tali statu constitutos, si sæpius cogantur tenenturque liquida assumere, & eisdem eadem sæpius offerantur, citius perire, quam illos quibus ista non offeruntur: cuius rei ratio est, quoniam in eis ex liquidorum assumptione vel oblatione semper magis efferatur venenum. qua de re hoc, sæpius agitatum & stimulatum, ferocius agendo mortem accelerat. Nec mirum si alicui, per solam oblationem liquidorum posse venenum internum exacerbari, cum inanimata quædam coram his, quibuscum antipathiam naturalem habent, ex sola præsentia a propria forma immutententur. hinc cornu Vnicornis, & cornu vel linguam serpentis, oblato veneno, sudare; lapidem prassinum, *Plasma* dictum, eodem præsente, splendore proprio priuari, videmus. quod si in corpore inanimato hæc sunt possibilia, cur venenum in corpore animato, in quo propriam exercet facultatem, nō potest, oblatis his ad quæ antipathiam a substātia habet, vim suam acuere, magisq; patientes cruciare, sed quid magis? Apud nos per longa tempora obseruatum est, quod qui commorsus a rabido animali ante exactum annum tetigerit vel plantam cornus, vel sanguinariæ, ineuitabiliter incidet in rabiem. proditum etiam est, eosdem si sub sorbo dormiant, rabie corripi: ex quibus duo clare habemus; alterum, quod hoc virus a tota substantia non ratione temperamenti agit, quoniam nec a tactu nec ab vmbra intemperies introduci potest; alterū, quod hoc venenū si dum sopitū est, excitari potest ab his cum

Rabidorum virus nō solum a liquidis assumtis, sed etiā ob latis & visis exacerbatur.

Morsus a rabido animali si tetigerit cornum vel sanguinariā, incidet in rabiē.

cum quib. antipathiā habēt, tanto magis ab his exacerbari poterit, quibuscū, dum viget actuq; lędit, eandē habet. Cuius antipathiæ nulla alia potest manifesta causa explicari, quā ea; quæ omnib. his quæ a propria substantia aliquam peculiarē facultatem habēt, est communis, videlicet quod a proprietate hoc agant. Vnde quemadmodū, quare cantharides vesicam, lepus marinum pulmonem, solatrum maniacū cerebrum lædant; nulla potest assignari alia ratio quā quod a propria & innata & occulta facultate, non a manifesta, hoc habeant; ita cum hæc in rabidis læsio interna aliquidis rebus, eorundemq; auersio & abominatio, consequatur hoc venenum a proprietate, nulla potest certa reddi & manifesta ratio. Quemadmodū etiā, quare qui lepus marinū hauserunt, omne genus piscis auersantur abhorrentq;, cum hoc ex proprietate veneni fiat, nulla potest naturalis causa adduci. Tantaq; huius proprietatis & antipathiæ efficacia est, vt viderim, cantharides nō tantum assumptas & appositas, sed etiam exterius delatas, vesicæ læsionem intulisse, sicuti & aquam exterius oblatam hoc virus rabidum exacerbare videmus; quarum rerū rationem quis naturalium manifestam reddere posset? At videmus, etiam in naturalibus rebus, nulla præsente venenosa nec virulenta materia, ad solam oblationem alimentorū quæ auersentur patientes, interius homines valde affligi. hoc pateat exemplo mulierū vtero gerētium & virorum abstemiorum. nōnullas enim ego vidi mulieres grauidas, quæ cum ex mala ventriculi affectione odissent carnes, ex sola earum oblatione in lypothymiā incidebāt. quod non ex alia factum est causa, quam ex antipathia quam habet humor prauus, in ore ventriculi in eis collectus, ad carnes ipsas, sicuti & ex eiusdē sympathia ad alias res abominabiles & alere ineptas vidi, alias appetere & comedere gypsum, alias calcem, alias carbones, alias vidi appetiisse & comedisse carnem crudam. harum rerū causa est ex materia. In abstemiis autem, quorum vidi nonnullos ex solo vini odore in syncopen incidisse, hoc factū est non ratione materiæ, sed ratione propriæ naturæ, ab intimis substantiæ suæ facultatibus vino aduersantis. similiter ad horum conformitatem rabidi homines liquida

Morsus a rabido animalis si dormiat sub sorbo, rabie corripitur.

Ad oblationem eorum quæ auersentur homines, eosdē interius affligi.

auersantur, non ratione vanę imaginationis, sed quia valde ex his læduntur, ob antipathiam quam habet hoc virus cum illis. Sed quid magis? Rabidi cum deterius habent, non mod ex assumpta & oblata aqua, verum etiam vbi sonitum eius audierint, vel aliquis de ea coram ipsis sermonem habuerit, cruciantur & læsionem sentiunt: quod non tantum ex antipathia, sed etiam ex forti patientium imaginatione per quam venenum internum excitatur, fieri potest, quæ fortis imaginatio, quantum a rebus venenatis causata possit, ex hac pateat historia. Exhibitus fuit in ferculo puluis cuidam adolescenti, qui ex eo in maximam incidit corporis iactationem, & in pruritum adeo molestum, vt vnguibus se laceraret; superuenitque totius corporis tremor, & videbatur animo linqui. dubitarunt parentes de veneno. ego ad hunc accedens vidi eum maxime vociferari, altaque voce inclamare, conquerentem se a patre tunc præsente fuste percuti: in locoque dolente statim apparebant pustulæ rubicundæ, ac si quis vere eum flagello cæderet; fugamque inde quærebat, ac si e patris manibus fugere voluisset; nisique ab astantibus vi detentus fuisset, ex præcipiti loco se dedisset, vt inde exiliret. hoc videns iussi, vt pater inde abscederet: quo remoto, nō amplius se percuti, sed percussum fuisse, alta voce conquerebatur. cum autem denuo pater dolore filii anxius ad eum consolandum rediisset, statim iterum se ab eodem percuti altius clamabat. tādem remoto patre, cum per spacium trium horarum conquestus fuisset, ostenderetque astantibus, sæpe flagelli vestigia, vibicesq; ac liuores, nullo adhibito remedio præter copiosum potū vini generosi (nullum enim aliud, omnia renuens, admisit) sponte incidit in profundissimum somnum; qui per mediam diem & noctem integram perseuerans, soluit hunc affectum, superueniente copiosissimo sudore, vnde expergefactus, sanus quidem sed fere mēte stupidus, euasit. Hinc pateat, quantum fo[illegible] imaginatio polleat, ex venenatis pharmacis causata. quæ cum fortissima sit in his qui rabie cruciantur ob virus illud; non mirum, si ex solo aqua vel sonitu vel sermone aliquando affligantur. His causis alteram addo, quæ si minus omnibus prædictis probabilis videatur, tamen

Rabidi cum deterius habent, sonitū aquæ vel sermonem de ea audientes cruciantur.

Historia pulueris mentē lædentis exhibiti.

men vera erit. sciant omnes vim deglutiendi in rabidis hominibus præpeditam esse, & hoc ratione materiei pituitosæ, crudæ, viscidæ & virulentæ, gulam totam vsq; ad fauces occupantis, non tamen omnino eam occludentis, a qua eleuatur & resudat, cum deterius habẽt, ratione magnæ commotionis, concussionis, agitationis & vellicationis viscerum, spuma ad os rabientium. hinc timent isti, extingui & suffocari ab assumptis, pręcipue autem a liquidis succis & omnibus potulentis. quapropter & hæc maxime omnium rerum potissimum abominantur, cũ hæc difficilius deglutiantur quam solida, & ab his materia illa in via existens magis agitetur, indeque magis deglutioni resistat: qua de re oppressa aspera arteria, suffocationis periculum impendet. quam læsionem rabidi persentientes etiam liquida hinc præcipue abhorrẽt, tanquam ea a quibus suffocari debeant, & quæ deglutire vix possint. interrogati enim, vt pluries ego expertus sum, cur bibere non audeant, potumq; omnem fugiant, respondent potulenta nec posse penetrare nec permeare fauces gulamve, ob eorum magnam angustiam & constrictionem. At quispiam parum in operibus naturæ exercitatus dicet; si ratione deglutionis læsæ incederet his timor liquidorum, potius solida quam hæc formidare deberent; cum facilius liquidiora quam solidiora ob substantiæ tenuitatem ingerantur. sed nouerit hic, quod vbi deglutiendi virtus impediatur, non ratione tumoris vlceris ve, aut alicuius alterius instrumentalis morbi, substantiam gulæ occupantis, sed vel ratione intemperiei vel alicuius virosæ qualitatis facultatem oppugnantis, difficilius liquida quam solida ad ventriculum demãdari, quoniam vbi quid deglutiendum est, arctius gula constringi debet, vt contangens rem deglutiendam quasi manu per fibras eam ad inferiores detrahat partes. vbi autem læsa hæc fuerit, facultasque eius labefactata, non ita arcte constringi potest: cuius ratione tunc temporis (quoniam in absorbendis liquidis arctius adstringitur gula, quam in assumendis solidis cibis) difficilius liquida quam solida deglutiuntur. quod eo difficilius est in casu rabientium, quo in eis præsto est ea virulenta materia, obstruens partes illas. Tot igitur sint causę,

Rabidi homines habẽt vim deglutiendi quo quo pacto impeditam.

Rabidi an potius liquida quam solida ratione impeditæ deglutionis abhorrere debeant.

Rabientes aquam abhorrere non ratione vani timoris. quare homines rabie correpti, aquam & omnem potum auersantur. Ex quibus pateat, rabientes liquida omnia abhorrere, non ratione vani timoris, nec merito alicuius falsę imaginationis, sed quia vere & sensibiliter ab his non tantum assumptis sed etiam oblatis, interius admodum læduntur & cruciantur: qua de re præcipuus huius morbi *Rabies verus character.* character non erit aquæ timor, quemadmodum antiqui opinati sunt, cum ὑδροφοβίαν appellantes, cum hi non aquam timeant, sed læsionem & cruciatum internum ab aqua inductum; sed verus character erit, ad humidorum assumptionem vel oblationem magnopere lædi & angustiari, adeoque affligi, vt hæc perhorrescant & abominentur, ab his se suffocari putantes, vt hinc ea fugiant. Quapropter vt rem concludam, vel in rabie non erit timor aquæ; cum aquam non timeant rabidi homines, imo valde sitientes eam admodum desiderant: quam tamen & vna cum ea omnia liquida tantũmodo auersantur, ob læsionem, in internis partibus ab eis assumptis vel oblatis excitatam: quam læsionem si sensibiliter eamq; validam non persentirent, aquam & omnia liquida ob præsentem sitim libentissime admitterent. Vel si in rabie aliquis aquæ ponendus est timor, quem succedere ob læsionem, non ob *In rabidis an sit aqua irrationalis timor.* aquam, admitterem, saltem irrationalis, vt omnes sensere, non erit dicendus, imo maxime rationalis erit. cum enim ab ea, vel assumpta vel oblata, persentiant se admodum cruciari, eamq; ipsis aduersari animaduertant, si eã timẽt, iure maximaque cum ratione timent, non secus ac sanus homo res virosas & abominabiles, noxam ab eis inferendam animaduertens, timeat auerseturq;, cum ei oblatæ fuerint. *hæc de timore aquæ & omnium liquidorum.*

An autem in rabie sit delirium, hoc non rationibus, sed particularibus experimentis est declarandum. Non possum quidem ego negare, me nonnullos vidisse rabientes, *An in rabie sit delirium.* qui non tantum delirarent, sed etiam furerent. plurimos tamen scio mente semper vsque ad vltimam vitæ horam constitisse, cuius merito non possum deliriũ huius morbi pathognomicum signum constituere. quod si a viris grauissimis aliter afferatur, hoc fuit, vel quia huius rei experimentum ipsi non habuere, vel quia tantummodo deliran-

tes

tes rabidi ipsis curandi se obtulerunt. Ego autem testor, me vidisse & illos in quib. nulla vnquam minima fuit delirij suspicio: imo persuasi ad bibendum dicebant, Claudatis mihi oculos, ne videam, & omni conatu coniicite ad intra os aquam, & omnia alia quæ in potu prodesse possunt. cumque dentibus fremerent, moreque canum alios morsu petere ob virus rabidum cogerentur, precabantur astantes, vt eos valide continerent, ne e manibus eorum ad aliquem mordendum exilirent. eosdemque admonebant, vt ad os eorum manum vel aliam corporis partem non admouerent, ne ex ea propinquitate cogerentur eos dentibus petere. hos eosdem propriam miseriam & calamitatẽ lamentari noui, conquerentes morbi principium non valide oppugnatum fuisse, seq; in omnibus Deo maxima cum commiseratione commendantes, ab eo peccatorum veniam & vitam æternam implorantes audiui. hęc & similia vidi. quibus experimentis plena fide testificor, delirium necessario rabiem non consequi.

De conuulsione autem, quam author diffinitionũ Medicarum ponebat rabiei coniungi, sciendum est rabiem sine conuulsione sæpius videri: in qua tamen rabie distensio neruorum & membrorum magna adest. distenduntur enim sæpe, motumq; patiuntur pandiculationi similem. quem aliqui obseruantes forsan credidere conuulsionem esse, cum tamen conuulsio non sit, sed quędam membrorum distensio violenta, & non continua, similisq; pandiculationi. conuulsionem tamen veram in nonnullis etiam noui factam vltimis horis, cum maximo dentium stridore, genito ob musculorum temporalium conuulsionem, compatientiũ ratione cerebri affecti. Singultus etiã est signum nõ perpetuum, nec omnibus commune, sed in aliquibus tantum apparet; & hoc, cum pessime habent, morteq; appropinquante postridie vel eadem die perituri sunt.

An in rabie sit conuulsio.

Distensio neruorũ rabies propria.

In rabido an sit singultus.

Visis symptomatibus rabiem consequentibus, ex quibus clara supposuimus, obscura declarauimus; reliquum est, vt prospiciamus, an affectio ista, vt docuit Galenus ex antiquorum Medicorum sententia, quam omnis posteritas sequuta est, in intemperie calida & sicca, solidas hominis partes occupante, in illisq; in habitũ redacta, consistat.

Lib. 2. prorã rhet. com. 17.

Rabies an consistat in intemperie calida & sicca.

Opinio hæc quæ nulla fulcitur ratione, non minimam patitur difficultatem, quoniam & sensui & rationi contradicit. Sensui quidem, quoniam nullus rabientium a proprio habitu & temperamento ex aspectu immutatus apparet, cum nec in colore, nec in mole corporis, nec in facultatibus, nec in affectionibus, nec in vllis accidentibus sensibilibus, antequam rabiem incurrant, vllam mutationem subierint. Rationi autem, quoniam ex hoc supposito sequitur, intemperiem inæqualem esse insensibilem & innocuam; æqualem autem & hecticam manifeste dolorosam & sensibilem esse. Cuius tamen oppositum Galenus ipse docuit, experientiaq; dictat, a quibus habetur, quod, dum fit alteratio, persentitur id quod alterat. cum autem alterata sunt corpora, & intemperies est in habitu, nec sensus nec dolor adest; cuius merito hectici nec febrire se sentiunt nec ex ea dolent. Nec si dicas, Intemperies ista sensim introducitur, ideo, quamuis inæqualis existat, indolens est, cum ea quæ dolorem inuehunt, confestim agere debeant; difficultatem tolles, quoniam licet non esset dolor, esset tamē aliqua sensatio illius permutationis; quoniā etiam in his quæ sensim fiunt, licet omnis absit dolor, tamen aliquis est sensus illius alterationis in corpore. Vnde qui ex intemperie frigida ad calidam sensim transmutantur, temporis processu se calidos sentiunt. at homines rabientes nec, dum ad eandem disponūtur, nec dum eadem corripiuntur, vllam talem sensationem persentiunt. præterea vbi in corpore humano introducta est aliqua intemperies insignis, eiusdem signa adsunt, nulla autem huius in tali casu indicia intemperiei reperiuntur. His alteram addo rationem manifestam. si hæc affectio in intemperie calida & sicca consisteret, possent patientes per refrigerantia & humectantia, sicuti per balneum aquæ frigidæ, præseruari. quod nedum est falsum (cuius ratione in præseruatione nulli scribentium eius meminere) verum etiam totum oppositum operatur cum per id venenum hoc introcludatur, & ad intimas partes violentius impellatur, sicuti omnia refrigerantia exterius applicata hoc idem facere possunt. Quare intemperies hæc a rabie excludatur, & quemadmodū hæc, pariter & reliquæ omnes

quæ

quæ minorem analogiam ad rabiem habent, non admittantur in casu isto, tanquam eæ in quibus rabiei essentia consistat.

Febrem validam concomitari rabiem, nonnulli docuerunt. alij paruam & minimam dixerunt; cæteri autem ne huius quidem meminere. Non ratio sed experientia discrimen hoc dirimere debet. Quidam commorsus a cane rabido, vlcere iam sanato, in remediumque veneni nullo adhibito presidio nisi pane & aqua benedicta, (vti consueuere vtplurimum nostri homines facere) a quodam sacerdote assumpta; exactis duobus mensibus, passus est ex vehementissimo ictu cōtusionem ingentem in imo ventre. hinc cum male haberet, febre valida deprehensus est; simulque paulo post rabie correptus, tertia die delirans, furens & insigniter febricitans, omniaque symptomata rabietium patiens, misere vita functus est. Mulier quædam, cuius historiam inferius enarrabo, semper cum hac affectione febricula detenta est vsque ad mortem. Reliquorum rabientium quos ego viderim, neminem sensi vlla conflictari febre, nec huius adesse suspicionem, ne dixerim signū, obseruaui. Hinc colligo, rabientes ratione proprii virus non febricitare: si autem aliquando febriant, hoc ex corporis præuia altera indispositione fieri.

An rabiem febris concomitetur.

Animalia rabida per morsum homini proprium virus communicare, omnes tradiderunt: an autem alia via eundem inficere possint, non ita constat. Quidam sensere, canis rabientis saliuam, si humanum corpus tantum contigerit, rabiem excitare posse, quod tamen nequaquam verum est, nisi aperta fissave cuti. non enim venenum istud eius est efficaciæ, vt per solum contactum hominem cute integra inficere queat. imo in aliquibus hoc est adeo debile & segne, vt etiam per morsum non possit cōmunicari. hinc vidimus multos, a cane rabido commorsos, qui etiā nullo auxilio euasere, & a rabie præseruati sunt. non enim omnes quos petit canis, rabiem incurrunt, sed eos tantum quorum vlcera multa saliua madefecerint, incidere in hanc affectionem ex patientium relatione obseruaui. cum enim virus hoc segne sit in penetrando & in agendo similiter, nisi notabilis sit quantitatis, (quoniam

Rabida animalia vltra morsum an per aliam viā possint virus communicare.

etiam deleteria pharmaca in minima quantitate nihil lædere,ſicut nec ſcintillæ ignis vrere,poſſunt)vlceri non ita adhærere poteſt, vt altius permeare queat. hincq; multi, a cane rabido commorſi,nulla cum difficultate ſaluantur;illos autem, niſi valida adminiſtrentur remedia, vix præſeruare queas. Quod ſaliua iſta per vlcus, aperta cuti, facere poteſt, idem efficacius aget,ſi quis eam delibauerit.vbi enim labia vel linguã tetigerit, facilime penetrando rabiem introducet in hominem. ex quo caſu narrat Hieronymus Cardanus, patritium Mediolanenſem rabidum euaſiſſe,cum rabientem canem quem ſuffocandum deſtinauerat, oſculaſſet. Ex conſimili cauſa notat Cælius Aurelianus,ſartricem quandam,cum veſtem,a rabido cane commorſam, ore & lingua ad eam ſarciendam cõtrectaret, hunc morbum incurriſſe. quod non ex alia potuit fieri cauſa, quam ex ſpuma panno immixta & ab ea delibata.huiuſcemodi autem patientes, licet citiſſime validiſſimis curentur antidotis & medicamentis, vix mihi perſuadere queam, præſeruati poſſe. quod tamẽ nequaquam impoſſibile eſſe atteſtor, cum etiam aliqua nouerim antidota, quæ deteriora & validiora venena ſuperare poſſint. hoc tantum ſit dictum, vt patientes, Medicique manifeſtum & imminens conſpiciant & animaduertant periculum. An autem ex ſolo afflatu canis rabidi, & ex eiuſdem ſolo contactu & contrectatione,poſſit homini communicari rabies, vt notat Cælius Aurelianus;dixerim, me contactum & contrectationem ſolã ad hoc impotentem exiſtimare,qui nouerim,ſæpe eiuſdem morſum ad hoc peragẽdum inualidum fuiſſe. Inſpirationem aũt non ita facile excludo, cũ huius virus poſſit tanta eſſe analogia ad cerebrũ,vt ex ſola inſpiratione & odoratu ei labes iſta impartiri poſſit,cui* tamẽ rei vllã nec vidi nec audiui experientiã.

Rabies per ſaliuam ore delibatam communicari poteſt.

Rabies an per ſolum contactum, vel afflatũ poſſit cõmunicari.

Hoc virus per morſum homini communicatum adeo ſegniter agit,vt perniciem quam illaturum eſt, non ita cito proferat ac manifeſtet. hinc aliqui ad dies plures, alii ad menſes,aliqui anno exacto rabie corripiuntur;in nonnullisque proditum memoriæ ab antiquis habemus,hunc morbum ad quintum,ſeptimum & duodecimum annum dilatum fuiſſe.cuius rei ſi ratio perpendenda eſt, hæc erit.

Rabies quare tardat a morſu per menſes & annos.

Venena deleteria, & quæ toto genere humanæ naturæ aduersantur, a calore nostro vnquam nec euinci nec superari possunt, sed vel hausta vel eiaculata, in corpore humano existentia, semper agunt, vitam oppugnãtes, in perniciemque tandem hominem ducunt. Actio ista alias cito alias tarde perficitur. huius diuersitatis ratio ex duobus pendet, videlicet vel ex violentia seu imbecillitate agentis, vel a fortitudine seu debilitate patientis. Ratione agentis nouimus, idem venenum modo suam actionem citissime, modo longo tempore edere ex eiusdem violentia vel maiori vel minori. hinc videmus, si sub Sole ardẽti media ęstate, vigente Canicula, quis a nõ cicurato aspide percutiatur, statim interire; qui idem si hybernis temporibus cicurato existente aspide feriatur, tarde peribit. hoc venefici agnoscentes, venenum id quod velociter paucisq; horis vel diebus hominem enecare posset, ita præparant, vt idem remissa eius violẽtia longiori tempore efficiat. Ratione patientis, multos nouimus, qui eodem assumto veneno, diuersis temporibus extincti fuerunt, quoniam ad omnem actionẽ patientis dispositio requiritur, cuius merito imbecilla corpora citius, fortia tardius a veneno necantur. His stantibus dixerim, cum ex sui natura virus rabidum in agendo segne sit, nullo pacto ex morsu posse cito agere. cur autem in aliquibus citius, in aliis autem tardius, rabiem introducat, hoc ex patientis dispositione fieri assero. huius merito, eorum qui ab eodem cane commorsi sunt, alios vidimus duobus, alios quatuor mensibus, alios tardius rabie correptos fuisse, quoniã illi imbecilliores, isti fortiores existentes pro ratione dispositionis virus admisere. cum autem quædam corpora a natura robusta sint, partesq; solidas ita formatas habeant, vt facile externis resistant causis, si his communicatũ sit virus istud, quod sui natura segne & tardum est in agendo; actio eius diu in eisdem protrahetur. cui si forte addatur, quod victu hi vtantur qui venenum hoc hebetare possit, eique resistere; (sicuti est vsus vinorum potentium, radicum & herbarum acriorũ, gulæ indulgentia & satietas) in his per multum temporis potest tardari rabies: quoniam cum venenum semper aliquid male disponendo agat, sed robore

corporis & victus ratione reluctāte vlterius progredi non ita facile queat, res ad actum vltimum non nisi per multum temporis ſpatium, deduci poterit. vnde in his & per menſes & per annos poterit tardari rabies: quæ tamen, niſi virus illud potentibus & validiſſimis antidotis ſuperetur, ineuitabiliter ſuccedet, quoniam hoc venenum vi naturæ nec excludi nec expugnari poteſt, ſicuti & cætera deleteria, quæ nunquam a calore noſtro ſuperantur: cuius ratione nec e corpore ex naturæ operatione excernuntur, nec quo ad facultatem virulentam euincuntur.

Rabies a principijs internis an in homine generari poſsit.

Virus iſtud, quod in tot generibus animantium procreari, hominique per ea impartiri nouimus, conſiderandum eſt, an in homine ipſo, nullo extrinſeco accedēte contagio, a principiis internis fieri poſſit. Dictaret ratio quidem, cum omnium aſſenſu venena deleteria in homine generari poſſint, etiam hoc virus non excludendum eſſe, non magis diſtante homine a fera & ſerpente venenum eiaculante, quam ab animalibus quæ in rabiem procliuia ſunt; imo maiorē cum his, quam illis, analogiam habente: tamē cum nulla antiquorum authoritas hoc atteſtata ſit, qui ſemper rabiem ex contagio, non ſponte homini acceſſiſſe docuerunt, non videtur hoc ita facile admittendū eſſe. Si tamen experientia difficultatem iſtam dirimere poteſt, dicam, quid viderim ipſe in particulari caſu quem nunc explicabo. Mulier annum agens trigeſimum ſextum, febre languens, me ad eam curandam accerſiuit. inuenio eam febre peſtilenti detentam, curationem aggredior, ſanitatique reſtitutam die vndecima eam relinquo. totidem diebus interpoſitis, dyſenteria admodum doloroſa, addita febre, affligari cœpit. me iterū aduocat: morbum oppugnare incipio, ſeptemque diebus morbum ſupero. febricula quædam remanſit, quam cum curare delibero; ſuperuenit mulieri maxima omnium liquorum auerſio. tantaque, vt non modo quæ ipſi offerenda erant, tum medicamenti tum cibi ratione, perhorreſceret & abominaretur, ſed etiam, vt aſtantes (nam media erat æſtas) etiam bibentes coram ea ſuſtinere non poſſet. hanc rabie correptam ex hoc ſolo ſymptomate deprehendi, quod adeo deinceps auctum fuit, vt nihil admitteret, etiam in thalamo,

lamo,liquidi asportandum esse.& non modo potum simplicem, sed etiam omnia cibaria liquida abominaretur. cumque solida alimenta ratione febris & longitudinis morbi non ita facile admitteret, in viriũ prostrationem delapsa est: non tamẽ cito periit, sed vltra septimam producta est a die in quo humida auersari cœpit, octauaque die defuncta est. in qua muliere nullum aliud symptoma, ex his quæ retulimus concomitari rabidos, fuit, præterquam liquorum omnium auersio; menteq; semper constitit: nec de vllo vnquam conquesta est, nisi cum liquida admouerentur. quo tempore adeo affligebatur, vt horrendum quid esset, ipsam conspicere. reliquo tempore semper quieta fuit, interrogataque a me, an vnquam a cane rabido commorsa fuisset, certo affirmabat, nunquam se a cane nedum rabido, sed nec etiam sano, tactam fuisse,cum nec domi vnquam canem educasset, nec externis vnquam communicasset. Mater autem præsens,interrogata a me an meminisset,filiam, dum puella esset & in ætate infantili, cuius ratione ipsa non recordaretur vnquam commorsam ab vllo cane, attestabatur certissime, filiam nihil tale vnquã passam fuisse. Quare hinc dubitare cœpi, an homo a principiis internis posset rabiem incurrere. cum enim hic de cõtagio nihil constaret, hydrophobiaque ista non esset coniuncta cum his symptomatibus quæ rabidos homines,a rabientibus animalibus commorsos,concomitari consueuere; suspicatus sum, factum esse a causa interna; & cum non fuerit communicata a furente & rabida belua,ideo eam extitisse cęteris mitiorem: nisi dixerimus remissam fuisse eius perniciem ob antidota assumpta in curatione pestilentis febris, & propter notabilem prauorum humorum in dysenteria excretorum euacuationem. Vltra hanc experientiam ad idem suspicandum me persuadebat Cælii Aureliani authoritas, docentis certo fieri nonnunquam in homine rabiem absque manifesta causa;Soranique historia narrantis,se vidisse infantem vbera expauescentem,nullo præcedente contagio, ad hoc idem arbitrandum me admonebat. Quid tamen in hac re sit sentiendum,certoque affirmandum,ego non decernam: sed cæteri his propositis animaduertant iudicentque, an homo a causa interna,

nullo accedente contagio, possit ex se rabiem incurrere.

His ad declarandum huius affectus essentiam praehabitis; (ex quibus pateat, rabiem non timorem aquae irrationabilem esse, sed affectionem praeternaturalem, a viru rabidi animalis ex proprietate agente concitatã, vna cum auersione liquidorum omnium, ob laesionem ingentem quam iisdem assumptis vel oblatis persentiunt patientes) reliquum est, vt ad curationem descendamus, eiusdem signis prius declaratis & expositis. non cogniti enim morbi nulla fidelis & opportuna potest esse curatio. Signa haec in triplici sunt differentia; alia futuri; alia praesentis morbi sunt; alia vel salutem vel mortem prognosticantur. Per haec signa futuram rabiem in his quos commorsos nouerimus a rabido animanti, deprehendemus, videlicet vbi in patiente insolita fuerit anxietas, impotentia ad omnem actionem, iracundia sine causa, stomachi vellicatio, mentis cõturbatio, timor sine ratione, somni perturbati, aquarum abominatio, pluraq; alia similia accidentia. Sed vltra haec signa vnũ ego praecipuum & infallibile animaduerti, quod omnibus ignotum ex minima huius rei experientia fuisse credo. & hoc signum est dolor quidam in loco iam commorso, licet vlcus antea per dies & menses integre fuerit sanatum, accedens, qui intensus esse non consueuit, nisi morsus partẽ neruosam petierit. hic dolor a loco iam commorso incipiẽs, leuiterq; patientem affligens, per partem post partẽ spatio trium aut quatuor dierum, aliquando paulo plus, aliquando paulo minus, ascendit ad cerebrum: cui cum communicatus fuerit, in eo quasi vertiginem causat, simulq; confusionem quandam, quorũ merito modo ad hanc partem modo ad illam declinãtes recta progredi nequeunt; indeq; statim in rabiem homo deducitur. hoc signum animaduertant hi, quibus offeruntur commorsi a rabiente bellua: quoniam tunc res est in praecipiti casu, de proximoq; pernicies quç latuerat, propalanda est. & si praedicta omnia coniecturam futurae rabiei inducere possint, hoc vnicũ prae omnibus certam imminere declarat. Quae vbi accesserit, omnia iam enarrata superius signa ipsam praesentem demonstrare possunt, quae cum iam sigillatim explicauerimus, dum rabiem hominis

Rabiei futurae signa.

Rabiei praesentis signa.

nis perſcrutaremur, hic non erunt repetenda. hoc vnum tantum dixero, quod facta rabie manifeſte patientes aquam & omne liquoris genus abominantur, ac fugiunt, & ab his, tū aſſumtis tum oblatis, ſummopere læduntur. hicque eſt præcipuus character quo dignoſcere poſſumus, certo factam eſſe & confirmatam rabiem. Quo tempore ſolent vtplurimum omnia excrementorum genera retineri. In vno tamen vidi, ego excretam maximā & ingentē vrinæ copiam, ſine vllo ægrotantis ſenſu. Dum hi comedunt, cibariaq; ſolida aſſumunt, licet quoquo pacto difficulter deglutiant, auide aliquando comedunt. Vidique aliquos ſimul carnes & oſſa apprehendere & conterere, & ita facile eſitare, vt profecto non adeo facile canes ipſi oſſa edant. Arabes alterum addidere ſignum confirmatæ rabiei, videlicet vrinam nigram, in qua excernantur caruncula, quæ viuas canum imagines repræſentent. Quod hi vrinam mingant nigram, non poſſum ego atteſtari, qui viderim lotium in multis a ſanorum lotio parum im mutatum, in aliis autem immutatum quidem, ſed non nigrum. Quod autem in lotio iſtorum appareant viuę canum imagines, credo meram fabulam eſſe, remque poetis non medicis dignam. omni enim diligentia adhibita, hoc eſſe mendacium comperi, cum nec carunculas nec imaginem aliquam vnquam perſpexerim, nec alios præter Arabes hoc vidiſſe audiuerim. quapropter problema illud in quo quæritur, quomodo in laborantibus hac ægritudine poſſit excerni lotium, in quo canum imagines appareant, mea ſentētia Medico & Philoſopho indignum eſt. Medico quidem, quoniā cum ipſe artifex ſit ſenſatus, nec ſenſu hoc deprehendatur, huius cauſa ab eo quærenda non eſt; Philoſopho autem, quoniam hic veritatem, non fabulas, indagare debet. Signa prognoſtica proponenda pauca erunt, quoniā duo ſolum pro prognoſtico ſunt animaduertenda, videlicet an tantum ſint preludia futuræ & imminentis rabiei, vel an ſit iam rabies ipſa facta. Stante priori caſu, ſperāda eſt ſalus, poſſibilisq; eſt curatio, ſi morbus validis non leuioribus oppugnetur medicamentis, quoniam nondum in totum virus iſtud membra expugnauit principalia: quæ vbi occupauerit, perniciemq; ſuā

Vrina rabientium an ſit nigra, & an in ea ſint caruncula canibus ſimiles.

Rabiei ſignā prognoſtica.

propalauerit,eius ſum ſententiæ,vt etiam ſenſere nobiliores artis noſtræ proceres, impoſſibilem eſſe curationem. quam tamen vix apparente morbo tentandam cenſeo, cum eo tempore, dum incipit,nondum confirmata in totum ſit labes iſta;confirmatam enim remediis nec oppugnari debere nec expurgari poſſe opinor. Si autem Dioſcorides teſtatus eſt,Eudemum vnicum hoc morbo laborantem curaſſe, Themiſonemque medicũ ab hoc eodem euaſiſſe,dum hæc vera exiſtant, inter admiranda opera & quæ ſupra hominum vires ſint,adnumerentur. cum enim ab eo tempore citra per tot ſæcula nullam habuerimus hiſtoriam atteſtantem,confirmatam rabiem ſanatā fuiſſe, in dubium mihi reuocatur de fide horum ſcriptorum. Quod ſi vere hi ex hoc morbo ſaluati ſint, in eam eo ſententiam, vt incipienti non progreſſo morbo reluctatum ſit.Themiſoque facile potuit euadere, cum ex leui contagio(non enim a cane commorſus fuit,ſed tantum amico rabienti communicauit)in hunc incurriſſet morbũ.Noui quidem,Scribonium Largum meminiſſe cuiuſdam barbari,qui in inſula Creta, mercede publice accepta, cum hi liquores abhorrerent & latratus ederent, ſpaſmoque vexarentur,remedium brachio ſiniſtro alligato adhibebat, ita vt in poſterum potionem acciperent,& vitio liberarentur. Sed cum ipſe hoc pro vero non atteſtetur, imo dicat, hanc fuiſſe opinionem quæ ad eum peruenit; in eadem perſiſto ſententia, vt progreſſum & iam factum morbum nullo pacto ars noſtra expugnare poſſit. Signum illud ab Auicenna poſitum, quod in eis patientibus qui propriam imaginem in ſpeculo cognoſcant, curabilis ſit affectio iſta,fallax deprehendi. qui enim non ſunt delirantes, ſe ipſos agnoſcent : & tamen ex confirmata rabie non ſaluabuntur.

Poſitis ſignis,curatio ſupereſt declaranda.quoniam autem præſeruatio eſt quædam curatio,ideo ab hac auſpicati,ita rem iſtam ordiemur. Virus ſuum homini animalia rabida duplici via communicare docuimus, videlicet vel per morſum, vel per contactum linguæ & labiorum. Vbi morſu animal rabidum hominem petierit,(quoniam non omnis morſus, vt ſuperius innuimus, hanc luem impartitur)

tur)statim experiri debet Medicus, an per hanc virus istud sit communicatum, nec ne: quod percunctabitur, si nuces iuglandes optime tritas, vel micas panis vel triticum commansum, vlceri imposuerit, postridie autem pullis gallinaceis edenda præbuerit. si virus vlceri impartitum fuerit, ex his intereunt pulli; sin minus, nequaquam morsus fuit virulentus. si tamen morsus fuerit prævalidus, carnesque plurimum lacerauerit, vel si partem neruosam (per neruos enim facilius hoc virus suscipitur) tetigerit, licet in eo minima morsuræ vestigia appareant; conijciendum est absque vllo experimento, virus illud vlceri per contagium inhærere. Hoc cognito vel ex medici coniectura vel experimento, duo præcipue agenda sunt: primum omni conatu eniti debemus, vt venenum illud a vulnere extrahatur, antequam altius penetrauerit: secundum, vt partes internas ita muniamus & defendamus, vt venenũ a se propellere & superare possint. & si qua eius pars per ambitum corporis propagata sit, a partibus principalibus reuellatur & educatur. Quibus autem medicamentis ambo hæc sint peragenda; Dioscorides, cæteriq; authores qui in hac curatione plurimi fuere, adeo perfecte & diffuse explicauerunt, vt superfluum esset ea omnia hic repetere. pauca tamen rem ipsam perstringens referam, & ea præcipue quæ ego in tali curatione expertus sum. Pro prima intentione vlcus non consolidandum, sed dilatandum est, attrahentibusque medicamẽtis exasperandum. ita enim agentes, virus illud euocabimus dissipabimusque. pro dilatatione, vbi vlcus sit angustum, circuncidatur caro: pro attractione fiant scatificationes & applicentur cucurbitulæ: quibus peractis, imponatur vlceri Theriaca oleo rosaceo eliquata, vel Diadictamũ, vel Cerine, quę potẽtissima sunt in tali casu. Si tamen locus toleraret, coniecturaq; sit certa de communicato viru, statim inuratur vlcus candenti ferro. hinc enim absque vlla difficultate omnem venenositatem superabimus, vlcusque deinceps tuto consolidare poterimus. Si autem locus commorsus vel æger vstionem (quod sæpe contingit) non admiserint, prædicta agatur, vel saltem vlceri ad eandem intentionem applicetur emplastrum a Dioscoride desumptum, quo frequenter vsus

Rabiei præseruatio, cũ per morsum communicatur.

ſum cum feliciſſimo ſucceſſu in pauperibus, & corporib. durioribus, & in his etiam qui chirurgicam manum non admittũt, ex allio, cepa & granis tritici cõmanſis compoſitum. hoc attrahit, euocat & exaſperando etiam vlcus dilatat. quoniam tamen aliquando eſt valde doloroſum, interpoſitis dieb. repeto, vel diluo cum oleo de hypericone, vel lũbricato, vel ſimili, extracto & euocato veneno: quod coniicio tum ex experimentis ſupra expoſitis, tum ex appoſitione medicamentorum. vltra Diadictamum & Cerine interdum vſus ſum medicamento Galeni ex pice, opoponace & aceto, vt hinc diutius apertum detineatur vlcus, & vt ſi quid eius virus forſan latuerit, in totum abſumatur. hac ratione pertractandum eſt vlcus, moneoque vt nullo vnquam pacto negligatur. Si enim hoc recte curatũ fuerit, nihil inde erit timendum. hæc enim eſt præſeruationis potiſſima pars, tãtaq;, vt neminem viderim nec audierim, cuius vlcus recta cum ratione fuerit pertractatum, rabie correptum fuiſſe. Pro ſecunda intentione & medicamentis opportunis & recta victus ratione agendum erit. Victus ratio ea ſit, quæ venenum refrãgere & hebetare poſſit, & quæ idem ad viſcera penetrare prohibeat. Vnde vinum potens & dulce, radices acriores, vt allium, cepa, porrũ, raphanus, ſmirniũ, olera acria, ſemina odorata, ſinapi, aromata, cãcri fluuiales, caricę, nuces iuglandes, amygdala, præcipue amara, & ſimilia in vſum veniant; cibus & potus ſit copioſus; fames & ieiunium & omnia quæ corpus exinanire poſſunt, vitentur; caueantq; a tactu & vmbra earum plantarum, quas diximus virus iſtud, longa teſtante experientia, excitare poſſe. Medicamẽta ſint antidoti, quarum plurima eſt ſylua apud ſcriptores, ad quos legẽtes relego, inter quas Theriacam omnibus præfero, cuius in hoc caſu frequentem & feliciſſimum habeo vſum. Mithridatum etiam optimum erit. Gentianam ſæpe exhibui; hisque propinatis aliud medicamentum non deſideraui. Cancrorum fluuialium, qui adeo in morſu rabido ab antiquis celebrantur, vt his primas attribuant, vſum nec habui nec vidi, cęterasque antidotos, vel antiquas vel nouas, nunquam expertus ſum. Ea autem quæ a propria ſubſtantia agere dicuntur, ſicut hepar vel dens canis rabidi,

experiri

experiri non potui; cumque hæc ex Galeno suspecta haberem abominarerque, nec quæsiui nec inuestigaui. *Lib. 11. de simpl. med.* Sanguinis missio, quam nonnulli in tali casu proponunt, omnino vitanda est, vt quæ exinanitis venis altius penetrare virus permittat. *An in præseruatione a rabie sit secanda vena.* Purgatio autem quam alii laudant, inconsulto ac sine methodo initetur. cum enim humores nondum labe ista sint coinquinati, nulla datur indicatio, vt eos euacuemus. quos tamen si qui audaces euacuare tentauerint, nouerint etiam maiorem veneno penetrationem dedisse, & vi medicamenti ad internas partes virus illud attraxisse. *An in præseruatione a rabie sit purgatio tentanda.* *& hæc de commorsis ab animanti rabiente, qui statim medico se curandos exponant.* Cuius si oppositum contigerit, videlicet quod tarde, diebusque pluribus transactis & forsan mensibus, vlcereque adhuc aperto, medicos consulant; amplius nec vlcus inurendum, nec scarificationibus, cucurbitulis, emplastrisque nullis exasperandum est. iam enim virus penitiores partes adiuit, ægerque nullo commodo ex illis cruciaretur. Moneo tamen, vt in partis commorsæ loco opportuno fiat exulceratio, vel actuali vel potentiali cauterio, quæ diu aperta teneatur, per cuius continuatam euacuationem possumus aliquam sperare virus & euocationem & vacuationem. Vnde pars cõmorsa non ita patietur, vt condolens facile altius suum virus cõmunicare possit. Quod si vlcus fuerit consolidatum, eo magis hæc exulceratio fiat, tuncq; validissimis antidotis agendum erit, purgationesq; validæ maxime conferre poterunt, prius præparatis recte humorib. peccantibus. concoquentia sint ea, quæ retulimus in curatione febris pestilentis: medicamenta autem purgantia sint validiora, qualis est hiera diacolocynthidos, hiera logodion, pilulæ cochiæ, pilulæ de nitro, pilulæ de lapide lazuli, pilulæ fœtidæ & omnes quæ gummata recipiunt. omniũ tamẽ horum validissimum, & vtilissimũ medicamentũ est elleborus albus, de quo inferius agam. repetantur hæ euacuationes, & ad euacuandum venenum cum his veniant in vsu frictiones asperæ, sinapismi, dropaces, exulcerantia, sudorem prouocantia, & omnia ea quæ venenum ab internis euocare queant. *Purgatio quando conferat in præseruatione a rabie.* An hic venæ sectio, sicuti pharmacia,

conueniat, ego qui in omni veneno, siue hausto siue eiaculato, semper venę sectionem abhorreo (vt quæ vires debilitare, venenum exagitare, eiusque violentiam & venenositatem non refrangere poteſt) hanc euacuationem vitandam censeo, & eo magis, cum notum sit virus hoc rabidum. quod adeo segne & tardum eſt, vt multo tempore egeat ad suam proferendam perniciem & virulentiam, ac non ad spirituosam partem contentorum, sed ad crassam (qualis eſt pituita & melancholicus humor) analogiam quandam habeat. *Et hæc de commorsis, dum adhuc non adsunt signa instantis rabiei.* Si autem huius indicia accesserint, hic non segniter agendum eſt, sed raptim ad validissima deueniendum. quare hic, adhibitis frictionibus asperis, sinapismatibus, dropacibus, præcipue autem exulcerantibus, quæ potissimum ex cantharidibus formentur, cum in tali morbo multum celebrentur & prodesse possint, exhibeantur antidoti magnæ, quæ in dupla ad minus sint quantitate eius qua vtimur in præseruatione prima. Vnde vel mithridati vel Theriacæ non minus, quam duarum drachmarum pondere, exhibeatur, cum vino potentissimo dilutæ; repetaturque singulis diebus summo mane, ante cœnam Gentianam vel aliud opportunum medicamentum exhibendo. si quid tamen in tali casu prodesse poterit, hoc vnum erit elleborus albus, ab antiquis valde celebratus, qui admirãdus eſt in hisce affectionibus. quare statim, nulla interposita mora, administretur & exhibeatur, prius tamen ad hunc quoquo pacto corpore præparato. Quoniam autem huius celeberrimi medicamenti fere obsoleuit vsus, scioque plurimos Medicos nostrorum temporum, authoritate quorundam Arabum deterritos, ab eo tanquam a veneno abhorrere; hic de eo verba facere decreui, vt omnes moneam, tuto in priſtinũ vsum reuocari posse: quod meo periculo tentaui, felicemque eius vsum comperi. Cum enim viderim, diuinum Hippocratem, artis nostræ fundatorẽ, huius medicamenti quotidianum habuisse vsum, Galenumque, eius sectatorem eodem vsum fuisse, cæterosque antiquos scriptores hunc summopere celebrare; admirabar, quare nostris temporibus ad purgationes a Medicis non admitteretur: cum

Elleborus albus.

hodie

hodie idem sit cælum, quod Hippocratis & Galeni aliorumq; ætate fuit, eademque sint humana corpora, ijdemque morbi vagentur. quo stante, quid causæ esse potest, vt homines nostri hoc idem medicamentum hisce temporibus tolerare non possint? hac ductus ratione, data occasione, ausus sum eo vti. sed ne nouitate rei deterriti homines hoc auersarentur, incœpi primo eius infusionem exhibere. quam cum profecisse, nullo subsequente incommodo, comperissem; cœpi eius decoctionē feliciter propinare. tandem nullo deterritus exemplo, eundem in substantia & in puluere comminutum administraui, experientiaque testante, noui hoc medicamētum vtilissimum esse, omnique periculo, suffocationis cæterorumque accidentium ipsi ascriptorum, si recte præparatum exhibeatur, carere. Hanc præparationem & modum exhibendi, quo ego vtor tum in infusione tum in decoctione, omnibus patefacio. Accipio drachmam radicis ellebori albi electi & optimi; (quibus notis hoc deprehendatur, a Dioscoride cæterisque hanc materiam tractantibus habeatur) infundoque in cyatho vini albi potentis, quod ad ignē calefacio, & per totam noctem quiescere sino. Summo mane vinum calidum exhibeo. hoc idem per acetū mulsum, in quo elleborus per diem & noctem ad Galeni imitationem infusus extiterit, facio. hoc enim leniter purgat. si validius medicamentū desidero, eundem in simili quantitate vini bullio, postea hoc vinum reiicio. alterum superinfundo, quod iterum bulliat, per noctemque ita maneant. summo mane vinum hoc colatum exhibeo. si aūt adhuc potētius desidero, vinū illud primū non reijcio, sed ex eodem factam decoctionem assumo. Vbi vero maiori efficacia & robore indigeo, elleborum ipsum hac ratione præparatum adhibeo. Collectis radicib. ellebori albi, nostrate autem, quod non ita vt externum est validum, a quibusdam ministris hoc modo præparato vtor, purgatisque a terra & ab omni superfluitate, acetum album optimum assumitur, in quo eædem radices decoquantur. quod vbi parum ebullierit, reijciatur, nouumque superinfundatur, iterumque in hoc illæmet radices decoquantur, quæ vbi molles ex coctione fuerint, satisque coctæ appareant, per-

Elleborus quomodo exhibendus in infusione, decoctione & in substantia.

colentur, supra pannum in tabula extendantur, siccarique sub vmbra finantur. hæ siccatæ in puluerem, non tamen admodum tenuem, comminuuntur. cuius si drachma vel paulo minus exhibeatur, adeo copiosam per vomitum educit materiam, pręcipue autem pituitosam, vt sit mirum; nulloque fere tentat patientes incommodo, præterquam eo quod consueuere ægrotantes in simplici vomitu pati. animaduertatur autem in huius exhibitione, quod semel exhibitus in vehementibus morbis parum prodest, sed si interpositis tribus aut quatuor diebus vel paulo plus repetatur, adeo potenter rebelles humores educit, vt etiam fere insuperabiles morbos soluat. Hoc vtor, habita semper ratione habitudinis subiecti (nam in debilibus, timidis & extenuatis corporibus, & etiam in his qui angustum thoracem & iccirco pulmonem compressum habent, tale vitandum est medicamentum. quoniam hi & ad vomendum omnium sunt ineptissimi, & ex vomitu in periculum diruptionis eorum vasorum quæ in instrumentis respirationi inseruientibus sunt, deducũtur) in maniacis, melancholicis & his qui a spiritu malo detineri existimantur, & in cerebri antiquis passionibus quæ per consensum partium inferiorum factæ sint. Vsus sum in quartanis & cæteris similibus morbis, in quibus prauæ fuerint ventriculi & hypochondriorum a copia materiæ antiquæ indispositiones, quas aliquando vnica exhibitione solutas vidi. in his tamen omnibus ante pharmaci exhibitionem materiæ peccantis præparationem procuro, aluumque valde lenio. euacuationis tempore vomitum, vbi sit difficilis, iuribus pullorum pinguibus, oleo addito, bis & ter iisdem repetitis, modo a cibo modo ieiuno existente ventriculo, facilem reddo. Quod idem pharmacum in thoracis affectibus semper vitaui, ab omnibusque pariter vitandum duco. nam hoc ex se difficultates spirandi causat, & suffocationis periculum in aliquibus minari videtur. ex quibus liquet, quantum thoraci elleborus infestus sit: vnde nec in tussibus molestis, nec in sanguinis reiectione, nec in vlcere pulmonis, nec in suffocantibus morbis, nec in asthmate ipso, licet Auicenna in hoc affectu contra veterum dogmata & aduersus rationem hunc probet, nec in aliis pe-

Ellebori alibi vsus.

ctoris

ctoris morbis exhibeatur. supernæ enim euacuationes his affectibus, vt monet Oribas. libro 7 collect. Med. cap. 26 ex Rufo Ephes. infestæ sunt, & præcipue quæ ex elleboro fiunt. Quod idem Aetius libro 3, cap. 121 expresse habet, & Paulus libro 7, cap. 10 sub nomine morborum suffocationem minitantium docuisse videtur. Hoc igitur medicamentum, habita prius & morbi & subiecti ratione a medicis, in pristinum reuocetur vsum, apparentibusque instantis rabiei signis, statim exhibeatur, interpositisque paucis diebus, vt dixi, repetatur. quo si non superetur morbus, res in angusto est posita, cum nulla spes in alio medicamento maior quam in hoc, reponenda sit. Hęc remedia, quæ apparentibus rabiei signis administranda docuimus, statim eadem in his qui labiis vel lingua virus hoc delibauerint, agenda erunt. nam hinc morbus subito imminet, qui non mensibus sed paucis diebus propalandus est. *hæc de præseruatione instantis nō instantisve rabiei:* curationem ipsam nunc aggredior.

Rabiei præseruatio, cū virus per labia & linguam fuerit communicatum.

Superueniente ipsius aquæ & omnium liquidorum auersione, facta est rabies, morbusq; grauissimus euasit, qui adeo lethalis est, vt ni ope diuina saluentur ægrotantes, auxilia humana incassum ab his implorāda esse censeam. Vnicum tamen propositum est ab antiquis ad hoc remedium; videlicet aquæ dulcis balneum, eiusdemque potus: quo, eorum authoritate fretus aliquādo expertus, nullam in eo vtilitatem inueni. imo cum plurimum huius nonnulli potassent, plurimum etiam detrimenti hinc eos consequutos noui. quam rem cum accurate perpenderem, ratio & frustrata experiētia me, vanū esse remediū istud, credere coegerunt. quæ enim potest esse causa, ob quā rabidi a copioso aquę potu iuuentur? num quia cum hic morbus positus sit in intemperie calida & sicca, hæc intemperies facile a copioso potu extinguatur? at declaratum est, hunc morbum non in intemperie consistere, nec tantam caliditatem ac siccitatem in rabidis deprehendi posse, quam, si ea etiam adesset, cum sit in habitu, hecticaque facta sit, vnico potu solui non liceret; sique hoc aliqui de caliditate existimarent, tamen quo ad siccitatem impossibilis curatio est iudicanda. Et si potus aquæ solus posset morbum

Rabiei factæ curatio.

Balneum aquæ dulcis an sit conueniens remedium in rabie, & eiusdem potus.

hunc factum superare, quanto magis commorsos præseruare valeret, cum multo facilius sit, intemperiem inæqualem quam æqualem remouere? at nec ad præseruandum balneum seu potus aquæ est potens remedium, nec ad curandum, imo cum ingens antipathia sit inter aquam & virus istud, vt supra monstratum est, epota aqua semper detrimento erit patientibus. cuius merito & maxima cum ratione ab Auicenna dictum fuit: *Et quandoque sorbet ex ea, quare strangulatur per eam & moritur.* quapropter non fidant Medici huic remedio, vtpote vano & contra rationem administrato. An autem illud medicamentum ex cantharidibus compositum ab Auicenna prodesse possit, alii experiantur. Ego hoc non sum ausus vti, dubitans, ne ex ingenti introducta vesicæ læsione afflictionem afflicto adderem. Pilulas ex Castoreo & lathyride a Galeno propositas aliquis exhibere posset, sed leuamen morbi non salutẽ speret: sicuti nec ex elleboro albo, quem maxime in rabie commendo, omnibusque præfero, si in primo morbi insultu, vixque eo apparente incipienteque, non autem in confirmata aquæ auersione, exhibeatur. tũc temporis enim prodesse poterit, vt Dioscorides testatus est: quem tamen, & eiusdem testimonio & experientia approbante, vbi omnino ægri manifeste aquam & cætera liquida fugiant, factaque integre sit rabies, nullo modo prodesse nouimus. Qua de re mea sententia omnia in vanum tentabuntur auxilia, nisi forsan quædam exhibeantur antidoti, non ad soluendum morbum, sed tantum ad remittenda symptomata, quæ in his verenda & horrenda sunt. ad quod idem facient exterius applicata, sicuti exulcerantia, sinapismi, inunctiones, & omnia ea quæ ad extra virus euocare, & simul quę omnia viscera & præcipue cor roborare possunt. Qui cogitarunt in hoc casu de sectione venæ, proponunt remedium ad accelerandam mortem; tum quoniam in confirmata rabie vires labant & languidæ sunt, tum quoniam ex hac euacuatione nullo pacto virus ipsum oppugnatur. Amuleta proposita, sicuti aqua ea in qua ferrum intingitur, artifice inscio, exhibita, dens canis rabidi alligatus, corium Hyænæ (quod pro secreto habebat Zopyrus Gordiensis Medicus) panno inligatum, & consi-

Lib. 4. Fen. 6. tract. 4. cap. 7.

Antidoti quare aliquando exhibenda in rabie facta.

Sectio Venæ an in rabie conueniat.

Amuleta proposita in rabie an prodesse possint.

consimilia veniant in vsum his qui credunt ea prodesse posse, & qui eorum certam habeā experientiam. ego his parum fido; eiusque sum sententiæ, vt in confirmata rabie omnia incassum administrentur, nullaque sit in ea spes salutis. Quare nec alia proponam remedia, nec in imperanda victus ratione admodum ero solicitus. Sed vnicum hoc tantum proponam præceptum, videlicet vt cibaria laudabilia & boni succi, ne exacerbentur morbi symptomata ex prauo victu, exhibeantur. quæ vbi in substantia solida fuerint a rabientibus in vsum alimenti facile, vt interdum vidi, assumentur, nec tot ad facilitandam cibi assumptionem erunt paranda, quot docent qui sorbilia exhibenda esse iudicarunt.

De motu Conuulsiuo. CAP. *XX.*

QVONIAM de rabie agentes, eiusque symptomata explicantes, posuimus hanc semper concomitari distensionem membrorum, affectum pandiculationi similem, raro autem conuulsionem, sciendū est, inter hos duos motus dari tertium medium, qui sine distensione & sine conuulsione fiat. Hic motus fit, retractis ad propria principia neruis, & membris motui voluntario deseruientibus, cum quadam concussione & vibratione, vt videatur neruorum palpitatio vel vibratio, correspondens motui pulsus vibrantis. consueuit hic motus admodum affligere patientes, & eos detinet aliquando per menses & annos, sed diuersimode. in aliquibus enim hic motus antiquatur & consenescit, continue affligens; in aliquibus autem periodos habens, vt cōtingit in epilepticis accessionibus, per interualla repetit & molestat, nisi factus fuerit in morbis acutis. hic enim morte præueniente cito terminari solet. Hic motus, qui aliquando valde dolorosus est, aliquando autem non dolorosus quidem, sed valde molestus ratione concussionis & vibrationis existit; raro occupat totū corpus, creberrime autem modo dextram modo sinistram partem, rarissime autem vnicum membrum. qui cum violentior est, causat distorsiones membrorum sæuas & admodum dolorosas, a quibus summopere languentes cru-

Motus conuulsiuus.

ciantur. quæ si inualescant, & partibus superioribus ac cerebro ipsi interdum communicentur, solet inducere affectum epilepsiæ similem. concidunt enim cum deperditione sensuum, & per interualla quasi salientes conuelluntur, cum tamen epilepsia non sit. in his enim non emittitur spuma ad os. nonnullosque vidi, dum hoc detinerentur affectu, licet omnes cæteros sensus amisissent, auditum tamen seruasse. Motus hic differt a distensione neruorum, quoniam in hoc non distensio, sed eorum contractio, licet non continua, adest. differt autem a cõuulsione, quoniam quamuis in conuulsione pariter ac in motu isto, retrahantur nerui, & musculi a causa præter naturam ad propria principia; tamen hæc adest differentia, quod in conuulsione vera, ex retractione neruorum & musculorum, membra remanent rigida, sicuti fit in tetano, opisthotono, emprosthotono, risu sardonio, strabismo, & similibus cõuulsionibus: at in motu isto membra rigida non redduntur, sed quasi saliendo concutiuntur & vibrantur, fitq; in neruis ipsis motus palpitationi similis. Hunc motum & hanc differentiam non aduertẽtes multi Medicorũ motũ hunc conuulsionem appellarunt, cum tamen nequaquam conuulsio sit, & ab ea differat non tantum essentia sed etiam causa. Conuulsio enim duplici fit ratione; alias enim fit ex inanitione, alias ex repletione; fit ex inanitione, exsiccatis & inanitis neruis; ex repletione autem, dum materia vel flatu iidem replentur: & in vtroq; hoc casu semper tenduntur membra, & rigida manent vna cum notabili dolore. At motus iste, de quo loquor, nunquam ab inanitione: quoniam nerui exsiccati cuicunque motui, ne dicam concussioni ac vibrationi, inepti sunt; sed nec etiam a repletione eorum, quoniam nerui repleti, seu a materia seu a flatu, cuiuscemodi fit in chordis humore aliquo madefactis, semper rigent, non autem concutiuntur, nec vibrantur. Cuius autem ratione fiat motus iste, hinc pateat, cum ex notis causis in cognitione eorum quæ non ita in aperto sunt, deuenire possumus. In vulneribus capitis lethalibus solet hic motus, dum deterius habent, superuenire in opposita loci affecti parte, his quæ e directo sunt, paralysi deprehensis. hoc qua causa fiat, satis apertum est. nam vulnere

Cõuulsiuus quid differat a neruorum distensione.

Motus conuulsiuus quid differat a cõuulsione.

Motus conuulsiui causa.

vulnere male habente, superataque ab eo iam & euicta partis natura & temperie, putredo ingens ac corruptio superuenit, vi cuius sanies prauam & malignam qualitatem adepta, partium e directo loci vulnerati se habentium spiritus dissipat, ac in totum destruit, indeque fit paralysis. cum autem ad alteram cerebri & neruorum partem praui ac maligni ab ea sanie transmittuntur vapores, tunc oppugnata, non autem expugnata, facultate ab eorum prauitate & sæuitia, insurgit natura irritata ad eorum expulsionem; fitque pugna ob eorundem discussionem; indeque generatur motus ille, tentante natura remouere id quod contristat: huiuscemodi fit in singultu, vbi natura irritata a materia in ventriculi substantia existente, per motum illum quærit contristantium remotionem. Hi praui vapores, cum deteriorem naturam acquisierint, altiusque in neruorum substantiam infixi fuerint, non solum motum hunc causant, sed etiam expugnata natura distorsiones membrorum generant. & si vlterius progrediantur, tandem conuellunt partes eas, & ipsum patientem perdunt. Hoc exemplo manuductus, censeo motum hunc causari a simili causa, videlicet ab aliqua re, quæ prauam naturam & malam qualitatem adepta sit. hęc duplex esse potest, scilicet vel materia vel vapor. vtramque quidem credo posse hunc affectum generare, tamen cum vapor facile discuti possit applicatione medicamentorum resoluentium & discutientium, videamq; symptoma hoc, etiam pluribus huiusce generis recte administratis medicamentis, sæpissime non cedere, sed per menses & annos protrahi; iudico, vt in pluribus, hunc motum fieri non a vapore sed a materia, quæ materia sit tenuis, pauca & praua. qua tenuis, facile potest infigi in substātia & principiis neruorum, qua pauca, nec in totum obstruere nec replere neruos potest, vnde non est apta nec inducere veram conuulsionem, nec paralysim; ratione autem qua praua, aduersatur neruis, eosq; stimulat & angit, cuius ratione excitata natura insurgit ad motū illum, vi cuius possit eam materiam discutere, quemadmodum pariter fit, vt dixi, in singultu, insurgente natura ad expulsionem rerum, præter naturam in substantia ventriculi existentium, & ipsam

Conuulsiuus motus quare superuenit vulneribus capitis lethalibus.

proritantium. tandiuque durat motus iste conuulsiuus, quandiu fuerit in totum discussa hæc praua materia per motum illum, sicuti & perseuerat singultus, quousq; materia in ventriculi substantia existens, vel remota vel discussa in totum fuerit. Hoc autem tantum contingit, vbi nec continue noua materia subministratur loco affecto, nec continua eiusdem fit generatio: tuncque motus iste vel in totum soluitur, vel de nouo, genita & transmissa ad eadem loca simili materia, repetit, periodosque habens per interualla accedit. Si autem continue noua materia & generetur & subministretur; non quiescit motus, nec periodos habet, sed continuus est & continue affligere consueuit, præterquam in somno, quo tempore obseruaui, patientes a tali motu non concitari. qui tamen vbi repetens dormientes aggrediatur, & præcipue ille qui periodice & per interualla quædam accedere consueuit, a somno excitat patientes, eosque e lecto nonnunquam surgere & deambulare ad alleuiandam molestiam cogit. sicq; motus iste hanc habebit differentiam, quod quandoque accessiones & periodos habeat; quandoque autem sit continuus & continue affligat patientes, semper a simili dependens materia: quæ tamen in habente periodos & accessiones est tenuior & subtilior, & inde cito soluitur; in continuo autem est minus subtilis & minus tenuis, & ideo magis resolutioni rebellis. In periodicis autem accessionibus, cum soluendus, & in fine est periodus, tunc maxime concutiuntur ægrotantes, magisque tunc affliguntur. Vnde nonnullos tunc temporis vidi alta voce clamare, & deprecantes astantes, vt eos detinerent, vt hinc motum illum vehementem & eius solutionem facilius ferrent. Hæc tamen materia neruos petens, si multũ prauitatis consequuta fuerit, motuique illi & discussioni non ita facile cedat, non tantum motum simpliciter conuulsiuum generat, sed etiam ex valida neruorum afflictione distensiones membrorum ingentes; & retractiones vehementes & admodum dolorosas causat: quæ si forte ob causarum vehementiam vel ob partis læsæ imbecillitatem partibus superioribus communicatæ fuerint; in cerebro affectum, epilepsiæ consimilem, producit. quo affectu

Motus conuulsiui differentia.

fectu accedente sæuienteque, tunc clamantes & volentes ab astantibus detineri, concident patientes, ac si epileptici forent. a quo tamen casu postea, terminata per resolutionem materiæ affectum hunc causantis, accessione, immunes ac liberati ob omni motu præter naturam resurgunt. Nec mirum sit, ex tam pauca materia, in principio neruorum existente, posse subsequi tot praua & sæua symptomata, cum pateat ex pauca materia virulenta ad os ventriculi existente, subsequi syncopes, conuulsiones totius corporis, & aliquando epilepsiam, & sæpe mortem. Materia hæc, quæ principia neruorum petens est in causa huius motus, non in ipsis generatur neruis, sed alibi genita aliunde transmittitur. Vt plurimum autem in cerebro generari, ab eoque ad principia neruorum transmitti, consueuit, sicuti ad principium medullæ spinalis. tuncque motus hic, si æqualiter eam in totum occupat, vniuersum apprehendit corpus; si autem vel dextram tantum vel sinistram eius partē detinet, fit motus iste in parte vel dextra vel sinistra tantum, e directo loci patientis existente. si autem hæc eadem transmittatur materia, non ad principium spinalis medullæ, sed ad aliquem particularem neruum, membro particulari inseruientem; tunc fit motus ille tantum in illo particulari membro. si tamen in particulari membro læsio ingens fuerit, hic motus ab eo communicatur etiam omnibus e directo partibus se habentibus, & hinc sæpe a læsione particularis membri hæc affectio vniuerso corpori transfertur, indeque totum corpus hoc motu apprehēditur. licet autem vt plurimum fiat hoc vitio capitis, tamen & vidi factum ratione aliarum partium, in quibus, genita hac materia & inde ad neruos trāsmissa, factus fuit hic motus. Vnde & in visceribus patientibus, & in dorsi affectibus, & partibus inferioribus (sicuti coxis & cruribus læsis, cuius vitio generari potuerit talis materia) vidi factos hosce motus, primo quidem in membris vicinis & particularibus, postmodum etiam communicatos vniuerso corpori, præcipue autem ei parti quæ e directo loci affecti sita est. quapropter quodcunque membrum ita infectum, vt prauam gignere, licet minimam, queat materiam, potest esse huius motus sufficiens causa.

Materia motum conuulsiuum causans vbi generetur.

Quod membrum quomodo sit inuestigandum, Medico diligenti patebit, dum considerauerit lęsionem membrorum, eamque perpenderit & diiudicauerit, an primario vel secundario, & an per se vel per consensum patiatur. Inuenta enim parte principaliter læsa, & ad cuius læsionē generetur hæc praua materia, ab eaque neruis demandetur, nouerit etiam, cuius vitio talis fiat genereturq; motus. ad cuius generationem non tantum requiritur materia illa praua, & causa apta neruos ipsos lædere, sed etiam neruorum ipsorū imbecillitas concurrit. omnes enim fere quos pati hosce motus animaduerti, semper notaui imbecillum genus neruosum vel ab ortu recepisse, vel ex accidenti in eis tale factum fuisse. Quare affectus hic, qui nullis signis ponendis declarandus est, cum sensui pateat, pendet ex pauca, tenui & virosa prauaq; materia, ad principia neruorum patientium, qui ratione propriæ imbecillitatis facilius omnem admittunt noxam, transmissa, quæ genita sit vel ratione cerebri male affecti, vel ratione particularium membrorum praue se habentiū: ad quæ principia cū fuerit transmissa, in eis infigitur: eaque praua stimulans qualitate, virosaq; essentia molestans, proritat naturam ad motum hunc, cuius merito ipsa tentat vel remotionem vel discussionem materiæ peccantis: sicuti natura irritata a materia in substantia ventriculi existente, insurgit per singultum ad remotionem vel ad discussionē contristantium. Quibus positis, clare apparet, quid pro curatione huius symptomatis agendum sit. iudicatur enim primo, vt ea materia vel amoueatur vel discutiatur. Sed quoniam hæc facile per motum hunc vel remoueri vel discuti potest, nisi noua suggeratur materia; ideo principaliter incumbendum est, ne materia hæc vel generetur, vel vt, si genita est, alio diuertatur; non generabitur, si membra principaliter læsa, & in quibus fomes huius materiæ seruatur, roborentur & temperentur. Si autem generatio non sit prohibita, euocanda est materia hæc a parte læsa & a neruis ipsis, alioque diuertenda, præcipue autem ad exteriora; simulque partes neruosæ roborandæ erunt. An his indicationibus possimus satisfacere vel non, dixerim morbum hunc difficillimum esse curatu, & hoc præci-

Indicationes.

præcipue, si hic non ad alios consequatur morbos, sed sponte aduenerit. neruosæ enim partes in hoc afficiuntur, quæ semper difficulter omnem recipiunt curationem. Vnde hunc morum in aliquibus non tantum antiquari, sed etiam, vbi a principio neglectus fuerit, consenescere vidi. si tamen pars primario affecta inuenta fuerit, eique opportuna adhibeantur medicamenta, dum morbus non fuerit antiquatus, solicitusq; sit patiens; non ita difficilem attestor esse curationem. facile enim tolli poterit, si materiæ prauæ generatio cohibeatur, eiusq; genitæ vel discussio vel euocatio tentetur. Quibus autem remediis hæc exequi debeamus, hinc pateat. Præsupposita vniuersali facta, & parata cum his quæ neruorum genus respiciunt, medicamentis totius corporis euacuatione, quæ semper particularibus curationibus præmittenda est; administret Medicus ea quæ discutiendi facultate donata sunt, sicuti oleum chamæmelinum, lumbricatum, anethinum, liliorum alborum, rutaceum, vipeꝛinum, & quę huius sunt generis; calidaque actu sæpius applicentur. quod si hæc non satis fuerint, his admisceatur castoreum, quod cum subtilitate partium donatum sit, in casu isto multum conferre poterit. loca inungenda erũt, præcipue collum & dorsum, ab occipite vsque ad os sacrum, & vna cum his etiam partes magis ab hoc affectu detentæ. Partes læsæ pellibus animalium actu tepidioribus continue cooperiantur: vel si hæ desint, sit loco harum stuppa canabina, vel lana succida semper calida. Reuellatur materia cum frictionibus in parte opposita factis; fiant clysteria acriuscula ad eandem intentionem. his poterit morbus superari, nisi noua regeneretur & fluxerit materia, quo casu adeunda est ea indicatio, qua membro generanti & transmittenti attendendum est. Vnde si cerebrum sit in causa huius materiei, consideret Medicus, qua hoc intemperie laboret, eamque corrigat & temperet. in cuius vsum veniunt ea quæ in hoc casu (vbi in culpa sit intemperies frigida calidave) omnes docent administranda esse, sed præcipue hic assumantur embrochæ aquarum naturalium, quæ hic multum prodesse poterunt. robur enim cerebri hinc habebimus, & materiæ discussionem, quam similiter

Prognosticum.

Curatio.

tentare possumus ex eisdem, si instillentur supra partes affectas. Si autem non cerebrum sit pars primario affecta, sed vna ex inferioribus; ei incumbatur, tum intemperiem tollendo tum ipsam roborando. sique genita materia ab his adhuc in fluxu fuerit; hæc euocetur ad extra, & simul discutiatur. quo casu expertus sum, sinapismata omnibus medicamentis præstare. his enim administratis, vidi quieuisse motũ hunc, sicuti animaduerti in puella decimum quartum annum agente: quæ cum maxime molestaretur ab hoc motu, per annosque ita laborasset, & per interualla morbus regrederetur, ex nullis quæ plura a Medicis parata fuere, remedijs vllum sensit iuuamen: tandem cum tempore exacerbationis illius motus conquereretur, maxime se affligi sub costis mendosis prope spinam in dextra parte; ego iudicans hanc partem primario affectam esse, hincque transmitti & communicari materiam neruis illis proximioribus, indeque causari motum eum conuulsiuum; solis sinapismatibus, præmissis tamen vniuersalibus ei parti applicitis, morbum sustuli, qui tamen semper totam dextram corporis partem apprehendebat, ac vehemẽtissime cruciabat, adeoq; vt & distorsiones membrorum & affectum, epilepsiæ consimilem, sæpe induceret. Vltra sinapismata tamen, parti primario affectæ adhibita, discutientia etiam neruis applicentur, ijdemq; rõborentur; & per exterius admota (qualia sunt inunctiones, emplastra, perfusiones, balnea, Embrochæ, ac similia) & per interius assumpta, qualia erunt confectiones magnæ, antidoti variæ, castoreum ipsum, & vsus terebinthi Cyprii, quæ valde prodesse poterunt. Vbi tamẽ cerebrum primario affectum sit, præcipue sum expertus, pulueres ex cornu ceruino, talo suillo, cornu vnicornis, craneo humano, & consimilibus osseis medicamentis, addita cortice ligni guaiaci, & radice salsæ pariliæ, multum profuisse: quæ etiam in cæteris casibus prodesse poterunt. Si vero affectus hic rebellis fuerit, nec prædictis cesserit remediis, decoctum salsæ pariliæ, additis corticibus ligni guaiaci & aliis quæ neruos respiciunt, (sicuti iua, stœchas, & similia, cum tenui & siccanti victus ratione) opportune exhibeatur ad minus per viginti quinque dies. ita enim deuinci

poterit,

poterit,& potissimum vbi intemperies membrorum,prauam materiam generantium & transmittentium, ad frigidum declinauerit.Si autem ad calidum vergat,fluxioq; & distillatio fit admodũ praua, potius veniat in vsum decoctio radicis Cinæ.hæc enim, distillãte & fluẽte materia tenui,calida & praua,multum prodesse solet;& ideo in casu isto cæteris præferatur. Alimenta flatuosa & vaporosa in affectu isto vitentur,similiter & quæcunque acida & acria,& quę praui & tetri sunt odoris. hęc enim omnia neruos lædere solent. Vinum primis dieb. interdicatur, postmodum autem debile & aquosum concedatur. Veneris vsus prohibeatur,& omnis acris excessus,præcipue autem frigidus & humidus, & omnia animi molesta accidentia, quæ potissimum hunc morbum exacerbare solent, fugiantur.

De obstructionibus arteriarum leuium pulmonis.

CAP. XXI.

QVEMADMODVM nerui, qui omnes a cerebro originem ducunt,aliquando male afficiuntur,hincque cum deterius habent, vt in conuulsiuo motu fieri dixi,cerebrum ipsum in consensum ducunt; pariter arteriæ quæ a corde propagantur, aliquo affectu præter naturam nonnunquam deprehenduntur,& per eundem propriam noxam cordi communicant. Ex quibus arteriis præcipue eæ quæ leues in pulmone existũt,male affici animaduerti, dum obstructione laborant. qui casus maxime a medico cõsiderandus est, quoniam per tales obstructiones sæpius homines in periculum vitæ manifestissimum ac in mortem ipsam deducuntur:cum tamẽ hoc absque insigni noxa, quæ ab ipso ægrotante ab initio percipiatur, fieri consueuerit. in talibus enim obstructionibus nec patiẽtes respirandi difficultatem,nec grauitatem, nec dolorem, nec aliud molestum symptoma incurrunt, & tamen, cum hæ auctæ fuerint ac perseuerauerint, nisi tollantur, tandem eosdem perdunt. Obstruuntur arteriæ istæ leues a duplici causa.nam vel ex succis frigidis vel ex crudo tuberculo in eisdem genito obstructione laborant. vbi enim humores

Obstructio nū lenium arteriarum pulmonis causa.

crassi & viscosi in ipsis arteriis infarcti fuerint; vel vbi phyma aliquod seu tuberculum crudum in eisdem genitum erit, arteriæ obstruuntur. Quibus obstructis, cordi tandem praua affectio communicatur, hincque patientes vel sunt proni in syncopen, vel etiam in suffocationem. quoniam obstructis iis arteriis, non ita facile recrementa fuliginosa expelli possunt, quibus retentis semper cor necessario patitur. Dum tamen istæ arteriæ leues in totum non sunt obstructæ, fit pugna, naturaque præpotenter resistit morbificis causis, indeque per vim propriam & innatam quærit difflationem & transitum earum viarum, vt inde fuliginosa excrementa retrudat. quod vbi sufficienter assequuta fuerit, nullum adhuc nec syncopis nec suffocationis periculum instat. Vbi autem hoc nequaquam consequatur, vel facta omnimoda obstructione, vel prope ad eam accedente, retentis fuliginosis excrementis, in periculum syncopis primo, postmodum & suffocationis etiam ducitur homo. Deprehenduntur obstructiones istæ a solo pulsu, nec vllum aliud indicium habent. in his enim nec tensio, nec grauitas, nec dolor, nec respirandi difficultas, nec quid aliud molestum percipitur; quoniam affectio a materia pendet frigida, & in loco est nullam sensationem habente. pulsus autem immutatur ab hac necessario, quoniam organis & instrumentis læsis, non potest non immutari pulsus, qui ex hac læsione omnē acquirit inæqualitatem, & non tantum illam quæ in vnica pulsatione reperiatur, sed eam etiam quam systimaticem seu collectiuam appellant. vnde in huiuscemodi obstructionib. magnę & prauæ, celeres & tardę, raræ & frequentes, validę & imbecilles, adsunt pulsationes: inter quas aliquæ decurtantur, aliquæ nonnunquam intermittunt, aliquæ intercidunt. in eadē autem pulsatione sæpe est inæqualitas, quo ad plures eius differentias. Vbi autem talis inęqualitas contigerit, & ex his pulsationibus plures erunt magnæ, vehementes, celeres, intercidentes & æquales; minorem lęsionem indicant, & minus periculum minantur: vbi autem plures erunt languidæ, paruæ, decurtatę, intermittentes & crebriores, offensam ingentem attestantur, & periculum præceps prænunciant. in aliquibus tamen

men patientibus, cum grauis nõ est affectio, solent etiam adesse pulsationes plures æquales, quas interpellant nonnullæ, vel periodice vel nullo seruata periodo decurtatæ aut intermittentes: quod in principio harum obstructionum præcipue contingere solet. qua de re pulsuum hæc æqualitas, a pulsu vel intermittente vel decurtato interpellata, habeatur pro indicio incipientium ac futurarum huiuscemodi obstructionum. An autem hæ fiant, cum a duplici causa gignantur, vel a crassis & viscidis humoribus, vel a tuberculo crudiori, hinc cognoscatur. Vbi crassi & viscidi humores fuerint obstructionum causæ, tunc pulsus (quoniam in vtrisque casibus semper adest aliqua durities) erunt duri per tensionem: vbi autem tuberculum sit id quod obstruat, erunt duri per tensionem & siccitatem. præterea in obstructione ab humoribus pulsus erunt magis inter se diuersi, nec semper eodẽ modo procedent, sed variabunt, prout humor obstruens vel in hanc vel in illam partem magis impinget. At a tuberculo inæqualitas erit magis vniformis, cum a causa magis constanti & fixa causetur. præterea in humorum obstructione æquales pulsus plures simul ac collectiue adesse possunt: at in tuberculo plures sunt inæquales. vnde vbi aliquæ intermittentes aut decurtatæ pulsationes plures æquales interpellauerint, censeatur hanc obstructionem ab humoribus factam esse. a tuberculo enim non possunt plures ad inuicem se subsequentes æquales ac ordinatæ fieri pulsationes; quoniam causa lædens ipsa organa immediate eadem lædit, ac in eis fixa eodem pacto semper permanet: quapropter hinc æqualitas naturalis pendere non potest, licet non naturalis, seu præter naturam (id est, quæ plures inæquales pariter habeat) hanc concomitari consueuerit. In hac autem pulsuum inæqualitate hoc solet esse vtrisq; obstructionibus commune, quod si intermittentes pulsus cęteris pulsuum differentiis admisceantur, quando intermittit pulsus, percipiunt patientes motum quendã, tanquam ictum in regione cordis, perinde ac si quis ipsi cordi tunc manum obuiet, ac motum impediat. quod non causatur, nisi ab obstructione, tunc valenter irruente ac cor cõprimente, indeq; pulsus motum impediente. quod idem fere contigit a pulsu decurtato. Sed cum

Signa differentiarum.

decurtatum minor noxa inferat quam intermittentem; minorem etiam percipiunt patientes motum,& istum ictum a decurtato pulsu,& minus ab eo lædũtur,quam ab intermittente. Cum percipiunt ictum istum ægrôtantes, si ab humoribus crassis obstruentibus hoc factum sit, statim reuocantur patientes. in ijsdemque per quædam interualla,existente agitata diuersimode a naturali facultate materia,aliquandoque versus cor infarta ac detrusa, & aliquando ab eodem transmissa, renouantur tales pulsationes.at vbi a tuberculo obstruente fiat talis ictus, vereq; intermiserit pulsus,non ita reuocantur patientes, hocque erit indicium, tuberculum augeri, properareq; ad omnimodam obstructionem, nisi hoc a causa procatarctica, sicuti a copioso vini virosi potu, ab ira, a vehementi motu, a destillatione superueniente, & similibus rebus exacerbatum & concitatum fuerit. vbi enim hæc non præfuerint, intermissio pulsus manifestissimum vitæ discrimen prognosticatur: qui si supra vnam pulsationem intermittat, mortem instare prænuntiat. Vtrisque his obstructionibus, videlicet, & ei quæ a crassis humoribus, & ei quæ a tuberculo causatur, hoc etiam commune est,quod vbi occupauerint arterias leues, si perseuerarint,augeantur;vbi autem auctæ fuerint,etiam asperis arteriis communicentur. & tunc quæ prius non aderat, respirandi superuenit difficultas,quę semper pro ratione adauctæ obstructionis increscit, hac tamen differentia accedente,quod in obturatione a crassis succis difficultas respirandi non est semper vniformis, nec semper vniformiter adaugetur. quoniam aliquando intensior aliquando remissior esse potest, pro ratione materiæ & loci obstructi:at in obturatione a tuberculo semper est vniformis, & vniformiter, nisi a causa externa concitetur vel magis angustietur, sicuti a motu a destillatione superueniente, ab immoderata ira, a copioso vini potu, a nimia ciborum ingurgitatione & similibus causis, adaugetur; quoniam causa hæc de se est stabilis ac fixa & vniformis existir. Vbi autem hæ obstructiones arteriis asperis communicatæ fuerint, indeq; accesserit respirandi difficultas, cum diutius hæ perseuerauerint; calor innatus, quoniam hic

Difficultas respirandi quando superueniat obstructioni leuium arteriarum pulmonis.

hic vna cum corde sufficienter non euentatur, languescit ac imminuitur: cuius ratione in nonnullis sæpe succedere solet, hoc marcescente, refrigeratio cæterorum membrorum, & præcipue ipsius hepatis, cuius merito his obstructionibus, cum diutius perseuerauerint, hoc reddito imbecillo ac debiliori, solet succedere aliqua hydropis species. Vnde tales ægrotantes vel in anasarcam vel in ascitem deducuntur, perindeque ac ex difficili respiratione, ex his morbis periclitantur. Quibus etiam succedere solet, communicata ingenter ipsi cordi affectione, ipsius cordis palpitatio, quæ patientes angit, & eosdem, cum deterius habent, in lypothymiam ac syncopen deducunt. Quapropter maxime animaduertat Medicus hasce arteriarum obstructiones, tum ratione periculi, tum ratione difficultatis rei, cuius merito forsitan hæc tractatio ab ordinariis practicis neglecta fuit, quam tamen aduertere & docere tenebantur; tum quia de his meminit Galen. lib. 4 de locis affectis, cap. vlti. in historia Antipatri; tum quia casus iste quandoque accedat, ægrotantesque ac Medicos sæpe eludat, qui periculum nō perpendunt, nisi cum symptomata, & morbi prædicti sæuierint. Pro huius autem cognitione pro nunc sufficiāt ea quæ a me proposita sunt, tum vt morbi essentia, tum vt eiusdem causæ, differentiæ ac signa omnibus pateant. His habitis, curationem aggredior. Præsentibus obstructionibus in leuibus pulmonum arteriis, quid indicatur? duo indicantur; alterū quod commune est vtrisq; causis; alterum quod singulis proprium est. Commune est, vt redundantia humoris affectionem generantis expendatur & consumatur. proprium aūt est, vt affectio, a crassis & viscidis pendens humoribus, tollatur per attenuantia & extergentia medicamenta. quę autem a crudo tuberculo genita est, per attenuantia & resiccantia curetur. An autem Medicus his indicationibus plene satisfacere possit, iudicet ex propriis harum obstructionum signis & causis, ac ex his symptomatibus vel morbis, quæ his succedent. Nouerint enim difficillimum esse, obstructiones a tuberculis genitas remouere; tum quia in his cruda admodum & digestioni rebellis adest materia; tum quia affectio est in loco, cui valida & potentia re-

Indicationes.

Prognosticum.

media applicari non possunt. & hoc maxime, vbi progressa & antiquata fuerint hæc tubercula: si autem a viro qui in arte medica multum polleat, incipientia cognoscantur, rectaque ratione curentur; non ita difficile erit a principio ea soluere: quare eorum solutionem tunc temporis sperare poterit. hæc autem omnia de tuberculis intelligantur, quatenus cruda sunt; quoniam si hæc aliquando ad suppurationem deuenient, vnde postea disrumpantur, lethalem inferunt casum: nam materia suppurata effunditur supra cor, & inde subito mortis periculum instat, vt sæpius experientia testata est. Quæ autem a crassis & viscidis succis ortæ sunt obstructiones, nō ita difficile est remouere; quoniam similes materiæ facilius medicamentis cedunt quam tubercula illa cruda. & istæ obstructiones, siue incipientes siue antiquatæ fuerint, poterunt solui facilius. hæque cum minori periculo semper, quam tubercula, antiquantur & perseuerant. Quoniam tamen ab his, vbi antiquatæ fuerint, communicantur aliquando hæ obstructiones arteriis asperis, indeque succedit respirationis difficultas, si ad hæc successerit refrigeratio illa caloris innati, vnde vel hydrops sit præsens vel immineat, fere impossibilis erit earum curatio, sicuti & illarum quę a progresso & antiquato tuberculo erunt causatæ, nullo pacto possibilis est solutio. in quibus omnibus semper considerentur ęgrotantis pulsus: qui, vbi erunt valde inæquales, & plurimi ex his sint imbecilles, praui, decurtati vel intermittētes, maiorem noxam ac periculum ingens prognosticantur: si autem plurimi sint æquales, vehementes, magni, & ordinem seruent; minus malum ac minorē curandi difficultatem prænunciabunt. In eisdem etiam consideretur cordis status. si enim ratione consensus & communicantiæ palpitationem incurrat, in lypothymiamq; pronum sit, res in deteriori est conditione, quam vbi cor ex eisdem obstructionibus nihil tale passum fuerit. His autem consideratis, adeat Medicus curationem: cuius quoniam ratione causarum bipartita est; ideo non vnicus, sed duplex erit curandi modus. Vbi enim obstructio pendeat a crassis & viscidis humoribus, attenuantia & abstergētia pharmaca adhibeat. & quoniam in his administrandis omnia

Curatio obstructionis a crassis succis.

mnia

mnia ea quę in asthmate valida sunt, conueniunt; ideo pro hac tollenda traducatur in hunc casum tota ac integra asthmatis curatio, tum quoad vniuersalia, tum quo ad particularia peragenda. Vnum tamen moneo, quoniam locus affectus est in penetralibus magis internis, quam sit in asthmate, quod in hunc vsum vehementiora & potentiora medicamenta, & quæ validius attenuare cum absterſione poſſunt, aſſumantur, quæ ad maiorem penetrationem vel liquida vel cum liquoribus diluta præparentur. Vnde in tali casu iubeo ego, vt multa medicamenta in asthmate opportuna ſublimentur, vt hinc tenuiora reddita, facilius penetrare vſque ad locum affectum queant. Ex quibus præcipue elenii aquam, modo ſimplicem modo aliis validioribus admixtam, & per ſublimationem in duplici vaſe factam, poſtea adminiſtro, eiusque vſum plurimum ac feliciſſimum habeo. Et præ cæteris quoniam ſulphur eſt vnum ex his, quæ valde potentia ſunt in diſcutiendis & conſumēdis humoribus craſſioribus, eius aquam in difficilioribus ac magis rebellibus obſtructionibus accipio, & commiſceo iulep formatum ex melle, ad eam quantitatem vt facile a patiente aſſumi poſſit. hoc medicamentum exhibeo ad cochlearia duo vel circa ante cibum per duas horas, & potens hinc remedium habeo ad attenuandos & diſperdendos tales humores obſtruentes. Ad idem electuaria, cuius baſis ſit chalybs præparatum, admixtis medicamentis incidentibus & opportunis, quale eſt gentiana, elenium, ariſtolochia, thymum, pulegium, iua, origanum, & ſimilia, cum maxima vtilitate exhibeo. & vbi hæc non ſufficiant, aſcendo ad medicamentum ex ſcylla, vel ſimplex vel admixtum cæteris prædictis medicamentis. hæc & ſimilia formanda ſunt remedia, quibus adminiſtratis per interualla quædam, ac interpoſitis nonnullis paucis diebus, ſicuti vel vnoquoque duodecimo vel decimo quinto die exhibeantur pharmaca ſoluentia, quæ apta ſint humores craſſiores educere, & a lōginquis partibus euacuare. quæ potius in forma ſolida quā liquida formata ſint, qualia ſunt pilulę cochię, aggregatiuæ, de nitro, & omnes illæ quæ gummata recipiunt, quibus admiſceri poſſunt quandoq; cortices radicū ellebori nigri, turbith,

& similia, quæ quantum possint in huiuscemodi affectibus, mirum est. quoniam tamen sæpius hæc eadem pharmaca repetenda sunt, non in summa dosi accipiantur. per exterius autem administrentur ex inunctiones, quæ cutim exasperando & lancinando ex alto materiam euocare possint; sicuti quæ recipiunt nitrum, salem, pumicem, fecem vini coctam, æruginis, & quæ huius sunt ordinis. Quo ad victum, sit valde attenuans, & in eo quæcunque repletio fugiatur; & omnia ea quæ crassos humores generare & adaugere apta sunt, vitentur. Vinum sit antiquum, tenue, & nequaquam adstringẽs, sed maturum valde existat, potusque nec parcus nec immoderatus fiat, ne illinc materia incrassetur ac siccetur. hinc autem nimium grauantur naturales facultates, quæ a nimia vini potentis quantitate sæpius obruuntur & languent. & hinc omnem (vt in summa dicam) victus rationem ac medicamenta quoque haud aliter, quam asthmaticis iubeat Medicus, qualia Galenus in Antipatro, talem obstructionem patiente, adhiberi iussit, licet aliter senserit Aetius, qui iudicauit, in Antipatro obstructionem non a crassis humoribus, sed a crudo tuberculo factam fuisse; cum tamẽ verba Galeni dicentis: *At ego probabilia inquam ipsum dicere, sed a veritate aberrare, quippe cum ab huiusmodi causa ortopnœa fiat humore crasso & lento, non in leuibus arterijs sed aspera arteria collecto*; oppositum, perinde ac etiam eius curationis modus ab eodem propositus, indicent. non enim coincidit curatio asthmatis a crassis succis cum ea quæ debetur, tuberculo obstruente, vt docet Galenus libro 7. de Com. med. secundum loca cap. de orthopnœa. *& hæc de obstructione arteriarum leuium intra pulmones existentium, a viscidis & lentis humoribus genitarum.* Vbi autem hæ obstruantur a crudo tuberculo, per attenuantia & resiccantia, per quæ idem tuberculum consumi & disperdi queat, est procedendum. bis tamen (quoniam vniuersalia particularibus præcedere debent) prętermittenda erit tum corporis vniuersi purgatio, tum venæ sectio, si in corpore plethorico, & quod humore copioso abundet, sit factum hoc tuberculum: quibus præmissis, eaque ratione quam in altera obstru-

Curatio obstructionis a crudo tuberculo.

ctione

ctione administrandam esse monuimus, adhibitis, acceda· Medicus ad vsum eorum medicamentorum, quæ attenuantia & reficcantia existãt.talia erunt aromata, quale est cinnamomum, piper, macis, ireos, nux moscata, cardamomum, galãga, zingiber, cubebe, zedoaria, costus, & similia; ex his pulueres & electuaria Medicus formare poterit, quæ in continuo sint vsu. & quoniam ex his formata sunt plura specierum genera, ideo varia in hoc casu vtilia poterũt esse, sicuti species aromatici ros. diagalãgæ, diamoschi amari, diacimini, diacalamenti, & consimiles. his autem omnibus Theriaca antiqua & Mithridatũ potentiora erunt. Vltra hæc inueni proficuum vsum pulueris ex ossibus formati, admixto cornu ceruino, & quibusdam ex aromatibus prædictis. Valdeque potens etiam in hoc reperi vitrum combustum. quibus omnibus etiam sulphur viuum, tanquam medicamentum valde potens in absumendo & digerendo, commisceatur: his tamen semper admiscenda sunt aliqua, quæ manuducant medicamenta prædicta ad locum affectũ, ac ad thoracem ipsum. hæc autem continue administrentur, per interualla tamen, vt superius notaui; exhibeantur medicamenta soluentia, quæ saltem materiam fluentem retrahere poterunt. Quoniam autem sæpe prædicta nõ sufficiunt ad tollendum vel saltem minuẽdum tuberculum, ego aliquando ad decoctum salsæ pariliæ, tanquam ad medicamentum valde in discutiendo potens, deueni, & eo morbum leniui. quod idẽ tamen in antiquato exhibui, & nihil profeci. Inunctiones similes prædictis etiam in hunc vsum assumantur. Victusque similiter attenuans præscribatur, sed parcus magis sit, quam in obstructione, a crassis & viscidis humoribus genita. Parcior autem multo sit potus. parum enim bibere debent omnes hi, in quibus abscessus internus reperiatur. & in his vinum exhibendum sit tenue & antiquum, & potius generosum quam aquosum. Fiant communiter in ambobus hisce casibus omnia genera reuulsionum & deriuationum ad retrahendam materiam a loco affecto; degant in aere tenuiori, ficciori & validiori; exerceantur moderate: somnus longior & diurnus vitetur: & omnia ea quæ destillationes vel inducere vel

augere possent, ac ea quæ thoracem lædere apta sunt, fugiantur.

De morbis acutis mulierum vtero gerentium.

CAP. XXII.

AFFECTVS quos hucusque explicaui, vtrique sexui communes sunt: nunc de duobus agam, qui fœmineo tantum sunt peculiares. euenit enim aliquando, vt mulieres, dum vel vtero gerunt, vel sunt in puerperio, diuersis conflictentur morbis: qui si vel neglecti vel male curati fuerint, eas in perniciem ducũt. quare hos duos fœminarum status considerantes, primo agemus de morbis acutis mulierum prægnantiũ; secundo de his qui in puerperio superuenire solent. quid enim in his agendum sit, & quomodo Medici hos curare debeant, non ita liquet; nec qui artem hanc communiter faciunt, locum istum explicasse videntur. Primam autem partem aggrediens dico, quod tria habemus præcipua remedia, quibus potissimum in morbis vtimur acutis, scilicet rectam victus rationem, sectionem venæ, & pharmacũ: quæ omnia consideranda sunt, an conueniant. & si conueniãt, quo modo in vtero gerentibus administranda sint. Quo ad victum nulli dubium, quod in morbis acutis victu tenui, imo aliquando tenuissimo, vti debẽt ægrotantes. qui tamen in vtero gerentibus non ita tutus est. Vnde Galenus libro 5 Aphó. comm. Apho. 30, exponens sententiam Hippocratis dicentis: *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale esse*, dicebat ex morbis acutis vtero gerentibus duplex imminere periculum; alterum ex magnitudine febris quæ fœtum occidere potest; alterum ex tenui victu, qui morbis debetur acutis, cuius ratione ex alimenti defectu fœtum destruimus; quod alimentum si, vt hunc seruemus, non verebimur crassiorẽ exhibere, febres continuas victu intempestiuo augentes, matrem occidemus. quare hinc (quoniam & fœtum & matrẽ simul, vt res prospere succedat, seruare tenemur) duo habemus; vnum quod ratione fœtus in his pro victu cibi aliquid adijcere; alterum autem, quod ratione acutiei morbi detrahere

Mulierum vtero gerentium in morbis acutis qualis debeat esse victus.

here debemus. quibus duabus indicationib. contrariis existentibus, & vtrisq; neglectis mortem minitantibus, hinc Medicus non tenuē, nec plenum, sed mediocrem imperet victū, ex quo nec fœtus decidere, nec morbus ingrauescere poterit. nam ratione fœtus facile absumetur talis ratio victus, quæ nec morbo poterit esse grauis, cum manutenere & fœtus & matris vires tantum, non autem eas grauare possit. Vnde in morbis acutis vtero gerentium poterit Medicus ascendere ad iura pullorum tenuiorum, in quibus fercula parentur, vel ptisana dissoluatur; aliquando ad lutea ouorum recentium sorbilia, abstinendo tamen semper a vino & carnibus, & omnibus his quæ multum nutrire & inde morbum augere possunt. *hac de genere victus.* quo autem ad quantitatem, quantitas sit maior vel minor, pro ratione maioris vel minoris magnitudinis fœtus: vnde maior sit quantitas in vltimis mensibus, quoniam tunc fœtus grandior vberiori indiget alimento; in medio autem tempore sit moderatus; in principio vero gestationis vteri sit minoris quantitatis vel parum immutatus ab eo quo vteretur, si mulier non concepisset. *hac de primo auxilio.*

Secundum auxilium erat sectio venæ, quæ ex sententia Hippocratis libro 4 Reg. acut. tex. 19, in omnibus acutis morbis, florente ætate & constantibus viribus, administranda est. quod idem comprobans Galenus millies affirmauit. Hanc sectionem venæ docet Hippocrates lib. 5, Aph. 31, in vtero gerentibus abortum causare, & ideo ca uenda erit, dum dicebat: *Mulier vtero gerens sanguine misso ex vena abortit, & magis si fœtus sit maior.* quare dubitandum venit, an hoc secundo auxilio in mulieribus vtero gerentibus, dum acuto morbo detinentur, vti conueniat, quoniam si non secetur vena, morbus sæuior redditus patientem necabit. si autem secetur, incurret mulier abortum, qui est casus lethalis in acuto morbo. hæc difficultas ita explicāda venit. Mulier vtero gerens, misso sanguine e vena, abortit. quia extracto sanguine subtrahitur alimentū fœtui. Vnde si fœtui hoc non subtrahatur ex sectione venæ, nec etiā abortū ex hoc incurrere debet. hoc fiet, si, dū fœtus est minor, sicutti est in primis mēsibus, tūc

Sectio vena an cōueniat in morbis acutis mulierum prægnantium.

mittatur sanguis. cum enim his temporibus fœtus plurimo non indigeat sanguine pro sui nutrimento, si secetur vena, non erit periculum, quod fœtui alimentum subtrahatur, & eo magis, si mulier patiens fuerit plethorica. Vnde a primo mense vsque ad quintum tuto venæ sectio administrari poterit. Circa autē vltimos menses magis rem circunspiciat Medicus, quoniam cum fœtus maior hisce diebus factus sit, copiosiorique hinc indigeat alimento, non ita tutum erit secare venam. Si autem mulier sanguine abundet, & copiosa admodum non fiat venæ sectio, tuto mitti potest sanguis; quoniam hinc sedabitur morbus, nec tantum alimentum fœtui subtrahetur, vt hinc mulier abortum incurrat. Si autem videatur aliter sensisse Hippocrates loco citato lib. 5, Aph. 31, clare docens sanguine misso mulierem vtero getentem abortum pati; animaduertatur, quod longe aliter nos venam secamus, ac faciebant antiqui. illi enim ad libras, nos ad vncias sanguinem mittimus. non minus enim, quam ad cotylam, consueuerant vt plurimum secare prima vice venam, cuius dimidiā quantitatem postea in sequenti repetebant. Cotyla autem, vt habetur a Galeno in libro de ponder. & mensur. habet vini vncias decem, mellis autem tredecim. cum vero sanguis melle minus, vino autem magis ponderet, cotyla habebit sanguinis fere vncias duodecim. Nos autem ad tantam quantitatem etiam in robustis viris, ne dixerim in mulieribus, non ascendimus, nisi raro, & vbi plenitudo ingens existat, & vrgentissimus sit casus: sed ad vncias tantum sanguinem mittimus. quam quantitatem in vtero gerentibus seruantes, nunquam viribus constantibus abortū causabimus. Imo ad præseruandas mulieres ab abortu, quæ in hunc incurrunt ob multitudinem & copiam (quę in multis generari, & abundare, & per plures dies, dum non concipiunt, copiose menstruis temporibus expurgari solet) sanguinis, fœtum suffocantis & occidentis, nullum validius remedium excogitari potest sectione venæ. qua testor ego, me plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, ex sola sanguinis missione, primis mensibus facta, præseruasse. Non ita tamen censendum est de hac sanguinis missione, vel moderata vel parca,

Sectio vena aliquando praeseruat mulieres ab abortu.

parca, in vtero gerentibus administranda, vt vnquam non veniat etiam in vsum, si copiose fiat. interdum enim in vltimo mense copiosa sanguinis missio facta non spernendum attulit iuuamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiose factam in vltimo mense, instante partus tempore, dum vtero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent sanguine, tentaui; & hinc remissionem febris, ac partus accelerationem sperans, vtrunque ex sanguinis missione consequutus, summa cum vtilitate administraui, fœtumque & matrem vna periclitantem ex hoc solo remedio saluaui. quod remedium in aliquibus prætermissum, & a Medicis, verba solum Hippocratis & non ipsam rem ponderãtibus, neglectum, fuit in causa, vt conceptus sæpe, vna cum matre a plenitudine & feruore sanguinis suffocatus, miserabiliter perierint. Quare commendo in simili casu copiosam sanguinis missionem; in cæteris autem moderatã, & ad vncias factam. quam ad præseruationem ab abortu, vbi a plenitudine immineat, summopere probo. nec ista contra Hippocratis Galenique sententiam erunt, quia salutem ægrotantium, non vanas opiniones sectati sunt. *& hæc de secundo auxilio.*

Tertium auxilium erat pharmacum: quod an conueniat, & quando conueniat in vtero gerentibus, clarissime docet Hippocrates lib. 4, Apho. primo, & Galenus ibidem. quo loco habetur, in his mulieribus nunquam conuenire pharmacum, nisi materia turgente: nec turgente materia semper admittendum esse, sed solum a quarto mense vsq; ad septimum. Hunc aphorismum audiui nonnullos Medicos ad indicationem sectionis venæ, transtulisse, sed longe alia est ratio sectionis venæ, & alia pharmaci. sectio enim venæ suspecta est, quia per eam alimentum fœtui subtrahitur. at pharmacum non ratione subtractionis alimoniæ, sed quia in vtero gerentibus maximam facit commotionem, vnde diruptio ligamentorum & abortus impendet; periculi plenũ est. Quod perpendẽs Hippocrates abstinebat a pharmaco primis & vltimis mensibus; in medio autem tempore non nisi turgente materia concedebat. hoc idem ponderans Galenus duo dicebat: alterum, quod cum primis & vltimis mensibus facile

Pharmacũ an conueniat in morbis acutis mulierum prægnantium.

ex validis motibus, in illis ex ligamentorum mollitie, in his autem præ grauitate fœtus, dirumpantur ligamenta; ideo nec primis nec vltimis mēſibus vnquā pharmacum admittendum eſſe;in medio autem tempore, quo firmiorem habent conceptus coalitum, vnde tunc mulier poteſt fortiores ſuſtinere motus ſine fœtus offenſione, nonnunquam adminiſtrandum fore:alterum erat;quod in intermedio hoc tempore non indiſcriminatim cōueniat pharmacum, ſed ſolum quando materia turget.ratio eſt, quoniam in materia turgēte, exhibito pharmaco, nec magna fit in corpore commotio;quia humores turgentes ſponte facile hinc inde defluunt, naturaq; motum adiuuante facillime leni pharmaco educuntur. cuius merito dicebat Galenus, *cum natura ad hos expellendos humores incitatur, nō vehementi pharmaco ſed aliquo manum porrigente, & hunc humorum motum ad aluum deducēte, ſolum indigere.* cuius ratione ſatis liquet, minorem ex materiæ turgentis quam fixæ purgatione in corpore cōmotionem fieri. & ideo nec hinc vtero gerentibus diſcrimen abortus in intermedio tempore, præcipue cū in his menſibus fœtus externis cauſis, tum quia coalitum firmiorem habent, tum quia grauitatem non ponderant, non ita facile cedunt, imminere poteſt. & ideo ſumma cum ratione ab Hippocrate ſtatutum eſt, a quarto mēnſe vſq; ad ſeptimum, ſi materia turgeat, has medicandas eſſe. Quam Hippocratis ſententiā Galen. lib. 1 Epid. ſect. 3, comm. 29. amplificat etiā ad tertiū menſem, hæc verba habens: *Iam illud quoq; meminiſſe par eſt, fœtū trimeſtrē & quadrimeſtrē præter cæteros iniurijs reſiſtere.* His igitur omnib. prædictis menſibus poterit Medicus, materia turgente, pharmacum adminiſtrare. at quæ erunt pharmaca hæc? non profecto electiua illa & vehementiora medicamenta;tum quoniam hæc maximam in corpore commotionem faciunt, tum etiam, quoniam in materia turgente iſta non conueniunt. quæ materia turgens manum porrigente pharmaco, & ideo leni tantum, indiget. tale erit ſyrupus roſatus ſolutiuus, manna, caſſia fiſtula, rhabarbarum, & huiuſcemodi lenia & benedicta pharmaca, quibus vrgente neceſſitate parum quid vel diaphœniconis,

conis, vel electuarii de succo rosarum addere poterit Medicus, nunquam tamen ista transcendens. At his eisdem medicamentis ausi sunt nonnulli vti etiam in vtero gerentibus, non turgente sed firmata materia, confisi benignitate eorundem medicamentorum, ac opinantes ideo pharmaca in infirmata materia Hippocrati & Galeno suspecta fuisse, quoniam ætas illa tali genere medicamentorum caruerit. Sed animaduertant hi ex Galeno, quod talia medicamenta sunt ea, quæ administranda ipse docet, turgente tantum & non firmata materia, quam firmatam nullo pacto mouere pharmaco præcipit. Vnde cum vehementiora pharmaca nullo conueniant tempore gestationis vteri, & lenia tantum conueniant turgente materia, nec etiam ista vnquam conuenient, vbi materia non turgeat, sed firmata sit. hæc enim medicamenta, quæ turgente materia, quoniam commotionem & agitationem eadem turgente in corpore non faciunt, conceduntur, si firmata fuerit materia, cum ad motum naturam adiuuantem & incitatam non habeant, materiaq; de se sit segnis, vt ex immobilitate apparet, magnam erunt apta inducere commotionem, valdeque agitare poterunt vtero gerentes & fœtus, cuius validi & importuni motus ratione disrumpi facile ligamenta, & abortus subsequi poterit. quare semper in tali casu hæc eadem medicamenta valde suspecta erunt, & ideo nunquam in vsum recipienda sunt, nisi materia turgeat. Quod si interdum proficue, nulloque subsequente incommodo, hæc a quibusdam Medicis administrata fuerint, vt in nõnullis contigisse vidi, hoc robori mulierum, & fœtus firmitudini, quorum ratione vidi etiam tolerata medicamenta abortiua in aliis, quæ sponte abortum procurabant, non rationi quæ in hoc nusquam est, adscribant, regulamque ex his quæ præter rationem & artem fiunt, non condant. At dices, quid igitur excluso pharmaco agendum erit? alia habemus ingenia, quibus possumus superare morbos, sicuti victus rectam rationem, præparantia humores, concoquentia, clysteria lenia, ea quæ possunt materias ad vias ductuum deducere, & alia similia, quæ tentanda sunt relicto pharmaco, & hoc præcipue in febribus ipsis:

cuius pharmaci ne meminit quidam Galenus in libris Methodi, in quibus perfectissimam omnium febrium curationem & curandi methodum docuit, innuens non summam curationis febrium in solo consistere pharmaco. Sed contra hanc sententiam videtur esse Galeni locus libro quinto Apho. in commen. Aph. 55, vbi reddens rationem, quare vtero gerentes febre detentæ vel abortiunt, vel cum periculo pariunt; inquit, quod hæ mulieres aliquando corripiuntur febribus adeo vehementibus, vt ex necessitate abortiant, aliquando autem corripiuntur quidem febribus non vehemētibus, sed mediocribus, in quibus cum a medicis non sufficienter purgentur, vtpote qui valida medicamenta exhibere mulieri grauidæ non possint, aliquid superest reliquiarum humorum vitiosorum in corpore, ex quibus postea frequenter fiunt recidiuæ & diu laborant, vnde tandem vel abortiunt vel difficulter pariunt. Ex quibus verbis patere videtur, Galenum concedere purgantia medicamenta in vtero gerentibus, etiam in quibus materia non turgeat. vbi enim febres sunt mediocres, non turget materia; cum turgere, vt vbique habet Hippocrates, sit proprium acuti morbi, in quo non mediocres sed vehementes fiunt febres: & si valde purgantia medicamenta non concedit, innuit tamen lenia exhiberi posse, dum habet hæc verba: *Sed cum non purgentur sufficienter, aliquid superest reliquiarum in corpore vitiosorum humorum*, quibus paulo post subdit: *Non potentibus medicis mulieri grauidæ aliquod validum auxilium adhibere.* & ideo purgationem, licet non a valido pharmaco factam, concedit. quare ad mentem Galeni lenientia & benedicta pharmaca conuenire videbūtur. At res longe aliter se habet, quoniā Galenus clarissime pharmacum excludit per ea verba, dum habet, mulieri grauidæ nullum validum auxilium adhiberi posse. validū enim auxilium est pharmacia, vt vbique ipsemet docuit. cum autem inquit, quod mulieres vtero gerentes in febribus mediocribus non sufficienter purgantur, confirmat in his excludendum esse pharmacum. non purgantur enim sufficienter, quoniam in eis illa tantum purgatio adhiberi potest, quam docuit lib. 2 Meth. cap. 9. in febribus putridis admi-

An Galenus admisceret purgantia pharmaca in vtero gerentibus, vbi materia non turget.

administrandam esse, vbi monuit expellenda esse ea quæ putruerunt, per vrinas & aluum & sudorem, & quandoq; per vomitum, si materia sua sponte eo impetum capiat; ad quam intẽtionem ptisanam proponit, & aquam mulsam, & oxymele, & apomele, & decoctum radicis apij: quod si venter sponte nihil reddat, aquam mulsam cum oleo inijciendam per clystere iubet. talem purgationem, quę imminuere materiam potest, in vtero gerentibus administrare possumus: at eam quæ eradicare materiam peccantem potest, vt quæ pharmaco electiuo tentatur, non vtiq; debemus, cũ in his valida præsidia adhibere nequeamus; & ideo iure dicebat Galenus, quod cum hæ sufficienter non expurgentur, quoniam integro pharmaco expurgari non possunt, superest in his aliquid vitiosorum humorum, cuius merito febres vel protrahuntur vel recidiuæ fiunt. Qua de re concludatur, pharmacũ in vtero gerente nunquam, nisi turgente materia, administrandum esse.

An liceat pronocare abortũ dum pragnantes morbo laborant.

Qui priscam hanc medicorum antiquorum sentẽtiam non animaduerterunt vel neglexerunt, non tantum ad expurgandas mulieres vtero gerentes, sed etiam ad prouocandum abortum pharmacum exhibere ausi sunt. Hi conspicientes mulierem grauidam pleuritide, peripneumonia, angina, febre ardenti, & simili alio acuto detineri morbo, aiunt casum esse fere impossibilem curatu: quoniam ratione gestationis vteri mulier debita & opportuna his morbis nõ potest ferre remedia. vnde necessarium est, vt vel mater vel fœtus pereat. iudicant autem, vt saluẽt matrem, fœtum excludendum & abortum procurandum esse, vt mater a statu hoc naturali liberata tutius possit omne remedii genus admittere. & ideo ad hanc intentionem nonnulli ausi sunt exhibere pharmacum soluens, & alia aborriua medicamenta, dicentes satius esse, fœtum interfici, vt saluetur mater, quam eundem vna cum matre periclitantem ex prætermisso pharmaco conseruare velle, quod postea in vtrinsque perniciem cessurum esse affirmant. Hæc sententia nequaquã admittẽda est, vtpote quæ nec monumentis antiquorum nec rationi consona sit. Hippocrates in iureiurando suo promittit, se nulli fœminæ, quo partum abigat perdatve, medicamentum vn-

quam daturum esse, monetque in lib. de natura muliebri, vbi mulier conceperit, & prægnans sit, si erysipelas in vtero fiat, cum tamen eam perituram censear, non vtendum esse his cibis ac potibus, a quib. fœtus corrumpatur. Galenus nunquam docuit, abortum procurandum esse, fœtusq; ita semper curam habuit, perinde ac viuentis hominis. & in morbis acutis mulierum prægnantium monuit, lethale esse abortum causari. Vnde lib. 5 Apho. comm. 30, explicans Hippocratis sententiam dicentis, *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale esse*, huius rationẽ assignabat, imminentem abortum, qui ex duobus pendere potest, primo ex magnitudine febris fœtum occidentis, secundo ob tenuem victum in morbis acutis necessarium, qui obseruatus, ex alimenti defectu conceptum destruit: quare cum lethale sit mulieri prægnanti, capi morbo acuto ex parte fœtus, quia eius imminet abortus, hinc clare liquear, in morbis grauibus nunquam abortum procurandũ esse. cum enim hic casus per se semper sit discrimine plenus, si in morbo grauiori contingat, cum malum malo addacur, res in extremum vitæ periculum deducetur. quare nũquam nec pharmacũ, nec abortiuum medicamẽtum ad hanc intẽtionem exhibeatur, sed semper incumbat Medicus conseruationi fœtus, quantum in eius potestate erit, omnia recte circumspiciens & mensurans, fœtusque & matris simul summam habens rationẽ, ne partu interfecto vna & matrem interficiat, vt sæpe factũ esse ab his Medicis apparet. quod si oppositum nonnunquam visum sit, vt superius dixi, hoc non rationi, sed robori mulierum per quod errata medicorum tolerare potuerunt, adscribant. *Et hac de vsu horum trium auxiliorum in mulieribus, dum vtero gerentes morbo acuto laborant, administrandorum.*

De morbis acutis puerperarum.

CAPVT *XXIII.*

A PARTV solent accidere puerperis plura incommoda, eis tantum peculiaria, sicuti secundæ retentio, dolores ad imum ventrem & circa vterum, mensium dimi-

diminuta vel suppressa vel superflua expurgatio, vel eorundem deprauatio, ex lactis generatione febres validæ, & quæ huiusce sunt classis. de quibus hic non agam, cum ab omnibus in propriis eorum capitibus exquisite pertractata sint. His autem aliquando superuenire solent acuti morbi, & apprehenduntur vel a pleuritide, vel a peripneumonia, vel ab angina, vel a phrenitide, vel a febre ardenti, vel ab aliquo simili & graui morbo. quare perscrutandum erit, cum hoc non ita liqueat, quomodo in his, sicut & in superioribus, medicus gerere se debeat, & quo ad victum, & quo ad venæ sectionem, & quo ad pharmacum. Quo ad victus rationem, sciendum est, communem esse fere omnium mulierum errorem, existimantium a partu statim optimis alimentis reficiendas & nutriendas esse puerperas, vnde ad iura caponum, ad eorundem carnes, ad aromata, ad vina vinosa statim deueniendum esse opinantur: in qua occasione nisi prudens assistat mulier, vel diligens aduocetur Medicus, qui iuxta Hippocratis & Galeni sententiam, libro secundo Reg. acut. 13, asserentium, ab euacuatione ad pleniorem victum non properandum esse, hæc errata animaduertant; subsequi consueuere grauissimi morbi. caueant igitur puerperæ a tali genere victus, & vtantur ferculis tantum in iure primis diebus, abstinentes a carnibus & vino & aromatibus, ac cæteris quæ febrem vel inducere vel augere apta sint. ad quæ omnia deuenient subsequenti tempore, pro ratione & virium & status mulieris. Si autem hoc tempore contingat, puerperam apprehendi acuto morbo, victus tenuis imperetur, & hoc maxime, si hoc primis diebus euenerit, quo tempore facilius, quam in processu puerperii, solent mulieres tenuem victum tolerare. tunc igitur exhibeatur ptisana, quæ, si optime parata & cocta fuerit, nullos poterit edere flatus. & hæc diluatur iure pulli tenuioris, quod idem pro potu cõmendo exhibendum esse. vinum enim omnino excludendum est. & potus aquæ etiam optime alteratæ in pluribus mulieribus solet ventriculi vel vteri dolores ob flatus inde genitos inducere, consueuitque puerperis mirum in modum aduersari. si tamen habeamus patiẽtem boni habitus, robu-

Victus ratio seruãda in morbis acutis mulierum prægnantium.

sti ventriculi,& quæ vterinis affectibus molestari nõ consueuerit, in hac poterimus aquæ potum, cum cinamomo vel aliquo semine odorato alteratæ,admittere, vt interdũ ego feci, qui puerperas tales cum potu huiusce aquæ in acutis passionibus vsque ad septimam & nonam diem sæpe detinui.lutea ouorum, & cætera quæ pleniorem reddere victum solent,non admittantur, nisi vires quæ semper in quocunque casu manutenendæ sunt, hoc idem iudicent. a quibus semper iudicatio cibi reguletur, qui & quo ad qualitatem & quo ad quantitatem semper sit talis,vt nunquam hinc morbus ingrauescat.

Sanguinis missio quo & quando paranda in morbis puerperarum.

Quo ad sectionem venæ considerandum est, an morbus acutus vel in principio puerperii,vel in medio tempore,vel in vltimis diebus partus puerperam apprehenderit. si enim hoc a principio factum sit, licet in morbis acutis, florente ætate & constantibus viribus, semper sit secanda vena; tamen cum a partu statim, & per primos illos dies copiose naturaliter expurgentur mulieres, nulla alia tentanda est sanguinis euacuatio quam quæ a natura recte & naturaliter operante dirigitur: quæ tamen si supprimatur vel imminuatur,tum ad tollendum morbum & affectum præter naturam, tum ad prouocandam naturalem euacuationem secentur venæ inferiores, & copiose mittatur sanguis; quoniam copiosa etiam esse debet ex præscripto naturæ mensium tunc temporis purgatio. Si autem medio tempore acutus superueniat morbus,duo consideranda erũt;primum,an morbus pendeat vel a materia in particulari loco conculcata, vel a materia sparsa; secundum, an mulier conuenienti expurgatur mensura, vel non. si a sparsa generetur morbus materia, vt fit in febribus, mulierque non perfecte expurgata sit, statim ad sectionem venarum inferiorum descẽdere debemus; quoniam hinc materiæ minorationem, & naturalis expurgationis prouocationem habebimus.Si autem mulier sufficienter expurgetur, morbusque inualescat, nec euacuatio naturalis morbo satisfaciat; venas inferiores secabis, tantumq; detrahes, quod ex cõiunctis ambobus proficiatur,quod postulat morbus, vt docuit Galenus lib. 9. Meth.cap. 5. si tamen febris admodum intensa, incendiumque magnum

adierit,

aderit, id fiat, quod nunc in morbo a materia, in loco particulari conculcata & putrescente, facto agendum esse declato. Vbi particularis aderit acutus morbus, vt puta pleuritis vel angina vel similis alius affectus, si grauis is sit, valdeque instet, & indicet de sectione venæ, siue expurgetur sufficienter, siue non; statim deueniendum est ad sectionem venarum superiorum, e directo loci affecti existentium, & ei proximiorum; quoniam ita a loco affecto euacuantes morbum facilius tollemus, quam si inferiores secemus, quæ nec proximæ sunt loco affecto, nec ab eo euacuari possunt, imo has secantes virtutem ex euacuatione labefactabimus, & materiam in loco particulari conculcatam non minuemus. hoc pateat exemplo anginæ, qua instante secanda statim est humeralis vena, vt a loco affecto educatur & reuellatur materia: si autem inferiores secuerit, vel totum fere sanguinem educes ad reuellandam & euacuandam materiam suffocantem, vel ex ea sectione adeo tarda succedet vtilitas, vt prius mulier ex angina ea extincta fuerit, quam persentiat reuulsam fuisse materiam a loco affecto. Hoc tamen cum hac conditione exequatur, quod antequam minister ad secandam accedat venam, fiant frictiones ad coxas & crura: quibus factis, fiant ligaturæ dolorosæ in medio coxarum, ita quod detineantur, quoad secta fuerit vena. a misso sanguine paulo post soluantur, & tunc cucurbitulæ iisdem ad coxas in parte interiori applicentur, vel saltem frictiones illæ repetantur. hinc habebimus materiei peccantis minorationem, loci affecti alleuiationem, & purgationum naturalium conseruationem. Hoc idem censeo faciendum esse in febribus ardentibus & vehementioribus. quoniam licet materia sit sparsa, tamen incendium tantum est circa cor & viscera, vt ex eorum longinquæ venæ sectione non ita mitigari & extingui flamma possit, sicuti ex proxima & maiori, qualis est basilica. Quem curandi modum, non solum prædictis rationibus persuasus, seruandum esse censeo, sed etiam affirmo, me hoc felici experientia confirmasse. quod i-

dem non solum in puerperis, sed etiam in cæteris mulieribus morbo acuto detentis, dum menstrua purgatione naturaliter euacuantur, seruaui; hoc vnum tantum animaduertens, vt dum in principio copiose purgantur, rem naturæ dimittam: post principium autem statim supra dictis conditionibus obseruatis, ad superiorum venarum sectionem deuenio, indeque vtilitatem ægrotantium salutari euentu consequor. Si autem in vltimis diebus puerperæ morbo acuto laborauerint, iisdem conditionibus habitis & obseruatis idem agatur, quod docui agendum esse in medio tempore; hoc animaduertens, quod semper, quo magis distamus a die partus, eo tutius possumus ad venarum superiorum sectionem ascendere; quo autem magis illi appropinquamus, etiam in medio tempore, hoc idem maiori cum præmeditatione agendum erit: nisique instet morbus, vrgeatque eius acuties, sique naturalis expurgatio copiosa fuerit, ab eis abstinere poterimus. si autem non copiose expurgentur, venas inferiores ad supplementum debitæ quantitatis secabimus. si tamen oppositum contigerit, seruetur id, quod vrgente & instante acuto morbo agendum esse declaraui; venæque superiores in talibus casibus nulla cum hæsitatione tuto & cum ratione secentur.

Pharmacū purgans an in puerperis administrādum sit.

De pharmaco hæc pauca notanda sunt. Dum expurgabitur mulier, purgationesque naturales fuerint, nullo pacto admittatur pharmacum; per hoc enim materia a proprio diuerteretur opere. si tamen purgationes non naturales fuerint, fluxioque albida, vel alterius non naturalis coloris prodierit, cocta existente materia, vltimo puerperii tempore tuto administrari poterit: quod nunquam in primis diebus a partu exhibendum censeo; quoniam ex naturæ præscripto moles sanguinea, quæ ex conceptu detenta & non purgata fuit, educenda est. quod sola sanguinis euacuatione, non pharmaco peragendum venit. Vbi autem non expurgetur mulier, remediaque ad hoc opportuna incassum tentata sint, materiaque morbi sit cocta, transactis

actis primis diebus a partu leuiori pharmaco educi poterit. vehementiora enim in his casibus vereri oportet, solaque assumenda sunt, ea, quæ inter benedicta recensentur. quæ eadem tutius & absque vllo discrimine in vltimis diebus, cum non expurgabitur mulier, administrari poterunt. hæc de tribus his auxiliis vel in vtero gerentibus, vel in puerperio existentibus, dum acuto morbo detinentur, administrandis sufficiant.

PETRI SALII DIVERSI, MEDICI AC PHILOSOPHI FAVENTINI, ANNOTATIONES in librum Donati Antonii ab Altomari,

De medendis humani corporis malis.

VEMADMODVM per ea quæ hucusque a me explicata fuere, non aliud declarare volui, quàm vt eos, qui huic nostro studio se addicunt, commonefacerem, vt antiquorum scripta non conniuentibus oculis, sed quanta possint diligentia & sedulitate perlegant; ita per hæc quæ mox expositurus sum, non aliud intendo, quam eosdem admonere, cum artis nostræ partem factiuam attingere voluerint, ne ita fidant recentiorum sententiis, vt ab eis existiment artis medicæ absolutam perfectionem accipere posse. plura enim ab huiusce classis hominibus literarum monumentis mandata sunt, quæ nec Hippocratis nec Galeni principiis satis consonare videntur. Quæ omnia si examinanda forent, res in vastum & amplissimum volumen esset transponenda. Quod ne fieret, cogitaui ego, vnicum ex recentioribus proponere authorem, qui & secundum Galeni & Hippocratis principia artem medendi docuerit, & qui ita metam hanc attigerit, vt ei merito iureque inter omnes qui hucusque hanc medendi rationem exposuerint, primas quisque tribuere debeat. Hic est Donatus Antonius ab Altomari, Medicus Neapolitanus, vir insigni doctrina & exercitatione præditus; cui

& nostra studia, & qui a morbis vexati a nobis artis huius implorant auxilium, plurimum debent. Hic de medendis humani corporis malis absolutum edidit volumen, quod ob eius excellentiã nullo est pacto a nobis negligendum; imo a nemine, qui hanc nostram profiteri velit scientiam, iure prætermittendum est. non tamen ita est admittendum, ac si nihil in eo sit, quod sub diligenti examine positum, veritati aut antiquis priscorum Medicorum decretis refragetur. Cuiuscemodi nunc quædam particularia loca exponens, clare ostendam, hoc vnum animaduertẽs, non omnia quæ difficultatem & examen pati potuissent, me breuitatis gratia propositurum, sed nonnulla tantum, tanquam exemplaria, quorum merito iuniores perspicere valeãt, non esse ita simpliciter huiuscemodi authoribus credendum, sed necessarium, ad adipiscẽdam perfectam huius artis notitiam, priscorum Medicorũ volumina euoluenda, & cum maxima attentione perlegenda esse: dum autem hoc exequar, si quid a me in singularibus his morbis obseruatum est, cæteris communicabo.

De memoria deperdita. CAP. I.

SVPPONENS author, affectum hunc pendere ab intemperie frigida ex Galeno, & deueniens ad causas inquit, alias esse externas, alias internas. internas recensens ait, duas esse, scilicet vel pituitam vel humorem melãcholicum: quibus absentibus ait, obliuionem non ab interna sed externa causa originem ducere: quæ sententia videtur longe distare a Galeni mente, qui lib. 3 de loc. affect. cap. 4 docet, hũc affectum pendere ab intemperie frigida nuda, nõ ab intemperie cum materia, vt opinatus est author. imo Galenus expresse hæc verba habens, dicebat: *Quod si frigus cum humore vehementer intendatur, soporem stuporemq; constituit: sine hoc vero memoriæ nocet, stultitiamq; inducit.* per humorem autem pituitam intelligebat Galenus, quoniam si non pituita, sed melancholicus humor cerebri substantiã occupet, non soporem sed melancholiam causat, sicuti ipse eodem libro cap. 5 post medium docet, & tunc nec obliuionem nec stultitiam intro-

Memoria deperdita an causetur ab intemperie cum materia.

ducere, ficuti afferit author, poteft. Quare caufa internæ memoriæ deperditæ non poterit effe nec pituita nec melancholicus humor, cerebri fubftantiam occupans. quoniam hic melancholiam, ille foporem & ftuporem, non obliuionem, inducit: fed caufa hæc interna erit intemperies frigida fine materia, quæ & cum intemperie humida & cum ficca, & cum his temperatis connecti poteft. quæ intemperies humida non intelligitur a Galeno ratione humoris humidi abundantis, fed ratione humidæ temperaturæ folidarum partiũ cerebri, ficuti nec intemperies ficca ab eodem intelligitur ratione humoris ficci abundantis, fed ratione propriæ tẽperiei ficcæ ipfius fubftantiæ cerebri: in qua re lapfus eft author, exiftimans ideo intemperiem frigidam effe iunctam intemperiei humidæ vel ficcæ, quia humor vel humidus vel ficcus fubftãtiam cerebri occupet. Quod vltra id quod Galeno non confentit, etiam hoc implicat, quod non daretur memoria deperdita ex pura & fimplici intẽperie frigida, exiftentibus paffiuis temperatis, in qua, quo ad fomnum, patientes fecundum naturam, non autem fomnolenti vel non fomnolenti fe habẽt; quod tamen admifit & docuit Galenus cap. quinto in principio. Si autem Galenus libro 2 de fympt. cauf. cap. vltimo inter caufas torporis rationis & memoriæ recenfet frigidum fuccum in cerebro collectum; hunc dicimus etiam memoriæ noxam quidem inferre, non tamen primario, fed ob altum introductum affectum, ficuti vel per foporem, vel per lethargum, vel per fimilem introductum morbum: quoniã his morbis præfentibus femper læditur memoria, non autẽ quod vitiofus fuccus in cerebro collectus poffit memoriam lædere, vel fine fopore vbi non putrefcat pituita, vel fine lethargo vbi eadem putrefcar. Quod fi non pituitofus fuccus, fed melancholicus is fit, qui in cerebro collectus eft, non proprie memoria læditur, fed melancholia introducitur, per quam delirare, timere & mœrere poffunt ægrotantes, non tamen proprie memoriæ læfionem incurriffe dicantur. Qua de re pro curatione memoriæ deperditæ non debemus attendere humores hos peccantes, tanquam caufas huius morbi proximas, fed tanquam materias,

rias, si adsint in corpore superabundantes, quibus præsentibus curatio morbi non est tentanda; quoniam vniuersalia particularibus sunt præmittenda.

At hæc Galeni sententia, quod obliuio ab intemperie frigida pendeat, non leuem penes me difficultatem habet. cum enim nouerim, videamque plurimos insigni frigiditate cerebri laborantes, quorum nullus memoriæ noxam patiatur; suspicari cœpi, an hæc positio vera esset. quod idem mihi suspicandum persuadebat multitudo ægrotantium, qui a Medicis ad embrochas naturalium aquarum calidarum, ad remouendam inde cerebri frigiditatem, relegantur; hi enim quamuis insignem capitis frigiditatem habeant, nullam tamen ex hac obliuionem incurrũt: quæ nihilominus, si Galeni argumenta a similitudine causarum efficientium, & a similitudine animalium frigidorum, non a re ipsa desumpta, vllius existant roboris, succedere posita causa deberet: quod tamen non tantum non vidi factum, sed eius etiam oppositum obseruaui. In nonnullis enim obliuiosis quos curandos suscepi, nullum frigoris manifestum indicium animaduerti, & in aliquibus adesse insignem cerebri calorem perspexi, quos adhibitis circa suturam coronalem refrigerantibus auxiliis adiuui. non nego tamen, me in plurimis etiam insignẽ frigidam intemperiem cognouisse, sed hoc non esse perpetuum animaduerti: quare iure dubitaui, an ab hac sola intemperie memoria ipsa vel diminueretur vel in totum deperderetur. In quam eandem hæsitationem me casus infra describendi impingebãt. Ab ictu cerebri valido nouimus in aliquibus memoriã abolitam esse, legimusq; præstantem philosophum ex lapidis vehemẽti in capite percussione omnium scienti[illegible]um & disciplinarum eius oblitũ esse. Testatur Galenus hoc ex Thucydide referẽs, nonnullos peste laborantes, posteaquam ab ea saluati fuere, omnium prçteritorum ita recordationẽ amisisse, & vt literarum & artium & suorum etiam nominum amplius non meminerint. At quæ ex ictu in cerebro accepto, vel ex peste frigida intemperies in cerebrum ipsum introduci potest? Præterea curaui ego iuuenem obliuiosum, qui tãtum prçsentium rerũ recordationem amiserat, earum autem quas

An memoria deperdatur semper ratione intemperiei frigida.

anteactis annis edidicerat, memoriam integrā seruabat. carmina enim plura, quæ memoriæ olim mandauerat, concinne & composite recitando canebat: qui tamen a prandio statim interrogatus, quo alimēti genere in mensa vsus esset, nullius rei recordabatur; nec si ab amicis visitatus fuisset, illis quamprimum discedentibus, eorum amplius meminerat. In hoc si intemperies frigida obliuionis fuit causa, cur præteritorum & non præsentium recordabatur? cum huius, si ab intemperie frigida hoc fieret, oppositum contingere debuisset. Præ manibus etiam mulierem omnium rerum obliuiscentem habui, quæ ex spontanea per aluum euacuatione, per quam biliosa, sanguinolenta, viridia, mucosa & similia educebantur, amissam memoriā, nullo adhibito ipsi cerebro particulari medicamento, recuperauit. Alteram curaui mulierem hoc idem patientem, quæ ex arte factis euacuationibus a morbo soluta, pristinæque sanitati restituta, memoriam quidē præteritorum recuperauit, sed illarum rerum, quæ, dum ea ægrotaret, circa ipsam administratæ fuerant, vllius non meminerit, ita vt eam me visitasse nec agnosceret nec recordaretur. Hæc omnia me in hanc difficultatem, vt de Galeni sententia dubitarem, deduxerunt, indeque credo deperditæ memoriæ altiorem causam, quā pura intemperies, (sit hæc vel morbus organicus vel alius quislibet) perscrutandam esse.

De Lethargo. CAP. II.

Lethargus duplex est.

Lethargus an semper sit cum putredine.

INQVIT author ex Galeno, necessario pituitam debere putrescere, ad hoc vt lethargus contrahatur, quod tamen non ita verum esse videtur, quoniam duplex datur lethargus, alius cum putredine, alius sine putredine pituitæ. Vbi enim frigiditati iuncta sit humiditas, hoc sufficit ad causandum lethargum, vt habet Galenus lib. 2 Apho. commen. 3. in qua tamen indispositione necessario febrilis requiritur calor, vt habetur lib. 4 de Prognost. ex pulsu, vbi docet, qui pulsus fiant cerebro affecto: & hic lethargus est sine putredine. alius autem est cum putredine, & hic fit, dum pituita putrida cerebrum, vt ibidem docet

Galenus,

Galenus, afficit,& hi duo lethargi ficuti differunt ab inuicem per putredinem vel non putredinem materiei peccantis, ita etiam pulfus differentes edunt, quoniam pulfus in lethargo fine putredine eft mollis; at in lethargo cum putredine eft mollis quidem, fed præbet fpeciem arteriæ contētæ; quoniam per hunc magis læditur & tenditur cerebrum, vt loco citato Gal. habet, expreffeq; docet, prædictos lethargos abinuicem diftinguens.

Cum autem author ex Galeno lib. 13 Meth. cap. 21, demonftrare nititur, quod in lethargo neceffario pituita putrefcat; animaduertatur, quod Galenus hoc non affirmat, fed inquit, *quod fi pituita aliquando putrefcat, cum fe bre fit is affectus qui lethargus vocatur*, per quam dictionem, *aliquando*, non atteftatur omnem lethargum effe cum putredine humoris, fed tantum hoc aliquando fieri, fcilicet vt putrefcat, & tunc, cum pituita in cerebro putrefcet, neceffario fieri lethargum, tamen hoc non includit, quod in omni lethargo eadem putrefcat; quoniam, vt declaratur loco citato libri quarti de Prognoft. ex pulfu, datur ex eius mente lethargus, & cum putredine & fine putredine.

An ex Galeno pituita in lethargo semper putrefcat.

Hic animaduertant Medici alterum fignum lethargi, quod nec a Galeno expreffe, nec a Paulo, nec ab Aetio, nec ab alio claffico authore pofitum eft, & eft delirium quoddam, quod fequitur ad lethargum ex putredine pituitæ genitum; nifi forfan Aetius per illa verba, *aliena loquuntur*, hoc idem intellexit. Hoc videbunt in praxi artem hãc exercentes, ficuti ego fæpius vidi, nec hoc erit præter rationem, quoniam licet in lethargo ab omnibus fcribentibus ponatur rectricium facultatum diminutio vel abolitio, non deprauatio, non tamen verificatur in omni lethargo fed in eo tantum qui eft fine putredine. Et fi dixerit Galenus lib. 2 de Sympt. cauf. cap. vltimo, fuccos delirium caufantes omnes effe calidos & mordaces, præter eos qui melancholiam caufant, ex quibus habetur, pituitam non poffe delirium caufare; animaduertatur, quod pituita de fe non poteft delirium ob propriam frigiditatem inducere: fi tamen putrefcat, incalefcit, mordacitatemque acquirit, cuius ratione delirium aliquod leue gignere po

Lethargum ex putredine confequitur aliquale delirium.

A frigidis fuccis fed putrefcentib. caufatur delirium.

terit; & ideo in lethargo, vbi pituita putruerit, erit aliquale delirium. Hoc vltra experientiam confirmatur pulcherrima Galeni sententia, libro tertio Epid. sect. 3, commen. 45, ita dicentis: *Non est igitur nouum in corpore, crudis collectis humoribus, vt excrementa commonstrarunt, esse sopitos illos, simul & dementes euasisse; sopitos quidem ex multitudine & frigore succorum crudorum; dementes, quod acredinem patiebant & calorem putrescentes.*

Lethargi & memoria deperdita curatio an coincidant.

Deueniens author ad exponēdam curationem lethargi, dicit maximam esse similitudinem lethargi cum memoria deperdita, propterea eorundem curationem fere similem esse: quod nedum non est verum, sed etiam oppositum constat. nam lethargus est morbus acutus, memoria deperdita longus; lethargus est morbus lethalis & valde periculosus: at memoria deperdita, nisi alteri cōiuncta sit morbo, omni caret vitæ periculo. lethargus fit a materia, memoria deperdita a nuda intemperie; lethargus habet necessario semper febrem coniunctam; memoria deperdita, quātum sit de se, nunquam; quare non tantū non sunt similes, sed valde dissimiles, & ideo iure etiam curatio dissimilis esse debet.

Pro potu statuit lethargicos vti debere hydromelite, vel vino albo, aquoso, tenui, adstringēte. de hydromelite, concedatur; at de vino hoc affirmo, videlicet omnino abstinēdum esse ab omni genere vini, vsq; ad morbi perfectam & vniuersalem declinationem. quoniam vinū omnes inflammationes membrorum principalium proritat.

Vena secanda, inquit, sit media, vel interna; ego autem ex Galeno dico, secandam esse humeralem, quod pluribus docuit locis, præcipue autem lib. de curandi ratione per sang. miss. cap. 16, in quo hanc habet claram sententiam. *Nam hi tres sunt loci mittendi ex cubito sanguinis, interior, exterior, medius. Igitur interior vtilis est in ijs quibus inferiores collo partes patiuntur; exterior in ijs quibus quæ his superiores sunt, vt facies aut caput; medius locus interdum vtrasque habet deductas venas, in vlteriorem brachij partem tendentes, ac deinde hinc coeuntes, interim vero celeriter in vnum mutuo congredientes,*

entes, ipso videlicet iunctura flexu, ac nonnunquam obscuram earum alteram, claram vero alteram. itaque vbi vena, quæ partis affectæ propria est, obscurior fuerit, & ad mediarũ aliquam accedas, conare, quæ a propria deducitur, potius incidere, &c. Ex quibus patet, humeralem in capitis affectibus semper secandã esse, nunquamq; deueniendum ad mediam, nisi existente superiori obscura, in incidendaq; media, semper secandam esse eam quæ ab humerali diducitur.

Quo ad purgationẽ, laudat in lethargo medicamenta ab eo proposita in curatione deperditæ memoriæ. quoniam tamen author omisit hic medicamentum celebre & vtilissimum, ac in lethargo specialem habens conuenientiam, id pro iunioribus ratione sæuitiei huius morbi notabo, quod est scammonia vna cũ castoreo exhibita. quæ licet non videatur opportuna, cum scamonea dicatur bilem, non pituitam, cuius eductionem in lethargo tentamus, euacuare; tamen conuenientissimum est medicamentum ac antiquissimum, & a Rufo Ephesio valde in lethargo celebratum, vt refert Oribasius libro 7 coll. Med. cap. vlt. quod eo magis ratione probandum est, cum ex eodem Rufo non solum bilem, sed etiam pituitam bili impermixtam educat, vt eod. lib. cap. de scamonea recensetur, vtq; experientia veritatis ministra pluries testata est.

In enumerandis particularibus remediis probat castoreum, vel aceto vel oleis commixtum, capiti administrandum esse. At ex Gal. lib. 2 de simp. med. cap. de castoreo habetur, hoc rosaceo admixtum nõ tantum capiti sed & collo affusum, valde prodesse posse.

In parando sinapismo iubet sinapi aceto macerandum esse, cuius rei præter id quod ei experientia refragatur, oppositum docuit Aetius lib. 3, cap. 181, & Oribasius libro 10 collect. med. cap. 13, monentes ex aceto sinapismum obtusius reddi. quod idem animaduertens Iacobus Holerius libro 3 de chirurgicis institutionibus, cap 5, de pyroticis testatur, aceto vim sinapis exolescere, quare aceto aqua præferatur. Ego tamen aliquando, vbi vehementius desideraui hoc medicamentum, in hunc vsum lixiuium assumpsi.

Sinapismus quando recte parari debeat.

Lethargus an fiat ex sola pituita.

Docuit author hoc eodem capite ex communi omnium sententia lethargũ fieri a pituita. sciant tamen omnes ex mixtione bilis & pituitæ etiam fieri posse lethargum, vbi bilem ipsam pituita superabundauerit. & tunc licet sit horum humorum miscella, tamen exquisitus lethargus vocabitur, vt docet Galen. libro primo Prorrhet. commen. primo, hęc verba habens: *Nonnunquam & in horum alterum res ita deflexit, vt vel bilis vel pituita superior sit, ægerque reddatur aut phrenitic. us exquisite, aut lethargicus.* In quo casu sit perspicax Medicus, tum pro morbi cognitione, tum pro eiusdem curatione: quoniam præsente bile ea medicamenta quæ in lethargo a sola pituita sunt administranda, cum aliquo temperamento paranda erunt, alias apta erunt maxima nocumenta ægrotantibus ipsis inferre.

Lethargus quandoque causatur ex permutatione phreniticis.

Huius etiam ratione animaduerto, quandoque fieri lethargum ex permutatione phrenitidis, vt habetur libro 3 Epid. sect. 3, comm. 45, & Aetius in proprio capite, & tunc non a pituita lethargus ortum habebit. hoc enim vt plurimum consueuit contingere ex refrigerantibus medicamentis, in phrenitide intẽpestiue adhibitis, & tales lethargi sunt forsan insanabiles, vt haberi potest ex Galeno lib. 3 Epid. sect. 1, commen. 7. nec in talibus lethargis vnquam conueniunt repercutientia, quia materia iam impacta est, nec aliunde fluit.

De Caro. CAP. III.

Caros & lethargus quomodo differant.

DIFFERT, inquit, caros a lethargo, cum ab eadem materia dependeant, scilicet a pituita cerebrum irrigante, quod in caro non putrescit pituita, sicuti putrescit in lethargo. Quod tamen nequaquam verũ est; quoniam, vt supra dictum est, vltra lethargum ex putredine datur & lethargus sine putredine. At in hoc differunt, quod in caro, quantum sit ratione sui, non adest nec febris nec putredo, sicuti etiam nec in apoplexia & catoche: at in lethargo necessario adest febris, & quandoq; putredo.

De

De Catoche & Catalepsi.

Cap. IIII.

TRANSCRIBIT author ex Aetio huius morbi symptomata, in quo notandum est, quod Aetius nõ concordat cum Galeno in essentia huius morbi, quoniam Aetius describit morbum cum febre medium inter phrenitidem & lethargum, mentem non corpus occupantem & deprehendentem: at catalepsis & catoche ex Galeno est affectus sine febre, deprehendens tum mentem tum corpus: ex quo sequitur, vt ægrotans in ea figura permaneat, in qua deprehensus est a morbo, & inde rigidus totus maneat sine loquutione & sine sensu, vt videatur statua immobilis: tuncque nec si pungantur, sentiunt, nec in parte vlla mouentur, ita vt si palpebris apertis deprehensus sit æger, oculis apertis manet, nec tamen videt: cuius rei testimonium est, quod post accessionem nullius rei quæ facta sit in accessione, recordantur. Vnde sentiendum est, alium esse casum Aetii, alium Galeni, cuius ratione credo nunquam authorem vidisse aut curasse morbum hunc. alias in confundendis his signis & symptomatibus valde lapsus est, Galeno contradicens. hoc hinc pateat, dum ex Aetio hæc verba transcribit: *Admouent autem manus suas aliquando ad caput & oculos ac nares, velut qui vellicentur, atque hoc non sentiunt.* hoc clare ostendit, ipsum mentem Galeni non perfecte assequutum fuisse, nec vnquam vidisse ægrotantẽ catoche deprehensum, quoniam hi adeo rigidi sunt, vt nullam corporis partem nec palpebras etiam moueant: imo tanquam immobiles laruæ se habeant. quare mirandum est, quomodo huic morbo adaptare velit Aetii sententiam, de alio morbo in quo non est rigiditas corporis, nec immobilitas, loquentis.

Catoche & catalepsis quid sit.

Dum ex Aetio etiam transcribit, quod in hoc morbo spiritus aliquando est densus, aliquando rarus, & quod nonnunquam per interualla quædam ducitur magnus spiritus, clare opponitur Galeni decretis, qui in lib. 4. de locis affectis cap. 2 dicebat, quod in sopore & catalepsi seruatur spiratio secundum naturam.

In Catoche an spiritus a naturali mutetur.

Quærens author, ad quem cerebri morbum ſequatur catoche, ſtatuit ex Galeni mente libro 2 Apho. commen. 3, hunc affectum conſequi frigidam & ſiccam cerebri intemperiem, ex frigidiori ſicciorique materia ortam. Recenſens autem in hoc Pauli authoritatem, ſentientis Catalepſis cauſam ortum habere ex obſtructione poſterioris cerebri ventriculi, a frigidiori & ſicciori materia cauſata, eius ſententiam videtur paruipendere. vnde concludens ait: *Nos vero, qui in hoc, veluti in alijs, Galenum præcipue ſectamur, ex frigida tantũ & ſicca cerebri intemperie ortum habere fatemur.* Attamen nos pro Paulo in oppoſitum demonſtratiuã habemus rationem. nam catalepſis ſeu catoche ſubito accedit, & ſubito generatur, igitur non ab intemperie, ſed a materia, & ea quidem obſtructa, cauſatur. Ratio hæc erat Galeni lib. 3 de loc. affectis, cap. 5, ad demonſtrandum, epilepſiam ab intemperie non poſſe generari. quam eandem rationem aſſumebat, eodem lib. cap. 7, ad probandum idem de apoplexia, hæc verba habens: *Apoplexia autem quod ſubito eueniat, aut frigidum ſuccũ, aut craſſum aut viſcidum, qui principales cerebri ventriculos affatim implet, non totius ſubſtantiæ intemperiem, cauſam eſſe, manifeſtum eſt.* Obſtructio aũt hæc in catalepſi contingens, omnes quidẽ cerebri ventriculos occupare ſolet, ſed præcipue & magis poſteriorem, vt habetur a Paulo, qui hanc particulam a Galeno ex lib. 4 de loc. affect. cap. 2, tranſcripſit. & hac de cauſa in catoche patientes ſemper rigidi ſunt, & hinc eum ſtatum in quo a morbo deprehenſi fuere, conſeruant, non tamen ſemper priuantur vel viſu vel auditu; quia in aliquibus non fit completa catoche, & ideo anteriores cerebri ventriculi nõ omnino obſtruuntur: cuius ratione quoquo pacto ſenſus illi qui ab anteriori parte cerebri ortum habent, conſeruari poſſunt. Ex tali autẽ obſtructione, etiam vbi totalis extiterit, non fit apoplexia, ſed catoche; quia ad apoplexiam cauſandam requiritur, quod omnes cerebri ventriculi æque & inſigniter obſtruantur. præterea in apoplexia non ſolum cerebri ventres, ſed etiam corpus, & corpus magis, quam ventres, affici ſolet, vt habetur a Galeno, loco citato lib. 4 de loc. affect. cap. 2. At in catoche non

æque

æque omnes cerebri ventriculi, sed præcipue postremus læditur, nec in catoche corpus cerebri sed ventriculi tantum, & potissimum posterior afficitur. cum autē a posteriori cerebri parte ortum habeant, & spinalis medulla, & nerui duri motui inseruientes; non est mirum, cum obstructio hæc a siccìori & frigidiori materia, id est a sicco melancholico, qui exustionem adhuc non senserit, causetur, si omnia corporis membra, ab hac parte neruos & motum recipientia, in catoche rigeant: cum frigidum & siccum aptum sit res ipsas indurare, materiaq; hæc obstruens propriam qualitatem & naturam partibus inferioribus impartiatur. Quemadmodum autem talis obstructio non est apta inducere apoplexiam, pariter nec apta est inducere epilepsiam. in epilepsia enim materia a natura agitatur, stimulata ad motum propter exitum animalis spiritus; concutiturq; cerebrum ad explosionem materiei obstruentis: at in catoche materia obstruens est fixa & firmata, nec insurgit natura ad eius expulsionem: nec in catoche materia hæc vllam prauam (qualē in epilepsia forsitan necessario habere debet) qualitatem adepta est. Et ideo catoche a tali obstructione causari, summa cum ratione censendum est, non autem ab intemperie, sicuti ex Galeni mente loco citato lib. 2 Apho. commen. 3. probare nititur author. Nō enim Galenus ibi per refrigerationem vna cum siccitate iunctam puram intemperiem frigidam & siccam intelligit, sicuti nec per refrigerationem humiditati mixtam intelligit puram intemperiem frigidam & humidam, sed intendit per hæc Galenus declarare materias, non intemperies, morbos hosce causantes. *Quare* (inquit) *refrigeratio humiditati mixta*, id est humor frigidus & humidus (qualis est pituita) *lethargicas passiones facit.* lethargus enim a pura & simplici intemperie causari nequaquam potest: refrigeratio autē siccitati iuncta, id est humor frigidus & siccus, qualis est succus melāncholicus, eas quæ Græco vocabulo catalepses, id est deprehensiones, nominantur, producit.

Catoche & catalepsis an sit cum febre.

Eodem cap. cum proponit prognosticum ex Aetio, ait quod hic morbus est lethargo periculosior, licet in febribus lethargo similibus consistat. ex quo videatur consenti-

re Aetio dicenti, huic morbo coniungi febrem. Quod est contra Galenum, lib. 13 Meth. cap. 21, vbi ponit catochen inter morbos qui sunt sine febre, & qui ab humore frigido gignuntur, quod idem vltra experientiam testatur & ratio. nam materia causans morbum est frigida, & in loco firmata frigido, nec putrescit, & ideo non potest accendere febrem. Nec etiam est periculosior eadem ratione, & eo magis, cum experientia constet, hanc aliquando periodos habere & accessiones: quod non est in lethargo, qui acutus est, non habens periodos.

Catoche & catalepsis quid sit. Ne autē res ita imperfecte hinc habeatur, hanc sic declaro. Catalepsis seu catoche est deprehensio corporis in ea figura, in qua a morbo corripitur, cum detentione sensuum, tam interiorum quam exteriorum. Quare hic affectus erit rigiditas totius corporis, in quo auferuntur omnes facultates rectrices, tum internæ tum externæ. Vnde nec loquuntur, nec vident, nec sentiunt, nec soluta accessione vllius rei recordantur. Morbus igitur hic erit totius corporis rigiditas, cum ablatione tam sensuū externorum quam internorum. vnde in lib. finitionum Medicarum iure dicebat author ille: Catochus est, cum sensu priuatur anima, corpusque omne, velut gelu, obrigescit. hanc sententiam experientia confirmat.

Catalepsis historia. Monialis hunc morbum patiens, ter & quater in mense, nulla præsente febre, ab eodem capiebatur, & ea forma qua eam stātem inuadebat, permanebat, & tanquam statua rigida se habebat; sine motu & sine sensu erat, adeo vt etiam si tunc temporis pungeretur vel secaretur, nihil sentiret; nec vllius rei post solutam accessionem meminerat: in resolutione autem accessionis incipiebant quædam suspiria, & quædam vox clangosa, cum semper prius sine loquutione muta permaneret. huic aliquādo visum est crus sinistrum cōuelli, qui forsan est casus similis posito ab Hippocrate, libro tertio Prorrhet. tex. 66. hæc curata est a me per vniuersalia & per particularia, & sana facta est.

Quoniam tamen Hippocrates, lib. 2, Prorrhet. tex. 56, meminit de delirio cum catoche, & ideo videntur catochi loqui posse; & quoniam Galenus in commento narrat historiam iuuenis catoche deprehensi, quem testatur & audiuisse

audiuisse & vidisse & meminisse, & ideo videntur sensus, tam interiores quam exteriores, seruari, cuius oppositum posuimus; notandum est, hæc fieri posse, incipiente, & debili existente catalepsi, completa autem nequaquam. Cuius merito dubitans Galenus de casu Hippocratis dicebat, potuisse incipiente catoche loqui ægrotantem, & hinc delirium cognitum fuisse, completa autem minime amplius loqui posse. hoc idem assero de sensibus, tum internis tum externis; quoniam si incipiens sit morbus, seruari possunt, & pariter si leuis sit affectus. Vbi autem completus fuerit, auferuntur, vt sæpius attestante experientia obseruaui, & vt Galenus innuit, in libro de differ. sympt. capite 3, in quo habet in catalepsi esse paralysin seu resolutionem virtutis imaginatricis. Si autem imaginatio in ea omnino est resoluta, nec imaginari, nec inde intelligere aut memorari aliquid poterunt illi, qui catalepsi deprehensi erũt.

An in catoche seruentur sensus tam interiores quam exteriores.

Quando author curationem proponit, licet intendat, & merito, calefacere & humectare, non tamen perfecte omnes indicationes explicat; quoniam alia superest intentio a Galeno explicata, lib. 13 Methodi cap. 21, & est incisio ipsa. nam cum gignatur hic morbus ab humore frigido & crasso, non tantum debemus calefacere & humectare, sed etiam incidere.

Catochi indicationes curatiuæ.

Quo autem ad curationem, sciẽdum est, remedia particularia applicanda esse parti capitis posteriori, indeque ad totam spinalem medullam: quod vltra id quod consentit Galeno, testanti lib. 4 de loc. affect. cap. 2, in catalepsi capitis posteriora pati, & ideo ibi remedia ministranda esse; etiam huius potest esse indicium, quod partes neruosæ, propter quarum propriam passionem totum riget corpus, in hoc morbo præcipue patiantur, quæ cum a parte capitis posteriore ortum habeant, indeque per spinam descendant, ideo in his locis medicamenta iure admouenda erunt. Quod etiam ego affirmo, hoc idem experientia testante, agendum esse.

In catoche quo loco sint applicanda remedia.

De Comate. CAP. V.

AVTHOR hic agit de Comate seu de cataphora, tanquam de affectu particulari. sciendum tamen est,

Coma qualis affectus sit. quod coma, siue somnolentum fuerit siue vigilans; & ex vigilanti, siue fuerit simplex siue pigrum, nunquam de se est particularis affectus, sed est symptoma consequens ad alios morbos, sicuti vel ad phrenitides, vel ad lethargicas passiones, vel ad febres pituitosas & somnolentas, vel ad alios cerebri affectus, qui vel primario vel secundario ipsum lædant; nisi hoc a causa fiat externa, vt sæpe in ebriis a vino contingit, quibus coma adeo graue & profundum, his præcipue qui debilioris sunt cerebri; succedit, vt eos euigilare ante solutam crapulam & ebrietatem sit impossibile, sicuti etiam ex compressione ventriculorum cerebri & maxime ipsius medii, subsequi consueuit. Quare non est, quod iuniores attendāt, affectum hunc tanquam particularem morbum, quem ipsi curaturi sint, sed eum animaduertant, vt qualitates & mores prædictorum morborum attendentes, & eorum differentias adnotantes, principali morbo summa cum ratione incumbere queant.

De Phrenitide. Cap. VI.

Phrenitis a quibus fiat humoribus. EXPLICANS materiam, a qua generatur phrenitis, statuit hanc vnicam esse, scilicet bilem, vel pallidam vel flauam vel adustam. Ego tamen sentio etiam ex sanguine tenuiori & calidiori, qui vere naturā bilis attingit, gigni posse, & eandem ex pituita commixta bili, vbi pituitam bilis superabundauerit, fieri assero, ex Galeno lib. primo Prorrhet. commen. primo; & talis phrenitis exquisita phrenitis vocabitur, vt ibidem declaratur. Et dubito, *Phrenitis an possit fieri a frigidis succis.* an ex frigidis & crudis succis eadem phrenitis generari queat, propter sententiam Galeni superius iam allegatam & positam libro 3 Epid. sect. 3, commen. 45, vbi loquens de phrenitide, cui iungitur sopor, inquit hanc generari hoc pacto, videlicet quoniam ex horum succorum crudorum multitudine & frigiditate fit sopor; delirium autem ex acredine & calore, quem iidem pariunt putrescentes; adeo quod vult causari deliriū non a qualitate propria succorū, quia sunt frigidi, sed ab extrinseca, quam acquirunt putrescentes, videlicet ab acredine & calore acquisitis, & a

talibus

talibus succis putrescentibus causatum delirium cum febre recenset Hippocrates in tertio illo epidemiorum pro phrenitide; quod idem acceptans Galenus in commento affirmauit. Vnde phrenitis non semper causabitur ab humore sui natura acri & calido. Si autem hinc fieri possit phrenitis, quomodo hæc differat a lethargo, forsitan est, quoniam in phrenitide ingens est pituitæ putredo, ex qua excitatur maximus calor & maxima acredo, ex quo delirium & febris est intensa & acuta; in lethargo autem non est, nisi leuis, ex quo febris non est ita acuta, nec delirium ita validum, nec etiam adest vigilia, quoniam acredo & caliditas non est tanta, quæ frigiditatem eorum remittat.

Coriandrorũ decoctum an cõueniat in phrenitide.

In phrenitide pro potu ordinat decoctũ seminum coriandrorum, qui tamen potus apud me valde suspectus est. cum enim semina coriandrorum ex se apta sint turbare mentem, deliriumq; inducere, vt notauit Dioscorides lib. 3, cap. 66, in phrenitide cæterisq; delirii & desipientiæ generibus non erunt administranda, tanquam ea quæ affectum ipsum augere & exacerbare valeant.

Nec est quod hic authoritatem Auicennæ, qui coriandrum arbitratus est esse frigidum, & ideo ratione propriæ temperiei frigidæ in phrenitide conuenire poterit, opponas; quoniam frigidum, vt ex capite signorum specierum subet, aliisque in locis elici potest, viride censuit; *humidum enim coriandrum*, inquit, *aptum est inducere soporem*. siccum autem calidum est, vt sensui patet, & turbatio mentis, & delirium, quod a causa tantum calida, præterquam in melancholicis causatur affectibus, hoc idem testatur. in qua re vere demonstrauit Galen. cui, vtpote inter Medicos excellentissimo, & inter Philosophos præstantissimo, in iudicio simpl. medic. magis quam Auicennæ credendum est, qui Auicenna cum coriandrum non tantum viride, sed etiam siccum frigidum censet, vt habet lib. 4, fen. 2, tract. 1, cap. 8, clare opponitur experientiæ, rationi & veritati.

De secanda vena diuersa ex diuersis proponit authoribus, qui modo hanc modo illam secandam esse venam docent. hoc tamen certum habeatur, tum ex natura rei

Quæ vena secanda in phrenitide.

tum ex Galeno, vt notaui in capite de lethargo, quod in affectibus capitis sectio humeralis venæ omnibus præfertur. Quod si phrenitici brachium nequaquam potrigant, non secetur vena frontis, vt author ex Tralliani & Pauli sententia monet, quoniam euacuationes particulares a loco affecto vniuersalibus non sunt præmittẽdæ, sed tum aperiãtur hæmorrhoides, quæ in casu isto valde prodesse poterunt, post quarum apertionẽ sectio venæ frontis iure administrari poterit, quam profecto laudo: verum magis commendo, vt loco huius venæ narium hirundinibus applicatis aperiantur. hinc enim valde subleuabitur cerebrum, morbusq; facilius hinc medicamentis cedere poterit. quod repeto & animaduerto agendum esse, præmissis vniuersalibus euacuationibus.

Dum purgationem administrandam esse docet, animaduertatur hoc intelligendum esse, cocta iam materia: alias, cruda eadem existente, & nequaquam turgente in principio inflammationis, iniretur purgatio contra Hippocratis & Galeni mentem, vt alias monuimus.

Phrenitidi soporẽ quandoque connecti.

Multa docet author administranda esse in phreniticis ad prouocandum somnum, cum vigilię hos maxime molestent, hincque magis delirent. sciendum tamen est, quod in phrenitide potest etiam sopor contingere, vt habetur lib. 3 Epid. sect. 3, commen. 45. Qui tamen sopor debet esse vigilans, quoniam vigilia est de his, quæ necessario consequuntur phrenitidem, vt docet Galenus libro Prorrhet. 1, commen. 1. Quod euenire solet, vbi est miscella bilis cum pituita, quæ inflammationem in cerebro causet, vt ibidem habetur.

Phrenitis hectica quæ sit.

De phrenitide hectica in hoc capite non meminit author, de qua Galenus loquutus est lib. 1 Prorrhet. comm. 33. cuius signa erunt, cum tremulæ, blandę, obscurę & contrectabiles erunt desipientiæ, ita vt fere non desipere videantur; & talis phrenitis, vt ibidem habetur, necessario est lethalis. quare cognoscenda & valde a Medico aduertenda, ne in prognostico decipiatur.

De Melancholia. CAP. *VII.*

IN curatione huius affectus laudat ex Aetio & Paulo, quia Possidonio hoc transcripsere, sorbitionem aceti acerrimi post omnem cibum, vbi iam dormire velit æger: qui commendat etiam obsonia aceto intincta comedere, quæ tamen sententia valde suspecta est, cum experimento compertum sit, omnes melancholicos affectus ab aceto exacerbari, notumque sit ab Hippocrate & Galeno (quibus magis fidendum est, quam Paulo, Aetio & Possidonio) damnari acetum, tanquam medicamentum melancholicis valde obnoxium. vnde lib. 3 de reg. acut. tex. 38, dicebat Hippocrates, *Nigra autem ab aceto fermentantur, attolluntur & multiplicantur.* & Galen. in commen. hoc idem affirmabat dicens, *Acetum melancholicis aduersissimum existit.*

Loquens de melancholia hypochondriaca non declarat, quæ sit affectio, nec quis sit locus affectus. præterea nec in curatione explicauit indicationes curatiuas huius morbi, quæ tamen omnia perspicere debet ille medicus, qui huius perfectam curationem assequi volet. Quo ad affectionem enim declarandum erat, an melancholia hypochondriaca consistat in intemperie; & si in intemperie, an in calida vel in frigida: vel an consistat in obstructione, vel in inflammatione, vel in altera consimili affectione. Ratio huius est, quoniam horum omnium indicia habemus: & tamen an in his omnibus, an in singulis consistat hic affectus, non ita notum est. Frigiditatis signa sunt plurimi flatus, ructus acidi, fluctuationes, plura sputamina a cibo, tarditas eoctionis, ventriculi dolores, vomitus crudorum ciborum, sitis, febrisque absentia, & in summa sanatio ipsa. nam ex calefacientibus curari & sanari videtur hic morbus. Caliditatis autem signa habemus, æstum in præcordiis, exacerbationem a calidioribus & causticis, alleuiationem a refrigerantibus cibis, & vomitum materierum subamararum & calidarum. Obstructionum autem indicium maximum vel hoc argumento habemus, quod alimentũ corpori non distribuitur, sed in ventriculo manet incoctum; cum ipsum meatus antea susciperent, magnamque ipsius partem in

Acetum acerrimum an conueniat in melancholia.

imum ventrem excernerent;item quod postera die vomitu reiiciantur, vtpote non digestis per corpus cibis. Inflammationis autem coniecturam habemus ab æstu præcordiorum, a sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione, a sanguinis in loco affecto adustione, & a ciborum refrigerantium alleuiatione: quam tamen inflammationem non adesse, etiam hinc conijcere possumus, quod in his nec sitis nec febris adsit, & quod affectio hæc admodum diuturna sit, cum tamen vlla inflammatio tamdiu protrahi posse non videatur. quare determinandum erat, ex qua harum affectionum fiat melancholia hypochondriaca, & in qua cõsistat. Quo autem ad locum affectum, declarandum erat, an locus affectus in melancholia hypochondriaca sint venæ mesaraicæ, vt sensit Diocles; vel an (vt alii sensere) sit pylorus; vel sit vena porta, vt quidã dixerunt; vel an sit ventriculus ipse, vt videtur affirmare Galen. & an possit esse lien, vt habetur lib. 6, de loc. affect. cap. 1; & an ab vtero & a semine, non tantum in fœminis sed etiam in viris, possit hic affectus fieri; cum videamus, multas mulieres ex retentis mensibus & ex abstinentia Veneris, (vt etiam testatur Gal. lib. 6 de loc. affect. cap. vltimo in viris contingere) melancholicas fieri. Quæ omnia declaranda erant, ad demonstrandam huius affectionis & essentiam & curationem. quæ vnica instituenda non erat; quoniam non videtur vnica esse vel affectio vel locus affectus. Vt autem iuniores hanc tractationem integre assequi valeant, moneo eos quamcunq; partẽ in inferiori ventre positam (cuius ratione possit sanguis aduri & superassari, aut melancholicus succus in eodem aggregari, a quo euaporationes melancholicæ ad cerebrum eleuari queãt) posse etiam melancholiam hypochondriacam causare. Hinc a mesaraicarum venarum obstructione quandoque fit hæc affectio, quoniam cum ex obstructione non ita libere possint exugere sanguinem, & per vniuersum corpus transmittere; fit, vt plus iusto incalescẽs sanguis aduratur, & inde conuersus in humorem melancholicum ad caput euaporet. Similiter si afficiatur pylorus, ita vt in eo & per eum aduratur sanguis, melãcholicas euaporationes causare potest. idem dicatur de vena porta. hoc idem affirmo

de pan-

de pancrea & vasibus illis internis. similiter de liene hoc afferatur: si per eum non expurgetur melancholicus succus, potest ventriculo & cordi communicari, a quibus eleuati vapores cerebrum inficere possunt. De ventriculo autem hoc animaduerto, per ventriculum non intellexisse Galenum substantiam ipsius ventriculi tantum: quoniam in eo non potest nec sanguis aduri, nec adeo superassari, vt hinc vaporationes melancholicæ attolli possint; (ratio inferius patebit) sed per ventriculum intelligit cum ventriculo & pylorum & venas cohærentes & continuas, in quibus talis potest aggregari & aduri vel sanguis vel succus melancholicus. Quod de his dictum est, idem intelligatur & de vtero, cum in menses retinentur, qui naturam melancholici succi retineant, & de vasis spermaticis, cum in eis semen non excretum & diutius detentum corrumpitur, a quo sublatæ euaporationes prauæ cerebrũ ipsum petant. *hæc de loco affecto aduertenda sunt.* Quo autem ad affectionem, moneo etiam non vnicam sed plures esse affectiones, in quibus consistat hic morbus; animaduertoque, vt in pluribus, cum hoc connexas esse malas ventriculi dispositiones, ab intemperie frigidiori pendentes: cuius intemperiei ratione accidunt ructus acidi, fluctuationes, flatus plurimi, coctionis tarditates, plurima sputamina, & cætera quæ talem consequi intemperiem consueuere. a qua non causatur vere talis melancholia, quia ab hac intemperie non potest assari sanguis, sed tantum exacerbatur, factis & adauctis per hanc plurimis euaporationibus, quarum ratione cerebrũ facilius læditur. pendet autem hæc melancholia a vaporibus melancholicis, ad cerebrum delatis & eleuatis; vel a sanguine melancholico, qui seu ratione obstructionis mesaraicarum venarum, aliorumve consimilium vasorum, seu ratione inflammationis pylori, alteriusve similis membri supperassatur; vel eleuatis a succo melancholico circa viscera, quia per lienem non expurgatur, detento: vel eleuatis a mensibus cohibitis & melancholicis, vel a semine retento & ob Veneris abstinentiam corrupto. Moneo insuper, cum Diocles, Galenus & cæteri dicunt, in ventriculo, in venis mesaraicis, in pyloro, in aliove membro inflãmationem

adesse cum hoc morbo, quod non intelligendum est, veram adesse inflammationem. nam ad hanc sequeretur necessario febris, quæ ab hac melancholia abnegatur. præterea vera inflammatio per conueniens tempus tandem vel discutitur vel suppuratur. quorum neutrum contingit in hac melancholia, quæ non tantum per menses durat, sed etiam ad plurimos annos (ad quod tempus inflammatio perdurari non potest) protrahi cõsueuit. quare per inflammationem audiamus nõ tumorem inflammatorium, sed intemperiem calidiorem, phlogosin dictam, per quã fit, vt sanguis in parte contentus & attractus aduratur. cui intemperiei quandoq; connectitur aliqua materia, cuius merito ab ea inibi obstructio causatur, quæ postea est in causa, vt cibus non facile distribuatur, sed in ventriculo maneat, indeque plurima circa ventriculum symptomata & indispositiones fiant exacerbenturque: cuius ratione etiam fit, vt licet intemperies morbum faciens sit calida, a calidioribus tamen remediis quandoque curetur hic morbus, quoniam calidiora medicamẽta in hoc non ratione alterationis, sed quia exobstruere possunt, prodesse valent. Quæ calida remedia eo magis in casu isto conuenientia sunt, quia cum hoc semper intemperies ventriculi frigidior connectitur. Vnde ratione huius & ratione symptomatum ventriculi valde prosunt. Cum autem tot sint loci qui primario affici possunt in hoc morbo; totque sint affectiones, a quibus pendere potest, non erat instituenda vnica curandi forma, quæ variari debet pro ratione loci primario affecti, & pro ratione affectionis; indeque semper pro harum diuersitate diuersæ insurgunt curatiuæ indicationes, quæ in summa capita redactæ ad minus tres erunt. Quarum prima erit circa materiã iam genitam, quoniam eam tollere debemus. Secunda erit circa partes primario affectas, quibus occurrendum est, remouendo etiam, vbi adsint, earundem obstructiones. Tertia versabitur circa symptomata & malas ventriculi dispositiones, quas corrigere & amouere debemus. Quibus autem medicamentis horum singulis obuiandum sit, id doceat recta medendi methodus, per quam seligantur opportuna & rationabilia remedia, quæ non vnius sed diuersæ

uersæ conditionis, pro diuersitate affectionis & pro diuersitate loci affecti, existent.

Hic etiam prognosticum exponens, non tradidit signa, per quæ distinguitur melancholia confirmata a melancholia non confirmata, quam tamen nouisse Medici saltem pro prognostico debent.

De Mania, id est furore.

CAPVT *VIII.*

INQVIT author, Galenum per melancholiam libro 3 de loc. affect. cap. 6. in fine intellexisse maniam, cum ait: *fit autem huiusmodi melancholiæ species, affectio prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut inflammatione, aut* &c. *ratio est*, inquit ipse, *quoniam melancholiæ causa est intemperies frigida, non calida, quæ calida est causa insaniæ.* quæ expositio falsa est; quoniam Galenus eo in loco loquitur de melancholia proprie sumpta, & de ea quæ fit capite solũ per se affecto, vt patet consideranti verba eius. & per illa verba intendit Galenus exponere causas extrinsecas, & mediatas ipsius melancholicæ, non immediatas & proximas. quod non intellexit author hic. Vnde eius ratio licet sit vera, non tamen est ad propositum, quoniã melancholiæ huius profecto est causa immediata & proxima intemperies frigida, inducta ab humore melancholico: attamen hic humor melancholicus potest gigni ex pluribus causis calidis, qualis est dispositio calida cerebri, & æstuatio, vt patiuntur hi qui versantur sub sole diutius, & inflammatio, & phrenitis, quæ per caliditatem propriam reddunt sanguinem & crassum & melancholicum, quæ omnia sunt causæ externæ, sicuti etiam sunt curæ, mœstitiæ & vigiliæ ibidem tanquam causæ externæ ab eodem propositæ, quæ tamen non calefaciendo sed refrigerando sunt in causa huius humoris melancholici, ex quo postea dependet & gignitur hic morbus.

Vltra phrenitidem, melancholiam, insaniam & cæteros hosce morbos, qui delirium ex materia cerebrum lædente inducunt, sciendum est, quandoque nulla præsente

Delirium quandoque causari a pura intemperie calida.

materia delirium in nonnullis causari, a pura intemperie calida, vt docet Galen.lib. 2 de sympt.causis, cap.vltimo, & libro 6 Aphor.commen. 53. Dignoscitur autem hoc delirium a cæteris quæ ex fluxione materiæ fiunt, quoniam in his modicum est delirium; & delirantes habent omnes voluntarias actiones infirmas, vt habet Galenus libro 4 de præsag. ex pulsibus, vt agit de pulsibus qui fiunt cerebro affecto; in hisque pulsus sunt duri, non per tensionem sed propter siccitatem arteriæ. Hoc notasse volui, ne iuniores in curatione delirantium semper recurrant ad capita ea, quæ a practicis pro delirantibus explicata sunt.

De Capitis dolore. CAP. X.

Per caput quid intelligendum, quādum agitur de dolore capitis.

DECLARANS, quid per caput in hac tractatione intelligendum sit, inquit, eam nunc significari partem quæ capillo tegitur. quod dictum imperfectum est; quoniam dolores capitis qui curandi ab ipso, ab omnibusque scriptoribus pariter proponuntur, non tantum partem capillo tectam, sed etiam frontem sæpe occupant, ad radicesque oculorum quandoque pertingunt, vt ipse etiam ex mente Galeni docet, distinguendos esse eos qui internas capitis partes occupant, ab his qui externas afficiunt.

Dolor quid sit.

Examinans quid sit dolor, inquit, quod dolor est dignotio alterationis grauis vel asperæ, factæ in corpore sentiente. Quæ sententia non ita veritati consonare videtur, quoniam si dolor esset dignotio, esset operatio & actio corporis sentientis: at dolor non est actio, sed passio, ergo dolor non est dignotio. Dolor enim (medice loquendo) est passio vel motus, (nam quæ mouentur, patiuntur etiam) factus in parte actu sentiente confertim a re contraria. & licet ad hoc, vt hæc passio sit proprie dolor, requiratur cognitio huius motus & passionis, non tamen hæc dignotio est dolor. Dixi autem hoc (medice loquendo) quia si proprie & philosophice loquamur, dolor est in genere affectus, non actionis vel passionis, vt habetur libro 4 Ethic. proprie enim gignitur in appetitu, non in sensu.

su. Quod etiam dignotio illa non sit dolor, hinc apparere potest, quod cum dolor sit de his quæ maxime prosternũt vires, non est affirmandum, quod dignotio illa sit dolor, quoniam dignotio illa non est id quod vires resoluit, sed est motus ille & passio, præter naturam in corpore sentiente facta. Sed forsan quis dicet, Imo illa dignotio est dolor, quoniam illa ablata, licet adhuc sit motus ille præter naturam, aufertur & dolor, sicuti apparet ex vsu medicamentorum stupefacientium, quæ sensum & non passionem tollunt. Ad hoc ego dico, quod ad formationem doloris duo necessario requirũtur, scilicet & motus ille præter naturam, & cognitio illius motus; adeo quod dolor nil aliud est, quam passio confertim facta in membro actu sentiente. quod cum sit, dico etiam, quod horum duorum quodcunq; tollatur, tolletur etiam & dolor. nam siue tollatur illa passio, siue tollatur actio sensus, tollitur & dolor. Vnde ad argumentum dico, quod licet per ablationem sensus auferatur dolor, non tamen dolor est sensus, & dignotio illa, quoniam ad illius ablationem hic auferatur. nam hoc quidem ad illius essentiam necessario requiritur, non tamen est illud formaliter. formaliter autem dolor est ille motus naturam contristans, per vim sensitiuam deprehensus. Et hic aduertatur, quod cum dico, dolorem esse motũ vel passionem, quod per hæc non intelligo causas doloris, vt puta solutionem continui, vel intemperiem, sed intelligo illam dispositionem, per quam male afficitur membrum sentiens, vel a solutione cõtinui vel ab intemperie: & illa affectio, deprehensa per vim sensitiuam, est dolor: quæ affectio deprehẽditur ab ipso sensu, non quatenus prouenit a tali causa, sed quatenus contristans: vt puta crus dolet ex frigore periostii, sensus in dolore non apprehendit hanc affectionem, quatenus a frigiditate causatur, imo sensus ipse in talibus casibus sæpe non deprehendit causam dolorem inducentem, sed quatenus contristat & molestat.

Hoc eodem loco, dum diffinit Cephalalgiam, ait eam esse dolorem capitis recentem, per quam particulam inquit ipsam distingui a Cephalæa, quæ est dolor antiquus. quod dictum falsum est; quoniam Cephalalgia potest

Cephalalgia an sit dolor recens capitis.

esse & recens & antiqua, vt apparet libro 2 comp. med. secundum loc. fere in principio, vbi agit Galenus de antiquo capitis dolore, qui quidem non Cephalæa, de qua inferius postea fere in fine eiusdem libri agit, sed Cephalalgia dicitur. Differunt autem hæc duo abinuicem, non ratione temporis, sed ratione accessionum & debilitatis capitis, vt habetur loco citato, & libro 3. de loc. affect. capite 7.

Capitis dolor a causa frigida quibus remedijs tollendus.

In capitis dolore ad vstiones quandoque profiscendum esse devueniendum.

Capitis dolorem ab intemperie frigida vna cum materia pendentem curare docens, plura & vniuersalia & particularia, summa cum ratione administranda monet, quibus tamen hoc addam, me contumacissimos capitis externos dolores, hac de causa genitos, vel propositis vel similibus ac etiã vehementioribus medicamentis, aliquando non potuisse superare. Vnde coniectura facta, vel pericraneum, vel vna cum pericraneo, os, ab ea materia admodum male affectum esse; ad vstionem loci patientis deueni, hancque curandi rationem felici cum successu tentaui, in qua hoc semper obseruaui, vt candenti ferro facta vstio vsque ad os, quod plurima semper scatens humiditate inueni, profunde penetraret: aliquando vero os ipsum cariosum reperi, quo disquammato, omnis conquieuit dolor. Vstio hæc non in occipite, nec in sincipite supra suturam coronalem, qualis a multis ratione diuersionis fieri solet, sed vel in dextra, vel in sinistra capitis parte, prout hæc magis, quam illa pars, dolore cruciaretur, ad tollendam intemperiem frigidam & ad euacuandã materiam peccantem, a me feliciter tentata est: quod notasse volui, vt cæteri audacter, vbi detur huius actionis occasio, vstionem hanc administrare possint. Vt autem cognoscant, qua ratione deprehendatur os, integra existente cute, cariosum esse, adeant Hippocratem libro 2 de morbis, vbi monet, in tali casu cutim de capite alia atque alia parte discedere, id est, cutim ad tactum ab osse separatam persentiri: quod est signum maxime animaduertendũ, cum sit infallibile ac certum cariei ossis indicium.

Posteaquam in sermonem de vstione in capite facienda nunc incidi, data occasione, iuniores moneo, quosdam esse Medicos, qui ad pauca respicientes, in similibusque opinioni-

pinionibus ſeneſcẽtes, cauteria & vſtiones in occipite damnant, illis ducti Galeni verbis, quæ in ſecundo libro de comp. med. ſecundum loca poſuit, curationem doloris capitis ex ardore docens, vbi hęc expreſſe habet; *Neq; enim facile exuritur capitis ea pars, qua occiput & a Græcis Inion appellatur.* opinantur autem, hoc in loco Galenum loqui de exuſtione facta ab igne. At longe errant; quoniam Galenus non de vſtione ab igne ſed a Sole facta, ſermonem habet. docens enim curationem doloris capitis ex ardore ſolis, monet ex anteriori capitis parte, non poſteriori, adminiſtranda eſſe localia remedia: & hoc duplici ratione: primo quidem, quia poſterior capitis pars, id eſt occiput ipſum, ita facile, quemadmodum anterior pars, nec a Sole exuritur, nec Solis calorem concipit: ſecundo quia in occipite adeſt principium ſpinalis medullæ, ad ſtipitis modum in multos neruos diuiſæ. quæ a refrigerantibus medicamentis appoſitis poſſet lædi a quibus habetur, quod occiput (quia non ita incaleſcit a Sole quemadmodum ſinciput) remedia refrigerãtia non requirit. & quia in eo eſt principium ſpinalis medullę, quę eſt pars frigida, non toleraret abſque manifeſta læſione huiuſcemodi refrigerantia medicamenta: quare nullo pacto talia circa occiput erunt vnquã adminiſtranda. Hanc eſſe mentem Galeni, doceat proceſſus verborum eius, & illæ duæ particulæ in eius ſententia poſitæ, ſcilicet *enim* & *facile*. nam per primam liquet, eum ſuperioris ſententiæ reddere rationem; per ſecundam autem apparet, eum loqui de æſtu ſolis, non de vſtione ignis. ea pars enim a Sole difficulter incaleſcit, at facile ab igne, ſicuti cæteræ omnes partes, exuritur. Hanc eandem ſententiam atteſtatur Oribaſius ad Eunapium lib. 4, cap. primo, qui tranſcribens a Galeno, hæc in curatione doloris capitis ab æſtu habet. *Qua in re cauere debes, ne poſteriorem partem capitis qua ad occiput eſt, attingas; cum caput ea parte non facile exuratur, cumque inde ortum ducat ſpinalis medulla, ne aliqua noxa conſequatur.* Caput etiam exuri a Sole, eſſe dictum a Græcis receptum vltra Galeni loca, in quib. per vſtionem intelligit ſupercalefactionem a Sole factam, ſicuti potiſſimum clare habetur libro primo ad

Cauteria in occipitio an ſecundũ Galenũ conueniant.

Glauconem, cap. de feb. ephemera; & libro 8 Meth. cap. 3, vbi febres ab vstione causatas curare docet, & inferius etiam lib. 9 in pluribus locis, in quib. huius vstionis meminit, habentur a Paulo, qui lib. 3 cap. 13, docēs quæ ab epilepticis vitanda sint, in fine inquit; *& in balneo mora, & captis ex sole exustio.* quare concludo, Galenum per illud verbum, *exuritur*, intellexisse exustionem a Sole, nō ab igne factam; quapropter non abstineant horum ducti sententia Medici a cauteriis occipitis; sed vbi dabitur indicatio, audacter tales, iam per sæcula ab ipsa experientia vtiliter confirmatas, vstiones administrent.

De Hemicrania. Cap. XII.

HEMICRANICUM dolorem vt plurimū per circuitus exacerbari monet hic author, & hoc idem experientia ipsa testatur. Quod autem hi circuitus habeant aliquando certos periodos, nec ab authore expressum habemus, nec omnibus hoc notum est. Cum vero a me casus hemicranici doloris, qui statis horis & dieb. regrediebatur, visus sit, dignus est vt a me recenseatur. Curaui ego religiosum virum, & diui Dominici fratrū consortio iunctum, qui per tres annos continuos & menses septem passus est hemicraniam in parte capitis dextera, vna cum ingenti & acuto dolore circa temporalem musculum, quæ vnoquoq; octauo die Lunæ dicato, semper eadem ferme hora, inuadebat. exacerbatio ad viginti octo aut ad triginta horas ad summum perseuerabat. quo tempore nec lumen aspicere, nec strepitum audire sine manifesta læsione, nec etiā cibum assumere aut gustare poterat. hoc tempore elapso sanissimus erat, omniaq; munia tam naturalia quam animalia feliciter obibat. Hunc casum non tantum notare volui, tanquam rarum hemicranici doloris exemplar, sed etiam, vt hinc coniiciant Medici, an possit dari octaua febris, quæ consimiles circuitus & periodos vnoquoq; octauo habeat die. De hac enim licet Hippo. lib. 1 Epid. sect. 3, tex. 2, alia febriū genera recensens, non meminerit, videaturq; Galenus, cum Diocle in hoc concordans, eius esse sententiæ, vt nullus alius vltra quintanum

detur circuitus; tamen ex præcedenti narrato caſu poſſumus arguere, dari circuitum febrilem octauum: quoniam quæ maior poteſt eſſe cauſa huius octaui circuitus in hemicrania, quam quæ poſſit eſſe in febre? ſed vltra hoc argumentum experientia hoc idem mihi bis teſtata eſt, dari certo octauum circuitum & octauam febrem; alteram enim vidi in nobili equite, non vltra vigeſimum quintum annũ agẽte; alteram autem in muliere quinquagenatia.

De Conuulſione. CAP. XIII.

VLTRA cauſas ab authore connumeratas aduertatur, conuulſionem etiam fieri a ſpiritu flatuoſo, vt docet Galenus lib. 2 de ſympt. cauſ. cap. 2.

Cõnulſionis cauſa.

Ex mente Galeni ponit, conuulſionem eſſe ſymptoma in genere functionis virtutis motricis, cauſatum a cauſa præter naturam. Aduertatur tamen, hoc ſolum verum eſſe in conuulſione facta per ſe, non per conſenſum. Vbi enim fuerit per conſenſum, non a materia & a cauſa præter naturam tantum fit, ſed etiam a virtute ſtimulata, ſicuti fit in epilepſia per conſenſum, vt habetur lib. 3 de locis affect. cap. 7.

Conuulſio quod ſymptoma ſit.

Conuulſionis prognoſtica exponens ex Hippocrate lib. 5 Apho. 6, ex Galeno in eius commento ait, tetanum quatuor diebus iudicari, nec vltra primum quaternarium, cum ſit morbus valde acutus, protrahi, quibus ſubiungit ex Aetio, nec ſenes nec pueros tetano corripi. Ego tamen teſtor, infantes hoc affectu facile deprehendi, quod idem Galen. lib. 3 Prognoſt. commen. 36, per hæc verba affirmauit: *De conuulſione hoc loco diſputat, quæ non in parte vna corporis, ſed in omni eo infeſtet, quæ in pueris promptiſſime euenit, ſed magis lactentibus:* quos etiam, libro 1 Epid. ſect. 2, commen. 24, conuulſionibus, propter neruoſi generis infirmitatem, opportuniſſimos appellauit; teſtorq; me vidiſſe plures infantes tetano detentos, in eiſdemque hunc morbum aliquando vltra decimã quartam diem pertractum fuiſſe, animaduerti. Vnum autem peculiariter quadrimeſtrem conſpexi ita tetano correptum, vt ſi animam non duxiſſet, ſtatuam rectiſſimam, in

Infantes & pueri an tetano corripiantur.

nullamque partem declinantem, iudicasses:adeo recta rigideque totus se habebat.nullam enim partem nec minimam quidem mouebat. hic per quadraginta dies ita permansit, nec vnquam vocem emisit, nec vbera matris lactauit; lac tamen per ampullam vitream, in eius os instillatum deglutiuit, cuius merito nutrimentum sufficiens assumpsit,morboq; superuixit,& viuit adhuc.

Mandragoræ radix an conueniat in potu in conuulsione a repletione.

Curationem conuulsionis ex repletione explicans ex lib.de locis, in homine proponit exhibendam esse mandragoræ radicem in potu. Quod remedium animaduertant iuniores in vsum reuocandum non esse,quoniam radix hæc licet exsiccare possit, tamen quia frigidissima est, & virosa qualitate donata, cum frigidū neruis inimicum sit,hic nocere, non iuuare poterit.quare miror,quomodo author iste locum hunc probet, & eo magis, cum videam eum hanc sententiam tanquam Hippocratis proponere, cum tamen liber ille forsan spurius sit, nec inter geminos Hippocratis libros recensendus veniat.

Sectionis venæ indicatio non sumitur a qualitate succorū peccantium.

Eiusdem conuulsionis euacuationē proponēs, inquit, in hac secandam esse venam,modo non penitus a sanguine secretus pituitosus fuerit succus redundans.Hic aduertatur, quod indicatio sectionis venæ non ab humore peccante,nec ab humoris statu seu qualitate desumitur, sed a magnitudine morbi, consentientibus viribus,vt millies a Galeno explicatum est.quare siue secretus siue non secretus fuerit peccans humor, semper viribus non contraindicātibus secanda est vena, ob acutiem & magnitudinem morbi:& hoc obseruetur in quocunq; alio casu.

Cōuulsio & paralysis aliquando in eodem membro coniunguntur.

Spasmo opponitur paralysis, quoniā ille dicit motum, hæc immobilitatem,tamen spasmus iunctus cum paralysi,ita vt alternatim affligant eandem partem,scilicet,quod modo illa pars conuellatur,modo eadē resoluatur,postea iterum conuellatur, & deinde iterum paralyticetur, ponitur lib.3 Prorrhet.tex. 26. Qui casus fuit etiam a Galeno visus,vt ibidem in comm.ipse narrat.Hoc idem semel ego tantum vidi.quare hoc aduertatur, tanquam vnum ex mirabilibus,possibilibus tamen, quæ Medicis offeruntur.

De

De Paralysi. CAP. *XIIII.*

PARALYSIS prognoſtica recenſens ex Cornelio Celſo affirmat, paralyſin nunquam acutum, ſemper longum eſſe morbum. At experientia mihi ſæpe oppoſitum dictauit, cum viderim plures paralyſes intra ſeptimã diem ſolutas; quarum ratione coniecturam feci, paralyſin ex neruorum obſtructione ortam, non ſemper a frigidis, viſcidis & craſſis ſuccis cauſari. tales enim paralyſes, tum ratione materiei morbum facientis, tum ratione partis affectæ, diuturnæ ſunt, & non facile ſoluuntur: cum autem illæ cito & leui negotio ſoluantur, ab alia materia & ab alia cauſa procreari conijciendum eſt. qua de re ego in eam ductus ſum ſententiam, vt exiſtimem, paralyſin etiam fieri poſſe ex neruorum quidem obſtructione, at non ſemper cauſata ab humore frigido & viſcido, verum etiam a vaporoſa materia, quæ ad principia neruorum tranſmiſſa, obſtructionem in eis inducens, ac ſpiritus animalis viam intercipiens, ſenſum & motum inferiorum partium inhibeat. Hanc ſententiam mihi hæc hiſtoria comprobauit. Tonſor quidam, cum die præcedenti vino ac gulę nimium indulſiſſet, nocte media cum timore maximo (nam videbatur ſibi ſuffocari) expergefactus, incidit ſubito in paralyſin omnium corporis partium, infra faciem exiſtentium, in qua adeo motus & ſenſus erant deperditi, vt nec acu profunde perforatus, nec gladiolo ſcarificatus quicquã ſentiebat, omniaq; motui, præterquam ipſius capitis ineptus erat. Hic tamen, ſoluta in motum ebrietate & crapula, intra tertiũ diem libere omnino ſanatus eſt, factis tantummodo nonnullis reuulſionibus ac inunctionibus quibuſdam reſoluentibus ad ſpinam. Hic quę potuit eſſe paralyſis cauſa? non materia frigida & viſcida; quoniam non ita velociter, nec ita facile ſubleuatus æger fuiſſet, ſed vapores craſſi & multi ratione crapulæ oborti, & ad neruos tranſmiſſi, qui eoſdem obſtruentes fuerunt in cauſa paralyſis. Nec alicui ſicuti nouum, ita etiam mirandum hoc appareat, cum etiam a flatuoſa materia neruos ingrediente ſpecies quædam conuulſionis generari ſolita ſit: quæ eadem materia flatuoſa, ſi craſſior abunda-

Paralyſis an ſemper fiat ab humore neruos obſtruente.

uerit, quid prohibebit, eam neruos obstruere posse, & inde paralysin causare? Sed cur nouum dixetim, cum antiquissimum sit, a flatuosa materia causari stuporem, paralysin & syderationem corporis, sicuti habetur ab Hippocrate in libello de flatibus spiritibusve inscripto, in quo hanc sententiam clare docuit: *Quod vero stupor attonitus vel syderatio a flatibus fiat, deinceps demonstrabo. quum ergo flatus multi frigidi penetrent ac inflent carnes, partes corporis stupide & insensiles fiunt: & si quidem plurimi flatus per vniuersum corpus discurrant, totus homo syderatur; si vero per partem, partem illam syderant & percutiunt: atque vbi abierint flatus, cessat & morbus; quamdiu autem permanserint, consistit & morbus.* hæc Hippocrates.

Decoctum sarmentorũ vitis an cõueniat in paralysi.

Proponit author ex Aetio, qui hoc ab Archigene transcripsit, valde prodesse partibus resolutis, si ægrotantes assidue potent decoctum sarmẽtorum vitis viridium: quod remedium cum facultatis sit frigidæ & adstringentis, quid in paralysi prodesse possit, consideretur: nec sine ratione talia medicamenta in vsum assumantur.

Paralysis ex refrigeratione curationẽ tradens, alterantibus tantum eam curari præcepit, inter quæ præcipuum propono balneum olei calidi, remedium a Galeno, in lib. 2 de facult. symp. med. cap. 7, ad hoc celebratum.

De conuulsione Canina.

CAP XV.

Conuulsionis caninæ causa.

INTER causas conuulsionis caninæ recenset resolutionem alterius partis faciei: quod nedum a veritate distat, sed valde absonum est, cum paralysis cõuulsionem nequaquam gignere nec producere queat. lapsus est autẽ in hoc capite author, existimans omnem torturam faciei spasmum caninum esse, quod falsum est. nam tortura faciei a duplici prouenire potest causa, quarũ altera est paralysis, altera conuulsio. In tortura ex paralysi pars faciei distotta est pars sana, quoniam musculi sane actione sua fungentes trahunt resolutos ad se, in tortura autem ex conuulsione pars distorta est pars affecta, quoniam musculi conuulsi ver-

si versus proprium principium trahũtur, & ita distorquentur. hæc curatur curatione conuulsionis, illa autem curatione paralysis.

De Incubo. CAP. XVI.

CAVSAM huius affectus assignans inquit, hanc esse frigidum & crassum vaporem ad cerebrũ delatum, eiusque ventriculos obstruentem; quæ sententia verissima est. sed distinguendum erat, vaporem istum modo a ventriculo tantum, modo ab vniuerso corpore eleuari. a ventriculo eleuatur ex crapula & cõtinua cruditate, ex satietate nimia, ex cibis crassioribus, flatuosis & quæ caput petere possunt. & incubus hac de causa genitus facile tollitur, sola recta victus ratione & leuioribus medicamentis administratis, nec hinc periculum impendet. ab vniuerso autem corpore eleuantur, dum in eo vel melancholici vel pituitosi abundãt humores, a quibus eleuati in somno vapores crassi & frigidi, & cerebrum replentes sunt in causa, vt virtus ad inferiores partes vix descendat. & hinc difficultates illæ in somno, & tales incubi: hincque vel epilepsia vel apoplexia vel melancholia vel quid simile impendet, & ideo in his purgationibus, euacuationibus, & his quæ cerebrum roborare, & aliis quæ vapores inhibere possunt, indigemus, ac ea summo studio parare debemus.

Incubi causa distincta, & discrimẽ differentiarum.

Quemadmodum in incubo credunt patientes, se vel ab hoste inuadi, vel ab aliquo Venerem exigente vim pati, vel a dæmone deprehendi, vel mole aliqua premi, vel quid aliud horrendum sustinere; similiter in somno contingũt (& hoc præcipue in pueris fieri obseruaui) aliquando pauores maximi, & terribiles aliæ imaginationes, ex quibus admodum crucientur dormientes, cum in his tamen nec vox, nec motus, vt in incubo, intercipiatur: sed hinc adeo anguntur, vt vel summissa querimonia lamententur, vel alta voce clament: & inde nonnunquam ita valide tanquam horribilia fugientes, mouentur, vt a decubitu surgant, & e lecto prosiliant. Quorum accidentium non eædem sunt causæ, quæ & incubi, sed longe diuersæ.

De quibusdã accidentibus quæ in somno dormientibus contingunt.

Cur aliqui dormientes clament & conquerantur, & Val. de in somno cruciantur.

has autem ego obseruaui, scilicet vt hæc eueniant, vel vbi in somno humores vitiosi grauent ventriculum, ac ipsum mordeant; vel vbi cibus in ventriculo corrumpatur, qui corruptus mordeat etiam ventriculum ipsum, quod præsertim accidere consueuit, quando loca ad ventriculum attinentia sensu quidem vigeāt, sed natura sint imbecilla, vt notauit Galen.lib.3 Aphor.commen. 24; vel vbi vermes in intestinis existentes aut eadem intestina, aut ventriculum, cum ad partes superiores ascenderint, mordeant; vel vbi in somno ad cerebrum commotus sanguis illud grauet, comprimat & compingat. hinc enim cerebro conturbato vident patientes somnia horrenda & terribilia, & ab his maxime anguntur: quod mihi fuit quandoque sufficiens indicium, ad præsagiendam in aliquibus de proximo aduenturam epilepsiam, & hoc præcipue cum nouerim, in his dormientibus faciem rubicundiorem & fere ignem euadere, quod animaduerti a sanguine, partes superiores petente, ac cerebrum ipsum replente & grauante, causari. solet enim in plethoricis dispositionibus, vt docet Galen.lib.4 Apho.commen. 67, a somno caput repleri, & inde cerebrum aggrauari: quæ plethorica dispositio, si ad naturam atræ bilis vergat, timores & horrenda insomnia causare consueuit: qui idem sanguis, vbi dormientes expergiscuntur, in proprias venas recurrens, in eisq; dispersus, est in causa, vt ijdem & resipiscant & quiescant, vt optime declarat Hippocrates in libro de morbo sacro. Vel vbi ad cor, debili eodem existente, cum in somno concentrentur calor & humores, sanguis vel multitudine vel praua peccans qualitate recurrat, aut saltem prauas exhalationes transmittat; præcipue autem hoc obseruaui fieri in his qui feruido sanguine & fere igneo abundant: quod idē notaui, sed rarius, in his cōtingere qui eundem melancholicum habent. & in summa hoc fieri in illis vidi, qui ex copia & prauitate sanguinis vel in syncopem, vel in cordis palpitationem vel tremorem vel dolorem parati sunt. Quare vbi patientes in somno talia passi fuerint, nouerint Medici, vel os ventriculi aut a vitiosis humoribus eo decumbētibus, aut a corruptis cibariis, aut a vermibus morderi, vel cerebrum a sanguine repleri & grauari, vel cor ab eo-

ab eodem premi aut stimulari. Vnde in huius affectionis curatione his causis eas optime abinuicem distinguentes recta ratione ac methodo incumbant. Ad quam eandem intentionem, videlicet, ne patientes aut somnient, aut ne somniantes terribilia & horrenda videant, quædam licet forsan superstitiosa, suspendi nouerint. Exemplum primi habetur lib. 3 de medicinis facile parabilibus, in quo hoc scribitur, *Vt ne homo noctu somniet, rutæ semen caligæ ipsius nescientis suspendito.* Exemplum secundi habetur in libello de incantatione Galeno ascripto, in quo docet author, sardam viginti granorum pondere colle suspensam, aut in digito gestatam prohibere, ne homines in somno terribilia videant. Hæc subscripsi, vt liqueat hunc affectum ab antiquioribus Medicis cognitum, & consideratione dignum iudicatum fuisse. in difficilibus enim affectibus tantum ad suspensiones descendebant.

De Vertigine. CAP. *XVII.*

STATVIT, quod vertigo & tenebricosa vertigo non tantum nomine, sed etiam re differant. quæ sententia nequaquam recipienda videtur: quoniam hæc duo non aliter differunt, quam secundum magis & minus, vt etiam ipsemet in processu testatur, cum ab eadem causa dependeant, quod tamen non est differre realiter. nam differentia secundum magis & minus non facit differentiam realem, sicuti in albedine, quæ siue intendatur siue non, est eadem realiter, licet differat secundum magis & minus, quod idemmet in aliis verificatur rebus.

Vertigo & tenebricosa vertigo an realiter differant.

Declarans quomodo fiat vertigo, inquit, quod hæc generatur ex inordinato motu spiritus in cerebro, eodemq; inæquali & turbulento, causato ex motu spiritus flatuosi ibidem detenti, qui eodem motu mouetur. subiungit autem postea, *consequantur hæc symptomata ad morbum in via, id est obstructionem, & ad inæqualem intemperiem,* adeo quod velit motus illos spiritus esse symptomata, consequentia morbos prædictos. Quod dictum falsum videtur: quoniam hæc dicta supponunt, essentiã vertiginis esse vel intemperiem vel obstructionem, ad quas

Vertiginis symptoma ad quem morbum sequatur.

imum ventrem excernerent;item quod postera die vomitu reiiciantur, vtpote non digestis per corpus cibis. Inflammationis autem coniecturam habemus ab æstu præcordiorum, a sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione, a sanguinis in loco affecto adustione,& a ciborum refrigerantium alleuiatione: quam tamen inflammationem non adesse, etiam hinc conijcere possumus, quod in his nec sitis nec febris adsit, & quod affectio hæc admodum diuturna sit, cum tamen vlla inflammatio tamdiu protrahi posse non videatur. quare determinandum erat, ex qua harum affectionum fiat melancholia hypochondriaca,& in qua cõsistat. Quo autem ad locum affectum, declarandum erat,an locus affectus in melancholia hypochondriaca sint venæ mesaraicæ, vt sensit Diocles; vel an (vt alii sensere)sit pylorus;vel sit vena porta, vt quidã dixerunt; vel an sit ventriculus ipse,vt videtur affirmare Galen. & an possit esse lien,vt habetur lib.6,de loc.affect.cap.1;& an ab vtero & a semine, non tantum in fœminis sed etiam in viris,possit hic affectus fieri; cum videamus, multas mulieres ex retentis mensibus & ex abstinentia Veneris, (vt etiam testatur Gal.lib.6 de loc.affect.cap.vltimo in viris contingere) melancholicas fieri. Quæ omnia declaranda erant, ad demonstrandam huius affectionis & essentiam & curationem. quæ vnica instituenda non erat; quoniam non videtur vnica esse vel affectio vel locus affectus.Vt autem iuniores hanc tractationem integre assequi valeant,moneo eos quamcunq; partẽ in inferiori ventre positam (cuius ratione possit sanguis aduri & superassari,aut melancholicus succus in eodem aggregari, a quo euaporationes melancholicæ ad cerebrum eleuari queãt) posse etiam melancholiam hypochondriacam causare. Hinc a mesaraicarum venarum obstructione quandoque fit hæc affectio,quoniam cum ex obstructione non ita libere possint exugere sanguinem,& per vniuersum corpus transmittere; fit, vt plus iusto incalescẽs sanguis aduratur, & inde conuersus in humorem melancholicum ad caput euaporet. Similiter si afficiatur pylorus, ita vt in eo & per eum aduratur sanguis, melãcholicas euaporationes causare potest. idem dicatur de vena porta. hoc idem affirmo

de pan-

de pancrea & vasibus illis internis. similiter de liene hoc asseratur: si per eum non expurgetur melancholicus succus, potest ventriculo & cordi communicari, a quibus eleuati vapores cerebrum inficere possunt. De ventriculo autem hoc animaduerto, per ventriculum non intellexisse Galenum substantiam ipsius ventriculi tantum: quoniam in eo non potest nec sanguis aduri, nec adeo superassari, vt hinc vaporationes melancholicæ attolli possint; (ratio inferius patebit) sed per ventriculum intelligit cum ventriculo & pylorum & venas cohærentes & continuas, in quibus talis potest aggregari & aduri vel sanguis vel succus melancholicus. Quod de his dictum est, idem intelligatur & de vtero, cum in menses retinentur, qui naturam melancholici succi retineant, & de vasis spermaticis, cum in eis semen non excretum & diutius detentum corrumpitur, a quo sublatæ euaporationes prauæ cerebrũ ipsum petant. *hæc de loco affecto aduertenda sunt*. Quo autem ad affectionem, moneo etiam non vnicam sed plures esse affectiones, in quibus consistat hic morbus: animaduertoque, vt in pluribus, cum hoc connexas esse malas ventriculi dispositiones, ab intemperie frigidiori pendentes: cuius intemperiei ratione accidunt ructus acidi, fluctuationes, flatus plurimi, coctionis tarditates, plurima sputamina, & cætera quæ talem consequi intemperiem consueuere. a qua non causatur vere talis melancholia, quia ab hac intemperie non potest assari sanguis, sed tantum exacerbatur, factis & adauctis per hanc plurimis euaporationibus, quarum ratione cerebrũ facilius læditur. pendet autem hæc melancholia a vaporibus melancholicis, ad cerebrum delatis & eleuatis; vel a sanguine melancholico, qui seu ratione obstructionis mesaraicarum venarum, aliorumve consimilium vasorum, seu ratione inflammationis pylori, alteriusve similis membri supperassatur; vel eleuatis a succo melancholico circa viscera, quia per lienem non expurgatur, detento: vel eleuatis a mensibus cohibitis & melancholicis, vel a semine retento & ob Veneris abstinentiam corrupto. Moneo insuper, cum Diocles, Galenus & cæteri dicunt, in ventriculo, in venís mesaraicis, in pyloro, in aliove membro inflãmationem

adesse cum hoc morbo, quod non intelligendum est, veram adesse inflammationem. nam ad hanc sequeretur necessario febris, quæ ab hac melancholia abnegatur. præterea vera inflammatio per conueniens tempus tandem vel discutitur vel suppuratur. quorum neutrum contingit in hac melancholia, quæ non tantum per menses durat, sed etiam ad plurimos annos (ad quod tempus inflammatio perdurari non potest) protrahi cõsueuit. quare per inflammationem audiamus nõ tumorem inflammatorium, sed intemperiem calidiorem, phlogosin dictam, per quã fit, vt sanguis in parte contentus & attractus aduratur. cui intemperiei quandoq; connectitur aliqua materia, cuius merito ab ea inibi obstructio causatur, quæ postea est in causa, vt cibus non facile distribuatur, sed in ventriculo maneat, indeque plurima circa ventriculum symptomata & indispositiones fiant exacerbenturque: cuius ratione etiam fit, vt licet intemperies morbum faciens sit calida, a calidioribus tamen remediis quandoque curetur hic morbus, quoniam calidiora medicamẽta in hoc non ratione alterationis, sed quia exobstruere possunt, prodesse valent. Quæ calida remedia eo magis in casu isto conuenientia sunt, quia cum hoc semper intemperies ventriculi frigidior connectitur. Vnde ratione huius & ratione symptomatum ventriculi valde prosunt. Cum autem tot sint loci qui primario affici possunt in hoc morbo; totque sint affectiones, a quibus pendere potest, non erat instituenda vnica curandi forma, quæ variari debet pro ratione loci primario affecti, & pro ratione affectionis; indeque semper pro harum diuersitate diuersæ insurgunt curatiuæ indicationes, quæ in summa capita redactæ ad minus tres erunt. Quarum prima erit circa materiã iam genitam, quoniam eam tollere debemus. Secunda erit circa partes primario affectas, quibus occurrendum est, remouendo etiam, vbi adsint, earundem obstructiones. Tertia versabitur circa symptomata & malas ventriculi dispositiones, quas corrigere & amouere debemus. Quibus autem medicamentis horum singulis obuiandum sit, id doceat recta medendi methodus, per quam seligantur opportuna & rationabilia remedia, quæ non vnius sed di-
uersæ

uersæ conditionis, pro diuersitate affectionis & pro diuersitate loci affecti, existent.

Hic etiam prognosticum exponens, non tradidit signa, per quæ distinguitur melancholia confirmata a melancholia non confirmata, quam tamen nouisse Medici saltem pro prognostico debent.

De Mania, id est furore.

CAPVT *VIII.*

INQVIT author, Galenum per melancholiam libro 3 de loc. affect. cap. 6. in fine intellexisse maniam, cum ait: *fit autem huiusmodi melancholia species, affecto primo calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut inflammatione, aut* &c. *ratio est*, inquit ipse, *quoniam melancholia causa est intemperies frigida, non calida, quæ calida est causa insaniæ*. quæ expositio falsa est; quoniam Galenus eo in loco loquitur de melancholia proprie sumpta, & de ea quæ fit capite solū per se affecto, vt patet consideranti verba eius. & per illa verba intendit Galenus exponere causas extrinsecas, & mediatas ipsius melancholicæ, non immediatas & proximas. quod non intellexit author hic. Vnde eius ratio licet sit vera, non tamen est ad propositum, quoniā melancholiæ huius profecto est causa immediata & proxima intemperies frigida, inducta ab humore melancholico: attamen hic humor melancholicus potest gigni ex pluribus causis calidis, qualis est dispositio calida cerebri, & æstuatio, vt patiuntur hi qui versantur sub sole diutius, & inflammatio, & phrenitis, quæ per caliditatem propriam reddunt sanguinem & crassum & melancholicum, quæ omnia sunt causæ externæ, sicuti etiam sunt curæ, mœstitiæ & vigiliæ ibidem tanquam causæ externæ ab eodem propositæ, quæ tamen non calefaciendo sed refrigerando sunt in causa huius humoris melancholici, ex quo postea dependet & gignitur hic morbus.

Vltra phrenitidem, melancholiam, insaniam & cæteros hosce morbos, qui delirium ex materia cerebrum lædente inducunt, sciendum est, quandoque nulla præsente

Delirium quandoque causari a pura intemperie calida.

materia delirium in nonnullis causari, a pura intemperie calida, vt docet Galen.lib. 2 de sympt.causis, cap.vltimo, & libro 6 Aphor.commen. 53. Dignoscitur autem hoc delirium a cæteris quæ ex fluxione materiæ fiunt, quoniam in his modicum est delirium; & delirantes habent omnes voluntarias actiones infirmas, vt habet Galenus libro 4 de præsag. ex pulsibus, vt agit de pulsibus qui fiunt cerebro affecto; in hisque pulsus sunt duri, non per tensionem sed propter siccitatem arteriæ. Hoc notasse volui, ne iuniores in curatione delirantium semper recurrant ad capita ea, quæ a practicis pro delirantibus explicata sunt.

De Capitis dolore. CAP. X.

Per caput quid intelligendum, quodam agitur de dolore capitis.

DECLARANS, quid per caput in hac tractatione intelligendum sit, inquit, eam nunc significari partem quæ capillo tegitur. quod dictum imperfectum est; quoniam dolores capitis qui curandi ab ipso, ab omnibusque scriptoribus pariter proponuntur, non tantum partem capillo tectam, sed etiam frontem sæpe occupant, ad radicesque oculorum quandoque pertingunt, vt ipse etiam ex mente Galeni docet, distinguendos esse eos qui internas capitis partes occupant, ab his qui externas afficiunt.

Dolor quid sit.

Examinans quid sit dolor, inquit, quod dolor est dignotio alterationis grauis vel asperæ, factæ in corpore sentiente. Quæ sententia non ita veritati consonare videtur, quoniam si dolor esset dignotio, esset operatio & actio corporis sentientis: at dolor non est actio, sed passio, ergo dolor non est dignotio. Dolor enim (medice loquendo) est passio vel motus, (nam quæ mouentur, patiuntur etiam) factus in parte actu sentiente confertim a re contraria. & licet ad hoc, vt hæc passio sit proprie dolor, requiratur cognitio huius motus & passionis, non tamen hæc dignotio est dolor. Dixi autem hoc (medice loquendo) quia si proprie & philosophice loquamur, dolor est in genere affectus, non actionis vel passionis, vt habetur libro 4 Ethic. proprie enim gignitur in appetitu, non in sensu.

su. Quod etiam dignotio illa non sit dolor, hinc apparere potest, quod cum dolor sit de his quæ maxime prosternũt vires, non est affirmandum, quod dignotio illa sit dolor, quoniam dignotio illa non est id quod vires resoluit, sed est motus ille & passio, preter naturam in corpore sentiente facta. Sed forsan quis dicet, Imo illa dignotio est dolor, quoniam illa ablata, licet adhuc sit motus ille præter naturam, aufertur & dolor, sicuti apparet ex vsu medicamentorum stupefacientium, quæ sensum & non passionem tollunt. Ad hoc ego dico, quod ad formationem doloris duo necessario requirũtur, scilicet & motus ille præter naturam, & cognitio illius motus; adeo quod dolor nil aliud est, quam passio confertim facta in membro actu sentiente. quod cum sit, dico etiam, quod horum duorum quodcunq; tollatur, tolletur etiam & dolor. nam siue tollatur illa passio, siue tollatur actio sensus, tollitur & dolor. Vnde ad argumentum dico, quod licet per ablationem sensus auferatur dolor, non tamen dolor est sensus, & dignotio illa, quoniam ad illius ablationem hic auferatur. nam hoc quidem ad illius essentiam necessario requiritur, non tamen est illud formaliter. formaliter autem dolor est ille motus naturam contristans, per vim sensitiuam deprehensus. Et hic aduertatur, quod cum dico, dolorem esse motũ vel passionem, quod per hæc non intelligo causas doloris, vt puta solutionem continui, vel intemperiem, sed intelligo illam dispositionem, per quam male afficitur membrum sentiens, vel a solutione cõtinui vel ab intemperie: & illa affectio, deprehensa per vim sensitiuam, est dolor: quæ affectio deprehẽditur ab ipso sensu, non quatenus prouenit a tali causa, sed quatenus contristans: vt puta crus dolet ex frigore periostii, sensus in dolore non apprehendit hanc affectionem, quatenus a frigiditate causatur, imo sensus ipse in talibus casibus sæpe non deprehendit causam dolorem inducentem, sed quatenus contristat & molestat.

Hoc eodem loco, dum diffinit Cephalalgiam, ait eam esse dolorem capitis recentem, per quam particulam inquit ipsam distingui a Cephalæa, quæ est dolor antiquus. quod dictum falsum est; quoniam Cephalalgia potest

Cephalalgia an sit dolor recens capitis.

esse & recens & antiqua, vt apparet libro 2 comp. med. secundum loc. fere in principio, vbi agit Galenus de antiquo capitis dolore, qui quidem non Cephalæa, de qua inferius postea fere in fine eiusdem libri agit, sed Cephalalgia dicitur. Differunt autem hæc duo abinuicem, non ratione temporis, sed ratione accessionum & debilitatis capitis, vt habetur loco citato, & libro 3. de loc. affect. capite 7.

Capitis dolor a causa frigida quibus remedijs tollendus.

Capitis dolorem ab intemperie frigida vna cum materia pendētem curare docens, plura & vniuersalia & particularia, summa cum ratione administranda monet, quibus tamen hoc addam, me contumacissimos capitis externos dolores, hac de causa genitos, vel propositis vel similibus ac etiā vehementioribus medicamentis, aliquando non potuisse superare. Vnde coniectura facta, vel pericraneum, vel vna cum pericraneo, os, ab ea materia admodum male affectum esse; ad vstionem loci patientis deueni, hancque curandi rationem felici cum successu tentaui, in qua hoc semper obseruaui, vt candenti ferro facta vstio vsque ad os, quod plurima semper scatens humiditate inueni, profunde penetraret: aliquando vero os ipsum cariosum reperi, quo disquammato, omnis conquieuit dolor. Vstio hæc non in occipite, nec in sincipite supra suturam coronalem, qualis a multis ratione diuersionis fieri solet, sed vel in dextra, vel in sinistra capitis parte, prout hæc magis, quam illa pars, dolore cruciaretur, ad tollendam intemperiem frigidam & ad euacuandā materiam peccantem, a me feliciter tentata est: quod notasse volui, vt cæteri audacter, vbi detur huius actionis occasio, vstionem hanc administrare possint. Vt autem cognoscant, qua ratione deprehendatur os, integra existente cute, cariosum esse, adeant Hippocratem libro 2 de morbis, vbi monet, in tali casu cutim de capite alia atque alia parte discedere, id est, cutim ad tactum ab osse separatam persentiri: quod est signum maxime animaduertendū, cum sit infallibile ac certum cariei ossis indicium.

In capitis dolore ad vstiones quandoque præsidiū esse deueniendū.

Posteaquam in sermonem de vstione in capite facienda nunc incidi, data occasione, iuniores moneo, quosdam esse Medicos, qui ad pauca respicientes, in similibusque opinioni-

pinionibus senescētes, cauteria & vstiones in occipite damnant, illis ducti Galeni verbis, quæ in secundo libro de comp.med. secundum loca posuit, curationem doloris capitis ex ardore docens, vbi hęc expresse habet; *Neq; enim facile exuritur capitis ea pars, qua occiput & a Græcis Inion appellatur.* opinantur autem, hoc in loco Galenum loqui de exustione facta ab igne. At longe errant; quoniam Galenus non de vstione ab igne sed a Sole facta, sermonem habet. docens enim curationem doloris capitis ex ardore solis, monet ex anteriori capitis parte, non posteriori, administranda esse localia remedia: & hoc duplici ratione: primo quidem, quia posterior capitis pars, id est occiput ipsum, ita facile, quemadmodum anterior pars, nec a Sole exuritur, nec Solis calorem concipit: secundo quia in occipite adest principium spinalis medullæ, ad stipitis modum in multos neruos diuisæ. quæ a refrigerantibus medicamentis appositis posset lædi a quibus habetur, quod occiput (quia non ita incalescit a Sole quemadmodum sinciput) remedia refrigerātia non requirit. & quia in eo est principium spinalis medullę, quę est pars frigida, non toleraret absque manifesta læsione huiuscemodi refrigerantia medicamenta: quare nullo pacto talia circa occiput erunt vnquā administranda. Hanc esse mentem Galeni, doceat processus verborum eius, & illæ duæ particulæ in eius sententia positæ, scilicet *enim* & *facile*. nam per primam liquet, eum superioris sententiæ reddere rationem; per secundam autem apparet, eum loqui de æstu solis, non de vstione ignis. ea pars enim a Sole difficulter incalescit, at facile ab igne, sicuti cæteræ omnes partes, exuritur. Hanc eandem sententiam attestatur Oribasius ad Eunapium lib. 4, cap. primo, qui transcribens a Galeno, hæc in curatione doloris capitis ab æstu habet. *Qua in re cauere debes, ne posteriorem partem capitis quæ ad occiput est, attingas; cum caput ea parte non facile exuratur, cumque inde ortum ducat spinalis medulla, ne aliqua noxa consequatur.* Caput etiam exuri a Sole, esse dictum a Græcis receptum vltra Galeni loca, in quib. per vstionem intelligit supercalefactionem a Sole factam, sicuti potissimum clare habetur libro primo ad

Cauteria in occipitio an secundū Galenū conueniant.

detur circuitus; tamen ex præcedenti narrato casu possumus arguere, dari circuitum febrilem octauum: quoniam quæ maior potest esse causa huius octaui circuitus in hemicrania, quam quæ possit esse in febre? sed vltra hoc argumentum experientia hoc idem mihi bis testata est, dari certo octauum circuitum & octauam febrem; alteram enim vidi in nobili equite, non vltra vigesimum quintum annũ agẽte; alteram autem in muliere quinquagenaria.

De Conuulsione. Cap. XIII.

VLTRA causas ab authore connumeratas aduertatur, conuulsionem etiam fieri a spiritu flatuoso, vt docet Galenus lib. 2 de sympt. caus. cap. 2.

Cõuulsionis causa. Ex mente Galeni ponit, conuulsionem esse symptoma in genere functionis virtutis motricis, causatum a causa præter naturam. Aduertatur tamen, hoc solum verum esse in conuulsione facta per se, non per consensum. Vbi enim fuerit per consensum, non a materia & a causa præter naturam tantum fit, sed etiam a virtute stimulata, sicuti fit in epilepsia per consensum, vt habetur lib. 3 de locis affect. cap. 7. *Conuulsio quod symptoma sit.*

Conuulsionis prognostica exponens ex Hippocrate lib. 5 Apho. 6, ex Galeno in eius commento ait, tetanum quatuor diebus iudicari, nec vltra primum quaternarium, cum sit morbus valde acutus, protrahi, quibus subiungit ex Aetio, nec senes nec pueros tetano corripi. Ego tamen testor, infantes hoc affectu facile deprehendi, quod idem Galen. lib. 3 Prognost. commen. 36, per hæc verba affirmauit: *De conuulsione hoc loco disputat, qua non in parte vna corporis, sed in omni eo infestet, qua in pueris promptissime euenit, sed magis lactentibus:* quos etiam, libro 1 Epid. sect. 2, commen. 24, conuulsionibus, propter neruosi generis infirmitatem, opportunissimos appellauit; testorq; me vidisse plures infantes tetano detentos, in eisdemque hunc morbum aliquando vltra decimã quartam diem pertractum fuisse, animaduerti. Vnum autem peculiariter quadrimestrem conspexi ita tetano correptum, vt si animam non duxisset, statuam rectissimam, in *Infantes & pueri an tetano corripiantur.*

nullamque partem declinantem, iudicasses: adeo recta rigideque totus se habebat. nullam enim partem nec minimam quidem mouebat. hic per quadraginta dies ita permansit, nec vnquam vocem emisit, nec vbera matris lactauit; lac tamen per ampullam vitream, in eius os instillatum deglutiuit, cuius merito nutrimentum sufficiens assumpsit, morboq; superuixit, & viuit adhuc.

Mandragora radix an conueniat in potu in conuulsione a repletione.

Curationem conuulsionis ex repletione explicans ex lib. de locis, in homine proponit exhibendam esse mandragoræ radicem in potu. Quod remedium animaduertant iuniores in vsum reuocandum non esse, quoniam radix hæc licet exsiccare possit, tamen quia frigidissima est, & virosa qualitate donata, cum frigidũ neruis inimicum sit, hic nocere, non iuuare poterit. quare miror, quomodo author iste locum hunc probet, & eo magis, cum videam eum hanc sententiam tanquam Hippocratis proponere, cum tamen liber ille forsan spurius sit, nec inter geminos Hippocratis libros recensendus veniat.

Sectionis venæ indicatio non sumitur a qualitate succorũ peccantium.

Eiusdem conuulsionis euacuationẽ proponẽs, inquit, in hac secandam esse venam, modo non penitus a sanguine secretus pituitosus fuerit succus redundans. Hic aduertatur, quod indicatio sectionis venæ non ab humore peccante, nec ab humoris statu seu qualitate desumitur, sed a magnitudine morbi, consentientibus viribus, vt millies a Galeno explicatum est. quare siue secretus siue non secretus fuerit peccans humor, semper viribus non contraindicãtibus secanda est vena, ob acutiem & magnitudinem morbi: & hoc obseruetur in quocunq; alio casu.

Cõuulsio & paralysis aliquando in eodem membro coniunguntur.

Spasmo opponitur paralysis, quoniã ille dicit motum, hæc immobilitatem, tamen spasmus iunctus cum paralysi, ita vt alternatim affligant eandem partem, scilicet, quod modo illa pars conuellatur, modo eadẽ resoluatur, postea iterum conuellatur, & deinde iterum paralyticetur, ponitur lib. 3 Prorrhet. tex. 26. Qui casus fuit etiam a Galeno visus, vt ibidem in comm. ipse narrat. Hoc idem semel ego tantum vidi. quare hoc aduertatur, tanquam vnum ex mirabilibus, possibilibus tamen, quæ Medicis offeruntur.

De

De Paralysi. CAP. XIIII.

PARALYSIS prognostica recensens ex Cornelio Celso affirmat, paralysin nunquam acutum, semper longum esse morbum. At experientia mihi sæpe oppositum dictauit, cum viderim plures paralyses intra septimã diem solutas; quarum ratione coniecturam feci, paralysin ex neruorum obstructione ortam, non semper a frigidis, viscidis & crassis succis causari. tales enim paralyses, tum ratione materiei morbum facientis, tum ratione partis affectæ, diuturnæ sunt, & non facile soluuntur: cum autem illæ cito & leui negotio soluantur, ab alia materia & ab alia causa procreari conijciendum est. qua de re ego in eam ductus sum sententiam, vt existimem, paralysin etiam fieri posse ex neruorum quidem obstructione, at non semper causata ab humore frigido & viscido, verum etiam a vaporosa materia, quæ ad principia neruorum transmissa, obstructionem in eis inducens, ac spiritus animalis viam intercipiens, sensum & motum inferiorum partium inhibeat. Hanc sententiam mihi hæc historia comprobauit. Tonsor quidam, cum die præcedenti vino ac gulę nimium indulsisset, nocte media cum timore maximo (nam videbatur sibi suffocari) expergefactus, incidit subito in paralysin omnium corporis partium, infra faciem existentium, in qua adeo motus & sensus erant deperditi, vt nec acu profunde perforatus, nec gladiolo scarificatus quicquã sentiebat, omniaq; motui, præterquam ipsius capitis ineptus erat. Hic tamen, soluta in motum ebrietate & crapula, intra tertiũ diem libere omnino sanatus est, factis tantummodo nonnullis reuulsionibns ac inunctionibus quibusdam resoluentibus ad spinam. Hic quę potuit esse paralysis causa? non materia frigida & viscida; quoniam non ita velociter, nec ita facile subleuatus æger fuisset, sed vapores crassi & multi ratione crapulæ oborti, & ad neruos transmissi, qui eosdem obstruentes fuerunt in causa paralysis. Nec alicui sicuti nouum, ita etiam mirandum hoc appareat, cum etiam a flatuosa materia neruos ingrediente species quædam conuulsionis generari solita sit: quæ eadem materia flatuosa, si crassior abunda-

Paralysis an semper fiat ab humore neruos obstruente.

uerit, quid prohibebit, eam neruos obstruere posse, & inde paralysin causare? Sed cur nouum dixerim, cum antiquissimum sit, a flatuosa materia causari stuporem, paralysin & syderationem corporis, sicuti habetur ab Hippocrate in libello de flatibus spiritibusve inscripto, in quo hanc sententiam clare docuit: *Quod vero stupor attonitus vel syderatio a flatibus fiat, deinceps demonstrabo. quum ergo flatus multi frigidi penetrent ac inflent carnes, partes corporis stupidæ & insensiles fiunt: & si quidem plurimi flatus per vniuersum corpus discurrant, totus homo syderatur; si vero per partem, partem illam syderant & percutiunt: atque vbi abierint flatus, cessat & morbus; quamdiu autem permanserint, consistit & morbus.* hæc Hippocrates.

Decoctum sarmentorũ vitis an cõueniat in paralysi.

Proponit author ex Aetio, qui hoc ab Archigene transcripsit, valde prodesse partibus resolutis, si ægrotantes assidue potent decoctum sarmẽtorum vitis viridium: quod remedium cum facultatis sit frigidæ & adstringentis, quid in paralysi prodesse possit, consideretur: nec sine ratione talia medicamenta in vsum assumantur.

Paralysis ex refrigeratione curationẽ tradens, alterantibus tantum eam curari præcepit, inter quæ præcipuum propono balneum olei calidi, remedium a Galeno, in lib. 2 de facult. symp. med. cap. 7, ad hoc celebratum.

De conuulsione Canina.

CAP. *XV.*

Conuulsionis caninæ causa.

INTER causas conuulsionis caninæ recenset resolutionem alterius partis faciei: quod nedum a veritate distat, sed valde absonum est, cum paralysis cõuulsionem nequaquam gignere nec producere queat. lapsus est autẽ in hoc capite author, existimans omnem torturam faciei spasmum caninum esse, quod falsum est. nam tortura faciei a duplici prouenire potest causa, quarũ altera est paralysis, altera conuulsio. In tortura ex paralysi pars faciei distorta est pars sana, quoniam musculi sane actione sua fungentes trahunt resolutos ad se, in tortura autem ex conuulsione pars distorta est pars affecta, quoniam musculi conuulsi ver-

si versus proprium principium trahũtur, & ita distorquentur. hæc curatur curatione conuulsionis, illa autem curatione paralysis.

De Incubo. CAP. XVI.

CAVSAM huius affectus assignans inquit, hanc esse frigidum & crassum vaporem ad cerebrũ delatum, eiusque ventriculos obstruentem; quæ sententia verissima est. sed distinguendum erat, vaporem istum modo a ventriculo tantum, modo ab vniuerso corpore eleuari. a ventriculo eleuatur ex crapula & cõtinua cruditate, ex satietate nimia, ex cibis crassioribus, flatuosis & quæ caput petere possunt. & incubus hac de causa genitus facile tollitur, sola recta victus ratione & leuioribus medicamentis administratis, nec hinc periculum impendet. ab vniuerso autem corpore eleuantur, dum in eo vel melancholici vel pituitosi abundãt humores, a quibus eleuati in somno vapores crassi & frigidi, & cerebrum replentes sunt in causa, vt virtus ad inferiores partes vix descendat. & hinc difficultates illæ in somno, & tales incubi: hincque vel epilepsia vel apoplexia vel melancholia vel quid simile impendet, & ideo in his purgationibus, euacuationibus, & his quæ cerebrum roborare, & aliis quæ vapores inhibere possunt, indigemus, ac ea summo studio parare debemus.

Incubi causa distincta, & discrimẽ differentiarum.

Quemadmodum in incubo credunt patientes, se vel ab hoste inuadi, vel ab aliquo Venerem exigente vim pati, vel a dæmone deprehendi, vel mole aliqua premi, vel quid aliud horrendum sustinere; similiter in somno contingũt (& hoc præcipue in pueris fieri obseruaui) aliquando pauores maximi, & terribiles aliæ imaginationes, ex quibus admodum cruciantur dormientes, cum in his tamen nec vox, nec motus, vt in incubo, intercipiatur: sed hinc adeo anguntur, vt vel summissa querimonia lamententur, vel alta voce clament: & inde nonnunquam ita valide tanquam horribilia fugientes, mouentur, vt a decubitu surgant, & e lecto prosiliant. Quorum accidentium non eædem sunt causæ, quæ & incubi, sed longe diuersæ.

De quibusdã accidentibus qui in somno dormientibus contingunt.

Cur aliqui dormientes clament & conquerantur, & valde in somno cruciente ur.

has autem ego obseruaui, scilicet vt hæc eueniant, vel vbi in somno humores vitiosi grauent ventriculum, ac ipsum mordeant; vel vbi cibus in ventriculo corrumpatur, qui corruptus mordeat etiam ventriculum ipsum, quod præsertim accidere consueuit, quando loca ad ventriculum attinentia sensu quidem vigeăt, sed natura sint imbecilla, vt notauit Galen.lib.3 Aphor.commen. 24; vel vbi vermes in intestinis existentes aut eadem intestina, aut ventriculum, cum ad partes superiores ascenderint, mordeant; vel vbi in somno ad cerebrum commotus sanguis illud grauet, comprimat & compingat. hinc enim cerebro conturbato vident patientes somnia horrenda & terribilia, & ab his maxime anguntur: quod mihi fuit quandoque sufficiens indicium, ad præsagiendam in aliquibus de proximo aduenturam epilepsiam, & hoc præcipue cum nouerim, in his dormientibus faciem rubicundiorem & fere ignem euadere, quod animaduerti a sanguine, partes superiores petente, ac cerebrum ipsum replente & grauante, causari. solet enim in plethoricis dispositionibus, vt docet Galen.lib.4 Apho.commen. 67, a somno caput repleri, & inde cerebrum aggrauari: quæ plethorica dispositio, si ad naturam atræ bilis vergat, timores & horrenda insomnia causare consueuit: qui idem sanguis, vbi dormientes expergiscuntur, in proprias venas recurrens, in eisq; dispersus, est in causa, vt ijdem & resipiscant & quiescant, vt optime declarat Hippocrates in libro de morbo sacro. Vel vbi ad cor, debili eodem existente, cum in somno concentrentur calor & humores, sanguis vel multitudine vel praua peccans qualitate recurrat, aut saltem prauas exhalationes transmittat; præcipue autem hoc obseruaui fieri in his qui feruido sanguine & fere igneo abundant: quod idĕ notaui, sed rarius, in his cŏtingere qui eundem melancholicum habent. & in summa hoc fieri in illis vidi, qui ex copia & prauitate sanguinis vel in syncopem, vel in cordis palpitationem vel tremorem vel dolorem parati sunt. Quare vbi patientes in somno talia passi fuerint, nouerint Medici, vel os ventriculi aut a vitiosis humoribus eo decumbĕtibus, aut a corruptis cibariis, aut a vermibus mordeti, vel cerebrum a sanguine repleri & grauari, vel cor

ab co-

ab eodem premi aut stimulari. Vnde in huius affectionis curatione his causis eas optimę abinuicem distinguentes recta ratione ac methodo incumbant. Ad quam eandem intentionem, videlicet, ne patientes aut somnient, aut ne somniantes terribilia & horrenda videant, quædam licet forsan superstitiosa, suspendi nouerint. Exemplum primi habetur lib. 3 de medicinis facile parabilibus, in quo hoc scribitur, *Vt ne homo noctu somniet, ruta semen caliga ipsius nescientis suspendito.* Exemplum secundi habetur in libello de incantatione Galeno ascripto, in quo docet author, sardam viginti granorum pondere colle suspensam, aut in digito gestatam prohibere, ne homines in somno terribilia videant. Hæc subscripsi, vt liqueat hunc affectum ab antiquioribus Medicis cognitum, & consideratione dignum iudicatum fuisse. in difficilibus enim affectibus tantum ad suspensiones descendebant.

De Vertigine. CAP. *XVII.*

STATVIT, quod vertigo & tenebricosa vertigo non tantum nomine, sed etiam re differant. quæ sententia nequaquam recipienda videtur: quoniam hæc duo non aliter differunt, quam secundum magis & minus, vt etiam ipsemet in processu testatur, cum ab eadem causa dependeant, quod tamen non est differre realiter. nam differentia secundum magis & minus non facit differentiam realem, sicuti in albedine, quæ siue intendatur siue non, est eadem realiter, licet differat secundum magis & minus, quod idemmet in aliis verificatur rebus.

Vertigo & tenebricosa Vertigo an realiter differant.

Declarans quomodo fiat vertigo, inquit, quod hæc generatur ex inordinato motu spiritus in cerebro, eodemq; inæquali & turbulento, causato ex motu spiritus flatuosi ibidem detenti, qui eodem motu mouetur. subiungit autem postea, *consequantur hæc symptomata ad morbum in via, id est obstructionem, & ad inæqualem intemperiem*, adeo quod velit motus illos spiritus esse symptomata, consequentia morbos prædictos. Quod dictum falsum videtur: quoniam hæc dicta supponunt, essentiā vertiginis esse vel intemperiem vel obstructionem, ad quas

Vertiginis symptoma ad quem morbum sequatur.

ſequatur poſtea motus ille, ex quo ſequitur ſymptoma illud, quo videntur homines circumagi: quæ ſententia nequaquam vera eſt. quoniam intemperies & obſtructio & motus etiam ſpiritus flatuoſi ſunt cauſę morbi huius. nam intẽperies generat ſpiritum illum, obſtructio nõ permittit eundẽ exhalare, ſpiritus autem ille, dum mouetur, mouet etiam ſpiritum animalem: ad quem motum poſtea ſequitur læſio imaginationis, qua homines opinantur ſe circumagi, quod eſt ſymptoma conſequens ad motum ſpiritus animalis, qui motus eſt morbus, qui immediate cauſatur a ſpiritu flatulento, in cerebro inordinate & turbulenter commoto; qui ſpiritus poſtea multipliciter cauſatur, ſcilicet vel ab inæquali intemperie cerebri, vel ex inordinato victu, vel ex membris interioribus generantibus ſanguinem & humores flatuoſos, ex quibus hic ſpiritus ad caput aſcendit: in quo, cum eo malo motu moueuetur, mouetur etiam & euertitur ſpiritus animalis. quis autem morbus ſit iſte, patet, quoniam eſt morbus in ſitu, cum ſpiritus non diſponantur in loco naturali, ſed euertantur & circumagantur. & hinc læduntur vires principales, quoniam cerebrum edit functiones ſuas non tantum ratione temperamenti proprii, quãtum ratione & formationis & ſitus & aliarum rerum, quæ requirũtur ad membrum organicum componendum. Vnde videmus, in mala formatione cerebri, & ad conſimiles læſiones, ſicut ad compreſſionem ventriculorum, & malum ſitum eorum, & ſpirituum ibidem detentorum conſequi læſionem maximam in viribus ipſius cerebri.

Vertigo per conſenſum a quibus gigni queat. Declarans, quomodo vertigo fiat per cõſenſum, inquit, quod fit vel a ventriculo, vel ab aliis partibus: quod ſane recte eſt dictum, non tamen declarat, quæ ſint hæ partes, inter quas præcipue eſt vterus, & non ſolum vterus, & reliquæ corporis partes ſingulares, ſed etiam totũ ipſum corpus poteſt eſſe in cauſa huius. ex quo ſequitur, vt habetur libro 3 de locis affect. cap. 8, quod ſectis arteriis externis, non ſequatur aliquando ſanitas, quoniam & partes interiores hũc ſpiritum flatuoſum per partes internas poſſunt tranſmittere.

Cum ponit ſigna Vertiginis per conſenſum a ventriculo

culo; ait, quod apparet tunc morsus ventriculi & nausea. hoc aduertatur, quod hæc indicant bilem in ventriculo existentem, cardiogmos enim fit a mordacibus humorib. At vertigo per consensum a ventriculo facta, non tantum gignitur ratione bilis, vt habetur lib. 4 Apho. 17, sed etiam ratione cruditatum, ac ratione humorum pituitosorum, vt innuunt Aetius & Paulus. & ideo pro cognitione huius est recurrendum ad signa cruditatis, in qua sæpius, quam a bile, vertiginem causari testatur experientia ipsa. *Vertiginis per consensum a vētriculo signa.*

Curationem tradens, iubet secandam esse venam brachii. hic aduertatur, quod Galen. lib. de sang. miss. cap. 19, secat pro præseruatione a vertigine venas inferiores, & non tantum pro præseruatione, sed etiam si incipiens sit affectio, & exemplificat de Epilepsia & Vertigine, in quib. inquit, secandæ sunt venæ inferiores, hoc tamen supposito, quod in patientibus sit humorum abundantia, & quod si hanc non tollas, consueuerint in tales morbos incidere. *In Vertigine qua Vena secanda.*

De Epilepsia. Cap. *XVIII.*

PRo curatione huius morbi venę sectionem proponit, quam ex Galeno, vt superius notaui, lib. de cur. ratione per sang. miss. cap. 19, docet non cubiti, sed crurum secandam esse. quæ sententia videtur contradicere Galeno, qui eodem libro cap 16 monuit, affectis partibus collo superioribus secandam esse humerariam venam. quod autem adducit author ex cap. 19, non recte ponderatum est ab eo. Galenus enim eo in loco intendit docere, quæ vena secanda sit vere pro præseruatione a morbo, occupante nonnunquam aliquam ex principalibus partibus cum hac conditione, quod morbus idem causetur & exacerbetur a plenitudine, tunc docet stantibus his duobus, scilicet & ad præseruationem, & vbi a plenitudine causetur morbus, in epilepsia & vertigine secandas esse inferiores venas, sicuti superiores, ad præseruandum a podagra ex plenitudine genita. vbi igitur non adsunt hęc duo, secetur humeraria ex Galeno, non saphena, vt docuit author hic; qui locum Galeni perfecte non attingit. *In epilepsia qua Vena secanda.*

Epilepsia a quibus humoribus causetur. Ponens eius epilepsiæ causas, quæ est primario affecto cerebro, statuit duos tantum esse humores in causa huius, scilicet pituitam & melancholiam; At etiam a sanguine, qui abundans & replens venas & intercipiens spiritum potest epilepsiam causare, gigni potest, vt docet Galenus libro 4 reg. acut. 23, quemadmodum nos superius clare exposuimus.

Decoctũ coriandrorum an cõueniat in epilepsia. Pro potu ordinat decoctum coriandrorum, qui potus, vt etiã superius notaui, mihi valde suspectus est, quoniam coriandrum sui natura petit caput, & tantum, vt si largius sumatur, delirium inducat, vt docet Dioscor. cap. proprio. Quare nec etiam semina coriandri quomodocunq; parentur, ad comedendum exhiberem; quia non tantum, vt asserit ex Plinio, non prohibet ascendere vapores ad caput, sed etiam cum sui natura maxime caput petat, vt ex dictis liquet, & etiam vt ex eius odore patere potest, vapores alios potest secum ad altum ducere, & ideo nocere.

De apoplexia. Cap. XIX.

Apoplexia a quib. humoribus causetur. Cavsas apoplexiæ exponens, a duobus tantum fieri statuit humoribus, scilicet pituita & melãcholia, nullum verbum habens de sanguine, a quo tamen superius declarauimus ex Galen. lib. 4. reg. acut. 23. & lib. de cur. ratione per sang. miss. cap. 5, & lib. de caus. morbo. cap. 3, etiam apoplexiam fieri.

Apoplexia an fiat ex inflammatione cerebri. Explicans apoplexiæ causas, citat locum Gal. lib. 2 Aph. commen. 42. dicentis, aliquando gigni apoplexiam propter aliquam dispositionem phlegmonosam in cerebro existentem, non ipsum quidem obstruentem sed constringentem. declarans autem, quæ sit ista dispositio, inquit, est inflammatio, erysipelas & abscessus. At quantum decipiatur author in explicanda hac Galeni sententia, satis expresse docuimus capite proprio de Apoplexia.

Epilepsia an desinat in paralysin. Prognostica enumerans, inquit, quod apoplexiæ sæpenumero succedit paralysis, quod non contingit epilepsiæ, quia epilepsia non finitur in paralysin, vt videtur docere Galen. lib. 4. de loc. affect. cap. 2. In hac re aduertendum est, quod dicere simpliciter, epilepsiam non finiri in paralysin,

ſin, falſum eſt;quoniam,vt nos centies vidimus,& alii etiam quotidie in praxi vident, ſolutæ epilepſiæ & non ſolutæ aliquando ſuccedit,modo vnius,modo alterius,modo plurium membrorum paralyſis. ſed intelligendum eſt dictum Galeni in comparatione apoplexiæ, ſcilicet,quod ſicut apoplexia creberrime,vt dicit ipſe,terminatur in paralyſin, ita & epilepſia creberrime in eandem non finitur. Hoc experientia teſtatur.nam vt plurimum terminantur epilepſiæ acceſſiones particulares, & morbus vniuerſalis ſine paralyſi. Veruntamen aliquando,licet rara, tum vniuerſalis morbus, tum etiam aliquæ acceſſiones particulares, nondum terminato morbo,in paralyſin ipſam deſinunt ac ſoluũtur: quod etiam Galenus non neget epilepſiam terminari in paralyſin, ab eo haberi poteſt libro 4 reg. acut. commen. 27, vbi clare habet, quomodo epilepſiæ nonnunquam paralyſis ipſa ſuccedat. Hoc idem teſtatur author libri de morbo ſacro, qui Hippocrati adſcriptus eſt, docens pulcherrime, quando & qua de cauſa paralyſis & membrorum particularium læſionis epilepſiæ ſuccedant, & quid ex hoc ſperandum ſit per hæc verba. ſi vero medica exiſtens pituita in vtraque venas defluxum fecerit, aut in alterius partis, ſuperuiuunt, nota ex morbo impreſſa relicta. aut enim os vel oculus diſtorquetur, aut manus aut ceruix, vbicunque ſane vena pituita repleta ſuperata fuerit, & gracilis reddita. hanc itaque venam neceſſe eſt debiliorem eſſe, & hanc corporis partem læſam defectuoſiorem: verum ad longius tempus plerunque prodeſt, non enim amplius morbo apprehenditur, ſi ſemel notam impreſſam ſuſceperit. hæc author ille, ex quibus patet, quod & quando epilepſiæ membrorum reſolutiones ſuccedant.

Rationem victus explicans,multa quidem appoſite & conuenientia deſcribit:tamen hoc ſciatur, quod dum homines apoplexia detinentur, fruſtra tentatur omne genus cibi. detentis enim ſenſibus interioribus & exterioribus, fieri non poteſt, vt hi ratione alimoniæ quid aſſumant, & hoc maxime in primis diebus.

Pro curatione inquit conuenire ſectionẽ venæ vel humeralis,vel mediæ.Hoc pro ſecanda tamen vena animad-

In apoplecti cis quando secanda vena, quid observandum.

uertatur,(quoniam in apoplecticis sanguis refrigeratur & sistitur) quod ante sanguinis missionem optime confricandum est totum corpus. De vena autem secanda seruetur id quod docet Galen. lib. 4 reg. acut. commen. 24, vbi monet, stante magna plenitudine, secandam esse internam: si autem plenitudo hæc non adsit, humeralis potius secanda erit.

Apoplecticis an sit exhibendū pharmacum.

Si inepti, inquit, fuerint ægri ad venæ sectionem, aut in prædictis malum perseuerauerit, medicamentū purgans exhibendum erit. In hac sententia duæ sunt difficultates; altera, an stante materiæ cruditate, pharmacum exhibere liceat, contra præceptum Hippoc. & Galeni; altera erit, quomodo medicamenta, licet ad intra fauces ponantur, possint in ventriculum descendere, cum apoplectici sint in totum resoluti, & ideo facultate degluttiendi careant: quare, quemadmodum experientia vidi, credo incassum, sicuti idem de cibo affirmaui, tentari exhibere vel cibū vel medicamentum vel quodcunq; aliud quod sit degluttiendum, hoc nisi declinante morbo agatur.

De Ophthalmia. CAP. *XX.*

In ophthalmia curatione quid per fœnugræcum intelligendum.

EXPLICANS pro eius ratione lenitiuos liquores, enumerat fœnugræci decoctū, in hoc quo animaduerto, quod non sumatur semen, quoniam hoc magis calidum est, quam conueniat in oculorum inflammatione, cum sit calidū in secundo gradu & siccum in primo, vt habet Galen. lib. 8 de simpl. med. cap. de Teli. sed assumatur herba, & eius folia pro formando hoc liquore, in quo conficiendo seruentur præcepta ab Aetio tradita lib. 7, cap. 15: hæc duo particularia obseruādo: primo vt optime abluatur, ne puluerem admixtum habeat, vt etiam notat Galen. lib. 13 Meth. cap. 22 circa medium; secundo ne habeat semen permixtum. Et hoc libenter animaduerto, quoniam vidi maxima errata commissa in actu medendi, assumpto semine loco foliorum fænugræci in hunc vsum, valdeque hinc exacerbatas ophthalmias fuisse.

De Mydriasi, seu pupillæ dilatatione.

CAP. *XXVII.*

CAVSAS internas Mydriasis tantum recenset; de externis autem a quibus etiam hæc affectio inducitur, ne verbum quidem habuit. Vltra autem Auicennæ testimonium experientia testatur, non tantum ab interno affectu, sed etiã a causa primitiua, Mydriasim generari, scilicet vel a percussione, vel a casu. & hæc notasse volui non solum, vt omnes causæ huius affectus pateant, sed etiam, vt moneam, dilatationem pupillæ, ex casu vel ex percussione causatam, dum modo non sit cum disruptione Rhagoidis, contra Auicennæ sententiam, qui cap. de Altenear hanc dixit curam non habere; si cito, & recte curetur, veram admittere curationem, quam tamen ipse postea in cap. de cura contra decreta propria tradere conatus est.

De Suffusione. CAP. *XXIX.*

DIFFINIT ipsam suffusionem esse affusionem humorum circa pupillã congelatorum, & inferius inquit, quod hæc affectio est morbus in numero, quia hic adest id quod est toto genere præter naturam. hoc admittatur, sed hoc etiam sciatur, quod & datur alia suffusio, in qua non accedit humor ab extrinseco, sed fit, quando humor albugineus incrassatur & condensatur, vt habet Gal. lib. 1 de sympt. caus. cap. 2. & tunc non est morbus in numero, sed intemperies cum materia, seu morbus in via in hoc, quia est obstructio. *Suffusio quot modis fiat.*

De Offuscatione oculorum.

CAP. *XXX.*

ASSIGNANS causarum offuscationis oculorum signa, inquit, quod si hęc affectio consequatur ad neruorum visiuorum resolutionem, tarde mouebitur oculus, aut omnino non mouebitur. Quod dictum falsum est; quoniã nerui optici non deseruiunt oculorum motui, sed *An neruis opticis resolutis male moueatur oculus.*

ficultate ego censeo, quod hæc Galeni regula obseruanda sit in maioribus & magis notabilibus inflammationibus, scilicet vt in his nunquam oxyrrhodinum administretur. Vbi autem inflammatio talis nõ fuerit, debilisque existat affectus, poterit conuenire; quoniã cum in paruis inflammationibus pauca adsit materia, ex repellentibus non imminet periculum illud, quod impendet in ingenti, quæ a copiosiori materia causatur. cuius merito etiam tale medicamentum a Galeno in moderatis & debilibus inflammationibus probatur; in eis autem quæ maioris sunt momenti, ingentesque existunt, improbatur. Vnde cum in libro 3 de comp. med. secundum loc. tum in lib. de remed. paratu facil. de oxyrrhodino loquens, illud in eis inflammationibus laudabat, in quibus non adest pulsatilis dolor, ab eis in quibus adsit, excludens. cum autem talis dolor maiorum & ingentium inflãmationum, vt habetur lib. 2 de loc. affect. cap. primo, sit proprium accidens, iubeatur hæc regula, quod ex Galeni mente in magnis & notabilibus aurium inflammationibus nequaquam tale medicamentum administretur, sed tantum debilioribus, quæ potius naturam phlogosis quam phlegmonis habent, conueniat. cum enim ob propriam ipsius angustiam meatus auditorius a mole etiam minima angustietur, paruæ eius phlegmones a tantula materia producuntur: quæ si paulo plus augeatur, maiores pro ratione loci, & ingentes, vbi copiosior extiterit fluxio, generabit inflammationes. Hoc adnotasse volui, ne indicationibus ab affectu ipso desumptis, Medici indiscriminatim ad repellentia in quacunque aurium inflammatione descendant: hocque eo libentius egi, quia in actu practico vidi ex applicatione huiusce medicaměti lenitum quidem fuisse dolorem auris vehementer inflammatæ, attamen postea successisse inflammationem partium internarum, sicuti præcipue in muliere vltra quinquagesimum quintum annum agente factum noui, in qua ex oxyrrhodino lenito dolore, & repulsa materia ad interiores cerebri partes, delirium ingens, conuulsionesq; tales superuenere, vt infra quartã ab oxyrrhodini impositione morti succubuerit.

De graui auditu & surditate.

CAP. XXXV.

Auditorius meatus an terminetur ad duram membranā & neruum.

STATVIT ex Galeni mente, auditorium meatum valentissima perferre medicamenta, quamuis nō solum vsque ad cerebri duram membranam pertineat, sed etiam neruum contingat qui a cerebro descendit: quæ sententia vera quidem est, quo ad partem primam, scilicet quod hic meatus perferat vehementissima medicamenta, vt experientia ipsa testatur; sed quo ad secundā, falsa est, quoniam iste meatus nō peruenit, nec ad duram membranam, nec ad neruum, sed terminatur ad membranam facientem tympanum, quam membranam (eo quod ibi terminatur hic meatus exterior) non pertranseunt medicamenta imposita, quod sicuti ignorauit Galenus, qui aurium anatomen perfecte non est assequutus, pariter ignorasse videtur hic author, qui puram Galeni sententiam sequutus, rei veritatem quæ opera excellentissimorum anatomicorum nunc patet, non est adeptus.

De dolore dentium. CAP. XXXXI.

Dentes an doleant ex intemperie humida.

DECLARAT dentes dolorem pati ex quacunque intemperie: quod dictum verum quidem est, quo ad frigiditatem & caliditatem, verum quo ad humiditatem, falsum est; quoniam ab humiditate, vt clare habet Galen. lib. 2 de comp. med. secundum loc. nullus causatur dolor, sicuti etiam docet Aetius lib. 8 cap. 29, vbi habet, quod humiditas citra aliam affectionem non inducit dolorem. & ideo non videtur, quod dentes possint dolere ex pura intemperie humida.

Dentes an sæuos dolores patiantur ex intēperie sicca.

Enumerans signa doloris dentium ex intemperie sicca, inquit, ad hanc intemperiem consequi intolerabiles dolores. quod dictum licet sumpserit ab Aetio, qui hoc transcripsit ex Adamante sophista, tamen difficultatem habet; quoniam, vt pluribus in locis docet Galenus, præcipue autem libro secundo de medic. secundum loc. in principio, a siccitate moderati & leues causantur dolores,

dolores, non autem intolerabiles, sicuti hoc idem experientia docet.

De Catarrho. CAP. XXXXIII.

CATARRHI a causa frigida curationem exponens inquit, post vniuersalem purgationem deueniẽdum esse ad ea, quæ per os pituitam educunt. quæ sententia videtur suspecta; quoniam hæc materia, quæ generatur in capite, solet per se euacuari & fluere, ita vt arte non egeamus ad hoc faciendum. præterea si adest catarrhus, & per medicamenta, quæ per os pituitam ducunt, volumus euacuare caput, periculum est, ne hæc materia ad asperam arteriam vel ad pulmones dilabatur: quod maxime vitandum est, vt docet Galen. lib. 6 Epid. sect. 2, commen. 32. Quare si hæc particularis euacuatio est peragenda, potius per nares esset tentanda quam per os. Et si per os aliquando sit facienda, non fiat nisi in hoc casu, videlicet, quando materia est nimis crassa, & adeo vt sibi viam obstruat.

Apophlegmatismi an conueniant in catarrho.

De Angina. CAP. XXXXVI.

SIGNA anginę a sanguine crasso & pituitoso explicans inquit, quod tunc paucus est dolor: circa quod aduertendum est, quod datur angina etiam a pituita, & tunc potest esse sine dolore, vt declarat Gal. lib. 4 Aph. in fine commen. 34, vbi habet posse fieri anginam sine dolore, & hoc quando prouenit ex humiditate pituitosa, madefaciente tunicam gutturis interiorẽ, vel implente musculos, ipsum guttur aperientes, ex quo & generatur tumor & sequitur strangulatio, quod non est cum dolore. Galenus ibidẽ declarat, posse fieri anginam & strangulationẽ propter siccitatem nimiam musculi interni gutturis. & hanc ait Aph. sequenti 35. cum est cum febre valida, esse periculosiorem ea quæ est cum inflammatione.

Anginam a pituita & sine dolore dari.

Anginam posse fieri ob nimiam siccitatẽ musculi interni gutturis.

Curationem tradens, & de sectione venæ sermonem habens, inquit ex Alexandri Tralliani sententia, quod in mulieribus anginam patientibus, si ipsis suppressæ fue-

rint purgationes,& in viris, vbi consuetã per hæmorrhoides euacuationem non habeant, secandæ sunt venæ inferiores. quæ sententia non est indiscriminatim accipienda; quoniam in indicatione sectionis venæ attẽdenda est anginæ acuties: nam si nõ sit admodum acuta, nec sit vrgentia, possemus secare venas inferiores: sed vbi angina sit acuta, periculumque suffocationis ex ea instet, non est incipiendum ab inferioribus venis, licet sit suppressa aliqua euacuatio, quoniam in simili casu debemus moliri talem euacuationem, quæ euacuando totum etiam a loco affecto possit elicere materiam. aliter prius sequeretur suffocatio, quam lenitio morbi ex euacuatione facta ex venis inferioribus, quia ex tali sectione materia a læsa parte non educeretur. quæ tamen venæ inferiores, sectis superioribus, poterunt postea ad euocandas naturales & consuetas euacuationes aperiri.

De Tussi. CAP. *XXXXVII.*

Tussis an fiat ex intemperie calida.

IVDICAT author recensendo tussis causas, quod non tantum ex intemperie frigida, sed etiam ex calida causetur tussis, sicuti habet, inquit ipse, Paulus & Galenus lib. 6. Epid. sect. 2, commen. 24. Quæ sententia est dubia; quoniam licet sit imaginabile, quod omnis intemperies inæqualis, quæcunque sit, in thorace, eo quod lædat ipsum, possit inducere tussim; attamen non ita experimento hoc comprobatum est. nam in maximis æstibus ita tusses non inuadunt homines, sicuti in maximis frigoribus: imo potius illis temporibus nullas videmus, cum tamen plurimæ adesse deberent ob aeris circunstantis immoderatam caliditatem. Præterea in febribus ardentibus, vbi ingentissimus est calor, non adsunt tusses istæ ex intemperie calida, sed tantum quandoque adsunt, vel communicata materia thoraci ab vniuerso corpore, vel exasperatis faucibus ob siccitatem a febre causatam. Præterea non ita videtur calidum, sicut frigidum, posse causare tussim; eo quod ita calidum, sicut frigidum, non sit inimicum pectori. Præterea locus ille Galeni adductus non ita clare loquitur, vt iudicare debeamus, ipsum eius fuisse sententiæ, quod velit tussim

ſim excitari ab intemperie calida.inquit enim,quod tuſſis illa poſita ab Hippocrate viſa eſt ab ipſo in febribus, quæ ab extrinſecis laſſitudinibus ortum habuere, & hoc, cum adeſſet vel gelu vel æſtus,vel puluis tunc,cum ęger in laſſitudinē illā incidit.quare,inquit,accidit hęc tuſſis nō ex laſſitudine illa,ſed ex duplici accidēte, ſcilicet vel ex faucium exaſperatione, vel ex inſtrumentorum intemperie. exaſperatio faucium vnde pendeat, declarat,dicens ipſam ex triplici cauſa iam propoſita pendere, ſcilicet vel ex frigore inducto a gelu,vel a puluere inſpirato,vel ab ariditate,quę cauſata fuit ab aere circunfuſo calidiori, adeo quod velit æſtum & calorem illum inducere tuſſim, cauſando ſiccitatem in faucibus,vnde ipſæ exaſperantur.Quo ad intemperiem inſtrumentorum, non ait,quod pendeat hæc tuſſis ex hac vel illa intemperie, ſed tantum abſolute ait, intemperiem eſſe huius cauſam,quoniam ſubiungit & alibi declaratum eſt, ex intemperie cauſari tuſſim. Quæ verba non poſſunt indicare,tuſſim cauſari ex intemperie calida, cum ſe remittat ad alia loca pro declaratione huius rei,in quibus omnibus ſemper docuit, tantum cauſari tuſſim ex intemperie frigida.

Tuſſis quomodo cauſetur ab intemperie ſicca.

Declarans quomodo ab intemperie ſicca cauſetur tuſſis,inquit, quod tuſſis non inducitur ab intemperie ſicca citra caliditatem vel frigiditatem; adeo quod eius eſt ſententiæ,quod tuſſis non poſſit excitari, exſiccatis illis partibus,niſi etiam ſint calefactæ vel refrigeratæ: quæ ſententia non ita veritati conſona videtur; quoniam ſiccitas inducit tuſſim exaſperando, non autem eo quod partes ſint intemperatæ in qualitatibus actiuis, & ſicuti ex Galeno datur intemperies ſicca temperata in actiuis; pariter poſſunt exſiccari partes illæ abſque hoc,quod calefiant vel refrigerentur.& ſi pręcedit ad hāc ſiccitatem vel frigus vel calor, vt ſuperius loco citato dicebat Galen. hæc eſt cauſa præcedens, non interna. & differt hæc tuſſis quæ ex exaſperatione ob ſiccitatem inducitur, ab illa quæ eſt ab intemperie, vt etiam ibidem docet Galenus, diſiunctiue loquendo.

Enumerans tuſſis cauſas, ponit ex ſententia Alexandri Tralliani,cauſari tuſſim a lumbricis infeſtantibus ſtoma-

Tussis an possit caussare a lumbricis.

chum: quæ sententia ex diametro opponitur Galeno, qui in loco citato, lib. 6 Epid. sect. 2, commen. 24, & superius etiam commen. 17 inquit, hinc non posse excitari tussim. & qui hoc asserunt (subiungit Galenus) non possunt hoc nec ratione nec experientia comprobare. Quoniam tamen aliqui practicantes hoc contra Galenum asserunt, dicentes experientia hoc ipsos obseruasse, ego pro Galeno & pro veritate dixerim, quod licet in pueris a lumbricis patientibus viderint aliquando tussim, non tamen necessario est concludendum, quod a lumbricis tussis illa dependeat; quoniam, vt dixit Galenus, ratione demonstrare non possumus, quomodo hi lumbrici possint excitare tussim, cum hi in partibus naturalibus non spiritualibus, detineantur: præterea illud non iudicat hoc ab illis prouenire; quoniam potest cum vermibus coniungi distillatio, vel alia quædam causa apta ad excitãdam tussim, quæ non cognita ab ipsis fuit in causa, vt iudicarent, hãc tussim pendere ex vermibus.

De difficultate spirandi.
CAP. XXXXVIII.

Asthma fieri etiam a siccitate pulmonis.

CAVSAE duæ asthmatis ex mente Galeni assignantur, scilicet obturatio vel a crassis & lentis humoribus, vel a tuberculo. Notum tamen sit, etiam asthma nonnunquam fieri a siccitate pulmonis, sicuti notauit Auic. cui, vtpote ei qui hanc materiam clarius dilucidauit, in hoc est magis, quam Galeno, tribuendum. Et hoc asthma non sine ratione videtur fieri, cum ex nimia siccitate ita in propria substantia possit pulmo deprauari, vt nec dilatationi nec constrictioni facilis ac promptus sit, vnde anhelitus magna ac ingens sequitur difficultas. Tale autem asthma testor ego me vidisse in iuuene vigesimum secundum annum agente, qui solum ex ptisana & lactis potu, ac victus ratione lenienti & humida sanatus est.

Vinum austerũ an conueniat in orthopnœa.

Curationem asthmatis a crassis humoribus pendentis tradens, iubet exhibendum esse aliquando vinum austerum, tenue tamen. quod dictum videtur suspectum, quoniam talia vina adstringunt, & sunt inimica affectionibus pecto-

pectoris, & maxime vbi a materia viæ pulmonis, ficuti precipue in asthmate & orthopnœa contingit, clauduntur & obstruuntur, quemadmodum docet Galen. lib. 3. reg. acut. tex. 7.

Vnctiones in orthopnœa quales para ri debeant.

Topica medicaměta exponens, inquit adhibendas esse inunctiones calefacientes, quæ sententia est diminuta, sicuti etiam medicamentum ab eo propositum, quoniam non declarat, nec apponit ea calida quæ conueniunt, ista autem esse debent attenuantia & attrahentia. Vnde antiqui capiebant succum scyllæ, fecem vini, ærugines, & consimilia, addendo etiam alia calidiora, & his ego cum maximo successu continue vtor.

Orthopnœa ex crudis succis & ex tuberculo an eadem curatione sit curanda.

Dum curationem dispnœæ ex crudo tuberculo docet, inquit similia medicamenta, & similē victus rationem ei quę adhibetur in dispnœa ex crassis humoribus, esse adhibendam: quæ sententia ex toto est opposita Galeno lib. 7 de comp. med. secundum loc. cap. vlt. vbi docet aliam & diuersam hic requiri curationem, quoniam in hac conueniunt calidiora & exsiccantia, & parcitas potus & alia quæ non conueniunt in illa affectione, quemadmodū ibi clare habet Galenus. Quod autē adducit ipse de historia Antipatri libro 4 de loc. affect. aduertatur, quod Galenus nunquam affirmat, eius affectionē pendere ex tuberculo, sed potius ex crassis humoribus in leuibus arteriis collectis, ex quib. postea auctis potuit succedere dispnœa, cum pertingerent vsq; ad arterias asperas, ipsasq; obstruerent. Quare casus Antipatri non a tuberculo, sed a crassis humoribus vias pulmonum obstruentib. pendens, non curatione tumoris crudi, sed humorum crassorum tractari debuerat.

De cruenta sputione. CAP. XXXXIX.

Pulmonis vl cerati an sit signum inseparabile sanguis spumosus.

TRADENS signa sanguinis a pulmone reiecti, inquit, huius signum esse, si sanguis fuerit spumosus, iuxta Galeni sententiam libro quarto de locis affect. & libro quinto Method. Auertatur tamen, quod licet spumosus sanguis sit indicium vlcerati pulmonis, non tamen semper a pulmone reiicitur spumosus, sed tantum cum eius pars carnosa vlcerata est. si enim exterior tantū pars vlcus

patiatur, non erit spumosus sanguis, vt docet Galenus libro quinto Aphor. commen. 13. Quare vlcerati pulmonis non erit proprium ac inseparabile signum spumosus sanguis, quoniam ab eodem potest non spumosus prodire.

In sputo sanguinis an conueniant refrigerãtia & adstringentia thoraci apposita.

Vbi ex pulmone ac internis spirituum organis reijcitur sanguis, docet author pectori irrigationem adhibendam esse ex vino adstringenti, & oleo rosaceo, vel myrtino, multaque ex Paulo & Aetio consimilia ad eandem intentionem recenset pharmaca. Non videntur tamen ex Galeno talia conuenire medicamenta, qui adstringentia in tali casu extrinsecus thoraci apposita in libro de constitutione artis damnabat, tum quia eorum facultas in pulmonem non penetrat, tum quia hæc sanguinem qui in thorace est, ad viscus compellant. Quod idem videtur docuisse lib. 5 Meth. cap. 6, habens hæc verba: *At vero quæ extrinsecus profluenti particulæ admouentur tum adstringentia, tum sine adstrictione frigida, hac ipse (velutí plerique medicorum) non vbique probo: sed mihi omnino, quam fieri res postulat, ipsum sanguinem intro compellere, ac venas quæ in alto eunt, complere videntur. Quod tamen postea vel deriuata vel reuulsa fluxione tuto poterit fieri, non autem in initio his nondum factis.*

De Pleuritide. Cap. L.

In pleuritide an aliquando sit secanda vena oppositi lateris.

DISPVTANS de sectione venæ in pleuritide facienda, inquit, semper secandam esse venam lateris patientis, vnico hoc excepto casu, scilicet, quando sola tentanda est reuulsio, & non euacuatio a parte affecta. sola autem tentanda erit reuulsio, quando ex sententia Galeni, ait ipse libro de sang. miss. capite 14, non est expectanda coloris sanguinis mutatio: quæ in duobus casibus non est attendenda, scilicet vel quando vires sunt debiles, vel quando adeo praua est inflammatio, vt nihil ab ea emittatur. cum autem hoc contingit, si fluxio valenter irruat, aut adsit plenitudo, tunc, inquit, est secanda vena non eiusdem, sed oppositi lateris, maxime autẽ viribus existentibus

tibus

tibus imbecillibus. Hæc ſententia nec Galeno nec rationi conſonat. Galenus enim vbiq; declarat, ſecandã venam eſſe lateris patientis, non autem oppoſiti, & hoc non tantum, vbi expectãda eſt coloris mutatio, ſed etiam vbi non eſt expectanda, & non ſolum vbi vires ſunt validæ, ſed etiam vbi ſunt debiles. Quod hoc ſit verum, apparet ex Galeni ſententia ab ipſo adducta cap. 14, lib. 1 de ſang. miſſ. nam clarum eſt, quod ipſe exponens ſententiam Hippocratis de ſectione venæ vſque ad mutationem coloris, intelligat de vena ſecanda ſecundum Hippocratem, quæ ab ipſo limitata eſt lib. 4 reg. acut. 73, quod ſcilicet eſt ſecanda vena eiuſdem lateris. declarans igitur hanc ſententiam inquit, *Secãda eſt vena interna lateris patientis, & ſemper expectanda eſt coloris mutatio, præterquam in duobus caſibus; quorum alterum eſt, vbi vires ſunt debiles, quoniam tunc nõ poſſumus copioſe educere, & hoc, quia vires non ferrent; alterum eſt, vbi praua eſt inflammatio, in qua adeo materia eſt impacta, vt nihil ab ea emittatur. & quoniam tunc tanta requireretur ſanguinis euacuatio pro mutatione coloris, vt vires ferre non poſſent, eo quod maxima quantitas eſſet educenda, ſi vellemus videre coloris mutationem, ideo vbi vires ſunt debiles, vel praua eſt inflammatio, ſecanda quidem eſt vena interna eiuſdem lateris, non tamen eſt expectanda coloris mutatio*, inquit Galenus. Hoc idem poſſumus habere ex Galeno libro ſecundo reg. acut. 10. vbi loquens de ſectione venæ in pleuritide, dicebat ex Hippocrate ſecandam eſſe internam, & maxime ſi coſtæ ſuperiores patiantur, quæ interna debet eſſe eiuſdem lateris, vt ex eodem patet libro quarto eiuſdem commen. 73. & hæc erit vena, dicit eodem 10, quæ poteſt magis & velocius tum reuellere, tum euacuare. Et hic aduertatur, quod Galenus loquitur diſiunctiue, non coniunctiue. dicit enim, quod hæc vena poteſt magis quam aliæ, & velocius tum a parte affecta reuellere, tum etiam euacuare. non autem dixit, quod poſſit magis quam aliæ, reuellere & euacuare ſimul, vt eius ſit ſententiæ, quod reuulſio & euacuatio coniunctim factæ magis & velocius perficiantur per hanc venam, quam per quamcunque aliam viam; ſed diſiunctiue lo-

quendo innuit hanc sententiam, scilicet, quod siue velis reuellere siue euacuare, magis & velocius euacuamus, & similiter magis & velocius reuellimus a parte affecta per hanc quam per quamcunq; aliam venam. Cum igitur reuulsio per hanc venam sit commodissima; ergo hæc vena etiam pro sola reuulsione erit secanda. Quod si adsit plenitudo, & vires sint debiles, nec etiam hæc reuulsio per aliam viam est tentanda: quod idem videtur innuere Gal. eodem comm. nam supponens se loqui de hac sectione, vbi est plenitudo, dicebat: *Quod sane interna cubiti vena facit, multoq; magis, vbi sanguinis redundantia ad superiora vergere videatur, aut superiores thoracis partes affectæ sunt, nempe in eo malo tum brachium, tum mammæ grauari solent*, &c. postea declarās quantitatem sanguinis educendam, dicebat terminum esse coloris mutationem, sed subiungit postea: *si vires tantam non tolerat euacuationem, vt coloris mutatio non sit expectanda, sciendum est hanc sectionem auxilium minus ferre inflāmationi ipsi; quoniā melius est non exoluere vires, quam sanguinem redundantem euacuare*. Quæ sententia Galeni est consideranda; quoniam per hanc cognoscimus, quod super eadem vena est secanda in pleuritide, siue sint vires validæ siue non, siue adsit plenitudo siue nō, quoniam Galenus loquitur semper de eadem vena. & si diuersa intelligenda esset, maxima dignus esset nota Galenus, qui hanc non distinxisset, sed semper de eadem sit loquutus: sed quoniam author hic pro se citat locum Galeni lib. de sang. miss. cap. 16. vbi habetur hæc sententia: *Quin & pleuriticis, quæ e directo laborantis lateris adhibita fuit sanguinis missio*, &c. sciendum, quod ipse extorquet verba Galeni, nec ad mentem ipsius eius sententiam interpretatur. inquit enim, quod Galenus vsus est verbo illo, *sæpe*, quoniam vult non semper obseruandum esse hoc præceptum, quod vena eiusdem lateris sit secanda in pleuritide. & cum hoc non sit semper obseruandum, ideo inquit secandam esse aliquādo venam oppositi lateris ex Galeni præcepto, licet non tantam, nec ita celerem, sicut illa facit, afferat vtilitatē. & hoc, inquit, est in casibus prædictis, scilicet, quando vires sunt debiles. Sed mirum est, quantum

tum hic author ausus sit extorquere verba Galeni, qui ex professo in illo cap. 16, & in superioribus non aliud conatur docere, quam faciendam esse euacuationem per directum, at ex eodem latere. & hoc exemplificat in pluribus, docens euacuationem sanguinis ex opposito latere factam, damnandam esse, & cum deuenit ad exemplũ pleuritidis, nil aliud facit, nec aliud intendit docere, quam euacuationem sanguinis ex latere patiente esse laudabilem & vtilem, ex opposito autem non ita nec laudabilem nec vtilem, & ideo illam esse eligendam, hanc autem prætermittendam, sicuti docuit in aliis exemplis. Quo ad illud autem verbum, *sæpe*, super quod fundat se author, mirum est, cum clare loquatur Galenus. quod ipse sibi fingat res præter Galeni intentionem. nam sciendum est, quod Galenus vsus est verbo illo *sæpe*, propter ea verba quibus vsus fuerat superius cap. 14, dum dixit, non esse expectandam coloris mutationem, quando vires non sunt debiles, vel quando praua est inflammatio. ex qua parca & diminuta euacuatione cum non ita clara vtilitas & minus auxilii, quam ex illa in qua habetur coloris mutatio, sequatur; ideo vsus est Galenus verbo illo, *sæpe*, dicens, quod sectio venæ ex eodem latere clarissimam vtilitatem affert sæpe & non semper; quia aliquando ex eodem latere sumus coacti facere diminutam & non sufficientem sanguinis euacuationem, & hoc, vel quando vires sunt debiles, vel quando praua adeo est inflammatio, vt impacta in ea materia nullo modo emittatur. Et tunc illa clarissima vtilitas nõ sequitur, quam habemus tunc temporis, quando possumus vsque ad sanguinis mutationem euacuare; & ideo illud, *sæpe*, non est positum a Galeno, eo quod laudet aliquando sectionem in opposito latere, sed propter prædictas causas iam ab eo assignatas superiori capitulo. Et si Galenus dixerit, quod vena oppositi lateris secta iuuat, sed obscure, vel certe post temporis interuallum, non est quod ipsum laudet, sed potius vituperet; quoniam si secanda est vena oppositi lateris, vel vires sunt debiles, vel non. si non sunt debiles, clarum est, quod potius secanda est vena lateris patientis: si autem debiles, diminuta facienda est sectio. at quæ clara vtilitas ex

Sanguinis euacuationes per directum esse faciendas.

hoc sequitur? obscuram dices, sed quare erit præferenda sectioni eiusdem lateris? nulla alia ratione potes dicere, quam propter reuulsionem. Sed iam ex Galeno habemus, quod reuulsiones sunt faciendæ per venas eiusdem lateris, illo cap. 15. præterea habemus commen. 10, lib. 2, reg. acut. quod commodissime per hanc venam possumus reuellere. igitur potius erit secanda vena eiusdem, quam oppositi lateris. Sed dices, subiungit Galenus, quod sectio ex opposito latere claram post temporis interuallum affert vtilitatem. Pro hoc animaduertas, quod hoc est fundamẽtum Galeni, per quod reiicitur hæc sectio; quoniã in morbis acutis velox & celere auxilium requiritur. in his enim tardare est malum. quare cum hæc sectio in opposito latere, vult dicere Galenus, si claram affert vtilitatem, tarde hoc agit, ideo prætermittatur. Nec mirũ est, quod sectio oppositi lateris possit etiam prodesse in morbo isto, quoniam euacuationes sanguinis, quæcunque sint, fiunt ab vniuerso corpore, non tamen hoc æque fit ab omni vena, sed ab illa velocius & securius; ab hac tardius & cum maiori periculo, vt docet Galenus lib. 2 reg. acut. comm. 10, dum dicit. Verum & cum ea interdum non apparere possit, humeraria apparente, seca humerariam, qui scilicet euacuationes ab vniuerso animalium corpore fieri noueris, quanquam neque velociter neque similiter ex vena omni fiant, &c. Et ideo cum adsit hæc differentia, artifex melius debet eligere, & potiorem venã præferre. Et cum hoc fit in pleuritide de venis, scilicet quod venæ eiusdem lateris sectæ celerius & magis prosint, quam oppositæ, secandæ sunt a medico illæ, non autem istæ, vtpote qui & celeriter & secure mederi debet, & hæc quo ad Galenum. Quo ad rationem autem, clarum est ex Galeno libro de sang. miss. cap. 15, reuulsionem esse faciendam ex eodem latere, & per directum: sed casus, in quo author iudicat esse secandam venam oppositi lateris est, quando sola facienda est reuulsio. igitur in hoc casu est secanda vena eiusdem, & non oppositi lateris. si enim aliter fieret, reuulsio nec ex eodem latere, nec per directum, vt est mens Galeni, fieret. Quod si dicas, vt ipse inquit, si velis reuellere per sectionem eiusdem lateris, diminutam venæ sectionem facien-

Sectio vena eiusdem lateris in pleuritide quare præferenda sectioni oppositi lateris.

Sectio oppositi lateris quare iuuare possit.

faciendo, magis attrahes ad locum affectum, quam ab ipso reuellas. Ego dico hoc falsum esse, quoniam fluente sanguine per venas ad ipsam pleuram, secta vena in brachio eiusdem lateris reuellet ab ipsa pleura, & fluxũ ipsum retrahet. educto enim sanguine per venam illam, sanguis qui fluxurus erat, necessario succedit euacuationi, & hoc necessario fit, ne detur vacuum, quod maxime prodest ex eodem latere; quoniam licet in ambitu totius sit plenitudo, tamen maior est consensus dextrarum partium & venarum cum dextris partibus & venis, & sinistrarum cum sinistris, quam dextrarum cum sinistris, vel sinistrarũ cum dextris. & ideo cum adsit iste consensus maximus, a dextris fluit materia ad dextras partes, & a sinistris ad sinistras, qui fluxus maxime coercetur per sectionem venarum eiusdem lateris, quod erat fundamentum, propter quod laudauit Galenus, & iussit faciendam esse reuulsionem per venas eiusdem lateris, & per directum: quod etiam comprobatur ab ipso in euacuationibus a natura procuratis, vt in fluxu sanguinis narium declarat; quoniam scilicet per venas eiusdem lateris fluit materia ad partes eiusdem lateris, ex qua postea inflammantur, & quomodolibet afficiuntur. Cum autem dicit author, quod hæc reuulsio ex eodem latere magis attrahit ad locũ affectum, quam reuellat, falsum dicit, quoniam in hoc supponitur. quod ad reuulsionem istam consequatur motus vniuersi sanguinis ad locum affectum: quod falsum est. quoniam non commouetur sanguis, nisi ad locum euacuatum, ne detur vacuum. euacuantur autem venæ in ista reuulsione extrinsecæ, & non illæ quæ sunt in loco affecto. igitur ad illas commouetur sanguis, & non ad istas. qua de re propter hanc sectionem non attrahitur sanguis ab vniuerso corpore ad locum affectum: imo cum sit iste consensus dextrarum venarum cum dextris, & sinistrarũ cum sinistris, iudicandum est, quod maxime proficua sit hæc venæ sectio pro reuulsione facta in eodẽ latere, quoniam secta vena eiusdem lateris, & educto sanguine, sanguis ille qui succedit loco euacuato, ne detur vacuum, fluit a venis quæ sunt eiusdem lateris, cum ab his fluat sanguis ad locum affectum ad inflammationem causandam. igitur

An facta de minuta sectione in eodem latere attrahatur materia ad locum affectum.

hæc sectio facta in eodem latere maxime prodest pro reuulsione facienda, & eo maxime, quod istæ venæ, licet omnes dextræ cũ dextris & sinistris consentiant, maximam habẽt communionem cum locis affectis & cum venis, in quibus cõtinetur materia fluens & proxima loco affecto. Quare concludendum erit, quod licet aliquando in pleuritide sit facienda venæ sectio pro reuulsione tantum, tamen semper est secanda vena eiusdem lateris, siue sit euacuandum & reuellendum simul, siue sit tantum reuellendum.

De Peripneumonia. CAP. LI.

In peripneumonia an potus debeat esse exiguus vel copiosus.

CVRAM peripneumoniæ tradens iubet ex Aetio potum exiguum, eo quod humiditas sit noxia pulmoni, exhibendum esse: quæ sentẽtia videtur dubia ob dicta Hippocratis. nam ipse Hippo. lib primo de Morbis in fine, docens huius morbi curam, inquit, quod debent ægrotantes pocula haurire, quibus pulmo madescat: ex quibus verbis clare possumus elicere, quod debent multum bibere. quod idem confirmat volumine, secundo eiusdem libri in medio, ponens huiusce etiam morbi curationem. inquit enim *primis diebus vinum dulce album dilutũ crebro propinatum:* per illud autem verbum, *crebro*, clare innuit potum debere esse copiosum, quod idem etiam videtur attestari ratio. nam in peripneumonia, & maxime vbi superabundat bilis & sanguis calidior, siccessit pulmo: quę affectio videtur indicare humectationẽ; humectatio autem maxime potest adhiberi per plurimum potum. Hæc res tamen potest esse dubia, tum ob dictum Aetii, tum etiam ob dictum Galeni lib. 7 de comp. med. secundum loc. cap. de orthopnœa: vbi habetur, quod in iis qui alicubi abscessum habent, paucitas potus conuenit, nisi forsan per abscessum ibi non intelligat affectus inflãmatorios, qualis est peripneumonia, cum clare loquatur de tuberculis, pendentibus ab humoribus frigidis, non autem de iis quæ inflammationem faciunt.

Curationem peripneumoniæ tradens, post quã secandam esse venam ab initio morbi docuerat, subiungit: *At*

si quid

si quid venæ sectionem prohibuerit, cucurbitulas thoraci admouere oportet, ac lateribus has defigere, quib. tantum sanguinis elicietur, quantum vires ferunt, vt Paulus refert. At non modo difficillimum est imaginari, non præeuacuata multitudine, nec imminuta materia, attrahentia circa locum affectum administrata iuuare posse; sed certo asserendum est, talia attrahēdo ab vniuerso corpore ad locum affectum, plurimam lęsionem illatura esse. qua de re omnino a tali remedio in principio abstinendū esse censeo. Nec quempiam authoritas Pauli vrgeat, cum Galenus lib. 11 Meth. cap. 17, in fine hāc rem clare docuerit. in quo loco de pulmonis inflammatione loquens hæc verba habebat: *Itaque etiam cucurbitula vtiliter ijs qui sic laborant, si prius sint euacuati, applicabitur. Si vero abundantia succorum (quam Græci plethoram vocant) in his sit, non magis ex pulmone in pectus aliquid excremētis transfert, quā ex toto corpore attrahet in vtrumq;. Quapropter, nulla præmissa euacuatione nunquam cucurbitulæ circa thoracem applicandæ erunt, & maxime in principio morbi*: sicuti etiam clare docebit Gal. lib. 13 Meth. cap. 19, per hæc verba: *Verum vtendum cucurbita in ipsa parte, quæ phlegmone vrgetur, inter initia non est, imo posteaquam totum corpus euacuaueris.* Hoc idem monuerat lib. 2 ad Glauc. in cura inflammationis, vbi docuerat, talia remediorum genera solum conuenire, vbi totum corpus sufficienter fuerit expurgatum, neque iam amplius aliquid influat.

Topica medicamenta thoraci administranda docens, monet ea quæ digerendi ac discutiendi vim habeant, applicanda esse, indeque multa laxantia proponit. Attamen ex Galeno erat etiam monendum, in huiuscemodi remediis acrium aliquid & euidenter calefacientium admiscendum esse, ad euocandam materiam ab internis partibus ad exteriores. in qua materiei transmutatione Hippoc. libro primo de morbis, agens de pulmonis erysipelate maximam habebat salutis peripneumonicorum confidentiam. ad quam eandem intentionē talia medicamēta probabat Gal. lib. 11 Metho. cap. 17 hæc verba habens: *At longe quidem magis in pulmonis phlegmone abstinen-*

dum ab adstringentibus est, quando in eo ipsis quoque relaxantibus admiscendum aliquid acrium quodammodo & euidenter calefacientium est. quippe foras trahere potius, quam reprimere debemus. Quod idem docuerat libro 2 ad Glauc. in cura inflammationis, vbi hæc verba habebat: *Hac igitur quacunque in pulmonis inflammationibus extrinsecus thoraci applicantur medicaměta, valde fortiora atq; acriora natura sunt, quam si ipsa membro patienti apponerentur.*

De Empyemate. CAP. *LII.*

Empyema nō conferentib. medicamentis quomodo curādum.

MVLTA transcribit ad educendum pus ex thorace ipso; quibus tamen non conferentibus, non docet, quid agendum sit, cum hoc ex Hippocrate declarandum esset, qui monuit, vbi pus in cauitate thoracis contineatur, educique non queat, deueniendum esse vel ad sectionem, vel ad vstionem, vt habetur lib. 2 de passionibus ab eodem Hippocrate, cuius etiam meminit lib. 7 Aphor. 45. hanc actionem aliquando cogitur inire Medicus, ni velit ægrotantem a pure cōfici & suffocari, sectionem autem in audacibus præferat, causticum autem in his qui sectionem non admittunt, administret.

Lac in empyemate an exhibendū.

Ex Alexandro proponit, vbi diuturnior fuerit affectus, & puris pauca quantitas in thorace contineatur, febrilisq; calor moderatior euaserit, lac exhibendum esse. In quo hoc aduertatur, quod hoc stante nō amplius sumus in casu empyematis curandi, sed in casu tabis & phthisis instantis. nam vbi diutius perseuerat empyema, ad tabem transeunt ægri, & tunc febris refert tantum hecticæ speciem & puris quantitas minor est. Vnde dicebat Hippo. lib. 5 Aph. 15, quod ij qui a laterali morbo suppurantur, si in quadraginta diebus, a qua fit eruptio, non purgantur, ad tabem transeunt. & ideo casus iste non est empyematis, sed tabis, in qua lactis potus non autem in empyemate conuenit.

De palpitatione Cordis. CAP. *LIIII.*

DAMNAT Arabes & modernos, qui arbitrantur palpitationem posse gigni ab alia causa, quam a frigiditate

ditate contra Galeni principia. In qua re longe fallitur author, existimans viros hos iudicare, veram cordis palpitationem gigni posse ab intemperie calida, quoniam hoc ipsi non asserunt: sed cum iidem agunt de palpitatione, vel de tremore cordis, sub hoc capite comprehendunt omnes motus deprauatos ipsius cordis, qui motus sunt in quadruplici differentia. alii enim sunt parui & tremuli, alii magni & cum saltu quodam; alii cũ palpitatione; alii similes ipsi palpitationi. Vnde hi melius distinguentes quam author, dixerunt motus hos posse causari ex diuersis causis, inter quas enumerarunt intemperiem calidam, sicuti aliquando contingit, vbi est motus ille tremulus & paruus & inæqualis cordis; non autem dixerunt, quod vera cordis palpitatio ab alia generetur causa quam a frigiditate, sed hoc consentientes & vere iudicantes declarauerunt, etiam alios cordis motus præter naturam a diuersis causis ortum trahere posse, inter quas non tantum est frigiditas, sed etiam caliditas, humores vel multi vel acres, spirituum paucitas & consimiles causæ, quæ pro diuersitate earum diuersos in corde inducunt motus & symptomata. quare & pro his etiam diuersa requiritur curatio, prout & diuersæ sunt causæ.

Palpitationis cordis causa.

Statuit, hunc affectum quodammodo ad vnitatis solutionem consequi, cum materia inter duo corpora sibi acquisititium moliatur ventrem. Quæ sentẽtia non est simpliciter recipienda; quoniam ab vnitatis solutione sequitur dolor, qui tamen palpitationi nequaquam necessario connectitur, nec in ea vlla fit continui solutio, sed fit tantum dilatatio membri, recurrente spiritu flatuoso per poros & meatus naturales partis palpitantis; quo ingrediente attollitur, & quo exploso constringitur membrum, & ita nulla est continuitatis solutio.

In palpitatione cordis an sit solutio continui.

Exponens ex Galeni mente causam veræ palpitationis, explicat tantũ causam per se & primariã in corde existentem. At hic aduertatur vnum, quod maxime ad rectam curãdi rationem facturum est, videlicet, quod cordis palpitatio non semper fit, eo primario & per se affecto. nam aliquando generatur hæc passio per consensum ab inferioribus partibus. Vnde ab vtero, a liene, a pancrea & a

Palpitationẽ cordis nõ semper fieri, corde primario affecto.

cæteris hypochondriorum partibus poteſt tranſmitti ad ipſum cor materia aut vapor, cuius ratione ſubſequatur palpitatio. & tunc in curatione incumbendum eſt nō tantum cordi, ne ita facile afficiatur, ſed etiam parti primario affectę, vt inde materia ad cor non tranſmittatur: alias incaſſum omnis curatio adminiſtraretur.

Palpitatio cordis an fieri poſſit ex tumore in pericardio exiſtente.

Recenſens palpitationis cauſas ex Galeno, addit palpitationem cordis fieri etiam ex aliquo tumore in pericardio exiſtente, vel humore in eo contento, qualem puſtulæ quas hydatidas vocant, continent, & hoc ait ex mente Galeni. Quod nequaquam verum eſt, cum hęc proponat Galenus, vt legenti patere poteſt, non tanquam palpitationis cauſas, ſed tanquam experimenta, quibus perſuaderi poſſit, in pericardio nonnunquam tantum cumulari humoris præter naturam, vt inde cor lædatur.

In palpitationib. quæ vena ſecanda.

Curationem tradens monet ſecandam eſſe venam internam dextri cubiti, ſi totius corporis plenitudo adſit, ea autem non exiſtente, ſiniſtri. Hæc diuerſitas nulla ratione fulciri poteſt, quoniam ſi e directo loci patientis vena ſecanda eſt, ſiniſtra hæc erit, nunquam autem dextra. Quod ſi adſit plenitudo, nulla tamen ab hac deſumi poteſt indicatio, cuius ratione in oppoſito latere vena ſecāda ſit. quoniam hoc ſtante in plethoria non e directo loci patientis, ſed ex oppoſito eſſet mittendus ſanguis, cuius tamen oppoſitum ſemper docuit Galenus. quare ſemper in affectibus cordis ſecetur vena interna ſiniſtri cubiti. quod ſi nonnunquam in hiſce affectibus adſit plethoria, non immutetur intentio hæc, ſed hoc ſeruetur, videlicet, quod præſente plenitudine copioſius mittatur ſanguis, quam fieri ea abſente debeat.

De Lactis defectu. CAP. *LVI.*

Lactis defectus an ſit ſymptoma in genere retentorum immodice.

CENSET hunc affectum eſſe ſymptoma in genere retentorum immodice. At hoc non ita veritati conſonare videtur. nam ſymptomata in retentione excernendorum ſupponunt excrementa generata: at in caſu iſto cum lac non ſit genitum, & hinc deficiat, quomodo poteſt dici ſymptoma in genere retentorum immodice? certe

hoc

hoc vanum est. At referendus est hic affectus vel ad virtutem mammarum attractricem, vel alteratricem lęsam, & tunc erit symptoma; vel ad defectum materiæ, vel quia debita materia alio conuertatur, & tunc non morbum sed aliud symptoma consequitur.

Laudat ex Hippocrate ad lac multiplicandum, eo deficiente, viticis fructum & betæ succum potatum. In qua re aduerto authorem consuetum esse indiscriminatim plura ab aliis transcribere medicamenta ad morbos facientia. Quare cum ea indistincte proponat, examinet Medicus, in quo casu conueniant. Viticis enim fructus, qui est siccus in tertio gradu, vt habetur libro de Alimentis, & quæ huiusce sunt ordinis, quoniam nimis siccant, cum talia, vt habetur libro quinto de simpl. Medic. capite 21, non conueniant ad generationem lactis, non possunt lac procreare, imo ipsum extinguere: sicuti & disperdere semen apta sunt, nisi forsan exhibeantur in casu sanguinis pituitosi & humidioris, quare hoc sit pro exemplo aliorum medicamentorum, ab eo sine discrimine propositorum. *Viticis fructus & betæ succus an faciant ad generationē lactis.*

De lacte in Casei speciem seu grumos conuerso.
CAP. *LVIII.*

CENSET ambos hosce morbos in numero seu magnitudine dici posse, cum in quantitate comprehendantur atque in excessu eiusdem. In qua re hoc aduerto, quod lactis coagulatio non potest dici morbus, quoniam contenta in affectibus præter naturam non concurrunt, nisi vt morborum causæ, non autem vt morbi. morbi enim sunt affectus partium corporis: vnde si lac in mammis coaguletur, non potest dici morbus. Si autem consideretur lac concretum, quatenus est in mammis, nec potest dici morbus in numero, nec in magnitudine: non in numero, quoniam morbi in numero dicuntur tantum illi, in quibus vel pars naturalis, vel præter naturam supercreuerit, quæ supercrescens aggeneratur & parti naturali vnitur. Quapropter in vtroque casu requiritur, vt docet Galenus libro de caus. morb. cap. 8, virtus valida. alias *Morbi in numero qui sint.*

nec natura formare, nec quod vitiatum est, augere posset. quod idem requiritur, quãdo id quod inutile est, abijcit, vt in gangliis, miliceridis, steatomatib. & atheromatibus, in quibus etiam, licet sit res præter naturam, tamen fortis requiritur virtus, cum vt excernat prauam materiam, cum vt illam formet & aggeneret. In lactis autem coagulatione nihil horum reperitur. primo non adest virtus potens regere lac ipsum; quoniam si hoc esset, lac non concresceret: præterea lac ipsum parti naturali nec aggeneratur nec vnitur, sed tantum in cauitatibus mammarum, eiusque conceptaculis continetur. Qua de re non erit morbus in numero, nec etiam erit in magnitudine; quoniam mammæ, concreto lacte in propria substantia, non augentur, sed in eis tantum materia concreta continetur, & ideo non est peccatum in magnitudine, & eo magis, cũ mammarum magnitudo non sit morbus. alias in puerperis, in quibus mammæ in magnitudinem eximiam extenduntur, esset hic morbus familiaris & proprius: quod falsum est, cum magnitudo illa sit secundũ naturam, & non præter naturam. præterea sæpius in mammis etiam minoribus, & in quibus non multum lactis abundat, concretio ista fit, quo casu mammæ in magnitudinẽ non attolluntur, & ideo nec dici potest morbus in magnitudine, sed lac coagulatum erit tantum causa morbi, tum cauitatem explendo, (& hic morbus pertinet ad morbos in formatione) tum quia hinc lac alienam adeptus qualitatẽ, mammas ipsas intemperie & qualitate propria lædit.

Lac casearı, & in grumos concrescere, an sit idem.

Nititur docere ex Galeni mente aliud esse, lac in casei speciem coagulari, & aliud esse in grumos concrescere; opinaturque hæc duo diuersa esse inter se, & ab oppositis generari causis, cum sentiat, lac in casei speciem ab intensa tantum coagulari caliditate, in grumos autem concrescere a sola frigiditate, quod exemplo sanguinis ostendit. Quæ sentẽtia nequaquam recipiatur, cum lac in casei speciem vel in grumos concrescere sit idem, sub diuersis tamen nominibus prolatum. Hæc autem lactis concretio nil aliud est, nisi ipsius lactis coagulatio, quæ fit, dum separata ichorosa & cerosa lactis parte, pars eiusdem crassior concrescit & coagulatur: quæ pars crassior concreta

& coa-

& coagulata, siue dicatur in casei speciem, siue in grumos conuersa, nil refert, quoniam hoc re idem est, licet nomine differat. Et quo ad nomina cum coagulatur, proprie dicitur lac in casei speciem concrescere: quoniam ex lacte concreto proprie caseus generatur. dicitur autem improprie in grumos conuerti, transumpto nomine a sanguine extrauenato, cuius proprium est, non autē lactis, cui concretio in grumos non conueuit, extra propria vasa in grumos permutari.

Perpendens autem omnia eius dicta, quæ ad eius comprobandam sententiam faciunt, dum ait, ab immediata mammarum caliditate lac in casei speciem conuerti, hac exsiccante & secernente id quod tenue & serosum in ipso consistit, ab immodica autem earundem frigiditate lac in grumos conuerti, eadem adstringente & cogente vniuersam lactis substantiam; animaduerto authorē, quo ad primam partem, veritatem asserere; quo ad secundam non ita, dum iudicat vniuersam lactis substantiam a frigiditate in grumos conuerti, quoniam grumus proprie fit, dum euaporante spiritu & separata serosa parte, sanguinis propria & crassior substantia concrescit: quod non est vniuersam sanguinis substantiam adstringi & cogi: quod idem assero de lacte, quoniam coagulari hoc nequit, admixta eius parte serosa: alias hæc coagulatio non esset in grumos concretio, sed esset ipsius lactis congelatio & glaciatio, quæ in viuente animali imaginabilis non est.

Lac an in mammis caseetur ab immoderata caliditate.

Imaginatus quidem est Auicenna, casesari lac & a caliditate & a frigiditate; caliditate quidem exsiccante, frigiditate autem congelante: attamen rem eandem per caseationem, non autem diuersam intellexit, scilicet vt lac modo in casei speciem, modo in grumos differenter concrescat. An autē concrescente lacte a causa frigida, intelligat vna cum parte caseosa etiam serosam in vnum cogi, non ita facile est iudicari, cum tanta frigiditas in viuente muliere imaginari nequeat. Sed forsitan intellexit Auicenna frigus externum, cuius occasione, expressa parte serosa, caseosa concrescat, quam barbaro nomine congelationem appellauit, quemadmodum per calorem intel-

Auicennæ sententia de caseatione lactis.

lexit externam caliditatem, propter quam, exficcata ferosa parte, caseosa cogatur.

Dum afferit, lac non alio modo, quam sanguinem, in grumos côuerti, qui, nisi vbi extra vasa propria ductus est & frigefactus fuerit, in grumos non vertitur; notetur sanguinem extra vasa in grumos conuerti, non a circumstantium partium frigiditate, (in cauitatibus enim internis, vbi plurimus viget calor, sæpe concrescit) sed a propria tantum qualitate, quæ soli sanguini & non cæteris humoribus competit, euaporatis iam spiritibus & ichorosa parte excreta, cum extra propria vasa in quibus fluidus conseruatur, eiectus fuerit. Quare hinc non habeatur, lac in mammis ab earundem immoderata frigiditate in grumos conuerti posse, cum ad formandos grumos non extranea, sed propria qualitas & frigiditas eiusdem requiratur.

Lac quomodo in grumos concrescat.

Habet hoc eodem loco, a sanguine in grumos conuerso ideo ægrotantes frigore exolui & pene exanimari, pulsumque in his minui & frequentem succedere, ob eiusdem sanguinis refrigerationem, hocque ex Galeni authoritate confirmare nititur. Qui tamen Galenus nunquam ad intemperiem frigidam sanguinis hanc retulit causam: sed hanc tantum rem vbique admiratur, & semper innuere videtur, hoc solum a praua qualitate, non autem a pura pendere intemperie, vt præcipue habet lib. de cibis boni & mali succi, vbi cum admiratus est, hæc pathemata a sanguine omnium humorum corpori nostro accommodatissimo oriri, subiungit: *Ex his enim plane perspicuum est, quantam vitiosi succi qualitatis vim habeant, quas sane tanquam parui momenti quidam nostra ætatis medici aspernantur, eosque sequuntur, qui ita sentiendum esse primum commenti sunt.*

Grumi sanguinis an laedant pura intemperie frigida.

Citat Galenum lib. 5 de simpl. med. cap. 13, ad probandum lac non posse, nisi a valido calore, coagulari, in quo loco tamen nusquam hoc habetur: & mirum est, cum Galenus ibi loquatur tantum de acribus & diureticis medicamentis, doceatque, qua ratione per hæc copiosa louii qualitas prouocetur, dicens hoc a valido tantum calore fundente & secernente sanguinem fieri, quomodo author hic

Lac an coaguletur a solo valido calore.

hic transferat hanc causam ad lactis coagulationem, de qua lactis coagulatione mentionem tantum fecit, vt modum secretionis lotii ostenderet, non autem vt easdem causas ambobus adaptaret, sicuti cuiq; recte literam Galeni consideranti patere potest.

Hoc quod ex Galeni mente testatur, videlicet, aliud esse in casei speciem cogi, aliud in grumos verti, ex eodem Galeno constat falsum esse, qui libro de cibis boni & mali succi de lacte agens, docet, quomodo aggrauet hominem ac strangulet, dum haustum in ventriculo in casei speciem cogitur. cui coagulationi sanguinem in grumos conuersum æquiparat, adeo quod & in casei speciem cogi, & in grumos densari apud Galenum idem re fit, cum vtrunque separata serosa parte, crassiori autem concreta, fiat. differunt autem tantum nomine, cum proprie lac in casei speciem, sanguis autē in grumos, excreta parte ichorosa, verti dicatur. *Lac caseari & grumescere secundum Galenum idem esse.*

Dum propriam sententiam author hic testimonio Aetii & Pauli confirmare nititur, in manifestum lapsus est errorem, a diuersitate nominum & inscriptionum deceptus, non animaduertens Aetium in duobus capitibus, scilicet in 34 & 35, eandem curare affectionem, hac habita distinctione, quod in primo præseruationem, in secundo curationem doceat, idem esse supponens, & lac in grumos concrescere, & in casei speciem coagulari. Vt autem clare hoc appareat, considerentur verba Aetii, qui in principio capitis habet hæc verba: *Vt ne lac in mammis puerperarum in grumos coeat.* & paulo post eodem capite subiungebat: *lac etiam instar casei coagulari in mammis prohibet cera alba*, &c. quod non alia dixit ratione, nisi quia opinatus est idem esse, lac in casei speciē & in grumos concrescere. Hoc idem inscriptio capitum doceat. in primo enim, in quo præseruationem huius affectus docet, titulus est: *Ne lac in mammis in grumos coeat.* in secūdo autem, in quo curationem tradere intendit, titulus est, *De coagulato lacte.* Hoc idem in processu Pauli habetur, qui in principio capitis præseruationem docens vtitur hac voce; *lac in mammis casei modo cogi*: cuius generationem prohibere intendens, remedia in principio capitis tradit. *Lac grumescere & caseari ex Aetio & Paul. idem esse.*

Quod si contigerit fiatque hic affectus in mammis, tunc postea curationem tradit, & vtitur hac voce, lac in grumos conuerti, dum dicit: *At distentione oborta, vel lacte in grumos concreto, panis ex hydraleo*, &c. ex quo processu clare liquet, Aetium & Paulum eũdem existere affectum arbitratos esse, & lac in grumos conuerti, & in casei speciem cogi.

De Cardiaco morbo & Cardialgia.
CAP. LX.

Cardiaci morbi signa.

PONENS Cardialgiæ signa, ait, aliquando adesse vomitum bilis, aliquando eiusdem humorem infra excerni, vt docet Galenus libro 2 de Hippoc. & Plat. decretis, cap. 8. Attamen idem Galenus libro quinto de vsu partium cap. 4 ait, necessario vomitum bilis præcedere Cardialgiam.

Cardiaci morbi curatio.

Curationem Cardiaci morbi tradens, multa ex Aetio, Alexandro cæterisque adducit. Galeni autem curationem prætermisit, quam ipse posuit libro primo ad Glauc. cap. de curat. feb. cum accidentibus, dum docet curare eos qui ex vitiosis humoribus, os ventriculi mordicantibus, dissoluuntur: quo loco exacta & perfecta traditur curandi hunc affectum methodus. Qui docuit etiam, vbi stomachus valenter mordeatur, optimum esse remedium oleum dulcissimum epotum libro secundo de simpl. med. facul. cap. 13.

In cardiacis, vt refert author ex Alexandri Tralliani sententia, vltra humoris acrimoniam sæpe eiusdem humoris praua & venenosa adest qualitas. Vnde in huiusce morbi curatione plures insurgunt indicationes. nam vel humor peccans statim vomitu aut deiectione euacuandus est; vel vbi non possit ita facile euacuari, eius acrimonia contemperanda quidem, sed ratione venenatæ naturæ potissimum prauæ qualitati aduersandum erit. quare huic maxime incumbat Medicus, remediisq;, quorum ne verbum quidem nec mentionem author habuit, potentibus resistat: alias incassum omnia experietur remedia. hac enim non euicta, nec morbus superari poterit.

Hic

Hic etiam moneo Medicum, ne, priusquã humor peccans vomitu aut deiectione expurgetur, vel eiusdem acrimonia retundatur, prauaque qualitas superetur, oti ventriculi adstringẽtia aut roborantia adhibeat medicamenta. his enim magis constiparetur materia, rebelliorq; alterationi & euacuationi redderetur, hincq; magis apta fieret, vt facilius citiusque ægrotantem perderet. Vnde indiscriminatim talia remedia, sicuti docuit Aetius cæterique antiquiores, nequaquam, sed tantum educta, vt monuit author, vel saltem si euacuari non poterit, temperata materia, administrentur. huiusmodi enim medicamenta in principiis, vt docuit Galenus loco citato, lib. 1 ad Glauconem, & dum humor prauus adhuc in parte læsa continetur, non conueniunt: sed tunc temporis tantum, quæ os ventriculi circumstant loca, & manus, & pedes ad laxandam partem affectam, & ad faciliorem prouocandam, & ad diuertendam materiam, concalefacere oportet.

De Canina appetentia. Cap. LXI.

Canina appetentia an fieri possit ratione immodica digestionis.

ASSIGNANS Caninæ appetentiæ causas, vltra intemperiem, vel simplicem vel cũ materia, assignat ex Galeno totius corporis immodicam digestionem. In qua re hoc aduertatur, quod Canina fames est fames inexplebilis, & hæc vnicam habet causam, scilicet corrugationem oris ventriculi ab intemperie, vel simplici vel cum materia, causatam, vt habetur libro secundo Aphor. commen. 21, cuius ratione semper fames hæc est vehemens & indeficiens. Cum autem Galenus libro primo de symp. caus. cap. 7, caninæ famis alteram causam adducit, totius corporis immodicam digestionem; aduertatur, quod Galenus hoc in loco ex antiquorum mente loquutus est, intensum appetitum caninam appetentiam vocans, vt ex eius verbis liquet, dum inquit: *Vitiosa vero appetentia, quæ quidem quantitate modum excedant, vocanturq; a quibusdam canina, tum existunt, cum vel acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel totum corpus immodice digestum inops alimenti redditur. Vere enim fames canina est insaturabilis & indeficiens:*

at qua ex digestione corporis prouenit, licet sit ingens, non tamen est indeficiens, quoniam, expleto ventriculo, cessat & quiescit appetitus edendi, qui tamen intensus est; & cito ab assumto alimento (quoniam citissime hoc dissipatur) redit & patientes angit.

Caninæ famis qui succi sint causa. Quo ad vitiosum succum, famem caninam excitantem, iudicauit author, hunc pituitosum & acidum esse humorem, vt ex eius curatione ab eo posita clare apparet. Sed sciatur, etiam hunc eundem affectum ab acida posse gigni melancholia, quę & frigida & acida pariter aliquando erit, vt pituita, quod Galenus attestans, & de humore hoc melancholico loquens lib. 6 de loc. affect. cap. primo dicebat. *At huiuscemodi euacuatione suppressa, nonnulli mœstitia melancholica vexantur, atque cibos auidissime concupiscunt: idque præcipue, si valde fuerint acida quæ ad ventriculum transferuntur, excrementa.* Hoc idem libro 6 Epid. sect. 3, commen. 37, affirmabat, docens immodicas appetentias ab acida gigni melancholia. Quod idem ego attestor, qui curaui & vidi appetentias vere caninas ab acida melancholia causatas. Quapropter animaduertat Medicus differentiam horum humorum, pro quorum diuersitate, diuersa etiam requiruntur medicamenta.

Caninæ famis causam quandoque esse vermes. Famis caninæ & insatiabilis, vltra assignatas ab authore, est & alia notabilis & maxime animaduertenda causa, videlicet vermes in intestinis existentes, & omnē assumptum cibum depascentes. De lumbricis famem hanc procreantib. meminit Galenus lib. de Theriaca ad Pisonem, dum varias Theriacæ facultates enumeraret. De lata autem verme, helminthes vocata, habetur historia ab Alexan. libro 7, cap. 6, in quo agit de grandi fame quæ bulimus Græci dicitur. Quod idem innuit Galenus loco citato, dum de lata verme loquens inquit, Theriacam hanc latam vermem, quæ omnem assumptum cibum depascitur, eoq; reliquum totum corpus emaciat, mirabiliter ab intestinis educere. Et ego testor, me curasse talem famem a lata verme causatam. Vnde in casu famis intensæ & insatiabilis Medicus circumspiciat, an hæc vitio vel intemperiei solius, vel humorum acidorum, siue hi sint pituitosi

aut melancholici, vel vermium inteſtina occupantium, vel immodicæ totius corporis digeſtionis, fiat.

De Bulimo. CAP. *LXIII.*

AGENS de Bulimo ponit Aetii dictum, ſcilicet quod bulimus contingat etiam in febribus: quæ ſententia videtur dubia, ſtante eius eſſentia, ſicuti declarat Galenus, videlicet quod ſit animi defectus ex fame, quæ quidē magna inchoauit, ſed tamen nondum perduret, ortum habente ex refrigeratione extrinſeca ventriculi, & ex imbecillitate eiuſdem: quomodo autem in febribus poſſit eſſe, dubium videtur. *Bulimus an contingat in febre.*

De Vomitu. CAP. *LXVII.*

CAVSAS vomitus recenſens, duas tantum aſſignat in genere, ſcilicet vel copiam vel vitium humorū: quod dictum diminutum eſt, cum ex Galeno libro 3 de ſympt. cauſ. cap. 2, detur tertia cauſa, & eſt quando in ventriculo adeſt aliquid alienum a natura, non quantitate aut qualitate moleſtum, ſicut dulcis pituita vel ſanguis: & ita non duæ ſed tres ſunt cauſæ vomitus in genere. *Vomitus cauſa.*

De inflammatione ventriculi.
CAP. *LXVIII.*

INTER ſigna inflammationis ventriculi hoc, quod omiſſum eſt ab authore, recenſendū erat, videlicet, quod os ventriculi, quoties inſigni afficitur inflammatione, promptiſſimum infert delirium, vt habet Galenus libro 1 Prognoſt. comm. 32. *Ventriculi inflammationis ſigna.*

Notat per inflammationem omnem calidum tumorem intelligi, ſiue ſit a ſanguine, ſiue a bili, & vtriuſque notas & indicia proponens, non tantum veræ inflammationis, ſed etiam eryſipelatis ſigna proponit. Attamē poſtea curationem exponens, non explicat harum ægritudinum diuerſam curandi rationem: quod maxime agendum erat, cum vtriſque non eadem conueniat curandi ra- *Ventriculi eryſipelatis curatio.*

tio. In eryſipelate enim magis refrigerantia, quam in inflammatione, conueniunt, & medicus in huiuſ curatione magis quam in inflammatione, ſolicitus eſſe debet, animaduertens ſi purum ſit eryſipelas, non alia poſſe ratione, quam per frigidæ exhibitionem, etiam non apparentibus coctionis ſignis, aſſumptā curari. Quod ſi eryſipelas ipſum ſit cum inflammatione mixtum, curabitur etiam per frigidæ exhibitionem, quæ tamen ſolum, apparentibus coctionis ſignis, exhibenda erit, vt docuit Gal. libro 9 Meth. cap. 5. Quæ curandi ratio nequaquam inflammationi puræ conuenit, aduerſatur.

Curationem tradens, pro potu concedit decoctum coriandrorum vel cinnamomi: quæ quoniam calida ſunt, valde ſuſpecta ſint in affectu inflammatorio; quare non admittantur, niſi forſan declinante morbo.

In moderata inflammatione ceratum, a Galeno deſcriptum libro 5 Meth. cap. 5, ex cera, vng. nardino, aloe & maſtiche adminiſtrandum docet. Hic aduertant iuniores, ceratum hoc non conuenire in inflammatione, niſi in vltima declinatione, cum tantum in hoc recipiantur calida & roborantia, quæ vigente inflammatione non conueniunt. Quare ſi per moderatam inflammationem intelligit non magnam, ſed debilem, non eſt tuta eius ſententia: ſin autem intelligit declinantem, aliquo modo admitti poterit. hoc libenter notaui, quoniam in inflammationibus internis quilibet minimus error lethalis eſſe poteſt, & ſolet mortem accelerare. & vt cætera remedia ab eo, non ab eſſentia morbi, ſed ſub alia cōſideratione propoſita, ad ægrotantium ſalutem exquiſite ponderentur & adminiſtrentur.

De Lienteria. CAP. *LXXI.*

Fluxus chyloſi cauſa.

IN cap. de lienteria ſimul agit de Cæliaca paſſione, cum ab eadem cauſa hi duo pendeant affectus, licet hæc in lienteria intenſior, in Cæliacis autem remiſſior exiſtat. An autem ſub Cæliacis comprehendat fluxum eum qui a recentioribus chyloſus dictus eſt, in quo educitur chylus concoctus quidem in ventriculo, ſed cum non diſtribuatur,

tur, accidit, quod tanquam onus expellatur a virtute expultrice; dubium est, cum hi duo affectus non omnino coincidere videantur, cuius tamen vel in hoc loco, vel in cap. de diarrhœa, meminisse conueniebat, cum hęc fluxio sæpe accidat & molesta sit. Quæ fluxio contingere consueuit his de causis, scilicet vel quia existente aliqua abrasione in intestinis, vis expulsiua, antequam exsiccatus sit chylus, molestata & irritata a materia, eandem excernit, vel ratione imbecillitatis contentiuæ intestinorum, quæ contentiua ratione aut frigiditatis aut humiditatis labefactatur, cuius merito chylus, antequam attrahatur, descendit; vel hoc est, quia nutrimentum ipsum non distribuatur; non distribuitur autem, ratione obstructionis venarum mesaraicarum: vnde vidimus, sæpe tales fluxus admodum molestos ratione validarum obstructionum in dictis venis existentium genitos, qui non adstringentibus, alterantibusve, sed solis ex obstruentibus medicamentis sanari potuerunt; aut quia non fiat attractio. Attractio vero non fit, vel quia non fiat resolutio in vniuersi corporis ambitu, quæ sicuti nonnunquam est huius fluxionis, pariter etiam est aliquando non famescendi causa; vel quia iecoris infirma sit attractrix facultas, cuius merito liquidus, & nondum iusto modo exsiccatus chylus deiicitur, vt testatus est Galen. libro 8 de comp. med. secundum loc. cap. de hepatis affect. per hæc verba: *Cum igitur hepar præ imbecillitate ex ventre & intestinis, alimentum trahere non potest, liquida & nondum iusto modo exsiccata per sedem excernuntur; & siquidem venter simulcum hoc viscere fuerit imbecillis, ac non probe concoquens, cruda: si vero validus fuerit, concocta quidem sed liquida, propterea quod nulla aut omnino modica digestio ac distributio ad hepar est facta.*

Lienteriæ causas recensens ex Aetio inquit, hanc frequenter oriri ex præcedente magna dysenteria, cui successerit cicatrix leuis & densa, quæ cicatrix, ait Aetius, est lienteriæ causa, quoniam ob densitatem suam ciborum per corpus digestionem fieri non permittit, cum per eius densitatem venarum ora obturata sint, quæ distributioni alimenti destinata sunt. Quæ sententia nec Galeno con- *Lienteria an posset fieri ex cicatrice a dysenteria.*

ſona eſt, nec veritati. Galeno quidem, quia ſolum duas poſuit cauſas; alteram abraſionem ventriculi; alteram imbecillitatem facultatis retentricis eiuſdem ventriculi, ab intemperie, vel pura, vel cum materia, labefactatam. Veritati autem; quoniam non eſt imaginabile, fieri poſſe lienteriam ex tali cicatrice inducta in inteſtinis, quamuis diſtributionem alimenti impediret, cum ſic neceſſarium eſſet, vt cicatrix omnia venarum ora, per quæ ab inteſtinis ad meſaraicas venas ſuccus attrahitur, intercluderentur, quod non eſt poſſibile, cum hanc præceſſiſſe debuiſſet dyſenteria maxima, omnia inteſtina exulcerans & occupans, cuius magnitudinis ratione fieri non potuiſſet, vt ſuperſtes ægrotus fuiſſet. Sed ſtante etiam tali cicatrice, quæ omnia venarum ora occludat, non poteſt fieri lienteria, quoniam hæc cicatrix non velocem cibi ex ventriculo delapſum cauſare, (& ideo ſemper cibus aliquo modo eſſet concoctus) ſed tantum liquidas excretiones, non facta diſtributione edere poſſet. in lienteria autem requiritur, & quod cibus velociter deiiciatur, & quod in eo nulla facta ſit mutatio. Cum autem hanc eandem ſententiam ex Cornelio Celſo confirmare nititur, aduertatur, quod ſi idem quod Aetius, intelligit Celſus, in idem diſcrimen cum Aetio incidit. Si autem ex dyſenteria lienteriam oriri aſſerat, quia ex dyſenteria ventriculus, vt quandoque fieri vidi, valde labefactetur, hincque virtute retentrice labefactata, ſubſequatur lienteria, admittatur. ſed in tali caſu habeatur curationis ſumma ratio, nec ita omnia Celſi remedia admittantur, qui etiam in vltimo conſulit vomitum ex ellebo-ro albo, quod remedium in ſimili affectu omnis diſcriminis eſt particeps, cum omnibus intentionibus aduerſetur, tum propter medicamenti vehementiam, tum quia euacuat per locum affectum, tum quia educit ab vniuerſo corpore, tum quia maxime vires & ventriculum ipſum labefactat.

Curationem lienteriæ ab vlcere inteſtinorum & ventriculi ſuperficiei genitæ docens, ait huius curationem in dyſenteriæ cura patere. Sed aduertatur, quod deſumptis a loco affecto indicationibus ac remediis, hic per ea quæ

inge-

ingeruntur, in dysenteria autem per ea quæ per sedem infundantur, agendum erit.

De Cholera. CAP. LXXII.

DE cholera humida tantum agit, siccamq; prætermitit, de qua nos in superiotibus egimus.

An ex cholera male curata possit succedere phthisis.

Prognostica ex Alexandro recensens inquit, *mora leuis in curatione huius affectus, videlicet cholera humida, habita, non simplicē offensam, sed etiam absolutam sub inde tabem qua phthisis dicitur, conciliat.* Quæ sententia non simpliciter admittatur, cum a cholera ad phthisim nulla sit communicatio, cum hæc pendeat a ventriculo & intestinis læsis, illa ex pulmonis vlcere vel putredine, hocq; sit exemplum, vt alias dixi, eorum quę ab auhore indistincte & indiscriminatim, nullo habito examine, ab aliis transcribuntur.

In cholera humida an sit exhibendum pharmacum.

Vbi cholera fuerit ex corruptione alimentorum, eaq; procliuiora fuerint vt per aluum excernantur, purgantib. medicamentis, licet leuioribus, inquit agendum esse. In quo hoc animaduerto, quod hic nō est amplius casus choleræ, si enim cholera fit, dum perturbato ventre inferiori & ventriculo ipso, fit euacuatio materierum humidarum, tum per superiora tum per inferiora simul, in tali casu non erit cholera, deriuatis solū excrementis ad inferiora: quæ si adhuc etiam per superiora moueantur, superfluum erit exhibere pharmacum purgans, quoniam statim hoc conturbato ventriculo euomerur.

An leue debeat esse pharmacū pro eductione bilis existētis in ventriculo.

Quod dixit de pharmaco in cholera ex corruptione alimentorum, idem affirmat, videlicet leuioribus medicamētis agendū esse, vbi bilis vel quiuis alius vitiosus succus ad excretionem naturam irritare videatur, nihil autem mentione dignum vel per aluum vel per os erumpat. At Galenus libro quarto de ratione vict. in acutis commen. 110, in tali casu, vbi venter liquidus sit, in ventre autem sit bilis quæ acris & alui contumax existat, non leuiora sed valida probat medicamenta, hæc verba habens: *Qui autem in affectionibus huiusmodi sapius valenter auxiliatur, is cacochymiam valente medicamento*

affatim expurgat, vires cõtemplatus agri, habitum, anni tempus, ætatem & constitutionem.

De Diarrhœa. CAP. *LXXIII.*

DOCENS signa, per quæ alui fluxus per liquationem corporis factus, in quo colliquata caro in ventrem defluit, cognoscatur, inquit, quod tunc per aluum excernitur deiectio exigua, glutinosa, opima, admodum graueolens. In quo hoc animaduerto, quod sane in tali casu deiectio est exigua, glutinosa & opima, non tamen semper nec necessario graueolens. tunc enim tantum fit graueolens, quando vltra causam colliquationis additur & putredo. Vnde dicebat Galenus lib. 2 Prognost. commen. 22. *Graueolentia vero putredinis indicium est.* Quapropter vbi non fit putredo, non est graueolentia, cuius merito in colliquationibus sæpe excrementa nec fœtida nec graueolent.a videmus.

Fluxus colliquefactionis signa.

Docens quibus signis deprehendatur fluxio alui a cerebro dependere, ait, huius esse indicium spumosa excrementa. Sed sciatur, hoc indiciũ fallax esse, nec id affectum hunc certo indicare posse, tum quia excrementa possunt esse spumosa alia de causa, quam ob fluxionem a cerebro pendentem, vt docet Galen. lib. 7 Apho. commen. 30, tum etiam quia non semper distillante materia a cerebro fiunt spumosa excrementa, sed solum quando spirituosus humor ex capite ad ventriculum defluit, vt eodem commen. habet Galenus. Si enim pituita viscidior & tenax crassaq;, non autem spirituosa, descendat, nullo pacto excrementa spirituosa erunt.

Fluxus cerebralis an necessario habeat excrementa spumosa.

Hoc eodẽ capite omisit signa & curationem eius diarrhœæ, quæ fit vitio obstructionis venarũ mesaraicarum, vel quia ab eisdem non fiat attractio: qui casus cum aliquando eueniant, a Medicis sunt cognoscendi & considerandi.

Vltra omnes diarrhœæ species ab authoribus enumeratas, vidi ego diarrhœæ specialẽ casum, in qua simul cum excrementis educebantur cõtinue quædam officula, quorum aliqua confracta, aliqua integra erant, similia in totum

Diarrhœæ insolita historia.

tum

tum ossibus auicularum paricarum, perinde ac si ægrotãs auiculas ipsas integras, quas tamen nunquam degustauit, in vsum alimenti assumeret. hæc semper cum ingenti dolore excernebantur: quantitas officulorum erat pro singulo quoque die ad mensuram non minus quam vnius cochlearii, aut ad summum duorum. fluxus hic per plures dies perseuerauit, nec vllis vnquam potuit remediis aut leniri aut firmari. Vnde emaciatus æger doloribus supramodum vrgentibus, tandem misere vita functus est. Quidam censuere, hanc diarrhœam ex maleficio inductam esse, officulaque illa ex diaboli præstigiatione, non ex naturali causa, excerni. Attamen nouimus in abscessibus externis ossium, pilorum, carbonum, lapillorum, vnguium, testarum, similia inuenta esse corpora solida: sicuti & humida olei, cœni, luti, mellis, sepi, fecis vini, & alia huiuscemodi, quæ omnia vere in abscesibus repereri, vltra experientiam ipsam testatus est Galenus & alii celebres viri. Vnde iudicent alii, an sicuti in externis ita in internis possint tales materiæ a naturali causa generari.

Diarrhœa curatio quomodo absoluenda sit.

Tradens curationes diuersarum specierum diarrhœæ, tum per interius sumenda, tum per exterius administranda, nunquam docet causam abscindendam esse. Quod maxime est aduertendum ab his qui tales fluxiones curant. nisi enim causa generationis excrementorum tollatur vel minuatur, nec minui alui fluxio poterit.

Diarrhœa quando sit cohibēda, & quãdo non.

Inquit, *si in diarrhœa euacuatio sit symptomatica, debemus ipsam cohibere*: quod dictum difficultatem patitur propter regulam a Galeno lib. 12 Meth. cap. primo positam, vbi ait, quod symptomata non veniunt curanda, nisi subeant vicem causæ, vel lædendo vires vel affectionem augendo. quare cum hic fluxus erit symptomaticus, non erit curandus, nisi vel vires lædat vel aliquam affectionem augeat, & ideo non erit simpliciter cohibendus, sicut docet author. Quo autem ad Aphorismum, quem pro se adducit, notandum est, veram esse Hippocratis sententiam, si recte intelligatur. nam cum dixerit, quod euacuationes factæ, tũ a natura tum ab arte, sunt vtiles, quando educuntur qualia educere oportet; subiungit, quod si non talia qualia educere oporteat, educantur, ea cohibere

oportet.quod dictum intelligendum est in comparatione superioris dicti, quoniam sicut in illa euacuatione superiori sequitur vtilitas & tolerantia ægrotantis; ita in illa quæ huic opponitur, sequitur nocumentum & mala ægrotantis tolerantia, ex quibus vires debilitantur. Vbi autem vires redduntur debiles ex symptomate, illud symptoma venit curandum. & ideo illi fluxus ex sententia Hippocratis qui sunt symptomatici, dum ægrum affligunt & debilitant, sunt cohibendi. nisi autem læsio succedat, nec curationem indicant nec mutant, vt docet Galenus libro 12 Meth.cap.citato. Ad locum autem Hippoc libro 6 Epid. sect. 2, commen. 28, dico, quod Hippocrates ibi loquitur de materia quæ stat pro causa morbi, quemadmodum ex Galeno in eodem commento per eius verba apparet: *& ista quæ stat pro causa morbi, si quo non oportet, vergat, est reuellenda: si autem quo oportet, aperiendum est, quoniam & si non aperiatur, morbum causat.* quod dictum non contrariatur superioribus.nam clarum est, quod fluxus symptomaticus, si stat pro causa morbi, venit reuellendus & curandus, vt habetur loco citato libro 12.Meth.

De Dysenteria. CAP. *LXXIIII.*

Excretionis sanguinolentæ quot species.

QVATVOR sanguinolentæ excretionis species ex Galeno lib.3 de sympt.caus.cap.2, quatuor succedentes affectibus attestatur esse. Quibus tamē ex eodem Galeno duas, ab his distinctas, addendas & notandas censeo. Altera est ea cruenta excretio, quæ in morbis acutis vel decretorie vel tabescentiæ & liquationis more contingere consueuit, in qua excretione sanguis qualitate a natura alienus, vt habetur a Galeno eodem capite citato, esse solet: & talis sanguinis fluxio consueuit febribus prauis succedere, vt sæpius hoc idem mihi attestante experientia animaduerti. Altera est cruenta & sanguinea excretio facta, cum præcedente aliqua sanguinis vehementi profusione corpus refrigeratū fuerit, vnde cum in posterum minus, quam deceat, per cutim digeratur, nimia aggregatur sanguinis copia, a qua stimulata natura, superabun-

abundantis materiei exonerationem tentans, sanguineam excretionem etiam cum torminibus causat, vt docet Galenus libro quarto de artic. in fine commen. 40. Quare non quatuor sed sex erunt cruentæ sanguinis excretiones.

Ex Aetio vlceris crassorum intestinorũ signa exponens, inquit inexplebilem edendi appetitum in his oboriri. At nec ex tali vlcere fames causari potest, nec experiẽtia huic rei attestatur. Quare hoc animaduertant iuniores.

Signa autem exponens vlceris tenuium intestinorum, ait, his vlceratis adesse dolorem circa vmbilicum. quod dictum videtur dubium: quoniam vlcera tenuia sunt inuoluta, & sunt tam supra quam infra vmbilicum.

Vbi vlcera sint depascentia & praua, docet his quæ crustam inducunt, vtendum esse, non tamen ad particularia, quemadmodum pulcherrime in tota præcedenti curatione egit, descendit remedia. Ne autem iuniores in hoc delictum vllum non habeant, animaduerto plura a Græcis proposita esse ad hoc præsidia, quæ non sine delectu in vsum recipienda sunt, quales sunt Trochisci Faustini, Trochisci Andronis, & Trochisci Passionis, & alii similes, inter quos Faustini sunt adeo vehementes, vt illis nunquam vti ausus fuerim. Troch. autem Andronis valde probo, hisq; feliciter in vlceribus prauis & depascentibus vtor. Troch. passionis ad idem valent, sed mihi magis arrident prędicti, & tutiores videntur. his autem per sedem infusis vtens, vlcera depascentia & praua firmare consueui. Ad exemplar autem horum seligantur cætera medicamenta, ab antiquis proposita.

In dysenteria, vbi vlcera sint depascentia, quid agendum.

Ad absolutam etiam dysenteriæ curationem alterum, vltra proposita ab authore medicamenta, remedium mihi frequentissimum & felicissimum, pluribus etiam medicis notum & consuetum non reticendũ esse duco, quod est administratio aquarum naturalium potentia refrigerantium. ex his enim duo in dysenteria, & præcipue biliosa habemus; alterum refrigerationem iecoris; alterum, quoniam sunt hæ aquæ quoquo pacto adstringẽtes, quod prohibendo fluxum dant tonum visceribus, & faciunt ad curam vlceris. Harum tamen non indistinctus sit vsus.

non enim tutum est has exhibere, vbi materia peccans multa ac copiosa in corpore abundauerit. nam si talis materia vi huius medicamenti intercipiatur, alterum duorum sequetur, scilicet, vel quod hæc eadem materia retenta ad alias partes conuertetur, & inde fiunt aliquando ægritudines lethales, conuersa hac ad nobiliora membra: aut si non ad nobiliora, sed ad minus nobilia vergat, morbos quidem minus lethales, graues tamen prodit. Vel detenta hæc materia acrior redditur, in maiorique mole accumulatur: vnde quādoq; maiori impetu postea ruens est in causa deterioris dysenteriæ. quare vsus talium aquarum erit, cum pro parte euacuata materia in minori erit mole. quo tempore opportunum erit has exhibere, cum ex his tunc & iecoris refrigerationem, & viscerum robur, & fluxionis interceptionem, & vlceris sanationem tuto habere possimus. Quod si a dysenteriæ principio nec copia excrementorū adsit, nec eorundem prauitas insignis appareat, tuto etiam tunc temporis exhiberi poterunt, vtilisq; erūt in vsu, quemadmodū mihi sæpissime fuere, qui adeo felicem harum thermalium aquarum administrationem habui, vt his opportune exhibitis nunquam aliud pro dysenteriæ curatione efficacius remedium desiderauerim, testorq; me his aquis administratis fere nunquam spe concepta frustratum esse. Vtor autem aqua illa Imeldulensi, cuius in febris pestilentis curatione, memini eam exhibendo & in potu & in ciborum præparatione, & etiam medicamenti loco: videlicet iubens, vt in hac cibaria incoquantur, & vt in vsu clysteriorum administretur, & vt pro potu in prandio & cœna exhibeatur, & vt ægrotantes summo mane cyathum huius ad formam syrupi, ac pariter in die per tres aut quatuor horas ante cœnam alterum assumant; sique hi sitiant, libenter permitto, vt etiam eandem tempore intermedio bibant. In huius autem vsu maximam ventriculi rationem habeo, quem semper roborare ac defendere procuro, ne ex vsu talis aquæ labefactetur. ventriculum enim frigidiorem solet magis refrigerare. quare in talibus habitibus non ita inconsiderate exhibeatur, sed aliqua ei admisceantur, quæ ventriculi robur manu tenere queant, vel per exteriora administra-

tare-

ta remedia, idem corroboretur, vel in eiusdē summa imbecillitate huius vsus prætermittatur.

De Hæmorrhoidibus. CAP. *LXXVI.*

PRo earum curatione docet secandam esse malleoli venam ex Galeno, quoniam hæc vena secta hæmorrhoides prouocat. In qua re nō sit præceps Medicus, stante sanguinis plenitudine, quoniam ex hac sectione sæpe maximo adeo impetu ruit sanguis ad partes inferiores, & præcipue ad locum affectum, vt inde peior succedat affectio; hincq; viderim ego, in tali casu maximas successisse inflāmationes, & aliquando etiam gangrænas. Quare stante plenitudine non secentur inferiores, sed potius superiores venæ, & hoc præcipue seruandum, vbi sit intentio tantum leniendi dolorem, non prouocandi hæmorrhoides. vbi enim non sit intentio prouocandi eas, tutius est in omni casu secare superiores, & eo magis, si eas cohibere volumus, vt ibidem habet Galenus.

Hæmorrhoidibus affectis, an secādæ sint venæ inferiores.

De colico affectu. CAP. *LXXIX.*

HVIVS causas enumerans quatuor exponit, scilicet materiam pituitosam, flatum, humores acres & inflammationem. At vltra has me docuit experientia, (quod idem asserit Aetius) colicum dolorem causari a lapide in intestinis genito, a quo noui hominem adeo excruciatum, cum nullo remediorum genere leniretur dolor, vt prope mortem expiraturus esset, nisi sponte excretus lapis morbum soluisset. Hoc aduertatur, quod idem etiam non negauit Galenus fieri posse libro 6 de locis affect. cap. 2, licet affirmet se hoc nec vidisse, nec alium qui viderit, audiuisse.

Colicum affectum causari a lapidibus.

Victus rationem in colicis seruandam instituens, vsum cæparum ex Pauli authoritate commendat: quæ tamen nec a Paulo inter cibaria commoda enumerātur, nec pro vtilibus in tali casu assumuntur. licet enim cæpa conueniēs ratione intensæ caliditatis quā obtinet, censeri queat, tamen ratione aqueæ humiditatis quam multam possi-

Cæparum vsus an conueniat in dolore colico.

det, est flatuosa, vt habet Gal. lib. 7 de simpl. med. facult. cap. de Crômio. & ideo non est probanda in doloribus a flatu. illa enim quæ flatus discutiunt, debent esse sicca, non humida, & maxime humiditate aquea, qualis maxima portio est humiditas cæparum.

De Ileo. CAP. LXXX.

SI ea quæ superius explicaui de ileo, considerentur, facile erit discernere ea quæ ab authore proposita sint, sub diligenti examine constituenda.

De Vermibus. CAP. LXXXI.

Lumbrici an causent tussim.

SIGNA lumbricorum explicans, inquit adesse tusses exiguas cum siccitate irritantes: quod tamen contrariari Galeno videtur, qui, vt diximus capite de tussi, oppositum sentit libro sexto Epid. sect. 2, commen. 17, & commen. 24.

Inter lumbricorum signa hoc etiam enumerat, quod aliqui instar delirantium peregrina in somnis loquuntur. At sciendum est, non tantum in somno vermes delirium, sed etiam in vigilia causare posse: quod, vltra experiētiam quæ hoc mihi testata est, etiam Hippocrates lib. 4 Epid. circa finem asserere videtur, cuiusdam senis historiam recensens, qui cum furiosus esset, ex vomitu vermis subcrassi, sedato delitio, quieuit.

De verme lata loquens inquit ex Aetio, hanc vermem esse permutationē membranæ intrinsecus intestina ambientis, in corpus quoddam viuum; vel ex Paulo esse mutationem adnatæ in interiori intestino membranæ in materam animalis. Quæ tamen sententia non ita, vt verba sonant, est recipienda. nam vermes non ex membranis parteve alia solida procreantur, sed ex variis excrementorum generibus, præcipue autem pituitosis, aut ex corruptis cibis, sicuti etiam author pulcherrime declarauit, ortum habēt. Vnde quid per membranam intellexerit Herodotus, a quo Paulus & Aetius transcripserunt, declarandum erat, & eo maxime, cum, si ex vera intestinorum

membrana

membrana generaretur hæc vermis;eiecta verme,sanitatique restituto ægrotante,intestina ipsa propria & interna tunica,quæ potius carnosa est quam membranosa, denudarentur & priuarentur. Animaduerto autem ego, Herodotum per membranam non proprie membranam, sed mucosam illam & pituitosam materiam, quæ interiorem intestinorum tunicam oblinit & circumuallat, intellexisse. hæc autem materia putrescens potest in viuum animal conuerti, & inde in latam hanc vermem formari.

Latæ vermis signa ex Aetio recensens inquit: *ijs occupatos comitatur corporis gracilitas & etiam impotentia, seu imbecillitas cum tarditate.* Quod tamen verum esse experientia redarguit. non enim huiuscemodi patientes semper sunt impotentes ac imbecilli : imo dicebat Hippocrates libro quarto de morbis. *Qui hanc bestiolam animalculumve habet, semper ferme validus est. Cum vero debilitatus, vix reficitur, vixque conualescit.* Vnde ex Hippocrate debilitas ista non semper consequitur ad hanc vermem : sed quando accedit, vix tolli potest ob assumptum alimentum, ab hoc animali dissipatum. & hoc aduertatur, quoniam tales patientes, vt aliquando vidi, non sunt semper debiles, sed tantum, quando superueniente ingenti fame & notabili corporis extenuatione emaciantur.

Subiungit autem inferius, loquens de hac eadem lata verme hæc verba: *Huius etenim lumbrici quandoq; concisæ partes prodeunt, quæ semel sane exolutæ non amplius secundario congregantur.* Quæ sententia duplicem potest habere sensum, alterum ad mentem authoris, alterum ad mentem Aetii, a quo hæc verba, non tamen eo ordine & sensu quo Aetius protulit, transcripsit. Ad mentem authoris hoc significare videntur; quod si huius vermis partes aliquæ abrumpantur, & concisæ prodeant, non amplius restaurentur: & in hoc sensu, si ita intellexit author, sententia hæc falsa est: quod non tantum testata est experientia mihi, qui viderim huius vermis partes, quandoq; ad semicubitum, quandoq; ad cubitũ, quandoque plus vel minus abruptas & excretas, & tamen postea

iterum inspexerim, eandem vermem ad tantam quantitatem auctam, vt extra podicem discederet: sed etiam hoc idem testatur Hippo. lib. citato per hæc verba: *Si vero cum medicina exeat, recta pars de lumbrico abrumpitur, longitudine duorum aut trium cubitorum, aut etiam longior amplior, & vbi abrupta fuerit, per multum tempus signa cum stercore nō prodeunt, postea vero recrescit.* Ad mentem autem Aetii hoc enuntiāt, quod lata vermis, vbi tota vel integra vel in partes concisa exierit, non amplius regeneratur. sicuti cætera lumbricorum genera, quę licet semel, bis & amplius educantur, tamen iterum atque iterum regenerari consueuere. & hoc verum est. nam educta verme, & intestinis mundatis ab illo excremento mucoso & pituitoso, intestinorum internam cauitatem obtinente, quod putredinis merito in tale animal conuersum erat; non amplius regeneratur talis vermis. & ideo ad hunc sensum Aetius hæc verba protulit, dicens: *Et semel sane exoluta non amplius secundario congregantur.*

Vinū aquosum an conueniat in cura lumbricorum.

Rationem victus in casu isto seruādam docens, vinum aquosum exhibendum proponit: quod an conueniat, perpendendum est, cum vina aquosa minus quam potentia ventriculum & partes nutritiuas iuuent, minusque alimentum a putredine, vnde vermes ortum ducunt, præseruare queant.

De Hepaticis. CAP. LXXXII.

MVLTA particularia tum medicamenta tum cibaria pro hepaticorum curatione proponit, quę si sub diligenti examine ponantur, multas patiuntur difficultates. ne autem omnia recenseam, vnicū animaduerto quod ex Alexandro transcribit, dum docet curare hepaticos ex intemperie frigida, dicens pistachia & amygdalas in hepaticis duabus rationibus non conuenire; primo quia hæc facile corrumpuntur; secundo quia sunt oleaginosa: quæ sententia discriminis plena est. nam quo ad primum habemus in oppositum efficacissimum argumentum. difficulter enim conficiuntur. ergo difficulter corrumpuntur. Quo ad secundum, quod sint oleaginosa & facile vertantur

Pistachia & amygdala an conueniant hepaticis ex intemperie frigida.

tur in bilem, ignoro, qua de causa huiusmodi cibaria in frigida iecoris intemperie sint vitanda: alias cætera omnia cibaria & medicamenta calefacientia non essent administranda. nihil autem de his quæ facile vertuntur in bilem, timēdum est in hepate refrigerato, in quo indigemus calefacientibus & abstergentibus medicamentis & cibariis, quorum vtrumque vsum præstare possunt amygdalæ & pistachia, cum vtraque calefaciant & abstergant.

De Hepatis obstructione.
CAP. *LXXXIII.*

AGENS de obstructione cum febre asserit ex mente Galeni lib. 8 Meth. cap. 4, obstructionis magnitudinem ex magnitudine febris discerni, vt quæ ex maiori obstructione maior, ex minori minor fiat. Quod dictum falsum est, cum ingens obstructio in hepate cum leui febre, sicut & in sine febre, sæpe generetur. Dictum autem Galeni ad propositum istud nihil facit, cum Galenus eo in loco non de hepatis, sed de cutis obstructione loquatur, vt ipsemet eodem in loco clare expressit.

An ex obstructione hepatis fiat febris secundū eius proportionem.

De Iecoris inflammatione.
CAP. *LXXXIIII.*

DVM de hepatis inflammatione agit, meminit & de eius erysipelate, & de inflammatione ad erysipelatis naturam accedente. Curationem tamen exponens, harum ne verbum quidem fecit, cum tamē hoc maxime facere debuisset; cū ab erysipelate puro, & ab inflāmatione erysipelatis naturam participante, maius, quam a pura inflammatione, impendat periculum ægrotanti maiusque medico in medendo discrimen: pro quo hoc animaduerto, quod idem notaui super caput de inflammatione ventriculi, purum erysipelas internarum partium non aliter sanari posse, quam per frigidæ exhibitionem, vt monet Galenus libro 9 Meth. cap. 5. si autem erysipelas vna cum inflammatione iunctum fuerit conueniens quidem erit, sicuti in puro erysipelate, frigidæ potus, hac tamen distin-

Iecoris erysipelas quomodo curandum.

ctione habita, quod in puro erysipelate quocunque tempore & indistincte exhiberi potest; at in erysipelate cum inflammatione mixto non prius exhibenda erit, quam coctionis notæ apparuerint. Pro curatione etiam horum affectuum hoc aduerto, quod quamuis in pura inflammatione nihil actu frigidum supra hepar administrandum sit, vt docuit Galenus. tamen in erysipelate puro sint medicamenta actu frigida. quæ calefacta subinde permutentur, nouaque refrigerantia applicentur, quousque sentiat æger flammam internam extingui, ad locumque affectum frigiditatem peruenisse. Si autem sint inflammatio, & erysipelas simul mixtum. pro ratione vrgentiæ & pro ratione superabundantis materiei erit ad hanc vel illam partem magis declinandum.

Concocta phlegmone in gibba hepatis, an exhibenda diuretica vel soluentia medicamenta.

Vbi phlegmone concoquatur, si in gibba hepatis parte constiterit, ex Galeni libro 13 Metho. cap. 15, notat author, diuretica administranda esse. At vltra hoc etiam ex Galeni libro septimo Metho. in fine erat animaduertendum, quod vbi iecoris gibbæ pars est expurganda, si multa adsit materia peccans, per deiectionem est euacuanda: sin autem mediocris, diureticis ac per vrinales meatus est educenda.

Suppurante iecoris inflamatione quid agendum.

Vbi iecoris inflammatio non discutiatur, sed ad suppurationem deuenerit, inquit abscessus rupturam, cum perfecta suppuratio fuerit, adiuuandam esse, quæ vel per sedem, vel per lotium; vel per os disrupta & excreta, iuuanda etiam erit. At præter hæc docet Hippoc. libro septimo, aphor. 46, etiam iecoris suppurationem adustione curati, ex qua si fluat pus album & laudabile, euadere patientes monet, quoniam in his pus in hepatis tunica continetur: si vero, qualis amurca, pus extiterit, quoniam tunc corruptio vsque ad carnem hepatis pertingit, eos perituros affirmat.

De Scirrho hepatis. CAP. *LXXXV.*

In scirrho hepatis an conueniat secare venã.

PRo curatione notat, quod vbi multo sanguine abundauerint patientes, vena secetur, sanguisque mittatur ante particularium medicamentorum vsum. Quæ sententia

tentia ex principiis Galeni valde suspecta est. cum enim scirrhus hepatis, quando perseuerat, terminetur ad hydropem refrigerato hepate; vbi autē immineat hydrops, venæ sectio non sit administranda; nec etiam in scirrho hepatis erit conueniens, cum ab ea hepatis refrigeratio timenda sit, & eo magis, cum hic sit morbus diuturnus, pendeatque a materia frigida, siue hæc sit pituita, siue melancholicus succus.

De inflammatione lienis.
CAP. LXXXVIII.

CVRATIONEM inflammati lienis exponens, inquit pharmacum purgans, si venæ secandæ medela relinquatur, a principio ex Aetii, vel in incremento ex Alexandri sententia exhibendum esse: hoc tamen agendum esse monet, si prius parata sit materia. Hanc sententiam notare volui, quoniam implicat contradictionem, dicere materiam paratam esse, & inflammationē esse in augmento vel in principio, quo tempore nec cōcocta nec parata potest esse materia inflammationem faciens. Cuius ratione ab Hippocrate lib. 4 de ratione victus in morbis acutis, tex. 22, medicamenta purgantia in inflammationum initiis excluduntur & damnantur. quare cautus sit Medicus in principiis talium morborum, nec vnquā pharmacum purgans tali tempore exhibeat: si tamen quid exhibēdum sit, exhibeantur tantum, non dixerim leuia, vt inquit auctor in hoc capite, sed lenientia, & quæ primas venas non transcendere apta sint.

Liene inflammato an cōueniat principio pharmacū.

De Cachexia. CAP. XC.

DOCET in cachexia ex Aetio & Paulo venam secandam, mittendumque sanguinem esse. Quæ sententia non ita tuta est, cum in cachexia, iam refrigerato hepate & abundātibus frigidiorib. humoribus, nequaquam per sectionem venæ conueniat magis hepar ipsum refrigerare. At solum conuenit sectio venæ in tali casu, vbi aliqua sanguinis naturalis euacuatio, sicuti vel per menses

In cachexia an cōueniat sanguinis missio.

vel per hæmorrhoides suppressa, extiterit propter nimiam plenitudinem, calorem natiuum prope extinguentem, in causa cachexiæ, vt idem docuit Galenus, libro 4 reg. acut. commen. 111, in anasarca faciendum esse, dum ex retenta naturali euacuatione plethora inducta sit in causa, vt per eam prope extinguatur naturalis caliditas. & hoc est id quod voluit Aetius. quod idem clarius expressit Paulus, cum inquit: *Sed vacuandi sunt potissimum, qui hæmorrhoidibus aut menstruis non respondentibus in morbos inciderunt, quemadmodum ijs qui copia vitiosorum humorum laborant, vacuatio sanguinis per venam vitanda est.* quod non animaduertens author indistincte pronuntiauit, venam in cachexia secandam ac mittēdum sanguinem esse, vbi aliqua naturalis euacuatio suppressa fuerit

De Hydrope. CAP. XCI.

Solatri hortensis succus an cōueniat in hydrope.

ASCITIS curationem docēs ex Aetio laudat succum ex solatro hortēsi expressum, si quotidie, donec perfecte sanentur, ad cyathi quantitatem exhibeatur. In qua re hoc idem dicam, quod in sexcentis aliis remediis, ab authore indiscriminatim ac sine examine transcriptis, dicendum esset: videlicet quod hoc remedium in tali casu inconueniens sit, cum non tantū non sanare hydropē, sed & eandem vbi adsit, augere & introducere vbi non sit, polleat. cum enim sit frigidæ facultatis, in secundoque huius positus sit gradu, continuus illius potus hepar valide refrigerare, & inde hydropē vel augere vel introducere aptum erit. Quod, cum sit adeo suspectum ratione primarū qualitatum, non sine examine erat proponendum. & cum adsint alia infinita, & non suspecta, opportuna medicamenta, hoc adeo suspectum prætermittendum erat, vt iuniores ac inexperti Medici hinc decepti non ita tuto ægrotantibus consulerent.

De Diabete. CAP. XCII.

QVAERENS author, quæ renum facultates in diabete labefactatæ sint, censuit ex mente Galeni tres laxas esse,

esse, scilicet attractricem, retentricem & alteratricem. De attractrice & retentrice, vt Galen. ex professo docuit lib. 6 de loc. affect. cap. 2, satis constat. de alteratrice autem non ita liquet. Nam nec ratio, nec locus ille Galeni, lib. primo de cris. cap. 12, indicant in diabete facultatem renum alteratricem læsam esse. In renibus enim non concoquitur humorum seu sanguinis serosa pars, sed in hepate tantum, & in venis ipsis in quibus humores & sanguis vere alterãtur & concoquuntur, & ideo lotium qualitatis sanguinis & humorum in venis existentium certũ est indicium. vnde vbi hæc cruda sint, & lotium crudum erit: vbi autem concocta, & concoctum hoc existet, pariterque supra alias eorundem humorum in venis contentorũ differentias & passiones significare poterit. Renes autem qualem serosam partem attrahunt, talem ad vesicam transmittũt: nec eam, vbi hi præter naturam affecti non sint, immutare per virtutem alteratricem possunt; alias cruda existente humorum in venis mole, vbi renes imbecilli non existãt, possent eam serositatem alterare ac cõcoquere. vnde crudis existentibus humoribus, lotium coctionem præmonstrare posset. quod tamen experientiæ & rationi contradicit. At dices: si virtus alteratrix renum non alterat nec concoquit hoc serosum excrementum, hæc virtus in renibus vel nulla erit vel vana. Non profecto. imo est virtus necessaria & vtilissima. nam per hanc renes partem sanguinis tenuiorem & humidiorem, quam vna cum serositate per venas emulgentes a magnis vasibus virtute attractricis facultatis attrahunt, pro sui nutrimento conficiunt & alterant: serositatem autem eam non concoquunt, quia nec earum proprii nutrimenti est excremẽtum, nec quid ex ea in proprium alimentum accipiunt. Vnde ea cruda existens (hoc fit vel ob generis venosi imbecillitatem, vel ob materiæ ex qua deciditur, incoctionem) nunquam potest vi alteratricis renum facultatis coctionem aut alterationem recipere. Locus autem ille Galeni libro primo de crisibus, in quo habet, in diabete esse extinctionẽ vtriusq; virtutis, scilicet & retentricis & alteratricis, nec potest persuadere, in diabete renum facultatem alteratricem læsam esse. nam licet ibi Galen. vtriusque virtutis meminerit, non

tamen eiusdem partis virtutes recenset. nam per alteratricem eam intelligit quę in venoso est genere, passionem, per quam lotium crudum & exquisite aquosum apparet. Loquens enim de exquisite aquosis & incoctis vrinis, dicebat has desperatæ coctionis accidens esse: quæ venosæ naturæ passionem, id est alteratricem in summo labefactatam, significant. Si vero, subiungebat, vltra hoc quod vrina sit exquisite aquosa & cruda, etiam velociter & confertim, sicuti in diabete contingit, excernatur, in hoc casu qualis in leuitate intestinorum accidit, talis est extinctio vtriusque virtutis, & retentricis & alteratricis: attractricis quidē, scilicet venosi generis, cui attribuit generationem aquosæ & crudæ vrinæ; retentricis autem, & earundem quidem venarum, in quibus ob violentam renum attractionem nō immoratur humiditas illa serosa, vnde commode concoqui non potest, sed præcipue ipsarum renum. qua labefactata statim ad expulsionem atractarum humiditatum insurgit virtus expultrix, quibus explosis iterum insurgit virtus attractrix, quæ valide munere suo fungēs a superioribus attrahens eas partes exsiccat, indeque sitis & potus necessitas, qua de re per locum hūc in quo habetur, in diabete extinctionem adesse virtutis retentricis & alteratricis, nō audiamus ambas has virtutes ipsorum renum, quarū ne meminit quidē Galenus facultates existere. sed ad sensum & mentem eius rem ipsam exponentes, in diabete extinctionem retentricis renum & alteratricis venarum adesse intelligamus.

In diabete an cōueniāt diuretica. Curationem diabetis explicans, post sectionem venæ vult ex intētione Aetii esse exhibenda diuretica pro expurgatione humorum imbibitorum in renibus. Hoc videtur dubium, quoniam diuretica attrahunt materiam ad renes qui sunt affecti, cum tamen sit intentio ab ipsis diuertere. Quare satius forsan erit ab illis abstinere, nisi fortasse prius corpus fuerit expurgatum, & per diuretica non accipiamus vere dicta diuretica, sed quæ vrinam quidem prouocant, sed cum humiditate, sicuti semina melonum, & consimilia quæ illam materiam simul contemperare possunt.

Balneum naturale probat pro curatione huius affectus. Aduer-

Aduertatur tamen, quod si balneum illud naturale sit balneum aquæ dulcis, potest conuenire, quia humectat corpus iam exsiccatum: sed si non sit aquæ dulcis, sed mineralis ac facultatis exsiccantis, valde suspectum est. quia sic promptius duceret ægrum in hecticam, & præcipue vbi temperiei esset calidæ: quod si sit refrigeratoriæ facultatis, minus suspectum foret.

Balneum naturale an conueniat in diabete.

De sanguinis renum profluuio. Cap. *XCIII.*

VBI sanguinolentum serum mingatur, decernit eius causam esse dispositionem renum, non dissimilem ei qualem in iecore dicimus, imbecillitatem. Quę sententia vera quidē est, sed nō vniuersaliter nec semper, quoniā eadē iecoris imbecillitas, qualis & in hepaticis & in principio hydropis fit, sæpe est in causa, vt labefactata sanguifica virtute, per lotium tale mingatur excrementum, quale ipsis hepaticis euenire solet, quod est veluti lotura carnis, sicuti sæpe in actu medendi vidi & notaui. Et in tali casu non renibus sed hepati attendendum est.

An sanguinolentum lotium fiat ratione imbecillitatis renum.

De hac eadem materia loquens signaque apponens, inquit in his sanguinis saniem magis cruentam videri, citatque ad huius confirmationem locum Galeni lib. 6 de locis affectis, cap. 2. In quo hoc aduertatur, ibi Galenum non loquutum esse de lotii excretione sanguinolenta, vt sentire videtur author, sed loquitur de alui excretionibus quæ in hepaticis eueniunt, in hisque ait, quod ab initio tenuis sanguinis sanies ab hepate deiicitur, quæ sanies, vt sæpius declarauit, est tanquam carnis recenter mactatæ lotura quædam, deinde aucto malo, crassus humor fæcibus vini haud absimilis excernitur: quam rem non perfecte attingens author existimauit Galenū loqui de sanguinolento lotio.

De lapide renum. Cap. *XCIIII.*

DECLARANS lapidis renum causam agentē, inquit eam esse caliditatem igneam. Contra hanc senten-

Lapidū causa an sit calidutas ignea. tiam est Galenus libro 6 Epid.sect.3, commen. 15, vbi expresse habet, quod ad generationem lapidis sufficit mediocris calor, & quod non semper requiritur vehemens caliditas, vt exemplo patet in his lapidibus qui generantur secundum aquas sponte nascētes, in quibus etiam est minor caliditas, quam mediocris. Vnde non sit mirum, si in nonnullis in quibus renes non sint calidiores, aliquando generentur in eorum renibus lapides.

Clysteria acria an conueniant in curatione lapidis renum. Curationem exponens & declarans, quibus clysteribus hic sit agendum, ordinat clysteria acria, quę an conueniāt, dubium est, cum dolore vrgente sit demulcendum, non irritandum.

Quare quæ tepidi sunt caloris, habeant vim comminuendi lapidis. Dubitat, quare quæ habent tepidum calorem possint lapides comminuere, & soluens inquit, quod cum causa lapidis sit vehemens calor, & tepidum ratione intensi caloris habeat rationem cōtrarii, ideo tepida tanquam contraria possunt comminuere lapides. Quæ responsio nulla est. quoniam comminuentia lapides hoc non faciunt ratione caliditatis, vel multæ vel paruæ, sed ratione incisionis & tenuitatis partium. Vnde videmus, quod libro 9 de Medic. secundum loc. omnia medicamenta posita a Galeno sunt calidiora, quæ, si eius ratio efficax & vera esset, nō possent comminuere lapidem, sed potius augere, cum lapis, vt ipse ponit, a valido & vrgente calore fiat, hæc autem participent validiori & magis intensa caliditate.

De Exulceratione renum. CAP. XCVI.

Acetum an cōueniat in vlceribus renum. DVM victus rationem seruandam docet, ait, voluptatis gratia aceti modicum his concedendum esse. sed hic aduertant iuniores, acetum omnibus vlceribus infestum esse, præcipue autem internis. Quare ab hoc omnino abstinendum est, in gratiamque ægrotantis, cum illi sit infestum, non est concedendum.

De Dysuria. CAP. XCVII.

Diuretica an cōueniāt in dysuria. CVRATIONEM eius dysuriæ quæ ex intemperie frigida prouenit, docēs, ordinat proprie diuretica. Quæ senten-

ſententia dubia videtur, ſcilicet. an hæc in tali caſu conueniant, antequam ſit roborata veſica; quoniam iſta licet calefaciant, ducunt tamen copioſam materiam ad locum affectum: qui cum ſit debilis, & male poſſit excernere, magis ex hac materiæ copia affligetur. quare non videtur, quod iſta conueniant, antequam ſit roboratus locus affectus.

De Vrinæ ſuppreſſione.

CAP. *XCVIII.*

LICET meminerit eius eſſentiam, declarans de ea vrinæ retentione, in qua ſuppreſſum eſt lotium in partibus ſuperioribus, non autẽ in veſica: nihilominus, nec eius curationem nec cauſas tradit. Quæ tamen omnia diligentiſſime ſunt animaduertenda, quoniam ſuppreſſo lotio, nec eo in veſicam deſcendente, licet nec adſit dolor, nec medendi deſiderium inſtet, caſus ẽſt lethalis, & plurimi ex hoc pereunt, niſi diligens aduocetur Medicus, qui omnia circumſpiciens cognoſcat, & locum affectum & affectionis cauſam, ac omnia opportune adminiſtret. hoc autem prouenire ſolet ex renum obſtructione, quæ obſtructio alias a materia craſſa, alias a lapidibus generari conſueuit. Vnde hunc caſum conſiderent iuniores, & ſecundum rectam methodum ſumptis indicationibus opportuna adhibeant medicamena, quæ ab authore forſan prætermiſſa fuere, quoniam in hoc non habuit ducem a quo hanc curationem tranſcribere potuerit. Nos autem de hoc affectu ſuperius abunde egimus.

Lotium ſupprimitur aliquando ſupra renes.

De lapide Veſicæ. CAP. *C I.*

TRANSCRIBIT ex Aetio plura medicamenta ad frangendum veſicæ lapidem. Sciant tamen iuniores, hæc tantum efficacia eſſe in lapide renum, in lapide autem veſicæ inutilia fore.

Medicamenta deſcripta ad lapidẽ Veſicæ an ſint efficacia.

De inflammatione vesicæ.

CAP. CII.

An inflammata vesica sint secandæ venæ inferiores.

AVTHOR in cura inflammationis vesicæ primo secat venam internam cubiti, præter Galeni mentem locis ab eo citatis, scilicet lib. 13 Meth. & lib. de sanguinis missione. sed præcipue contra ipsum lib. 6, Aphor. 36. qui Hippocratem, interiores venas inflammata vesica secandas docentem, insectatur, si per interiores intelligat manuum venas, hoc dicens nec verum esse nec rationi consentaneum. An autem talis sectio conueniat, forsan sunt validæ & probabiles rationes, quibus ductus Auicenna hãc in tali casu probauit, quẽ author, licet eum nominare non dignetur, sequutus est in hac sententia.

Vesicæ inflammatio quomodo a principio curanda.

Cum ad topica descendit remedia, calida & laxantia solum proponit administranda esse, quæ in principio & augmento ipsius inflammationis, quo tempore inflammationem remittere & temperare debemus, suspecta sunt: cum potius possint esse in causa, vt maior materiæ copia ad vesicam attrahatur, quam quod ab ea repellatur & remittatur. Potissimum autem fugiantur talia remedia, vbi inflammatio erysipelatis particeps erit.

Vesica inflammata an conueniat apponere pubi cucurbitulam cum scarificatione.

Subdit in huius curatione, quod vbi insessus, irrigationes & fomenta non suffecerint, cucurbitula circa pectinem aut pubẽ vna cum scarificatione adhibeatur. In qua re hoc animaduerto, quod hæc sententia, si in sensu ab authore prolata simpliciter intelligatur, videlicet quod non cedente morbo administranda sit cucurbitula, nequaquã admittatur; quoniam & inflammationem exasperando, & materiam plurimam ad locum affectum attrahendo, sæuiorem reddet morbum. Et hoc præcipue si in principio & in augmento inflammationis, & dum adhuc materia flueret, administraretur. quo tempore docuit Galenus cucurbitulas loco affecto nũquam admouendas esse. Quod si vnquam fieri dabitur, tunc id agendum erit, cum nihil amplius affluxerit, corpusq; exinanitum fuerit, & vsus rei inflammantis vel mouendæ vel amoliendæ vel extrorsum euocandæ tulerit, vt ibidem monet Galenus.

De Gonorrhœa. CAP. CIIII.

SIGNA huius recensens inquit, quod ex eo dignoſcitur gonorrhœa, quod ſemen profluens aquoſum ac tenue exiſtit. In qua re hoc notandum, quod non ſemper in gonorrhœa ſemen eſt aquoſum & tenue, ſed aliquando eſt ſubſtantiæ craſſioris & viſcidæ, vt poteſt in his qui ex ſeminis copia in gonorrhœam incidunt, ſæpe videri. Quare habeatur hoc ſignum pro incerto, quoniam ſemen quo ad eius ſubſtantiam, in hoc affectu poteſt eſſe tenue & aquoſum, & ſimiliter craſſum & viſcidum. *In gonorrhœa an ſemper fluat ſemē aquoſum & tenue.*

Curationem huius affectus tradens, ſolum particularia docet; vniuerſalia autem, ſicuti venę ſectionem, purgationes & alias opportunas euacuationes, quæ particularibus præmittendæ ſunt, & quæ ſæpe in hac affectione adminiſtranda veniunt, omiſit, earumque indicationes nullo pacto declarauit, quæ a Medicis nequaquam negligenda ſunt. *Gonorrhœa curatio qualiter adminiſtranda.*

De Priapiſmo. CAP. CV.

EX Aetio in hoc affectu admittit inflammationem adeſſe, vnde in curatione inquit, propter dolores & inflammationes in his exiſtentes venam ſecandam eſſe. Hic animaduerto, quod in hoc affectu nequaquam adeſt inflammatio, quoniam tumor eſt a flatu, & nō in inflammationum, ſed in flationum (vt docuit Galenus libro 14 Metho. cap. ſeptimo) generibus reperitur. Nec eſt, quod inflammationem adeſſe ſuſpicandum ſit, quia a refrigerantibus hæc affectio curari videatur, quoniam non ratione affectus, cum hic a frigida cauſa, id eſt a flatu, qui calefacientia & reſoluentia indicat, generetur, ſed ratione cauſæ quæ eſt nimius calor, vel arteriarum ora vltra modum adaperiens, vel in materiam craſſam & glutinoſam agens, indeque ſpiritum craſſiorem educens, refrigerantia conueniunt, quæ tamen in principio tantum, cum in proceſſu morbi ratione affectus poſtea calefaciētia & reſoluentia adminiſtranda veniant, opportuna ſunt. Affligit autem hic morbus non ratione inflammationis, ſed *In priapiſmo an ſit inflāmatio.*

ratione tensionis: vnde fit hic casus conuulsioni conformis, cuius ratione, vt in spasmo, sæuissimi succedunt dolores, aliaque tetanicis similia eueniunt symptomata, & inde, vt in his, aliquando in patientibus priapismum mors succedere consueuit.

Quo ad causas priapismi, noui hominem, qui assumptis medicamẽtis Venerem proritantibus incidit in priapismum, ex quo adeo ægre habuit, vt vix saluatus maximis adhibitis remediis euaserit.

De ignauis partibus genitalibus.
CAP. *CVI.*

PARTICVLARIA tantum remedia recenset, nullam habens rationem vniuersi corporis, quæ tamen prætermittenda non erant, cum sæpe etiam optimis administratis ad hoc medicamentis, non succedat curatio, nisi corpus accurate fuerit expurgatum, & præcipue, vbi Veneris impotentia a partium languiditate vel resolutione causata fuerit.

De mensium suppressione.
CAP. *CVII.*

In suppressione mensium ob plenitudinem an sint secãdæ vena superiores vel inferiores.

DVM docet curare mulieres quæ ob plenitudinem non purgantur, proposita Aetii sententia qui monebat, & venam cubiti & tali in hoc casu secandam esse. In contrarium adducebat locum Galeni in libro de curatione per sang. miss. cap. 15, in quo habetur, nequaquam in cubito secandam esse venam in isto casu, videlicet pleno existente corpore. nam sectio hæc purgationes reuellere potius, quàm prouocare, potest: quam difficultatem dum soluere nititur, diuinando exponit, Aetium intelligere id agendum esse, vbi magna sit plenitudo, & vires copiosam non possint tolerare euacuationem; Galenum autem non adeo magnam plenitudinem viresque robustas supponere. Quæ solutio est mera diuinatio, cum neuter virium meminerit, neuterque plenitudinem qualem, siue maiorem siue minorem intelligat, exposuerit. Hæc autem difficultas

ficultas ita tollatur. Plenitudo vel est in causa suppressionis mensium, sibi vias præcludendo, vel ex suppressione mensium, non expurgato corpore, subsequitur plenitudo. In primo casu, qui est casus Aetii, prius est secanda vena cubiti ad tollendam plenitudinem, quæ est causa suppressionis, & quę magna plenitudo esse debet, vt quę sibi viam ob multitudinem præcludat: postmodum autem est secanda vena tali ad prouocandos menses. At vbi ex suppressione mensium subsequatur, non expurgato corpore plenitudo, quæ non potest esse ingens, cum ex tali causa sit genita, ad proliciendos menses secandæ sunt venæ inferiores, non superiores. his enim superioribus venis in tali casu sectis, reuelluntur ad superiora, non deriuantur ad inferiora menses, cuius oppositum succedit ad sectionem inferiorum; & hæc non diminuta, sed satis copiosa venæ sectio ob plenitudinem causatam esse debet. Et hic est casus Galeni longe distans ab illo Aetii, vt clare patet ex Galeni verbis loco citato, cum ait, *Nam plenitudines, a suppressis mensibus ortas, omnino per crura euacuabis, siue venam secare oportet, siue scarificare.*

Eodem capite plures enumerat causas suppressionis mensium, quibus omnibus tamen non correspondent curationes ab ipso propositæ: quare non fidant iuniores, hinc perfectam & absolutam huius affectus curationem habere.

De immodica vteri purgatione.
Cap. *CVIII.*

Cavsas immodicæ purgationis vteri recensens, ponit vteri vasa disrumpi aliquando ob vehemens eiusdem vteri frigus. Quam sententiam author hic transcribit a Galeno, qui hoc docuit posse fieri in thoracis vasibus. Hoc autem an possit fieri in vtero ipso, scilicet, vt propter vehemens eius frigus vasa & venæ disrumpantur, videant alii & iudicent. *Vteri vasa an poßint disrumpi nimio frigore.*

Curationem huius fluxionis tradens, ex Aetio & Paulo inguina constringere docet, quæ sententia examinanda erat, cum hinc sanguis motum ad inferiora accipere,

Menſib. fluentibus an ſint cōſtrin gēda inguina.

& magis talem excretionem proritare queat. perinde enim ligaturæ ad partem alligatam, ac faciunt cucurbitulæ, attrahunt: at cucurbitulæ pubi & inguinibus affixæ, vt docet Galenus lib. 13 Meth. cap. 19, menſes euocant, non ſiſtunt. præterea Hippocrates & Galenus ſemper docuerunt, ad ſuperiora in ſuperfluis mulierum purgationibus ſanguinem vel per cucurbitulas, vel per frictiones, vel per ligaturas ſuperioribus partibus adminiſtratas, reuellendum eſſe.

Cauſas & curationes tradens, eas tantum propoſuit quæ ratione viarum & vaſorum eueniunt, eas autem quę vel ratione ſanguinis vel ratione virtutis contingunt, ſuperfluas purgationes nec animaduertit, nec curandi modum docuit: hæc autem duo animaduertant iuniores vltra propoſita ab authore, vt perfectam huius ſymptomatis curandi rationem aſſequantur.

De Muliebri profluuio.

CAP. *CIX.*

Muliebris profluuij ſigna.

EX Paulo plura muliebris profluuii apponit ſigna, quæ nec propria nec inſeparabilia ſunt. Vltra enim ſenſum & patientis relationem, nihil certi haberi poteſt: quoniam aliæ mulieres ex hoc affectu deterius, aliæ mitius habent, & aliæ nihil inde detrimēti, præter incommoditatem & ſorditiem locorum, vt pluries vidi, perſentiunt.

Muliebris fluoris curatio quomodo abſoluenda.

Curationem tradens, expurgationem materiei peccantis adminiſtrandam eſſe docet. ſciant tamen iuniores, niſi membro quod eſt in cauſa generationis humoris ſuperflui, proſpiciamus, incaſſum curatio vt plurimū tentabitur. quare pro abſoluta curatione attendant, & dignoſcant quod ſit membrum illud, cuius ratione excrementa generantur, & huic proſpiciant. hinc enim præuenient, ne in corpore ſuperfluitates aggregentur, quibus ceſſantibus facile ſuperflua purgatio curabitur & ceſſabit.

De

De Vteri suffocatione.

CAP. CX.

ESSENTIAM huius affectus ex Paulo declarans, inquit hunc esse vteri recursum ad superiora, subditq; ex Galeno, in hoc affectu modo sursum modo in latus vterum retrahi. Pro quo animaduertatur, Galenum non dixisse, hunc affectum consistere in hac retractione, nec asseruisse in omni vteri suffocatione adesse hanc retractionem: imo ipse quærens, cur vterus in hoc affectu modo sursum modo ad latus retrahatur, subiungebat, Aut cur, ipso in sua sede sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentib. corripiantur. quod idem inferius declarans dicebat hoc esse, dum a retento semine causatur suffocatio. Quare nec hic affectus erit morbus in situ, cum nec in hoc situ consistat essentia eius, nec a situ ipso male afficiatur corpus.

Vteri suffocatio an consistat in vtere retractione.

Quærens author, quare hystericarum mulierum corpus refrigeretur, huius causam refert ad menstrua, vel ad semen ipsum refrigeratum, vi cuius vniuersum etiam refrigeretur corpus. At intemperies nulla subito introduci potest, præfocatio autem subito causatur. Præterea si ab hac causa hoc fieret, semper pro resolutione huius affectus necessaria esset vel mensium prouocatio, vel seminis effluxio: at neutrum horum sæpe euenit, cum tamen soluatur affectus. Quare non ab intēperie vel seminis vel mensium, sed a venenata & praua eorundem qualitate, vt Galenus diffuse docet, hoc gignitur. refrigeratur enim corpus nō ab intemperie nuda, sed a venenata qualitate, quæ hac donata est facultate, vt corpus vniuersum refrigeret, sicuti a scorpionis ictu a proprietate succedit, vt grandine corpus percuti videatur, sicuti & nōnulla alia venena consequitur a proprietate vel refrigeratio vel incendium in corpore infecto.

In vteri suffocatione quare mulieres refrigerentur.

De Mola vteri. CAP. CXII.

DVM Molæ signa exponit, confundit signa veræ molæ, & signa tumoris duri & scirrhosi ipsius veteri,

Mola essētia & signa.

cum hæc ipse ex diuersis transcribat authoribus, qui molam non in eodem significatu sed diuerso acceperunt. Alii enim per molam veram molā, alii tumorē vteri scirrhosum intellexerunt. Quare hoc aduertant iuniores, ne ex oppositis signis decepti molæ veram coniecturam assequi nequeant.

Molæ curatio qua esse debeat.

Molæ curandi rationem tradens, videtur ponere curationem non molæ proprie dictæ, sed duritiei vteri, sicuti arbitratus est Paulus, & ideo prohibet motum: iubet situm elatum ad pedes, & alia similia quæ in mola vera curanda non solum non sunt fugienda, sed etiam summopere agenda & procuranda; & ideo, quo ad curam, videtur procedere contra sua principia, cum declarans quid esset mola, ex intentione Galeni & Arist. docet hanc esse carnem informem in vtero genitam.

Mola quomodo intelligatur esse caro informis.

Cum ex Galeno declaratur, molam esse carnem informem quæ in vtero gestatur, non intelligatur eam omni forma carere, sed humana tantum, quoniam ipsius molæ variæ & incertæ sunt formæ & differentiæ. ego enim vidi, alias molas obductas, & intertextas multis fibrosissimis ligamentis, quæ duræ quidem erant, sed adeo viscidæ & tenaces, vt gladio nec cederent. alias vidi molliores, his ligamentis carentes, quæ tamen erant fibrosissimæ, & hæ omnes aliquando orbicularem, aliquando angularem, aliquando oblongam, aliquando rhomboidem & diuersam habebant figuram. alias inspexi, quæ præter velamenta exteriora nullis fibris intertextæ erant, hæque vere parenchyma dici potuissent, nec vllam propriam receperant figuram. alias vidi, quæ quadam rudi similitudine nonnulla animalia bruta, ad quorum conformitatē formatæ videbantur, repræsentabant, quæ tamen tantum vegetatiua anima donatæ erant. alias autem ad similitudinem alicuius humani membri delineatas animaduerti. præcipue autem noui, honestam & nobilem mulierem, cum doloribus instantibus partus naturalis expectaretur; tres molas ad similitudinem pudendi virilis formatas peperisse, quarum vna erat notabilis magnitudinis, naturalem quantitatem colis humani excedentis; reliquæ duæ erat minores, hæque nullis adinuicem communica-

municabant ligamentis. Vnde pateat, cum habet Galenus, molam esse carnem informem, non de omni sed tantum humana intellexisse forma.

An autem cum humana forma possit esse mola, dubium videtur propter historiam ab Hippocrate narratam libro 2 Epid. in qua habetur, Antigenis coniugem puerum carnosum, membris discretis crassum, rotundum, exossatum, digitorum quatuor peperisse. nam talis puer non poterat esse naturalis partus, cum sine ossibus (quibus eo carẽte, nec cerebri, cordisve tutela, nec corporis firmitas, nec musculorum actio roburve aderat) superuiuere non potuisset. Qui partus si pro mola non habeatur, videant alii, an pro monstro sit recensendus.

Mola an possit esse cũ humana forma.

Molam quidem solam non tantum mulieres peperisse vidi, sed etiam eas aliquando vna cum naturali partu ipsam exclusisse noui, quod duplici via factum animaduerti. alias vno & eodem tempore cum fœtu emissam inspexi: alias vero post aliquot dies a puerperio excretam cognoui. a partus autem naturalis emissione intermediis diebus hoc factum est, vt mulieres hoc patientes doloribus continuis affligerentur, & tumor ventris in eisdem admodum insignis esset, ita vt puerperium non præcessisse existimares. Has autem molas per superfœtationem quandoq; genitas opinatur Hippocrates, qualem huiuscemodi libro 2 Epid. in couiuge Gorgiæ Larissæi factam fuisse enarrauit.

Molam aliquando mulieres parere vna cum naturali partu.

Molam per superfœtationẽ gigni.

Hippocrates in libro de fœminarum morbis asserit, in his mulieribus quæ molam concepere, nec aliquid moueri in vtero, nec lac in mammis procreari: attamen experientia mihi oppositum testata est, quoniam in his quæ molam gestarunt, vidi & persensi motum molæ, & lac in mammis generari animaduerti: nisi forsan intelligat Hippocrates de motu illo blando, quo naturalis mouetur partus, & quo vere non mouetur mola, cum motu graui tantum & quadam extensione moueatur, & de lacte etiam naturali & perfecto intelligat, quod vere non generatur in habentibus molam, cum potius in his sit ichorosa & lacti similis materia, quam verum ipsum lac.

Molam concipientes an habeant lac, & an sentiant quid in vtero moueri.

Molæ an ſuccedat hydrops.

Author Prognoſtica molæ recenſens, inquit ex Paulo, *Cum hic intenditur affectus in aquam ſubtercutem degenerat.* ſed non animaduertit, Paulum loqui de tumore vteri ſcirrhoſo, ad quem ſæpe, cum inueteratus fuerit, ſolet ſuccedere refrigerato hepate per conſenſum ab ipſo vtero hydrops; non autem de vera mola, ad quam nullus ſolet ſubſequi morbus, ſed vna cum vita in multis mulieribus antiquatur & conſeneſcit. hinc nonunllas vidi per plures annos molā geſtaſſe, quæ nihil ex ea paſſæ ſunt, præter moleſtiam & incommoditatem, ex tumore ingenti cauſatam; nec ex ea perierunt, nec vllo morbo earum ratione laborauerunt, cum tamen & quartum & quintum annum eas ſuperuixiſſe nouerim.

Lapides generari in vtero.

Vltra molam & alios conceptus non naturales in vtero factos, vidi etiam lapides genitos. præcipue autem noui monialem non clauſtratam, in primo ſenio conſtitutam, dum per plures menſes vterinis fuiſſet cruciata doloribus, qui nullo vnquam medicamento leniri potuerunt, tandem eieciſſe ſponte, nulloque adminiculante per pudendum lapidem ſcabroſum, magnitudine & forma oui anatini, quo eiecto ceſſarunt dolores: attamen ſuperueniente ex vtero fluxione putrida & corrupta, demum conſumpta & emaciata miſere vita functa eſt. Meminit etiam Hippoc. de lapide genito in vtero libro 5 Epid. in Dyſeridis ſerua, quæ tamen eiecto lapide qui ad fuſi verticilli conformitatem creuerat, non in deterius lapſa eſt, ſed conualuit.

De partus difficultate.

CAP. CXIIII.

Partus difficultatem an faciant oſſa pubis nimiū cōferta.

DVM ponit cauſas difficultatis partus ratione patientis, inquit, quod ſi oſſa pubis nimium conferta fuerint, quoniam in partu dilatari nōn poſſunt, pariendi difficultatem faciunt. Quam ſententiam, licet tranſcribat ex Aetio, tamen non eſt cogitandum, hanc veram vllo pacto eſſe, quoniam oſſa pubis in partu nō dilatantur, tum quoniam non facerent ad facilitandum partum, cum ſint ſupra os vteri, tum etiam quia a ſe inuicem non poſſunt dilatari,

latari,nisi per maximam violentiam:nec possunt separari, nisi per diuturnam coctionem,ex qua liquescât ligamenta:quod cum sit, non est existimandum, quod in partu ve per virtutem naturalem vel per compressionem mulieris ista ossa ab inuicem dilatentur.

De secunda derelicta. CAP. CXV.

PRAEMISSIS ad secundæ eductionem plurimis medicamentis, & experta manus opera, inquit, si nec sic educta fuerit, perturbari Medicum non oportet. intra paucos enim dies putrefacta, & in saniem dissoluta excidet. hoc autem ex Paulo transcripsit, cui consentit & Aetius, qui ambo hanc sententiam a Philumeno desumpsere. Sed animaduertant iuniores, nunquam hunc affectum spernendum esse, nec paruifaciendum, sicuti hæc sententia docere videtur, quoniam hinc certa subsequitur mors: nec vera est hæc sententia, quod intra paucos dies putrefacta facile excidat: imo dum putrescit, febres ingentes & aliquando malignas in puerperis inducit: a quibus dum expectatur, quod excidat secunda, mors eiusdem sæpenumero ineuitabiliter succedit.

Secunda derelicta post partum an sit negligenda.

Animaduerto tamen quandoquidem in puerperis secundam iam putrescentem & adeo male olentem, vt astantes vix eius odorem tolerare queant, infra paucos excidere dies, siue hoc opere naturæ, siue artis beneficio contingat: sed cum eius retentione & putredine male iam fuerit vterus mulieris, ac eiusdem corpus affectum, non ita vtilem esse tunc temporis ob labem ex ea côtractam, eiusdem excretionem. quare pro prognostico consideret Medicus statum mulieris. si enim excidente secunda, nec febris nec symptomata quæ eius retentionem consequuta sunt, quieuerint, sique præcipue adhuc totum male oleat corpus, signum est confirmatæ putredinis & futuri exitii: si autem febris quiescat, symptomataque cessent, nec vllus malus odor remaneat; indicium erit, vtiliter secũdam excidisse, salutemque puerperæ sperandam esse.

Secunda putrescête excreta post paucos dies quid successurum sit.

De Vteri inflammatione.

CAP. *CVI.*

Vtero inflammato an inedia per triduũ conueniat.

VICTVS rationem in vteri inflammatione seruandam exponēs, ait ex Paulo, *a cibo per triduum abstineant.* In qua re hoc moneo, hunc cibandi modũ transcripsisse Paulum ab aliquo Methodico. hi enim hanc formam cibandi seruabant: vnde a Galeno diatritæi vocabantur. Hoc non animaduertens author iste eandem formam cibandi proposuit, a qua tamen abstinere consulo, cum hoc ex diametro opponatur Galeno & Hippocrati: qui in augmento & statu tenuiorem victum seruandum esse, quam in principio, docuerunt, vltra id quod nostra ætate talem formam cibandi non admitterent, nec tolerarent patientes absq; maximo discrimine, cum homines nostrorum temporum sint assueti sæpius & plenius cibari.

De Ischiade. CAP. *CXVIII.*

CVRATIONEM & modum conficiendi sinapismum tradens, docet sinapi aceto macerandum esse: sed alias monuimus, quid de hac re sit sentiendum, & qua forma sinapismus parandus sit.

Absolutam doctrinam de ischiade an tradiderit, ex his appareat, quę in superiorib. in capitibus propriis de ischiade monuimus.

De Arthritide. CAP. *CIX.*

In arthritide qua Vena secanda.

TRADENS eius arthritidis quæ ex sanguinea fluxione pendet, curationem, secandamque venam docēs, inquit, in brachio secandam eam internam esse, quæ ex directo sit loci patientis; hac non apparēte mediam: quod si manus dextera dolore infestetur, *Venam*, ait, *in dextro crure secabis.* Cuius sententiæ pars vltima perpendenda est. quoniam si in dextro crure est affectio, licet dextra manus dolore infestetur, non tamen in eodem crure videtur secandam esse venam; cum hinc magis attrahatur materia ad locum affectum, quam ab eo diuertatur; cumque ex

Galeni ſententia in loco affecto non ſit ſecanda vena, niſi inueterata paſſione;cumque non reuellendum ab eo, ſed euacuandum eſt.

Dum docet curare fluxiones biliofas & pituitoſas, non admittit venæ ſectionem, niſi huiuſcemodi humores ſanguini ſint commixti. At ex Galeno ſcopi mittendi ſanguinis non a materia peccante, ſed a magnitudine morbi, conſentientibus viribus & ætate, ſumuntur. Quare in omni fluxione, ſtante magnitudine morbi, vbi nihil ſit contraindicans, ſemper ſecetur vena, vt alias ſecundum Galeni mentem agendum eſſe monuimus.

In arthritide biliosa aut pituitosa an ſecãda ſit vena.

FINIS.

RERVM NOTABILIVM IN HOC LIBRO CONTENTARVM, INDEX.

E

F

coagu-

S

FINIS.

